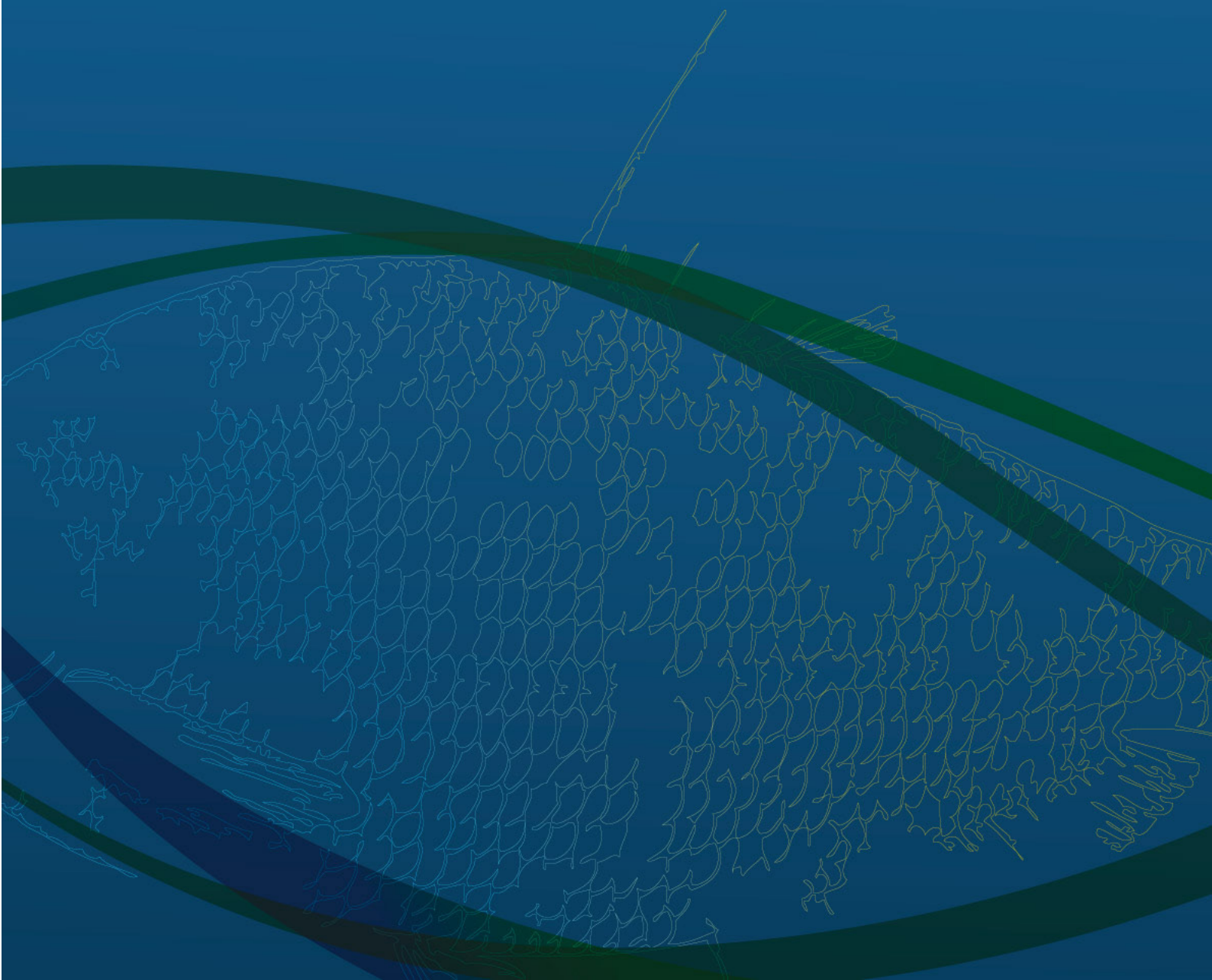

EIN NÝGGJ OG VARANDI FISKIVINNUSKIPAN FYRI FØROYAR

Álitið frá fiskivinnunýskipanarbólkinum

3. oktober 2016

Innihaldsyvirlit

Arbeiði nevndarinnar	6
1 Inngangur	8
2 Samandráttur	14
2.1 Ogn Føroya fólks	14
2.2 Burðardygd og stovnsrøkt	14
2.3 Skipan av fiskiskapi	14
2.4 Marknaðargrunndað útluting	16
2.5 Útlenskur kapitalur og treytir til teirra, sum bjóða seg fram í føroyskari fiskiveiðu	16
2.6 Kappingarreglur (anti-trust)	17
2.7 Virðisvøkstur	17
3 Ogn Føroya fólks	20
3.1 Arbeiðssetningur	20
3.2 Samandráttur	20
3.3 Lóg um vinnuligan fiskiskap	20
3.4 Hugtakið "ognarrættur"	20
3.5 Ognarrætturin til livandi tilfeingið og fiskirættindir (brúksrættur)	20
3.5.1 Loyvi at gagnnýta livandi tilfeingið í sjónum – brúksrættindi	21
4 Stovnsrøkt og lívfrøðilig burðardygd – fyrirtreytir og stevnumið	24
4.1 Arbeiðssetningurin	24
4.2 Inngangur og tilmæli	24
4.3 Týðningurin av lívfrøðiligari burðardygd	25
4.4 Lívfrøðilig burðardygd – meginreglur og hugtøk	25
4.5 Stovnsmetingar	27
4.5.1 Fullfíggað stovnsmeting	27
4.5.2 Avmarkað stovnsmeting	28
4.5.3 Tilvísingarvirði	28
4.6 Stovnsmetingar og ICES	28
4.6.1 Søgulig bakgrund fyri stovnsmetingararbeiði og ICES	28
4.6.2 Soleiðis góðskumetir ICES stovnsmetingarnar	29
4.6.3 Stutt um rammuverkið fyri ICES-ráðgevingina	30
4.6.4 Fiskastovnar	31
4.7 Veiðiregla við endurbyggingarreglu	33
4.8 Tørvur á gransking í tilfeingi og vistskipanum	33
4.9 Hagtalsskipanir og skjalfestingar í fiskivinnuni	34
4.10 Royndarfiskiskapur	35
5 Samfelagslig og búskaparlig burðardygd	38
5.1 Arbeiðssetningurin	38
5.2 Lýsing av hugtakinum burðardygd	38

5.2.1	Búskaparlig burðardygd	39
5.2.1.1	Ein fiskivinnubúskaparligur myndil	40
5.2.2	Samfelagslig burðardygd	41
5.3	Dæmi um tvístøðu: Ásetan av veiðitrýstinum	42
5.4	Tillagingar í vinnuni og ávirkan á arbeiðsvirkni	43
5.5	Niðurstøður og tilmæli	44
6	Skipan í fiskiskapinum hjá feroyskum fiskiførum	46
6.1	Arbeiðssetningurin	46
6.2	Inngangur og samandráttur	46
6.3	Hvøvdstættirnir í verandi skipan í fiskiskapinum hjá feroyskum fiskiførum	47
6.4	Fiskidagaskipanin í feroyskum sjógvi	49
6.5	Yvirskipað eftirmeting av fiskidagaskipanini	51
6.6	Samanberandi lýsing av fiskidagaskipan og skipan við hámarksveiðu og kvotum	55
6.7	Samlað tilmæli um skipan við hámarksveiðu og kvotum	58
6.8	Bólkar og flokking av fiskiflotanum	59
6.9	Økisfriðingar og tekniskar reguleringar í feroyskum sjógvi	60
6.10	Hvussu verður stovnsrøktin best skipað umsitingarlíga?	60
6.11	Óheftur umsitingarstovnur?	63
7	Marknaðargrunndað útluting av fiskirættindum	66
7.1	Innleiðsla	66
7.2	Arbeiðssetningurin	68
7.3	Verandi útluting av fiskirættindum	68
7.3.1	Atgongd – loyvissløg	69
7.3.2	Áseting og útluting av fiskirættindum	69
7.3.3	Umsetiligheit í verandi skipan	71
7.3.3.1	Avhending av veiðiloyvum	71
7.3.3.2	Avhendingar av fiskidøgum	72
7.3.3.3	Avhendingar av eginkvotum	72
7.3.3.4	Søla av fiskiførum og eigaraskifti	72
7.3.4	Stutt eftirmeting av verandi skipan við atliti at tilfeingisgjøldum	72
7.4	Ymiskar útlutingarskipanir	74
7.4.1	Søgulig rættindir og javnt býti	74
7.4.2	Uppboðssøla – gjald fyri tilfeingi og útlutingarháttur	75
7.5	Gjald fyri atgongd til tilfeingið	76
7.6	Lýsing av hugtakinum “marknaðargrunndaður”	76
7.6.1	Marknaðargrunndað reguleringsamboð	76
7.6.2	Marknaðargrunndað útluting av fiskirættindum	77
7.7	Metingarkriteriir fyri útlutingarskipanir	78
7.7.1	Gjald fyri fiskirættindir	78
7.7.2	Atgongd til vinnuna	78
7.7.3	Ættarliðsskifti og skuldarbinding	79
7.7.4	Støðug vinnuviðuskifti	79

7.7.5 Møguleikin at gera broytingar í skipanini	79
7.8 Tættir í eini uppboðssøluskipan	79
7.9 Tílrættislegging av uppboðssølu.	83
7.9.1 Ymisk sløg av uppboðssølum	83
7.9.2 Hvørji høvuðsatlit skal ein uppboðssøluskipan taka?	84
7.9.2.1 Kollusíon.	84
7.9.2.2 Atgongd til vinnuna	85
7.9.2.3 Javnar kappingartreytir.	86
7.9.2.4 Onnur møgulig atlit	86
7.9.3 Tillagingar fyri at minka um líkindini fyri kollusíon.	87
7.9.4 Uppboðssølar við fleiri lutum	87
7.9.4.1 Eindarprísuppboðssøla (uniform-price auction)	88
7.9.5 Boð sum prosent av avreiðingarvirðinum	89
7.9.5.1 Aðrar møguligar tillagingar fyri at minka um váðan hjá vinnuni.	90
7.9.6 Samanumtøka um tílrættislegging av uppboðssølum.	91
7.10 Sveiggj í vinnuni	91
7.10.1 Roknað dømi við ov høgum boðum	92
7.11 Royndir í øðrum londum við uppboðssølum av fiskirættindum	94
7.11.1 Kili	95
7.11.2 Estland.	95
7.11.3 Russland	95
7.11.4 Aðrar royndir við uppboðssølum innan fiskivinnu	96
7.12 Føroysk uppboðssøla av makreli í 2011	96
7.12.1 Stutt eftirmeting av uppboðssøluni í 2011	97
7.13 Uppboðssølan í 2016	98
7.13.1 Stutt eftirmeting av uppboðssøluni í 2016	101
7.14 Tilmæli um útlutingskipan	101
7.15 Leistur 1: Skipan við útbjóðing av stutt- og langtíðarloyvum	103
7.15.1 Útlutingin.	103
7.15.2 Gjalding og umsetiligheit	104
7.15.3 Skiftisskipan.	104
7.15.4 Hvussu virkar skipanin í praksis?	105
7.15.5 Fyri hvønn fiskiskap skal skipanin galda?.	106
7.15.6 Metingarkriteriir.	108
7.16 Leistur 2: Uppboðssøla við forkeysrætti (stytt UVF)	109
7.16.1 Lýsing av skipanini.	109
7.16.2 Kunnu lata veiðirættindini inn aftur eftir givnum leisti.	109
7.16.3 Dømir um keyp av fiskirættindum	111
7.16.4 Fyritreytirnar fyri skipanina.	112
7.16.5 Metingarkriteriir.	115
8 Útlendskur kapitalur og treytir til teirra, sum bjóða seg fram í føroyskari fiskiveiðu.	116
8.1 Arbeiðssetningurin	116
8.2 Samandráttur.	116

8.3 Verandi reglur um útlenskan kapital og avgerðarviðurskipti í føroysku fiskivinnuni	118
8.3.1 Lýsing av verandi reglum.	118
8.3.2. Endamálið við verandi reglum og eftirmeting av verandi skipan	118
8.4 Avmarkingar í fiskivinnuni aðrastaðni	121
8.5 Kapitaltørvur – lán, eginpeningsfigging	123
8.6 Meting av fyrimunum og vansom, ið kunnu standast av ov stórum forðingum/krøvum til fremmanda figging	124
8.7 Alternativar ella supplerandi skipanir fyri at tryggja, at virðisskapan og avkast eru í Føroyum	124
8.8 Aðrar treytir til teirra, sum bjóða seg fram í føroyskari fiskiveiðu	125
8.9 Niðurstøður og tilmæli	126
8.9.1. Fiskivinnulóggávan	126
8.9.2 Onnur lóggáva	129
9 Kappingarreglur	132
9.1 Arbeiddssetningurin	132
9.2 Núverandi lóggáva	132
9.3 Kappingarreglur og føroyska fiskivinnan	133
9.4 Hvussu verður kapping mátað?	133
9.5 Kapping á output-marknaðinum	134
9.6 Kapping á input-marknaðinum	135
9.7 Niðurstøður og tilmæli	135
10 Virðisøking	138
10.1 Arbeiddssetningur	138
10.2 Virðisøking í føroysku fiskivinnuni	139
10.2.1 Virðisketur	140
10.2.2 Flakavinnan	141
10.2.2.1 Dømi: Missur fyri samfelagið orsakað av vantandi virðisøking	142
10.2.3 Vertikal integratióin	142
10.3 Atkomiligheit til veiðu	143
10.3.1 Galdandi reglur	143
10.3.2 Skal allur fiskur um føroyskan kaikant?	144
10.3.3 Skal veiddur fiskur, sum kemur um føroyskan kaikant, um eina uppboðssølu?	145
10.3.4 Onnur tiltøk, sum kunnu tryggja meira virking í Føroyum	147
10.4 Alt í land – gagnnýtsla av hjávøru	147
10.4.1 Verkætlanin "Alt í land"	148
10.4.2 Hvussu er støðan í dag?	148
10.4.3 Hvørji eru virðini?	150
10.4.4 Hvussu kann rávøran fáast til høldar?	153
10.4.5 Møguleikar undir Føroyum	154
10.4.6 Hvørjar eru avbjóðingarnar?	154
10.4.6.1 Goymsla umborð	154
10.4.6.2 Friari rásarúm til at byggja og umbyggja skip	154
10.4.6.3 Hýruskipan	154

10.4.6.4 Fígging	154
10.4.6.5 Rávørunøgd	154
10.4.7 Møguligar tilgongdir at fáa alt til høldar	155
10.4.7.1 At lata marknaðin ráða	155
10.4.7.2 Vertikal integratió	155
10.4.7.3 At eggja fyrítøkum til	155
10.4.7.4 Lógarkrøv	156
10.4.8 Alt í land: Atlit í mun til útluting og tilfeingisgjald	156
10.5 Royndir úr Íslandi og Noregi	157
10.5.1 Samanberingar millum Noreg og Ísland	157
10.5.2 Fiskamarknaðir í Íslandi	159
10.6 Gransking og menning	159
10.7 Niðurstøður og tilmæli	160
Tilvísingar/keldutilfar	162
Fylgiskjal 1	164
Fylgiskjal 2	174
Fylgiskjal 3	176
Fylgiskjal 4	180
Fylgiskjal 5	208
Fylgiskjal 6	212
Fylgiskjal 7	220
Fylgiskjal 8	223
Fylgiskjal 9	230

Arbeiði nevndarinnar

Tilnefning av nevnd

Í samgonguskjalinum hjá landsstýrissamgonguni frá 14. september 2015 er ásett, at ein breitt samansettur arbeiðsbólkur við ymiskum fakligum færleikum og vinnuligum royndum verður settur at gera tilmæli til politisku skipanina um nýggja fiskivinnuskipan eftir 2018.

Ásett er, at tilmælið skal byggja á hesar aðalreglur:

- Allur fiskiskapur skal vera lívfrøðiliga, búskaparliga og samfelagsliga burðardyggur.
- Fiskiríkidømið skal framhaldandi vera fólksins ogn og kann ikki gerast ogn hjá privatum.
- Fiskiríkidømið kann ikki fara á útlenskar hendur. Fiskirættindir skulu vera á føroyskum hondum.
- Farast skal frá privatari sølu av loyvum og fiskirættindum. Farast skal frá politiskari útluting av fiskirættindum til eina marknaðargrunndaða skipan.
- Veiddur fiskur skal vera atkomuligur hjá virkjum á landi at bjóða uppá. Veiðan og alt av fiskinum eigur at verða fingið til lands og í størsta mun virðisøkt í Føroyum.
- Bert feløg, sum hava føroyskar eigarar, eru skrásett í Føroyum, rinda skatt í Føroyum og rinda manningini hýru sambært føroyskum sáttmála, kunna bjóða seg fram í føroyskari fiskiveiði.
- Serlig skipan kann gerast fyri útróðrarflotan.

Høgni Hoydal, landsstýrismaður í fiskivinnumálum, setti 21. januar 2016 ein bólk við hesum fólkom:

Johnny í Grótinum, stjóri - Búskaparfrøðingur	Formaður
Hans Ellefsen, adjunktur - PhD Búskaparfrøðingur	Næstformaður
Árni M. Dam, sjálvstøðugur - Skipari og handilsútbúgving	Nevndarlimur
Eydna í Homrum, fiskifrøðingur - PhD Lívfrøðingur	Nevndarlimur
Herálvur Joensen, stjóri - Løgfrøðingur	Nevndarlimur
Kristina Samuelsen, advokatur - Løgfrøðingur	Nevndarlimur
Egil Olsen, fiskivinnuráðgevi - Fiskivinnufrøðingur	Nevndarlimur
Unn Laksá, granskingarleiðari - PhD Stjórn málafrøðingur	Nevndarlimur
Malan Johansen, deildarleiðari - Búskaparfrøðingur	Nevndarlimur

Afturat arbeiðsbólkinum er sett eitt skrivaratoymi (sekretariat) við hesum fólkom:

Herit V. Albinus, búskaparfrøðingur
Jens Helgi Toftum, fiskivinnufrøðingur
Rúna F. Guttesen, lögfrøðingur

Hoyringsbólkar

Í sambandi við arbeiðið vórðu skipaðir tveir hoyringsbólkar:

Hoyringsbólkur 1: Umboð fyri allar partar í vinnuni:

Axel Hansen fyri Føroya Fiskimannafelag

Annfinnur Garðalíð fyri Føroya Skipara- og navigatørfelag

Páll Hansen fyri Maskinmeistarafelagið

Atli Gregersen fyri Føroya Arbeiðsgevarafelag

Jógvan Gregersen fyri Føroya Ráfiskakeyparafelag

Janus Knudsen fyri Føroya Ráfiskaseljarafelag

Anfinn Olsen fyri Føroya Reiðarafelag

Absalon í Buð fyri Meginfelag Útróðrarmanna

Hans Joensen fyri Føroya Arbeiðarafelag og Havnar-/Klaksvíkar Arbeiðsmanna- og Kvinnufelag

Hoyringsbólkur 2: Umboð fyri politisku flokkarnar á Løgtingi:

Jacob Vestergaard og Jákup Mikkelsen fyri Fólkaflokkinn

Björt Samuelsen og Ingolf S. Olsen fyri Tjóðveldi

Magni Laksáfoss og Bjørn Kalsø fyri Sambandsflokkinn

Bjarni Hammer og Jónleif Johannesen fyri Javnaðarflokkinn

Hanna Jensen og Ruth Vang fyri Framsókn

Bill Justinussen og Jenis av Rana fyri Miðflokkinn

Jógvan Skorheim og Bárður Kass Nielsen fyri Nýtt Sjálvstýri

Sonja Jógvansdóttir, Uttanflokkingfólk

Arbeiðssetningur

Arbeiðssetningurin kann lesast í fylgiskjali 1. Harumframt hevur landsstýrismaðurin nágreinað arbeiðssetningin. Hetta kann lesast í fylgiskjali 2.

Viðmerkjast skal eisini, at í samráð við landsstýrismannin er arbeiðssetningurin broyttur nakað, so at nevndin ikki skal gera uppskot um fullfíggaða lóggávu. Somuleiðis varð tíðarfreistin flutt til 1. oktober 2016.

Arbeiðsháttur

Nevndin hevur havt 28 fundir. Harumframt hava trýggir fundir verið við vinnuliga hoyringsbólkin og trýggir fundir hava verið við politiska hoyringsbólkin. Nevndin hevur eisini leitað sær hjálp hjá fólki við serligum innliti í ávísar partar av arbeiðssetninginum.

1 Inngangur

Lógin um vinnuligan fiskiskap, lögtingslóg nr. 28 frá 10. mars 1994, er høvuðslógarverkið undir allari føroyskari fiskiveiðu. Síðan lógin kom í gildi, er hon broytt óteljandi ferðir. Við lögtingsmáli 120/2006 vórðu veiðiloyvini, sum tá vóru rullandi í 10 ár, søgd upp á vári 2007. Samstundis varð beinleiðis sett í lógina, at veiðiloyvini høvdu gildi til 1. januar 2018. Hetta varð gjørt millum annað fyri at staðfesta ognar- og ræðisrætt hjá tí almenna.

Í 2007 varð eisini sett í lógina, at veiðiloyvini kunnu verða endurnýggjað, um loyvishavari framhaldandi lýkur treytirnar sambært lóg og treytum, ið settar eru í veiðiloyvi og fiskiloyvi. Hóast hesa áseting hevur tað alla tíðina ligið í kortunum, at gerast skuldi nýggj skipan at fáa gildi frá 1. januar 2018. Hóast royndir hava verið gjørdar at gera nýggja fiskivinnulóg, hava hesar higartil ikki borið á mál. Í januar 2016 gjørði landsstýrismaðurin í fiskivinnumálum av at seta eina nevnd at koma við uppskoti til nýskipan av fiskivinnuni. Henda frágreiðing er úrslitið av hesum nýskipanararbeiði.

Lítillivi er um, at stórir tørvur er á at fáa eina endaliga avkláring um karmarnar um vinnuligan fiskiskap eftir 1. januar 2018. Á ráðstevnu á vári 2016 vísu umboð fyri fiskivinnuna og fíggarheimin á, at síðan loyvin vórðu uppsøgd í 2007, er eingin nýbygging av fiskiførurum vorðin orðað. Hetta hóast stórir framburður hevur verið í þertum av fiskivinnuni við góðum inntøkum og rásarúmi til nýlógur og endurnýggjan. Eisini vísir vánaliga støðan hjá fiskastovnunum undir Føroyum, serliga hjá hýsu og toski, at tørvur er á at endurskoða stovnsrættina og skipanina av henni.

Heilt grundleggjandi skal støða takast til, hvussu fiskirættindini verða útlutað aftur, tá hesi fara úr gildi 1. januar 2018. Hvussu skal farast fram við at velja út, hvør skal hava avmarkaðu fiskirættindini? Í mun til henda spurning tekur henda frágreiðing støði í arbeiðssetninginum, at nýggja fiskivinnuskipanin skal vera ein marknaðargrunndað skipan, har tað almenna bjóðar fiskirættindi fram sum brúksloyvi fyri ávísa tíð. Samstundis ásetir arbeiðssetningurin, at tað skal vera ein skiftistíð, har farið verður frá verandi skipan til nýggju skipanina, og at verandi luttakarar í vinnuni á skynsaman hátt kunna laga seg til broyttu treytirnar yvir eitt ávíst tíðarmál. Harumframt er neyvari ásett í arbeiðssetninginum, at nevndin skal viðgera fleiri aðrar tættir í føroysku fiskivinnuni, sum skulu vera grundarlag undir nýggju lógini um vinnuligan fiskiskap.

1.1 Yvirskipað eftirmeting av fiskivinnuskipanini

Tá verandi lóg um vinnuligan fiskiskap varð gjørd í 1994, var søguliga bakstøðið ein ring støða fyri fiskastovnarnar undir Føroyum eins væl og føroyska búskapin yvirhøvur. Donsku lánsveitararnir settu tá sum krav fyri umfíggingina av stóru almennu skuldini, at føroysku myndugleikarnir innførdu eina skynsamari fiskivinnulóggevna, sum avmarkaði atgongdina til at royna fiskastovnarnar. Undan stóru kreppuni fyrst í nítíárunum var fiskivinnan vorðin stuðlað við bæði rakstrarstuðli og veðhøldum fyri ílógum, sum høvdu verið viðvirkandi til ein stóran yvirkapasitet í fiskivinnuni við ov nógvum stáli og starvsfólki. Stuðulsskipanirnar vórðu í stóran mun avskaffaðar frá degi til dags.

Eftir at hava roynt nýggju fiskivinnuskipanina við veiðiloyvum og kvotum eitt stutt skifti, varð avgjørt at fara yvir til eina skipan við fiskidøgum fyri størsta partin av botnfiskiskapinum undir Føroyum. Orsøkirnar vóru fleiri. Hværki í politisku skipanini ella í vinnuni var verulig undirtøka fyri kvotuskipanini. Hon var eitt krav uttanífrá og var so at siga smoygd niður yvir vinnuna. Harafturat vuku fiskastovnarir (toskur og hýsa) rættiliga nógv og bráðliga hesi árin. Tað fangaðu stovnsmetingarnar ikki beinanvegin, og torført var tí at seta hámarksveiðuna rætt. Somuleiðis gingu søgur um útblaking, og at fiskur varð landaður undir fólkskum heiti.

Í 1995 var misnøgdin við skipanina so stór, at vinnan á sjónum setti fram ultimatív krav um, at kvotuskipanin varð avtikin. Úrslitið av hesum varð, at landsstýrið í november 1995 setti Skipanarnevndina, sum skuldi koma við tilmæli um eina nýggja reguleringskipan. Ein samd nevnd legði tilmæli fram í februar 1996 um eina skipan við fiskidøgum. Skipanarnevndin mælti tá eitt nú til, at samlaða talið av fiskidøgum varð ásett til at vera áleið 14.000 fyri útroðrarflotan, men eftir politiskar tingingar og ótta fyri at gera ov stór inntriv í fiskivinnuna gjørði Løgtingið av at hækka fiskidagatalið til 22.000. Sostatt varð skipanin skeivt stillað frá byrjan. Síðan tá er talið av loyvum fækkað munandi, og samlaða fiskidagatalið er eisini minkað, men sambært fiskifrøðingum og øðrum eygleiðarum hevur trýstið á fiskastovnarnar øll hesi árin verið ov høgt. Í prinsippinum áttu avmarkingarnar í fiskidøgum støðugt at mótsvara vøkstrinum í produktiviteti fyri at byrgja upp fyri eini trároynd av fiskastovnunum. Hetta er heldur ikki hent.

Stovnsrættin av botnfiski, serliga toski og hýsu, undir fiskidagaskipanini hevur ikki eydnast væl. Sum greitt frá omanfyri, so varð fiskidagaskipanin sett í verk, tí tað var so stórir vøkstur í toskastovninum mitt í 1990unum. Hetta merkir harvið, at fiskidagaskipanin byrjaði, tá toskastovnurin var sera væl fyri. Tilmælini frá Fiskirannsóknarstovuni og ICES sey

komandi árinu vístu altíð á, at veiðitrýstið var ov stórt, og at hetta kundi føra til, at botnfiskastovnamir undir Føroyum kundu gerast ov smáir. Hóast talið á fiskidøgum varð skorið niður í umleið helvtina eftir umleið tíggu árum, var veiðitrýstið á tosk framvegis alt ov stórt sambært stovnsmetingunum, og hetta hevur verið galdandi øll árin inntil nú, tó at okkurt einstakt ár var við nóg lítlum veiðitrýsti. Tað ov stóra veiðitrýstið hevur saman við natúrligum viðurskiftum ført til metsmáar stovnar av toski og hýsu eftir umleið 2007 – teir minstu í eina heila øld. Hóast natúrlig viðurskifti kunnu hava havt ein leiklut, er vert at nevna, at ein skilagóð gagnnýtsla av fiskastovnunum átti at lagt upp fyri slíkum rakárum, soleiðis at stovnamir ikki gjørdust so smáir. Samanumtikið er orsök at halda, at stýringin av fiskidagaskipanini hevur ikki megnað at vart tosk og hýsu undir Føroyum, men helst hevur verið viðvirkandi til ta vánaligu støðuna í dag, hóast tað tibatetur eru positiv tekin við hýsuni júst nú í 2016.

Í tíðarskeiðnum við lógini um vinnuligan fiskiskap frá 1994 hevur tó eisini verið stórir búskaparligur framburður í fiskiskapinum eftir altjóða ferðandi fiskastovnunum og í fiskiskapinum á fjarleiðum. Partur av framburðinum stendst av vøkstri í loyvdu veiðuni, serliga í uppsjóvarfiskiskapinum, men talan er eisini um stóra tækniliga menning, har framkomin veiðitól eru tikin í nýtslu til frama fyri bæði produktivitet (fiskiveiðu fyri hvønn fiskimann), produktmenning og arbeiðsumstøður umborð. Innan aðrar partar av fiskiflotanum er stórir tørvur á at endurnýggja og dagføra fiskiføri.

Í 1997-98 varð lógin um vinnuligan fiskiskap tillagað, soleiðis at fiskirættindi gjørdust lættari at avhenda, og loyvir lættari at flyta og leggja saman. Hetta varð gjørt fyri at stuðla upp undir konsolidering og fleksibilitet hjá vinnuni at skipa seg so búskaparliga skynsamt, sum gjørligt. Vinnan hevur í ávísan mun brúkt hesar møguleikar fyri at avhenda fiskirættindi og leggja saman loyvir. Í 2005-07 fóru fram stórir skipahandlar, har stórar upphæddir vórðu rindaðar fyri fiskirættindir, sum eisini høvdu við sær eina ávísa miðsavning av rættindum. Hesir handlar kunnu sigast at vera høvuðsatvoldin til, at mett varð, at tørvur var á at nýskipa fiskivinnuna, og loyvini vórðu tí uppsøgd við virknaði frá 1. januar 2018. Vert er tó at leggja til merkis, at konsolideringin í fiskivinnuni eftir virkisbúskaparligum insitamentum virkaði samsvarandi endamálinum, tí burtúr spurdu munandi sterkari fiskivinnufyrirtekur við væl betri rakstri og møguleikum fyri at menna føroysku fiskivinnuna í altjóða høpi, eisini á landi. Ein stórir meiriluti av Løgtinginum¹ atkvøddi í 2007 fyri at siga upp øll fiskiloyvini við virknaði frá 1. januar 2018. Ein av møguligu vandunum við vaksandi upphæddunum í handlinum við fiskirættindum – saman við fiskiskipum – var vaksandi skuldarbyrðan í fiskivinnuni, sum fleiri eygleiðarar ávaraðu um kundi gerast skaðilig fyri allan búskapin við tíðini.

Í 2011 gjørdi myndugleikarnir av at innføra tilfeingisgjöld á partar av fiskivinnuni grundað á eina staðfesting av, at atgongdin til fiskivinnuna (og alivinnuna) er avmarkað av tí almenna. Hesar avmarkingar geva møguleika fyri meirinntøku til teirra, sum loyvini hava fingið, út yvir tað, sum til ber í vinnum uttan slíkar avmarkingar. Mett varð tí, at hesar vinnufyrirtekur eiga at rinda part av seryvirskoti sínum til tað almenna. Seryvirskotið verður eisini nevnt tilfeingisrenta. Í 2014 gjørdi Búskaparráðið eina útrokning av støddini á tilfeingisrentuni í føroyskari fiskivinnu út frá nøkrum fortreytum um vanligu samsýning av arbeiðsmegi og kapitali. Útrokningin vísti, at árliga tilfeingisrentan í 2012 var slaka hálva milliard krónur, harav 80% vórðu skapt í uppsjóvarvinnuni og restin í fiskiskapinum í Barentshavinum. Í botnfiskiskapinum við Føroyar kundi eingin tilfeingisrenta staðfestast.² Útrokningin vísti eisini, at orsakað av skipanini við manningarpørtum fellur meira enn helmingurin av árligu tilfeingisrentuni til manningarnar. Í 2014 fekk landskassin 126 mió. kr. inn í tilfeingisgjöldum frá fiskivinnuni (umframt 6 mió. kr. frá fiskivinnu og alivinnuni í eyka partafelagsskatti). Skattaserfrøðingar vísa á, at skatting av tilfeingisrentuni er ein hent inntøkukelda, tí atferðin hjá borgarum og fyrirkæmum verður ávirkað sum minst. Í Føroyum hevur Búskaparráðið leingi víst á tørvin á at breiðka skattagrundarlagið við nýggjum inntøkukeldum, harav skatting av tilfeingisrentuni er ein møguleiki.

Sostatt er fiskivinnan farin frá at vera ein vinna við stórum, beinleiðis og óbeinleiðis stuðli í 1994, til at partar av vinnuni í dag rinda tilfeingisgjöld í Landskassan. Samstundis er lønsemið batnað munandi í pørtum av vinnuni, og kunnu partar av fiskivinnuni í dag sigast at geva eitt meirvirskot í mun til aðrar vinnugreinar. Eitt nú var eginpeningsavkastið 40% fyri fyrirkæmurnar við uppsjóvarskipum í 2014, sum er væl hægri enn vanligt avkast á eginpeningi. Vælriknar fyrirkæmur uppnáa vanligu eitt árligt avkast millum 5 og 20%.

¹ Ein atkvøddi ímóti, meðan 28 atkvøddu fyri.

² Nevndin hevur dagført tøluni hjá Búskaparráðnum fyri roknskapirnar árið 2014 og kom fram til, at í uppsjóvarfiskiskapi var tilfeingisrentan 347 mió. kr. við eini alternativari løn á 800 tkr. og alternativum avkasti á 6%. Umframt hetta skal leggjast gjaldið til landskassan á 126 mió. kr., sum bert varð lagt á uppsjóvarfisk, og var samlaða tilfeingisrentan í uppsjóvarfiskiskapi tí 473 mió. kr. Fyri flakatrolarar var tilfeingisrentan 80 mió. kr. við somu fortreytum. Fyri trolarar og línuskip hinvegin vóru tilfeingisrenturnar ávikavist minus 56 mió. kr. og minus 78 mió. kr. við hesum fortreytum.

1.2 Arbeiðssetningurin og tilgongdin við frágreiðingini

Arbeiðssetningurin hevur sum endamál at avmarka uppgávurnar hjá nevdini. Tað áliggur ikki nevdini at taka støðu til arbeiðssetningin ella at grundgeva fyri arbeiðssetninginum, men heldur at arbeiða út frá honum. Arbeiðssetningurin er tó sera víðfevndur og áleggur nýskipanarnevdini at viðgera sera nógvær tættir í fiskivinnuni sum heild í álitinum um nýskipan. Í viðgerðini av arbeiðssetninginum gjørdi nevdin sær greitt, at teir mest átrokandi spurningarnir at fáa viðgjørt fakliga í mun til evstamarkið tann 1. januar 2018 eru burðardygg stovnsrøkt, útlutingin av fiskirættindunum og verksetingin av avmarkingum fyri útlendskum ognarskapi. Tað hevur tí ikki borið til at fara í smálutir við øllum tættum, og nógv evni eru bert umrødd stutt og yvirskipað, uttan at nevdin hevur havt stundir at gera neyvari kanningar og metingar. Í samráði við fiskimálaráðharran avráddi nevdin ikki at gera uppskot til lógarverk, sum sostatt verður ein partur av arbeiðinum í viðari tilgongdini við fiskivinnunýskipanini.

Fiskimálaráðharrin gjørdi eisini nevdini greitt, at tá arbeiðssetningurin skilmarkar millum uppboðssølu og aðrar møguligar útbjóðingarskipanir, so er endamálið at skilmarka ímillum tað, sum í føroyska kjakinum verður umrøtt sum uppboðssøla av stuttíðarrættindum og so tað at lata út tíðaravmarkað loyvir við munandi longri gildistíð. Uppskotini skulu vera um ein almennan rættindamarknað/uppboðssølu, har rættindi ikki kunnu gerast privat ogn, men verða boðin út til nýtslu/leigu fyri ávís tíðarskeið. Hesi kunnu vera longri ella styttri, alt eftir, hvat verður mett at rækka endamálanum við nýskipanini best. Eisini var greitt, at tað ikki var partur av arbeiðssetninginum hjá nevdini at mæla til aðrar útlutingarleistir sum eitt nú 'grand fathering,' grundað á søgulig rættindi, ella 'beauty contest,' grundað á aðrar parametrar enn boð upp á gjald fyri rættindi. Við 'beauty contest' meinast við útlutingarskipanir, har seljarin ikki einans hyggur at bodna prísinum, men eisini letur aðrar parametrar vera avgerðandi fyri, hvør vinnur boðið.

1.3 Marknaðargrunnað útluting gevur dynamikk og óvissu

Nevdin hevði torført við at finna eina nøktandi semju um uppboðssølu av fiskirættindum. Yvirskipað var semja um, at uppboð hevur nakrar fyrimunir fram um fyrisitingarliga útluting. Í einum uppboði ásetir vinnan sjálf tilfeingisgjaldið til landið, og samstundis skal marknaðurin tryggja, at tær mest lønsomu fyrítøkurnar fáa rættindini. Sostatt elvir almenna útlutingin av fiskirættindum til ein øktan dynamikk í fiskiveiðuni, har nýggj tøkni støðugt verður ment og tikin í nýtslu, soleiðis at tilfeingisrentan gerst so stór, sum gjørligt. Eisini kann útboð av rættindum tryggja, at nýggjar fiskivinnufyrítøkur kunnu sleppa framat,³ og vil henda hóttanin stuðla undir, at verandi vinna gevur rætta prísir fyri rættindini. Hinvegin viðførir økti dynamikkurin eisini størri óvissu fyri fiskivinnufyrítøkurnar. Um fyrítøkurnar ikki kenna seg tryggja við at kunna varðveita rættindini í eina tíð samsvarandi iløguhorisontinum, kann hetta viðføra væl lægri iløgur í síðsta enda, sum so aftur viðførir lægri produktivitet og tilfeingisrentu. Í verandi skipan hava fiskivinnufyrítøkur javnan handlað skip og rættindini sínámillum, og tí kann handil av fiskirættindum ikki sigast at vera nakað grundleggjandi nýtt í føroyskari fiskivinnu.

Nevdin hevur umrøtt, at ein uppboðssøla av øllum fiskirættindum í senn hevur við sær stórar váðar og ótryggleikar fyri føroysku fiskivinnuna. Tí verður mælt til eina skiftistíð, sum ger, at tað bert er ein avmarkaður partur av samlaðu fiskirættindunum, ið verður boðin út hvørt ár. Eisini eru stórar avbjóðingar í at fáa eina uppboðssølu at virka eftir ætlan, m.a. tí at ymiskar avmarkingar verða settar, og tí at talið av aktørum, sum kunnu luttaka, er avmarkað. Nevndin er eisini í iva um, hvussu væl ein uppboðssøla kann tryggja, at aðalendamálini í arbeiðssetninginum kunnu røkkast. Í hesum sambandi hevur nevdin eisini umrøtt kombinatiónsleistir, har ein partur verður seldur á uppboði, og ein partur verður lutaður út eftir søguligum rættindum. Hesin leitur er tó ikki í samsvari við nágreinaða arbeiðssetningin og varð tí ikki viðgjørður neyvari.

Við stóði í neiligu afturmeldingunum á hoyringsfundunum frá øllum pørtum av vinnuni og fakfeløgunum kann spurningur setast við støðufestið í eini fullkomillari umlegging av útlutingini av rættindum. Nevndin er ikki vitandi um nakað annað land, sum lutar út øll síni fiskirættindir á uppboðssølu, tí er torført at meta um avleiðingarnar av eini umlegging. Partur av nevdini metir ikki, at tað er skilagott at fremja eina so kollveltandi umlegging av føroysku fiskivinnuskipanini, sum tað at verkseta eina uppboðssølu av øllum fiskirættindum er. Partur av nevdini metir hinvegin, at uppboð av fiskirættindunum er skilabesti leiturin at luta út.

Torført var at semjast um eitt útgreinað uppskot um uppboðssøluskipan, m.a. tí at smálutir í uppboðssøluháttinum hava stóran týðning fyri, hvussu uppboðssølan kemur at virka. Ein avbjóðing er at tryggja, at kappingin er jøvn fyri allar partar á uppboðssølu – herundir at fyrirbyggja avtalaðum spæli. Í summum førum kann hetta loysast við at áseta ein minstapris. Eitt lítið samfelag kann eisini geva avbjóðingar í mun til at tryggja nøktandi kapping sum heild. Ein onnur

³ At skapa atgongd fyri nýggjum fyrítøkum er eisini eitt mál í sjálvum sær fyri nýskipanina, tí at hetta vil í størri mun javnseta allar borgarar og fyrítøkur í landinum við atkomu til vinnuna.

stór avbjóðing er vandin fyri, at uppboðssølan tekur hugin frá fólki at investera tíð, pening og orku í tað at fiska, hagraiða og marknaðarføra fiskin við einum langtíðarmáli fyri eyga. Við hesum í huga gjørði nevndin kortini tvey útgreinað uppskot um uppboðssølu í teirri vón, at uppskotini kundu stimbra til víðari viðgerð í politisku skipanini og í almenna kjakinum.

Av tí at báðar tær nevndu skipanirnar við uppboðssølu geva móguleika fyri, at tað verða leiguskrásett fiskifør, ið kunnu koma at fiska kvotur, sum eru keyptar á uppboðssølu, er nevndin samd um, at tað er neyðugt at vera á varðhaldi viðvíkjandi serliga tveimum viðurskiftum í hesum sambandi. Í fyrra lagi er ávísur vandi fyri, at leigað fiskifør, hvørs alternativ til at taka á seg eina arbeiðstøku at fiska føroyskar kvotur er at liggja við bryggju, kunnu undirbjóða fiskifør, ið føroyskar fyrirkæmur eiga og skulu rinda rentur og avdráttir fyri. Leigað skip skulu lúka krøv til tekniska útgerð o.a., og í útgangsstøðuni eiga reglurnar um transfer pricing at tryggja eina skipaleigu á marknaðarstigi, men kortini er neyðugt at fylgja við. Í øðrum lagi er vælkent, at skip á leigumarknaðinum mangan eru gomul og tiskil ikki liva upp til hægstu tækniligu krøv. Hetta kann viðføra, at skipini heldur ikki eru før fyri at veita bestu rávørugóðsku, ið so aftur kann minka um móguleikarnar fyri optimalari virðisøking. Mælt verður tí til, at myndugleikarnir fylgja væl við hesum viðurskiftunum og um neyðugt herða lóggávuna, soleiðis at vit bæði fáa javna kapping og hoga rávørugóðsku.

1.4 Burðardygg stovnsrøkt við politiskt kjølfestum umsitingarætlanum

Nevndin hevur uppskot um, at allur vinnuligur fiskiskapur verður skipaður í umsitingarætlanir við veiðireglu, ið setir karmar fyri áseting av hámarksveiðu yvir longri áramál. Endamálið er at fáa í lag breiðar, politiskar langtíðarsemjur um, hvussu vit fyrisita fiskastovnamar. Politiskar langtíðarsemjur skulu skapa grundarlag fyri, at Løgtingið ikki framhaldandi skal taka avgerð um ítækiligu hámarksveiðuna, sum tá heldur eigur at takast fyrisitingarliga innan givnu karmar. Karmar fyri avgerðini hjá landsstýrismanninum eiga at verða settir í lógina, har tað er skynsamt, t.d. har talan er um viðurskifti, sum ikki broytast javnan. Langtíðarsemjur kunnu annars fáast í lag, grundað á eina politiska viðgerð í Løgtinginum sum uppskot til samtyktar um góðkenning av eini umsitingarætlan. Broytast politiskar fortreytir fyri eini góðkenning avgerandi, ber til at hava eina skipan, har landsstýrismaðurin kann ráðføra seg við vinnunevndina ella uttanlandsnevndina, líka sum tá fortreytir fyri givnum játtanum á fígjarlógini broytast.

1.5 Ogn Føroya fólks handhevjast við avmarkaðum brúksrætti

Nevndin er samd um, at rætturin at gagnnýta livandi tilfeingið, sum er í føroyskum sjógvi, og sum Føroyar eiga í altjóða sjógvi ella hava samrátt seg til við onnur lond, eigur at vera ein avmarkaður brúksrættur, eisini í tíð. Ein komandi lóg um vinnuligan fiskiskap eigur tí greitt at áseta gildistíð og reglur fyri, hvussu hesin brúksrættur verður skipaður. Nevndin metir somuleiðis, at greiðar, regulerandi ásetingar hava størri týðning fyri rættarstøðuna enn ein háfloygd endamálsorðing. Endamálsorðingar áseta oftast ikki nakra rættarstøðu, og tað hevur orðingin um ogn Føroya fólks heldur ikki gjørt. Regulerandi ásetingarnar í eini komandi lóg um vinnuligan fiskiskap eiga øðrumegin at tryggja áhugamálini hjá landinum sum eigari ella avvarðandi av livandi tilfeingi Føroya, m.a. móguleikan at skifta kós ella at broyta fiskivinnupolitikkin, um tað verður hildið neyðugt. Hinumegin eiga tær at skipa karmarnar um brúksrættindini hjá teimum, sum annaðhvørt hava ella í ókomnum tíðum fara at gera íløgur fyri at gagnnýta sín í ávísa tíð tillutaða og avmarkaða rætt at heysta úr okkara felags tilfeingi. Hesi viðurskiftini verða umrødd í kap. 3 í frágreiðingini. Nevndin hevur á hoyringsfundum givið sær far um, at full semja tykist galda millum allar partar í vinnuni, verkafeløgnum og politisku flokkunum um, at rætturin at gagnnýta føroyskt tilfeingi eigur at verða ásettur sum ein brúksrættur. Sjálvt um tað kann vera ymiskt, hvat partarnir leggja í brúksrættin, eiga líkindi at vera fyri, at ein breið, politisk semja verður funnin um henda partin í eini nýskipan av fiskivinnuni.

1.6 Skipabólkar varðveitast av sosialbúskaparligum atlitum

Viðvíkjandi skipabólkum í nýggju fiskivinnuskipanini er týðningarmikið at gera sær greitt, hvat endamálið er við skipabólkunum. Í núverandi skipan er eitt høvuðsendamál at tryggja, at virðini í samfelagnum verða býtt út um landið, og at tey ikki savnast á fáum hondum. Undir viðgerðini í nevndini varð fleiri ferðir víst á, at tað er ein ávís andsøgn millum hetta at býta virðini kring landið og tað at fáa fiskivinnuna at geva størst móguligt yvirskot. T.e., at ein fiskivinna á fáum hondum og við fáum skipum kann hugsast at geva størri yvirskot enn ein meira spjadd vinna kring landið við nógvum skipum. Nevndin helt, at vicingin millum yvirskot í fiskivinnuni, kor hjá øðrum vinnugreinum, sosialpolitik og mentanarlig virðir er fyrst og fremst eitt politiskt mál, sum fellur uttan fyri arbeiðið hjá nevndini, men at slík atlit kunnu koma at hava sera stóra ávirkan á, hvussu samfelagið kemur at síggja út í framtíðini. Eitt annað endamál við skipabólkum kann vera at varðveita ein fjølbroyttan flota, sum ikki er líka sárberur fyri sveiggjum í oljuprísi ella prísi á ávísam reiðskapi, og sum eisini kann vera meira umhvørvisvinarligur. Passivur reiðskapur so sum lína, snella og gørn krevur ikki so nógv olju sum trol og er tí umhvørvisvinarligari, tá ið ræður um útlát av vakstrarhúsgassum. Sum eitt

fyrilsuppskot skjýtur nevndin tí upp at hava triggjar skipabólkar innan botnfisk: línuskip, trolarar og útróðrabátar.⁴ Teir ávísu skipabólkarnir kunnu yvir fleiri ár t.d. fáa ein ávísan brotpart av heildarkvotuni, annaðhvørt fyri øll fiskasløg ella fyri tey týðningarmiklu fiskasløgini. Hetta krevur tó, at tað er eitt samsvar millum henda brotpartin og friðaðar leiðir, sum halda reiðskap atskildan. Á henda hátt hefur politiska skipanin møguleika at taka umhvørvisatlit og framhaldandi at fremja vinnupolitikkk gjøgnum skipabólkarnar, til dømis við at hava uppboðssølu av fiskirættindum innan hesar skipabólkar.

1.7 Átøk setast í verk til frama fyri virðisøking

Í kjakinum um fiskivinnu í Føroyum hefur virðisøking altíð fylt nógv. Seinnu árinu eru stórar íløgur gjørdar í framkomin framleiðsluvirkir fyri at fáa meira burtur úr stóra uppsjóvartilfeinginum. Samstundis má á sannast, at flakavirkini, sum dúva upp á rávøru frá botnfiskaveiðuni, hava serstakliga truplar fortreytir. Fiskastovnarnir eru niðurfiskaðir, so smáu nøgdinir hava gjørt tað trupult at menna góðskuna á vøruni. Stovnsrækt hefur sostatt stóran týðning fyri flakavirkini og er somuleiðis ein fortreyt fyri, at virðisøking kann fara fram.

Útrokningar, sum grannskoðanarfyrirætla hefur gjørt fyri nýskipanarnevndina, vísa búskaparliga týðningin av burðardyggari rækt av botnfiskastovnunum undir Føroyum. Eydnast tað at endurbýggja fiskastovnarnar kann hugsast, at fiskiveiðan varandi gerst áleið 40.000 tons av upsa, 25.000 tons av toski og 15.000 tons av hýsu. Tá fer framleiðsluvirðið at økjast við slakari milliard krónum, lønarútgjaldingarnar í fiskiveiðu og flakavinnu økjast við 400 mió. kr., og úrslitini hjá fyrirøkunum batnar við eini 100 mió. kr. Burðardygg stovnsrækt er soleiðis altavgerandi fyri at fáa varandi batar til virðisøkingina í fiskivinnuni.

Men í verandi støðu við fiskastovnunum er rávørugrundarlagið hjá fiskavirkjunum á landi ov svikaligt, tí verður mælt til at fremja nøkur átøk, sum kunnu bæta um støðuna við atlit til at hava eina kappingarføra fiskivinnu á landi, tá fiskastovnarnir koma fyri seg aftur. Ítøkilig átøkini eru umrødd gjølligari í frágreiðingini.

1.8 Samspæl og andsagnir millum høvuðsmáluni við nýskipanini

Eitt av høvuðsmálunum í arbeiðssetninginum er, at tilfeingisrentan gerst so optimal, sum gjørligt, og at størst møguligur partur av tilfeingisrentuni fellur til landið. Hetta mál kann tó vera í andsøgn við onnur høvuðsmál í arbeiðssetninginum, eitt nú at vinnumøguleikarnir ikki skulu savnast á fáum hondum, og at rættindini skulu vera á føroyskum hondum.

Nevndin hefur sum sagt ikki tikið støðu til arbeiðssetningin og staðfestir bara, at her eru andsagnir í. Tað er eitt nú eitt politiskt mál at áseta, at útlendingar ikki skulu vera partur av ognarskapi í føroyskari fiskivinnu, men nevndin heldur, at útlenskar íløgur undir røttum umstøðum kundi givið eina hægri tilfeingisrentu til samfelagið. Eisini er tað í stóran mun eitt politiskt mál at áseta sokallaðar anti trust-reglur um, at ein einstakur eigari ikki kann eiga ov stóran part av fiskivinnuni. Eisini her kann nevndin staðfesta, at um ongar avmarkingar eru, kundi fingist ein hægri tilfeingisrenta. Eitt nú kunnu tað vera stórrakstrarfyrirminir, sum ikki verða gagnnýttir. Hinvegin kunnu minni fyrirøkur flyta seg skjótari og møguliga vera við til at gera enn fleiri nýskapanir.

Tá talan er um økta virðisøking, metir nevndin, at ov herd krøv um føroyskan kaikant og at føra alt til lands hava við sær eina minni tilfeingisrentu fyri skipini, serliga upp á stutt sikt. Møguliga kann tilfeingisrentan upp á longri sikt gerast hægri, um tiltøk til at fremja økta virðisøking gerast krav. Sum staðfest omanfyri, kunnu tað eisini vera sosialbúskaparlig atlit í mun til at stimbra ávís økir í landinum ella ávísar skipabólkar. Nevndin metir, at tiltøk av hesum slagi eisini kunnu hava ta ávirkan, at tilfeingisrentan kann gerast minni, enn hon annars vildi verið, um ongar avmarkingar vóru.

⁴ Garnabátar vórðu ikki viðgjørdir.

2 Samandráttur

Høgni Hoydal, landsstýrismaður í fiskivinnumálum, setti 21. januar 2016 eina nevnd at gera tilmæli um nýggja fiskivinnuskipan eftir 1. januar 2018. Tilmælini skuldu fevna um eina røð av evnum, har nevndin hevur valt at raðfesta hesar tættir hægst: (i) at tryggja eina burðardyggja vinnu, sum kastar sum mest av sær til vinnu, starvsfólk og samfelag sum heild, (ii) at útlutingin av fiskirættindunum skal vera marknaðargrunndað, (iii) at útlendskur ognarskapur og ræðisrættur verður avmarkaður og (iv) at eggja til at fiskatilfeingið verður gagnnýtt og meirvirkað.

2.1 Ogn Føroya fólks

Livandi tilfeingið í føroyskum sjógvi og tey rættindir, Føroyar eiga í altjóða sjógvi og hava samrátt seg til við onnur lond, hava eitt virði fyri føroyska samfelagið. Nevndin metir, at lóggávan eigur beinleiðis at áseta, hvussu hetta virði skal koma føroyska búskapinum og vælferðini hjá tjóðini til góðar. Hetta eigur at verða skipað við beinleiðis regulerandi ásetingum í lóggávuni og ikki við orðingum um ogn Føroya fólks, sum ikki í sjálvum sær staðfesta nakra rættarstöðu ella skyldur sambært lóggávuni. Nevndin mælir til, at orðingin um ogn Føroya fólks verður tikin úr lógartekstinum, og at endamálið við umsitingini av livandi tilfeinginum heldur verður tikið upp og neyvari lýst í viðmerkingunum til lógina. Í staðin mælir nevndin til, at regulerandi ásetingar verða settar í lóggávuna, har ítøkilig støða verður tikin til, hvussu rætturin at gagnnýta tilfeingið verður skipaður, og hvussu virðið kemur samfelagnum til góðar. Nevndin mælir til, at gildistíðin á brúsrættindunum verður greitt ásett í nýggju fiskivinnulóggávuni.

2.2 Burðardygd og stovnsrøkt

Fyri at fáa sum mest burtur úr fiskiríkidøminum, mugu fiskastovnarnir røkjast og gagnnýttast burðardygt. Vit eiga ikki at taka meira úr fiskastovnunum, enn teir tola fyri at kunna endurnýggja seg. Komandi ættarlið skulu eisini kunna liva av sjónum.

Lívfrøðiliga burðardyggur fiskiskapur er grundleggjandi fyritleygt fyri lønsemi og virðisøking í fiskivinnuni. Góð røkt av fiskistovnum og umhvørvinum skal geva búskaparligan vinning, ið er størri enn tann vanligi vinningurin – eina tilfeingisrentu – sum kemur samfelagnum til góðar.

Toskurin, hýsan og upsin í føroyskum sjógvi eru illa fyri, og fiskiskapurin hevur verið vánaligur sammett við miðaltøluni yvir longri áramál. Náttúran ger sítt, men ein partur av frágreiðingini er vánalig stovnsrøkt. Við góðari stovnsrøkt høvdu fiskastovnarnir kastað nógv meiri av sær til vinnu og samfelag. Framleiðsluvirðið hevði verið størri, lønarútgjaldingarnar størri, eins og betri lønsemi hevði bøtt um móguleikarnar hjá flotanum at endurnýggja seg.

Fyritreytin fyri góðari stovnsrøkt er holl vitan um livandi tilfeingið og umhvørvið tess. Vitan fæst til vegar við havrannsóknnum, gransking og út frá teimum royndum, ið vinnan á sjónum hevur.

Tí mælir nevndin til at uppraðfesta havrannsóknir og gransking av lívinum í sjónum kring Føroyar. Bæði fyri at stovnsmeting kann gerast av øllum vinnuligum fiskasløgum í føroyskum sjógvi, og fyri at lívfrøðiliga ráðgevingin um stovnsrøkt verður ment. Hetta er eisini fyritleygt fyri at rækka politiskt setta málinum um, at Føroyar skulu vera undangonguland at umsita allar fiskastovnar burðardygt.

Fyri at fáa til vegar neyvt og nøktandi hagtalstilfar um allan fiskiskap í føroyskum sjógvi, mælir nevndin til at endurskoða og dagføra verandi fráboðanarskipanir í fiskiveiðuni. Eftir verandi skipan er øllum fiskiførurum, størri enn 15 tons, álagt at skráseta og lata inn neyvar upplýsingar um fiskiskapin. Tørvur er m.a. á neyvari hagtalstilfari um fiskiskapin og um útbreiðslu av fiski (íroknað smáfiski) á innaru leiðunum í føroyskum sjógvi. Alstórir tørvur er á neyvari upplýsingum og hagtløgum um fiskiskap hjá bátum undir 15 tons, sum avreiða.

2.3 Skipan av fiskiskapi

Fiskiskapurin hjá føroyska fiskiflotanum er reguleraður við fleiri ymiskum skipanum. Ein grundregla er, at fiskifør undir føroyskum flaggi ikki kunnu fara til vinnuligan fiskiskap uttan at hava loyvi frá myndugleikunum. Harnæst er sjálvur fiskiskapurin avmarkaður við fiskidøgum, loyvistali, hámarksveiðu, kvotum, hjáveiðureglum, økisfriðingum og øðrum tekniskum reguleringum.

Hetta er grundvøllurin í verandi skipan, sum skal stuðla undir at gagnnýta fiskiríkidømið burðardygt, lívfrøðiliga og búskaparliga.

Nevndin metir, at tað serliga er í fiskiskapinum eftir botnfiski í føroyskum sjógvi, at tørvur er á ábótum. Hetta er eisini tann fiskiskapur hjá føroyskum fiskiførum, sum vit sjálvi hava ræði á, og einsamøll hava ábyrgd av at skipa.

Skipanin í fiskiskapinum eftir høvuðsbotnfiskasløgnum í føroyskum sjógvi hevur verið nøkulunda støðug seinastu 20 árin. Fiskidagaskipanin hevur saman við stongdum og friðaðum leiðum, hjáveiðureglum og tekniskum reglum um reiðskap verið stýringsamboðið. Onkrar stillingar eru gjørdar, eitt nú er samlaða fiskidagatalið skorið góð 50% síðan fiskiárið 1997/1998, eins og onkrar friðingar eru komnar afturat, men grundvøllurin í skipanini er at kalla tann sami.

Sama kann ikki sigast um gongdina í fiskiskapinum. Veiðan av serliga toski og hýsu hevur seinastu árin verið lítil, og rakstrarúrslitini hjá flestu skipabólkum eru versnað samsvarandi. Náttúran eigur sín lut í, at minni er til, men nevndin metir, at nógv í óhepnun gongdini er eitt úrslit av vantandi stovnsrøkt og stýring av fiskiskapinum.

Hetta hevur bæði við umsitingina av skipanini og við eginleikar við sjálvari skipanini at gera.

Í skipanini av fiskiskapinum eftir botnfiski í føroyskum sjógvi verður mælt til, at ein skipan við hámarksveiðu og kvotum frameftir verður høvuðsamboðið í øllum fiskiskapi. Høvuðsmálið er, at allur fiskiskapur verður kvoteraður, eisini tann, sum í dag ikki er beinleiðis undir fiskidagaskipanini. Meirilutin í nevndini metir ikki, at fiskidagaskipanin, saman við øðrum átøkum og reguleringum, hevur megnað at tryggja góða stovnsrøkt og stuðla undir lívfrøðiliga burðardyggan fiskiskap. Meirilutin í nevndini metir eisini, at ein fiskidagaskipan er ov stívin til at birta undir tillagingar og effektiviseringar í flotanum og harvið ein búskaparliga burðardyggan fiskiskap.

Ein vansi við eini kvotuskipan, sammett við eina fiskidagaskipan, er vandin fyri, at fiskur verður útblakaður ella verður landaður undir følskum heiti fyri at halda eina ásetta kvotu. Eisini er vandin fyri 'highgrading' størri í eini kvotuskipan, t.e., at bert tann veiða, ið gevur besta avreiðingarprís, verður tikin til lands.

Meirilutin í nevndini metir kortini, at tað við ymskum skipanum ber til at tálma útblaking. Ein er at herða eftirlitið á feltinum og revsireglurnar fyri lógarbrot. Ein onnur er at áseta, at øll veiða ella øll veiða av ávisum fiskasløgum skal færast til lands. Ein kann eisini hugsa sær, at hetta verður gjørt soleiðis, at ótilætlað veiða og hjáveiða kunnu avreiðast, men at fiskifarið bert fær ein prosentpart av avreiðingarvirðinum. Restin fer til landið og í grunn til almannagagnlig endamál, t.d. fiskivinnugransking. Skipanin skal eggja til, at ótilætlað veiða verður førd til lands, men fiskiførini skulu ikki hava vinning av hesum. Skipanin við stongdum leiðum og bráðfeingis veiðibanni er við til at stýra fiskiskapinum burtur frá leiðum, har nógv er til av fiski, ið sannlíkt verður útafturblakaður. Somuleiðis ber til at áleggja skipum at brúka selektivan reiðskap, t.d. trol við skiljirist, ið silar smáfisk frá.

Sæð úr einum stovnsrøktarsjónarmiði er umráðandi, at øll veiða verður førd til lands og skrásett. Málið eigur tí at vera, at regluverkið eggjar til, at sum mest av ótilætlaðari veiðu kemur til lands, og at gamla bannið móti at blaka veiðu út aftur verður hildið.

Meirilutin av nevndini metir samanumtikið, at fyrimunirnir við eini kvotuskipan sum frá líður fara at gerast sjónligari enn vansarnir.

Nevndin mælir til at allur fiskiskapur eftir botnfiski í føroyskum sjógvi verður skipaður í umsitingarætlanir við veiðireglu, sum setir karmarnar fyri áseting av hámarksveiðu yvir longri áramál. Ein umsitingarætlan er ein politisk langtíðarsemja at fyrisita fiskastovnar. Í umsitingarætlanini verða mál sett fyri at tryggja stovnsrøkt og burðardyggan gagnnýtslu, eins og ásett er, hvussu málini verða rokkin. Bulurin í umsitingarætlanini er ein veiðiregla, sum sigur, hvussu stóran part, vit kunnu taka úr stovninum um árið. Ein umsitingarætlan verður ikki sett í staðin fyri verandi reguleringar í fiskiskapinum, men er mest eitt amboð, ið kann brúkast at seta í verk fiskiveiðupolitisk mál. Stovnsrøkt og veiðistýring verður sett í øðrvísi karmar, har dentur er lagdur á langtíðarhugsan, tá hámarksveiða og aðrar reguleringar verða ásettar. Endamálið við umsitingarætlanum er eisini at tryggja vinnuni ávisan stabilitet, so at ikki ov stór sveiggj eru í árligu fiskimøguleikunum, og at vinnan við hesum kennir treytirnar og karmarnar eitt rímligt tíðarskeið frameftir. Hetta kann gerast, við at hámarksveiðan ikki verður broytt meira enn t.d. eitt ávist prosent, sammett við undanfarna fiskiár.

Nevndin mælir somuleiðis til, at tað frameftir er landsstýrismaðurin, sum við heimild í lógini ásetir hámarksveiðu í fiskiskapinum eftir botnfiski í føroyskum sjógvi. Nevndin metir, at ein tilík avgerð eigur at takast fyrisitingarliga, innan fyri karmarnar og treytirnar í eini umsitingarætlan, sum er kjølfest politiskt.

Viðvíkjandi bólkum mælir meirilutin í nevndinni til, at í eini framtíðarskipan fyri útluting og býti av rættindinum skulu bólkarnir vera so fáir, sum gjørligt. Hetta fær serliga týðning, tá ein uppboðssøla av veiðirættindum verður sett í verk, tí ein fortreyt fyri eini væleydnaðari uppboðssølu er, at kapping er á uppboðssølumarknaðinum. Um eitt stórt tal av bólkum skal varðveitast, verður mest sannlíkt neyðugt at skipa fyri ymiskum uppboðssølum í ymiskum bólkum, og tá verður kappingin meira avmarkað á uppboðssølumarknaðinum, og líkindini gerast størri fyri, at uppboðssølan ikki eydnast væl.

At enda mælir nevndin til at skipa eitt ráð fyri Havstovuna, har m.a. vinnan á sjónum er við. Ráðið skal ikki hava myndugleika, men skal vera eitt stað, har hugskot og spurningar í sambandi við ráðgeving, havranssóknir og royndarfiskiskap verða vend. Fremsta endamálið er at styrkja dialogin millum Havstovuna og alla vinnuna, sum nevndin metir, at tørvur er á, og sum hon væntar fer at gagna fiskiveiðuumsitingini í síni heild, sum frá líður.

2.4 Marknaðargrunndað útluting

Sambært arbeiðssetninginum skal farast burtur frá eini skipan, har útlutingin av fiskirættindunum verður grundað á lógarviðgerð í Løgtinginum, ella fyriskipan, ið landsstýrismaðurin í fiskivinnumálum hevur ásett. Útlutingin skal í staðin vera marknaðargrunndað. Harumframt hevur nevndin á fundi við landsstýrismannin fingið staðfest, at øll fiskirættindir skulu seljast um uppboðssølu. Eisini hevur landsstýrismaðurin gjørt greitt, at skipanir við søguligum rættindum, tilfeingisgjøldum ella 'beauty contest' ikki eru í samsvari við arbeiðssetningin. Tilmælini byggja tí á ta fyrirtreyt, at uppboðssøla skal vera av øllum rættindum. Við støði í hesum politiska ynski verða lýstir tveir útlutingarleistir, sum í besta mun liva upp til tær treytir, sum verða settar í arbeiðssetninginum.

Nevndin metir tað hava stóran týðning, at uppboðssølan av fiskirættindum ikki darvar iløguhuginum og virkseminum annars í fiskivinnuni. Nevndin mælir til at leggja uppboðssøluna soleiðis til rættis, at hon hevur fyrilit fyri teimum váðum, sum liggja í at reka fiskivinnuvirksemi í tann mun, hetta letur seg gera. Ein móguleiki er at útluta loyvir við langari gildistíð, (t.d. 10 ár). Hesin móguleiki er lýstur í leisti 1 í kap. 7. Somuleiðis ber til at luta út 1-árs loyvir og at geva vinnufyrítøkum ein forkeysrætt til ávísan prosentpart av kvotum, sum fyrítøkan hevði ræði á árið frammanundan. Hetta er lýst í leisti 2 í kap. 7.

Nevndin metir tað somuleiðis hava týðning, at fyrítøkur, sum luttaka á uppboðssøluni, hava javnar kappingartreytir. Fyri í størri mun at javnseta fyrítøkur við ymiskari fíggarorku, verður tí mælt til, antin at fyrítøkur einans rinda ein part av uppboðssølugjaldinum, áðrenn fiskað verður (leistur 1), ella einans rinda fyri 1 ár í senn (leistur 2). Mælt verður somuleiðis frá at lóggeva á tilíkan hátt, at starvsfólk í fiskivinnuni ikki kunnu rinda partar av uppboðssølugjaldinum. Hetta eigur at standa til vinnu og starvsfólk at gera av ígjøgnum arbeiðsmarknaðarsamráðingar.

Nevndin mælir til, at fiskirættindir skulu vera umsetilig á einum almennum marknaði. Hetta hevur við sær størri gjøgnumskygni um handlar við kvotum, og at allar fyrítøkur kunnu bjóða upp á kvotur. Nevndin metir tað vera óheppið fyri skipanina, um fiskirættindir verða fullkomiliga óumsetilig í framtíðini, tí tað er ikki í samsvari við tankan um ta marknaðargrunndaðu fiskivinnuskipanina. Umsetiligheit tryggjar tillagingar í fiskivinnuni og er sostatt avgerandi fyri effektivitetin í vinnuni. Hetta er serliga týðningarmikið við rættindum við longri gildistíð. Ásetingar um at taka burtur alla umsetiligheit samsvara somuleiðis heldur ikki við ynskið um at veita vinnuni betri móguleikar til at skapa avkast. Spurningurin er harumframt, um tað við lóg ber til at steðga allari umsetiligheit fyri at forða fyri spekulatiónum, tí at fyrítøkurnar kunnu nýta aðrar hættir at náa málinum.

Í mun til neyvu tilrættisleggingina av uppboðssølunum, herundir í hvønn mun opin og afturlatin uppboðssøluháttur skal nýtast, mælir nevndin til at seta serfrøðingar í uppboðssølum til at gera neyvari greiningar og uppskot. Tilrættisleggingin av uppboðssølunum hevur stóran týðning, tá kappingin á uppboðssølunum er avmarkað.

2.5 Útlenskur kapitalur og treytir til teirra, sum bjóða seg fram í føroyskari fiskiveiðu

Arbeiðssetningurin áleggur nevndinni at gera uppskot um, hvussu verandi útlenskur ognarskapur og ræðisrættur kann taka seg úr vinnuni í eini skiftistíð. Skotbráið er stutt til 2018, tá veiðiloyvini fara úr gildi, tí verður tað mett at vera rætt, at verandi fyrítøkur, sum lutvíst hava útlenskar eigarar í samsvari við galdandi lóggávu, fáa eina skiftistíð at laga seg til nýggju umstøðurnar í vinnuni. Um skiftistíðin er ov long, kann tað merkja, at feløg við útlenskum eigarum fáa ein ov stóran fyrimum í kappingini at bjóða upp á rættindir at fiska. Um skiftistíðin er ov stutt, kann tað merkja, at feløgin við útlenskum eigarum vera fyri vanbýti, tí tað ikki er móguligt at halda áfram við virkseminum. Nevndin mælir til, at feløg, sum hava útlenskar eigarar, fáa eina skiftistíð uppá trý ár at laga seg til broyttu reglurnar.

Nevndin mælir til, at tað ikki bert eru eigarar av fiskiførum, men ein og hvør, sum lýkur kravið um tilknýti til Føroya, sum kann bjóða á uppboðssøluni. Tí verður kravið um tilknýti til Føroya sett til teir persónar og feløg, sum bjóða á uppboðssøluni. Tey, sum bjóða á uppboðssølu, skulu kunna leiga sær før at fiska við ella gera avtalu við annan, sum eigur ella rekur eitt leigað fiskifar. Fyri at tryggja, at tað bert eru tey við neyðuga tilknýtinum til Føroya, sum reka føroyska fiskiveiðu, má kravið um tilknýti til Føroya tí eisini setast teimum, sum reka leigaðu fiskiførini.

Ein nýggj lóggáva skal tryggja, at persónar og feløg, sum bjóða seg fram í føroyskari fiskiveiðu, rinda skatt í Føroyum. Nevndin hevur eisini viðgjørt, hvussu ein kann tryggja, at figgjarbygnaðurin í eini fyrítøku ikki leggur avgerðarrættin og figgjarliga avkastið til útlenskar fyrítøkur. Nevndin mælir til at varðveita ásetingina í fiskivinnulógini, sum avmarkar ábyrgdarlán úr útlondum. Eisini mælir nevndin til at forða fyri útlenskum lánum til føroysk feløg, sum reka fiskiveiðu, um so er, at renturnar ella tað, sum skal rindast aftur, er knýtt at yvirskotinum í feløgnum. Harumframt hevur nevndin umrøtt móguleikan at seta beinleiðis krav í fiskivinnulógina um lutfall millum eginpeing og skuld í feløgum, sum reka fiskiveiðu. Nevndin metir tó, at tað kann fáa óætlaðar avleiðingar at seta eitt slíkt beinleiðis krav um minsta lutfall millum eginpening og skuld. Nevndin hevur umrøtt, at tað í staðin fyri at seta krav um ávíst lutfall millum eginpening og skuld kann verða kravt, at eginpeningur ikki kann gerast negativur. Nevndin vísir tó á, at tað, sum hevur størstan týdning, er at tryggja, at figgjarliga avkastið frá fiskiveiðu ikki verður flutt av landinum. Nevndin metir ikki, at tað er neyðugt at seta mark fyri, hvussu tunt kapitaliseraðar fyrítøkur kunnu vera. Nóg mikið er at gera reglur í skattalóggávuni, sum forða fyri, at ov stórus frádráttur fæst fyri figgjarútreiðslur. Nevndin metir, at slíkar reglur í stóran mun fara at forða fyri slíkum figgjarbygnaði, sum førir til, at figgjarligt avkast verður flutt av landinum, og reglurnar fara at tryggja, at inntøka frá føroyskum feløgum kemur til skattingar í Føroyum. Um slíkar reglur í skattalóggávuni vísa seg ikki at vera nøktandi, eigur at verða umhugsað at seta krav til eginpening í fiskivinnulógina.

Nevndin mælir til, at tað skal vera gjørligt at leiga skip at fiska við. Tá ið tað er gjørligt at leiga skip at fiska við, verður eisini gjørligt at leiguskráseta skip í føroysku skipaskránni. Tó skulu skip, sum fiska við føroyskum rættindum, vera skrásett í føroysku skipaskránni, soleiðis at allar viðkomandi reglur verða galdandi fyri skip, manning og veiðu.

Nevndin mælir til at seta krav í útlendingalóggávuna um arbeiðsloyvi til manning á fiskifari, sum fiskar burtur av føroyskum rættindum. Nevndin metir, at hetta er besta amboðið fyri at tryggja, at lønarkor og arbeiðskor annars hjá útlenskari manning eru í samsvari við føroysk viðurskipti. Við hesum verður eisini tryggjað, at útlenski manning ikki verður nýtt, har tað er móguligt at fáa føroyska manning, umframt at tað við slíkari loysn slepst undan, at tað almenna leggur seg út í arbeiðsmarknaðarviðurskipti. Inntil slík broyting er gjøgnumførd, mælir nevndin til at áseta í fiskivinnulógina, at manningar á føroyskum fiskiførum, umframt á móttøkuskípum, sum taka ímóti veiðu innan fyri føroyska fiskimarkið, skulu lønast samsvarandi sáttmálum við føroysk manningarfeløg.

2.6 Kappingarreglur (anti-trust)

Kappingarreglur hava sum høvuðsendamál at forða fyrítøkum í at misnýta eina ráðandi støðu. Tó kunnu eisini onnur endamál vera við tilíkum reglum. Eitt nú kann nevast, at kappingarreglur kunna forða fyri, at einstakar fyrítøkur gerast stórar í mun til støddina á føroyska búskapinum. Harumframt kann talan vera um eitt politiskt ynski um at varðveita fleiri fyrítøkur á marknaðinum.

Nevndin metir tað hava týdning, at føroyski búskapurin ikki er ov bundin at einstøkum fyrítøkum, og tí mælir nevndin til at seta í verk avmarkingar í mun til *samláðu* kvoturnar í fiskivinnuni. Tilíkar reglur eru ikki inni í skipanini í dag. Nevndin mælir somuleiðis til at seta kappingarreglur í mun til *kvoturnar* í ávísam fiskiskapi (og ikki t.d. veiðiloyvir ella fiskiloyvir, sum í núverandi reglum).

Nevndin hevur ikki ásett nakað ávíst prosenttal, tí mett verður, at tað er meira ein politiskur spurningur at áseta eitt slíkt tal. Nevndin kann ikki fakliga grundgeva fyri einum ávísam prosentali í mun til eitt annað.

2.7 Virðisvøkstur

Nevndin hevur viðgjørt ymisk tiltøk, sum kunnu tryggja (a) at føroyskt fiskatilfeingi í størri mun verður virkað í Føroyum, og (b) at størri partur av fiskatilfeinginum kemur til lands.

Nevndin metir tað hava týdning fyri virðisøking í føroysku fiskivinnuni, at vinnan fær móguleika at leggja sitt virksema til rættis og eisini kann taka tørvin hjá marknaðinum við í hesa tilrættislegging. Harumframt vísa hagtøl fyri avreiðingar av feskfiski, at rættiliga stórus partur fer um uppboðssøluna. Tí metir nevndin ikki, at tørnur er á einum uppboðssølukravi. Tilíkt krav er heldur ikki í dag.

Við tí fyri eyga at fáa alt av fiskinum til lands, metir nevndin tað vera týðningarmikið at fara undir eina tilgongd saman við vinnuni, har mettt verður um, hvussu ásettu málini kunnu røkkast. Tíðarfreist eigur at verða sett fyri, nær málið skal vera rokkið.

Í mun til at fáa størri part av fiskinum til lands, metir nevndin tað somuleiðis vera avgerandi at ræðfesta menning og gransking av matvøruframleiðslu frammarlaga. Væntandi lønsemi er ein týðandi forðing í mun til at fáa ein størri part av fiskinum í land, og her kunnu gransking og menning hava ein avgerandi leiklut.

Nevndin metir, at reguleringin av vinnuni (og útlutingin av loyvunum) eisini hevur ein leiklut í mun til at tryggja meirvirking av fiskavørum. Uttan ein ávísan tryggileika fyri (í øllum førum nøkrum) miðallongum og longum veiðirættindum er torført at tryggja, at vinnan ger neyðugar íløgur og mennir teir móguleikar, sum liggja í fiskatilfeinginum. Tryggileiki fyri loyvunum eggjar til, at ótroyttir móguleikar í føroysku fiskivinnuni koma undan kavi.

Í frágreiðingini verður somuleiðis víst á móguleikar fyri at tryggja, at fiskur verður virkaður í Føroyum. Eitt nú verða hesir móguleikar nevndir: (i) fiskur skal landast við høvdi (tó undantikið flakatrolarar), (ii) avsláttur í tilfeingisgjaldi, (iii) avreiðingargjald á útfluttan, óvirkaðan fisk og (iv) betri fíggingarmóguleikar fyri frystan fisk.

3 Ogn Føroya fólks

3.1 Arbeidssetningur

Eitt av høvuðsmálunum við nýskipanini er sambært arbeidssetninginum at tryggja:

“at livandi tilfeingið í føroyskum sjógvi og tey rættindir, Føroyar eiga í altjóða sjógvi og hava samrátt seg til við onnur lond, eru ogn Føroya fólks og eru varandi grundarlag undir føroyska búskapinum og vælferðini hjá tjóðini.”

3.2 Samandráttur

Livandi tilfeingið í føroyskum sjógvi og tey rættindir, Føroyar eiga í altjóða sjógvi og hava samrátt seg til við onnur lond, hava eitt virði fyri føroyska samfelagið. Nevndin metir, at lóggávan eigur beinleiðis at áseta, hvussu hetta virðið skal koma føroyska búskapinum og vælferðini hjá tjóðini til góðar. Hetta eigur at verða skipað við beinleiðis regulerandi ásetingum í lóggávuni og ikki við orðingum um ogn Føroya fólks, sum ikki í sjálvum sær staðfesta nakra rættarstöðu ella skyldur sambært lóggávuni.

Nevndin mælir til, at orðingin um ogn Føroya fólks verður tikin úr lógartekstinum, og at endamálið við umsitingini av livandi tilfeinginum heldur verður tikið upp og neyvari lýst í viðmerkingunum til lógina.

Í staðin mælir nevndin til, at regulerandi ásetingar verða settar í lóggávuna, har ítøkilig støða verður tikin til, hvussu rætturin at gagnnýta tilfeingið verður skipaður, og hvussu virðið kemur samfelagnum til góðar. Nevndin mælir til, at gildistíðin á brúksrættindunum verður ásett í nýggju fiskivinnulóggávuni.

3.3 Lóg um vinnuligan fiskiskap

Við lóg um vinnuligan fiskiskap frá 1994 varð fyrstu ferð ásett í lóg, at livandi tilfeingið á føroysku landleiðunum og tey rættindir, føroyska heimastýrið við samráðingum hevur rokkið, ella eftir altjóða rætti eigur uttan fyri føroysku landleiðimar, eru ogn Føroya fólks.

Viðmerkingarnar til hesa áseting vóru: “Grundarlagið undir reglunum í lóggávuni er, at livandi tilfeingið í 1977 varð ogn hjá føroysku tjóðini. Dentur verður síðan lagdur á, at nýtslurætturin til hesa ogn verður skipaður eftir tí, sum náttúran tolar, so at komandi ættarlið í Føroyum eisini kunnu liva av sjónum. Lógin byggir á javnvág og samspæl millum lívfrøðilig og búskaparlig sjónarmið til tess at tryggja, at vinnuligi fiskiskapurin kann geva eitt trygt, búskaparligt íkast til føroyska samfelagið og móguleikar fyri arbeiði og inntøku kring landið.”

3.4 Hugtakið “ognarrættur”

Fullur ognarrættur verður vanligi lýstur sum rætturin í allar mátar at ráða yvir eignari ogn, har tað ikki við lóg ella við privatarari viljaváttan eru ásettar serstakar avmarkingar. Sum dømi um mátar at ráða kunnu nevast eitt nú rætturin at brúka, rætturin at selja, at stovna rættindir ella skyldur viðvíkjandi ognini, eitt nú brúksrættindir, at avmarka onnur frá at brúka, at stovna servituttir, at veðseta og at ráða við arvi.

3.5 Ognarrætturin til livandi tilfeingið og fiskirættindir (brúksrættur)

Tá fiskimarkið varð flutt út á 200 fjórðingar, fingur Føroyar yvirvaldsrætt yvir náttúruutilfeinginum innan fyri fiskimarkið. Hetta merkir, at Føroyar hava lögfrøðiligt ræði, sum er heimildin at lóggeva yvir og umsita náttúruutilfeingið. Tað er ikki ein fortreyt fyri lögfrøðiligum ræði, at tað verður ásett í fiskivinnulóggávuni, at tilfeingið er ogn Føroya fólks.

Yvirvaldsrættin hava Føroyar sambært fólkarrættinum og stýrisskipanarrættinum. Sambært havrættinum fevnir henda heimild um at kanna og gagnnýta, varðveita og umsita náttúruutilfeingið.

Ásetingin um ogn Føroya fólks í lóg um vinnuligan fiskiskap er ikki ein normerandi ella regulerandi áseting. Orðingin ásetir ikki nakra rættarstöðu. Orðingin, ogn Føroya fólks, førir ikki við sær, at allir borgarar landsins kunnu krevja sín part av tilfeinginum og krevja ein rætt at gera nýtslu av hesum tilfeingi. Hesum forðar galdandi lóg um vinnuligan fiskiskap fyri við m.a. ásetingunum um, at tað krevst bæði veiðiloyvi og fiskiloyvi fyri at fara til vinnuligan fiskiskap, og við ásetingunum, sum avmarka tal av loyvum og tal av fiskidögum ella kvotum. Eisini kann viðmerkjast, at ásetingarnar um

gildistið á brúksrættindum forða fyrri, at borgarar, sum hava fingið brúksrættindir sambært lógini, framhaldandi kunnu krevja at fáa brúksrættindini út um gildistiðina.

Ásetingin um ogn Føroya fólks í lóg um vinnuligan fiskiskap er meira at líkna við eina politiska yvirlýsing ella endamálsorðing og ikki eina regulerandi áseting.

Nevndin mælir til, at bert regulerandi ásetingar verða settar í lógartekst, og at orðingin um ogn Føroya fólks sostatt eigur at verða tikin úr lógartekstinum og heldur tikin upp og neyvari lýst í viðmerkingunum til lógina. Nevndin metir, at orðingin hoyrir ikki heima í sjálvum lógartekstinum. Orðingin kann elva til ivamál, og til at rættarstøðan verður misskilt ella í besta føri skilt ymiskt og kann skapa stríð um, hvør rættarstøðan eigur at vera. Sum dømi um, hvussu orðingin um ogn Føroya fólks hevur verið skilt, kann vístast til frágreiðingina frá Búskaparráðnum á vári í 2000, har tað m.a. stendur soleiðis: "...Í roynd og veru kunnu vit siga, at lógin um vinnuligan fiskiskap skal tulkast soleiðis, at um tað t.d. eru 45 tús. fiskidagar til taks, hevur hvør froyingur ognarrætt til 1 fiskidag..."¹ og "...Út frá ásetingunum í lógini um vinnuligan fiskiskap er nærliggjandi at koma til ta niðurstøðu, at av tí at tilfeingið undir Føroyum er ogn Føroya fólks, má viðkomandi keypa rættindini frá felags kassa Føroya fólks, nevnliga landskassanum..."² Henda tulkning verður ikki stuðlað av lógarviðmerkingunum til lógina um vinnuligan fiskiskap og hevur heldur ikki vunnið undirtøku í lögfrøðiligum avgerðum. Hetta hevur m.a. víst seg, tá borgarar hava søkt um sín lutfalsliga part av fiskirættindum grundað á orðingina um ogn Føroya fólks. T.d. søktu tveir borgarar um part av makrelkvotuni fyrri 2012. Noktandi svarið frá Fiskimálaráðnum varð kært til Løgtingsins umboðsmann. Løgtingsins umboðsmaður var samdur við Fiskimálaráðnum um, at heimild ikki var at lata kærarunum makrelkvotu, tí teir høvdu einki fiskifar, sum var kravið sambært lóg um vinnuligan fiskiskap.

Í staðin fyrri at hava orðingar í lógartekstinum um ogn Føroya fólks, mælir nevndin til at seta greiðar, regulerandi ásetingar í lóggávuna, har ein tekur ítøkiliga støðu til, hvussu rætturin at gagnnýta tilfeingið skal skipast. Ásetingar um, hvussu virðið kemur samfelagnum til góðar, um hvør kann bjóða seg fram í froyiskari fiskiveiðu, hvussu ein kann bjóða seg fram, greiðar ásetingar um gildistið á nýtsluloyvum sambært lógini, og hvussu landsstýrismaðurin kann nýta heimildirnar, sum verða latnar honum o.a. Hverið verður tryggjað, at endamálið verður rokkið, og at rættarstøðan er greið.

Náttúrutilfeingið hevur eitt virði fyrri froyiska samfelagið. Tí skulu vit skipa lóggávu og umsiting av náttúrutilfeinginum soleiðis, at virðið av hesum tilfeingi verður øllum tí froyiska samfelagnum at frama nú og í framtíðini. Sum arbeiðssetningurin sigur, so skal tilfeingið vera varandi grundarlag undir froyiska búskapinum og vælferðini hjá tjóðini. Fyri at tryggja áhugamálini hjá samfelagnum er neyðugt at avmarka atgongdina til at gagnnýta tilfeingið. Í arbeiðssetninginum er lagt upp til, at fiskirættindir skulu bjóðast út í eini marknaðargrunndaðari skipan. Nevndin hevur í kap. 7 í frágreiðingini viðgjørt spurningin og gjørt tilmæli um, hvussu brúksrættindini kunnu verða boðin út. At bjóða atgongdina til tilfeingið út í eini marknaðargrunndaðari skipan er ein háttur at tryggja, at partur av tilfeingisrentuni – eykavirðið og gjaldið fyrri framíhjárættin og atgongdina at troyta eitt avmarkað tilfeingi – fellur beinleiðis til samfelagið.

Harafturat kunnu aðrar skipanir tryggja, at tilfeingið kemur samfelagnum til góðar. Víst verður til kapittul 10 um virðisvøkstur.

3.5.1 Loyvi at gagnnýta livandi tilfeingið í sjónum – brúksrættindi

Loyvi at gagnnýta livandi tilfeingið í froyiskum sjógví og tey rættindir, Føroyar eiga í altjóða sjógví og hava samrátt seg til við onnur lond, og sum privat kunnu fáa sambært lóggávu, er ein avmarkaður rættur at brúka av tilfeingið, ein rættur, sum kann sigast at vera ein brúksrættur. Brúkið ella gagnnýtslan av tilfeinginum eru ikki óavmarkað í tíð ella nýtslumøguleikum. Brúkið ella gagnnýtslan av tilfeinginum kunnu bert verða tey, sum er í samsvari við lóggávuna. Brúksrættindini sambært lógini kunnu tí aldri geva borgarum fullan ognarrætt. Heimildin at lóggeva yvir og umsita náttúrutilfeingið vil altíð hava við sær eina møguliga avmarking í brúksrættinum. Ognarrættur til fongin verður staðfestur, tá ið fongurin er komin til haldar, um veitt er sambært lóggávuni.

Viðmerkjast skal, at brúksrættindi eisini eru vard av ásetingunum um ognartøku í § 73 í grundlógini, hóast talan ikki er um fullan ognarrætt.

Í § 73 í grundlógini er ásett:

"Ejendomsretten er ukrænkelig. Ingen kan tilpligtes at afstå sin ejendom, uden hvor almenvellet kræver det. Det kan kun ske ifølge lov og mod fuldstændig erstatning."

¹ Búskaparráðið, Várfrágreiðing 2000, bls. 30.

² Búskaparráðið, Várfrágreiðing 2000, bls. 31.

Ognarrættur í grundlógarhæpi skal skiljast í breiðum týðningi. Hugtakið "ognarrættur" fevnr um öll rættindir, sum eru grundarlag undir búskaparliga virkseminum og tilveruni hjá persónum ella felögum. Hetta merkir, at verða brúksrættindi tiki aftur í gildistíðini, so kann landið koma undir endurgjaldsskyldu. Tá ið mettt verður, um talan er um endurgjaldsskyldiga ognartøku ella endurgjaldsfría regulering, verður støðið tikið í eini samlaðari meting av fleiri viðurskiftum. Vanliga verður mettt, at jú størri samfelagsáhugin er fyri einum inntrivi, jú meiri kann rætturin at ráða verða avmarkaður, uttan at talan verður um ognartøku. Tað er eisini av týðningi, um eitt inntriv rakar rættin at ráða beinleiðis, ella tað bert rakar ein framtíðarrætt at ráða. Ymiskar skipanir, sum geva rættindahava móguleika fyri at skipa síni viðurskifti eftir teimum nýggju reglunum, vilja oftani linka metingina um, hvørt talan er um inntriv, ið kemur undir ognartøku.

Nevndin metir, at tað er umráðandi, at brúksrættindini ikki hava eina gildistíð, sum er so long, at tað ikki er gjørligt í framtíðini at skifta kós. Um tað verður mettt, at skipanin, soleiðis sum hon nú verður lógarfest, ikki er tann rætta, so skal vera gjørligt í framtíðini at broyta hana.

Mett verður, at tað lögfrøðiliga er gjørligt at taka aftur ella at siga upp brúksrættindini, eisini hóast tey skuldu verið latin uttan ásetta gildistíð. Spurningurin í slíkum støðum vil tó altíð vera, undir hvørjum treytum slík uppsøgn ella afturtøka kann verða gjøgnumførd, herundir hvussu long skiftistíð er neyðug. Ein meting, sum m.a. tekur støði í, hvussu sterk samfelagsáhugamálini eru fyri at fremja broytingina. Hetta vil vera ein spurningur, sum Løgtingið fyrst má taka støðu til, og sum síðan kann viðgerast í rættarskipanini.

Sum dømi kann vísast á norskan hægstarættardóm, sum viðger broyting í norsku lóggávuni, ið ásetti gildistíð fyri kvotur, sum longu vóru latnar uttan tíðaravmarking. Reiðarið Volstad AS fekk í 2005 tilsøgn um tíðaravmarkaðar strukturkvotur til skipið F/T Volstad, afturfyri at reiðarið tók tvey skip úr flotanum. Við eini broyting í 2007 varð tíðaravmarking upp á 20 ár ásett fyri framtíðar strukturkvotur, og strukturkvotur, sum vóru latnar síðan 2005, fingi eina tíðaravmarking upp á 25 ár. Volstad stevndi norska statinum við pástandi um, at tíðaravmarkingin var ógildig, tí at hon var brot á § 97 í grundlógini, sum er forboð fyri afturvirkandi gildi, og brot á artikkel 1 í ískoytissáttmála 1 til Europeiska mannarættindasáttmálan, sum er verja móti ognartøku. Tingrætturin í Oslo gav Volstad viðhald og kom til ta niðurstøðu, at broytingin var brot á § 97 í norsku grundlógini. Løgmansrætturin (t.e. landsrætturin) í Oslo kom til sama úrslit, eisini við støði í § 97 í norsku grundlógini. Hægstirættur gav tó statinum viðhald. Meirilutin av hægstarættardómarunum viðmerkti m.a., at avgerandi í spurninginum, um talan er um grundlógarbrot, er ein samlað meting, sum byggir á eina viging millum avleiðingarnar av broytingini fyri Volstad og samfelagsliga tørvin, sum myndugleikarnir høvdu á at fremja broytingina. Niðurstøðan var, at broytingin ikki hevði havt eina slíka órimliga avleiðing, at talan var um grundlógarbrot. Hægstirættur kom eisini til ta niðurstøðu, at brot ikki var framt á verjuna móti ognartøku í ískoytissáttmálanum til Europeiska mannarættindasáttmálan. Minnilutin í hægstarætti meinti ikki, at broytingin var grundað á nóg sterk samfelagsáhugamál, og at broytingin tí var brot á grundlógina.

Hóast mettt verður, at brúksrættindi kunnu takast aftur undir ávísium treytum, eisini hóast eingin gildistíð er ásett, so skal nevndin ávara í móti slíkari skipan, har brúksrættindi verða latin uttan ásetta gildistíð ella greiða uppsagnarfreist. Nevndin metir, at tað verður munandi torførari at fremja broytingar í praksis, um einki verður sagt um gildistíð ella uppsagnarfreist. Heldur ikki tænr tað áhugamálunum hjá vinnuni, at rættarstøðan ikki beinanvegin er fastløgð í mun til gildistíð á brúksrættindum. Tí mælir nevndin til, at gildistíðin á brúksrættindum ella loyvum at gagnnýta tilfeingið verður greitt ásett í nýggju fiskivinnulógini. Neyðugt er eisini, at lógin greitt ásetir, hvussu farast skal fram, tá ið gildistíðin er úti. Tað er best fyri alla skipanina, at viðurskiftini rundan um rættindini eru so greið, sum gjørligt.

4 Stovnsrøkt og lívfrøðilig burðardygd – fyrirtreytir og stevnumið

4.1 Arbeidssetningurin

Sambært arbeidssetningunum skal nevndin gera "...tilmæli um reglur/skipanir um, hvussu lívfrøðilig ráðgeving um stovnsrøkt verður ment og fylgd fyri allar fiskastovnar og allan fiskiskap, soleiðis at stovnamir kunnu endurnýggja seg og kasta mest møguligt av sær." Herundir "hvussu veiðisetningar, umsitingarætlanir og endurbyggingartætlanir fyri fiskastovnar kunnu kjølfestast og leggjast í langtíðarsemjur." Nevndin skal eisini gera uppskot um, hvussu tryggjast kunnu bestu granskingarmøguleikar, eftirlitsskipanir, hagtalskipanir og skjalfestingar í fiskivinnuni.

4.2 Inngangur og tilmæli

Yvirskipað snýr burðardygd seg um at, nýtsla okkara av tilfeinginum ikki ger seg inn á móguleikarnar hjá komandi ættarliðum at gagnnýta somu móguleikar. Lívfrøðilig burðardygd er, at vit ikki fiska meira, enn stovnamir tola, og fara væl um vistskipanir í sjónum.

Fyri at røkja fiskastovnar og fysisita fiskiskap, so hann er lívfrøðiliga burðardygur, krevst vitan um fiskastovnar og vistskipanir í sjónum. Grundarlagið undir hesum eru havrannsóknir og onnur gransking, umframt onnur vitan og upplýsingar og dátur, ið fiskifør lata myndugleikum.

Í hesum parti av frágreiðingini eru rammuverkið fyri lívfrøðiliga ráðgevingini, gransking og stovnsmeting stutt lýst við denti á fiskifrøðilig hugtøk og meginreglur, herundir veiðireglur fyri fiskastovnar. Eisini verður komið inn á skipanina við skrásetingum av veiðupplýsingum og veiðihagtølum, sum er grundarlag undir gransking og lívfrøðiligum tilmælum og fiskiveiðipolitiskum avgerðum.

Nevndin metir, at fyri at tryggja holla, lívfrøðiliga ráðgeving um stovnsrøkt sambært teimum ætlanum og málum, arbeidssetningurin leggur upp til, er neyðugt at styrkja grundarlagið undir verandi skipanum fyri lívfrøðiliga gransking og ráðgeving.

Í tí sambandi hevur nevndin hesi tilmæli:

- Stovnsmeting verður gjørd fyri øll vinnulig fiskasløg í føroyskum sjógvi, so at nøktandi vitan fæst um stovnsstødd og veiðitrýst.
- Gjørðar verða veiðireglur fyri allar fiskastovnar og allan fiskiskap í føroyskum sjógvi, sum síðan verður partur av eini langtíðar umsitingarætlan. Ein veiðiregla setir út í kortið, hvussu fiskastovnar skulu røkjast, og fiskiskapurin skipast í framtíðini. Veiðireglan ásetir, hvussu stóran part vit kunnu taka úr fiskastovnunum á hvørjum ári. Harafturat er málið at halda gýtingarstovnsstøddina oman fyri eitt ovara vandamark, kallað $B_{trigger}$, sum er ásett fyri hvønn stovn sær. Málið er so at stýra fiskiskapinum soleiðis, at vit eru innan fyri ásett mørk. Um vit fara út um hesi mørk, skulu tiltøk setast í verk. Veiðireglan er grundarlag undir áseting av fiskimøguleikum og øðrum amboðum, sum skulu tryggja, at vit eru innan fyri ásettu mørkini. Veiðireglurnar verða grundaðar á hugtakið um størstu, varandi veiðu (MSY). Ein endurbyggingarregla er eisini við í hesi veiðireglu, soleiðis at um stovnamir fara niður um $B_{trigger}$, verður veiðitrýstið minkað samsvarandi fyri at geva stovninum betri móguleika at koma fyri seg.
- Havrannsóknir og gransking av fiskastovnum og umhvørvi teirra verða uppraðfestar. Hetta er fyrirtreyt fyri at menna lívfrøðiliga ráðgeving um stovnsrøkt og fyri at rækka politiskt setta málinum um, at Føroyar skulu vera undangonguland at umsita allar fiskastovnar burðardyggt.
- Hagtalskipanir við øllum viðkomandi dátum frá fiskiskapinum verða støðugt mentar og talgildar, bæði í sambandi við at savna og skráseta upplýsingar og fyri at gera skrásettu upplýsingarnar lætt og skjótt atkomuligar hjá teimum, ið hava brúk fyri teimum.

- Verandi fráboðanarskipanir í fiskiveiðuni verða endurskoðar og dagfærðar við tí endamáli at fáa til vegar neyvari og nøktandi hagtalstilfar um allan fiskiskap í føroyskum sjógvi. Eftir verandi skipan er øllum fiskiførum størri enn 15 tons álagt at skráseta og lata inn neyvar upplýsingar um fiskaskapin. Tørvur er m.a. á neyvari hagtalstilfari um fiskiskapin og um útbreiðslu av fiski (iroknað smáfiski) á innaru leiðunum í føroyskum sjógvi. Mælt verður til at endurskoða skipanina við veiðifráboðanum, so neyvari upplýsingar og hagtol um fiskiskap eisini eru tøk um fiskiskapin hjá bátum undir 15 tons, sum avreiða.

4.3 Týdningurin av lívfrøðiligari burðardygd

Fyri at fáa sum mest burtur úr fiskiríkidøminum, mugu fiskastovnarnir røkjast og gagnnýttast burðardygt. Vit eiga ikki at taka meira úr fiskastovnunum, enn teir tola fyri at kunna endurnýggja seg. Komandi ættarlið skulu eisini kunna liva av sjónum.

Lívfrøðiliga burðardygur fiskiskapur er grundleggjandi fyrirtreyt fyri lønsemi og virðisøking í fiskivinnuni. Góð røkt av fiskistovnum og umhvørvinum skal geva búskaparligan vinning, ið er størri enn tann vanligi vinningurin – eina tilfeingisrentu – sum kemur samfelagnum til góðar.

Fyri at lýsa búskaparliga týdningin av góðari stovnsrøkt, kunnu vit taka støði í støðuni hjá toskinum, hýsuni og upsanum í føroyskum sjógvi. Hesir stovnar eru illa fyri, og fiskiskapurin vánaligur sammett við miðaltøluni yvir longri áramál. Náttúran ger sítt, men ein partur av frágreiðingini er vánalig stovnsrøkt. Veiðitrýstið, t.e., hvussu stóran part vit taka úr stovninum um árið, er ov stórt. Týdningurin av góðari stovnsrøkt kann lýsast við einum hugsaðum dømi, har vit siga, at vit árliga fiska tað, ið svarar til eina langtíðarmiðalveiðu, sum er 25.000 tons av toski, 15.000 tons av hýsu og 40.000 tons av upsi. Eftir eini greining, sum tekur støði í roknskapartølum fyri flotan og virkir í 2014, hevði hetta havt stóran, búskaparligan týdning. Framleiðsluvirðið hevði verið o.u. 950 mió. kr. hægri, og lønarútgjaldingar í flotanum og fiskavirking høvdu verið uml. 350 mió. kr. størri, eins og betri lønsemi hevði bøtt um møguleikarnar hjá flotanum at endurnýggja seg.

4.4 Lívfrøðilig burðardygd – meginreglur og hugtøk

Lívfrøðilig burðardygd hevur verið á altjóða skránni seinastu árinum, eisini í sambandi við gagnnýtslu av livandi tilfeinginum í sjónum. Lond hava í millumtjóða sáttmálum og yvirlýsingum fest á blað meginreglur og stevnumið, sum eisini hava týdning fyri fisk. Fleiri av hesum meginreglum og hugtøkum eru gjørd ítækilig í vísindaliga grundaðari gransking og ráðgeving frá ICES.

Vísindaligu tilmælini, sum føroysku myndugleikarnir fáa frá Havstovuni, byggja vanliga á eina ella fleiri av trimum meginreglum, sum ganga aftur í allari vísindaligari ráðgeving um fiskastovnar og ráðgeving um fiskiskap:

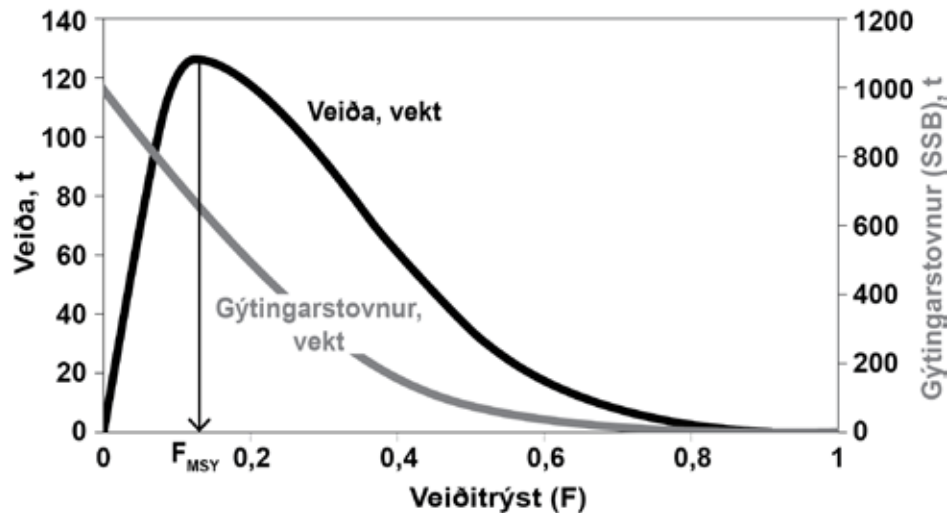
Veiðitrýst er eitt týdningarmikið hugtak í fiskifrøðini. Veiðitrýstið sigur, hvussu stóran partur av einum fiskastovni verður fiskaður í einum tíðarskeiði. Sagt meiri vísindaliga merkir tað fiskideyðatalið (fishing mortality, F), sum er tann parturin av einum árgangi í fiskastovninum, ið doyri orsakað av fiskiskapi í einum stuttum tíðarskeiði. Veiðitrýst er miðalvirðið av F fyri teir 3-5 árgangirnar, ið umboða størsta partin av veiðuni, og er einasta amboðið, vit hava at stýra stovnsstøddini við. Onnur viðurskifti sum tilgongd til stovnarnar, vøxtur og natúrligir deyði eru í høvuðsheitum stýrd av skiftandi náttúruviðurskiftum, sum vit ikki fáa ávirka.

Vistskipanarliga reglan (ecosystem approach) gongur í stuttum út uppá, at vit umsita fiskiskapin soleiðis, at atlit verða tikin at fjølbroytta tørvinum og áhugamálanum, uttan at seta í váða møguleikarnar hjá komandi ættarliðum at fáa gagn av tí, ið sjógvurin gevur. Vistskipanarliga reglan ber í sær, at fiskiveiðistýring tekur atlit til heildina. Hon tekur atlit til lívfrøðilig, vistfrøðilig, samfelagslig og búskaparlig viðurskifti. Lívfrøðiliga merkir tað, at í stýringini av fiskiveiðuni skal ein hava í huga sambandið millum ymisku djóra- og plantuverurnar og leiklut teirra í vistskipanini.

Fyrivarnisreglan (precautionary approach, PA) skal nýttast í breiðum høpi til tess at tryggja livandi tilfeingið í havinum, og at trot á haldgóðum, vísindaligum upplýsingum ikki skal nýttast sum grundgeving fyri at lata vera við at fara undir varðveitingar- og umsitingartiltøk. Lívfrøðiliga miðar fyrivarnisreglan eftir, at gýtingarføri parturin av einum fiskastovni altíð er nóg stóran til, at hann er førur fyri at endurnýggja seg sjálfan. Ofta verður tilvísingarvirðið B_{PA} (Precautionary Approach Biomass) sett sum lægsti gýtingarbiomassin, sum hevur megnað at framleiða ein miðal ella góðan árgang.

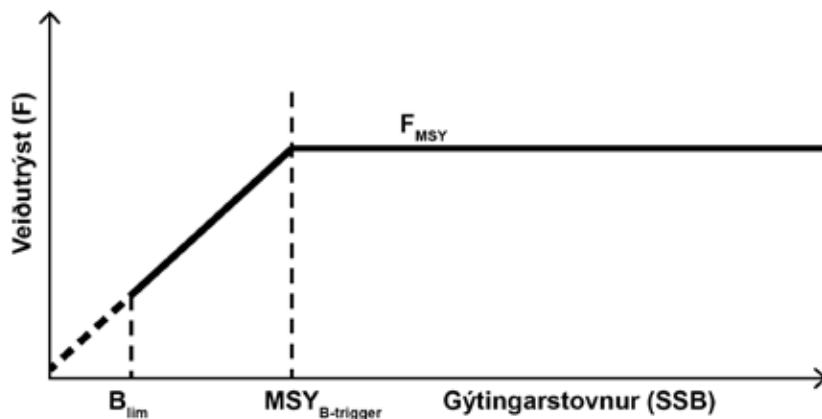
Reglan um størstu, varandi veiðu (MSY-hugsanin) (maximum sustainable yield, MSY) leggur dent á at hava so stóra veiðu, sum gjørligt, uttan at tað førir til minni veiðu í framtíðini. Veiðitrýstið, sum gevur størstu, varandi veiðu (FMSY),

verður ásett fyrir tann ávís fiskastovnin. Dæmi um hetta prinsipið er víst á mynd 4.1. Hetta veiðitrýstið kann haldast, so leingi gýtingarstovnurin er oman fyrir ovara vandamarkið (MSYB-trigger, mynd 4.2).

Mynd 4.1. Dæmi, har eitt produktíonsmodell er brúkt at rokna eitt veiðitrýst (F_{MSY}), har stovnurin, sum frá líður, vil geva ta størstu, varandi veiðuna (MSY). Meiningin er so, at veiðitrýstið skal regulerast soleiðis, at það í miðal verður F_{MSY} . Reguleringin kann gerast við at áseta kvotur ella eina hóskandi veiðiorku (t.d. tal á fiskidögum) fyrri at rækka málinum.

Men það er tó alla tíðina neyðugt at fylgja væl við stovnsstöddini, og skuldi það hent, at stovnurin, t.d. vegna broytt viðurskifti í vistskipanini, skuldi minkað nógv, hóast veiðitrýstið í miðal liggur um F_{MSY} , so kann gerast neyðugt at tillaga veiðitrýstið. Tá gýtingarstovnurin fer niður um hetta ovara vandamarkið ($MSY_{B-trigger}$), førir það til ta broyting, at veiðitrýstið verður minkað samsvarandi stöddini av gýtingarstovninum. Til dæmis kann veiðitrýstið vera minkað niður í helvt, um gýtingarstovnurin er helvtina av $MSY_{B-trigger}$. Um gýtingarstovnurin gerst sera lítil, til dæmis niðan fyrri B_{lim} (mynd 4.2), verður lívfrøðiliga ráðgevingin ofta soleiðis, at allur beinleiðis fiskiskapur eftir hesum fiskaslagnum verður forboðin.

Mynd 4.2. Høvuðstættirnir í eini veiðireglu (harvest control rule). Tá stovnurin er størri enn $MSY_{B-trigger}$, t.e., at stovnurin er oman fyrri ovara vandamarkið, verður mælt til at fiska við veiðitrýstinum F_{MSY} . Tá stovnurin er minni enn $MSY_{B-trigger}$, verður mælt til at seta í verk endurbyggingarregluna og minka veiðitrýstið samsvarandi hallandi strikuni. Málið er, at gýtingarstovnurin ongantíð fer niður um niðara vandamarkið B_{lim} .

4.5 Stovnsmetingar

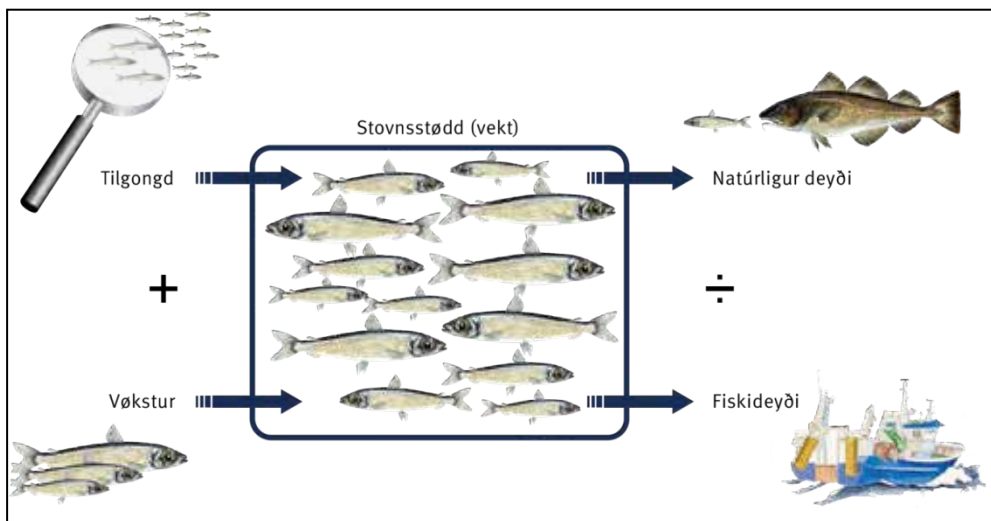
Fyri at lúka altjóða krøv um burðardyggja veiðu og samstundis fáa sum mest burturúr, er neyðugt við hollum, vísindaliga grundaðum stovnsmetingum, sum kunnu vera grundarlag undir dyggum umsitingarætlanum.

Úrslitini av stovnsmetingum verða nýtt til at veita lívfrøðiliga ráðgeving um, hvussu tilfeingið í havinum skal troyttast fyri at fáa sum mest burturúr, uttan at ganga tilfeinginum ov nær. Millumtjóða havrannróknarráðið, ICES, er óheftur, altjóða stovnur, ið samskipar stovnsmetingar, veitir trygd fyri, at tær eru á høgum vísindaligum stigi og við støði í tí ráðgevur um gagnnýtslu av livandi tilfeinginum í sjónum. Hetta er grundarlagið undir tí ráðgeving, sum Havstovan veitir.

4.5.1 Fullfiggjað stovnsmeting

Ein full stovnsmeting er í stuttum eitt roknskykki, sum sigur, hvussu stórir ein stovnur er (í tali og vekt). Samlaða talið og vektin av honum er í hvuðsheitum stýrt av tilgongd, vøkstri og deyða, sí mynd 4.3. Hesir avgerandi faktorar verða tí brúktir til at meta um, hvussu stórir stovnurin er og hevur verið.

Mynd 4.3 er sett upp sum eitt slag av roknskapi við eini inntøkusiðu (+) og eini útreiðslusiðu (-), og í stovnsmetingum er tað júst tað, ið fiskifrøðingar gera – fyri hvørt árið at føra roknskap yvir, hvat ið kemur inn í stovnin, og hvat fer út.

Mynd 4.3. Tilgongd og vøkstur økja um stovnsstødd (í vekt). Tilgongd er tað nýggja ættarliðið, sum hvørt ár kemur inn í fiskiskapin. Fyri at tryggja góða tilgongd, má gýtingarstovnurin vera væl fyri. Tann einstaki fiskurin veksur seg størri hvørt ár, og framleiðslan til stovnin er samlaði vøksturin hjá øllum einstøku fiskunum. Deyði minkar um stovnsstøddina. Deyða býta vit upp í natúrligan deyða og fiskideyða. Natúrligur deyði er av elli, sjúku ella tí, at fiskur verður etin av øðrum, fiskideyði rakar tann fisk, sum verður fiskaður.

Fyri at gera eina fullfiggjaða stovnsmeting, skal nógv taltifar vera tøkt. Tøka taltifarið er eitt sindur ymiskt, alt eftir hvat fiskaslag, talan er um. Í flestu førum er tó talan um:

1. nøgd av landaðum fiski (heildarveiða), fyri at vita, hvussu nógv er fiskað úr stovninum,
2. sýni av veiðuni, ið verður landað og/ella í yvirlitskanningum, fyri at vita aldursbýti og miðalvekt pr. aldursbólk í stovninum,
3. veiða upp á roynd (kg/tíma ella kg/1000 húkar), sum fæst frá avreiðingarseðlum og veiðidagbókum frá vinnuligum fiskiskapi og/ella í yvirlitskanningum, fyri at meta um gongdina í stovnsstødd, (fyri sild og svartkjáft verður eitt index frá akustiskum kanningum brúkt), og
4. hvussu stórir partur av fiskinum er kynsbúgvinn í yvirlitstrolingum, fyri at rokna gýtingarstovnin.

Hövuðsgrundarlagið undir stovnsmetingunum er aldursbýtið í veiðuni, t.e., hvussu nógvur fiskur verður fiskaður úr hvørjum árgangi. Við ymsum roknihættum, har tann vanligasti verður nevndur VPA (Virtual Population Analysis), ber so til at rokna, hvussu stórir partur av stovninum er vorðin fiskaður á hvørjum ári (veiðitrýstið), og síðan, hvussu stórir stovnurin er. VPA-roknihátturin gevur eina góða mynd av stovninum aftur í tíðina, men er nakað óvissur fyri seinastu árinu í stovnsmetingartíðarskeiðnum. Fyri at minka um hesa óvissu, verða úrslit frá yvirlitstrolingum og akustikki við havrannsóknarskipi og veiðu upp á roynd (t.d. kg/tíma, kg/1000 húkar) frá vinnuliga fiskiskapinum fyri fleiri ár samanborin við úrslit frá VPA-rokniháttinum.

Ein stór orsök til óvissuna er metingin av tilgongdini til stovnin seinastu árinu í einum stovnsmetingartíðarskeiði. Í 2011 var óvissan t.d. stór um tilgongdina av 2008-árganginum, men í 2016 hava vit fingið tøl frá fimm árum afturat og kenna rættiliga væl tilgongdina av 2008-árganginum. Í einum fiskiári fæst meira álítandi vitan um m.a. tilgongdina til fiskiskapin, og í færum, tá tað verður mettt neyðugt, t.d. stórir og skjóttur vøkstur í fiskastovnum, ber til at gera nýggja stovnsmeting og við støði í hesi veita nýtt tilmæli í fiskiárinum. Fyri tosk og hýsu verður stovnsmeting t.d. gjørd í apríl, har yvirlitstrolingar í februar mars eru nýggjastu tølunum. Møguligt er at gera eina uppdateraða stovnsmeting í oktober, tá tøl frá yvirlitstrolingum í august og landingartøl fram til august kunnu vera brúkt.

Fullfíggaðar, nágreinandi stovnsmetingar seta stór krøv til hagtølini/kanningarnar viðvíkjandi góðsku og neyvleika. Tilíkar fullfíggaðar stovnsmetingar eru kostnaðarmiklar og drúgvur, og tær verða tískil bert nýttar til teir búskaparluga týðningarmestu stovnar; her kunnu nevntast toskur á landgrunninum, hýsa, psi og longa undir Føroyum og ferðandi stovnar sum svartkjáftur, norðhavssild og makrelur.

4.5.2 Avmarkað stovnsmeting

Tað eru nógvir aðrir fiskastovnar, sum eru veiddir í smærri nøgdum, og sum ikki verða stovnsmettir við fullari stovnsmeting. Til hesar stovnar verða aðrir hættir nýttir, ið ikki krevja so nágreinilig data, og úrslitini eru tískil heldur ikki so nágreinilig sum frá fullari stovnsmeting. Út frá gongdini í heildarveiðuni á tí øki, har stovnurin heldur til, fæst ein fatan av, hvussu stóra langtíðarveiðu, økið kann bera. Um upplýsingar um veiðu upp á roynd (t.d. kg/tíma ella kg/1000 húkar) eru tøkar frá veiðidagbókum og avreiðingarseðlum í fleiri ár, fæst eitt mál fyri gongdina í stovnsstøddini. Mál fyri gongdina í stovnsstøddini fáast eisini frá yvirlitstrolingum og ekkókanningum við havrannsóknarskipi.

4.5.3 Tilvísingarvirði

Tilvísingarvirðini hava til endamáls at siga, um stovnsstøddin og veiðitrýstið eru í lagi. B_{lim} er minstastøddin á gýtingarstovninum, sum avgjørt ikki má farast niðurum. Út frá B_{lim} er gjørligt at rokna tað veiðitrýstið (F_{lim}), sum førir til B_{lim} . Fyrivarnisgýtingarbiomassin (B_{PA}) verður eisini roknaður út frá B_{lim} . Tilvísingarvirðið $B_{Trigger}$, sum verður nýtt í MSY-ráðgeving, og sum vísir, at stovnurin er so lítil, at endurreisandi átøk mugu setast í verk, liggur ofta í nánd av B_{PA} . Simuleringar eru neyðugar fyri at rokna út virðið á burðardyggja veiðitrýstinum, F_{MSY} .

Fyri at ráðgeva, hóast lítil vitan er um stovnin, mugu eisini tilvísingarvirði ásetast ($B_{Trigger}$, F_{MSY}). Teir fiskastovnar, ið ikki eru serføroyskir, mugu eisini kannast í felag við fiskifrøðingum úr viðkomandi londum fyri at áseta eitt hóskeiligt veiðitrýst (F_{MSY}), og meta um veruligt veiðitrýst. Fyri nøkur fiskasløg eru tilvísingarvirðir ásett, men fyri onnur verður framvegis arbeitt við hesum.

4.6 Stovnsmetingar og ICES

4.6.1 Søgulig bakgrund fyri stovnsmetingararbeiði og ICES

Altjóða Havrannsóknarráðið, á enskum stýtt til ICES (International Council for Exploration of the Sea) varð stovnað í 1902 við tí endamáli at fylgja við fiskiskapinum í Norðuratlantshavi. Eitt tað fyrsta átakið var at savna veiðitøl, og tískil eru veiðitøl tøk fyri flestu fiskastovnar aftur til umleið 1903. Fyri umleið ár 1900 var vanlig fatan, at fiskur ferðast sera nógv, eisini millum heil havøkir og lond, og var hetta roknað sum orsök til, hví tað til dømis kundi vera lítið av toski í Barentshavinum og nógv undir Grønlandi (toskurin var svomin úr Barentshavinum til Grønlands). Umleið ár 1900 varð byrjað at merkja fisk, mest tosk, og tá gjørdist greitt, at ferðingin millum havøkir var munandi minni, enn áður hildið. Hetta leiddi til ta fatan, sum enn er galdandi, at til dømis toskur ikki skal síggjast sum ein risastór, ferðandi eind í Norðuratlantshavi, men heldur sum nógvur staðbundnar eindir – t.e. stovnar.

Funnið varð fram til, at hvør fiskastovnur, til dømis toskurin í Barentshavinum, hevði sín egna poplulatióndynamikk – hvussu støddin á stovninum broyttist millum ár. Nógv kundi vera av toski í einum øki og lítið í einum øðrum, men nøkur ár seinni kundi tað vera øvut. Í 1914 skrivaði norski fiskifrøðingurin, Johan Hjort, eitt slóðbrótandi arbeiði um, at tað var *tilgongd av smáum fiski*, sum í stóran mun stýrði nøgdini av fiski (í hesum føri sild) í einum øki nøkur ár seinni. Tilgongd

av smáum fiski, eisini nevnd árgangsstyrki, kundi vera sera ymisk tey ymsu árinu. Fyri sildina í Norðurhøvum, t.e. norðhavssild (Norwegian spring-spawning herring ella Atlanto-skandiska sildin), var tað árgangurin frá 1904, sum helt sildafiskiskapinum uppi í tíðarskeiðnum frá umleið 1910 til 1915. Ein týðningarmikil avleiðing er, at um tað eydnast at meta um tilgongdina av smáum fiski (árgangsstyrki), so ber til at meta um fiskiskapin komandi árinu. Hetta var, og er framvegis, ein hornasteinur í stovnsmetingum. Vit hava áður greitt frá, at onnur ting eisini ávirka framtíðar fiskiskap, og tey eru individuellur vøkstur hjá fiski, náttúru deyði og fiskideyði.

Upprunaliga var fatanin, at tað bar ikki til at ávirka árgangsstyrkina við fiskiskapi, tí hvør fiskur gýtti so ómetaliga nógv egg. Í øðrum lagi varð hildið, at fiskiskapurin var so lítil, at hann ávirkaði stovnsstöddina og gýtingarstovnin lítið. Í tríatiárunum gjørdist greitt, at tað bar til at niðurfiska fiskastovnar, og at gýtingarstovnurin harvið kundi gerast lítil. Seinni gjørdist greitt, at so nógv av eggum/larvum doyði fyrstu vikurnar og mánaðirnar, at bert ein pinkulítil partur var eftir at seta til fiskastovnin umleið tvey ár eftir gýting. Hetta legði lunnar undir ta fatan, sum enn er galdandi, at gýtingarstovnurin má haldast oman fyri eitt ávíst minstamark, fyri at sannlíkindir um góða tilgongd kunnu vera til staðar.

Í fimmtíárunum varð grundarlagið lagt at gera nútímans stovnsmetingar, og eisini hjálpti tað, at telduforrit vórðu gjørd, sum lættu um útrokningarnar. Regluligar stovnsmetingar av toski, hýsu og upsa undir Føroyum hava verið gjørdar síðan áttatiárinu, hóast arbeiðið byrjaði í sekstiárunum. Stovnsmetingarnar góvu upplýsingar um stovnsstödd, gýtingarstovn og fiskideyðatal, men ein avgerandi spurningur var, nær gýtingarstovnurin var ov lítil, og nær veiðitrygði var ov stórt. Hesi mørk vórðu kallað tilvísingarvirðir og vórðu ásett á fyrsta sinni seinast í nítiárunum.

Í nítiárunum nýtti ICES ta sokallaðu fyrivarnisregluna í ráðgevingini um fiskiskap, og tá tilvísingarvirðir fyri gýtingarstovn/fiskideyðatal skuldu ásetast. Miðað varð ímóti, at tað skuldi vera nærum eingin móguleiki fyri at niðurfiska fiskastovnar og harvið darva tilgongdini, um ráðgevingin varð fylgd. Seinni (í nullunum) legði ICES leistin um og veitti ráðgeving út frá "maximum sustainable yield" (størstu, varandi veiðu). Hetta komst av, at fyrivarnisreglan kundi føra til, at fiskastovnar vórðu ov lítið troyttir.

Sjálvar stovnsmetingarnar verða vanligu gjørdar fyri hvørt fiskaslag sær. Atlit verða í lítlan mun tikin til, hvussu umhvørvið og onnur fiskasløg ávirka viðkomandi fiskastovn. Gongdin seinastu umleið 25 árinu hevur verið, at eyguni alt meira eru vend ímóti, at umhvørvið og ávirkan frá øðrum fiskasløgum ella rovdýrum má takast við í myndina. Sum dømi kann nevast, at tað ber ikki til at hava allar fiskastovnar stórar samstundis í einum avmarkaðum øki. Tí er neyðugt at fiska soleiðis, at atlit verða tikin til mong fiskasløg samstundis, og at vistskipanin annars er í eini góðari javnvág.

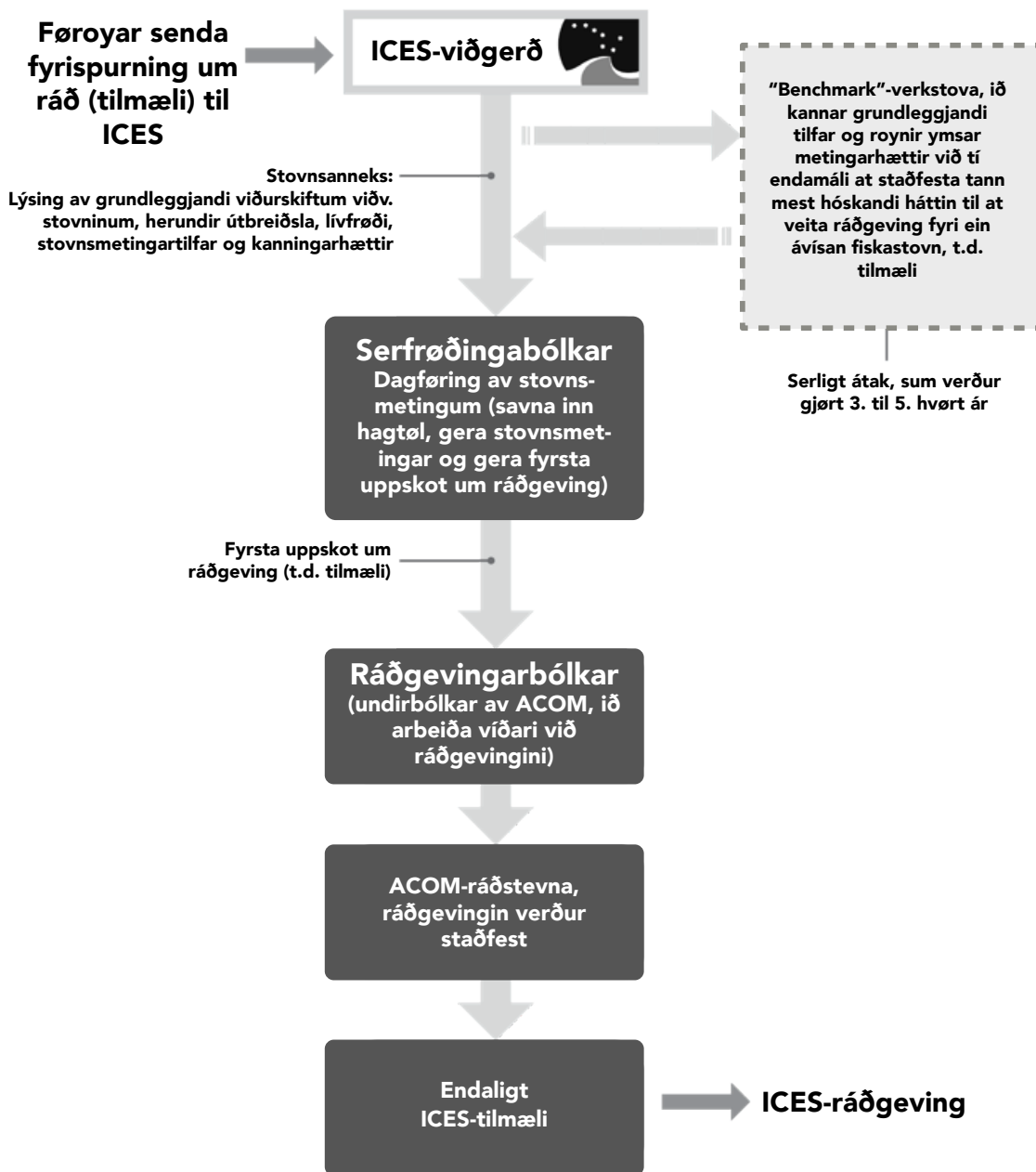
Hesin arbeiðsháttur verður í ICES-høpi nevndur "*ecosystem based management*". Tað verður støðugt arbeitt við at menna hesa tilgongdina, so at vistskipanarlig viðurskifti kunnu gerast ein skipaður partur í ráðgeving og fyrising. Náttúran er fløkt og torgreidd, og øll vitan um samhangin har er ikki tøk. Í praksis vera flestu fiskastovnar framvegis stovnsmettir í teimum vanligu "single stock" stovnsmetingunum, men harafturat verður onnur vitan um vistskipanina brúkt aftur at stovnsmetingunum, tá ráðgevingin verður latin.

Nevndin metir, at fyri at koma fram á leið við at umsita fiskastovnar í føroyskum sjógvum og at rækka politiska málinum um, at Føroyar skulu gerast undangonguland á økinum, má meiri orka setast av til havransóknir og gransking, sum kann vera við útvega vitan um lívið í sjónum og samspælið millum ymisku komponentarnar í vistskipanini.

4.6.2 Soleiðis góðskumetir ICES stovnsmetingarnar

Tað fyrireikandi arbeiðið til stovnsmetingarnar av teimum føroysku fiskastovnunum og føroyska partinum av felagsstovnunum verður gjørt á Havstovuni. Fyri at tryggja, at vísindaliga støðið á stovnsmetingunum er nóg gott, er vanligu mannagongdin, at góðskumetingarnar av stovnsmetingunum verða gjørdar á sonevndum arbeiðsbólkafundum í ICES. Henda mannagongd er lýst á mynd 4 niðanfyrri.

Tilmælini frá ICES eru so aftur grundarlag undir tilmælunum, sum Havstovan sambært lógini á hvørjum ári letur landsstýrismanninum í fiskivinnumálum.

Mynd 4.4. Góðskumetingarmannagongdin í ICES byrjar við, at Føroyar senda ein fyrispurning um ráð/tilmæli til ICES. Eftir drúgvu viðgerð í ICES, fáa vit so at enda eina ICES-ráðgeving, sum verður nýtt sum grundarlag undir ráðgevingini hjá Havstovuni.

4.6.3 Stutt um rammuverkið fyri ICES-ráðgevingina

ICES roynir at tillaga sína ráðgeving til galdandi lógarkarmar og kunngerðir í teimum ymsu londunum/økjunum. Um ein umsitingarætlan er gjørd fyri ein fiskastovn, og henda er evaluerað av ICES og funnin at vera í samsvari við fyrivarnisregluna ella MSY-regluna, so er ráðgevingin frá ICES samsvarandi hesi ætlan. Um eingin umsitingarætlan er gjørd, ella um ICES metir, at ein umsitingarætlan ikki er sambært regluni um fyrivarni, veitir ICES ráðgeving sambært MSY-regluni hjá ICES; hetta krevur álitandi hagtøl og stóra vitan um fiskastovnin. Er tilík vitan ikki tøk, so verður ráðgevingin givin við atliti til regluna um fyrivarni. Fyri at vita, hvør ráðgeving eigur at verða nýtt, býtir ICES fiskastovnarnar sundur í 6 bólkar:

Bólkur 1: Stovnar við fullfiggjaðum stovnsmetingum (“analytical assessments”) og framskrivingum. Her kunnu stovnsmetingarúrslitini brúkast kvantitativt; upp í henda bólkinn koma eisini kvantitativar stovnsmetingar grundað á produktionmodell.

Bólkur 2: Stovnar við fullfiggjaðum stovnsmetingum (“analytical assessments”) og framskrivingum, men úrslitini eru av ymsum ávum ikki nóg neyv; tey kunnu tó nýtast kvalitatívt, við tað at tey vísa gongdina í veiðitrýsti, tilgongd og stovnsstødd.

Bólkur 3: Eingin verulig stovnsmeting er, men vísitøl eru frá vísindaligum yvirlitskanningum og/ella frá vinnuliga fiskiskapinum, ið kunnu siga nakað um gongdina í stovnstødd.

Bólkur 4: Stovnar, har bert álitandi veiðitøl eru til; ein tíðarseria við tilílikum veiðitølum kann nýtast at meta um MSY.

Bólkur 5: Stovnar, har bert landingartøl eru til.

Bólkur 6: Stovnar, har veiða/landingar eru sera lítil, ella har stovnarnir bert eru hjáveiða í fiskiskapinum eftir øðrum stovnum.

Fyri bólk 1 og 2 gevur ICES ráð eftir eini møguligari, góðkendari umsitingarætlan, og um eingin slík finst, verður ráðgevingin sambært MSY-regluni; um F_{MSY} ikki er kent, nýtir ICES regluna um fyrivarni.

Fyri bólkarnar 3-6 verður reglan um fyrivarni nýtt. Arbeitt hevur tó verið nógv fyri at fáa MSY-ráðgeving fyri bólkarnar 3 og 4, og komið er á mál fyri nógv stovnar.

4.6.4 Fiskastovnar

Ein fiskastovnur er ein bólkur av fiski av sama slagi, ið er so eins viðvíkjandi t.d. gýting, kynsbúning, vøkstri og genetikki, at hann má viðgerast fyri seg, tá ið stovnsmetingar skulu gerast. Áðrenn metingar av tilfeinginum kunnu gerast, má greiða fáast á stovnsuppbýtinum í økinum. Í summum førum er so lítil vitan um stovnsbýtið, at ein í staðin arbeiðir við ‘managament units’.

Við støði í vitanini um lívfrøði og ferðing hjá teimum ymsu fiskasløgunum, eru tey skipað í tveir bólkar í ICES, (talva 4.1).

Serstovnur: Stovnur, ið bert er í einum ávísam øki, t.d. toskur á landgrunninum. Kann eisini vera stovnur við avmarkaðari ferðing, t.e., sum gýtir og veksur upp í føroyskum sjógvi, men sum seinni ferðast nakað út og inn av føroyskum øki, t.d. upsi.

Felagsstovnur: Stovnur, ið er felags við onnur lond. Hetta kann t.d. vera ferðandi stovnar, sum fara um fiskimørk, t.d. norðhavssild og stóri kongafiskur. Hetta eru antin stovnar, ið vanliga halda seg á ymsum havleiðum, men ferðast til eitt ella fleiri felags gýtingarøkir at gýta, og sum vanliga hava felags uppvakstrarøki, ella ferðandi stovnar, ið antin ferðast inn í føroyskan sjógv at leita sær føði, ella teir ferðast gjøgnum føroyskt øki á veg til og frá gýtingarøkjum og/ella føðiøkjum.

Fiskastovnarnir, sum feroyskur fiskiskapur er eftir, verða viðgjørdir í ymiskum ICES-arbeiðsbólkum.

Fiskaslag	Slag av stovni	ICES- arbeiðsbólkur	ICES- flokking	ICES-stovnsmeting
Svartkjaftur	Felagsstovnur	WGWIDE	1	Fullfíggjað stovnsmeting
Norðhavssild	Felagsstovnur	WGWIDE	1	Fullfíggjað stovnsmeting
Makrelur	Felagsstovnur	WGWIDE	1	Fullfíggjað stovnsmeting
Toskur (landgrunnur)	Serstovnur	NWWG	1	Fullfíggjað stovnsmeting
Hýsa	Serstovnur	NWWG	1	Fullfíggjað stovnsmeting
Upsi	Serstovnur	NWWG	1	Fullfíggjað stovnsmeting
Svartkalvi	Felagsstovnur	NWWG	1	Fullfíggjað stovnsmeting
Stóri kongafiskur	Felagsstovnur	NWWG	1	Fullfíggjað stovnsmeting
Trantkongafiskur	Felagsstovnur	NWWG	3	Avmarkað stovnsmeting
Toskur (Føroyabanki)	Serstovnur	NWWG	3	Avmarkað stovnsmeting
Kubbuta langasporl	Felagsstovnur	WGDEEP	1	Fullfíggjað stovnsmeting
Gulllaksur	Felagsstovnur	WGDEEP	3	Avmarkað stovnsmeting
Longa	Serstovnur	WGDEEP	3	Avmarkað stovnsmeting
Brosma	Felagsstovnur	WGDEEP	3	Avmarkað stovnsmeting
Blálonga	Felagsstovnur	WGDEEP	3	Avmarkað stovnsmeting
Stinglaksur	Felagsstovnur	WGDEEP	3	Avmarkað stovnsmeting
Búrfiskur	Felagsstovnur	WGDEEP	6	Avmarkað stovnsmeting

Talva 4.1. Talvan vísir fiskastovnar, sum verða viðgjørdir í ICES-arbeiðsbólkum, og um teir í ICES verða roknaðir sum serstovnar ella felagsstovnar, og um talan er um fulla stovnsmeting ella avmarkaða stovnsmeting. Í seinna færinum er talan um stovnsmeting, har taltifarið er ov lítið til at gera eina fulla stovnsmeting. Stovnsmetingarbólkingin verður í ICES flokkað í seks kategoriiir eftir tøkari vitan um fiskastovnin, (sí lýsing í tekstinum "Soleiðis góðskumetir ICES stovnsmetingarnar").

Fiskastovnar undir Føroyum, sum ikki verða viðgjørdir hjá ICES, men sum hava búskaparligan týðning, eru vístir í talvu 4.2.

Fiskaslag	Slag av stovni	Tøk vitan
Havtaska	Helst serstovnur	Full stovnsmeting møgulig
Hvítingur	Helst serstovnur	Veiðitøl, kg/tíma, longdarbýti og útbreiðsla frá yvirlitstrolingum
Hvítungsbróðir	Serstovnur	Veiðitøl, kg/tíma, longdarbýti og útbreiðsla frá yvirlitstrolingum
Tunga	Helst serstovnur	Veiðitøl, kg/tíma, longdarbýti og útbreiðsla frá yvirlitstrolingum
Reyðsprøka	Helst serstovnur	Veiðitøl, kg/tíma, longdarbýti og útbreiðsla frá yvirlitstrolingum
Kalvi	Óvist	Veiðitøl, kg/tíma, longdarbýti og útbreiðsla frá yvirlitstrolingum
Steinbítur	Helst serstovnur	Veiðitøl, kg/tíma, longdarbýti og útbreiðsla frá yvirlitstrolingum
Brislingur	Helst serstovnur	Veiðitøl
Heystgýtandi sild	Helst serstovnur	Veiðitøl, longdar- og aldursbýti
Hummari	Helst serstovnur	Veiðitøl, gomul longdarbýti
Krabbi	Óvist	Veiðitøl
Jákupsskel	Helst serstovnur	Stovnsmeting møgulig
Agngágga	Helst serstovnur	Veiðitøl

Talva 4.2. Talvan vísir fiskastovnar, sum í lätuni ikki verða stovnsmettir í ICES-arbeiðsbólkum. Tilsílað er, hvør vitan er tøk.

4.7 Veiðiregla við endurbyggingarreglu

Stovnsmetingarúrlitini vísa, um ein stovnur verður fiskaður burðardygt, og í tilmælinum, sum ICES letur, verður eisini ráðgivið um veiðitrýstið komandi fiskiárið. Sum áður nevnt, kann hetta verða gjørt antin við støði í MSY, um tey tilvísingarvirðini eru ásett, ella við støði í fyrivarnisregluni. Men við hesum arbeiðsháttum eru ikki langtíðarætlanir (langtíðarumsitingarætlanir, sum myndugleikarnir biðja um) fyrri, hvussu fiskastovnurin skal troystast. Fleiri dømi eru um fiskastovnar, sum eru væl fyrri og geva góða úrtøku, eftir at langtíðarumsitingarætlanir eru lagdar fyrri stovnin (t.d. toskur í Barentshavinum og Íslandi).

Ein gongd seinastu árinum hevur verið, at fiskakeyparar og brúkarar vilja hava trygd fyrri, at fiskur og fiskavørur hava uppruna í burðardyggum fiskiskapi. Føroyska vinnan er eisini farin at spyrja eftir umsitingarætlanum, tí hesar eru knýttar at góðkenningum sum Marine Stewardship Council (MSC) og onnur lata um burðardyggan fiskiskap og hava týðning fyrri at varðveita ella sleppa á teir marknaðir, ið geva betri prís.

Mælt verður til, at umsitingarætlanir við eini veiðireglu verða amboð í stovnsrættini í fiskiskapinum í føroyskum sjógvi. Slíkar ætlanir eiga at verða gjørdar í samstarvi millum myndugleikan, Havstovuna og vinnuna. Hetta snýr seg í fyrstu atløgu um at orða og seta sjálva ætlanina upp. Umsitingarætlanin skal eisini siga, hvat fyrri slag av lívfrøðiligari ráðgeving, tørvur er á. Umsitingarætlanir eru gjølligari viðgjørdar í kapitli 6.

Um talan eru um fiskastovn, sum hevur fulla stovnsmeting, so er mannagongdin vanliga ein veiðiregla, sum byggir á MSY-regluna, soleiðis at langtíðarveiðireglan er at fiska við veiðitrýstinum F_{MSY} . Eisini er ein endurbyggingarregla, sum verður sett í verk, um stovnurin minkar niður um ásetta átaksmarkið ($MSY-B_{Trigger}$, mynd 4.2), soleiðis at stovnurin hevur betri møguleika at koma fyrri seg, og at vandin fyrri, at gýtingarstovnurin minkar niður um minstustøddina, B_{lim} , er sum minstur.

Er talan um fiskastovn, sum hevur avmarkaða stovnsmeting, so eru ikki enn generelt ásettar mannagongdir fyrri, hvussu ein langtíðarumsitingarætlan verður gjørd. Arbeitt verður í ICES við at gera veiðireglur fyrri hesar stovnar.

Fyrri fiskasløg við avmarkaðari stovnsmeting, (sí ICES-flokkning 3-6 í talvu 4.1 og øll í talvu 4.2), verður mælt til at gera føroyskar umsitingarætlanir, hóast talgrundarlagið er avmarkað. Fyrri felagsstovnar, sum eru stovnsmettir í ICES, verður mælt til at taka støði í ICES-ráðgevingini fyrri fiskaslagið. Í summum førum fevnir ráðgevingin um alt útbreiðsluikið, har føroyska havøkið er ein partur. Tí er neyðugt í hvørjum einstøkum førri at meta um, hvussu ICES-tilmælið fyrri tað samlaða økið kann umsetast til eina hámarksveiðu í føroyskum sjógvi.

Fyrri hini fiskasløginu, (partar av talvu 4.1 og øll í talvu 4.2), verður mælt til at gera umsitingarætlanir, sum eru grundaðar á mannagongdir fyrri avmarkaða stovnsmeting í ICES.1 Fyrri fleiri av hesum fiskasløgum er taltifarið so mikið gott, (bólkur 3 – stovnar), at mælt verður til at brúka veiðu upp á roynd frá yvirlitstrolingum ella vinnuligum fiskiførum fyrri at meta um hámarksveiðu, og út frá hesum at gera umsitingarætlanir. Havast má tó í huga, at fyrri onkur hjáveiðufiskasløg, t.d. hvítung, kann vera neyðugt at samantvinna umsitingarætlanina við umsitingarætlanir fyrri onnur fiskasløg, til dømis tosk, ella at lata umsitingarætlanina vera eitt slag av hjáveiðusetningi. Eins og fyrri fiskastovnar við fullfíggaðari stovnsmeting er neyðugt, at politiski myndugleikin, Havstovan/ICES og fiskivinnan, orða umsitingarætlanir í felag.

4.8 Tørvur á gransking í tilfeingi og vistskipanum

Vistskipanirnar í havinum eiga at umsita á slíkan hátt, at virknaður teirra verður varðveittur og gevur so góða og støðuga úrtøku, sum gjørligt. Umsitingarlíga eigur at verða gjørd ein langtíðarstrategi, har atlit verða tikin til vistskipanirnar og skiftandi náttúrumstøður. Hetta krevur góða vitan, bæði um tilfeingið, ið skal troystast, um vistskipanirnar og um skiftandi náttúruviðurskipti.

Havstovan savnar regluliga inn upplýsingar um tilfeingi og náttúruviðurskipti. Hetta verður bæði gjørt við regluliga afturvendandi kanningum og við verkætlanum, ið granska ávís evni neyvari í eitt avmarkað tíðarskeið. Av afturvendandi kanningum kunnu nevnast kanningar og stovnsmetingar av botnfiski og uppsjóvarfiski, magakanningar av toski, hýsu, upsa, makreli, sild og svartkjaftri, yngulkanningar á landgrunninum og Føroyabanka, djóra- og plantuæti og havfrøðilig viðurskipti. Aftur at hesum ger Havstovan ymiskar verkætlanir, bæði í føroyskum høpi og í altjóða samstarvi. Hesar verkætlanir eru næstan uttan undantak fíggaðar aðrar vegir enn um játtanina á fíggarlógini, og hava hesi seinastu árinum staðið fyrri umleið 30% av tí samlaða fíggarliga aktivitetinum. Verkætlanirnar er fíggaðar av Fiskivinnuroyndum, Granskingarráðnum, Granskingarsamstarvinum hjá ES, Norðurlandaráðnum, donsku stjórnini og fiskivinnuni.

¹ Sí skjalið "Advice basis", sum er tøkt á http://www.ices.dk/sites/pub/Publication%20Reports/Advice/2016/2016/Introduction_to_advice_2016.pdf.

Í sambandi við at nevdini er álagt at gera reglur fyri, hvussu lívfrøðilig ráðgeving verður ment fyri øll fiskasløg, verður víst á, at fleiri fiskastovnar mugu stovnsmetast enn í dag, (talva 4.2), og at tilmæli um fleiri fiskastovnar skulu gerast. Eisini er neyðugt at leggja meira dent á gransking av vistskipanum og føði hjá fiski, eins og meira má gerast við royndarfiskiskap og reiðsskapskanningar, bæði saman við vinnuni og av Havstovuni einsamallari.

Fyri at liva upp til málini í fiskivinnunýskipanini er tí neyðugt, at figgjartilgjar móguleikar vera at víðka um arbeiðið við gransking og ráðgeving á økjum, sum í dag ikki verða viðgjørð, ella bert í avmarkaðan mun. Neyðugt er bæði at veita avvarðandi stovnum størri játtan og at betra um figgjarmóguleikarnar til verkætlanir.

Ítøkilig skulu nevast hesi arbeiðsøkir, ið fara at krevja meira av Havstovuni og/ella øðrum stovnum, um endamálini í arbeiðssetninginum skulu røkkast:

- Fleiri fiskasløg eru, ið Havstovan ikki hevur umstøður at kanna nóg væl í dag. Dømi eru flatfiskur á landgrunninum, kalvi og fleiri av fiskasløgnum á djúpum vatni. Havstovan savnar inn nakað av upplýsingum um summi av hesum fiskasløgum, men víðari gransking er avmarkað orsakað av vantandi arbeiðsorku.
- Tørvur er á at leggja meiri orku í gransking av vistskipanum. Eitt dømi er innaru leiðirnar, ið eru uppvakstrarøki hjá fleiri at okkara búskaparliga týðningarmiklu fiskasløgum. Annað dømi er, at vitanin um føðidjórini, serliga tey, ið botnfiskur tekur, er ov lítil. Ávirkan, sum troling hevur á botnin (positivt ella negativt) er enn eitt dømi. Hóast figging til hetta lutvíst kann fáast uttan fyri játtanina til stovnin, krevst, at ein ávísur grundaktivitetur og tilhoyrandi førleiki er kjølfestur í tí fasta aktivitetinum, sum stovnurin hevur.
- Sum er, ger Havstovan sera lítið við krabbadjór og skeljadjór (m.a. jákupsskel, gággu, krabba, rækju og hummara). Hetta eigur at koma inn aftur í vanliga virkseimið hjá Havstovuni.
- Gerast má meira við royndarfiskiskap og reiðsskapsroyndir. Slíkar royndir kunnu lutvíst figgjast uttan fyri játtanina til Havstovuna.
- Fyri at menna ráðgevingina skal Havstovan, umframt at lata upplýsingar um fiskastovnar og á hvørjum ári, lata frágreiðing um náttúruviðurskipti og virknaðir í vistskipanunum, ið hava týðning fyri fiskastovnarnar og umsitingina av teimum. Hetta er í samsvari við málsetningin hjá ICES og verður gjørt í tann mun, vitan er tøk, og arbeiðsorka er til tað á Havstovuni.
- Í summum førum er rættiliga góð vitan tøk um vistskipanir, umhvørvi og livilíkindi hjá fiski í feroyskum sjógvi, men í øðrum førum má meira gerast, áðrenn nøktandi vitan er til, at fullgóð ráðgeving kann latast um umsiting av øllum tættum í okkara vistskipanum.

Avgerð er tikin um at byggja nýtt rannsóknarskip, sum eftir ætlan skal vera liðugt í 2019. Hetta er stórt stig á leiðini at bæta munandi um granskingarmóguleikarnar og er eisini ein fyritleykt fyri at náa málsetninginum í fiskivinnunýskipanini um at menna ráðgevingina.

Havstovan savnar nógvilfar inn, men undir verandi umstøðum og fíggarligu orku verður nógvilfar av hesum tilfari ikki viðgjørt og granskað nærri, so tað kann verða grundarlag undir bestu vísindaligu ráðgeving um stovnsrøkt fyri allar fiskastovnar.

Samanumtikið er fremsta fyritleyktin fyri, at ráðgevingin um stovnsrøkt verður ment, at neyðug orka og fígging er tøk. Hetta er eisini avgerandi fyri, um vit skulu gera okkum vónir um at nærkast politiska høvuðsmálinum um, at Føroyar skulu gerast undangonguland at umsita allar fiskastovnar burðardygt og at hava fremstu vitan og gransking um fiskastovnar og vistfrøðiligu skipanirnar í havinum.

4.9 Hagtalsskipanir og skjalfestingar í fiskivinnuni

Góðar hagtalsskipanir og skjalfestingar í fiskivinnuni eru eisini fyritleyktin fyri góðari stovnsrøkt og fyri at kunna skipa lívfrøðiliga burðardyggan fiskiskap. Veiðihagtøl og aðrar skrásetingar í sambandi við fiskiskap eru í fyrstu atløgu ein liður í fiskiveiðieftirliti, men eru eisini grundarlag undir gransking og stovnsmetingum og harvið lívfrøðiligu ráðgevingini. Tey hava eisini týðning fyri sporføri og skjalfestingar í sambandi við sølu av fiski og fiskavørnum. Tí er umráðandi, at vit alla tíðina menna skipanina við fráboðanum frá fiskivinnuni til myndugleikarnar, at upplýsingarnar verða skrásettar og eru lætt og skjótt atkomuligar hjá teimum, sum hava brúk fyri teimum.

Miðast skal ímóti, at veiðihagtøl, herundir støddarbýti í veiðuni, dagbókadata og avreiðingarskjøl verða goymd, og úrtøk tikin á slíkan hátt, at tey gerast atkomulig fyrri gransking og kunning annars.

Grundarlagið undir flestu hagtølum eru tær veiðifráboðanir og veiðiskrásetingar, sum fiskifør, avreiðingarstøð o.o. eru álögð at lata fiskiveiðieftirlitinum. Føroysk fiskifør í vinnuligum fiskiskapi skulu regluliga senda fiskiveiðieftirlitinum veiðifráboðanir, og alt virksemi í sambandi við fiskiskapin skal skrásetast í veiðidagbók, sum myndugleikarnir skulu hava avrit av. Somuleiðis er bert loyvt av avreiða og landa veiðu um góðkendrar innvígungarskipanir, og avreiðingarskjøl skulu sendast myndugleikunum, tá veiða er landað.

Nevndin hevur ikki viðgjørt allar tættir um hagtøl og hagtalsskipanir, og heldur ikki saman við viðkomandi pørtum, ið kunna hava sjónarmið í málinum – t.d. Vörn, Hagstovan og vinnan. Í nevndini er fatanin tó, at á summum økjum er tørvur at fáa til vegar neyvari hagtalsstílfar fyrri at bøta um grundarlagið undir gransking, tilmælum, ráðgeving og avgerðum um at fyriskipa fiskiskap. Fyri nevndini er upplýst, at tað er ikki altíð, at veiðihagtølini á ymskum almennum stovnum samsvara.

Yvirskipaða málið er, at upplýsingar eru lætt og skjótt atkomuligar hjá øllum, ið hava brúk fyrri teimum – tað veri seg eftirlit, gransking, hagtalsmyndugleikar ella onnur. Yvirskipað er tí umráðandi, at vit alla tíðina miða ímóti, at dygdin í skrásettu upplýsingunum er í lagi, at fráboðanarskipanir eru so einfaldar og ómakaleysar, sum gjørligt, og at skipanin tryggjar lættar og skjótar arbeiðsgongdir. Hetta kann m.a. gerast við støðugt at menna skipanir, so at allir fráboðanir í fiskivinnuni til myndugleikan verða sendar elektroniskt í talgildum formi, eins og telduskipanir eru, sum kunnu tryggja skynsama handfaring av dátumongdunum.

Nevndin metir, at í sambandi við fiskiskapin á innaru leiðunum er tørvur á at endurskoða regluverkið um veiðifráboðanir. Í verandi skipan eru treytir um veiðifráboðanir og veiðiskrásetingar ymiskar fyrri størri fiskiførini og smærri fiskiførini. Eitt nú eru kunngerðin um eftirlit við fiskiførnum um fylgisvein og kunngerðin um veiðidagbøkur fyrri føroysk fiskifør ikki galdandi fyrri útróðrabátar í bólki 5. Heldur ikki ber til at útvega neyvar upplýsingar um leiðir og veiðu hjá smærri útróðrabátunum úr avreiðingarskjølunum. Hetta ger, at undir verandi skipan kann vera trupult og tvørligt at fáa neyvar upplýsingar um t.d. fiskileiðir og veiðihagtøl hjá útróðrabátum á teimum innaru leiðunum.

Tí mælir nevndin til at endurskoða skipanina við veiðifráboðanum, so at neyvari upplýsingar og hagtøl um fiskiskap eisini eru tøk um fiskiskapin hjá bátum undir 15 tons, sum avreiða. Endamálið er at fáa til vegar neyvari hagtalsstílfar um fiskiskapin á innaru leiðunum og útbreiðslu av fiski (íroknað smáfiski), sum kann vera grundarlag undir gransking og ráðgeving um stovnsrøkt. Í sambandi við fyriskipan av fiskiskapi og øðrum virksemi á innaru leiðunum er tó eisini tørvur á at fáa neyvari skrásetingar av, hvar roynt verður. Neyvari upplýsingar eru fyrirtreyt fyrri at kunna meta um avleiðingar av t.d. hummaraveiðu, tá ið loyvir til fiskaaling á sundum og firðum verða latin.

Nevndin hevur ikki viðgjørt nágreiniliga, hvussu nevnda dagføring kann fremjast í verki. Yvirskipað eiga atlit at vera tikin til, at umstøðurnar og fyrirtreytir hjá smærri bátunum á fleiri økjum eru øðrvísi enn hjá størri skipunum. Tí er neyvan hóskandi, at smábátar t.d. skulu føra veiðidagbók eftir sama leisti sum størri skipini. Ein kann t.d. hugsa sær, at upplýsingarnar um fiskileiðir o.a. verða skrásettar á teir avreiðingarskjøl, ið fiskakeyparar skulu lata myndugleikunum.

4.10 Royndarfiskiskapur

Praktiskar og vísindaligar fiskiroyndir eru ein týðningarmikil liður í at menna og nýskapa vinnuna. Talan kann t.d. vera um at gera royndir eftir fiska- og djórasløgum, ið ikki verða gagnnýtt, ella sum ein liður í at menna nýggja veiðitøkni.

Eftir galdandi reglum kann Havstovan gera vísindaligar rannsóknir uttan mun til ásetingarnar annars í lógini, og uttan serligt loyvi. Harafturat kann landsstýrismaðurin við heimild í lógini lata loyvi til royndarfiskiskap og áseta treytir fyrri honum, tó so at hesar royndir skulu vera innan fyrri ásetingarnar um t.d. stongdar og friðaðar leiðir.

Landsstýrismaðurin kann eisini uttan mun til galdandi avmarkingar í vinnuliga fiskiskapinum annars loyva fiskiskapi sum lið í einari undirvísingar- og/ella menningarætlan.

Tey royndarloyvur, ið Fiskimálaráðið hevur latið, eru ymisk í vavi og tíð. Summi royndarloyvur verða latin ár um ár, t.d. royndarloyvur til stinglaks. Onnur royndarloyvur verða latin fyrri styttri tíð, t.d. í nakrar dagar at roynd nýggja trólutgerð.

Nevndin metir, at eisini frameftir eigur tað at vera so, at Havstovan kann gera kanningar og royndir við egnum skipi uttan serligt loyvi, og uttan mun til ásetingarnar í regluverkinum, t.d. um friðaðar leiðir. Havstovan eigur somuleiðis at hava møguleika at gera rannsóknir við leigaðum skipi. Hinvegin heldur nevndin, at tørvur er á at gera greiðari reglur fyrri

annan royndarfiskiskap, sum ikki er beinleiðis partur av arbeiðinum ella regluligu uppgávuunum hjá Havstovuni. Nevndin hevur tó ikki gjørt ítøkiligt uppskot um reglur, men heldur, at tað serliga eru trý viðurskiftir, ið reglurnar frameftir eiga at leggja upp fyri.

- Sum tað fyrsta eigur nýggja regluverkið at áseta krøv og treytir viðvíkjandi royndarfiskiskapi og royndarloyvum. Grundsjónarmiðið er, at fyri at fáa loyvi til royndarfiskiskap, skulu royndirnar hava eitt menningar- og nýskapanarmál, t.e., at royndirnar skulu útvega okkum nýggja vitan um livandi tilfeingið í sjónum og umhvørvið har, umframt tekniska vitan um reiðskap og tækni, vitan, sum slóðar fyri nýggjum, vinnuligum virkseimi. Regluverkið skal greitt siga, hvørjar upplýsingar frá royndunum skulu skrásetast og latast inn.

Royndarloyvur skulu bert verða brúkt til tíðaravmarkaðar royndir og ikki til fiskiskap, sum í roynd og veru er vinnuligur fiskiskapur, og har vit longu hava nøktandi, lívfrøðiliga og tøkniliga vitan. Loyvi til royndarfiskiskap eigur tí at verða latið í avmarkaða tíð, t.d. í samanlagt trý ár, tó í mesta lagi upp til eitt ár í senn. Ávegis skulu metingar gerast, um tað er grundarlag fyri framhaldandi royndarloyvi.

Høvuðsreglan eigur at vera, at bara føroyskt skrásett fiskifør kunnu fáa serstakt loyvi til royndarfiskiskap. Møguleiki eigur tó at vera fyri at víkja frá hesum kravi, t.d. um talan er um royndir, sum krevja serlig fiskifør ella tækni, sum ikki er tøk í Føroyum.

- Í øðrum lagi eigur regluverkið at vera lögfrøðiliga greitt. Tað eigur at staðfestast lögfrøðiliga, hvat eitt royndarloyvi er, sammett við vanligan, vinnuligan fiskiskap, og hvørji rættindir tað gevur loyvishavanum. Hetta er lutvíst ein spurningur um, hvussu loyvur verða latin til royndir, ið vinnan stendur fyri. Vanliga mannagongdin er, at onkur fær eitt hugskot og ætlar at royna hetta í verki og søkir tí um royndarloyvi. Fiskimálaráðið viðger umsóknina, m.a. við at umsóknin verður send til ummælis á Havstovuni. Við støði í hesi viðgerð fær umsøkjarin so játtandi ella noktandi svar. Hin høvuðsspurningurin er, um úrslitini frá royndunum vísa, at grundarlag er fyri nýggjum, vinnuligum fiskiskapi, og myndugleikin ger av, at nýggj loyvur skulu skrivast út. Spurningurin er so, um hesi rættindir skulu lutast út á uppboði undir somu treytum sum onnur rættindir. Verða tey tað, er rímligt at halda, at tann, ið hevur gjørt royndirnar og hevur brúkt pengar úr egnum lumma, onkursvegna eigur at hava framihjárætt ella forkeypsrætt á uppboðssøluni, tá royndarloyvur verða lögð um til vanlig loyvur.
- Sum tað triðja eigur at ansast eftir, at regluverkið ikki køvur virkis- og nýskapanarhugin hjá fólki at menna og nýskapa fiskivinnuna. Her ræður m.a. um at finna eina rímliga javnvág millum privatu áhugamálini í sambandi við royndarfiskiskap og samfelagsliga tørvin og áhugamálini. Í síðsta enda snýr tað seg um, at royndir skulu gerast og vera vinnuni og samfelagnum at gagni.

5 Samfelagslig og búskaparlig burðardygd

Hugtakið burðardygd vísir til at virðir verða varðveitt í samfelagnum millum ættarlið.¹ Hugtakið verður vanliga flokkað í tríggjar bólkar: lívfrøðiliga, búskaparliga og samfelagsliga burðardygd.

FAO (1988) umrøður burðardyggja menning sum umsiting og varðveitslu av tilfeinginum og nýtslu av tækniligari menning, sum tryggjar tørvin bæði hjá núverandi og komandi ættarliðum. Í fiskivinnuhøpi merkir hetta, at vit ikki ovurfiska stovnar, og at vit nýta hóskandi tækni, sum ikki óneyðugt ella í ov stóran mun skaðar okkara umhvørvi. Harumframt liggur í hugtakinum burðardygd, at vit umsita okkara stovnar bæði búskaparliga og samfelagsliga skynsamt.

Hugtakið burðardygd snýr seg tó ikki einans um viðurskifti millum ættarlið, men eisini um móguleikar hjá menniskjum at rækka sínum málum innanfyri sama ættarlið. Viðurskifti, sum koma undir hugtakið, kunnu t.d. vera inntøkubýtið í samfelagnum, rættartrygd og javnbjóðis móguleikar hjá einstaklingum at virka í samfelagnum.

Hesin kapittul umrøður serliga búskaparliga og samfelagsliga burðardygd. Stovnsrøkt og lívfrøðilig burðardygd vórðu viðgjørð í undanfarna kapitli.

Í hesum kapitli verður samspælið millum tey trý hugtøkini viðgjørt. Eisini verður grundgivið fyri at raðfesta stovnsrøkt hægri og eitt nú at seta í verk umsitingarætlanir. Ført verður fram, at hetta í longdini fer at tæna øllum endamálum við burðardygd – lívfrøðiligum, búskaparligum og samfelagsligum – og at hesi trý atlit eiga at verða viðgjørð sum ein heild, heldur enn sum mótstríðandi endamál.

5.1 Arbeiðssetningurin

Undir høvuðsmálunum í arbeiðssetninginum verður sagt, at tilfeingisrentan skal gerast so optimal, sum gjørligt. Her verður víst til búskaparliga burðardygd, t.e., at fiskivinnan skal umsitast á ein tilíkan hátt, at avkastið verður so stórt, sum gjørligt.

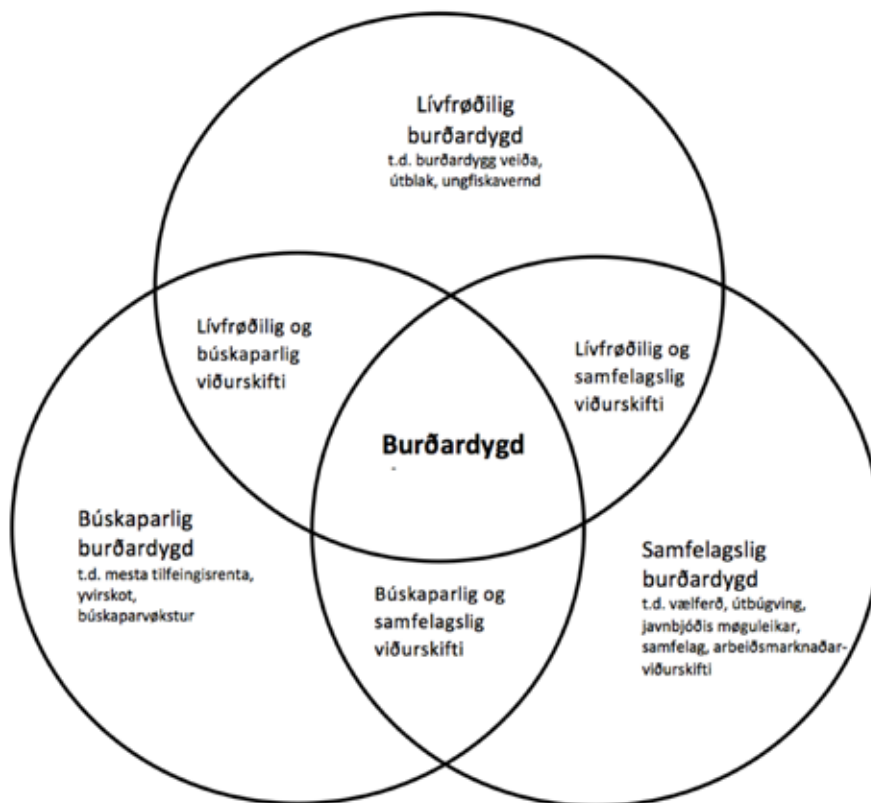
Á bls. 6-7 í arbeiðssetninginum verður somuleiðis sagt, at nevndin skal viðgera og gera tilmæli um, hvussu øll lið í virðisskapanini kunnu geva mest móguligt búskaparligt og samfelagsligt avkast í Føroyum. Undir sama punktið verður eisini nevnt, at nevndin skal viðgera, hvørjar skipanir hava týðning fyri burðardygd og virðisskapan í vinnuni og í samfelagsbúskapinum, herímillum hvussu skipanin tryggjar burðardygd til komandi ættarlið.

Nøkur av hesum punktum verða eisini viðgjørð í øðrum kapitlum, eitt nú í kap. 10 um virðisøking og í kap. 8 um útlenskan eigaraskap.

5.2 Lýsing av hugtakinum burðardygd

Burðardygd kann, sum áður víst á, flokkast í tríggjar bólkar: lívfrøðilig (ella umhvørvislig), búskaparlig og samfelagslig burðardygd. Á mynd 5.1 eru víst dømir um evnir, sum kunnu flokkast undir ymisku hugtøkini undir burðardygd.

¹ Sí t.d. WCED (1987)

Mynd 5.1: Livfrøðilig, búskaparlig og samfelagslig burðardygd

Nøkur av málunum eru samanfallandi og kunnu røkkast við somu amboðum. Um veiðitrýstið er stórt (t.e., at fiskiskapurin er ikki livfrøðiliga burðardyggur), hevur hetta eina neiliga ávirkan á búskaparliga úrslitið hjá vinnuni. Í longdini er hetta tó heldur ikki samfelagsliga burðardygt, tí fyrr ella seinni rakar ovurfisking fyrirkomandi og starvsfólk í fiskivinnuni.

Hinvegin kunnu tvístøður koma fyri millum tey ymisku málini upp á stutt sikt. Eitt nú kann hugsast, at tað er livfrøðiliga skynsamligt at loyva stórum sveiggjum í kvotunum frá einum ári til annað, men at hetta neyvan er skynsamligt búskaparliga ella samfelagsliga.

Útróðrarflotin er eitt dømi um eina møguliga tvístøðu millum samfelagslig atlit og livfrøðilig atlit. Núverandi regulering av útróðrarflotanum byggir í ávísan mun á ta fatan, at hvør bátur sær hevur lítlan ella ongan týðning í mun til samlaðu fiskivinnuna. Samfelagsliga ella mentanarliga verður somuleiðis dentur lagdur á, at útróðrarflotin eigur at hava linari treytir enn restin av fiskivinnuni. Hetta hevur havt við sær nógv fiskifør og ov fáar avmarkingar í mun til luttøku – í øllum færum úr einum livfrøðiligum sjónarhorni.

5.2.1 Búskaparlig burðardygd

Tá vit sum samfelag taka avgerðir fyri at maksimera samlaðu vælferðina í landi okkara, eiga vit eisini at hugsa um framtíðar ættarliðini; okkara avgerðir eiga ikki at hava eina neiliga ávirkan á framtíðar ættarlið. Hetta er í stuttum tað, sum liggur í hugtakinum búskaparlig burðardygd. Tað er sostatt greitt, at hugtakið búskaparlig burðardygd liggur sera tætt at hugtakinum livfrøðilig burðardygd, sum varð viðgjørt í kapitli 4. Tá okkara ættarlið umsitur fiskatilfeingið, eiga vit at gera hetta á ein ábyrgdarfullan hátt og hugsa um framtíðar ættarlið.

At fiskivinnan verður umsitin á ein búskaparliga burðardyggan hátt hevur m.a. við sær, at reguleringsamboðini í fiskivinnuni føra til búskaparligan optimalitet. Hetta merkir í stuttum, at vinnan verður regulerað á ein tálíkan hátt, at samlaða virðið, sum vinnan skapar, er so stórt, sum gjørligt. Umsita vit ikki fiskivinnuna búskaparliga skynsamligt, minka vit um virðið á tilfeinginum, sum vit lata víðari til framtíðar ættarlið.

Ein týðandi spurningur er, hví fiskivinnan hefur tørv á almennari uppiblanding. Kunnu fiskivinnufyrirtekur ekki skipa fiskiskapin best, um ongar avmarkingar verða settar frá almennari síðu?

Fiskivinnupolitikkur kring allan heimin byggir á ta staðfesting, at fiskivinnan megnar ekki at tryggja eitt nóg stórt avkast til fyrirtekur, starvsfólk og samfelag, um hon ekki verður regulerað á ein ella annan hátt. Her skal vísast á, at henda staðfesting er fullkomiliga óheft av dugnaskapi hjá aktørum í fiskivinnuni; talan er hinvegin um *marknaðarbreyking*.

Eitt av týðningarmestu úrslitunum í búskaparfrøðini eru sonevndu vælferðarástøðini. Talan er um ástøði, sum á avgerandi hátt hava verið við til at forma búskaparligu fatanina av einum marknaði og marknaðarkreftunum. Vælfærdarástøðini siga eitt nú, at undir ávísium fortreytum, er úrslitið, sum marknaðurin kemur til, eisini eitt effektivt úrslit. Hetta merkir, at tá ið vit øll, bæði sum einstaklingar og partar av fyrirtekum, taka avgerðir, sum einans eru ætlaðar at tæna okkum sjálvum og endamálunum hjá fyrirtekunum, har vit starvast, førir hetta samstundis til eina effektiva loysn fyrri alt samfelagið sum heild. Hetta er einfalda orsøkin til, at búskaparfrøðin trýr uppá, at einstaklingurin og vinnan taka tær avgerðirnar, sum tæna øllum samfelagnum best.

Ein fortreyt fyrri at marknaðarkreftirnar kunnu tryggja bestu loysnina fyrri samfelagið er, at eingir eksternalitetir eru til staðar. Eksternalitetir eru ávirkanir, sum avgerðir hjá virkjum ella einstaklingum hava á onkran uttanfyristandandi, sum ikki tekur lut í tilgongdini annars. Um eingir eksternalitetir eru til staðar, hevur hetta eitt nú við sær, at vælferðin hjá hvørjum einstøkum brúkarar einans er bundin at nýtsluni hjá hesum brúkararanum. Hetta sama er galdandi fyrri framleiðsluna hjá fyrirtekum; framleiðslan hjá hvørjari einstakari fyrirteku er einans bundin at framleiðslukostnaði og eftirspurningi eftir framleiddu vøruni. Dømir um neiligar eksternalitetir kunnu vera royking, dálking og eisini fiskiskapur, sum er gjølligari lýst niðanfyri. Hinvegin kunnu jaligir eksternalitetir vera í t.d. gransking.

Eksternalitetir koma fyrri í fiskivinnuni, tí tá ið ein fyrirteka skal gera av, um hon skal fiska størri mongd, ansar hon ikki eftir negativa eksternalitetinum, sum er, at samstundis verður minni at fiska hjá øðrum fyrirtekum. Hetta hevur við sær ovurfisking. Almenn uppiblanding kann rætta hendan eksternalitet og fáa fyrirtekur óbeinleiðis at gáa eftir neiligu avleiðingunum, sum framleiðsluavgerðir teirra hava á aðrar fyrirtekur. Í flestøllum fiskivinnulondum verður hetta gjørt við at seta í verk umsetiligar eginkvotur til at minka um mongdina, sum fiskað verður.

Eksternaliteturin í fiskivinnuni verður eisini nevndur "Tragedy of the Commons,"² sum vísir til, at sum útgangspunkt er frí atgongd til fiskatilfeingið, og hetta førir til frávik millum optimalar avgerðir hjá einstaklingum (fyrirtekum) og optimalar avgerðir hjá samlaðu vinnuni ella samfelagnum sum heild.

Sambært arbeiðssetninginum skal fiskivinnunýskipanin tryggja, at tilfeingisrentan í vinnuni gerst optimal. Við øðrum orðum skal fiskivinnan kasta sum mest av sær til fyrirtekur, starvsfólk og feroyska samfelagið sum heild. Hetta gerst einans við einari vinnuregulering, har størsti dentur verður lagdur á burðardygd, tí tilfeingisrentan er eitt beinleiðis úrslit av munagóðari regulering. Við ongari regulering verður ovurfiskað, og tilfeingisrentan hvørvur.

Ábendingar eru um, at regulering og burðardygd gerast meira týðandi í framtíðini, eitt nú orsakað av beinleiðis krøvum frá brúkarum. Brúkarin leggur dent á, at framleiðarin í størri mun enn áður tekur ábyrgd í mun til umhvørvisligar og samfelagsligar avbjóðingar.

5.2.1.1 Ein fiskivinnubúskaparligur myndil

Mynd 5.2 á næstu síðu er ein fiskivinnubúskaparligur myndil. Út-ásin vísir skipatal, upp-ásin vísir krónur. Myndin hevur eina ástøðiliga rás fyrri inntøkur og eina aðra fyrri útreiðslur.

Hyggja vit fyrst at inntøku, vísir myndin, at inntøkan av at fiska 0 fiskidagar ella við 0 skipum sjálvsagt er 0 kr. Men eitt ella annað stað longst til høggu er inntøkan av at fiska við heilt nógvum skipum eisini 0 kr. upp á sikt, tí at fiskastovnarir verða ovurveiddir og niðurfiskaðir. Millum hesi tvey punktini finst eitt punkt (tal av skipum), ið ger tað møguligt lívfrøðiliga at gagnnýta fiskastovnarirnar, so at vit fáa mestu inntøku av fiskiveiðuni. Hetta punktið kalla lívfrøðingar MSY. Her er sostatt talan um lívfrøðiliga burðardyggja veiðu.

Fiskivinnubúskaparfrøðin fer víðari og hyggur eisini at fiskiveiðuútreiðslum. Senda vit fleiri skip út á grunnarnar, fáa vit eisini fleiri útreiðslur.

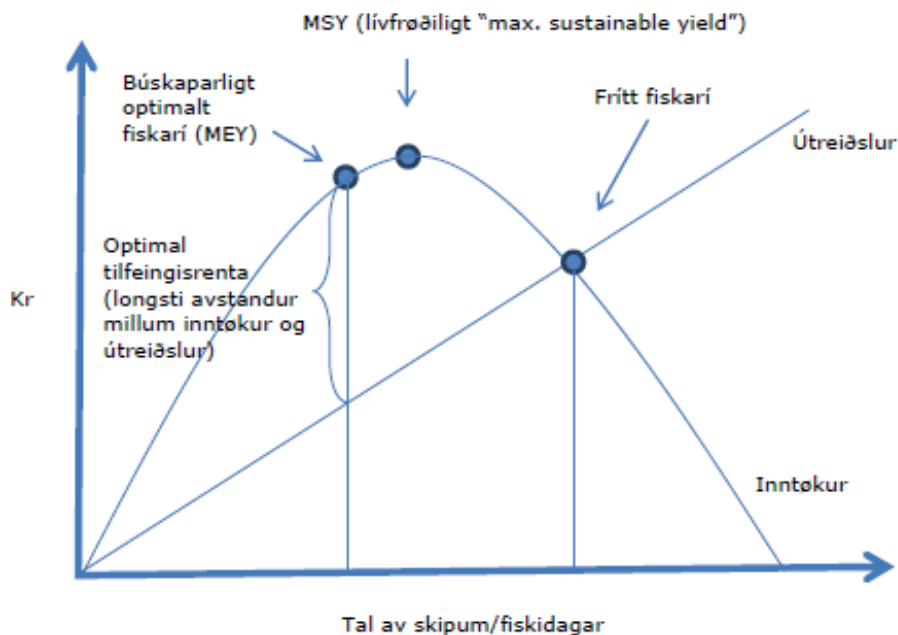
² Hugtakið stavar upprunaliga frá Hardin, (1968).

Hava vit frían fiskiskap, og øllum er loyvt at fiska tað, teimum lystir, verður skipatalið so stórt, at inntøkur og útreiðslur júst mætast, og so hevur vinnan einki yvirskot (onga tilfeingisrentu). Tað búskaparliga optimala fiskarið (MEY), har munurin er størstur millum inntøkur og útreiðslur, er minni enn tað lívfrøðiliga optimala (MSY), t.e., at tað búskaparliga optimala fiskarið krevur færri skip enn tað lívfrøðiliga optimala fiskarið. Hetta merkir, at í hesum myndli er tað lívfrøðiliga burðardyggja (MSY) eitt linari krav enn tað búskaparliga optimala (MEY). Vit kunnu eisini siga, at lívfrøðin ikki hyggur eftir, hvussu tað verður fiskað. Tað ger búskaparfrøðin hinvegin, og tí setir búskaparfrøðin strangari krøv til flotan enn lívfrøðin.

Tilfeingisrentan verður definerað sum yvirskot, sum liggur omanfyri eitt vanligt støði annars í samfelagnum. Hugtakið er samansett av tveimum þørtum: yvirnormalar lönir og yvirnormalur vinningur til reiðaríni. Handan útrokningar av tilfeingisrentu liggja sostatt fortreytir um, hvat er ein normal lön og hvat er eitt normalt yvirskot til reiðaríni. Ein normal lön verður í tilílikum útrokningum definerað sum tann lønin, sum manningin hevði fingið, um hon fekk sær starv aðrastaðni (næstbesti starvsmøguleikin hjá manningini). Eitt normalt yvirskot til reiðaríni verður definerað á líknanði hátt. Útrokningar av tilfeingisrentuni og nærri kjak um útrokningarátt og fortreytir eru í frágreiðingini hjá Búskaparráðnum, heystið 2014.

Á myndini niðanfyri er tilfeingisrentan munurin millum inntøkur og útreiðslur allastaðni á myndini. Her skal viðmerkjast, at talan er ikki um roknskaparligt yvirskot, men búskaparligt yvirskot, sum merkir, at vanligt yvirskot er roknað við.

Vit hava tvey mát fyrri tilfeingisrentu. Annað mátið er tann *aktuella* tilfeingisrentan, ið á myndini kemur fram sum munurin millum inntøkur og útreiðslur. Hitt mátið er tann *optimala* tilfeingisrentan, sum bara finst í punktinum MEY. Optimala tilfeingisrentan er tann vinningur, sum kemur fyrri, tá vinnan verður optimalt reguleað; t.e., at kvoturnar eru settar sambært lívfrøðiliga tilmælinum, og at tað ikki eru avmarkingar inni í skipanini annars í mun til, hvussu reiðaríni leggja fiskiskap sín til rættis.

Mynd 5.2: Ein fiskivinnubúskaparligur myndil. Kelda: Búskaparráðið, heystið 2014.

Um einasta avmarkingin av fiskiskapi er tann búskaparliga, soleiðis at skipini ikki fara út, uttan at tað loysir seg búskaparliga, merkir hetta í prinsippinum frítt fiskari, og hetta gevur ongan vinning, sum myndin omanfyri eisini vísir.

5.2.2 Samfelagslig burðardygd

Hugtakið samfelagslig burðardygd er serliga sprottið úr tí hugsan, at búskaparvøkstur einsamallur ikki kann tryggja vælferð í einum samfelagi. Kjarnin í hugtakinum er javnrættur, demokrati og vælferð hjá einstaklinginum.

Samfelagslig atlit í mun til fiskivinnuna kunnu fevna um eina røð av ymiskum atlitum, og fleiri teirra verða viðgjørð í hesi frágreiðing. Sum dømi kann nevast tilstuðlan til at gagnnýta tilfeingið betur, eitt mál, sum verður gjølligari viðgjørt í kapitli 10 um virðisøking. Eitt annað samfelagsligt atlit kann vera at tryggja, at størri partur av avkastinum frá fiskivinnuni

kemur feroyska samfelagnum til góðar við eitt nú herdum reglum fyri útlenska luttøku í fiskivinnuni. Útlenskur eigaraskapur og ræðisrættur verður viðgjørður í kapitli 8.

Annað dømi um samfelagsatlit kann vera at geva útróðrarflotanum øðrvísi karmar enn restini av vinnuni.

Tað er lítil ivi um, at marknaðarkreftimar ikki altíð eiga at ráða einsamallar. Fyrst kann nevast, at eitt ótal av dømum eru um marknaðarbræk³ – ikki minst á okkara leiðum, har avbjóðingin at tryggja kapping á smáum marknaðum er serliga stór. Úr einum búskaparligum sjónarhorni hevur tað almenna ein týðandi leiklut í at tryggja, at avleiðingarnar av marknaðarbrækum ikki gerast ov stórar fyri feroyska brúkaran.

Sum samfelagsborgarar vilja vit tó ikki bara hava tað almenna at rætta upp á marknaðarbræk, vit vilja eisini hava tað at gera inntriv, har tað reint búskaparliga eingin orsök er til tess. Hetta hendir, tá ið samfelagið sum heild ikki kann góðtaka úrslitið, sum marknaðarkreftimar koma til.

At búskaparlig og/ella lívfrøðilig atlit til tíðir verða raðfest lægri enn t.d. atlit til fordeiling, mentanararv og økismenning, er í síðsta enda ein politisk avgerð. Tað er tó týðningarmikið, at feroyska samfelagið er tilvitað um kostnaðin av tilíkkum avgerðum og er sinnað at góðtaka, at tær minka um samlaðu virðisskapanina. Ofta verður einans víst á fyrimunir við hesum tiltøkum – vansarnir eru torførari at vísa á og raka mangan eisini ein størri skara av fólki.

5.3 Dømi um tvístøðu: Ásetan av veiðitrýstinum

Í verandi fiskivinnulóggávu stendur miðskeiðis í grein 2, stk. 1, soleiðis:

“Dentur verður lagdur á, í umsitingini av hesi lóg, at varðveita tilfeingið og troyta og gagnnýta hetta burðardygt og á skilabesta hátt, lívfrøðiliga og búskaparliga... til tess at tryggja besta samfelagsbúskaparliga íkastið frá fiskivinnuni, stöðugar arbeiðs- og inntøkumøguleikar og møguleikar fyri vinnuligum virksemi um alt landið.”

Í brotinum omanfyri kemur lívfrøðiliga og búskaparliga atlitid greitt fram. Samfelagsliga atlitid kemur fram til seinast, tá sagt verður, at umsitingin skal leggja dent á at tryggja, at virksemi er um alt landið.

Hóast lívfrøðilig og búskaparlig burðardygd viga tungt í núverandi fiskivinnulóggávu, kemur hetta ikki í sama mun til sjónar í umsitingini av fiskivinnuni, har samfelagsligu atlitini hava fingið meira uppmærsemi enn hini atlitini.

Á hvørjum ári seinastu árin, tá ið fiskidagar og kvotur skulu ásetast, fær landsstýrismaðurin tilmæli frá Havstovuni og fiskidaganevndini. Hesi skulu sambært lógini um vinnuligan fiskiskap ráðgeva landsstýrismanninum um fiskidagar, og hvussu fiskiskapurin skal skipast komandi fiskiár. Havstovan mælir ofta til niðurskurð, upp í 50%. Fiskidaganevndin mælir ikki ofta til niðurskurð, og ikki so nógvan heldur.

Áhugavert er at síggja, hvat tilmæli verður fylgt, og hvussu grundgivið verður fyri tí. Grundgevingarnar hava verið sera líkar øll árin. Sum dømi kann nevast, at um skerjing av fiskidøgum stendur í lögtingslóg nr. 1 frá 2012, 2013 og 2014, at:

“Hóast Havstovan og ICES mæla til niðurskurð í fiskidøgum og veiðitrýsti, so verður ikki met, at tað politiskt og samfelagsliga er ráðiligt at gera stillingar í fiskidagatalinum í ár, tí avleiðingarnar fyri flotan og virksemið kring landið verða so stórar.”

Í stuttum verður lívfrøðiliga tilmælið ikki fylgt, tí tað verður ikki met at vera samfelagsliga ella politiskt skilgott.

Í 2011 varð tó mælt til, at arbeiðast skuldi fram ímóti vísindaliga tilmælinum til 2015:

“Landsstýrismaðurin metir kortini, at tað politiskt og búskaparliga ikki er móguligt at fremja tær skerjingar, sum Havstovan mælir til, í einum, tí avleiðingarnar fyri flotan og virksemið kring landið verða so ógvusligar. Men málið er, at í 2015 skal fiskidagatalið verða ásett soleiðis, at veiðitrýstið á høvuðsfiskastovnamar tosk, hýsu og upsa verður

³ Marknaðarbræk er feroyska heitið fyri *market failures*.

samsvarandi vísindaliga tilmælinum. Tí tekur uppskotið støði í, at ein ætlan samstundis verður gjørd fyri, hvussu fiskidagatalið fram til 2015 verður lagað til vísindaliga tilmælið“.

Viðmerkingar frá Vinnunevndini í eitt nú 2014 vóru m.a. hesar:

“Undir viðgerðini av uppskotinum vístu allir partar, sum vóru inni í Vinnunevndini, á, at neyðugt er, at okkara fiskivinna hevur støðugar karmar at virka undir, við ikki ov ógvíslegum broytingum, so vinnan til eina og hvørja tíð veit, hvat hon hevur at halda seg til og virka út frá”.

Í somu viðmerkingum verður eisini sagt, at torført er at taka lívfrøðilig atlit:

“Allir partar vóru samdir um, at vit hava skyldu til at umsita okkara fiskirikidømi á ein góðan og forsvarligan hátt, eisini toska- og hýstovnin, men mugu ásanna, at okkara ávirkan bara er partvís, tí náttúran spælir ein stóran leiklut í tilgongdini ella manglandi tilgongd av fiskastovnum, og nevnt varð dømi í 90árunum, tá dómurin var, at vit høvdu oytt allar fiskastovnamnar, men bert fá ár seinni var nógur fiskur at fáa, og fiskastovnamir vóru væl fyri, ella sum í juni mánaði í ár, tá Havstovan boðaði frá, at lítil og ongin gróður og æti vóru í sjónum, men bara 14 dagar aftaná kundi boðað frá, at ongantíð hevur so nógur gróður og æti verið í sjónum við Føroyar ...

Og spurningur er eisini, um leikluturin hjá Havstovuni viðvíkjandi tilráðingum av fiskidøgum darvar og hevur negativt árin á Havstovuna, sum tann vísindaligi stovnurin Havstovan er og skal vera.”

Gjøgnumgangandi verður tilmælið frá Havstovuni ikki fylgt. Spurnartekin verður ikki sett við tilmælini frá fiskidaganevndini.

Viðmerkjast skal tó, at fiskidagatalið er skorið niður gjøgnum árin, men ikki nóg sambært Havstovuni.

Døminu omanfyri benda á, at politisk ella samfelagslig atlit hava vígað meira enn lívfrøðilig atlit við tí úrsliti, at veiðitrýstið hevur verið ov høgt og harvið ikki burðardygt, hvørki lívfrøðiliga, búskaparliga og í longdini heldur ikki samfelagsliga. Hóast politikararnir hava havt eitt ynski um ikki at skerja arbeiðsplássini í fiskivinnuni, kann tað tykjast, sum at tað er júst tað, teir hava gjørt við ár undan ári ikki at fylgja tilmælunum frá lívfrøðini. Tað hevur snúð seg um at vinna stuttíðarfyrirminur uttan at gáa eftir avleiðingunum upp á sikt.

5.4 Tillagingar í vinnuni og ávirkan á arbeiðsvirkni

Sum víst er á omanfyri, hava skerjingar í veiðiorkuni og møguligar neiligar avleiðingar fyri arbeiðsvirknið kring landið fingið nógv rúm í viðgerðini av føroysku fiskivinnuni.

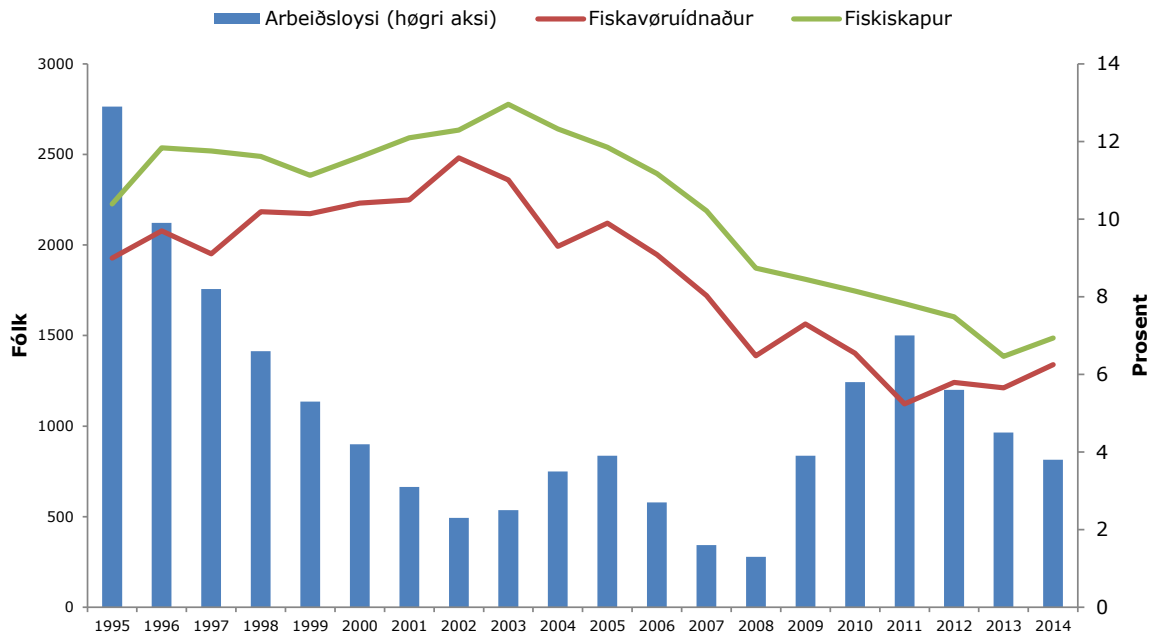
Kjakið um ávirkan á arbeiðspláss í fiskivinnuni líkist á mangan hátt kjakinum um, at tað almenna kann skapa arbeiðspláss, sum eisini ger seg galdandi innan nógv onnur økir og nógvar aðrar vinnur. Tankin er, at tað almenna kann lóggeva, soleiðis at arbeiðsvirknið veksur, og hetta kann aftur vera við til at skapa eina røð av positivum avleiðingum fyri samfelagsbúskapin.

Men hvør er so avbjóðingin, tá ið politikarar seta slík tiltøk í verk fyri at skapa størv?

Eitt grundleggjandi sjónarmið er, at tilfeingið er avmarkað, og skal hetta tilfeingið tí nýtast á besta hátt, um vit sum samfelag skulu fáa sum mest burturúr. Hetta er eisini galdandi fyri menniskjatilfeingið, t.e. arbeiðsmegina. Tá ið politikarar beinleiðis lóggeva við tí fyri eyga at skapa arbeiðspláss, verða marknaðarkreftimar í fleiri førum settar til viks, og arbeiðsmegin verður nýtt til virksemi, sum kanska ikki búskaparliga skynsam. Úrslitið gerst upp á sikt ein minni bruttotjóðarúrtøka, enn hvat vit vildu havt uttan politiska uppiblanding. Í seinasta enda skal rindast fyri tilíkar avgerðir, antin við at áleggja fleiri skattir ella við at minka um almennu útreiðslurnar. Váðin her liggur serliga í, at fyrirminirnir eru eyðsýndir, men at vansarnir møguliga ikki eru tað. Tí mæla búskaparfrøðingar vanligu politikarum frá at fremja tiltøk, sum einans hava arbeiðsskapan sum endamál.

Ein høvuðsgrundgeving fyri at fremja slík tiltøk er, at uttan tey gerast fólk arbeiðsleys. Vansin við hesi grundgeving er vanligu tann, at lagt verður ikki uppfyri, at við bygnaðarbroytingum koma nýggir møguleikar til sjóndar – eisini arbeiðsmøguleikar. Ein avbjóðing kann kortini vera, at tá ið arbeiðspláss verða niðurløgd orsakað av bygnaðarbroytingum í fiskivinnuni, ber ikki til at tryggja, at nýggir starvsmøguleikar taka seg upp í júst sama øki. Bygnaðarbroytingar kunnu sostatt hava við sær, at arbeiðsmegin flytir úr einum øki í annað.

Á mynd 5.3 sæst gongdin í løntakaratalinum í fiskivinnuni síðan 1995, umframt samlaða arbeiðsloysisprosentid. Vit siggja, at munandi færri eru til skips ella arbeiða í fiski í mun til 2003, samstundis sæst eingin samhangur millum arbeiðsloysi og tal av fólki í fiskivinnuni. Sagt á annan hátt: broytingar í fiskivinnuni hava ikki vaksið um føroyska arbeiðsloysið sum heild, og hetta bendir á, at føroyska arbeiðsmegin er før fyri at umstilla seg og leita sær avbjóðingar í øðrum vinnum. Hóast ein tilik umstilling kann vera tíðarkrevjandi og hava avleiðingar fyri einstaklingar í føroyska samfelagnum, er hon altavgerandi fyri føroyska kappingarførið. Heldur enn at miðja eftir at varðveita ávís arbeiðspláss í føroysku vinnuni, eigur tað almenna heldur at fremja tillagingar við t.d. at føra ein virknan arbeiðsmarknaðarpolitikk. Tað hoyrir tó ikki til arbeiðssetningin hjá nevndini at gera tilmæli á hesum øki.

Mynd 5.3: Samhangur millum arbeiðsloysi (høgri ási) og tal av starvsfólkum í fiskivinnuni. Kelda: Hagstovan.

5.5 Niðurstøður og tilmæli

Stundum kann vera torført at lata marknaðarkreftirnar ráða einsamallar – serliga í mun til at tryggja virksemd kring landið. Kortini er umráðandi at hava í huga, at verða búskaparlig/lívfrøðilig atlit sett til viks, kann hetta fáa avleiðingar fyri avkastið hjá vinnuni, og tí er best at avmarka slíkar bindingar.

Tá talan er um tiltøk, sum ávirka fiskivinnuna, eiga vit at vera serliga varin við at seta marknaðarkreftirnar til viks, tí fiskivinnan hevur avgerandi týdning fyri føroyska búskapin. Hetta hevur eisini við sær, at vit ikki beinleiðis kunnu hyggja eftir fiskivinnuumsiting í øðrum londum. Hóast fleiri onnur lond taka eina røð av sosialum atlitum í fiskivinnupolitikkinum, merkir hetta ikki, at vit skulu gera tað sama í okkara høvuðsvinnu.

Lívfrøðilig, búskaparlig og samfelagslig burðardygd skal siggjast sum ein heild, sum samanlagt kann tryggja eina burðardyggja vinnu. Gera vit sum samfelag av at raðfesta lívfrøðiliga burðardygd hægri, fer hetta í longdini eisini at hava jaligar avleiðingar við sær fyri búskaparliga og samfelagsliga burðardygd. Tí er lívfrøðilig burðardygd avgerandi í eini nýggjari fiskivinnuskipan og kann vera til fyrimuns fyri bæði vinnu, starvsfólk og samfelag.

Samanumtikið verður mettt, at økismenning eigur at verða viðgjørð í øðrum sambandi, har hugt verður eftir føroyska samfelagnum sum heild og ikki einans eftir fiskivinnuni. Í hesum sambandi eigur endamálið við økismenningini at verða nágreinað, og síðan skal hon leggjast til rættis á besta hátt. Økismenning hevur kostnaðir við sær, og tí skal ein gjølligari meting gerast við atlitum til øllum tí føroyska samfelagnum.

Nevndin mælir til at gera umsitingarætlanir, sum spegla tey búskaparligu, lívfrøðiligu og samfelagsligu/politisku endamál, sum fiskivinnan skal liva upp til. Í umsitingarætlanum verður ásett, hvussu stór sveiggj verða góðtíkin frá einum ári til annað, heldur enn at støða skal takast til hetta hvørt ár. Umsitingarætlanir kunnu sostatt koma í staðin

fyrir orðingar í lóggávuni um at tryggja virksemi kring landið. Víst verður til kap. 6, har umsitingarætlanir verða neyvari lýstar.

Tað er eisini týðningarmikið at vísa á, at nýggja lógin í størri mun skal forða útlendingum í at fáa stórt avkast úr føroysku fiskivinnuni, og tí fer ágóðin frá vinnuni sannlíkast at koma føroyska samfelagnum meiri til góðar enn í núverandi skipan. At størri dentur verður lagdur á at gagnnýta tilfeingið er eisini samfelagsliga burðardygt. Sostatt kann lógin virka fyrri samfelagsligari burðardygd uttan beinleiðis at innhalda ásetingar um virksemið kring alt landið.

6 Skipan í fiskiskapinum hjá føroyskum fiskiførum

6.1 Arbeiðssetningurin

"Nevndin skal gera tilmæli til reglur/skipanir um, hvussu lívfrøðilig ráðgeving um stovnsrøkt verður ment og fylgd fyri allar fiskastovnar og allan fiskiskap, soleiðis at stovnarnir varandi kunnu endurnýggja seg og kasta mest møguligt av sær.

- *Herundir hvussu veiðisetningar, umsitingarætlanir og endurbyggingarætlanir fyri fiskastovnarnar kunnu kjølfestast og leggjast í langtíðarsemjur.*
- *Nevndin skal viðgera og gera uppskot um, hvør skipan av fiskiskapinum best tryggjar eina regulering/sjálvregulering í mun til stovnsrøktina, og skal herundir eisini meta um og gera metingar og uppskot um teknisku reguleringarnar, verju av ungfiski, ymisku sløgini av friðingum o.a.*
- *Nevndin skal eisini gera tilmæli/uppskot um, hvussu stovnsrøktin best verður skipað umsitingarliga."*

Eftir arbeiðssetninginum skal dentur m.a. leggjast á, at skipanin er so einføld, sum gjørligt at umsita, at hon er so gjøgnumskygd og rættartrygg fyri vinnu og almenning sum møguligt, og at hon er so óheft av politiskari fyrisiting, sum til ber. Nevndin skal herundir viðgera, um umsitingin av rættindum, góðkenningum o.ø. skal leggjast til óheftan stovn, sum t.d. er skipaður við løgtingslóg í armslongd frá politiska valdinum.

6.2 Inngangur og samandráttur

Fyrirtreyt fyri burðardyggum fiskiskapi er, at fiskistovnamir verða røktir, so teir eru førir fyri varandi at endurnýggja seg, samstundis sum gagnnýtslan av fiskiríkidøminum kastar sum mest av sær til vinnu og samfelag.

Tí er fiskiskapurin hjá føroyska fiskiflotanum reguleraður við fleiri ymiskum skipanum. Ein grundregla er, at fiskifør undir føroyskum flaggi ikki kunnu fara til vinnuligan fiskiskap uttan at hava loyvi frá myndugleikum. Harnæst er sjálvur fiskiskapurin avmarkaður við fiskidøgum, loyvistali, hámarksveiðu, kvotum, hjáveiðireglum, økisfriðingum og øðrum tekniskum reguleringum.

Føroysk fiskifør, sum royna í sjóki hjá øðrum landi sambært sáttmálum millum Føroyar og viðkomandi land, skulu halda seg til tær avmarkingar og treytir, ið har galda fyri fiskiskap hjá útlenskum skipum. Fiskiskapur í altjóða sjógvi skal fara fram eftir teimum treytum, sum limalondini í økisbundnum felagsskapum eru komin ásamt um, t.d. í NEAFC og NAFO.

Í føroyskum sjógvi hava vit myndugleika sjálv at gera av, hvussu vit skipa fiskiskapin eftir serføroyskum fiskastovnum, tó við teimum skyldum og ábyrgdum, vit hava átakið okkum sambært altjóða lóg.

Í hesum parti av frágreiðingini verður ljós mest varpað á skipanina í fiskiskapinum eftir botnfiski í føroyskum sjógvi. Her verða lýstir bæði spurningar um, hvørjar skipanir at stýra fiskiskapinum best stuðla undir lívfrøðiligan og búskaparliga burðardyggan fiskiskap, og spurningar um, hvussu stovnsrøktin í føroyskum sjógvi best kann skipast umsitingarliga.

Skipanin í fiskiskapinum eftir høvuðsbotnfiskasløgunum í føroyskum sjógvi hevur verið nøkulunda støðug seinastu 20 árin. Fiskidagaskipanin hevur saman við stongdum og friðaðum leiðum, hjáveiðireglum og tekniskum reglum um reiðskap verið stýringsamboðið. Onkrar stillingar eru gjørdar, eitt nú er samlaða fiskidagatalið skorðið við góðum 50% síðan fiskiárið 1997/1998, eins og onkrar friðingar eru komnar afturat, men grundvøllurin í skipanini er at kalla tann sami.

Sama kann ikki sigast um gongdina í fiskiskapinum. Veiðan av serliga toski og hýsu hevur seinastu árin verið lítil, og rakstrarúrslitini hjá flestu skipabólkum eru versnað samsvarandi. Náttúran eigur sín lut í, at minni er til, men nevndin metir, at nógv í óhepnu gongdini er eitt úrslit av vantandi stovnsrøkt og stýring av fiskiskapinum.

Høvuðstilmælini hjá nevndini í sambandi við at skipa fiskiskapinum í føroyskum sjógvi eru hesi:

- Meirilutin í nevndini mælir til, at ein skipan við hámarksveiðu og kvotum frameftir verður høvuðsamboðið í øllum vinnuligum fiskiskapi í føroyskum sjógvi og verður sett í staðin fyri verandi fiskidagaskipan og aðrar skipanir, sum í dag eru uttan fyri dagaskipanina. Nevndin metir, at fiskidagaskipanin, sum í ár hevur 20 ár á baki, ikki hevur megnað at stuðla undir góða stovnsrøkt og lívfrøðiliga burðardyggan fiskiskap og væntar heldur ikki, at hon fer at gera tað frameftir.
- Ein nevndarlimur tekur ikki undir við tilmælinum um at seta eina kvotuskipan í staðin fyri fiskidagaskipanina. Hann mælir í staðin til at halda fast við høvuðstættirnir í verandi dagaskipan og at gera neyðugar tillagingar og stillingar í fiskidagaskipanini og øðrum reguleringum, so at skipanin kann virka eftir ætlan.
- Nevndin mælir til, at allur vinnuligur fiskiskapur í føroyskum sjógvi verður skipaður í umsitingarætlanir, sum seta treytirnar og karmarnar fyri áseting av hámarksveiðu yvir longri áramál. Ein umsitingarætlan er ein politisk langtíðarsemja um at fysisita fiskastovnar. Í umsitingarætlanini verða mál sett fyri at tryggja stovnsrøkt og burðardyggja gagnnýtslu, eins og ásett verður, hvussu málini verða rokkin. Bulurin í umsitingarætlanini er ein veiðiregla, sum sigur, hvussu stóran part vit kunnu taka úr stovninum um árið. Veiðireglan verður grundað á meginreglur og tilráðingar frá Havstovuni og ICES.
- Nevndin mælir til, at tað frameftir er landsstýrismaðurin, sum við heimild í lógini ásetir hámarksveiðu í teirri kvotuskipan, ið nevndin leggur upp til at gera fyri allan fiskiskap í føroyskum sjógvi. Nevndin metir, at slíkar avgerðir eiga at takast fysisitingarliga innan fyri karmarnar og treytirnar í eini umsitingarætlan, sum er góðkend í Løgtinginum.

6.3 Høvuðstættirnir í verandi skipan í fiskiskapinum hjá føroyskum fiskiførurum

Spurningurin um reguleringar í fiskiskapinum í føroyskum sjógvi kom ikki av álvara á politisku dagskránni í Føroyum, fyrr enn eftir at fiskimarkið varð flutt út á 200 fjórðingar í 1977. Tann stóra avbjóðingin var at finna stýringsamboð, ið kundu stuðla undir burðardyggja umsiting av fiskiríkidøminum á heimaleiðunum.

Niðanfyri eru høvuðstættir í skipanin av fiskiskapinum hjá føroyskum fiskiførurum lýstir. Dentur er lagdur á føroyskan sjógv. Fylgiskjal 7 er eitt yvirlit yvir allar skipanir, og hvat fyri slag av reguleringum verður brúkt í føroyskum fiskiskapi.

Økisfriðingar og tekniskar reglur

Tær fyrstu reguleringarnar vóru økisfriðingar og tekniskar reglur (meskar, minstamat o.a.) Hesar skipanir eru við tíðini broyttar og víðkaðar.

Økisfriðingar bera í sær, at ávísar leiðir eru stongdar fyri øllum ella ávísam fiskiskapi ein part av árinum ella alt árið. Friðingar verða ofta flokkaðar eftir endamáli.

- Í summum førum er fremsta endamálið stovnsrøkt. Veiðibann á gýtingarleiðum hevur sum endamál at geva fiskinum frið at gýta. Heilársfriðingar av smáfiskaleiðum og bráðfeingis veiðibann á leiðum við nógvum ungfiski eru ætlaðar at verja smærri fisk, so at hann fær frið av vaksu seg størri og seta til stovnin.
- Aðrar friðingar eru ætlaðar at halda ymisk reiðsskapssløg og skipabólkar atskild, serliga húk og trol. Nógvar av stóru trolfriðingunum frá miðskeiðis í 1990-unum vórðu gjørdar á hýsuleiðum og toskaleiðum og vórðu mest settar í verk fyri at verja útróðrarflotan.

Tekniskar reiðsskapsreglur hava leingi verið ein partur av skipanini. Vit hava reglur um meskastødd í trolu og gørnum. Í trolingini innan fyri 12 fjórðingar er álagt at brúka serligt flatfiskatrol, sum hevur skiljirist ísetta fyri at síla tosk, hýsu og annan rundan fisk frá. Svartkjaftaskip skulu eisini brúka skiljirist á ávísam leiðum fyri at sleppa undan hjáveiðu av upsa o.ø. Reglur um minstamat á fiski skulu forða fyri veiðu av smáum fiski.

Økisfriðingar og tekniskar reglur eru gjølligari lýstar í fylgiskjali 8.

Veiðiloyvi og fiskiloyvi

Veiðiloyvi er góðkenning, ið landsstýrismaðurin veitir ávísam fiskifari at veiða á føroysku landleiðunum og á leiðum uttan fyri føroysku landleiðirnar.

Fiskiloyvi er tann rættur, sum landsstýrismaðurin hevur latið eigara av ávísnum fiskifari, sum hevur veiðiloyvi, at veiða ávíst fiskidagatal og/ella ávísna nøgd úr ávísnum fiskastovnum á ávísnum leiðum í ávísnum fiskiári. Í fylgiskjali 8 er eitt yvirlit yvir fiskiloyvissløg.

Fyrsta skipanin við veiðiloyvum varð sett í verk í 1987. Endamálið var "at fyriskipa veiðiorkuna og harvið veiðitrýstið á fiskastovnarnar á landleiðini og at loyva skynsamari nýtslu av teimum veiðirættindum, sum eru tøk uttan fyrri landleiðina". Eftir reglunum skulu øll fiskifør, 20 brt. til støddar og størri, hava veiðiloyvi. Yvirskipaða ætlanin var at avmarka atgongdina til fiskatilfeingið. Í 1993 varð kunngerðin broytt nakað, og tá lógini um vinnuligan fiskiskap kom í 1994, vórðu veiðiloyvini ein partur av skipanini. Til dømis er ásett í lógini, at talið av veiðiloyvum í fiskidagaskipanini og til veiðu eftir botnfiski í føroyskum sjógvi, er talið, ið var 1. januar 1995.

Ein uppgerð hjá Fiskimálaráðnum vísir, at í 2008 vóru 25% færri veiðiloyvir enn í 1995. Minkingin stavar mest frá, at veiðiloyvir eru lögð saman í flotanum, sum er undir fiskidagaskipanini í føroyskum sjógvi. Tað er serliga í bólki 4A, útróðrabátar millum 15 og 40 tons, og 4B, útróðrabátar yvir 40 tons, at talið av veiðiloyvum er minkað. Flestu flytingarnar vóru í tíðarskeiðnum 1998-2005, tá loyvt var at flyta veiðiloyvir millum høvuðsbólkarnar, og har serliga línuskip og stórrí útróðrabátar keyptu fiskirættindir frá smærru útróðrabátunum.¹

Hámarksveiða og kvotur

Grundhugsanin í skipanum við hámarksveiðu og kvotum er, at tá fiskiárið byrjar, verður ásett eitt hámark fyrri, hvussu nógv kann veiðast av hvørjum fiskaslági.

Í føroyskum sjógvi eru skipanir við hámarksveiðu og kvotum í fiskiskapinum eftir gulllaksi, heystgýtandi sild og í fiskiskapinum eftir hummara. Gulllaksur er skipaður við felagskvotu til seks trolarar. Í hummaraveiðuni verður felagskvota við hámarki brúkt summastaðni, og eggar bátakvotur eru aðrastaðni.

Fiskiskapurin eftir makreli, norðhavssild og svartkjafti er eisini skipaður við hámarksveiðu og kvotum, sum umframt føroyskan sjógv, eisini er galdandi uttan fyrri føroysku landleiðirnar.

Fiskiskapurin hjá føroyskum skipum uttan fyrri føroyskt øki er fyrri tað mesta skipaður við kvotum. Kvoturættindini, sum vit samráða okkum til í avtalum við Russland, Noreg, ES, Ísland og Grønland, verða latin fiskiførurum sum felagskvotur ella eginkvotur.

Fiskiskapurin í altjóða sjógvi í Norðuratlantshavi fer fram eftir fyriskipanum, sum eru samtyktar í NEAFC og NAFO. Í NAFO-økinum er tað fyrri tað mesta talan um kvotur. Í NEAFC er høvuðsskipanin í fiskiskapinum eftir djúpvatnsfiski í altjóða sjógvi avmarkað fiskidagatal. Fyri summi fiskasløg er tó sett hámarksveiða.

Hygga vit nærri at føroyskum sjógvi, so var ein av kollveltandi broytingunum fyrri fiskiskapin, at við lógini um vinnuligan fiskiskap í 1994, varð samstundis ein skipan við hámarksveiðu og kvotum sett fyrri fiskiskapin eftir toski, hýsu, upsa og kongafiski á landleiðunum. Kvotuskipanin var í stóran mun eitt úrslit av treytunum, ið danska stjórnin setti fyrri at átaka sær at fígga endurreisingina av bankaskipanini og at endurfígga uttanlandsskuld.

Kvotuskipanin kom ongantíð at virka. Orsøkirnar vóru fleiri. Millum annað, at hvørki í politisku skipanini ella í vinnuni var verulig undirtøka fyrri skipanini. Hon var eitt krav uttanifrú og var so at siga smoygd niður yvir vinnuna. Harafturat vuku fiskastovnarnir (toskur og hýsa) rættiliga nógv og bráðliga hesi árin. Hetta fangaðu stovnsmetingarnar ikki beinanvegin. Slíkur bráðligur vøkstur var ikki sæddur fyrr, og torført var at seta hámarksveiðuna rætt. Somuleiðis gingur søgur um útblaking, og at fiskur varð landaður undir følskum heiti.

Í 1995 var misnøgdin við skipanina so stór, at vinnan á sjónum setti fram ultimatív krav um, at kvotuskipanin varð avtakin. Úrslitið av hesum varð, at Landsstýrið í november 1995 setti eina nevnd (Skipanarnevndin), sum skuldi koma við tilmæli um nýggja reguleringsskipan. Ein samd nevnd legði tilmæli fram í februar 1996 um eina skipan við fiskidøgum. Á vári 1996 varð uppskot lagt fyrri tingið um at seta í verk fiskidagaskipan í staðin fyrri kvotuskipanina. Uppskotið fylgdi í høvuðsheitum tilmælinum frá Skipanarnevndini, men sum vit koma nærri inn á seinni, gjørdi Løgtingið av at broyta uppskotið, m.a. so at samlaða fiskidagatalið hjá útróðrabátum í bólki 5 varð hækkað.

¹ Umsetilg fiskirættindi. Frágreiðing til landsstýrismannin í fiskivinnumálum. Tórshavn, 8. februar 2010

² Sí løgtingsmál 3/1998.

³ Løgtingsmál 88/2004 og løgtingslóg nr. 68 frá 23.05.2005.

Fiskidagaskipanin

Fiskidagaskipanin, sum varð sett í verk í 1996, er høvuðsamboðið í skipanini av fiskiskapinum eftir toski, hýsu og upsa í feroyskum sjógvi. Talan er um eina sonevnda effortskipan, har grundhugsanin er, at tú stýrir, hvussu nógv orka kann brúkast í fiskiskapinum, sammett við eina kvotuskipan, har tú ásetir, hvussu nógv kann veiðast. Løgtingið ásetir fyri eitt ár í senn mest loyvda fiskidagatal fyri ymiskar bólkar av fiskiførum. Við undantaki av smærru útróðrabátunum verða dagarnir síðan býttir út á fiskiførini í bólkinum. Í parti 6.4 er fiskidagaskipanin í feroyskum sjógvi neyvari lýst.

Í fiskiskapinum eftir rækjum við Svalbard og í fiskiskapinum eftir djúpvatnsfiski í altjóða sjógvi í NEAFC-økinum eru feroysk skip avmarkað við mest loyvda fiskidagatali.

Aðrar effortskipanir

Tað er ikki allur fiskiskapur eftir botnfiski o.ø. í feroyskum sjógvi, sum er skipaður við hámarksveiðu og kvotum ella avmarkaðum dagatali. Í beinleiðis veiðu eftir havtasku og svartkalva við gørnum er talið av fiskiloyvum avmarkað við kunngerð. Harumframt er talið av gørnum, sum hvørt skip kann hava standandi í sjónum í senn, avmarkað. Annað dømi er trolveiðan innan fyri 12 fjórðingar eftir flatfiski o.ø., har talið av loyvum til henda fiskiskap er avmarkað í kunngerð. Bæði í fiskiskapinum við gørnum og í trolingini innan fyri 12 fjórðingar eru reglur fyri at avmarka hjáveiðuna av toski og hýsu.

Nevnast kann, at áðrenn lemmatrolarar komu undir fiskidagaskipanina í 2011, var fiskiskapur teirra avmarkaður við egnum hjáveiðukvotum av toski og hýsu, umframt at talið av veiðiloyvum í bólkinum var fastfryst eins og í øllum øðrum fiskiskapi eftir botnfiski í feroyskum sjógvi.

6.4 Fiskidagaskipanin í feroyskum sjógvi

Høvuðstættimur í fiskidagaskipanini

Fiskidagaskipanin er saman við økisfriðingum høvuðsamboðið í verandi skipan av fiskiskapinum eftir botnfiski í feroyskum sjógvi. Fiskidagaskipanin varð sett í gildi 1. juni 1996 og er fyrst og fremst ætlað at stýra fiskiskapinum eftir toski, hýsu, upsa og kongafiski.

Løgtingið ásetir fyri hvørt fiskiár eitt hámark fyri, hvussu nógv dagar skip og bátar kunnu royna.

Mannagongdin er, at á hvørjum ári skal Havstovan lata landsstýrsmanninum stovnsmetingar, tilmæli um fiskidagar komandi fiskiárið, umframt tilmæli um, hvussu fiskiskapurin skal skipast. Harafturat skal Fiskidaganevndin, sum er mannað við umboðum fyri vinnuna á sjónum, hvørt ár lata landsstýrsmanninum samsvarandi tilmælir, grundað á eina mest hóskandi veiðu fyri fiskiárið. Fyri bæði tilmælini er galdandi, at broytingar í fiskidagatalinum skulu m.a. vera grundaðar á metingar um, hvat fiskidagatal fyri hvønn høvuðsbólk av fiskiførum best tryggjar, at fiskastovnarir verða gagnnýttir burðardygt.

Løgtingið tekur síðan støðu til uppskotið frá landsstýrsmanninum um fiskidagatal fyri komandi fiskiár, sum er frá 1. september til 31. august.

Í grein 28 í lógini um vinnuligan fiskiskap er veiðiflotin býttur upp í hesar høvuðsbólkar av fiskiførum á feroysku landleiðunum:

Bólkur 2: Trolarar

Bólkur 3: Línuskip yvir 110 tons

Bólkur 4: Útróðrabátar yvir 15 tons

Bólkur 5: Útróðrabátar undir 15 tons á húkaveiðu

Bólkur 6: Onnur veiða

Eisini er í somu lógargrein ásett, at rætturin til tilfeingið á feroysku landleiðunum verður roknaður vegleiðandi í hvørjum høvuðsbólki sær eftir prosentbýti av teimum ymisku fiskastovnunum soleiðis:

	Toskur	Hýsa	Upsi	Kongafiskur
Bólkur 2: Trolarar	25%	12,00%	82%	99%
Bólkur 3: Línuskip	37%	45%	0	0
Bólkur 4: Útróðrabátar yvir 15 t.	17%	17,5%	11,5%	0,5%
Bólkur 5: Útróðrabátar undir 15 t.	20%	23,5%	6 %	0
Bólkur 6: Onnur	1%	2%	0,5%	0,5%

Hetta prosentbýti stavar frá kvotaskipanini árinum 1994-1996. Í 1997 varð býtið gjørt vegleiðandi. Undir kvotaskipanini bar í prinsippinum til við ásetingini av kvotum at halda seg til lógarásetta býtið. Men tá ið farið varð yvir til fiskidagaskipan, broyttist støðan. Fiskidagaskipanin er ætlað blandingsfiskiskapi eftir toski, hýsu, upsa og kongafiski, har tað ikki er hvørt einstakt fiskaslag, sum verður regulerað. Í lógini eru ongar nærri ásetingar um, hvussu stór frávikini kunnu vera millum vegleiðandi býtið og staðfesta veiðisamanseting hjá einstøku bólkunum, ella nær stig skulu takast til at rætta býtið upp aftur, og hvussu hetta skal gerast.

Í fiskidagaskipanini eru hesir undirbólkar, sum Løgtingið ásetir fiskidagatal fyri (grein 29):

Bólkur 2: Trolarar

Bólkur 3: Línuskip yvir 110 tons

Bólkur 4 A: Útróðrabátar millum 15 og 40 tons

Bólkur 4 B: Útróðrabátar størri enn 40 tons á línuveiðu

Bólkur 4 T: Útróðrabátar størri enn 40 tons á trolveiðu

Bólkur 5: Útróðrabátar undir 15 tons á húkveiðu

Talva 6.1 vísir tillutaðar fiskidagar síðan fiskiárið 1997/1998

	Bólkur 2	Bólkur 3	Bólkur 4A	Bólkur 4B	Bólkur 4T	Bólkur 5	Tøkir
1997/1998	7.199	2.660	4.696	4.632	-	23.625	577
1998/1999	6.839	2.527	4.461	4.400	-	22.444	548
1999/2000	6.839	2.527	4.461	4.400	-	22.444	548
2000/2001	6.839	2.527	4.461	4.400	-	22.444	548
2001/2002	6.839	2.527	4.461	4.400	-	22.444	548
2002/2003	6.771	2.502	4.416	4.356	-	22.220	-
2003/2004	6.636	2.452	4.328	4.269	-	21.776	-
2004/2005	6.536	2.415	4.263	4.205	-	21.449	-
2005/2006 1)	5.752	3.578	1.770	2.067	1.766	21.235	-
2006/2007	5.752	3.471	1.717	2.005	1.713	20.598	-
2007/2008	5.637	3.402	1.683	1.965	1.679	20.186	-
2008/2009 2)	4.638	3.095	1.393	1.848	1.621	18.167	-
2009/2010	4.406	2.940	1.323	1.756	1.540	17.259	-
2010/2011 3)	6.874	2.852	1.323	1.756	1.540	13.259	-
2011/2012	6.187	2.567	1.058	1.405	1.386	10.607	-
2012/2013	6.156	2.567	1.011	1.533	1.386	10.607	-
2013/2014	5.971	2.387	1.011	1.533	1.386	9.865	-
2014/2015	5.985	2.387	1.029	1.530	1.386	9.865	-
2015/2016	5.985	2.387	1.029	1.530	1.386	9.865	-
2016/2017	5.916	2.029	859	1.323	1.178	8.879	-

6.1 Tillutaðir fiskidagar

1) Frá og við fiskiárinum 2005/06 verður gjørd ein umflokkning, so at øll fiskifør yvir 110 tons, sum royna við línu, verða flokkað í bólk 3, og tey undir 110 tons verða verandi í bólki 4. Hetta bar í sær, at seks línuskip, sum vóru í bólki 4B, vórðu flutt upp í bólk 3. Samstundis vórðu trolbátar í bólki 4 skipaðir í ein bólk fyri seg, bólk 4T. Sí løgtingsmál nr. 2/2005 og løgtingslóg nr. 98 frá 19. august 2005.

2) Fiskidagatalini eru sambært stillingum, sum vórðu gjørdar á vári 2009. Sí løgtingsmál nr. 159/2008 og løgtingslóg nr. 62 frá 25. maí 2009.

3) Hetta fiskiárið kom bólkur 1, lemmatrolarar, við í fiskidagaskipanina.

Í lógini er ásett, at talið av veiðiloyvum í hvørjum bólki av fiskiførum undir føroyskum flaggi er tað sama, sum Landsstýrið útskrivaði 1. januar 1995. Sostatt er talið av veiðiloyvum fastfryst. Heimild er ikki at lata fleiri loyvur aftur at teimum verandi. Nýggj skip kunnu bert koma inn í ein bólk, um eitt av teimum verandi fer út.

Rættindir at fiska undir fiskidagaskipanini kunnu avhendast, antin við at veiðiloyvir verða lögð saman, ella at fiskidagar verða avhendaðir. Tá ið veiðiloyvir verða flutt, verður sjálvt veiðiloyvið hjá skipinum og øll fiskiloyvir, sum skipið hevur, flutt øðrum. Fiskifarið, ið rættindini verða flutt frá, missir øll rættindir til vinnuligan fiskiskap. Endamálið við at loyva at leggja rættindini saman í eitt fiskifar er at hava betri vinnugrundarlag.²

Ta fyrstu tíðina var loyvt at leggja tvey veiðiloyvir saman til eitt og at flyta tvey ella fleiri loyvir yvir á skip við ongum veiðiloyvi. Hetta verður broytt í 1999, so at í mesta lagi tvey veiðiloyvir kunnu flytast. Samstundis verður 40 tons-skott sett í fyrri samanlegging av veiðiloyvum, so at skip minni enn 40 tons ikki kunnu flyta veiðiloyvir til skip stærra enn 40 tons og øvut. Hetta er galdandi til 2002, tá 40 tons-skottið verður burturtikið. Í 2005 verður 110 tons-skottið sett í fyrri at byrgja fyrri, at rættindini hjá útróðrarflotanum endaðu á stærra skipum.

Viðvíkjandi avhendingum av fiskidøgum kunnu fiskifør í høvuðsbólki 2, 3 og 4 sínámillum í høvuðsbólkinum avhenda fiskidagar. Tó kunnu trolarar og línubátar ikki avhenda dagar sínámillum.

Tølini vísa, at flestu avhendingar og flytingar av veiðiloyvum og fiskidøgum vóru árinum fyrri 2005, serliga frá útróðrabátum í bólki 4A og 4B til línuskip í bólki 3. Frá og við fiskiárinum 2004/05 er tann sonevnda 60%-reglan galdandi. Henda regla sigur at fiskidagar bert kunnu avhendast, um ein sjálvur hevur brúkt 60% av døgnum undanfarna fiskiár.³

6.5 Yvirskipað eftirmeting av fiskidagaskipanini

Fiskidagaskipanin ella øll skipanin í fiskiskapinum eftir botnfiski í føroyskum sjógvi er ongantíð eftirmett í síni heild. Arbeidsbólkar hava verið settir at hyggja at einstøkum pørtum í skipanin, t.d. fiskiorku og skipanini við stongdum og friðaðum leiðum. Eingin heildarmeting er tó gjørd fyrri eitt nú at vita, um skipaninar virka eftir ætlan, og um tær stuðla undir burðardyggan fiskiskap, bæði lívfrøðiliga og búskapaliga, herundir hvussu gongdin hevur verið við veiðievnum og veiðimynstri.

Við orkuni og tíðarkarminum hjá nevdini hevur ikki verið gjørligt at gera eina fullfíggaða heildarmeting av fiskidagaskipanini. Nevndin hevur tó valt at varpa ljós á onkur viðurskifti, sum hava týðning, tá ið fiskidagaskipanin – og fiskiskapurin eftir botnfiski í føroyskum sjógvi yvirhøvar – skulu lýsast og eftirmetast við atliti at lívfrøðiliga og búskaparliga burðardygd.

Sum stýringsamboð hevur fiskidagaskipanin fyrimunir. Eitt nú er vandin fyrri útblaki og umdoyping av fiski minni enn í t.d. eina kvotuskipan.

Hinvegin ber til at vísa á fleiri viðurskifti, ið bæði eru knýtt at mátanum, sum fiskidagaskipanin er umsitin uppá, og sum hava við veikleikar við fiskidøgum sum stýringsamboð at gera. Hesum verður hugt at niðanfyrri.

Ov nógvir fiskidagar

Nevndin er samd við teimum, ið siga, at ov nógvir dagar vóru inni í skipanini frá fyrstan tíð, serliga í útróðrarflotanum. Uppskotið frá Landsstýrinum í 1996 brúkti á leið somu dagatøl fyrri ymisku bólkarnar, sum Skipanarnevndin hevði mælt til í frágreiðing síni. Løgtingið gjørdi tó av at broyta uppskotið, so at nógv fleiri dagar vórðu lagdir afturat í bólki 5, útróðrabátar undir 15 tons. Talið varð hækkað úr o.u. 14.000 døgum upp í 22.000 dagar.

Seinni í sama fiskiári, á vári 1997, vórðu 5.000 dagar lagdir afturat hjá bólki 5 og góðir 1.000 dagar afturat hjá bólki 4A. Hetta varð gjørt í kjalarvørrinum av sonevndu Viðareiðissemjuni. Á fundi á Viðareiði í januar 1997 millum landsstýrismannin í fiskivinnumálum og vinnuna um teir trupulleikar, ið høvdu stungið seg upp serliga hjá smærru útróðrabátunum í bólki 5,⁴ varð avrátt at seta ein arbeidsbólki við umboðum fyrri fiskivinnuumsitingina, Meginfelag útróðrarmanna, Skipanarnevndina og Fiskiveiðieftirlitið. Arbeidsbólkurin mælti til at hækka dagatalið hjá bólki 5 við 5.000 døgum og hjá bólki 4A við 1.000 døgum. Landsstýrið tók tilmælið frá arbeidsbólkinum við í uppskotið um at broyta lógina um vinnuligan fiskiskap, sum varð lagt fram í mars 1997. Sum skilst, var ætlanin, at hesir dagar skuldu takast inn aftur árinum eftir, men tað varð ikki gjørt.

Vit eiga at hava í huga, at t.d. árinum 2000-2009 var ein lutfalsliga stórir partur av toskaveiðuni (í tali) inni við land, smærra fiskur. Hetta kann hava havt avleiðingar fyrri, hvat vit hava fingið burtur úr góðu tilgongdini av toski miðskeiðis í 1990-

² Sí lögtingsmál 3/1998.

³ Lögtingsmál 88/2004 og lögtingslóg nr. 68 frá 23.05.2005.

⁴ Sí lögtingsmál 78/1996.

unum og um aldarskiftið. Tilgongdin av ungfiski inn í vaksna stovnin er ymisk ár um annað. Við harðari roynd verður fiskiskapurin góður tey árin, tá tilgongdin er góð; men samstundis verður lítið og einki eftir til árin, tá tilgongdin ikki er so góð. Úrslitið verður samanumtikið, at minni kemur upp á land, og sveiggini millum góð og ring ár verða ógvislig. Tað, at við ikki nýta vakstarevnini hjá fiski til fulnar, ávirkar eisini virðið á tí, ið kemur upp á land.

Staðfestast kann, at hóast mælt hevur verið til avmarkingar í vinnuliga fiskiskapinum við húki inni við land, so vórðu eingi politisk stig tikin fyri at verja smáfiskaleiðir og uppvakstrarækið hjá toski fyrrrenn í 2011. Frá juli 2011 til august 2013 var kunngerð í gildi, sum friðaði allar leiðir inni við land fyri vinnuligum fiskiskapi við línu. Somuleiðis vóru ein leið eystanfyrri og ein leið vestanfyrri friðaðar fyri at verja teir yngstu árgangirnar av hýsu og toski.

Óbrúktir fiskidagar

Sum sæst í talvu 6.2, verður lutfalsliga stórum partur at tillutaðu fiskidøgnum ikki brúktur. Tað er serliga útróðrarflotin, ið roynir við húki, sum hevur nógvar avlopsdagar. Prinsipielt er tað ikki ein trupulleiki, at dagar ikki verða brúktir, tá lítið er av fiski, men av tí at tað er yvirkapasitetur av tøkum døgum, gerst veiðitrýstið á smáfisk serliga stórt, tá allir dagarnir aftur gerast virknir. Hugsandi er, at um meira verður til av toski, so kann hetta vera við til at kveikja lív í nógvar av teimum fiskidøgum, sum hava ligið óbrúktir. Hetta kann føra við sær, at royndin eftir toski verður ov stór.

Talva 6.2. Samanbering av tillutaðum og brúktum fiskidøgum síðan fiskiárið 2010/2011

Fiskiár		Bólkur								Óbrúkt	
		2 ytri	2 innari	3	4 A	4 B	4 T	5A	5B		
2009/2010	Tillutaðir dagar		4.406	2.940	1.323	1.756	1.540	6.904	10.355	29.224	
	Brúktir dagar		4.585	2.078	426	1.158	1.382	3.534	6.215	19.378	
	% brúktir dagar		104%	71%	32%	66%	90%	51%	60%	66%	34%
2010/2011	Tillutaðir dagar		4.274	2.852	1.323	1.756	1.540	5.304	7.955	27.604	
	Brúktir dagar		3.883	2.071	405	1.016	1.412	2.856	4.525	17.506	
	% brúktir dagar		91%	73%	31%	58%	92%	54%	57%	63%	37%
2011/2012	Tillutaðir dagar	1.530	4.657	2.567	1.058	1.405	1.386	5.060	5.547	23.210	
	Brúktir dagar	895	4.758	1.986	260	657	1.313	1.834	3.160	14.862	
	% brúktir dagar	58%	102%	77%	25%	47%	95%	36%	57%	64%	36%
2012/2013	Tillutaðir dagar	1.530	4.626	2.567	1.011	1.533	1.386	4.730	5.877	23.260	
	Brúktir dagar	879	3.953	1.205	271	688	1.166	1.410	2.845	12.415	
	% brúktir dagar	57%	85%	47%	27%	45%	84%	30%	48%	53%	47%
2013/2014	Tillutaðir dagar	1.530	4.441	2.387	1.011	1.533	1.386	4.311	5.554	22.153	
	Brúktir dagar	797	3.916	1.120	272	519	895	1.136	3.337	11.992	
	% brúktir dagar	52%	88%	47%	27%	34%	65%	26%	60%	54%	46%
2014/2015	Tillutaðir dagar	1.530	4.455	2.387	1.029	1.530	1.386	2.640	7.225	22.182	
	Brúktir dagar	1.125	4.308	1.235	254	565	717	1.297	3.709	13.210	
	% brúktir dagar	74%	97%	52%	25%	37%	52%	49%	51%	60%	40%
2015/2016 *	Tillutaðir dagar	1.530	4.455	2.387	1.029	1.530	1.386	2.310	7.555	22.182	
	Brúktir dagar	1.446	3.784	1.452	315	699	920	722	3.129	10.640	
	% brúktir dagar	95%	85%	61%	31%	46%	66%	31%	41%	48%	52%

* 5A og 5B pr. 13. juni

Kelda: www.vorn.fo

Ført hevur verið fram, at niðurskurðurin í brúktu fiskidøgnum fyri línuveiddan fisk samsvaraði væl við tann niðurskurð, sum Havstovan hevði mælt til, soleiðis at skilja, at hesir skipabólkar høvdu fylgt ráðgevingini hjá Havstovuni, og at tann vánaliga støðan hjá toski og hýsu undir Føroyum tí lutvíst var eitt úrslit av vánaligari ráðgeving frá Havstovuni. Her er at viðmerkja, at hetta upphald sum heild ikki samsvarar við ta eftirkanning, sum nevndin hevur fingið gjørt. Um ein hyggur at bólki 3 (línuskip) og bólki 4 (stórir útróðrabátar) fyri tíðarskeiðið frá 2004 til 2015, so ráðgav Havstovan í miðal ein niðurskurð á 43% í fiskidøgum (frá einum ári til tað næsta) fyri hesi árin – veruligi niðurskurðurin í brúktum døgum var 7%. Um bólkur 3, 4 og 5 verða brúktir sum grundarlag í tíðarskeiðnum 2009-2015, so eru samsvarandi tøl

47% niðurskurður frá Havstovuni og 3% veruligur niðurskurður í brúktum fiskidögum. Viðmerkjast kann eisini, at tað bert var eitt ella tvey ár (2011 og 2012), tá samsvar var millum tilmæltu niðurskurðin hjá Havstovuni og veruliga niðurskurðin í brúktum dögum. Hesi árin ráðgav Havstovan tó í samsvari við eina stigvísu ætlan fram til 2015, hóast eisini sagt varð, at niðurskurðurin átti at verið størri.

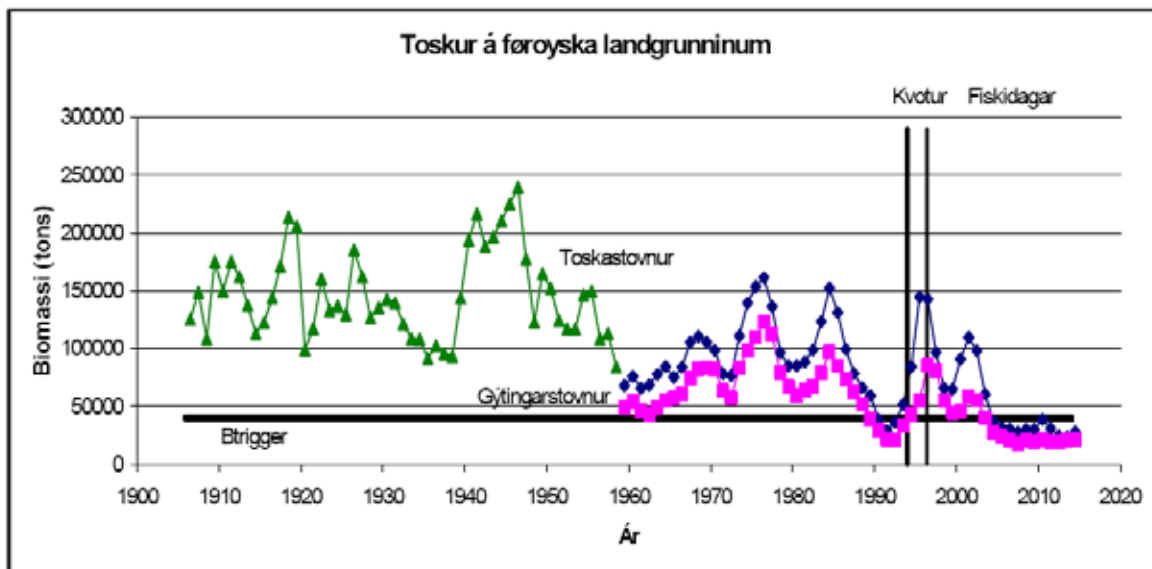
Veiðitrýst, fiskastovnar og ráðgeving

Núverandi skipan við ásettum fiskidögum og øðrum reguleringum hevur ikki megnað at stýra veiðitrýstinum á toskastovnin. Stovnsmetingar hava víst, at veiðitrýstið, serliga á tosk, hevur verið alt ov stórt í mun til tey tilvísingarvirði, sum ICES hevur ásett. Veiðitrýstið hevur eisini alla tíðina ligið oman fyri tað veiðitrýstið, sum gevur størstu, varandi veiðu, ikki minst í árunum eftir, at fiskidagaskipanin varð sett í gildi, (mynd 6.2). Ein høvuðsorsøk er, at talið á fiskidögum frá byrjan í 1996 var alt ov stórt – og tann stóri niðurskurður í tillutaðum dögum (umleið 50% síðan 1997) hevur ikki megnað at hildið veiðitrýstinum niðri. Um sæð verður burtur frá kreppuni og seinna heimsbardaga, er tað bert í 2013 og 2014, at veiðitrýstið kom nærhendis F_{MSY} , ið er eitt fiskifrøðiligt mát fyri tað veiðitrýst, har fiskastovnurin gevur ta størstu, varandi veiðuna (MSY), og er vanliga tað tilrádda veiðitrýstið. Vert er at leggja til merkis, hvussu nógv veiðitrýstið broytist frá einum ári til annað, hóast talið á fiskidögum hevur verið munandi javnari.

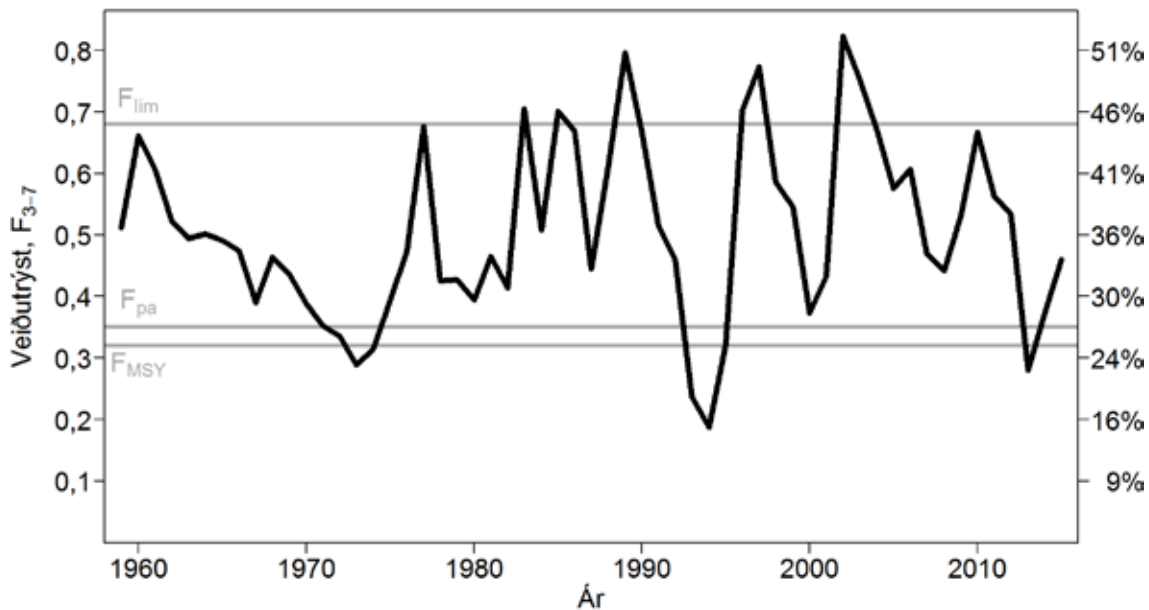
Veiðitrýst

Í fiskifrøðiligum samanhangi verður hugtakið veiðitrýst brúkt um, hvussu stórir prosentpartur av einum fiskastovni verður fiskaður í einum tíðarskeiði. Sagt meiri vísindaliga merkir tað fiskideyðatalið (fishing mortality, F), sum er tann parturin av einum árgangi í fiskastovninum, ið doyir orsakað av fiskiskapi í einum stuttum tíðarskeiði. Veiðitrýst er miðalvirðið av F fyri teir 3-5 árgangirnar, ið umboða størsta partin av veiðuni.

Sum vit síggja á mynd 6.1, var toskastovnurin árin fyri 1955 millum 100 túsund og gott 200 túsund tons. Undir fyrra og seinna heimsbardaga, tá fiskiskapurin minkaði burtur í einki, vaks stovnurin. Eftir 1955 er stovnurin munandi minkaður. Fyrst í 1990unum kom stovnurin heilt niður um niðara lívfrøðiliga vandamarkið. Tá var royndin eisini lítil, og toskastovnurin vaks. At toskastovnurin kom so skjótt fyri seg í 1990unum, var helst ein kombinatióin av góðum liviumstøðum fyri 1992 og 1993 árgangirnar, sum komu væl fyri seg, og tað at veiðitrýstið var lítið, (mynd 6.2).

Mynd 6.1. Støddin á føroyska toskastovninum seinstu øldina. Tá gýtingarstovnurin er oman fyri Btrigger (svarta, vatnrætta linjan 40.000 tons), verður hann troyttur burðardygt. Rútaraskaðu punktini eru allur toskur á landgrunninum, fýrkantaðu punktini eru gýtingarstovnurin á landgrunninum, og tríkantaðu punktini eru ein afturroknað meting av øllum toski á landgrunninum, út frá veiðu-upp-á-roynd frá bretskum trolarum.

Mynd 6.2. Veiditrýst fyrri tosk á landgrunninum frá 1959 til 2015, frá stovnsmetingunum í 2016. F_{lim} er 0,68, F_{pa} er 0,35 og F_{MSY} er 0,32. (Sí gjalligari frágreiðing um tilvísingarvirðið í kapitli 4. Kelda: Havstovan).

Dømi eru eisini um fiskiskap eftir øðrum fiskastovnum enn toska- og hýsustovnunum, ið fiskidagaskipanin er ætlað at regulera, har stovnarnir eru illa fyrri, og har landaða veiðan er nógv minkað, t.d. blálonga og kalvi.

Hugsa vit um blandingsfiskiskap, er ein veikleiki við fiskidagaskipanini sostatt, at tað er torført at stýra veiðitrýstinum, tí fiskidagarnir verða ikki latnir til einstakt fiskaslag. Í blandingsfiskiskapi kann veiðitrýstið gerast lutfalsliga stórt á fiskasløg, sum eru illa fyrri.

Stýring av fiskiorku og veiðievnum

Fiskidagaskipanin regulerar fiskiorku. Í fyrisitingini av fiskidagaskipanini er tí neyðugt at stýra fiskiorkuni ella veiðievnum hjá flotanum, so vit ikki fiska meira, enn stovnarnir tola. Sambært lógini er veiðievnið hjá einum fiskifari veiðitrýstið, sum fiskifarið fremur hvønn fiskidag. Veiðievnið kunnu broytast, tá veiðiloyvir verða flutt og lægd saman, tá fiskifør verða skift út, og tá dagar verða fluttir millum skip og bólkar. Eisini ger teknologisk menning í t.d. fiskireiðskapi og tólum, at vinnan so líðandi gerst effektivari, og tað førir við sær økt veiðitrýst – at meira verður tikið úr stovnunum.

Síðan 1996 eru nógv veiðiloyvir lægd saman í flotanum, ið eru undir fiskidagaskipanini. Fiskifør eru eisini skift út. Við hesum eru dagar fluttir á onnur skip og í aðrar bólkar, enn har, teir upprunaliga vóru. Tá veiðiloyvir verða flutt, er tað ein treyt, at fiskiorkan ikki skal gerast størri. Í sambandi við avhending av fiskidøgum millum fiskifør ásetir lógin, at reglurnar skulu áseta tað lutfalsliga virðið á fiskidøgum, grundað á veiðievni.

“Fiskiorka” er eitt fjøltáttað fyrbrigdið, og tað eru nógv ymisk viðurskifti, sum ávirka fiskiorkuna ella veiðievnið hjá einstaka skipinum. Veður og vindur, streymur, manning, skipari, tev, útgerð á brúnni, húkatal o.s.fr. Tí er ofta torført at gera reglur, sum til fulnar leggja upp fyrri øllum brigdum í fiskiorku.

Í verandi regluverki er fiskiorkan sett við støði í fysiskum dimensiónum á fiskiførum. Fiskiorkan hjá fiskiførum, ið roynd verður við húki er longd x breidd x dýpd, og hjá trolarum er hon longd x breidd x dýpd x maskinorka.⁵ Til tess at byrgja fyrri, at fiskiorkan ikki gerst størri, og fyrri at leggja upp fyrri, at veiðievnið hjá skipum eru ymisk, eru reglur um umrokningarvirðið fyrri fiskidagar, tá teir verða fluttir millum fiskifør.⁶ Tá ið dagar verða fluttir á størri fiskifør, er dagatalið at flyta t.d. skorið, tí mett verður at eitt størri fiskifar hevur betri veiðievni enn eitt minni skip.

Fiskiorkunevndin sigur í frágreiðing síni í 2008, at lógin, kunngerðin og siðvenja í ávísan mun taka hædd fyrri, at fiskiorkan ikki økist. Nevndin setir tó spurnartekin við, um umrokningartalvan er nøktandi, og hon mælir eisini til at

⁵ Kunngerð nr. 75 frá 13. juni 2006 um áseting av fiskiorku og mannagongd, tá veiðiloyvir verða flutt millum fiskifør, 15 tons og størri.

⁶ Kunngerð nr. 3 frá 12. januar 2011 um avhending av fiskidøgum.

leggja dent á onnur mát fyr fiskiorku enn skipastødd og maskinorku. Fyri trolarar pelatrekk og fyr línuskip, hvussu nógvur húkar, fiskifarið kann seta. Fiskiorkunevndin sigur eisini, at hon gjølla hevur kannað tilfar um broytingar í veiðievnum í fiskiflotanum, og hvussu skipanin hevur verið umsitin síðan 1996, herundir umsitingin av flyting og samanlegging av loyvum, útskipting av skipum og umrokning av fiskidøgum millum bólkar. Niðurstøðan er, at veiðitrýstið er vaksið, hóast fiskidagarnir eru færri. Nevndin vísir á, at ábendingar eru um, at skipanin kann vera farin á glið og má rættast upp aftur.

Avhendingar av fiskidøgum, tá trýggir mánaðir eru eftir av fiskiárinum

Í verandi skipan er høvuðsreglan, at fiskidagar bert kunnu avhendast innan høvuðsbólkarnar.

Loyvt er tó at avhenda fiskidagar millum høvuðsbólkar, tá trýggir mánaðir eru eftir av fiskiárinum, undantikið frá bólk 5. Fiskidagar í høvuðsbólki 4, ætlaðir til fiskiskap við húki, kunnu ikki avhendast til fiskiskap við trolu í bólk 4 – hvørki beinleiðis ella umvegis aðrar bólkar.

Trýggja mánaða reglan kann vera við til at skeikla fiskidagaskipanina, tí flyting av fiskidøgum millum bólkar kann gera, at veiðitrýst verður flutt til fiskiskap, har trýstið frammanundan er ov stórt. Tølini fyr avhending av fiskidøgum, tá trýggir mánaðir eru eftir av fiskiárinum, vísa til dømis, at eitt skifti vórðu nógvir avlopsdagar fluttir úr bólk 2, partrolarar, til bólk 4T, trolbátar. Við hesum vórðu fiskidagar, ætlaðir partrolarum (upsadagar), brúktir av trolbátum, sum vanligu royndir longri inni á grunninum og eisini innan fyr 12 fjórðinga markið um summarið.⁷

Búskaparliga stírvín skipan

Búskaparliga er fiskidagaskipanin ein stírvín skipan. Øll skipanin er gjørd við støði í einum søguligum flotabygnaði (1984-1994), og fyr at halda veiðiorkuna og veiðievni støðug, er umráðandi at ansa eftir, at veiðiorkan ikki gerst størri. Harafturat gera avmarkingarnar í regluverkinum fyr umsetiligheit skipanina ógvuliga stírvína og taka í lítlan mun atlit til búskaparliga menning og effektiviseringar. Hetta er samanumtikið við til at halda fast um ein ávísan flotabygnað, hóast teknologisku og lívfrøðiligu fyrirteyrtimar og umstøðurnar broytest.

Í fyrisitingini av eini fiskidagaskipan er torført at taka lívfrøðilig atlit fyr at forða fyr, at veiðiorkan ella veiðievni økjast, og samstundis hugsa sær, at skipanin skal birta undir, at vinnan hevur møguleika at menna og effektivisera seg við t.d. íløgum í nýggj og framkomin fiskifør.

Í eini fiskidagaskipan verða íløgur gjørdar í effektiviseringar fyr at fiska mest møguligt við tí skipi ella veiðiorku, ein hevur, og á tann hátt fáa umsetningin upp. Í eini fiskidagaskipan verður eisini optimerað við íløgum í betri reiðskap og tól, ella við at útvega sær fleiri fiskidagar ella annað og betri fiskifar. Sum frá líður, kann hetta gera, at veiðievni og veiðitrýstið økjast, og tað er ikki gagnligt fyr fiskastovnarnar og rakstrarúrslitini. Einasti máti at leggja upp fyr hesum, er at skerja talið av fiskidøgum, soleiðis at veiðievni eru óbroytt. Við hesum kann ein siga, at í eini fiskidagaskipan verða teir skipaeigarar, sum leggja seg eftir at effektivisera, revsaðir. Sum Fiskiorkunevndin vísir á í frágreiðingini í 2008, so er fiskidagatalið ikki skorið í sama mun, sum veiðievni í flotanum og veiðitrýstið eru økt.

Í fiskidagaskipanini er t.d. eigari av trolara bundin at, hvørja stødd og maskinorku skipið skal hava, tá hann skiftir út. Hetta læsir flotasamansetingina, samstundis sum tað forðar fyr búskaparligum tillagingum.

Samanumtikið verður mett, at við teimum avmarkingum, sum eru við at flyta rættindir í fiskidagaskipanini og eginleikunum við fiskidøgum sum stýringsamboð, er øll tileggjan at laga flotan til at fáa bestu, búskaparligu úrslitini horvin. Skipanin hvørki eggjar til ella stuðlar undir rationaliseringar ella effektiviseringar, serliga tí at tann, ið ger tillagingarnar, ber kostnaðin, men fær ikki einsamallur ágóðan av teimum.

6.6 Samanberandi lýsing av fiskidagaskipan og skipan við hámarksveiðu og kvotum

Her verður hugt at styrkjum og veikleikum við fiskidøgum og skipanum við hámarksveiðu.

Hjáveiða og útblak

Størsta styrkin við fiskidagaskipanini afturímóti kvotuskipanini er, at av tí at einki hámark er fyr veiðuni, kunnu øll sløg og allar nøgdir landast. Í skipanini eru eingi insitament til at blaka veiðu út aftur ella at umdoypa fisk fyr at halda seg til

⁷ Umsetilig fiskirættindi. Frágreiðing til landsstýrismannin í fiskivinnumálum. Tórshavn, 8. februar 2010.

ásettar kvotur. Sostatt eru veiðitölunni álítandi. Tó er sannlíkt, at ekki allur undirmálsfiskur verður landaður, og tiskil er hann undirumboðaður í landingartølunum.

Hinvegin er størsti veikleikin við hámarksveiðu og kvotum helst, at vandin er stórir fyrri, at veiða verður útblakað ella umdoypt, um kvoturnar eru smáar. Eisini er stórir vandi fyrri 'high-grading', t.e., at smáur fiskur verður útblakaður, tí betri prísur fæst fyrri stórra fiskin. Sostatt krevst helst munandi strangari eftirlit við fiskiskapi í eini skipan við hámarksveiðu og kvotum fyrri at fáa álítandi veiðitöl, tá kvoturnar eru smáar.

Í stýringini av fiskiskapi, ið eru undir kvotuskipan, er vanligu hjáveiðureglur, t.e. reglur um hvussu nógv tú kanst fiska av øðrum fiskasløgum, enn teimum, ið beinleiðis verður roynt eftir.

Eitt dømi er skipanin í fiskiskapinum eftir uppsjóvarfiski í feroyskum sjógvi. Til dømis siga reglurnar í beinleiðis fiskiskapi eftir makreli, at hjá fiskiførum, ið hava egna kvotu av norðhavssild, verður hjáveiða av sild roknað av eginkvotuni hjá viðkomandi fiskifari ella av felagskvotuni hjá viðkomandi fiskiførum. Hjá fiskiførum, ið ikki hava kvotu av norðhavssild, kann hjáveiðan í mesta lagi vera 10%. Av tí at øll, sum finga loyvi at fiska makrel, ikki hava sildakvotu, varð ein partur av heildarkvotuni av sild afturhildin, tá kvotan varð útlutað. Eisini áseta reglurnar fyrri fiskiskapin eftir uppsjóvarfiski, at samlaða hjáveiðan av fiskasløgnum toski, hýsu, upsa og kongafiski ikki skal vera meira enn 2% av samlaðu veiðuni. Skip hava skyldu at boða frá, um hjáveiðan er meira enn ásett, og Vørn kann seta bráðfeingis veiðibann á ávísam leiðum, har ov nógv hjáveiða er.

Eitt annað dømi eru hjáveiðureglurnar í beinleiðis fiskiskapi eftir gullaksi, sum m.a. siga, at samlaða hjáveiðan av fiskasløgnum toski, hýsu, upsa og kongafiski ikki má vera meira enn 5% av samlaðu vektini av veiðuni í hvørjum háli. Hjáveiðan av øðrum fiskasløgum kann í mesta lagi vera 15% av samlaðu vektini av veiðuni í hvørjum háli.

Lógin eigur framhaldandi at áseta, at tað ikki er loyvt at blaka veiðu út aftur, og at strangar revsireglur eru fyrri brot á bannið. Tað ber eisini til at tálma útblaking á annan hátt. Ein møguleiki er at hava strangt eftirlit og eftiransing umborð á fiskiførum. Ein annar er at áseta, at øll veiða ella øll veiða av ávísam fiskasløgum skal fyrst til lands. Eitt slíkt krav kann samskipast, við at skip fáa ein part av avreiðingarvirðinum á ótilætlaðu veiðuni, ið verður ferd til lands. Skipini skulu tó ikki hava vinning av hesum. Skipanir við stongdum leiðum ella bráðfeingis veiðibanni á ávísam leiðum kunnu eisini brúkast til at at stýra fiskiskapinum burtur frá leiðum, har nógv er av fiski, ið sannlíkt verður útafturblakaður. Tað ber eisini til at áleggja skipunum at brúka selektivan fiskireiðskap, til dømis at hava skiljirist í botntroli, ið skilur smáan fisk frá, meðan skipið togar.

Lagt kann verða afturat, at í Íslandi er loyvt at flyta 5% av kvotuni yvir ár. Alternativt kunnu 5% eyka landast, uttan at tað verður tikið av kvotuni. 80% av avreiðingarvirðinum fer til fiskivinnugransking, og skipið fær 20%. Í Noregi er líknandi skipan, men har fara 80% av avreiðingarvirðinum til ráfiskaseljarafeløg, og skipið fær 20%. Í Íslandi er eisini høvi at keypa eykakvotu, um ov nógv hjáveiða er í veiðuni, og fiskur undir minstamat skal landast, men nøgdin telur bert við í 50% av kvotuni.⁸

Stýring av veiðitrýsti og vandi fyrri ovfisking

Verður tosað um blandingsfiskiskap, er ein veikleiki við fiskidagaskipanini, at tað er torført at stýra veiðitrýstinum, tí fiskidagarnir verða ikki latnir til einstakt fiskaslag. Í blandingsfiskiskapi kann veiðitrýstið gerast lutfalsliga stórt á fiskasløg, sum eru illa fyrri.

Við eini skipan við hámarksveiðu ber betur til at stýra veiðitrýstinum á einstøk fiskasløg, tí tilmælið verður givið fyrri hvørt slagið sær.

Við fiskidagaskipan er vanligu veikt samband millum ásettu fiskidagarnar og veiðitrýstið á stovnarnar. Rættliga líkt dagatal kann taka nógv størri prosentpart av stovninum onkur ár enn onnur, og hetta kann elva til øktan vanda fyrri ovfisking, av tí at torført er at stýra veiðitrýstinum, tá ið stovnar eru í minking.

Hetta kemst í fyrsta lagi av, at fiskidagar verða ikki givnir fyrri hvørt fiskaslag, og harvið kann flotin til dømis velja at brúka flestu fiskidagarnar at roynd eftir einum fiskaslagi, sum gevur góðan prís, og veiðitrýstið kann tá lættliga gerast dupult so stórt, sum tilmælt er. Í øðrum lagi hava natúrligar umstøður nógv at siga fyrri sambandið millum fiskidagar og veiðitrýst. Til dømis kann lína fiska trýggjar ferðir so effektivt, tá toskur hevur lítið av natúrligari føði, enn tá nógv av føði er til. Tá føðigrundarlagið svikur, og tilgongdin gerst lítil, er framvegis møguligt at fiska væl við línu.

⁸ Viðarsson et al., Discardless, D. 5.1: Report on current practices in the handling of unavoidable, unwanted catches og Clucas 1997: A study of the options for utilization of bycatch and discards from marine capture fisheries, FAO Fisheries circular, No 928, Rome: FAO.

Talið á fiskidögum frá byrjan í 1996/1997 var væl stórri, enn mælt varð til í frágreiðingini hjá Skipanarnevndini, ið gjörði uppskotið um fiskidagaskipanina. Her hava vit ikki roynt at skilja ímillum, hvussu stóra ávirkan, ið skeiva stillingin frá byrjan hevur á veiðitrýstið samanborið við onnur viðurskifti so sum blandingsfiskiskap og effektivitetsøking hjá flotanum gjøgnum árin. Tíð og arbeidsorka vóru ikki til at viðgera hetta innan fyri teir karmar, ið givnir vórðu. Royndirnar frá verandi fiskidagaskipan eru tó, at bæði toska- og hýsustovnarir eru ovfiskaðir, og tað hevur ikki eydnast at stilla fiskidagatalið rætt tey 20 árin, fiskidagaskipanin hevur verið í gildi.

Við skipanum við hámarksveiðu er vanlig gott samsvar millum hámark og veiðitrýst á fiskastovnarir, og sostatt er lættari at stýra veiðitrýstinum, um ein stovnur minkar. Í fyrsta lagi, tí at kvotur eru givnar fyri hvørt fiskaslag sær, og í øðrum lagi, tí at tað ber til at fylgja neyvt við, um og nær kvotan er uppfiskað. Sum víst á aðrastaðni økist tó vandin fyri at blaka smáan fisk út, tá hámarksveiðan minkar.

Sjálvregulering

Grundtankin í fiskidagaskipanini var, at veiðitrýstið er sjálvregulerandi við einum konstantum flota, soleiðis at tá nógur fiskur er, fáa skipini góðan fong. Tá lítið er av fiski, gevur hvør fiskidagur verri fong, og skip fara at leita sær onnur sløg, sum meira er til av.

Við verandi fiskidagaskipan hevur henda sjálvregulering ikki riggað eftir ætlan. Høvuðstrupulleikin er, at ov nógvir fiskidagar eru í skipanini. Tá lítið er av fiski, verða ikki allir dagar brúktir, og tá meira er til av fiski, koma hesir óbrúktu dagar aftur í brúk. Tað er ikki prinsipielt ein trupulleiki, at dagar ikki verða brúktir, tá lítið er av fiski, men av tí tað er yvirkapasitetur av tøkum dögum, gerst veiðitrýstið á smáfisk serliga stórt, tá allir dagarnir aftur verða brúktir. Hvat fiskidögum viðvíkir, er fiskiskapur eftir øllum fiskaslögum í fiskidagaskipanini í praksis óreguleraður. Hetta kemur m.a. til sjónar, við at nógvir av tillutaðu fiskidögum liggja óbrúktir, (sí talvu 6.2). Ein annar trupulleiki, sum tó ikki stavar frá yvirkapasiteti, er, at flotin býtir seg ikki javnt millum tøk fiskasløg. Hetta kann lutvíst vera, tí at prísmunur er á slögnum, og tá kann tað loysa seg at fiska, hóast lítið er til. Ein onnur orsök kann vera, at tað er torført ella kostnaðarmikið at leggja um til annan fiskiskap.

Effektivitetsøking í flotanum

Við eini skipan við hámarksveiðu hevur tað ongan týðning fyri fiskastovnin og veiðitrýstið, um effektiviteturin í flotanum broytist við stórri førum ella betri reiðskapi og tekniskari útgerð. Effektivitetsøkingin ger, at tú fært fiskað somu nøgd skjótari og effektivari. Tá hámarksveiðan er rokkin, steðgar fiskiskapurin.

Í eini fiskidagaskipan ber bert til at mótvirka effektivitetsøking við at taka dagar úr skipanini, soleiðis at samlaðu veiðievnini hjá flotanum eru óbroytt

Fiskidagaskipanin og búskaparlig burðardygð

Búskaparliga roynast skipanir við hámarksveiðu og kvotum betur enn fiskidagaskipanir. Skipanir við avmarkaðum tali av fiskidögum hava verið brúktar aðrastaðni, men flestu lond eru farin burtur frá teimum. Íslendingar høvdu t.d. eina dagaskipan frá 1977-1983 (Skrapdagakerfið), har einans var loyvt at trola eftir toska eitt avmarkað dagatal um árið. Skipanin megnaði ikki at forða fyri trároynd og yvirkapitalisering í flotanum.⁹ Nevndini kunnugt hava royndirnar við fiskidagaskipanum aðrastaðni ikki verið góðar, og nevndin veit heldur ikki dømi um fiskidagaskipanir, sum hava givið vinnuni gott, búskaparligt avkast. Hinvegin eru fleiri royndir aðrastaðni, har skipanir við hámarksveiðu og kvotum hava roynst væl búskaparliga,¹⁰ serliga tá rættindir eru latin fiskiførurum sum eginkvotur, og tá kvoturnar eru umsetligar.

Hvussu ymiskar reguleringsskipanir hepnast, snýr seg ikki bert um sjálva skipanina og grundreglurnar, sum tær byggja á. Tað veldst eisini um, hvussu tær verða umsitnar. Lívfrøðiliga er ein kvotuskipan lítið verd, um t.d. hámarksveiðan áhaldandi verður ásett stórri, enn mælt verður til. Og í eini fiskidagaskipan er vandin stórur fyri, at skipanin fer á glið, um fyrisingin av skipanin ikki megnar at hava tamarhald á veiðiorku og veiðitrýsti við at stilla fiskidagatalið.

Eitt er, hvussu ein fiskidagaskipan verður umsitin. Annað er, at tað ber til at vísa á eginleikar við sjálvari fiskidagaskipanini, ið gera, at hon ikki er egnað sum stýringsamboð fyri at rækka málinum um burðardyggan fiskiskap.

⁹ Sí t.d. <http://www.fisheries.is/management/fisheries-management/>.

¹⁰ Úr 'The OECD handbook for fisheries managers': Use market-based instruments where possible. Maximise their impact by avoiding restrictions on ownership, use or trading of rights. For certain types of fisheries (especially industrial fisheries), well-designed ITQ systems can improve the profitability, energy efficiency, quality and marketability of fish and fleet structure (among other things), whereas traditional input control approaches can have negative impacts on all of these.

Sum víst á í kapitli 6.5, hefur skipanin við fiskidögum sum stýringsamboð nakrar innbygðar eginleikar, ið gera, at hon stuðlar ikki so væl undir búskaparliga burðardyggan fiskiskap.

Í stuttum snýr tað seg um, at í eini fiskidagaskipan eru skipaaeigarar bundnir av, at veiðievniini ikki skulu gerast størri. Inputið (t.e. skipið) er givið frammanundan, og í staðin fyri at effektivisera innsatsin og gera búskaparligar tillagingar, vil ein royna at økja um umsetingin (t.e. fiskanøgðina). Aðrir skipaeigarar gera tað sama, og samlað sæð er hetta hvørki gott fyri fiskastovnar ella rakstrarúrslitið hjá flotanum.

Ein skipan við hámarksveiðu og eginkvotum eggjar hinvegin til at optimera fiskiskapin, tí tá eru skipaeigararnir ikki bundnir at støddini á einstaka skipinum, og flotin kann laga seg til broyttu umstøðurnar uttan forðingar í regluverkinum.

Hinvegin kunnu skip undir skipan við hámarksveiðu og egnum kvotum optimera sín fiskiskap, tí tá eru tey ikki bundin av støddini á skipinum. Í eini fiskidagaskipan eru tey bundin av, at veiðievniini ikki skulu gerast størri. Hetta avmarkar møguleikarnar fyri tekniskari menning og búskaparligum tillagingum. Í eini skipan við hámarksveiðu og kvotum er ikki neyðugt at taka atlit til veiðievni hjá einstaka skipinum ella flotanum, og flotin kann laga seg til broyttu umstøðurnar uttan forðingar í regluverkinum.

Eitt annað at hava í huga er, at tá ið loyvir verða boðin út á einum marknaði, fer tað at geva ójavna kapping at selja fiskidagar, um ein ikki samstundis ger nógvar skipabólkar, tí ein fiskidagur hjá einum flakatrolara er ikki tað sama sum ein fiskidagur hjá einum útróðrabáti. Tá er lættari í eini kvotuskipan, tí eitt tons er eitt tons, sama hvør fiskar tað.

Nevndin heldur eisini, at um ongar lógarásettar forðingar ella avmarkingar eru fyri, hvussu stórt fiskifar ein kann nýta til at fiska tæka kvotu, kann tað vera við til at betra um umstøðurnar hjá skipum og bátum at føra alla veiðu til lands. Víst hefur verið á, at ein av forðingunum fyri, at skip og bátar ikki taka livur, rogn og garnar til lands, er, at pláss og umstøður ikki eru umborð. Hetta er umrøtt í kapitli 10.

Við einari kvotuskipan verður dentur lagdur á tilfeingið, heldur enn á at fiska so nógv, sum gjørligt hvønn fiskidag. Ein slík skipan fer tískil at eggja til virðisøking, tí umráðandi er fáa sum mest fyri hvørt kilo.

Eftirlit

At hava eftirlit við, at ásettar reglur verða hildnar, er ein týðningarmikil partur av allari fiskiveiðustýring. Nevndin hefur ikki viðgjørt avleiðingarnar av tilmæltu broytingunum við atlit til fiskiveiðueftirliti, meira enn at vísa á, at tá effortskipanir og skipanir við hámarksveiðu og kvotum verða samanbornar, eigur ein eisini at hava í huga spurningin um eftirlit. Ymisk sløg av fiskiskapi krevja ymiskt slag av eftirliti. Somuleiðis seta ymisk sløg av reguleringsskipanum ymisk krøv til eftirlit. Í skipanum, har veiðiorkan verður regulerað, snýr tað seg um at hava tamarhald á og eftirlit við veiðiorkuni. Hetta kann vera eftirlit við tali og stødd á fiskiførum, fiskitið, tali av reiðskapi o.til. Í høvuðsheitum kann sigast, at eftirlit við veiðiorku er eitt einfalt slag av eftirliti. Talan er um at hava eftirlit við skipum og tryggja, at tey halda seg til ásettar reglur um veiðiorku. Tað verður ofta víst á, at undir slíkum skipanum er eftirlitið eisini lættari, tí at einki insitament er at snýta við upplýsingum um veiðitøl ella efforttøl.

Í skipanum, har tað eru veiðunøgd og kvotur, ið eru reguleraðar, krevst ofta betri eftirlit fyri at tryggja, at fiskifør t.d. halda seg til ásettar kvotur og reglur um hjáveiðu, og so at tey ikki blaka fisk út aftur fyri at kunna halda ásetta kvotu og bert taka tann fisk ella ta fiskastødd til lands, ið geva besta avreiðingarvirði. Gott eftirlit skal eisini vera við veiðitølum á skipum og landingarstøðum fyri at fáa vissu fyri, at alt er rætt er upplýst og avstaðfarið við veiðidagbókum, landingum, hagreiðing og virking umborð.

Tí mælir nevndin til at seta meiri orku av til eftirlit.

6.7 Samlað tilmæli um skipan við hámarksveiðu og kvotum

Meirilutin í nevndini mælir til, at ein skipan við hámarksveiðu og kvotum verður sett í verk fyri fiskiskap í føroyskum sjógvi.

Hámarksveiða verður sett fyri at halda veiðuni á einari burðardyggari legu. Rættindir verða síðan tillutað fiskiførum sum eginkvotur á uppsboðssølu.

Niðanfyri er grundgivið fyri tilmælinum, eins og víst er á, hvat kann gerast fyri at byrgja fyri, at vansarnir, ið verða settir í sambandi við kvotuskipanir, gerast ov stórir.

- Nevndin metir yvirskipað, at ein skipan við hámarksveiðu og kvotum stuðlar betur undir lívfrøðiliga og búskaparliga burðardyggan fiskiskap enn tann fiskidagaskipan, sum seinastu 20 árinu hevur verið høvuðsambandið í reguleringini. Ein kvotuskipan ger okkum betur før fyri at rækka politisku málunum í arbeiðssetningum.
- Í eini skipan við hámarksveiðu er lættari at stýra veiðitrýstinum enn við eini fiskidagaskipan. Veiðitrýstið sigur, hvussu stórir prosentpartur av einum fiskastovni verður fiskaður í einum tíðarskeiði. Náttúruviðurskipti ávirka umstøðurnar hjá fiskastovnum, men ein av høvuðsorsøkunum til ta vánaligu støðuna hjá botnfiskinum undir Føroyum er, at veiðitrýstið ikki er tálmað á nøktandi hátt við fiskidagaskipanini. Havandi í huga, at eitt minkað veiðitrýst kann hava sera jaliga ávirkan á tosk og hýsu, soleiðis sum vit hava sæð undir báðum heimskríggjum og fyrst í nitiárunum, verður tí mælt til at seta skipan við hámarksveiðu í verk.
- Ein av stóru vansunum við ein kvotuskipan er vandin fyri, at veiða verður útafturblakað ella umdoypt, tá hon verður landað, og at hesin vandin kann gerast størri í blandingsfiskiskapi, og tá kvoturnar eru smáar. Nevndin metir kortini, at tað við ymiskum skipanum ber til at tálma útblaking. Ein er at herða eftirlitið á feltinum og revsireglurnar fyri lógarbrot. Ein onnur er at áseta, at øll veiða ella øll veiða av ávísam fiskasløgum skal fæst til lands. Ein kann eisini hugsa sær, at hetta verður gjørt soleiðis, at ótilætlað veiða og hjáveiða kunnu avreiðast, men at fiskifarið bert fær ein prosentpart av avreiðingarvirðinum. Restin fer til landið og í grunn til almannagagnlig endamál, t.d. fiskivinnugransking. Skipanin skal eggja til, at ótilætlað veiða verður færd til lands, men fiskiførini skulu ikki hava vinning av hesum. Skipanin við stongdum leiðum og bráðfeingis veiðibanni er við til at stýra fiskiskapinum burtur frá leiðum, har nógv er til av fiski, ið sannlíkt verður útafturblakaður. Somuleiðis ber til at áleggja skipum at brúka selektivan reiðskap, t.d. trol við skiljirist, ið silar smáfisk frá.
- Tá farið verður frá fiskidagaskipan til kvotuskipan krevst meiri eftirlit. Tí mælir nevndin til at seta meira orku av til eftirlit.
- Nevndin mælir til, at tey rættindir, ið verða seld á uppboði, verða latin skipum sum eginkvotur. Hetta gevur einstaka skipaeigararum betri móguleikar at leggja fiskiskapin optimalt til rættis.
- Í eini kvotuskipan er í prinsippinum ikki neyðugt at leggja upp fyri fiskiorku og veiðievnum hjá skipum. Ein fær rætt til at fiska eina ávísa nøgd, og myndugleikin leggur seg ikki út í, hvussu stórt skip, ein nýtir, ella hvussu maskinorkan er. Í fiskidagaskipanini eru nógvar avmarkingar, sum gera skipanina stívrna og forða fyri optimering og effektivisering av vinnutólunum.

Nevndin hevur í sambandi við tilmælið um hámarksveiðu og kvotur umrøtt, um skipanin skal galda fyri allar verandi skipabólkar, ella um t.d. smæstu útróðrarbátarnir skulu halda fram undir eini fiskidagaskipan. Vísandi til, at skipanin skal vera løtt at umsita, er tað niðurstøðan hjá nevndini, at allir skipabólkar skulu vera undir skipan við hámarksveiðu og kvotum. Nevndin ásannar tó, at fyrirtreytarnar hjá minstu færunum í útróðrarflotanum eru øðrvísi enn hjá størri skipunum. Í kapitli 7 mælir nevndin til, at ein serlig skipan verður gjørd fyri útróðrarflotan upp til 15 tons. Hetta kann eitt nú skipast við sølu av loyvum (atgongumerkjum) til eina felagskvotu. Tal av loyvum kann verða sett eftir fullrikkum útróðrarbátum. Somuleiðis eiga krøv at verða sett til tann, sum bjóðar, at hesin skal hava ávísan prosentpart av inntøku síni frá útróðri.

6.8 Bólkar og flokking av fiskiflotanum

Tá tosað verður um føroyska fiskiflotan, verður hann ofta flokkaður í bólkar. Vit tosa um heimaflota, línuskip, útróðrarbátar, nótaskip, rækjuskip, ídnaðarskip, flakatrolarar o.s.fr. Tað er tó bert í fiskidagaskipanini í føroyskum sjógvum, at bólkar av fiskiførum eru ásettir og skilmarkaðir við lóg, og staðfest er, hvørji fiskifør hoyra til hvønn bólk. Talið av veiðiloyvum í botnfiskaveiðuni er eisini fastfryst, og heimild er ikki til at lata fleiri veiðiloyvir aftur at teimum verandi.

Aðrir bólkar, t.d. nótaskip, rækjuskip og flakatrolarar, eru ikki á sama hátt skilmarkaðir við lóg og við avmarkaðum talið av loyvum. Hesir bólkar hava tó seinastu árinu verið brúktir í sambandi við kunngerðir, ið hava býtt rættindir t.d. í fiskiskapinum eftir makreli og norðhavssild, men tá hevur skilmarkingin verið grundað á, hvørji rættindir og fiskiloyvir, ið fiskifør søguliga hava havt.

Sum nevnt í parti 6.4, er veiðiflotin á føroysku landleiðunum býttur upp í høvuðsbólkar og undirbólkar í sambandi við tilluting av fiskidøgum av fiskiførum á føroysku landleiðunum.

Lógin ásetir eisini, at rætturin til tilfeingið á føroysku landleiðunum verður roknaður vegleiðandi fyri hvønn høvuðsbólkin sær eftir prosentbýti av teimum ymiskum fiskastovnunum.

Bólkabýtið hefur verið á leið tað sama síðan 1994, tá lógin um vinnuligan fiskiskap kom, og kvotuskipan varð sett í verk. Lítið og einki er skjalfest um, hví bólkabýtið er, sum tað er, men tað tykist, sum at politiskt ynski hefur verið um eina ávísa flotasamanseting, har søgulig veiða og veiðihættir eru avgerandi. Tað tykist eisini, sum at tað er við støði í útjavningarpolitiskum atlitum, at ásett er í lógini, hvussu veiðirættindini verða býtt millum bólkarnar.

Hetta sæst eisini, við at bólkavmarkingar eru í sambandi við avhending og flyting av veiðiloyvum og fiskidøgum millum fiskifør. Sambært grein 28 siga reglurnar fyri samanlegging av tveimum veiðiloyvum, at ikki er loyvt at flyta veiðiloyvir millum høvuðsbólkarnar, (sí omanfyri). Tá ið tvey veiðiloyvir verða flutt yvir á far, sum einki veiðiloyvi hefur, er ásett, at loyvt er ikki at flyta veiðiloyvi frá fiskifari, minni enn 15 tons, til fiskifar, størri enn 15 tons, ella øvut. Sama sínámillumregla er galdandi fyri fiskifør, sum eru ávikavist minni ella størri enn 110 tons.

Reglurnar um avhending av fiskidøgum siga, at eigarar av fiskiførum í høvuðsbólki 2, 3 og 4 kunnu sínámillum í høvuðsbólkinum avhenda fiskidagar fyri eitt fiskiár í senn ella endaliga. Tó er ikki loyvt at avhenda dagar millum húkaveiðu og trolveiðu. Loyvt er at avhenda fiskidagar millum høvuðsbólkarnar, tá trýggir mánaðir eru eftir av fiskiárinum, undantikið frá bólki 5. Fiskidagar í høvuðsbólki 4, ætlaðir til fiskiskap við húki, kunnu tó ikki avhendast til fiskiskap við trolu í bólki 4 – hvørki beinleiðis ella umvegis aðrar bólkur.

Samanumtikið hefur lógarásetta flokkingin av heimaflotanum fyrst og fremst eitt útjavningarpolitiskt endamál, bæði tá tað kemur til at býta fiskirættindi og til at avmarka umsetilgheitina, so at rættindir ikki verða flutt millum bólkarnar, eitt nú so at rættindir hjá útróðrarflotanum ikki enda hjá størri skipum.

Arbeissetningur og tilmæli nevndarinnar leggja upp til nýskipanir, sum gera, at tað frameftir ikki er sami tørvur at býta flotan í heimasjógvni upp í bólkur sum partur av reguleringum. Fyri tað fyrsta verður lagt upp til, at fiskirættindir verða útlutað á uppboðssølu. Í eini slíkari skipan er tað ikki søguligur fiskiskapur, sum ger av, hvat partarnir fáa, men hvussu kappingarførir teir eru á uppboðssøluni. Í marknaðargrunndaðum útlutingskipanum eiga sum útgangsstøði ikki at verða tikin útjavningarpolitisk atlit, t.d. við inntrivum, sum avmarka, hvør kann keypa ávís rættindir.

Samfelagsliga og politiskt kann tó vera ynskilig at skipa uppboðssøluna, so at summar kvotur verða markaðar til ávísar veiðihættir ella støddir á fiskiførum. T.d. at útróðrarflotin verður hildin fyri seg, tá ið rættindir verða seld á uppboði.

Nevndin mælir til, at í eini framtíðar skipan fyri útluting og býti av rættindum skulu bólkarnir vera so fáir, sum gjørligt, og í mesta lagi trýggir: trolarar, línuskip og útróðrarbátar.

Harafturat eru fyritreytirnar fyri bólkum broyttar, tí at lagt er upp til, at nýskipanin skal tryggja, at marknaðurin fyri fiskirættindi er ein marknaður millum tað almenna øðrumegin og privatarnum hinumegin. Nevndin mælir í kapitli 7 til, at kvotur verða umsetligar á einum almennum marknaði, har landið virkar sum millumlið (eins og ein meklarafyrirætka), og at fult gjøgnumskygni verður í øllum handlum. Tá verður ikki tørvur á somu reguleringum í umsetilgheitini sum í dag, har bólkur eru skilmarkaðir, og skott eru sett ímillum teirra. Verða bólkur og avmarkingar, so verður tað í sambandi við útluting og at marka summi rættindir til ávísan fiskiskap ella ávísar bólkur. Hesar avmarkingar og treytir fylgja so við rættindunum, tá tey fara um almenna marknaðin.

6.9 Økisfriðingar og tekniskar reguleringar í føroyskum sjógvni

Sambært arbeissetningum skal nevndin gera metingar og uppskot um teknisku reguleringarnar, verjuna av ungfiski, ymisku slógini av friðingum o.a. Í fylgiskjali 8 er eitt yvirlit yvir økisfriðingar og tekniskar reguleringar.

Nevndin hefur ikki gjørt niðurstøður um ítækiligar broytingar í reglunum um økisfriðingar, tekniskar reiðskapsreglur, minstamat o.a. í føroyskum sjógvni. Økisfriðingar eiga framhaldandi at vera ein partur av skipanini av fiskiskapinum í føroyskum sjógvni, bæði fyri at verja gýtingarleiðir, smáfiskaleiðir o.a.

Seinnu árinu eru komin fleiri tilmæli um at gera tillagingar á stongdum og friðaðum leiðum í føroyskum sjógvni. Eitt nú frá arbeisbólkinum, sum í 2014 læt Fiskimálaráðnum frágreiðing um friðaðar og stongdar leiðir. Nevndin mælir til, at tann frágreiðingin, saman við øðrum tilmælum, verður grundarlag undir eftirmeting og viðger av spurningum um at tillaga friðaðar og stongdar leiðir.

6.10 Hvussu verður stovnsrættin best skipað umsitingarlaga?

Sambært arbeissetninginum skal nevndin gera tilmæli/uppskot um, hvussu stovnsrættin best verður skipað umsitingarlaga. Dentur skal m.a. leggjast á, at skipanin er so einføld, sum gjørligt at umsita, at hon er so gjøgnumskygd og rættartrygg fyri vinnu og almenning sum møguligt, og at hon er so óheft av politikari fyrising, sum til ber.

Nevndin skal herundir viðgera, um umsitingin av rættindum, góðkenningum o.ø. skal leggjast til óheftan stovn, t.d. skipaður við lögtingslóg, í armslongd frá politiska valdinum. Nevndin skal eisini gera tilmæli um, hvussu veiðisetningur, umsitingarætlanir og endurbyggingarætlanir fyri fiskastovnar kunnu kjølfestast og leggjast í langtíðarsemjur

Høvuðstilmælið hjá nevndini viðvíkjandi umsitingarligari skipan er, at allur fiskiskapur í føroyskum sjógvi verður skipaður í sonevndar umsitingarætlanir. Ein slík ætlan er ein politisk langtíðarsemja at umsita fiskastovnarar yvir longri áramál. Endamálið er stovnsrøkt og lívfrøðilig burðardygd, men umsitingarætlanin skal eisini taka vinnulig atlit, til dømis leggja upp fyri at tryggja vinnuni ávísan stabilitet, so at hámarksveiðan ikki sveiggjar ov nógv frá ári til ár. Her verður hugt at, hvussu stovnsrøktin í fiskiskapinum í føroyskum sjógvi best verður skipað umsitingarliga í eini nýggjari fiskivinnuskipan. Við heimild frá Løgtinginum og innan fyri karmarnar av góðkendum umsitingarætlanum setir landsstýrismaðurin árliga hámarksveiðu fyri allan fiskiskap.

Her verður hugt at, hvørjar grundreglur eiga at vera í eini umsitingarætlan, og hvussu hon kann verða staðfest og kjølfest politiskt.

Umsitingarætlanir í fiskiskapinum í føroyskum sjógvi

Føroyskir myndugleikar hava ongantíð lagt langtíðarætlanir ella sett ítøkilig langtíðarmál fyri umsiting og røkt av botnfiskastovnum í føroyskum sjógvi, so at stovnamir varandi kunnu endurnýggja seg og kasta sum mest av sær.

Ofta verður víst til eina veiðireglu, sum sigur, at burðardyggur fiskiskapur fæst, um samlaða talið av fiskidøgum verður sett soleiðis, at vit í miðal fiska ein triðing úr hvørjum stovni (í tali) um árið. Henda veiðiregla er nevnd í frágreiðingini hjá Skipanamevndini 1995. Hon er tó ongantíð staðfest politiskt og hevur heldur ikki verið nýtt sum leiðregla, tá avgerðir eru tiknar um, hvussu fiskiskapurin eftir botnfiski undir Føroyum skal skipast. Harafturat hevur tað týðning at nevna, at veiðireglan heldur ikki er í samsvari til vísindaliga tilmælt veiðitrýst, eins og tað er ymiskt frá einum fiskastovni til annan, hvussu stórt veiðitrýst hann toli.

Í 2011 varð eitt uppskot gjørt um umsitingarætlan fyri toska-, hýsu- og upsastovnarnar í føroyskum sjógvi og latið Landsstýrinum.¹¹ Tað uppskotið varð ongantíð veruliga viðgjørt politiskt.

At fiskiskapur er skipaður í langtíðar umsitingarætlanir, er annars ikki heilt ókent í føroyskum samanhangi. Slíkar ætlanir eru t.d. partur av semjunum millum strandarlondini um fyrising av norðhavssild, makreli og svartkjafti. Hóast hesar langtíðarætlanir ikki eru eins í formi og innihaldi, so hava tær allar reglur um, hvussu hámarksveiðan skal ásetast við støði í vísindaligu ráðgevingini. Tær hava eitt niðara vandamark (B_{lim}) og eitt ovara vandamark ($MSY_{B_{trigger}}$) fyri gýtingarstovnin, og hvussu nógv skal takast úr stovninum. Tær siga eisini, hvussu fram skal farast, um gýtingarstovnurin fer niður um $MSY_{B_{trigger}}$, ella um veiðitrýstið fer upp um ásett tilvísingarvirði. Veiðireglur eru nærri lýstar í kapitli 4.

Fyri norðhavssildina er t.d. ein góðtikin umsitingarætlan, sum ásetir, at fer gýtingarstovnurin niður um 5 mió. tons, so skal veiðitrýstið minka, so hvørt sum stovnurin minnar. Hetta er endurbyggingareglan í veiðiregluni. Stovnsmetingin í 2015 metti gýtingarstovnin at vera um 3,6 mió. tons, t.e. minni enn $MSY_{B_{trigger}}$, og sostatt er endurbyggingarreglan sett í verk.

Lagt kann verða afturat, at umsitingarætlanir ofta eru ein treyt fyri, at vinnan skal fáa váttan frá t.d. MSC um, at viðkomandi fiskiskapur lýkur teirra treytir um burðardygd. Slík váttan gevur ofta atgongd til marknaðir, sum lata betri prís.

Um umsitingarætlanir – meginreglur og høvuðstættir

Ein umsitingarætlan ber í sær, at ein politisk langtíðarsemja verður gjørd um stovnsrøkt og burðardyggja gagnnýtslu, og at ein setir sær ítøkilig mál í stovnsrøktini og sigur, hvussu ein ætlar at røkka málunum.

Ein týðandi partur av eini umsitingarætlan er ein veiðiregla (á enskum "harvest control rule", HCR), sum sigur, hvussu stóran part vit taka úr fiskastovnunum á hvørjum ári. Veiðireglan er grundarlagið undir, hvussu árliga hámarksveiðan verður ásett. Veiðireglur kunnu innihalda eina endurbyggingareglu fyri fiskastovnar (recovery plan) og eina langtíðarveiðireglu, sum tekur yvir, tá málini í endurbyggingini eru nádd.

Í kapitli 4 mælir nevndin til, at veiðireglur í føroyskum sjógvi mest møgult verða grundaðar á MSY-hugsan, men har verður samstundis víst á, at fyrilit skal havast fyri, hvør ICES-ráðgeving og hvør vitan er tøk um ávísa fiskastovnin. Her

¹¹ Umsitingarætlan fyri toska-, hýsu- og upsastovnarnar í føroyskum sjógvi. Upprit frá arbeidsbólki, settur av landsstýrismanninum í fiskivinnuámalum. Oktober 2011.

kann nevnast, at í londum, har tey hava royndir við umsitingarætlanum, eru tær ofta ymiskar í formi og innihaldi. Hetta kemst m.a. av, at umstøðurnar og fyrirteytir – t.d. fiskifrøðiliga grundarlagið – eru ymiskar. Yvirskipað er tað ein styrki, at møguleiki er at laga umsitingarætlanir eftir umstøðunum, fyrirteytunum og serstaka tørvinum hjá einstaka fiskiskapinum, og ikki bert eftir bureaukratiskum krøvum og fortreytum.

Mælt verður til, at føroyskir myndugleikar gera umsitingarætlanir fyri allar serføroyskar fiskastovnar av vinnuligum og handilsligum áhuga og fyri fiskiskap eftir krabbadjórum og skeljadjórum. Fyri fiskastovnar, har fullfíggað stovnsmeting er tøk, verður ætlanin grundað á tær grundreglur, sum ICES og fiskifrøðin nýta, og tekur støði í ICES-ráðgevingini fyri fiskaslagið, (sí kapittul 4). Viðvíkjandi fiskastovnum, sum hava avmarkaða stovnsmeting, verður mælt til at gera umsitingarætlanir grundað á mannagongdir fyri avmarkaða stovnsmeting í ICES.

Umsitingarætlanir verða ikki settar í staðin fyri verandi reguleringar. Umsitingarætlanir byggja á tað til eina og hvørja tíð galdandi lógarverk og tey stýringsamboð, ið har eru ásett (kvotur, fiskidagar, økisfriðingar, tekniskar reguleringar o.s.fr.). Umsitingarætlanir eru mest at rokna sum ein øðrvísi máti at skipa karmarnar, m.a. fyri at áseta hámarksveiðu. Størri dentur er lagdur á langtíðarhugsan, og at fiskastovnarir varandi kunnu endurnýggja seg og kasta sum mest av sær. Kjølffestar umsitingarætlanir við veiðireglu loysa fiskiveiðupolitiskar avgerðir frá politiskum trýsti, ið mangan er grundað á vinnuligan og politiskan løtuvinning.

Hetta merkir eisini, at í tíðarskeiðnum, sum umsitingarætlanin er í gildi, eru ikki so rúmar ræsir fyri fiskiveiðupolitiskum avgerðum. Við umsitingarætlanini er kósini fyri stovnsrøktina sett, og politiska skipanin hevur bundið seg til at halda kósina og at fáa skipanina aftur á kós, um ávaringarlampurnar lýsa, og vandi er á ferð.

Tá politiskar niðurstøður eru gjørdar um, hvussu fiskivinnunýskipanin verður eftir 2017, kann farast undir at gera ítøkilig uppskot um umsitingarætlanir í fiskiskapin eftir botnfiski í føroyskum sjógvi. Arbeiðið at gera uppskot um umsitingarætlanir eigur tá at verða gjørt í samstarvi millum Fiskimálaráðið, Havstovuna og umboð fyri vinnuna á sjónum.

Nevndin hevur ikki gjørt ítøkilig uppskot um umsitingarætlanir, men hevur viðgjørt, hvørjir høvuðstættirnir eiga at vera í umsitingarætlanunum fyri teir fiskastovnar, sum vit einsamøll umsita. Grundleggjandi eiga umsitingarætlanir at lagast eftir fiskiskapinum og t.d. teirri vísindaligu ráðgeving og stovnsmeting, sum er tøk. Mælt verður til, at umsitingarætlanir sum eitt minstamark eiga at innihalda hesar tættir:

1. *Virkið og støðulýsing.* Umsitingarætlanin skal siga, hvønn fiskastovn ella fiskiskap talan er um, og skal hava ein støðulýsing av, hvussu stovnurin er fyri. Støðulýsingin eigur at verða grundað á stovnsmetingar frá Havstovuni/ICES og annað viðkomandi tilfar.
2. *Endamálið við umsitingarætlanini.* Umsitingarætlanin eigur greitt at siga, hvat málið er við stovnsrøktini, og hvussu málið verður rokkið. Høvuðsmálið er størst, varandi veiða (Maximum Sustainable Yield, MSY). Í umsitingarætlanini kunnu tó onnur atlit takast enn tey reint fiskifrøðiliga. Til dømis kann eitt endamál eisini vera at tryggja vinnuni ávísan stabilitet, so at ikki ov stór sveiggj eru í árligu fiskimøguleikum, eitt nú við at ein ikki broytir hámarksveiðuna meira enn eitt ávíst prosenttal, sammett við undanfarna fiskiár. Við hesum kennir vinnan treytirnar og karmarnir eitt rímiligt tíðarskeið frameftir.
3. *Veiðiregla ("harvest control rule").* Mál og ætlanir fyri, hvussu vit skulu rækka málunum, verða gjørd ítøkilig í eini veiðireglu, sum tekur støði ICES-ráðgevingini og teimum meginreglum, ið har verða brúktar. Veiðireglan setir treytirnar og karmarnar, tá støða skal takast til hámarksveiðu fyri komandi fiskiár. Lívfrøðilig tilvísingarvirðir verða sett fyri teir ymsu stovnarnar, og so skal vísindaliga ráðgevingin árliga meta um stovnsstøddir og veiðitrýst í mun til hesi virðir. Langtíðarveiðireglan skal vera við til at regulera veiðitrýstið, so at tað í miðal er í eini legu, sum ger, at stovnamir geva ta størstu, varandi veiðuna. Eru fiskastovnar illa fyri, verður ofta mælt til at hava eina endurbyggingarætlan (recovery plan) fyri stovnarnar, sum skal tryggja, at veiðitrýstið verður minkað, so at fiskastovnamir aftur fáa eina stødd, sum gevur størstu, varandi úrtøkuna. Tá tað málið er rokkið, tekur langtíðarveiðireglan yvir.
4. *Eftirmeting og broytingar.* Í umsitingarætlanini eiga ásetingar at vera um, hvussu og nær ætlanin skal eftirmetast. Tað hevur týðning, at umsitingarætlanin regluliga verður eftirmett, eins og ávirkanin av teimum tiltøkum, sum verða sett í verk, onkursvegna skal kunna mætast við einføldum indikatorium. Vit eiga t.d. at kunna meta um, um tiltøkini í umsitingarætlanini stuðla undir burðardyggan fiskiskap. Gera tey ikki tað, eigur sjálv umsitingarætlanin/veiðireglan at verða stillað. Ein umsitingarætlan eigur at vera eitt livandi og broytiligt skjal, tí nógv viðurskifti, ið hava týðning fyri fiskiskapin, broytast við tíðini.

Hvussu kann ein umsitingarætlan fremjast í verki?

Nevndin mælir til, at allur fiskiskapur eftir fiskasløgum, krabbadjórum og skeljadjórum av vinnuligum áhuga í føroyskum sjógv, og sum føroyingar einsamallir umsita, verður skipaður í umsitingarætlanir, ið seta karmar fyri áseting av hámarksveiðu yvir longri áramál.

Ein umsitingarætlan er ein politisk langtíðarsemja um at fysisita fiskastovnar. Hon er eitt amboð til at rækka fiskiveiðipolitiskum málum. Í umsitingarætlanini verða mál sett fyri stovnsrøkt, og hvussu málini verða rokkin. Veiðiregla skal siga, hvussu stóran part vit kunnu taka úr stovninum um árið. Fremsta endamálið er sostatt at hava mannagongdir og karmar fyri at áseta hámarksveiðu fyri komandi fiskiár.

Politiskt kjølfestar umsitingarætlanir skulu skapa grundarlag fyri, at Løgtingið ikki framhaldandi skal taka avgerð um ítøkilig hámarksveiðuna, sum tá heldur eigur at takast fyrisitingarlíga innan givnu karmar.

Langtíðarsemjur kunnu fáast í lag, grundað á eina politiska viðgerð í Løgtinginum sum uppskot til samtyktar, har Løgtingið góðkennir høvuðstættir og meginreglur í umsitingarætlani.

Broytast politiskar fortreytir fyri eini góðkenning avgerandi, ber til at hava eina skipan, har landsstýrismaðurin kann ráðføra seg við vinnunevndina ella uttanlandsnevndina, líka sum tá fortreytir fyri givnum játtanum á figgjárlógini broytast.

Nevndin mælir til, at tað beinanvegin verður farið undir at fyrireika uppskot um umsitingarætlanir fyri tey týðningarmestu fiskasløgini, so at hesar ætlanir eru klárar, tá nýggj fiskivinnulóggáva kemur í gildi 1. januar 2018. Nevndin metir, at í fyrstu atløgu er hóskandi at gera umsitingarætlanir fyri fiskiskapin eftir toski, hýsu, upsa, longu, brosmu og gulllaksi.

Ein treyt fyri, at umsitingarætlanir skulu virka, er, at tær eru kjølfestar í politiskum langtíðarsemjum – tvørtur um samgongur og valskeið. Men í tilgongdini at fyrireika og gera umsitingarætlanir er eisini sera umráðandi, at fiskimenn og øll onnur, sum hava vitan um og áhugamál í fiskiskapinum, eru við og hava móguleika at koma til orðanna. At ein breiður skari av áhugamállum er við í tilgongdini at fyrireika og forma umsitingarætlanir, er neyðugt, fyri at ætlanin skal hepnast, og tað lættir um, tá ætlanin seinni skal setast í verk. Virkisdygdin í umsitingarætlanini er nógv treytað av, at hon góðtikin av teimum, sum hon skal regulera.

Í sambandi við áseting av hámarksveiðu er at nevna, at í verandi lóg er neyvt ásett, hvussu fiskidagatalið verður býtt millum bólkur, grundað á søguligan fiskiskap. Tá rættindini verða útlutað á uppboðsølu, er tað ikki søguligur fiskiskapur, men kappingarførið hjá bjóðarum, sum ger av, hvør fær hvat, og hvussu nógv. Politiskt kann tó vera ynskiligt at taka útjavningarpolitisk atlit í útlutingini, t.d. við at rættindini, sum verða seld á uppboði, verða markað til ávísar bólkur av fiskiførur. Skal tað gerast, eiga karmarnir fyri býtinum av tøku heildarkvotuni at verða ásettir í lógini.

Nevndin mælir til, at skipað verður eitt serligt ráð fyri Havstovuna, har m.a. vinnan á sjónum er við. Ráðið skal ikki hava fyrisitingarligar ella aðrar heimildir, men skal vera eitt stað har hugskot og spurningar í sambandi ráðgeving, havransóknir og royndarfiskiskap verða vendir. Fremsta endamálið er at styrkja dialog og samstarv millum Havstovuna og alla vinnuna. Tað metir nevndin er gagnligt fyri allar partar og fiskiveiðiumsitingina í síni heild.

6.11 Óheftur umsitingarstovnur?

Sambært arbeiðssetninginum skal nevndin í uppskotinum um nýggja fiskivinnuskipan m.a. leggja dent á, at skipanin er so óheft av politikari fyrisiting, sum til ber. Nevndin skal herundir viðgera, um umsitingin av rættindum, góðkenningum o.ø. skal leggjast til óheftan stovn, t.d. skipaður við løgtingslóg, í armslongd frá politiska valdinum.

Nevndin mælir frá, at tað við serligari løgtingslóg verður skipaður ein nýggjur stovnur, sum skal umsita rættindir, góðkenningar o.a.

Sum tað fyrsta metir nevndin, at umsitingarlígu uppgávarnar kunnu røkjast í verandi skipan, og at eingin orsök er til at flyta umsiting og málsviðgerð úr verandi fyrisiting og stovnum. Tó so, ein fyrirtreyt fyri góðari fyrisiting og góðum gjøgnumskygni er gott lógargrundarlag.

Fiskivinnulóggávan er á nógvum økjum fløkt og ikki altíð líka greið, hvørki fyri borgaran ella tey, ið eru sett at umsita lógarverkið. Tí eigur eitt aðalmál at vera at fáa eina lóg, sum setir greiðar karmar fyri, hvussu høvuðsvinnan og tilfeingi okkara verða skipað og umsitin.

Harnæst metir nevndin, at nógvar av teimum nýskipanum, ið arbeiðssetningurin og tilmælini hjá nevndini leggja upp til, stuðla undir gjøgnumskygni og einfalda og greiða fyrising – herundir skipanin við marknaðargrunndaðari útluting av fiskirættindum og umsitingarætlanum fyri fiskiskapin.

Nevnast kann eisini, at seinastu árin er gjørt eitt miðvíst arbeiði at skipa allan fiskiskap hjá føroyskum fiskiførum í kunngerðir og at flyta dagligu umsitingina til Vørn. Hetta stuðlar undir gjøgnumskygni og greiðari regluverk, eins og umsitingin í størri mun er í armslongd frá politiska valdinum.

7 Marknaðargrunndað útluting av fiskirættindum

7.1 Innleiðsla

Í ástøðinum um fiskivinnuregulering hava umsetiligar eginkvotur verið nógv tilmældar sum reguleringsamboð. Eginkvotur heldur enn felagskvotur, tí so verður einstaki rættindahavarin tilskundaður til at leggja fiskiveiðina betur til rættis yvir fiskiárið. Umsetiligar, tí so kann marknaðurin fyri fiskikvotur yvir tíð tryggja, at tann mest lønsami í síðsta enda fær hendur á fiskirættindunum. Í praksis hava umsetiligar eginkvotur eisini verið heilt nógv brúktar sum reguleringsamboð grundað á ástøðiligu tilmælini. Ísland var eitt av fyrstu londunum at innføra umsetiligar eginkvotur longu fyrst í 1980'unum, og onnur lond sum eitt nú Nýsæland fylgdu eftir.

Sjálv útlutingin í sambandi við verksetingina av eini skipan við umsetiligum eginkvotum hevur søguliga stórt sæð altíð fylgt leistinum við 'grand fathering,' har verandi og virknar fyrítøkur fáa umsetiligu eginkvoturnar tillutaðar ókeypis ella fyri eitt umsitingarliga ásett loyvisgjald. Hugtakið grand fathering verður alment brúkt um eina stöðu, har myndugleikarnir gera inntrív í eina vinnu grundað á nøkur politisk ynskir og skapa uppbakning til inntrivini við at geva verandi vinnufyrítøkum sersømdir í byrjanini. Tá ið ein avmarkar fiskiskapin við umsetiligum eginkvotum og grand fathering, er hugsanin, at virknu fiskivinnufyrítøkurnar fáa kvotur tillutaðar í mun til søguliga veiðu, fyri síðan sjálvar at heysta ágóðarnar, tá ið stovnarnir koma fyri seg, og/ella at ein konsolidering fer fram í vinnuni. Vinnufyrítøkurnar kunnu tá antin heysta ein ágóða av lønsamari fiskiveiðu ella við at selja sínar kvotur til aðrar fiskivinnufyrítøkur í sambandi við konsolidering í vinnuni. Skipanin við umsetiligum eginkvotum er soleiðis ein marknaðargrunndað skipan skilt á tann hátt, at marknaðurin fyri eginkvotur eftir sjálva útlutingina syrgir fyri, at tey mest lønsomu reiðaríini so við og við fáa fatur á størsta partinum av kvotunum. Hetta hevur eisini verið gongdin í fleiri av londunum, ið hava verksett skipanir við umsetiligum eginkvotum.

Staðfestast kann, at Ísland hevur fingið sera lønsamar fiskiveiðufyrítøkur, sum eisini hava tikið væl undir við einum lívfrøðiliga burðardyggum fiskivinnupolitikki, har lurtað verður eftir vísindaligu tilráðingunum. Eisini kunnu eginkvoturnar sigast at hava stuðlað undir eina vertikala integratió, har stóru, íslensku fyrítøkurnar hava gjørt stórar iløgur í virðisøking av tilfeinginum, bæði við at brúka meira av tilfeinginum og við at marknaðarføra og fáa betri tak á endamarknaðinum. Tó hevur eisini verið víst á, at skipanin við umsetiligum eginkvotum í Íslandi hevur viðvirkað til, at vinnan er miðsavnað á fáum hondum, og at hetta hevur havt keðilig árin á fleiri lokaløkir og hevur skapt eina størri skuldarbinding av fiskivinnufyrítøkum í sambandi við kapitalsering av fiskirættindum við sølum av langtíðarkvotum.

Í Føroyum bygdi verksetingin av fiskivinnuskipanini eftir kreppuna í 1990'unum eisini á grand fathering, har virknu fiskivinnufyrítøkurnar finga kvotur og fiskidagar tillutaðar í mun til veiðuna frammanundan. Fyri uppsjóvarfiskiskapin og fiskiskapin á fjarleiðum er tillutingin av eginkvotum eisini grundað á søguliga veiðu. Í fyrstu atløgu vóru móguleikarnir at handla kvotur og fiskidagar avmarkaðir, men við nøkrum broytingum í lógini um vinnuligan fiskiskap síðst í 1990'unum varð latið upp fyri størri umsetilgheit, so at fiskivinnufyrítøkurnar kundu optimera veiðuna meira, og so at ein konsolidering kundi fara fram. Loyvistíðin fyri hesi rættindir bygdi á eina skipan við rullandi veiðiloyvum við eini uppsagnartíð á 10 ár.

Í 2005-06 vóru fleiri stórir skipahandlar gjørdir í Føroyum, har virðismikil fiskirættindini í uppsjóvar- og fjarfiskiskapi skiftu hendur. Í føroyska almenninginum vaktu hesi skipahandlar ans, bæði tí at fiskirættindini og skip á henda hátt vórðu fluttu ímillum lokaløkir, og tí at stórar upphæddir fóru úr fiskivinnuni til at rinda fyri fiskirættindini. Sostatt varð sonevnda tilfeingisrentan í restloyvistíðini kapitaliserað sum partur av søluupphæddini fyri skip og tilhoyrandi loyvir. Almenna kjakið var tá viðvirkandi til, at táverandi landsstýrismaðurin í fiskivinnumálum segði upp øll veiðiloyvir í føroysku fiskivinnuni við virknaði frá 1. januar 2018, soleiðis at ein nýggj fiskivinnuskipan kundi gerast.

Uppsjóvartilfeingið í føroyskum sjóki gjørdist knappliga væl størri í 2010 og úteftir, og Føroyar skilaðu sær einsíðugt rætt til munandi størri part av hámarksveiðuni. Í tí sambandi tóku seg upp nøkur ivamál um, hvørjir veiðibólkar við veiðiloyvum og kvotum høvdu rætt til nýggja tilfeingið. Eitt sjónarmið var, at talan bert var um ein vøkstur í hámarksveiðuni hjá teimum skipabólkum, ið áður høvdu veitt hesi fiskasløg, t.e. hjá nótaskipum og ídnaðarskipum. Aðrir skipabólkar fórdu fram, at teir eisini áttu at hava lut í nýggja tilfeinginum. Nýggju rættindini vórðu tí í stóran mun útlutað eftir politiskum avgerðum um, hvørji sjónarmið skuldu viga mest. Verður hugt at býtinum av nýggja tilfeinginum millum skipabólkarnar hesi árin sæst, at politisku raðfestingarnar av ymsu skipabólkunum skiftu frá ári til árs. Sostatt

kann staðfestast, at verandi fiskivinnuskipan ikki tykist at vera nóg robust til at handfara ein bráðligan vøkstur í fiskirættindum, sum føroyskir fiskivinnu­myndugleikar umsita.

Øll fiskirættindini eru uppsøgd við virknaði frá 1. januar 2018, og sostatt eru føroysku fiskiveiðimyndugleikarnir í eini líknandi støðu, sum tá fiskivinnuskipanir verða innførðar á fyrsta sinni. Støða skal takast til, hvussu veiðirættindini skulu lutast út aftur 1. januar 2018. Hværji eru alternativini? Yvirskipað eru fimm høvuðshættir at útluta fiskirættindir: 1) fyrst til mølle, 2) lutakast, 3) tilluting eftir søguligari veiðu (grand fathering), 4) beauty contest, har aðrir parametrar verða brúktir afturat boðsprisinum, og 5) útbjóðing til hægstbjóðandi á einum marknaði.

Í arbeiðssetninginum fyri fiskivinnu­nýskipanini er ásett, at útlutingin av fiskirættindum skal fremjast á ein marknaðargrunndaðan hátt, har uppboðssøla ella onnar útbjóðingarskipan verður brúkt. Eisini er ásett í arbeiðssetninginum, at nýskipanin kann verksetast við eini skiftistíð, har verandi lutakarar í vinnuni á skynsaman hátt kunnu laga seg til broyttu treytirnar yvir eitt ávíst tíðarmál. Sostatt kann staðfestast, at ætlanin er at útluta fiskirættindini yvir eina marknaðarskipan, har verandi lutakarar tó á einhvønn hátt fáa eina tíð at laga seg til broyttu treytirnar í vinnuni.

Nevndin hevur í arbeiðinum umrøtt aðrar útbjóðingarskipanir enn uppboðssølu. Eitt nú beauty contest, har útlutingin av fiskirættindum ikki einans verður grundað á boðsupphæddinina fyri rættindini. Hon kann eisini vera grundað á t.d. lyftir um størri meirvirking á landi, um at taka meira av tilfeinginum til lands ella um at fremja marknaðarátøk fyri føroyskt vørumerki. Eftir at hava umrøtt hesar útlutingarmøguleikar við landsstýrismannin gjørdist greitt, at tilíkar beauty contests ikki verða mettar at vera ein marknaðargrunndað skipan fyri at útluta fiskirættindir, men at slíkar skipanir tó kunnu brúkast fyri eitt nú royndarfiskiskap.

Eisini hevur nevndin umrøtt møguleikan at fremja eina nýskipan, har verandi loyvishavarar varðveita ein part av rættindunum sum føst loyvir, og at ein partur av føroysku heildarkvotunum verður seldur á uppboðssølu. Av føstu loyvunum eiga loyvishavararnir at rinda eitt fyrisitingarlíga ásett tilfeingisgjald, sum tó eisini tekur støði í prísunum á uppboðssøluni. Eisini ásetir slík skipan ein kvotulykil, ið tryggjar, at ógvisligur vøkstur í heildarkvotunum ikki av sær sjálvum fellur til verandi loyvishavarar, men antin kann verða seldur á uppboðssølu ella gerast grundarlag undir nýggjum veiðiloyvum.

Arbeiðssetningurin hjá nevndini varð á fundi við landsstýrismannin tann 27. mai 2016 nágreinaður soleiðis, at øll føroysk veiðirættindini skulu seljast á uppboðssølu.¹ Eftir hetta varð mettt, at slík kombinatiónsloysn, eins og leistir 1 og 5 í fylgiskjali 1, fellur uttan fyri arbeiðssetningin. Allir leistirir, ið arbeiðt hevur verið við, eru kortini gjølligari lýstir í fylgiskjali 3.

Í arbeiðssetninginum er tí ásett, at fiskirættindir skulu lutast út á marknaðargrunndaðan hátt, har allar fiskivinnufyrítøkurnar – nýggjar og verandi – verða javnsettar í møguleikanum fyri at bjóða upp á fiskirættindini. Á henda hátt ynskir politiska skipanin at fáa ásett tilfeingisgjaldið á einum virknum marknaði og uppboði. Eydnast tað at fáa gjørt eina marknaðargrunndaða útluting, har rætti prísurin verður ásettur, vil hetta eisini viðføra, at tað í framtíðini ikki letur seg gera at kapitalisera ein stóran part av tilfeingisrentuni í søluupphæddum, sum kunnu enda uttan fyri fiskivinnuna. Marknaðargrunndaða skipanin skal samstundis syrgja fyri, at tað er ein virkin kapping og ein tilskundan til at menna fiskivinnuna.

Í einum seinni kapitli verða ásetingar um antitrust-reglur viðgjørðar, har endamálið við ásetingunum er at forða fyri miðsavnan av fiskirættindum við at áseta mørk fyri, hvussu nógv rættindir eitt einstakt reiðari ella ein einstøk fyrítøka kann hava. Tað er greitt, at valið av tilíkum ásetingum kann fáa avgerandi ávirkan á, hvussu tann marknaðargrunndaða skipanin fæst at virka. Soleiðis kunnu ov strammar reglur ímóti miðsavnan hava við sær ein ov stóran flota, ið sostatt ikki fær fullan ágóða av stórrakstri. Í síðsta enda kann hetta minka um tilfeingisrentuna og inntøkurnar hjá landinum av at bjóða út rættindini.

Sambært arbeiðssetninginum skal tilmæli sostatt gerast um eina marknaðargrunndaða fiskivinnuskipan. Kjakið í almenna rúminum um marknaðargrunndaða fiskivinnuskipan hevur tó í ávisan mun havt fokus á marknaðargrunndaða regulering heldur enn marknaðargrunndaða útluting, og tí verða ymiskar tulkningar av hugtakinum “marknaðargrunndað fiskivinnuskipan” eisini stutt lýstar.

Sett verða upp nøkur kriteriir, ið nevndin heldur vera hóskaði til at meta um ymiskar útlutingarskipanir, og endaligu tilmælini verða eisini gjørd við hesum metingarkriterium í huga. Tilmælini frá nevndini taka tó eisini støði í m.a.

¹ Sí fylgiskjal 2, sum nágreinar arbeiðssetningin.

royndum úr øðrum londum við uppboðssælum og búskaparfrøðiligum úrslitum innan uppboðssæluástøðið. Hesi verða eisini væl lýst í hesum kapitli.

Við støði í tí nágreinaða arbeiðssetninginum hevur nevndin gjørt av at lýsa tvey ymisk uppskot um útlutingarleistir. Báðir leistir royna hvør á sín hátt at loysa avbjóðingina av, at eitt útboð av rættindum hevur við sær stórri váða fyri vinnuna í mun til siktbari (forudsigbarhed) og tilrættislegging nøkur ár fram í tíð. Fyrri leitur inniheldur soleiðis fiskirættindir við gildistíð í eitt longri áramál, hin seinni inniheldur forkeypsrætt hjá verandi rættindahavarum til stóran part av sínum rættindum árið eftir.

Fyrri uppskot er eitt tilmæli um eina skipan við bæði stutt- og langtíðarloyvum. Í hesum uppskoti skal einans ein partur av gjaldinum rindast við ársbyrjan. Størsti parturin skal rindast eftir avreiðing, og prísurin skal tillagast fyri at geva rúm fyri sveiggjum í miðalprísinum á fiskaslagnum. Harumframt ber til at tillaga fyri sveiggjum í oljuprísinum, tó at tað er týðningarmikið, at ein tilik tillaging samstundis ikki eggjar til minni umhvørvisvinarligar framleiðsluløysnir.

Seinna uppskot er eitt tilmæli um eina skipan, har øll rættindir verða lutað út á hvørjum ári, men har fyrítøkurnar tó hava forkeypsrætt til størsta partin av loyvunum, sum hesar høvdu ræði á árið fyri. Í hesum uppskoti rinda fyrítøkurnar fyri loyvinu, tá ið kvoturnar verða keyptar, men tær fáa endurgoldið meginpartin av gjaldinum, um tær lata rættindini inn aftur.

Nevndin mælir til at seta serfrøðingar í uppboðssælum til at gera gjølligari tilmæli um smálutirnar í uppboðssælum, herundir í hvønn mun opin ella afturlatin uppboðssæla skal nýtast. Møguliga er ikki sami uppboðssælurhátur hóskandi til allar marknaðir.

Á hoyringsfundum við vinnuligu umboðini kom til sjóndar, at tey vóru sera ivasom móttvegis einari marknaðargrunndaðari útluting. Vinnuligi hoyringsbólkinur fanst serliga at, at øll rættindir skuldu selja umvegis eina uppboðssælu. Atfinningarnar snúðu seg serliga um váðan, sum slík skipan hevur við sær fyri fyrítøkurnar og starvsfólk teirra. Víst varð eisini á, at verða hóskandi tilfeingisgjöld lögð á fiskirættindini, verða avbjóðingarnar við høgt virðismettum fiskirættindum nógv minni.

Hesar somu atfinningar blivu eisini færðar fram í politiska hoyringsbólkinum. Umboð fyri andstøðuflokkarnar í hoyringsbólkinum tóku ikki undir við uppboðssælu, men hildu kortini at talan kundi vera um uppboðssælu av nýggjum rættindum.

7.2 Arbeiðssetningurin

Eitt av høvuðsmálunum í arbeiðssetninginum er, at størst móguligur partur av tilfeingisrentuni skal falla til landið.

Undir 4. punkti: Frá politiskari útluting av fiskirættindum til marknaðargrunndaða skipan, verður sagt, at farast skal burtur frá eini skipan, har útlutingin av fiskirættindunum verður grundað á lógarviðgerð í Løgtinginum ella fyriskipan, ið landsstýrismaðurin í fiskivinnumálum hevur ásett. Sambært arbeiðssetninginum kunnu uppskotini vera uppboðssæla ella aðrar útbjóðingarskipanir frá tí almenna til privatar, og sostatt skal talan vera um almenna útbjóðing av fiskirættindum.² Í arbeiðssetninginum verður eisini sagt, at rættindini eru tíðaravmarkað og kunnu ikki geva tí privata ognarrætt til tilfeingið.

Nevndin skal viðgera og gera tilmæli um, hvussu marknaðurin fyri fiskirættindini best kann skipast, og hvørjar treytir skulu setast teimum, ið bjóða seg fram. Í arbeiðssetninginum er ásett, at marknaðurin fyri fiskirættindir skal vera ein marknaður millum tað almenna øðrumegin og tað privata hinumegin.

Undir 5. punkti: Kapping og atkomiligheit, er ásett, at nevndin skal gera uppskot um, hvussu kapping og atkomiligheit verða tryggjað í vinnuni.

7.3 Verandi útluting av fiskirættindum

Í verandi skipan er heimilað landsstýrismanninum at skipa atgongd til at reka vinnuligan fiskiskap, útluting og býti av fiskirættindum, sum kann sigast at vera politisk/fyrisingarlig. Størsti parturin av fiskiskapinum er tó skipaður beinleiðis við lóg um vinnuligan fiskiskap, sum í 1994 ásetti, at tey skip, sum vóru í flotanum, og sum høvdu veiðiloyvir, tá lógin kom í gildi, eisini sambært nýggju lógini høvdu rætt til veiðiloyvir og til fiskiloyvi til tann fiskiskap, tey høvdu lutikið í. Hetta var bæði galdandi fyri fiskiskap í føroyskum sjógv og fyri fiskiskap uttan fyri føroyskan sjógv. Tá ið avmarkingar síðan eru settar í føroyskum fiskiskapi, hevur grundreglan sum oftast verið, at tey, sum hava verið virkin og hava

² Landsstýrismaðurin hevur á fundi við nevndina 27.05.16 greitt nevndini frá, at talan skal vera um eina uppboðssælu. Si fylgiskjal 2.

søguligan fiskiskap at vísa á, eru sloppin upp í part, eins og tey hava fingið fyrimun, tá fiskirættindir eru býtt fyrstu ferð. Uppboðssólan av makrelrættindum í 2011 er tó eitt undantak.

7.3.1 Atgongd – loyvissløg

Fyri at reka vinnuligan fiskiskap skalt tú hava eitt veiðiloyvir. Veiðiloyvið verður givið eigara av ávísum fiskifari, men er altíð bundið at einum ávísum fiskifari.

Í lógini um vinnuligan fiskiskap er talið av veiðiloyvum í fiskiskapinum eftir botnfiski í føroyskum sjógvi avmarkað til talið, ið var 1. januar 1995. Í øðrum fiskiskapi er eingin samsvarandi lógarásett avmarking, men praksis hevur verið, at fá nýggj veiðiloyvir eru latin aftur at teimum, ið vóru miðskeiðis í 1990-unum.

Talið og slagið av veiðiloyvum eru í høvuðsheitum tey somu, sum vóru miðskeiðis í 1990-unum. Við veiðiloyvinum fært tú eisini rættindir at avhenda tað (saman við skipi), at leggja tað saman við øðrum veiðiloyvir og at flyta tað á annað fiskifar.

Fiskiloyvi verður útskrivað árliga og inniheldur ásetingar um, hvussu nógv og hvar, tú kanst fiska, eins og tað inniheldur tekniskar treytir um reiðskap o.tíl. Rættindir í fiskiloyvinum kunnu vera eginkvota, rættur at fiska av felagskvotu, egnir fiskidagar o.s.fr.

7.3.2 Áseting og útluting av fiskirættindum

Fiskiskapurin eftir botnfiski í føroyskum sjógvi (fiskidagaskipanin) er reguleraður í lógini um vinnuligan fiskiskap. Lógin sigur, hvussu býtt varð fyrstu ferð, hvør sleppur framat, og hvussu fiskidagar verða býttir millum bólkar av fiskiförum.

Fyri allan annan fiskiskap gevur lógin landsstýrismanninum heimild til at gera kvotuskipanir ella fiskidagaskipanir, har rættindini ikki eru býtt út í lógini. Talan er um víðar heimildir til landsstýrismannin. Í lógini eru t.d. ongar ásetingar ella leiðreglur um, hvat landsstýrismaðurin skal leggja dent á, og hvørji atlit hann skal taka, tá hann býtir fiskirættindir út. Lógin hevur endamálsorðingar, men hesar eru rættiliga breiðar og geva lítil leiðbeining um, hvørji ítækilig atlit landsstýrismaðurin skal taka, tá t.d. kvotuskipan skal gerast fyri veiðu á føroysku landleiðunum. Landsstýrismaðurin er sjálvandi bundin av vanligum fyrisingarreglum, og at avgerðir um útluting og býti av rættindum skulu vera lógligar og sakligar.

Tá ið føroyskir myndugleikar eftir 1994 hava útlutað og býtt fiskirættindir, hava umstøðurnar og fortreytirnar verið ymiskar. Grundreglan hevur tó altíð verið, at tað eru tey skip ella feløg, sum hava verið virkin og/ella hava søguligan fiskiskap at vísa á, sum eru sloppin upp í part, tá avmarkingar eru settar í verk fyri ávísan fiskiskap – bæði tá ið atgongdin er vorðin avmarkað, og tá ið kvotur ella fiskidagar fyrstu ferð eru býtt millum skip ella skipabólkar.

Latið okkum taka nøkur dømi í tilvildarligari raðfylgju:

Tá ið atgongdin til fiskiskap eftir botnfiski í føroyskum sjógvi við lógini um vinnuligan fiskiskap varð avmarkað, og talið av veiðiloyvum fastfryst, vórðu tað tey, sum vóru virkin, ið kundu halda áfram.

Broytingin í skipanini miðskeiðis í 1990-unum er eitt dømi, har fiskiskapur, sum hevur verið meira ella minni fríur, er umskipaður – fyrst við kvotuskipanini í 1994 og síðan við fiskidagaskipanini í 1996 – og tá ið rættindini vórðu býtt, vóru tað tey skip, sum vóru virkin í flotanum, og sum søguliga høvdu fiskað botnfisk í føroyskum sjógvi, sum fingi hesi rættindir.

Tá ið fiskiskapurin eftir svartkjafti varð umskipaður frá felagskvotu til eginkvotu í 2009, varð tæka kvotan býtt millum teirra, sum frammanundan høvdu havt rætt at fiska svartkjaft. Í sjálvum býtinum millum skipini varð ein veking gjørd, soleiðis at tað, at hava rætt til fiskiloyvi til svartkjaft, vígaði 25 prosent, og søgulig veiða í einum 10 ára tíðarskeiði vígaði 75 prosent.

Tað feskasta dømi er skipanin av makrelfiskiskapinum frá og við 2010. Stórar nøgdir av makreli komu í føroyskan sjógv, og Føroyar mettu samstundis, at teirra partur í strandarlandaavtaluni var ov lítil. Tá varð politiskt gjørt av, at øll føroysk fiskifør við veiðiloyvir skuldu hava móguleika at fiska makrel, tó so at tey, ið høvdu verið virkin í makrelveiðu árin frammanundan (nótaskipini), varðveittu bróðurpartin av kvotuni. Hetta hevur verið skipanin øll árin síðan 2010.

Í sambandi við býtið av tæku føroysku makrelkvotuni millum skipabólkar hava í 2013, 2014 og 2015 verið sett upp nøkur kriteriir, sum hava verið lögð til grundar fyri útlutingini, býtinum og reguleringini av makrelfiskiskapinum yvirhøvdur. Hesi kriteriir hava t.d. verið atlit til at tryggja fulla gagnnýtsla av kvotuni, arbeiðsskapan, inntøkur til landskassan (veiðugjald), fjøltáttaðir veiðihættir, einfalt eftirlit og vísindaligar royndir.

Fiskirættindir	Ár	Rættindaslag	Meginregla fyri tilluting og býti	
			Atgongd	Býti/kriterii
Botnfiskur í føroyskum sjógvi (kvotuskipanin)	1994	Felagskvotur, eginkvotur	Søgulig veiða, tey, sum vóru í fiskiskapinum	Heildarkvotan býtt millum bólkar eftir søguligum tølum, javnt býti í bólkunum, sum eginkvotur
Botnfiskur í føroyskum sjógvi (fiskidagaskipanin)	1996	Felags fiskidagar, egnir fiskidagar	Søgulig veiða, tey, sum vóru í fiskiskapinum	Fiskidagatalið býtt millum bólkar eftir søguligum tølum, í bólkunum við fiskiførum +15 t var javnt býti í bólkunum, sum egnir fiskidagar.
Makrelur	1996	Heildarkvotur, eginkvotur	Søgulig veiða, tey, sum vóru í fiskiskapinum (nótaskip)	Javnt býti, eginkvotur
Makrelur	2012 2013	Eginkvotur Felagskvotur Felagskvotur við hámarki	Øll skip við veiðiloyvir	Full gagnnýtsla av kvotuni, arbeiðsskapan (avreiðingargjald), inntøkur til landskassan (veiðugjald), fjøltáttaðir veiðihættir, einfalt eftirlit, vísindaligar royndir
Norðhavssild	1996	Heildarkvota og eginkvotur	Nótaskip	Javnt býti, egnar kvotur
Norðhavssild	2007	Heildarkvota, felagskvota, felagskvota við hámarki	Ídnaðarskip finga ein part av føroysku heildarkvotuni	Felagskvota við hámarki
Lemmatrolarar í dagaskipan	2010	Fiskidagar, egnir fiskidagar	Lemmatrolarar	Býtt millum skipini eftir søguligari daganýtslu
Svartkjáftur	2009	Heildarkvota, eginkvotur	Søgulig veiða, tey, sum vóru í fiskiskapinum (nótaskip, ídnaðarskip, frystitrolarar)	Loyvir (vekt 0,25) og søgulig veiða (vekt 0,75),
Rækjur í NAFO 3L, Grand Bank	2007	Heildarkvota, eginkvotur	Rækjuskip	Javnt býti
Toskur í NAFO 3M, Flemish Cap	2010 2011 2012	Heildarkvota, felagskvota	Flakatrolarar	At umsøkjaramir hava eitt skip við veiðiloyvir At skipið skal kunna virka og frysta fiskin umborð At skipið hevur drúgvur royndir frá hesi framleiðslu
Toskur í NAFO 3M, Flemish Cap	2013	Heildarkvota, felagskvota	Trolarar í bólki 2 Línuskip í bólki 3	Fiskifør undir føroyskum flaggi, sum hava fiskiloyvi til botnfisk í føroyskum sjógvi í bólkunum 2 og 3
Botnfiskur í Eysturgørnlandi	2011 -2016	Heildarkvota, Felagskvotur	Søgulig veiða (ísfiskatrolarar, línuskip, flakatrolarar)	Rullandi referansutiðarskeið
Kongafiskur í Irmingarhavi	2005	Heildarkvota eginkvotur	Søgulig veiða, tey, sum vóru í fiskiskapinum	Javnt býti

Talva 7.1. Dømi um útluting og býtið av føroyskum fiskirættindum síðan 1994

Hesi árinu hevur verið ymiskt, hvat fyri kriterii hevur vígað mest. Hetta kemst av, at fyrirteytir og umstøðurnar hava verið ymiskar hvørt ár. Tey fyrstu árinu varð t.d. dentur lagdur á at skipa so fyri, at ásetta føroyska kvotan varð fiskað. Hetta varð gjørt, tí í millumtjóða makrelsamráðingunum hevði tað týðning, at Føroyar kundu prógva, at til bar at fiska nógvan makrel í føroyskum sjógvi. Seinni – t.d. í 2015 – varð minni dentur lagdur á fulla gagnýtslu, og í staðin varð meira gjørt burtur úr virðisøking. Hetta var tí, at nú høvdu føroysk skip aftur móguleika at fiska makrel í ES-sjógvi og norskum sjógvi og kundu tí fiska makrel størri part av árinum.

Í talvuni niðanfyrri eru fleiri dømi um útluting og býtið av fiskirættindum síðan 1994.

Samanumtikið ber til at siga, at tá ið avmarkingar eru settar í verk í føroyskum fiskiskapi, hevur grundreglan verið, at tað í allar flestu førum hava verið tey skip ella feløg, sum hava verið virkin og hava søguligan fiskiskap at vísa á, sum eru sloppin upp í part, og at søguligur fiskiskapur hevur vígað nógv, tá ið fiskirættindir fyrstu ferð eru býtt millum skip ella

skipabólk. At fyrsta býtið ella útlutingin er til teirra, sum frammanundan eru í vinnuni, og at kvotur verða útlutaðar við støði í søguligum fiskiskapi, er eisini vanligasti leisturin í fiskiveiði aðrastaðni.³

7.3.3 Umsetiligheit í verandi skipan

Undir verandi skipan kunnu fiskirættindir skifta hendur, við at loyvur, kvotur ella fiskidagar verða avhendað. Harafturat kunnu skip við loyvur verða seld, og feløg, ið eiga fiskiskip, kunnu skifta eigara.

Síðan vit finga lógina um vinnuligan fiskiskap í 1994, eru reglurnar fyri umsetiligheit av fiskirættindum broyttar fleiri ferðir, og skiftandi politiskar samgongur hava skert ella víðkað um móguleikarnar í skipanini at víðarihanda rættindir. Lógin hevur tó ongantið loyvt heilt fríari umsetiligheit. Sambært lógini, sum hon var samtykt í 1994, kundu kvotur bert umsetast fyri eitt ár í senn. Frá tí at fiskidagaskipanin kom í gildi í 1996, kundu fiskidagar og kvotur umsetast fyri eitt fimm ára tíðarskeið. Frá 1997 kundu kvotur og dagar umsetast uttan beinleiðis tíðaravmarking. Í 1998 gjørdust eisini veiðiloyvini umsetilgari, tá ið tað bleiv loyvt at leggja tey saman við tí endamáli at kunna kasta rættindini saman fyri at hava betri vinnugrundarlag.

Í verandi skipan eru t.d. rættiliga nógvar avmarkingar fyri at leggja veiðiloyvir saman og at avhenda fiskidagar millum bólkar og veiðihættir í fiskidagaskipanini í føroyskum sjógvi. Harafturat ger 60%-reglan, at tað ikki ber til at avhenda fiskidagar, um tú ikki sjálvur hevur brúkt minst 60 prosent av døggunum ella kvotuni fiskiárið frammanundan.

Ein onnur áseting, sum avmarkar umsetiligheitina, eru reglurnar, sum seta hámark fyri, hvussu stóran part av fiskirættindunum persónar kunnu hava ræði yvir.

Lógin um vinnuligan fiskiskap ásetir treytir fyri at leggja saman veiðiloyvir og at avhenda fiskidagar og kvotur. Hinvegin eru ongar beinleiðis ásetingar, tá fiskirættindir skifta hendur við at skip við loyvum verða seld, ella við at felag, ið eigur fiskiskip, fær nýggjan eigaraskara.

7.3.3.1 Avhending av veiðiloyvum

Tá veiðiloyvir verða umsett, verður sjálvt veiðiloyvið hjá skipinum og øll fiskiloyvi, sum skipið hevur, flutt øðrum. Fiskifarið, ið rættindini verða flutt frá, missir øll rættindir til vinnuligan fiskiskap undir føroyskum flaggi.

Reglurnar um samanlegging av veiðiloyvum komu inn í lógina í 1998. Ta fyrstu tíðina bar bæði til at leggja tvey veiðiloyvir saman til eitt og at flyta tvey ella fleiri loyvur yvir á skip við ongum veiðiloyvir.

Hetta varð broytt í 1999, so at í mesta lagi tvey veiðiloyvir kundu flytast. Samstundis varð 40 tons-skott sett í fyrri samanlegging av veiðiloyvum. Hetta var galdandi til 2002, tá 40 tons-skottið varð tikið burtur. Í 2005 varð 110 tons-skottið sett í.

Eftir verandi reglum kunnu veiðiloyvir skifta hendur upp á tveir mátar:

- Veiðiloyvir kann verða flutt frá einum fiskifari á eitt annað, sum er í flotanum frammanundan – t.e. rættindir verða lögð saman. Loyvt er tó ikki at flyta veiðiloyvir millum høvuðsbólkarnar í fiskidagaskipanini.
- Veiðiloyvini hjá tveimum fiskiførum kunnu flytast á far við ongum veiðiloyvir. Í fiskidagaskipanini er tó ikki loyvt at flyta veiðiloyvir frá fiskifari, ið er minni enn 110 tons, til fiskifar størri enn 110 tons ella øvut. Heldur ikki er loyvt at flyta veiðiloyvir frá fiskifari, ið er minni enn 15 tons, til fiskifar størri enn 15 tons ella øvut. Veiðiloyvir/fiskiloyvi hjá fiskiførum undir 15 tons kunnu ikki leggjast saman.

Viðmerkingarnar til lógaruppskotið frá august 1998 um samanlegging av veiðiloyvum siga, at ein av grundgevingunum fyri broytingunum er, at tað skal bera til at kasta rættindini saman í eitt fiskifar fyri at hava betri vinnugrundarlag.⁴ Endamálið kann sostatt sigast at vera at minka um flotan og at effektivisera raksturin hjá teimum eftirverandi.

Síðan miðskeiðis í 1990-árunum er talið av veiðiloyvum í føroyska flotanum av fiskiførum yvir 15 tons minkað við góðum 25 prosentum. Minkingin er í stóran mun ein avleiðing av, at veiðiloyvir eru lögð saman í flotanum, sum er undir fiskidagaskipanini í føroyskum sjógvi.

³ Sí t.d. Libecap (2007) ella Lynham (2014).

⁴ Sí løgtingsmál 3/1998.

7.3.3.2 Avhendingar av fiskidögum

Eigarar av fiskiförum í hævudsbólki 2, 3 og 4 kunnu sínámillum í hævudsbólkinum avhenda fiskidagar fyrri eitt fiskiár í senn ella endaligt. Tó er ikki loyvt at avhenda dagar frá trolveiðu til húkaveiðu og øvut.

Loyvt er tó at avhenda fiskidagar millum hævudsbólkarnar, tá ið 3 mánaðir eru eftir av fiskiárinum, tó ikki frá bólki 5. Fiskidagar í hævudsbólki 4, sum eru ætlaðir til fiskiskap við húki, kunnu ikki avhendast til fiskiskap við trol í bólki 4 – hvørki beinleiðis ella umvegis aðrar bólkar.

7.3.3.3 Avhendingar av eginkvotum

Eginkvotur og egnar hjáveiðikvotur kunnu avhendast í eitt ár í senn ella endaligt. Avhending av eginkvotum verður ikki skrásett á sama hátt sum avhending av fiskidögum. Treyt fyrri at kunna avhenda er, at móttakarin hevur sama slag av fiskiloyvi sum avhendarin. Ein onnur avmarking er fyrri at avhenda kvotur fyrri botnfiskakvoturnar í Íslandi. Verður avhendað endaligt, er einki krav um, hvussu stórir partur skal vera fiskaður, men er avhendingin ikki endalig, er kravið, at 60% av tillutaðu kvotunum er fiskað fiskiárið frammanundan.

7.3.3.4 Søla av fiskiförum og eigaraskifti

Fiskirættindir kunnu eisini skifta hendur, tá ið fiskifør verða seld í vanligari sølu, á tvingsilssølu, ella tá ið felag, ið eigur fiskifar, skiftir eigaraskara. Í sambandi við vanliga sølu og tvingsilssølu kemur tað eisini fyrri, at fiskirættindir verða flutt av skipinum, áðrenn sjálvst skipið verður selt.

Lógin um vinnuligan fiskiskap hevur onga ítøkiliga áseting um, hvat skal henda við fiskirættindum, tá ið fiskifør verða seld, ella felagið skiftir eigaraskara.

Veiðiloyvið er knýtt at ávísingum fiskifari og givið hesum fiskifari. Fyrisingarlig siðvenja hevur í nógv ár verið, at um keyparin lýkur krøvini, ið lógin annars setir fyrri at eiga fiskifar undir føroyskum flaggi, verður góðtikið, at fiskirættindir fylgja við søluni. Hesi krøv snúgva seg um eigara- og avgerðarviðurskifti í feløgum, sum eiga fiskifør, hvussu stórir partur av kapitalinum kann vera á útlenskum hondum, umframt ásetingarnar um, hvussu stóran part av rættindum persónar kunnu hava ræði yvir.

7.3.4 Stutt eftirmeting av verandi skipan við atlitum til tilfeingisgjældum

Arbeissetningurin staðfestir, at størst møguligur partur av tilfeingisrentuni skal í Landskassan. Hetta kann skiljast sum, at fiskivinnan skal rinda fyrri loyvini í størri mun enn hon ger í dag. Somuleiðis verður í arbeissetninginum sagt, at farast skal burtur frá politiskari útlutning.⁵

Sum lýst í undanfarna broti, hevur søguligur fiskiskapur vígað tungt í útlutningini av loyvum. Upprunaliga fingur aktørar í fiskivinnuni hesi loyvir ókeypiss frá landinum, og aðrar fyrirkur hava eftirfylgjandi keypt loyvir frá hesum fyrirkum. Tá aktørar, sum upprunaliga fingur loyvini ókeypiss, eru farnir úr vinnuni, hava teir tikið stór virðir við sær úr vinnuni (tilfeingisrentu).

Síðan 2011 hava partar av fiskivinnuni rindað fyrri loyvini við veiðugjældum (fyrri makrel, sild og svartkjáft) og tilfeingisskatti/loyvisskatti (avtikin frá 2016). Harumframt er eitt avreiðingargjald á avreiðingar uttanlands av makreli og sild.

Inntøkur frá veiðugjældum síggjast í talvu 7.2 niðanfyrri. Í 2013 var avgjaldið 0,75 krónur fyrri hvørt veitt kilo av makreli í rundari vekt. Hetta varð broytt fyrri 2014, tá rindast skuldi 0,50 krónur fyrri hvørt kilo av sild í rundari vekt, og avgjaldið á makrel varð hækkað til 1 krónu. Tað var eisini í 2014, at avreiðingargjaldið á 2 krónur varð lagt á avreiðingar uttanlands. Fyrri 2016 eru avgjældini 1 króna á makrel, 0,75 krónur á sild og 0,20 krónur á svartkjáft.

⁵ Fyrimunir og vansar við ymskum útlutningarmætum (herundir søguligari útlutning og uppboðssølu) verða stutt viðgjørdir í øðrum brotum í hesum kapitli, og verða hesi tí ikki nágrenniliga viðgjørð her.

(Mió. krónur)	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Veiðugjöld samb. figgjarlógini	0	16	65	139	126	110	165

Talva 7.2. Veiðugjöld í árunum 2010-2016 (2016 er mett tal).

Umframmet hesi veiðugjöld hefur fiskivinnan eisini rindað ein eykaskatt (tilfeingisskatt/loyvisskatt) síðan 2011. Í 2013 kom hesin skattur frá bæði fiskivinnuni og alivinnuni, men í 2014 varð hann avtíkin fyri alivinnuna. Í 2013 rindaðu fiskivinnan og alivinnan 2,5 prosent av skattskyldigu inntøkuni oman fyri 1 mió. krónur. Í 2014 varð hetta tó hækkað upp í 7 prosent, tá serstøk skattskipan varð sett í verk fyri alivinnuna, sum tí ikki rindar henda tilfeingisskatt/loyvisskatt longur. Ætlanin er tó ikki at nýta henda skattin frá 2016, og grundgevingin er, sambært figgjarlógini fyri 2016, at tað verður mett at vera óheppið, at føroyskar fyrirkur rinda ymiskan partafelagsskatt.

Inntøkurnar frá tilfeingisskattum/loyvisskattum síggjast í talvu 7.3 niðanfyri.

(Mió. krónur)	2013	2014	2015	2016
Tilfeingisskattur/loyvisskattur	18	6	19	0

Talva 7.3. Tilfeingisskattur/loyvisskattur í árunum 2013-2016.

Tað eru fleiri ábendingar um, at hesi gjöld ikki eru eins stór og tilfeingisrentan í vinnuni. Ein ábending er, at vinningurin hevur verið nógvur í þortum av fiskivinnuni, og í hesum bólkum hava lønirnar somuleiðis verið stórar í mun til, hvat sæst aðrastaðni í føroyska samfelagnum. Tað er tó týðningarmikið at vísa á, at stórir vinningur í sjálvum sær nýtist ikki einans at vera tekin um tilfeingisrentu, tí talan kann eisini vera um intramarginala rentu. Intramarginala rentan er tann parturin av eyka vinninginum, sum fyrirkun vinnur, av tí at hon hevur ein serligan kappingarfyrirum fram um aðrar fyrirkur, og har hesin kappingarfyrirumur ikki stavar frá fiskatilfeinginum. Her kann eitt nú vera talan um serfærleikar av einhvørjum slagi. Fakliga tilráðingin er, at intramarginala rentan skal ikki skattast, men eigur at vera hjá fyrirku og manning.

Enn ein ábending um høga tilfeingisrentu í vinnuni kemur frá skipasølum. Skip hava seinastu árin verið handlað fyri upphæddir, ið hava verið væl oman fyri skipavirðini, og hesi tøl geva sostatt ábendingar um tilfeingisrentuna, sum er knýtt at hesum loyvum/skipum. Virðini á loyvunum eru skrásett sum goodwill í roknskapinum hjá fyrirkunum. Tað er tó einans í tí førri, har skip/veiðiloyvir er handlað, at hesi virðir verða skrásett, og tí kunnu hesi tøl ikki nýtast til at gera eina meting av samlaðu tilfeingisrentuni í vinnuni.⁶

Í talvuni niðanfyri síggjast útvald tøl úr figgjarstøðuni hjá samlaða flotanum fyri útvald ár í tíðarskeiðnum 2002-2014. Har sæst eitt nú, at veiðiloyvini, sum vórðu handlað, høvdu eitt virði á umleið 500 mió. krónur í 2014, og hetta virðið er vaksið munandi síðan 2002.⁷ At kvotur vórðu handlaðar beint áðrenn figgjarstøðuna, kann vera ein avleiðing av, at atgongdin til figging var góð undan kreppuni, og nógv ferð var sum heild á føroyska (og altjóða) búskapinum um hetta mundið.

(Mió. kr.)	2002	2004	2006	2008	2012	2014
Goodwill/veiðiloyvir	26	57	284	544	594	532
Skip	1805	1909	2654	2155	2308	2385
Langfreistað skuld	952	1158	1991	1628	1788	1760
Skuld í alt	1599	1863	3226	2867	3022	3337

Talva 7.4. Útvald roknskapartøl fyri flotan fyri útvald ár í tíðarskeiðnum 2002-2014. Kelda: Januar

Í talvuni sæst somuleiðis, at skuldin í vinnuni er vaksin úr 1.599 mió. krónum í 2002 upp í 3.337 mió. krónur í 2014, og hon er sostatt tvífaldað hesi 12 árin. Tølini vísa somuleiðis, at økta skuldin ikki einans stavar frá ilgum í skip, tí virðið á skipinum er einans vaksið við umleið 500 mió. krónum, meðan skuldavøksturin er 1,6 mia.

Ein viðkomandi spurningur er síðan, um stór skuld er ein trupulleiki. Samanumtikið kann sigast, at stór skuld kann vera ein byrða fyri fyrirkuna, men nýtist tó ikki vera tað. Neiligu avleiðingarnar av stórar skuld verða fyrst umhugsaðar. Fyrst

⁶ Metingar av tilfeingisrentuni kunnu síggjast í frágreiðing hjá Búskaparráðnum, heystið 2014.

⁷ Her er talan um virðir á loyvum, sum hava skift eigara, síðan tey vórðu lutað út fyrstu ferð, og ikki handlar í ávisum ári.

kann staðfestast, at stór skuld hefur við sær, at meiri skal gjaldast í rentu til figgingarveitaran, og hetta minskar um gjaldfærið hjá fyrirkunni. Alt annað líka setir stór skuld tí krav um stórri peningastreym, enn annars var neyðugt, og kann hetta somuleiðis vera við til at forða fyri, at aðrar ilögur kunnu gerast, sum annars vildu verið skynsammar. Somuleiðis kann stór skuld økja um vaðan hjá vanligum áhugapørtum (stakeholders), um fyrirkun t.d. fer í gjaldsteðg. Í hvønn mun stóra skuldin er ein trupulleiki, veldst tó eisini um, hvat slag av lánnum, talan er um (t.d. hvørjar afturgjaldstreytir eru settar).

Stór skuld nýtist í sjálvum sær tó ikki vera eitt vandatekin, tí tað veldst fyrst og fremst um, hví skuldin er íkomin, t.e., hvørjar ilögur, hon hefur figgjað. Fyri fiskivinnuna kann hugsast, at skuldin veksur sum ein beinleiðis avleiðing av umsetligheitini. Her er talan um skuldavøkstur, sum er við til at tryggja eina effektivari fiskivinnu, og sum ikki skal síggjast sum ein trupulleiki fyri vinnuna. Sostatt kann stóra skuldin heilt einfalt vera eitt tekin um, at fiskivinnufyrirkun situr á virðismiklum loyvum. Samanumtikið er sostatt neyðugt at gera eina samlaða meting av figgjarviðurskiftunum hjá fyrirkunni fyri at staðfesta, um stóra skuldin er ein trupulleiki ella ikki.

Eins og víst varð á omanfyri, er veiðiloyvið knýtt at skipinum í núverandi skipan. Hetta hefur við sær, at skipahandlar ikki einans hava endurspeglað virðini á skipunum, men eisini virðini á kvotunum (t.e. tilfeingisrentuna í ávísium tíðarskeiði). Á hvønn hátt skipasølu geva ábendingar um tilfeingisrentu, kann lýsast nærri við einum dømi við nótaskipinum Fagrabergi. Í talvu 7.4 omanfyri sæst, at virðið á skrásettum veiðiloyvum vaks í 2006. Her var talan um sølu av táverandi Krúnborg (í dag Fagraberg), sum Framherji keypti hetta árið. Skip við loyvir varð selt fyri umleið 350 mió. krónur. Um skipið hevði eitt virði á 150 mió. krónur, hefur hetta við sær, at virðið á loyvinum, sum eisini er tilfeingisrentan í ásettum tíðarskeiði, er umleið 200 mió. krónur. Hesi tøl eru tó út frá teimum fortreytum, sum vóru galdandi, tá keypið fór fram í 2006, t.e. út frá teimum kvotum, fiskaprisum, oljuprisum, o.s.fr., sum keypari og seljari tá dugdu at meta um. Hvussu stór árliga tilfeingisrentan er út frá hesum døminum, veldst um, hvussu langa gildistíð, roknað verður við fyri loyvið, og eisini hvat rentukrav verður nýtt. Sett verður sum fortreyt í hesi frágreiðing, at rentukravið er 8 prosent. Um væntaða gildistíðin er óendalig, gevur hetta eina árliga tilfeingisrentu beint undir 15 mió. krónur fyri júst hetta loyvið.⁸ Tað er tó lítið sannlíkt, at roknað verður við óendaligari gildistíð, tí umhvørvið er ov óstøðugt til hetta. Heldur er sannlíkt, at væntaða gildistíðin var umleið 10 ár, og tá verður árliga tilfeingisrentan umleið 26 mió. krónur.⁹ Tað skal tó sigast, at fortreytirnar eru mest sannlíkt broyttar til tað betra, síðan henda avtalan varð gjørd í 2006. Hetta gevur kortini eina ábending um virðið á ávísium loyvum – í hesum føri hjá einum nótaskipi.

Samantikið kann sigast, at vinnan í stórri mun enn áður rindar fyri atgongdina til tilfeingið. Í 2015 vóru eyka inntøkurnar frá fiskivinnuni umleið 130 mió. krónur (tó ikki íroknað avreiðingargjald), og her er talan um eitt gjald, sum fyrstu ferð varð lagt á vinnuna í 2011, og tað er vaksið støðugt síðan. Kortini eru ábendingar um, at partar av vinnuni hava ein eyka (ónormalan) vinning ella tilfeingisrentu, og nýskipanarnevndin arbeiðir við støði í einum politiskum ynski um, at hesin eyka vinningur eisini skal í landskassan.

Somuleiðis kann staðfestast, at skuldin er vaksin í tíðarskeiðnum 2002-2014, og ein partur av orsökini til vaksandi skuldina er, at fyrirkunur keypa skip við loyvum. Kortini ber ikki til at staðfesta, at økta skuldin er ein trupulleiki fyri fiskivinnufyrirkun, tí ein tilík staðfesting krevur nágreiniliga kanning av einstøku fyrirkunum.

7.4 Ymiskar útlutingskipanir

Útlutingskipanir av fiskirættindum verða ofta flokkaðar í trýggjar bólkar: (i) uppboðssøla, (ii) javnt býti og (iii) søgulig rættindir. Av hesum útlutingsrættindum eru søgulig rættindir nógv mest nýtt. Sambært kanning av umfatandi hagtslørð hjá Lynham (2014) av ymiskum fiskiskapum, nýttu 54 prosent søgulig rættindir, 37 prosent nýttu eina blanding av ymiskum hættum, 6 prosent býttu javnt út, og 3 prosent nýttu uppboðssølu.¹⁰ Sambært hesi somu hagtslørð nýttu 91 prosent av fiskiskapnum søgulig rættindir – antin sum einasta útlutingshátt ella saman við øðrum hættum. Hetta hefur neyðturviliga við sær, at ikki er nógv kannað, hvørjar avleiðingar tað hefur at selja fiskirættindir á uppboði.

7.4.1 Søgulig rættindir og javnt býti

Tað eru ymiskar orsøkir til, at søgulig rættindir er mest nýtti útlutingshátturin. Í fleiri londum verða tilfeingisgjöld ikki lögð á fiskivinnuna ella verða lágt sett, og í hesum førum kann ein uppboðssøluskipan ikki setast í verk.

⁸ Nútíðarvirðið á eini kvotu, sum verður latin í óendaliga tíð, verður definerað sum $NV = \sum_{i=0}^{\infty} \left(\frac{1}{1+r}\right)^i \cdot A$, har r er rentukrav, og A er árligt virði á kvotuni. Við at nýta roknireglur fyri geometriskar røðir, kann hetta umskrivast til $NV = \left(\frac{1+r}{r}\right) \cdot A$.

⁹ Nútíðarvirðið á eini kvotu, sum verður latin í n ár, verður definerað sum $NV = \sum_{i=0}^n \left(\frac{1}{1+r}\right)^i \cdot A$, har r er rentukrav, og A er árligt virði á kvotuni. Við at nýta roknireglur fyri eitt nú geometriskar røðir, kann hetta umskrivast til $NV = \left(\frac{1+r}{r}\right) \cdot \left(1 - \left(\frac{1}{1+r}\right)^{n+1}\right) \cdot A$.

¹⁰ Kanningin fevnir einans um fiskiskap, har umsetligar eginkvotur hava verið nýttar. Smáfiskiskapur er heldur ikki við í kanningini. Hagtslørðin gongur einans fram til 2004.

Uppboðssöluskipanin gerst einans viðkomandi í tí føri, har myndugleikin hevur gjørt av, at vinnan skal rinda fyri rættindini. Her skal eisini havast í huga, at fiskivinnan í nørkrum londum ikki verður umsitin búskaparliga ella lívfrøðiliga burðardygt, og samfelagslig atlit viga ofta tungt í fiskivinnuumsitingini. Í hesum londum kann tað vera eitt beinleiðis ynski, at fiskivinnan ikki skal virka eftir marknaðargrunndaðum treytum. Hetta ber til, tí fiskivinnan er ikki høvuðsvinna, eins og í Føroyum, har krav má vera um, at vinnan er lívfrøðiliga og búskaparliga burðardygg.

Anderson et al (2010) grundgeva fyri søguligum rættindum, tí sambært hesum høvundum kunnu søgulig rættindir eggja til fleiri íløgur, tí tey veita aktørum í fiskivinnuni trygd fyri rættindunum. Hesir rithøvundar meina, at tann vansi er við uppboðssølum, at tær kunnu ikki veita aktørum í fiskivinnuni nøktandi trygd fyri loyvunum, og at uppboðssølu hava við sær, at vinnan rindar alla ella meginpartin av tilfeingsrentuni inn til tað almenna. Hetta kann síðan elva til, at vinnufyrirtekur ikki kunnu gera íløgur, sum annars vildu verið skynsamar. Sambært hesum sjónarmiði kann ein uppboðssøla ikki maksimera almennu inntøkuna yvir tíð, tí optimala tilfeingisrentan minkar orsakað av óvissuni, sum uppboðssølan hevur við sær. Sostatt hanga grundgevingar fyri søguligum rættindum mangan saman við grundgevingum fyri einum lítlum tilfeingisgjaldi, tó at hetta ikki altíð ger seg galdandi. Nøkur grundgeva eisini fyri søguligum rættindum út frá tí sjónarmiði, at marknaðurin fyri fiskiloyvir ikki egnar seg til eina uppboðssølu, millum annað tí at tað gerst torført at tryggja kapping á uppboðssølumarknaðinum, í øllum førum yvir tíð.

Spurnartekin kann tó setast við nakrar partar í hesum grundgevingum. Sambært definitiónini av tilfeingisrentu svarar hon til yvirmormalan vinning, sum fellur til starvsfólk og reiðarar. Hóast tilfeingisrentan verður tikin inn í landskassan, hevur vinnan ein normalan vinning eftir, og hesin vinningur má sambært definitiónini vera so mikið stórur, at vinnan kann gera allar skynsamar íløgur – annars hevði vinningurin ikki verið normalur. Tað er hinvegin rætt, at ein uppboðssøla kann økja um óvissuna við framtíðarrættindum hjá fyrirtekuni, og hesum skal ein hava fyrilit fyri.

Harumframt hava søgulig rættindir eisini vansar við sær, tí upprunaliga útlutingin av politisku skipanini ávirkar ríkidømið hjá aktørum. Tey, ið hava fingið loyvir upprunaliga, kunnu umseta hesi loyvir til pening, um tey fara úr vinnuni – hetta ber ikki eins væl til hjá teimum, sum hava keypt loyvini.

Ein avleiðing er, at fyrirtekur gerast skuldarbundnar, tá loyvir skifta hendur. Hetta er tó ikki galdandi í sama mun, um vinnan rindar tilfeingisgjald. Eitt tilfeingisgjald minkar um tilfeingisrentuna og sostatt eisini um virðið á hesum loyvum. Um víðarisøla hevur ótilætlaðar kostnaðir við sær (transaktiónskostnaðir), er hetta tó við til at darva effektivitetin í vinnuni. Við søguligum rættindum skal støða takast til, júst hvat tíðarskeið skal vera grundarlagið undir útlutingini. Tí er ikki talan um heilt óheft útlutingargrundarlag.

Javnt býti verður av summum mett at vera rættvíst, tí politiska skipanin ikki skal taka støðu til, hvussu nógv einstakir aktørar skulu hava í slíkari útluting. Harumframt sleppur myndugleikin undan at taka støðu til, hvussu loyvini skulu býttast út sambært søguligum fiskiskapi. Við søguligum rættindum skal støða takast til, júst hvat tíðarskeið skal vera grundarlagið undir útlutingini, men soleiðis er ikki, um allir aktørar í fiskivinnuni fáa líka nógv. Kortini skal støða takast til, um ein, sum ikki hevur lutikið í fiskivinnuni áður, kann fáa kvotur sambært javnari útluting.

7.4.2 Uppboðssøla – gjald fyri tilfeingi og útlutingarháttur

Uppboðssølan hevur tann fyrimun í mun til undanfarna útlutingarleistir, at talan er um bæði gjald fyri atgongd og útluting av loyvum. Eins og víst varð á omanfyri, hava søgulig rættindir við sær, at politiska skipanin ger mun á aktørum, sum fingi loyvir upprunaliga, og øðrum aktørum, sum keypa seg inn í vinnuna.

Ein annars fyrimunur við uppboðssøluni er, at hon kann taka hædd fyri sokallaðu intramarginalu rentuni hjá virkjum í fiskivinnuni.¹¹ Intramarginala rentan er tann parturin av eyka vinninginum, sum fyrirtekan vinnur, tí at hon hevur ein serligan kappingarfyrimun fram um aðrar fyrirtekur, og har hesin kappingarfyrimunur ikki stavar frá fiskatilfeinginum. Her kann eitt nú vera talan um serfærleikar av einhvørjum slagi.

Um uppboðssølan verður samanborin við tilfeingisgjald annars, hevur hon eisini tann fyrimun, at ikki er neyðugt hjá tí almenna at gera eina meting av tilfeingisrentuni og áseta eitt gjald við støði í hesi meting, tí hetta ásetir vinnan á uppboðssøluni.

Uppboðssølan kann somuleiðis tryggja, at mest møguligt av tilfeingisrentuni endar í landskassanum, men hetta er tó treytað av, at kapping fæst á uppboðssølumarknaðinum. Hetta er somuleiðis knýtt at, hvussu uppboðssølan verður lögð til rættis.

¹¹ Hugtakið intramarginala renta er nærri viðgjørt í frágreiðingini hjá Búskaparráðnum frá heysti 2014.

Arbeidssetningurinn leggur upp til avmarkingar á uppboðsselumarknaðinum, eitt nú í mun til útlenska luttøku á uppboðssøluni, og tilíkar avmarkingar færa til minni kapping um tilfeingið og kunnu hava við sær, at ein minni partur av tilfeingisrentuni endar í landskassanum. Tá ið fáir aktørar eru við í uppboðssøluni, økist vandin fyri strategiskum atburði, ið kann færa til ymisk úrslit og ikki neyðturviliga færa tilfeingisrentuna í landskassan. Her nýtist ikki at vera talan um beinleiðis avtalað spæl, men hinvegin finnast fleiri dømir, har luttakarar í uppboðssølum eru komnir til tigandi semjur, og í tílikum færum er sjálvsagt ikki grundarlag fyri at ákæra aktørar fyri kappingaravlagandi atburð. Vansin fyri tílikum avtalam økist við talinum av uppboðssølum og ger seg serliga galdandi, tá somu aktørar luttaka fleiri ferðir. Somuleiðis økist vansin, tá aktørar kenna hvønn annan væl. Í hesum seinna færi finnast fleiri dømir um, at upplagdir vinnarar hava verið av uppboðssølum, og tí hava boðini verið nógv lægri, enn frammanundan mett

Ein onnur avbjóðing í sambandi við uppboðssølu av fiskatilfeingi er, eins og ført varð fram omanfyri, at ein slík søla hevur við sær øktan váða fyri vinnuna. Um talan er um stuttíðarloyvur, kann tað gerast torførari at gera íløgur, tí ein kann missa loyvið innan stutta tíð. Hinvegin er fyrimumurin við stuttíðarloyvum, at tær nýtist ikki at bíða so leingi til næstu sølu. Um talan er um langtíðarloyvur, er eisini talan um øktan váða, tí tá kann tað gerast torført at spáa um framtíðarprísir o.a., ið ein bjóðari skal vita fyri at geva eitt nøktandi boð til eina uppboðssølu. Ein uppboðssøla kann sostatt vera við til at økja um váðan í eini vinnu, sum frammanundan er rakt av stórari óvissu, og henda óvissa er í sjálvum sær við til at minka um væntaðu inntøkuna frá eini møguligari uppboðssølu.

Ein uppboðssøla skal sostatt leggjast til rættis, soleiðis at hesir vansar gerast so lítlir, sum gjørligt. Hetta verður nærri viðgjørt seinni í hesum kapitli, tá neyva tilrættisleggjingin verður viðgjørd.

7.5 Gjald fyri atgongd til tilfeingið

Sambært arbeidssetninginum skal nýskipanin tryggja, at størst møguligur partur av tilfeingisrentuni fellur til landið. Henda áseting hevur við sær, at vinnan skal rinda fyri atgongdina til tilfeingið í størri mun, enn hon ger í dag. Her eru í høvuðsheitum tveir hættir at taka inn pening frá vinnuni: hon kann keypa sær loyvur á eini uppboðssølu, ella henni kann verða álagt at rinda tilfeingisgjald.

Gjaldið kann skipast á ymsar hættir, og til ber eisini at taka eitt sindur av hvørjum. Sum dømi kunnu hesir hættir nevast:

- Nøgðargrunndað gjald, har fyrítøkur rinda ávíst krónutal pr. kilo.
- Prosent av avreiðingarvirðinum
- Gjald, grundað á úrslit
- Normskattur, sum tekur støði í fiktivum roknskapi, har mett verður um normalan vinning í vinnuni.

Tilfeingisgjöld verða tó ikki neyvari viðgjørd í hesi frágreiðing, tí arbeidssetningurinn áleggur nevndini at gera uppskot um eina uppboðssølu, og tí verður høvuðsdentur lagdur á hetta.¹²

7.6 Lýsing av hugtakinum “marknaðargrunndaður”

Ein týðandi áseting í arbeidssetninginum er, at útlutingin av fiskirættindum skal vera marknaðargrunndað, og tilfeingisrentan í fiskivinnuni skal í landskassan.

Hugtakið marknaðargrunndað fiskivinnuskipan kann vísa til tveir partar í fiskivinnuumsitingini: reguleringina av fiskivinnuni og útlutingina av fiskirættindum. Arbeidssetningurinn ásetir beinleiðis, at útlutingin av fiskirættindum skal gerast marknaðargrunndað, men um somu tíð eru ásetingar í arbeidssetninginum, sum darva marknaðargrunndaðu reguleringsamboðini. Hesi bæði hugtøk verða fyrst lýst niðanfyri.

7.6.1 Marknaðargrunndað reguleringsamboð

Endamálið við at regulera vinnuna er at tryggja burðardygd og effektivitet. Hetta er gjølliga viðgjørt í øðrum kapitlum í hesi frágreiðing. Munagóð regulering tryggjar sostatt, at tilfeingisrentan er so stór, sum gjørligt. Ein reguleringsskipan kann sigast at vera marknaðargrunndað, um hon loyvur marknaðinum at luta loyvur til tær fyrítøkur, sum eru best egnaðar

¹² Sí fylgiskjal 2, har arbeidssetningurinn verður nágreinaður.

til at nýta hesi loyvir. At reguleringin er marknaðargrunndað, er í nærum øllum førum ein fortreyt, um umsitingin av fiskivinnuni skal viðvirka til at gera tilfeingisrentuna so stóra, sum til ber.

Reguleringstørvurin í fiskivinnuni uppstendur, tí at avgerðir, sum einstakir aktørar í vinnuni taka, ikki eru tær gagnligastu fyri alla vinnuna samanlagt og sostatt heldur ikki fyri samfelagið sum heild.¹³ Marknaðargrunndað reguleringsamboð eru amboð, ið broyta atburðin hjá vinnuni gjøgnum búskaparlig insitament. Talan er um amboð, sum kunnu ávirka aktørar í vinnuni á ein tilíkan hátt, at hesir taka avgerðir, ið føra til bestu loysnina fyri alla vinnuna samanlagt. Vanligasta marknaðargrunndaða reguleringsamboðið í fiskivinnuumsiting eru umsetiligar eginkvotur, sum kunnu tryggja eina høga tilfeingisrentu, tó undir ávísam fortreytum. Ein marknaðargrunndað reguleringsskipan er sostatt ein skipan, sum regulerar vinnuna á slíkan hátt, at hon ikki ovfiskar stovnarar, og sum í sambandi við hesa regulering ikki ásetir aðrar forðingar fyri effektiviteti í vinnuni annars.

7.6.2 Marknaðargrunndað útluting av fiskirættindum

Grundleggjandi úrslit í búskaparfrøðini staðfestir, at endaliga allokeringin (og sostatt effektiviteturin) á einum marknaði er ikki knýtt at upprunaligu útlutingini. Uttan iva er hetta beinleiðis orsøkin til, at allokeringin ikki hevur havt líka stóran búskaparligan áhuga sum eitt nú reguleringin av fiskivinnuni. Tað er tó lítil ivi um, at úr einum samfelagsligum sjónarhorni hevur útlutingin stóran týðning. Viðgerðin, sum útlutingin fær í almenna rúminum, er greitt boð um hetta.

Ein útlutingarskipan kann sigast at vera marknaðargrunndað, um ein og hvør kann luttaka á einum gjøgnumskygdum marknaði fyri fiskirættindir. Marknaðurin kann tryggja, at landið aftur fyri rættindini fær tann pening, sum svarar til virðið á rættindunum, við teirri fortreyt, at talan er um eina vælvirkandi kapping. Ein slík skipan er eisini marknaðargrunndað, tí leikararnir í vinnuni sjálvir áseta, hvat teir halda virðið á brúksrættindunum er.

Eitt dømi um fiskivinnuskipan, sum ikki uppfyllir kravið um at vera marknaðargrunndað (í mun til bæði útluting og regulering), er ein skipan, har loyvir verða lutað út til fyrítøkur við støði í t.d. søguligum rættindum, og har ymiskar forðingar verða settar fyri at víðariselja rættindini. Í hesum dømi ber ikki til at tryggja, at tað eru tey effektivastu reiðariini, sum fáa loyvini. Eru loyvini hinvegin fult umsetilig, kunnu tey verða víðariselst til reiðari, sum eru effektivari enn tey, sum upprunaliga finga loyvini. Ein tilíkur handil er til fyrimunar fyri báðar partar. Sostatt nýtist søgulig ella politisk/fyrisitingarlig útluting ikki at ávirka effektivitetin í vinnuni. Hetta er tó treytað av lágum transaktiónskostnaði, soleiðis at fyrítøkur lættliga kunnu handla loyvir sínámillum.

Omanfyri varð ført fram, at søgulig ella politisk/fyrisitingarlig útluting í sjálvum sær ikki er ein forðing fyri búskaparligum effektiviteti (um loyvir eru fult umsetilig), men hinvegin hevur søgulig ella politisk útluting aðrar vansar við sær, eitt nú í mun til ójavnna í ríkidøminum hjá aktørum í vinnuni og teimum, sum fóru út úr vinnuni.

Mangan verða orðini uppboðssøla og marknaðargrunndað skipan nýtt sum samheiti. Hetta er ikki heilt rætt, tí uppboðssølan skal eisini uppfylla nakrar treytir, um hon skal sigast at vera marknaðargrunndað. Ein treyt er, at uppboðssøluhaldarin má tryggja, at kappingin millum aktørarnar á uppboðssøluni er so jøvn, sum til ber. Sum heild kann ein uppboðssøla innihalda so mikið nógvar avmarkingar, at spurnartekin kann setast við, um hon er marknaðargrunndað. Um treytirnar í eini uppboðssølu eitt nú áseta, at einans verandi aktørar í vinnuni kunnu bjóða, og at vinnan eftirfylgjandi heldur ikki kann broyta býtið av loyvum, kann tað gerast torført at grundgeva fyri, at marknaðarkreftirnar eru nóg friar til at tryggja eina effektiva fiskivinnu. Ein uppboðssøla tryggjar tí ikki effektivitet í sjálvum sær, tað mugu nakrar fortreytir vera til staðar fyrst. Ein fortreyt er – eins og víst varð á omanfyri – at loyvini eru umsetilig. Somuleiðis skal tilrættisleggingin av uppboðssøluni liva upp til nakrar treytir fyri at tryggja kapping á uppboðssølu marknaðinum, eins og hon skal forða fyri feilallokering av fiskiveiðirættindum.¹⁴

Samanumtikið kann sigast, at ein fiskivinnuskipan, ið er marknaðargrunndað í mun til bæði útluting og regulering, er ein fiskivinnuskipan, har útlutingin av kvotum ikki er beinleiðis á politiskum hondum, men har ein marknaður fyri loyvir ger av, hvørjar fyrítøkur fáa loyvini og fyri hvønn prís. Harumframt inniheldur ein marknaðargrunndað skipan fáar ella ongur avmarkingar í mun til luttøku og víðarísølu av hesum loyvum.

¹³ Sí t.d. kap. 4 og 5 fyri at fáa eina gjølligari viðgerð av stovnsrøkt og burðardygd.

¹⁴ Feilallokering av rættindum vísir til ta støðu, at ein fyrítøka vinnur eitt loyvir á uppboðssøluni, hóast fyrítøkan ikki er effektivasta fyrítøkan á marknaðinum til at nýta hetta loyvir.

7.7 Metingarkriteriir fyri útlutingarskipanir

Ymiskir útlutingarleistir kunnu sammetast við støðið í ásettum metingarkriterium. Her skal fyrst vísast á, at metingarkriteriini, sum eru nevnd niðanfyri, eru uppsett í tilvildarligari raðfylgju, og fleiri teirra eru knýtt saman. Fylgjandi fimm kriteriir kunnu eitt nú nýtast sum metingarstøði:

- Gjald fyri fiskirættindir
- Atgongd til vinnuna
- Ættarliðsskifti og skuldarbinding
- Støðug vinnuviðurskifti
- Møguleikin at gera broytingar í skipanini

7.7.1 Gjald fyri fiskirættindir

Tilfeingisgjöld eru gjöld, sum verða tikin av tilfeingisrentuni í vinnuni. Henda rentan kemur til sjóndar orsakað av avmarkaðari atgongd til vinnuna (t.e. avmarking við eitt nú kvotum), og um talan var um frítt fiskarí, var eingin (aktuell) tilfeingisrenta í vinnuni. Tilfeingisrentan verður roknað sum vinningur oman fyri ein ásettan normalan vinning. Tilfeingisrentan er tó ikki einans eitt ástøðiligt hugtak, men kemur greidliga til sjóndar í vinnuligum virksemi nærum dagliga, eitt nú í solum av skipum/loyvum og stórum roknskaparligum vinningi í pørtum av fiskivinnuni. Ein høg tilfeingisrenta er bæði tekin um dugnaskap í vinnuni og um munadygga umsiting frá almennari síðu.

Føroya fólk kann tryggja sær lut í tilfeingisrentuni á ymskan hátt. Í núverandi skipan fær landið ein part av tilfeingisrentuni gjøgnum tilfeingisgjöld, sum eru áløgd pørtum av vinnuni at gjalda. Landið kann eisini tryggja sær ein part av tilfeingisrentuni við at luta út fiskiloyvir á uppboðssølu.

Viðgerðin í hesi frágreiðing tekur í stóran mun støði í tí politiska ynskinum um, at størri partur av tilfeingisrentuni skal falla aftur til landið. Stødd á skatti er í stóran mun ein politiskur spurningur. Kortini kunnu ymiskir skattir nágreinast fyri ymiskar dygdir, sum hesir hava, og við støði í hesum kann vísast á, at gjöld, sum verða lögð á tilfeingisrentuna, hava nakrar fyrimunir fram um onnur gjöld, ið verða lögð á einstaklingar og vinnur í Føroyum. Eitt tilfeingisgjald ávirkar ikki atburð eins og t.d. skattir á inntøku ella nýtslu. Um tilfeingisgjaldið er stórt og tekur alla tilfeingisrentuna úr vinnuni, hevur vinnan kortini nóg mikið eftir til at draga til sín dugnaliga arbeiðsmegi og nøktandi kapital og kann framhaldandi gera allar tær íløgur, sum gagna henni. At vinnan hevur nøktandi avkast til at gera skynsamur íløgur og draga til sín arbeiðsfólk er vanlig treyt fyri at reka vinnuligt virksemi, og hetta skal ikki samanberast við tilfeingisrentu ella yvirnormalan vinning. Sostatt ávirka gjöld á tilfeingisrentuna ikki atferðina hjá vinnuni stórvegis, um hesi verða lögð væl til rættis.

Skattir á inntøku og nýtslu eru hinvegin skattir, sum ávirka atferð hjá íbúgvum, og sum hava við sær, at einstaklingar taka øðrvísi avgerðir, enn teir annars høvdu gjørt. Arbeiðsmegin kann eitt nú gera av at flyta í onnur lond, um ov nógvur skattur verður lagdur á hana samanborið við skattin aðrastaðni. At føroyska arbeiðsmegin er flytjør, er væl kent. Gjald lagt á tilfeingisrentuna kann hinvegin ikki hava við sær, at fyrirkur flyta í onnur lond og taka tilfeingið við sær. Sostatt er sannlíkt, at avleiðingin av tilfeingisgjöldum er minni enn avleiðingin av at skatta t.d. arbeiðsmegin.

7.7.2 Atgongd til vinnuna

Í arbeiðssetninginum er ásett, at atkomuligheitin til vinnuna skal betrast. Góð atkomuligheit til vinnuna er í samsvari við grundhugsanina handan føroysku fiskivinnuumsitingina, sum greitt staðfestir, at fiskatilfeingið er ogn Føroya fólks.

Flestu vinnur hava eina ávísa gátt, sum nýggir aktørur mugu sleppa uppum fyri at koma inn í vinnuna. Í nógvum vinnum krevst stórir byrjanarkapitalur fyri at starta upp, og fiskivinnan er ein teirra. Teir partar av fiskivinnuni, sum standa seg væl búskaparliga og sostatt hava eina høga tilfeingisrentu, skulu sjálvsagt hava eina rættiliga stóra pengaupphædd, um teir skulu keypast úr vinnuni. Tá ið tilfeingisrentan verður tikin inn í landskassan, er hetta við til at minka um virðini á hesum fiskiloyvum, og sostatt gerst bæði lættari og sjálvsagt eisini minni áhugavert at koma inn í fiskivinnuna. Verða móguleikarnar at viðariselja fiskirættindir avmarkaðir, minkar hetta um móguleikan hjá nýggjum aktørum at sleppa inn í vinnuna – eisini í eina fiskivinnu við uppboðssølu.

Sum heild er tað ein fortreyt fyri virkna kapping á einum og hvørjum marknaði, at tað er lætt at sleppa inn í vinnuna, tí hótanin um uttanfrákomandi aktørar er tá við til at skapa eina kapping millum verandi fyrirkur, sjálvst um tær eru fáar.

Kappingin í fiskivinnuni er tó í stóran mun á altjóða støði. Tað almenna nýtist sostatt ikki at verja føroyska brúkaran ímóti høgum prísum, tí føroyskar fyrítøkur skulu kappast á einum altjóða marknaði, har hesir prisir verða avgjördir.

Kapping, og sostatt eisini góð atgongd til vinnuna, hevur serliga stóran týdning, um ein uppboðssøla verður sett í verk. Eru fáir aktørar á uppboðssølumarknaðinum, økjast líkindini fyri, at uppboðssølan ikki fær tilfeingisrentuna inn í landskassan, eins og ásett er í arbeiðssetninginum.

7.7.3 Ættarliðsskifti og skuldarbinding

Ókeypis fiskiveiðirættindi kunnu hava avbjóðingar við sær, tá ættarliðsskiftir fara fram í vinnuni. Hetta sama er galdandi, um tilfeingisrentan er lágt sett. Omanfyri varð ført fram, at høg tilfeingisrenta í vinnuni hevur við sær, at stórar upphæddir skulu skifta hendur í sambandi við eigaraskiftir. Ein avleiðing av hesum er, at nýggjar fyrítøkur verða skuldarbundnar. Verða loyvir útlutað til fyrítøkur í óendaliga tíð, eiga vit at falda árliga virðið á eini kvotu við 13,5 fyri at finna fram til nútíðarvirðið á kvotuni.¹⁵ Hetta merkir, at um tilfeingisrentan fyri allan flotan t.d. er 1 mia. krónur árliga, er virðið á kvotunum 13,5 mia. krónur.¹⁶ Hetta er tó treytað av, at rentukravið er 8 prosent. Nútíðarvirðið er sjálvsagt minni, um loyvir ikki verða lutað út í óendaliga tíð, men fyri ásett áramál.

Mangan verður ført fram, at gjøld fyri fiskirættindir eins væl kunnu hava við sær eina skuldarbundna fiskivinnu, og at skuldin í vinnuni ikki kann minka, um vinnan skal rinda meira fyri tilfeingið til landskassan gjøgnum eina uppboðssølu. Hetta nýtist tó ikki vera rætt, tí uppboðssølu kunnu fyriskipast á ymskan hátt, og her er kanska serliga áhugavert, hvussu gjaldingin verður skipað. Gjaldið fyri fiskirættindir kann rindast, eftir at fiskurin er fiskaður (í øllum førum partvíst), og í hesum førum kann skuldin í vinnuni minka, tí veiðirættindini ikki skulu fíggjast.

7.7.4 Støðug vinnuviðurskifti

Fiskivinnan er merkt av stórum óvissum, og kapitaltørvurin er somuleiðis stórus. Umsitingin av fiskivinnuni eigur so vítt gjørligt ikki at økja óneyðugt um hesa óvissu.

Siktbari (forudsigbarhed) hevur stóran týdning fyri fígging og sostatt eisini íløguhugin í vinnuni. Siktbari merkir eitt nú, at fyrítøkur hava eina ávísu vissu fyri, at kvotur eru tøkari í framtíðini. Um fyrítøkur einans hava rættindini at fiska í stutt tíðarskeið, er grundarlagið neyvan nøktandi fyri at fáa til vegar neyðuga fígging. Hava fyrítøkur ikki vissu fyri, at ein ávísur prosentpartur av hámarksveiðuni fellur teimum í lut komandi ári, kann hetta somuleiðis hava við sær, at búskaparliga skynsamar avgerðir ikki verða tiknar. Hetta kann eitt nú koma fyri, um talan er um kostnaðarmiklar avgerðir, sum einans gagna fyrítøkuni yvir longri tíð og ikki hava nakran vinning við sær í nærmastu framtíð.¹⁷

Hetta metingarkriterii gevur nakrar ábendingar um, hvørji krøv kunnu setast til eina møguliga uppboðssølu, soleiðis at hon hevur lítil ávirkan á siktbarið og íløguhugin í fiskivinnuni.

7.7.5 Møguleikin at gera broytingar í skipanini

Týðningarmikið er, at vinna og samfelag ikki verða fastlöst í eini ávísari skipan, men at hon kann broyast, um tørvur er á tí. Um loyvir verða givin til verandi fyrítøkur í óendaligt tíðarskeið, er hetta talan um eina skipan, sum er torfør at broyta. Hetta metingarkriterii er í ávísan mun í andsøgn við kravið um støðug vinnuviðurskifti, og tí skal ein millumvegur finnast.

7.8 Tættir í eini uppboðssøluskipan

Ein uppboðssøluskipan eigur, í tann mun tað er gjørligt, at hava fyrilit fyri teimum vansom, sum eru umrøddir í hesi frágreiðing. Hesir vansar eru t.d. vantandi kapping á uppboðssølumarknaðinum og øktur váði fyri vinnuna.

Tað finnast ymskir tættir í uppboðssøluskipanini, sum støða skal takast til, og hesir tættir verða lýstir niðanfyri. Royndir við uppboðssølum í øðrum londum siga okkum, at hesir tættir kunnu samanlagt gerast avgerandi fyri, um ein uppboðssøla kann gerast ein partur av føroysku fiskivinnuni langt fram á tíð.¹⁸

¹⁵ Nútíðarvirðið á eini kvotu, sum verður latin í óendaliga tíð, verður definerað sum $NV = \sum_{t=0}^{\infty} \left(\frac{1}{1+r}\right)^t \cdot A$, har r er rentukrav, og A er árligt virði á kvotuni. Við at nýta roknireglur fyri geometriskar røðir, kann hetta umskrivast til $NV = \left(\frac{1+r}{r}\right) \cdot A$.

¹⁶ Í frágreiðingini hjá Búskaparráðnum frá heysti 2014 varð met, at *optimala* tilfeingisrentan fyri allan flotan var umleið 1 mia. kr. Hetta er sostatt ein meting av tilfeingisrentuni, um umsitingin av stovnunum er burðardygg. Stór óvissa er sjálvsagt tengd at hesum tali.

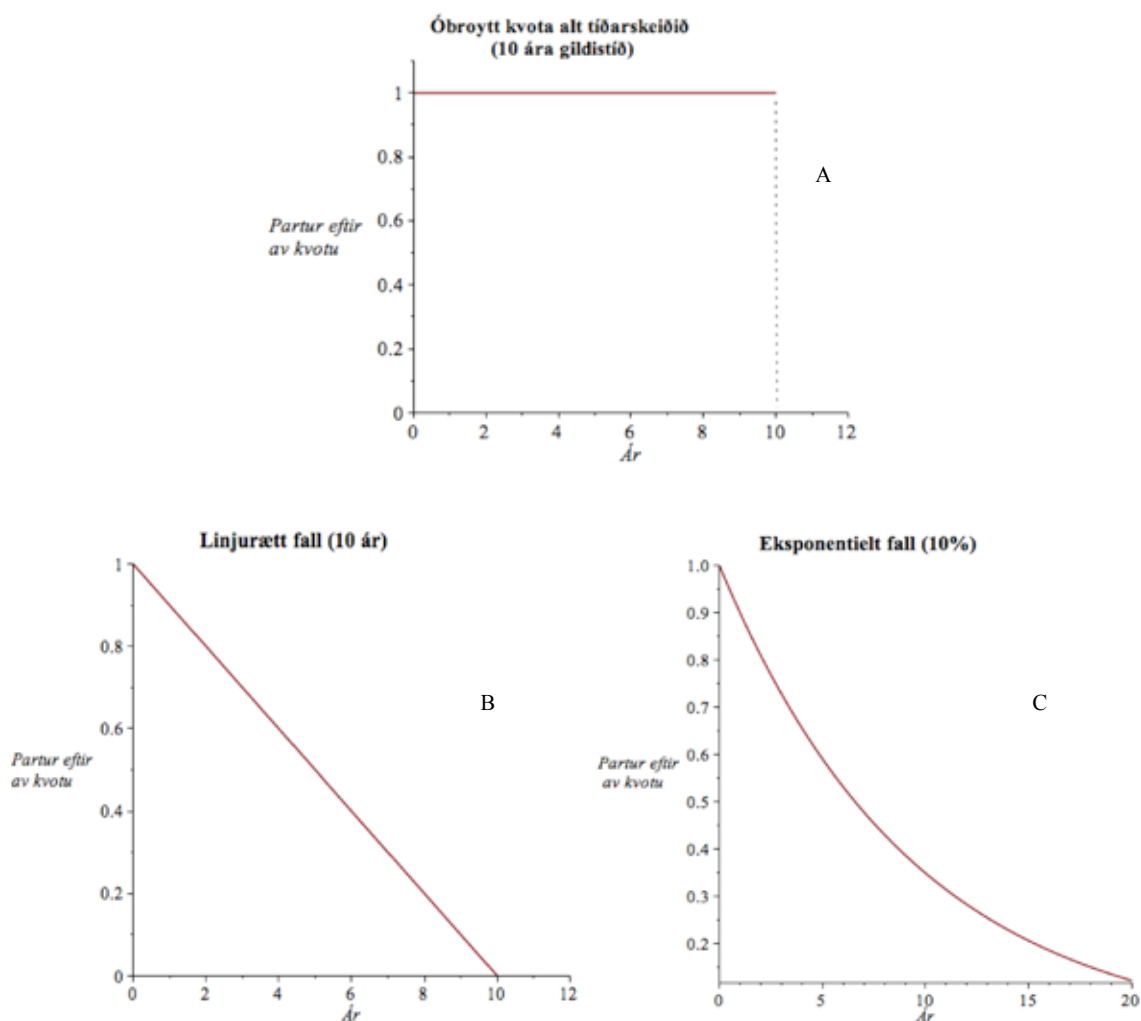
¹⁷ Eitt dømi um hetta kann vera *branding*.

¹⁸ Royndir við uppboðssølum í øðrum royndum verða lýstar í kap. 7.11.

Tá ið ein uppboðssøla skal leggjast til rættis, er tað ein røð av avgerðum, sum skulu takast. Uppboðssøluástøðir og neyvri tilrættislegging eru gjølliga lýst í kap. 7.9, og har verður eisini kjakast um ymiskar tættir í eini uppboðssølu skipan.

Hvussu stórir partur skal á uppboðssølu?

Fyrst skal støða takast til, hvussu stórir partur av samlaðu kvotunum skal um eina uppboðssølu. Her skal eisini støða takast til tey ymisku fiskasløgini, og um ymiskar skipanir skulu setast í verk fyri ymisk fiskasløg. Tað kann hugsast, at uppboðssøla er betur egnað til ávís fiskasløg enn onnur, og meginreglan her er, at vælvirkandi uppboðssøla hevur sum fortreyt, at kappingin á marknaðinum er nøktandi.

Mynd 7.1. Dømi um einki fall í rættindunum (A) og síðan niðanfyrir dømir um linjurætt fall (B) og dømi um eksponentielt fall (C) í stødd á rættindum.

Sambært arbeiðssetninginum skulu øll fiskirættindir um eina uppboðssølu í nýggju skipanini, og sostatt stóð tað ikki til nevndina at viðgera, hvussu stórir partur av kvotunum skal um eina uppboðssølu. Talan kann kortini vera um eina skiftistíð, áðrenn endaliga skipanin kemur at virka til fulnar.

Hvussu skulu útbjóðaðu eindirnar leggjast til rættis?

Fiskirættindir, sum verða seld um eina uppboðssølu, kunnu leggjast til rættis á ymiskan hátt.

Her ber til at selja rættindir, sum hava ávísa gildistíð, og sum eru óbroytt í stødd tey árin, tey eru galdandi (tó regulerað fyri broytingum í heildarkvotuni). Sum dømi kann nevast, at ávís fyrítøka vinnur rættin at fiska 5 prosent av svartkjafatakvotuni í 10 ár, og tá ið hesi 10 árin eru farin, missir fyrítøkan henda partin av samlaðu kvotuni, og parturin fer aftur á uppboðssølu. Verður hesin háttur valdur, skal gerast av, hvussu langa gildistíð, rættindini skulu hava. Eitt dømi er sett upp í mynd 7.1 (A).

Ein annar møguleiki er, at rættindini minka í stødd árliga. Her kann t.d. verða talan um linjurætt fall ella eksponentielt fall. Eitt dømi um linjurætt fall er, at ein fyrítøka vinnur rættin at fiska 5.000 tons av svartkjafti árliga, men at kvotan minkar 500 tons hvørt árið og sostatt kemur niður á 0 tons eftir 10 árum. Hetta dømið er tó einfaldað við at nýta ta fortreyt, at heildarkvotan er óbroytt. Eitt dømi um eksponentielt fall er, at allar kvotur hjá øllum fyrítøkum minka 10 prosent um árið – sama nær tær vórðu keyptar.

Hesi dømir eru sett upp í mynd 7.1, har dømi B vísir eina kvotu, sum minkar linjurætt yvir 10 ár; t.e., at árliga fallið er 10 prosent av upprunakvotuni, sum varð keypt á uppboðssøluni við teirri fortreyt, at heildarkvotan er óbroytt í tíðarskeiðnum. Í dømi C minkar kvotan eksponentielt við 10 prosentum hvørt ár; t.e., at árliga fallið er 10 prosent í mun til kvotuna árið fyri, og sostatt er helvtartíðin í hesum føri uml. 6,6 ár.

Ein fyrimunur við at loyvir minka í stødd hvørt ár, er, at fyrítøkur hvørt ár noyðast út á uppboðssøluna fyri at varðveita sín fulla part av heildarkvotuni, og hetta tryggjar ein ávísan handil hvørt ár á uppboðssølumarknaðinum. Eksponentielt fallandi kvotur hava somuleiðis tann fyrimun, at rættindini ikki hava eina ávísa áralongd, og hetta er ein greiður fyrimunur í mun til handfaringina av hesum loyvum.

Um eksponentiell minking verður vald, skal støða takast til, hvussu stórir partur skal fara um uppboðssøluna árliga. Harumframt kann hugsast, at rættindir, sum minka eksponentielt, skulu kortini hava eina longd. Hetta kann gerast við at áseta, at tá ið kvotan er komin niður á ávíst tonsatal, fellur hon burtur, og á henda hátt gerast rættindini endalig við eini tílíkari skipan. Uttan tílíka áseting eru rættindini óendalig, men ganga kortini móti null.

Harumframt skal støða takast til, um uppboðssøluhaldarin skal býta samlaðu kvotuna fyri ávíst fiskaslag sundur í lutir, ella um talan skal vera um uppboðssølu, har lutirnir verða settir á uppboðssølumarknaðinum (eins og í eindarprísuppboðssølu). Hetta og ein røð av øðrum tættum í sambandi við neyvu tilrættisleggingina av uppboðssøluni er gjølligari umrøtt í kap. 7.9.

Hvussu skal gjaldingin leggjast til rættis, og hvat skal boðið vera?

Gjaldingin kann skipast soleiðis, at fyrítøkan rindar fyri rættin frammanundan, t.e., við harmarsslag. Ein møguligur vansi við hesum er, at hetta kann seta stórt krav til gjaldførið hjá fyrítøkuni, serliga um talan er um langtíðarrættindir. Goldið kann eisini verða so hvørt, sum fiskað verður, til dømis eftir hvørja avreiðing ella nakrar ferðir árliga. Um krav verður sett um bankatrygd, hevur eitt gjald aftaná at fiskað er tó neyvan nakrar fyrimunir fyri fyrítøkuna. Hetta er tí, at í figgjartilgum høpi er lítil og eingin munur á bankatrygd og tøkum peningi hjá ávísari fyrítøku.

Tá rindað verður eftir avreiðing ella árliga, kann gjaldið verða ávirkað av fiskaprísinum í hesum tíðarskeiðnum. Í kap. 7.9.5 verða ymiskir hættir umrøddir fyri at minka um váðan hjá fyrítøkum, ið luttaka á uppboðssøluni, og har verður serliga umrøtt, hvussu gjaldið skal leggjast til rættis fyri at minka um váða, sum stendst av prísveiggjum á marknaðinum.

Um fyrítøkur rinda eftir avreiðing, er neyðugt at áseta, at tær eisini skulu rinda eina upphædd, hóast fiskurin ikki verður fiskaður. Hetta er fyri at forða fyri, at fyrítøkur keypa fisk á uppboðssøluni í stórum mongdum fyri at halda kappingarneytum úti av marknaðinum. Her kann ásetast, at fyrítøkan skal rinda ein høgan prosentpart av virðinum, hóast kvotan ikki verður fiskað.

Hvørji skulu kunna bjóða, og hvørjar treytir skulu setast teimum?

Arbeissetningurin ásetir beinleiðis, at eingin útlendskur eigaraskapur skal vera í føroysku fiskivinnuni, og harumframt skal tryggjast, at ræðisrætturin er á føroyskum hondum. Hvussu henda áseting skal handhevast, og hvørjar avleiðingar, hon hevur, er viðgjørt í kap. 8. Í sama kapitli eru eisini lýstar fleiri treytir, ið kunnu setast teimum, sum bjóða. Tað er í øllum førum greitt, at eingin útlendsk fyrítøka sleppur at bjóða upp á føroysk fiskirættindir á uppboðssølu, um henda áseting í arbeissetninginum skal fylgjast. Hetta hevur eitt nú ta avleiðing, at kappingin á uppboðssølumarknaðinum

verður meira avmarkað. Hinvegin hevur henda áseting tann fyrirun, at vit tryggja ein ávísan serkunnleika innan fiskivinnu í Føroyum, sum ikki kann vera til staðar, um útlendingar fáa fría atgongd til at luttaka á føroyskum uppboðssølum um fiskatilfeingi.

Tað finst eingin áseting í arbeiðssetninginum um, at manningin ikki skal rinda fyri fiskirættindir, sum verða keypt á uppboðssølu. Hetta eigur at vera eitt mál at taka upp í sáttmálasamráðingum millum avvarðandi partar á arbeiðsmarknaðinum, og nevndin metir tað ikki vera hóskandi, at lóggivið verður á hesum øki. Um lóggivið verður fyri hesum, fer hetta at hava stórar avleiðingar við sær fyri uppboðssøluna, tí í teimum þertum av fiskivinnuni, sum hava tilfeingisrentu, liggur størsti parturin av rentuni hjá manningini¹⁹. Um manningin ikki eisini rindar fyri atgongdina til tilfeingið, verður kappingin ójavnari millum bólkarnar, umframt at boðini á uppboðssøluni verða lægri, og tilfeingisrentan kemur ikki í Landskassan.

Harumframt má støða takast til, í hvønn mun veiðibólkarnir skulu varðveitast. Búskaparlíga er ikki skynsamligt at gera ásetingar, sum tryggja, at veiðibólkarnir verða varðveittir í líka stóran mun sum í dag. Hetta er við til at gera skipanina stívrari og forðar fyri neyðugum effektivitetsframstigum í vinnuni. Sannlíkt fer hetta eisini at krevja ymiskar uppboðssølur fyri ymiskar bólkar, og í hesum føri verður kappingin á uppboðssølumarknaðinum enn meira skerd. Harumframt kemur politiska skipanin aftur tá at gera av, hvussu stórir partur av samlaðu kvotuni skal á uppboðssølu hjá ymiskum bólkunum, og tí verður uppboðssølan ikki so leys av politisku skipanini, sum ynski er um sambært arbeiðssetninginum. Veiðibólkar eru gjølligari viðgjørdir í kap. 6.

Umframt hesi atlit, eru eisini sosial ella samfelagslig atlit, sum støða skal takast til. Hesi eru eisini knýtt at veiðibólkunum omanfyri. Tilíkar ásetingar kunnu vera við til at avmarka kappingina á uppboðssølumarknaðinum, og tær eiga tí at verða væl viðgjørðar. Um farið verður yvir til eina uppboðssøluskipan, verður t.d. torførari at varðveita virkseimið kring alt landið. Slíkar ásetingar eru við til at avmarka kappingina á uppboðssølumarknaðinum enn meira.

Viðgerðin omanfyri er stutt, men bendir kortini á, at í síðsta enda er stóri spurningurin, hvat føroyska samfelagið vil hava frá síni fiskivinnu. Skulu vit fara yvir til eina fiskivinnu, sum virkar fult eftir marknaðartreytum, har reguleringin nærur einans ásetir hámarksveiðuna? Arbeiðssetningurin nýtir orðini "marknaðargrunndað" og "búskaparlíga burðardygt," men kortini benda smálutirnir í arbeiðssetninginum á, at politiska skipanin kortini ikki er sinnað til at fara yvir til eina skipan, sum er fult stýrd av marknaðinum, tí fleiri av hesum smálutum eru beinleiðis í andsøgn við eina marknaðargrunndaða skipan.

Um politiska skipanin – og føroyska samfelagið sum heild – hevur eitt ynski um at luta út loyvir við uppboðssølu, er neyðugt at tillaga kringumstøðurnar samsvarandi. Samanumtikið er torført at tryggja kapping á uppboðssølumarknaðinum, um ov nógvar bindingar verða lagdar inn í skipanina.

Hvussu skulu kvoturnar handfarast, eftir at tær eru útlutaðar?

Í arbeiðssetninginum verður sagt, at skipanin skal tryggja, at marknaðurin er ein marknaður millum tað almenna øðrumegin og privatar hinumegin. Hetta kann tulkast sum ein avmarking av umsetiligheitini í fiskivinnuni.

Sum áður er víst á í hesum kapitli, er umsetiligheit týðningarmikil fyri effektivitetin í vinnuni. Ein viðkomandi spurningur er kortini, um neyðugt er við umsetiligheit, tá ið rættindir verða útlutað á uppboðssølu. Tað er greitt, at ein uppboðssøla ger tørvin á umsetiligheit minni, alt annað líka, men hetta er tó treytað av nøkrum heilt ítøkiligum viðurskiptum. Tann fyrsta treytin er, at rættindini ikki skulu galda í alt ov langa tíð. Er gildistíðin t.d. 10 ár, kunnu vit ikki vera viss í, at kappingarfortreytirnar ikki broytast grundleggjandi í hesum tíðarskeiði – ella í øllum førum so mikið, at ein onnur fyrirætka hevði verið effektivari enn tann, sum situr á rættindunum. Eitt dømi um hetta er ein uppboðssøla, har eitt skip, sum brúkar lutfalsliga nógva olju, vinnur rættindini. Lat okkum siga, at tá ið uppboðssølan fer fram, er oljuprísurin lágur, men tvey ár seinni er hann vaksin munandi. Nú kann hugsast, at eitt annað skip, sum hevur lægri oljuútreiðslur, er betur egnað til at røkja henda fiskiskap. Ein onnur treyt er, at fyrirætka kunnu áseta mongdirnar, sum tær ynskja sær á uppboðssøluni, og hetta leggur bindingar á uppboðssølulagið, sum verður brúkt. Samanumtikið verður ikki mett, at effektivitetur í fiskivinnuni kann tryggjast, uttan at loyvir eru umsetilig á ein ella annan hátt.

Spurningurin um umsetiligheit snýr seg ikki einans um víðarisølu av fullu rættindunum hjá skipinum, men eisini um møguleikan hjá fyrirætka at selja smærri mongdir ímillum sín fyri soleiðis at kunnu leggja fiskiskapin betur til rættis.

¹⁹ Kelda: Frágreiðingin hjá Búskaparráðnum, heystið 2014.

Spurningurinn er harumframt, um það við lóg ber til at steðga allari umsetiligheit fyrri at forða fyrri spekulatiún, tí at fyrirkurnar kunnu nýta aðrar hættir at náa málinum. Eitt nú kunnu tær selja partapeningin í felögunum við rættindum ella á annan hátt broyta samansetingina av eigarum. Harumframt kunnu fyrirkurnar brúka leigu og/ella umbýti av skipum til at umseta fiskirættindini við, um það í loyvistiðarskeiðnum visir seg at vera skynsam. Tí verður torført at forða fyrri umsetiligheit við lóg.

Ein möguleiki er at gera loyvini umsetilig á einum almennum marknaði. Hetta kann tryggja betri gjøgnumskygni, og somuleiðis loyvir það øllum fyrirkum at bjóða. Ein avleiðing er kortini, at peningur fer aftur til privat, um rættindir skulu vera umsetilig.

Enn ein spurningur er, um fyrirkur skulu hava möguleika til at lata rættindini inn aftur til uppboðssøluhaldaran. Eru loyvir umsetilig, t.d. á einum almennum marknaði, er tørvurinn fyrri at lata loyvini inn aftur ikki líka stórir. Um fyrirkur rinda eftir avreiðing, kann ein fyrirka ikki fáa pening fyrri kvotu, sum ikki er brúkt. Tað kann tó hugsast, at ein fyrirka skal rinda eitt ávíst minstagjald, sjálvst um hon ikki fiskar eina kvotu. Í hesum føri kann talan vera um eina skipan, har fyrirkur lata kvotur inn aftur til uppboðssølu og soleiðis sleppa undan einum parti av minstagjaldirum. Um til ber at lata loyvir inn aftur, skal gerast ein avskrivningarregla, sum lýsir, hvussu virðið á kvotuni minkar við tíðini, sum er fráliðin, síðan kvotan varð keypt.

Skal avmarking vera á, hvussu nógv ein ávís fyrirka kann vinna á uppboðssølu?

Um avmarking verður sett á, hvussu nógv ein ávís fyrirka kann vinna á hvørjari einstakari uppboðssølu, er hetta sum heild við til at minka um effektivitetin í vinnuni. Ein avleiðing av hesum er, at fyrirkur ikki kunnu fáa fyrirminur av stórrakstri. Hetta kann somuleiðis vera við til at minka um kappingina á uppboðssølu marknaðinum. Hetta er viðgjørt í kap. 9.

7.9 Tílrættislegging av uppboðssølu

Uppboðssølu hava verið nógv nýttar seinastu árin. Hjá tí almenna hava uppboðssølu t.d. verið nýttar til at selja fartelesloyvir og til at privatisera fyrirkur. Uppboðssølu hava serliga teir fyrirminur, at talan er um eina tilgongd, sum eggjar til kapping um vøruna, og samstundis er tilgongdin gjøgnumskygd. Talan kann vera um ein útlutingshátt, sum hevur við sær, at landið fær serliga høgt gjald frá vinnuni. Kortini má ásannast, at fleiri uppboðssølu hava ikki virkað sum ætlað.

Tað finst eingin eyðsýndur, rættur máti at leggja uppboðssølu til rættis uppá, men atlit mugu takast til marknaðin, sum talan er um. Tílrættisleggingin hevur serliga stóran týðning, um talið av bjóðarum kann gerast lítið, og um forðingar fyrri atgongd til vinnuna kunnu gera seg galdandi. Tílrættisleggingin gerst eisini truplari, tá ið talan er um endurtakandi uppboðssølu, ikki minst, tá ið fleiri lutir skulu út á uppboðssølu heldur enn bara ein. Við hesum í huga er lítil ivi um, at ein uppboðssøla av fiskirættindum skal fyriskipast væl, og at talan er um ein torføra uppgávu.

Eitt gjøgnumgangandi stakdømi, sum verður nýtt í hesum kapitli, eru uppboðssølu í Evropa av 3G-loyvum til fartelesnet. ²⁰ Í 2000 vóru seks uppboðssølu av 3G-loyvum í Evropa. Uppboðssølu fóru fram í seks ymiskum londum, og tað var sera ymiskt, hvussu tær eydnaðust. Í Týsklandi og Stórabretlandi vóru loyvini seld fyrri oman fyrri 600 evrur pr. íbúgva (80 mió. dollarar samanlagt). Í Italia, Hollandi, Eysturríki og Sveis vóru inntøkurnar einans 240, 170, 100 og 20 evrur pr. íbúgva. Væntaðu inntøkurnar vóru væl oman fyrri hetta. Høvuðsorsøkin til líttu inntøkurnar var, at uppboðssølu vóru ikki nógv væl skipaðar.

Uppboðssølu av 3G-loyvum eru áhugaverdar, tí talan er í stóran mun um somu vøru, sum fer á uppboðssølu í ymiskum londum – einasta frávik ið er tílrættisleggingin. Sostatt er talan um eitt stakdømi, sum á sera greiðan hátt lýsir, hvussu týðandi tað er at leggja uppboðssølu væl til rættis.

7.9.1 Ymisk sløg av uppboðssølu

Fýra standardsløg av uppboðssølu hava verið nógv nýtt og greinað: uppboðssøla við hækkandi boði (eisini kallað ensk uppboðssøla og opin uppboðssøla), uppboðssøla við lækkandi boði (eisini kallað ein hollensk uppboðssøla), afturlatin uppboðssøla við fyrstaprisi, og afturlatin uppboðssøla við næstaprisi (eisini kallað ein vickrey-uppboðssøla). Her verður greitt stutt frá teimum ymiskum (høvuðs)slögum av uppboðssølu, og síðan verður mettt um hesi uppboðssølusløg við støði í ásettum metingarkriterium.

²⁰ Allar lýsingar av 3G-uppboðssølu í hesum kapitlinum eru frá Klempere (2002).

Í uppboðssølu við hækkandi boði verður prísurin hækkaður, til bert ein bjóðari er eftir, og hesin vinnur síðan lutin til seinasta prís, sum viðkomandi bjóðaði. Hetta er uppboðssøluslagið, sum varð nýtt, tá 17 prosent av føroysku makrelkvotuni vórðu seld á uppboðssølu í 2011, og tað varð eisini nýtt í sambandi við royndaruppboðssølu í ár.

Uppboðssølan við lækkandi boði virkar júst móttsett. Uppboðssøluhaldarin byrjar á einum sera høgum prisi og lækkar hann síðan. Fyrsti bjóðarin, sum er sinnaður at góðtaka ein prís, vinnur uppboðssølu. Hesin prísur vil alt annað líka verða hægri enn prísurin í uppboðssølu við hækkandi boði.

Í afturlatnari uppboðssølu við fyrstaprisi skal hvør luttakari í uppboðssølu lata inn júst eitt boð uttan at kenna boðini hjá hinum luttakarunum. Tann, sum hevur hægsta boðið, vinnur til ásetta prís.

Í afturlatnari uppboðssølu við næstaprisi fer uppboðssølan fram næstan eins og omanfyri. Hvør luttakari letur inn eitt boð uttan at kenna boðini hjá øllum hinum luttakarunum. Tann, sum letur inn hægsta boðið vinnur, men rindar tó ikki upphæddina, sum viðkomandi bjóðaði. Í staðin rindar hann næsthægsta boðið, sum kom inn til uppboðssølu.²¹

Umframt hesi standardsløg av uppboðssølum, finst ein røð av ymiskum uppboðssølum, sum ofta taka støði í einum av standardsløgum. Eitt dømi kann vera at nýta eina uppboðssølu við hækkandi boði til einans tveir bjóðarar eru eftir og síðan skifta yvir til afturlatin boð. Enn eitt dømi um eina afturlatna uppboðssølu er eindarprísuppboðssølan, sum er nærri viðgjørd seinni í hesum kapitli, og sum eisini varð nýtt í royndaruppboðssølunum í ár.

7.9.2 Hværji høvuðsatlit skal ein uppboðssøluskipan taka?

Ein væl fyriskipað uppboðssøla eigur at hava sum høvuðsatlit at forða fyri kollusión og at tryggja atgongd til vinnuna. Um fyrirtekur kunnu seta marknaðarkrefturnar til vikis og uppihalda eina kollusión, verða inntøkurnar frá uppboðssølu lágar – møguliga lægri enn við eina skatting – og tilfeingisrentan fellur ikki inn í landskassan, sum ásett í arbeiðssetninginum.

7.9.2.1 Kollusión

Kollusión ella avtalað spæl er møguliga størsta avbjóðingin við at leggja til rættis eina uppboðssølu. Uppboðssøluslagið má virka fyri, at ein kollusión ikki kann taka seg upp.

Ein kollusión kann vera ítøkilig tilrættisløgd gjøgnum beinleiðis samskipti millum partarnar, men kollusión kann eisini vera eitt slag av tigandi semju. Hetta seinasta merkir, at partarnir síggja, at ávisur atburður er til fyrimunar fyri allar partar, uttan at neyðugt er at samskipta meira um hetta.

Fýra grundleggjandi eygleiðingar kunnu gerast viðvíkjandi móguleikunum hjá luttakarum at gera eina kollusión (annaðhvørt ítøkilig ella tigandi). Fyrsta eygleiðingin er, at ein kollusión er torførari at fremja á einari afturlatnari uppboðssølu enn undir einari uppboðssølu við hækkandi boði. Næsta eygleiðingin er, at í uppboðssølum við fleiri sölueindum eru líkindini størri fyri, at ein kollusión tekur seg upp. Triðja eygleiðingin er, at ein kollusión er torførari at fremja undir einari uppboðssølu við fyrstaprisi enn við næstaprisi. Fjórða eygleiðingin er, at ein kollusión er lættari at fremja, tá ið uppboðssølu verða endurtiknar rímiliga ofta. Grundgivið verður fyri hesum eygleiðingum niðanfyri.

Setast kunnu upp nakrir standardspurningar fyri at finna fram til, hvussu góðan móguleika fyrirtekur hava fyri at samstarva.²²

1. Kunnu fyrirtekur lættliga finna fram til eitt effektivt býti av marknaðinum?
2. Kunnu fyrirtekurnar semjast um býtið?
3. Er lætt hjá fyrirtekum at finna fram til frávik frá avtaluni?
4. Kunnu fyrirtekur revsa tilík frávik?
5. Kunnu fyrirtekurnar forða nýggjum fyrirtekum í at koma inn á marknaðin?

²¹ Uppboðssøluslagið, sum Daniel Bromley skjeyt upp á ráðstevnu í Norðurlandahúsinum 4. apríl 2016, var eitt slag av afturlatnari uppboðssølu við næsta-prisi.

²² Hesi punktini eru úr Klemperer (2002).

Ein standard uppboðssæla við hækkandi boði – serliga við fleiri lutum/linjum – nærkar í fleiri færum æll krævini fyri einum samstarvi millum luttakandi fyrítækur. Eitt tilíkt samstarv kann fara fram uttan nakrar mæguleikar at samskifta við aðrar bjóðarar – annað enn boðini, sjálvsagt.

Punktini omanfyrir verða nú sett í samband við eina uppboðssælu við hækkandi boði við fleiri sælulinjum:

1. Lutirnir eru vanliga væl lýstir, sum ger tað lætt hjá fyrítækum at finna fram til eitt býti av marknaðinum.
2. Boðini kunnu verða nýtt til at signalera uppskot um, hvussu marknaðurin skal býtast.
3. Boðini hjá eini fyrítæku kunnu eygleiðast alt fyri eitt av øðrum fyrítækum. Hetta hevur eitt nú við sær, at frávik kunnu staðfestast alt fyri eitt, og fyrítækan kann verða revsað av hinum fyrítækunum í samstarvinum.
4. Tað eru stór sannlíkindi fyri, at til ber at revsa frávik frá avtalum, tí revsingin kann fara fram skjótt og lættliga. Harumframt er revsingin í nógvum færum ikki kostnaðarmikil í eini uppboðssælu við fleiri sælueinum. Orsøkin til hetta er, at fyrítæknar ofta hava mæguleika at tryggja sær, at prísurin verður hækkaður á eindum, sum tann fyrítækan, ið ikki helt avtaluna, skuldi vinna.
5. Aðrastaðni í hesum kapitli er grundgivið fyri, at atgongdin til marknaðin er skerd í eini uppboðssælu við hækkandi boði. Sí kap. 7.9.2.2.

Við stóði í hesum fáum punktum sæst, at líkindini fyri, at ein kollusiún tekur seg upp, eru størri í eini uppboðssælu við hækkandi boðum enn í eini uppboðssælu við afturlatnum boðum. Set fyri, at vit í staðin fyri hækkandi boðini hava eina afturlatna uppboðssælu. Í slíkari uppboðssælu letur hvør einstakur bjóðari sítt boð inn. Hetta er samstundis endaliga boðið hjá viðkomandi, tí ikki ber til at lata nýtt boð inn. Hetta ger tað torfærari at hava eina kollusiún, tí fyrítækur kunnu ikki hevna seg, um ein einkult fyrítæka víkir frá samstarvinum. Harumframt kunnu bjóðarar ikki longur senda signalir gjøgnum boðini, tí boðini eru ikki almenn (í øllum færum ikki, meðan uppboðssælurnar fara fram), og hvør fyrítæka bjóðar bara eina ferð.

Triðja eygleiðingin var, at ein kollusiún er lættast at forða við at nýta eina uppboðssælu við fyrstaprisi heldur enn við næstaprisi. Hetta úrslit er lutfalsliga einfalt at gjøgnumhugsa. Um talan er um eina uppboðssælu við næstaprisi, er besta strategiin, at ásetti vinnarin av uppboðssæluni bjóðar eina sera høgga upphædd, og restin bjóðar null ella minstaprisin. Her er samstundis torført hjá fyrítækum at víkja frá hesum samstarvi og vinna uppá hesa avgerð. Um talan hinvegin er um eina uppboðssælu við fyrstaprisi, bjóðar ásetti vinnarin eina lítla upphædd, og restin bjóðar null ella minst ásettu upphæddina, og hetta gevur øllum luttakarum uttan ásetta vinnaranum eina sera góða orsök til at víkja frá hesi strategi og bjóða eina hægri upphædd. Alt annað líka er stendur kollusiúnin veikari við eini uppboðssælu við fyrstaprisi.

Fjórdi og seinasta eygleiðingin omanfyrir var, at ein uppboðssæla, sum er endurtakandi, er meira útsett fyri kollusiún. Orsøkin til hetta er einföld. Bjóðarar, sum luttaka ofta í uppboðssælum saman, læra av hvør øðrum og finna yvir tíð fram til eina strategi, sum er til fyrimunar fyrir allar partar.

7.9.2.2 Atgongd til vinnuna

Inntækan frá eini uppboðssælu veldst sera nógv um talið av fyrítækum, sum bjóða, og hetta kann eisini hava við uppboðssæluslagið at gera. Í eini uppboðssælu við hækkandi boði ber altíð til hjá einum sterkum bjóðara at yvirbjóða ein veikan bjóðara. Hetta veit veiki bjóðarin, og tí velur hann ikki at luttaka í uppboðssæluni. Er hinvegin talan um t.d. eina uppboðssælu við afturlatnum boðum, kann ein veikari bjóðari vinna á einum sterkari bjóðara, um tann sterki roynir at leggja eitt lágt boð inn. Sostatt kann hetta seinna slagið av uppboðssælu hava við sær, at eitt størri tal av bjóðarum velja at luttaka í uppboðssæluni. Her skal leggjast afturat, at í afturlatnum uppboðssælum kann ein ikki broyta boðið eftirfylgjandi.²³ Sjálvsagt hevur hetta eisini við sær, at líkindini fyri, at ein minni effektiv fyrítæka vinnur á eini uppboðssælu, eru størri í eini afturlatnari uppboðssælu, og hetta er ein vansi við afturlatnum uppboðssælum, har fyrítækur ikki bjóða veruligu virðismetingina.

Í Danmark var 3G-uppboðssæla í 2000. Danir høvdu einans fyra loyvir at selja og eisini fyra stórar fyrítækur, sum teir mettu fóru at bjóða upp á loyvini. Í hesum færi hevði eingin kapping verið um tey fyra plássini, og tí vildi ein uppboðssæla við hækkandi boði ikki verið besta uppboðssæluslagið. Av hesi orsök valdu danir eina afturlatna uppboðssælu (við fjórða prisi). Henda uppboðssælan eydnaðist sera væl. Ein fimta fyrítæka valdi eisini at luttaka í uppboðssæluni, og hetta gav eina inntæku væl oman fyrir tað, sum annars varð væntað.

²³ Hetta er til dæmis viðgjørt í Vickrey (1961).

Danir gjördu nógv burturúr fyri at tryggja, at uppboðssølan skuldi eydnast. Serfrøðingar komu úr øðrum londum fyri at ráðgeva donsku stjórnini, og høvuðsatlitid var at forða fyri avtalaðum spæli.

Í Hollandi var 3G-uppboðssølan ikki eins væl eydnað. Her var trupulleikin líka sum í Danmark, at einans fimm loyvur skuldu lutast út, og einans fimm fyrítøkur vóru á marknaðinum. Kortini valdu búskaparfrøðingarnir, sum skuldu leggja uppboðssøluna til rættis, at mæla til eina uppboðssølu við hækkandi boði. Úrslitid var, at inntøkan varð minni enn 1/3 av væntaðu inntøkuni.

Í 3G-uppboðssøluni í Eysturriki vórðu 12 eins lutir bjóðaðir út á uppboðssølu við hækkandi boði, og 6 fyrítøkur luttóku. Hver fyrítøka kundi ognar sær meira enn ein lut, og á henda hátt var uppboðssølan øðrvísi enn uppboðssølnar í fleiri øðrum londum. Ein sera lágur minstiprísur varð ásettur, og úrslitid gjørdist, at prísurin endaði beint oman fyri henda minstaprísin. Hver fyrítøka ognaði sær tveir lutir. Tað ber ikki til at siga, um talan var um beinleiðis avtalað spæl, tí í hesum føri, har eitt úrslit er heilt eyðsýnt, áðrenn uppboðssølan er byrjað, kann eins væl hava verið talan um tígandi samstarv.

7.9.2.3 Javnar kappingartreytir

Fyri at tryggja kapping á uppboðssølumarknaðinum er týðningarmikið, at fyrítøkur hava javnar kappingartreytir. Hetta eigur somuleiðis at vera eitt høvuðsatlit í tilrættisleggingini av uppboðssøluni.

Ein beinleiðis avleiðing av hesum er, at fyrítøkur verða meira javnsettar í mun til gjaldførið, og hetta kann gerast, við at fyrítøkur í størri mun rinda eftir avreiðing heldur enn fyri avreiðing. Somuleiðis ber til at taka hædd fyri øðrum váðum, sum eitt nú sveiggjum í oljuprísinum. Hetta verður meira viðgjørt í kap. 7.9.5.

Ein annar háttur at javnseta fyrítøkur í mun til gjaldførið er at geva fyrítøkum møguleika at lata loyvini inn aftur og fáa pening útgoldnan. Í kap. 7.16 er ein lýsing av hesum leisti.

Ein onnur avleiðing av at fyrítøkur skulu hava javnar kappingartreytir er, at tað verður ikki lóggivið fyri, at manningin ikki kann taka lut í gjaldinum fyri veiðirættindini.

7.9.2.4 Onnur møgulig atlit

Royndirnar við uppboðssølum av fiskirættindum í øðrum londum vísa, at ein av størstu avbjóðingunum er mótstøða í vinnuni og eisini í politisku skipanini ímóti uppboðssølum²⁴. Á hoyringsfundunum við vinnuna kom eisini greitt til sjónar, at øll umboðini vóru atfinningarsom mótvegis einum útlutingarleisti, har stórus partur fór út á uppboðssølu. Sostatt er týðningarmikið, at skipanin, sum verður sett í verk, kann standa ímóti tilíkkum trýsti í tann mun, hetta er gjørligt. Spurningurin, sum ráðgevar eiga at seta sær í hesum sambandi, er hesin: hvønn týðning fær tað fyri tilmælið, um ikki øll ráð verða fylgd fullkomiliga?

Uppboðssølan í Sveis av 3G-loyvum er eitt gott dømi um júst hetta. Búskaparfrøðingarnir, sum lögdu hesa uppboðssølu til rættis, mæltu til eina uppboðssølu við hækkandi boði og minstaprísi. Í grundgevingunum viðgingu teir, at ein uppboðssøla við hækkandi boði hevði við sær størri sannlíkindi fyri kollusión, men hesin trupulleiki skuldi greiðast við at áseta eitt høgt minstagjald.

Henda ráðgeving hevði tó ikki fyrilit fyri, at politiska skipanin í flestum førum ikki megnar at áseta høgur minstaprísir. Hóast upplýsingar eru, sum kunnu loyva teimum at áseta rímiliga effektivar minstaprísir, verður hetta mangan ikki gjørt kortini. Møguliga er fyriskiparin bangin fyri, at vøran, sum verður útboðin, ikki verður seld, ella er talan um mótstøðu ímóti uppboðssøluni generelt, og hetta ger tað torført at seta tilíkkur minstaprísi í verk. Tí verða minstaprísir mangan annaðhvørt ikki settir, ella verða teir settir alt ov lágt.

Í uppboðssøluni í Sveis gjørdist úrslitid, at talið av fyrítøkum minkaði niður til talið av loyvum, og prísurin á uppboðssøluni gjørdist minstiprísurin, sum varð settur alt ov lágt. Inntøkan gjørdist minni enn 1/30 av inntøkunum í Stórabretlandi og í Týsklandi og 1/50 av væntaðu inntøkuni, sum stjórnin í Sveis hevði ásett.

Klemperer (2002) vísir eisini á onnur atlit, ið ein kann hava í huga, tá uppboðssølan skal leggjast til rættis. Afturlatnar uppboðssølar við fyrstaprísi kunnu mæta ávísari mótstøðu í vinnuni. Úr øðrum londum finnast eisini dømir, har vinnandi

²⁴ Sí kap. 7.11.

fyrirtekkan hefur bjóðað ein sera høgan prís – væl hægri enn næsthægsta prísinn. Hetta er sjálvsagt ikki væl dámt hjá stjórum og eigarum av hesum fyrirtekum. Ein kann eisini ímynda sær, at líknandi trupulleikar kunnu stinga seg upp, tá ein fyrirteka letur inn eitt boð, sum er beint undir eini aðrari fyrirteku, og sostatt tapir lutin. Á henda hátt kann vera skynsamt at skilja boðið hjá ávísari fyrirteku frá upphæddinni, sum fyrirtekkan skal rinda. Vansin við ikki at nýta eina uppboðssølu við fyrstaprisi er, at tað kann vera torført at fáa politisku skipanina og onnur at skilja, hví ein aktørur skal rinda minni, enn viðkomandi hefur bjóðað.

Tá ið uppboðssølu av fiskirættindum verða umrøddar, er talan um endurtakandi uppboðssølu – loyvini, sum verða útlutað, eru jú tíðaravmarkað. Tess styttri tíðarskeið, rættindini eru galdandi, tess oftari skulu uppboðssølu haldast. Tá uppboðssølu eru endurtakandi, er vansin fyri kollusión serliga stórur, tí um uppboðssølu verða endurtiknar ofta, økir hetta um móguligu signalini og revsingarmóguleikar hjá fyrirtekunum. Ein mógulig avtala millum partarnar um at halda ein lágan prís kann í hesum føri gerast serliga stöðug ella haldfør, eins og víst varð á omanfyri.

7.9.3 Tillagingar fyri at minka um líkindini fyri kollusión

Kann uppboðssølan við hækkandi boði gerast meira haldfør? Omanfyri verður víst á, at uppboðssølu við hækkandi boði eru serliga sárbærar í mun til kappingaravlagandi atburð hjá luttakandi aktørum. Tað er kortini týðningarmikið at vísa á, at ein uppboðssøla við hækkandi boði eisini hefur fleiri fyrimunir við sær. Eitt nú er rættiliga sannlíkt, at vinnandi fyrirtekkan er tann rættta, t.e. tann fyrirtekkan, sum kann framleiða vøruna til tann lægsta kostnaðin o.s.fr.

Tað er móguligt at seta í verk ymisk atlit, sum kunnu gera eina uppboðssølu við hækkandi boði meira haldføra. Til ber at áseta ein minstapris, og hetta er eitt vanligt amboð, sum verður nýtt í sera nógvum uppboðssølum. Eitt annað dømi um eitt tilíkt atlit er at lata boð vera ónavngivin, eins og gjørt varð í føroysku uppboðssøluni av makreli í 2011. Eisini kann tað vera eitt gott hugskot ikki at almannakunngerá tal av fyrirtekum, sum luttaka í uppboðssøluni – hvørki áðrenn, undir ella aftan á uppboðssøluna. Hesar loysnir gera kortini ikki uppboðssølu við hækkandi boði heilt haldføra, men tær minka um vansarnar.

Ein annar viðkomandi spurningur er, hvussu vit kunnu tryggja kapping á uppboðssølu marknaðinum. Her finnast ymisk amboð, sum kunnu nýtast. Fyri at forða fyri, at einans fyrirtekar, ið hava bestu atgongdina til figgingina, kunnu bjóða upp á fiskirættindini, kann eisini ásetast, at gjaldið ikki skal rindast, fyrr enn fiskurin verður landaður. Ein mógulig atfinning móti hesum seinasta er, at fyrirtekar kunnu keypa meira kvotur, enn tær enda við at fiska. Her kann til dømis vera talan um eina stóra fyrirteku, sum ikki ynskir kappingarneytar. Henda avbjóðing kann tó greiðast við at lata fyrirtekar rinda eitt gjald, tá ið hamarin fellur, og síðan restina, tá fiskurin er fiskaður, ella móguliga at áseta eitt minstagjald, sum skal rindast, eisini um kvotan ikki verður fiskað. Her er talan um atlit, sum kann økja um kappingina á marknaðinum og sostatt gera eina kollusión minni sannlíka.

Samanumtikið kann sigast, at tað eru nøkur høvuðsatlit, sum tilrættislegging av eini uppboðssølu skal taka. Ymiskt er tó, hvussu viðkomandi hesi atlit eru, og hetta veldst um ítökiliga marknaðin, sum verður umhugsaður. Um talið av bjóðarum er stórt, og atgongdin er góð til vinnuna, hefur uppboðssølu slagði minni týðning, men um hesar fortreytir ikki eru til staðar, liggur meira arbeiði fyri framman, tá ein uppboðssøla skal fyriskipast. Tá ið ræður um uppboðssølu av fiskatílfeingi í Føroyum, er sannlíkast, at kappingin ikki er stór, og tí fær tilrættisleggingin størri týðning.

7.9.4 Uppboðssølu við fleiri lutum

Tilrættisleggingin av uppboðssøluni verður truplari, tá fleiri lutir skulu seljast á uppboði. Uppboðssølu gerast somuleiðis munandi torførari at leggja til rættis, tá ið einstakar fyrirtekar kunnu ogna sær fleiri lutir hvør. Hetta er týðningarmikið at hava í huga, og tí kunnu úrslit frá uppboðssølum við fleiri lutum, har keyparar einans eru áhugaðir í 0 ella 1 luti av vøruni, ikki færast yvir til tilíkar uppboðssølu. Í hesum kapitli verða einans høvuðsúrslitini stutt gjøgnumgingin, men víst verður til eitt nú Milgrom (2004) og Krishna (2002), um ein vil hava gjølligari viðgerð av hesum evni.

Fyrst má uppboðssøluhaldarin gera av, um talan skal vera um fleiri sølulinjur, líka sum í útboðnum av makrellkvotum í 2011 og opnu uppboðssølunum í ár, ella um talan skal vera um bara eina uppboðssølu, líka sum í afturlatnu uppboðssølunum í ár. Ein annar nærliggjandi spurningur er, um fyrirtekar sjálvar skulu seta stöddina á lutunum og sostatt eisini tal av lutum á uppboðssøluni sjálvari.

Ein fyrimunur við at lata marknaðin áseta tal av lutum, eins og í eindarprísuppboðssøluni, sum verður lýst niðanfyrir, er, at torført kann vera hjá einum uppboðssøluhaldara at áseta tal av lutum. Hetta er tó ikki ein trupulleiki, um loyvur eru umsetilig aftan á uppboðssøluna, tí umsetiligheit tryggjar effektivitet, hóast ein tillagingartíð kann koma fyri. Um loyvur hinvegin ikki eru fult umsetilig, svarar hetta til, at uppboðssøluhaldarin skal gera av, hvussu nógv fyrirtekar skulu vera á marknaðinum.

Ein vansi við at nýta uppboðsslúslög, har fyrítøkurnar sjálvar avgera stødd og tal av lutunum, er, at hesar uppboðssølur kunnu gerast fløkjaligar, og hetta kann vera ein vansi fyri bæði uppboðsslúshaldaran, sum í hesum føri er landið, og fyri fiskivinnufyrítøkurnar. Størsti vansin við tilíkum uppboðsslúsum er tó, at tær geva verri líkindi fyri, at fyrítøkur bjóða veruligu virðismetingina. Hetta er útgreinað í komandi brotinum um eindarprísuppboðsslúsum.

7.9.4.1 Eindarprísuppboðssøla (uniform-price auction)

Tá ið talan bara er um eina uppboðssølu, sum skal luta út allar lutirnar til ymiskar aktørar, kann hetta eisini fyriskipast á ymiskan hátt. Ein móguleiki er at lata fyrítøkur rinda prís, sum hesar hava bjóðað. Ein annar móguleiki er at nýta uppboðssøluna til at áseta ein prís, sum allar fyrítøkur rinda, t.e., at allar fyrítøkur rinda sama prís. Uppboðssølur, har vinnandi fyrítøkur allar rinda sama (eindar)prís, verða vanligar nevndar eindarprísuppboðssølur. Í eindarprísuppboðssøluni, sum verður umhugsað her, verður tal av lutum ásett á uppboðssøluni sjálvari.

Ein eindarprísuppboðssøla kann verða skipað soleiðis, at hvør bjóðari ásetir, hvørjar prísir viðkomandi vil rinda í afturlatnum boði fyri ymiskar eindir av eini vøru (t.e., at viðkomandi bjóðar eina eftirspurningsfunksión). Síðan verður vøran seld fyri sama prís til allar fyrítøkurnar. Hesin prísur kann vera lægsta vinnandi boðið ella hægsta tapandi boðið.

Hetta slag av eindarprísuppboðssølu verður neyvari lýst við einum dømi, sum tó er einfaldað soleiðis, at hvør fyrítøka einans letur inn eitt boð. Her er talan um sama slag av uppboðssølu, sum varð nýtt í afturlatnu uppboðssølunum í summar. Í hesum dømi er kvotan ásett til 30, og til samans 7 fyrítøkur lata boð inn á uppboðssøluni. Fyrítøkurnar bjóða allar prís og mongd, sum lýst niðanfryi í talvuni, har fyrítøkurnar eru raðfestar við hægsta boðnum ovast.

Fyrítøka	Mongd	Prísur pr. eind
A	10	5,00
B	8	4,50
C	6	4,30
D	11	4,00
E	8	3,10
F	7	2,50
G	4	2,00

Her sæst t.d., at fyrítøka A vil bjóða upp á 10 eindir og er sinnað at rinda 5 krónur fyri hvørja eind. Tá ið boðini eru raðfest frá hægsta prís til lægsta prís, eins og í talvuni omanfryi, verða mongdirnar lagdar saman:

Fyrítøka	Mongd	Prísur fyri eindina	Eindir (samanlegging)
A	10	5,00	10
B	8	4,50	18
C	6	4,30	24
D	11	4,00	35
E	8	3,10	43
F	7	2,50	50
G	4	2,00	54

Útlutast kunnu einans 30 eindir, og sostatt kann fyrítøka D ikki fáa allar sínar eindir, tí so kemur samlaða kvotan upp á 35 eindir. Tí fær fyrítøka D tilboð um 6 eindir heldur enn 11, sum fyrítøkan upprunaliga bjóðaði uppá. Fyrítøkurnar rinda allar ein prís á 4 krónur fyri hvørja eind.

Fyrimunurin við hesum uppboðsslúslagi er heilt einfalt, at allar fyrítøkur rinda sama prís. Hetta er lættari hjá bæði uppboðsslúshaldara og keypara at góðtaka í nógvum førum. Tá ið tvær fyrítøkur keypa eina identiska vøru fyri ymiskan prís, kann uppboðsslúshaldarin hava torført við at grundgeva fyri, júst hvør orsøkin skal vera fyri hesum. Harumframt hava fyrítøkur ein trupulleika, tá tær skulu greiða sínum stjórum ella partaeigarum frá, hví tær rinda meira enn kappingarneytarnar fyri somu vøru. Hetta uppboðsslúslag kann sostatt hava eyðsýndar fyrimunir fyri bæði landið og fyrítøkurnar.

Milgrom (2004) o.a. búskaparfrøðingar vísa tó á, at eindarprísuppboðsslúsum hava við sær, at fyrítøkur undirbjóða. Hetta verður nevnt demand reduction, sum merkir, at upplýsingar, sum fyrítøkur veita uppboðsslúshaldaranum, ikki samsvara við veruligu eftirspurningskurvina hjá fyrítøkuni. Hetta kemst av tí, at fyrítøkan sær, at um hon hækkar boð sítt, so økir

hon somuleiðis um líkindini fyri einum hægri prís á øllum hinum eindunum, sum hon ætlar sær at bjóða uppá. Úrslitið er, at optimala strategiin hjá fyrítøkuni er at undirbjóða.

Trupulleikin við undirbjóðing í eini eindarprísuppbodssølu er lættari at lýsa við einum taldømi.²⁵ Í døminum verður gjaldið ásett av boðnum hjá hægstbjóðandi taparanum. Tað kunnu tó líknandi dømir setast upp fyri uppbodssølu, har gjaldið er lægsta vinnandi boðið. Í mun til strategiskan atburð hjá luttakarum er eingin munur á hesum báðum. Fyri at dømið skal vera einfalt, verður gingið út frá, at tveir eins lutir verða bjóðaðir út, og at tvær fyrítøkur eru áhugaðar í hesum lutunum. Fyrítøka 1 virðismetir ein lut til 100 krónur. Um fyrítøka 1 fær báðar lutirnar, er virðið fyri hesa fyrítøkuna 190 krónur, og sostatt virðismetir fyrítøka 1 næsta lutin 90 krónur. Fyrítøka 2 vil einans hava ein lut, sum fyrítøkan virðismetir til 80 krónur. Henda fyrítøkan leggur sostatt einki virði á næsta lutin, og boðið er sostatt 0 krónur fyri hann. Í hesum dømi er mest effektivt, at fyrítøka 1 fær báðir lutirnar, tí hon virðismetir lutirnar meira enn fyrítøka 2.

Um báðar fyrítøkur bjóða veruligu virðismetingina, verður býtið av lutunum effektivt. Fyrítøka 1 fær báðar lutirnar, og prísurin er 80 krónur (boðið hjá fyrítøku 2). Uppbodssøluhaldarin fær eina inntøku á 160 krónur, og munurin millum virðismeting og gjald hjá fyrítøku 1 er 20 krónur. Fyrítøka 2 fær 0 krónur burtur úr hesum úrsliti.

Hetta er tó ikki ein optimal strategi fyri fyrítøku 1, tí henda fyrítøkan kann gerast betur fyri, um onnur strategi verður sett í verk. Heldur enn at bjóða virðismetingina fyri seinnu eindina, kann fyrítøka 1 bjóða 0 krónur fyri hana og sostatt undirbjóða. Í hesum føri fær fyrítøka 1 ein lut, og fyrítøka 2 fær eisini ein lut. Báðar fyrítøkurnar rinda 0 krónur fyri lutin (tvey boð komu inn á 0 krónur – eitt frá hvørjari fyrítøku). Uppbodssøluhaldarin hevur sostatt onga inntøku. Munurin millum virðismetingina og gjaldið fyri fyrítøku 1 er 100 krónur, og henda strategi er tí greitt betri fyri fyrítøku 1. Fyrítøka 2 er sjálvsagt eisini betur fyri nú. Hetta úrslit er ikki effektivt, tí seinni luturin endar ikki hjá tí mest effektivu fyrítøkuni.

Dømið omanfyri vísir sera greidliga avleiðingarnar av undirbjóðing. Inntøkan gerst lægri frá uppbodssøluni, men harumframt kann undirbjóðing hava við sær, at loyvini ikki fara til tær effektivastu fyrítøkurnar (feilallokering), eins og í døminum omanfyri. Hetta kann ikki koma fyri í eini uppbodssølu, har fyrítøkur einans bjóða upp á ein lut og ikki hava áhuga í fleiri. Í hesum slagnum av eindarprísuppbodssølu er fyrítøkan sjálv við til at ávirka gjaldið, sum hon skal rinda, og hetta eggjar fyrítøkum til at bjóða onnur virðir. Eindarprísuppbodssølan kann sostatt hava við sær spekulatióin í uppbodssøluslagnum.

Um talið av bjóðarum er stórt, er trupulleikin við undirbjóðing tó ikki eins viðkomandi. Í føroysku fiskivinnuni kann marknaðurin tó ikki sigast at vera so stórur, at einstakar fyrítøkur ikki hava førleika at ávirka prísinn á uppbodssøluni. Tí er hesin vansi viðkomandi fyri fleiri fiskasløg ella móguligar uppbodssølu marknaðir.

Hetta sæst eisini í ávísan mun aftur á royndaruppbodssølunum í summar. Tá eindarprísuppbodssøla varð nýtt, var besta strategiin at koyra inn ein høgan prís, men samstundis halda seg nakað undir mongdini, sum varð boðin út. Endamálið her var at tryggja, at viðkomandi skip fekk kvotu, men samstundis ikki at lata boðið avgera prísinn. Hetta er ein strategi, sum einans letur seg gera, tá fáar fyrítøkur bjóða.

Viðgerðin omanfyri av undirbjóðing bendir á, at fyrítøkur ikki nýtast at uppihalda einari kollusióin, fyri at eindarprísuppbodssølan skal geva uppbodssøluhaldaranum avbjóðingar. Kortini er eisini áhugavert at kanna móguleikan fyri kollusióin í hesum uppbodssøluslagi. Í mun til kollusióin er spurningurin, um tað finst ein strategi, soleiðis at fyrítøkur kunnu uppihalda henni. Eitt dømi um slíka strategi kann vera at fyrítøkur senda inn boð, sum tryggja, at frávik frá eini avtalu (annaðhvørt ítökilig ella tigandi) verða hart revsað. Revsingin ella hóttanin, sum fær allar fyrítøkur at fylgja avtaluni, fer fram á tann hátt, at ein fyrítøka bjóðar sera høggar prísir fyri eindir, sum eru smærri enn tann parturin, sum henda fyrítøkan skuldi hava. Um nakar víkir frá avtaluni og bjóðar upp á ein stórri part, hevur hetta við sær, at øll rinda ein hægri prís. Besta strategiin er sostatt at fylgja avtaluni.

Tað finnast dømir um, at tigandi avtalur hava tikið seg upp í júst tilíkkum samhangum, og talan er sostatt ikki um óverulig, ástøðilig dømir. Sum heild er hetta slag av uppbodssølu á mangan hátt rættliga líkt uppbodssølu við hækkingu boði, tí tað eggjar fyrítøkum á smáum marknaðum til at spekulera í uppbodssøluslagnum, heldur enn at bjóða veruligu virðismetingina.

7.9.5 Boð sum prosent av avreiðingavirðinum

Ein avgerð, sum kann vera týðningarmikil fyri uppbodssøluna, er júst, hvat fyrítøkur skulu bjóða. Her verða fyrst tveir móguleikar umhugsaðir, og síðan verða tillagingar gjørdar.

²⁵ Hetta dømið er tillagað úr Morgan (2001).

Fyrsti móguleikin er, at fyrítøkan leggur boð inn um eina upphædd, sum hon er sinnað at rinda fyri at fáa kvotuna, sum verður útboðin. Síðan kann gjaldingin falla, áðrenn fiskað verður ella aftaná, t.d. tá avreitt verður ella sum árligt gjald²⁶. Ein annar móguleiki er at nýta uppboðssølu, har boðið hjá fyrítøkuni er eitt prosenttal av avreiðingarvirðinum hjá fyrítøkuni sjálvari.²⁷

Ein fyrimunur fyri tær bjóðandi fyrítøkurnar við hesum seinna háttinum er uttan iva, at landið átekur sær ein part av váðanum, sum stendst av sveiggjandi fiskaprísnum. Hetta vil so eisini gera, at fyrítøkur bjóða hægri. Tað eru kortini eisini vansar við hesum boðshátti. Hann kann t.d. hava við sær lægri inntøku til tað almenna, og at minni effektivar fyrítøkur vinna loyvini í staðin fyri tær mest effektivu. Harumframt leggur hesin boðsháttur upp til, at fyrítøkur leggja dent á lágkvalitetsframløslu.

Tá ið ein minni effektiv fyrítøka vinnur eina uppboðssølu fram um eina meira effektiva, verður hetta nevnt feilallokering av loyvum. Tá boð eru prosent av avreiðingarvirðinum hjá egnari fyrítøku, kann feilallokering koma fyri, hóast fyrítøkur bjóða veruligu virðismetingina av vøruni. Hetta merkir, at lágprís- ella lágkvalitetsfyrítøkan fær ein fyrimun, tá fyrítøkur bjóða prosent av egnum avreiðingarvirði.

Ein annar viðkomandi spurningur er, hvussu tryggjast kann, at fyrítøkur upplýsa veruliga avreiðingarvirðið, um hesar skulu rinda eitt avgjald, ið er beinleiðis knýtt at avreiðingarvirðinum, sum tær upplýsa. Hetta eggjar til, at avreiðingarvirðir verða uppgjørd ov lágt.

Ein grundgeving fyri, at feilrappoterung kortini ikki fer fram, er, at manningin eisini verður lønt sambært avreiðingarvirðinum, og hetta ger tað torført hjá fyrítøkunum at fráboða lægri virðir. Í hesum føri skulu nakrar fortreytir tó vera til staðar, til dømis at:

- i. manningin hevur fullar upplýsingar, t.e., at hon er tilvitað um, at feilrappoterung er farin fram
- ii. manningin kann prógva, at ov lág virðir eru fráboðað, so at hon kann fáa viðhald í eini móguligari klagu
- iii. manningin ikki kann samsýnast á annan hátt

Harumframt kann hugsast, at manningin skal hava eina ávísar samráðingarmakt.

Ein onnur avbjóðing er, at fyrítøkur selja til egin virkir. Í hesum føri er ikki talan um feilrappoterung av avreiðingarvirðinum, men at prísurin sjálvur er ov lágt settur. Hetta er torførari at prógva enn fyrra dømið, har fyrítøkan beinleiðis fráboðaði skeiv tøl.

Í øllum førum er rímiligt at ganga út frá, at reguleringin av vinnuni má vera neyvari undir einari skipan, har fyrítøkur rinda eitt prosenttal av egnum avreiðingarvirði. Eitt nú er neyðugt at halda eyga við manningarsáttmálunum, tí um manningarpartarnar byrja at hækka, kann hetta vera tekin um, at avreiðingarvirðir verða uppgjørd ov lágt.

7.9.5.1 Aðrar móguligar tillagingar fyri at minka um váðan hjá vinnuni

Fyri at váðin hjá fyrítøkunum skal vera minni, ber til at rokna gjaldið hjá fyrítøkuni við støði í miðalprísinum. Í hesum føri verða fyrítøkurnar bidnar um at bjóða eitt ávíst prosent av miðalprísinum. Hava tær á leið somu meting av miðalprísinum, kemur feilallokering av rættindinum ikki fyri. Henda mannagongd er tann sama, sum at boðini hjá fyrítøkunum verða regulerað við %-broytingunum í miðalprísinum.

Tað er mest sannlíkt, at miðalprísurin sveiggjar minni enn veruligi prísurin hjá ávísari fyrítøku. Tað er somuleiðis sannlíkt, at ein ávísar prís-broyting mangan ikki hevur við sær eina samsvarandi kostnaðarbroyting, men at kostnaðarbroytingin vil vera lægri. Hetta merkir, at tilfeingisrentan hjá fyrítøkunum sveiggjar meira enn prísurin, og sostatt tekur hesin háttur ikki burtur allan váða hjá fyrítøkunum – og boðini vilja vera samsvarandi lægri.

Um ynski er um at minka váðan á útreiðslusíðuni eisini, er neyðugt at hyggja eftir oljuprísinum. Hetta er tó ikki líka einfalt at gera sum við broytingunum í fiskaprísinum omanfyr. Tað verður ikki mett at vera hóskandi, at fyrítøkur kunnu draga frá egnar upplýstar oljuútreiðslur, tí hetta eggjar til størri nýtslu av olju og gevur dálkandi skipum ein beinleiðis fyrimun í uppboðssøluni.

²⁶ Hetta varð t.d. skotið upp í Trondsen (2015).

²⁷ Hetta varð t.d. skotið upp, tá Daniel Bromley hevði framløgu í Norðurlandahúsinum í vár.

Ein annar möguleiki fyri at taka hædd fyri prísveiggjum er at áseta eitt ávíst strekki fyri miðalprísinn (+/- x%), har uppboðssøluupprísurn er galdandi. Hetta merkir, at um prísurn t.d. lækkar meira enn x%, skal gjaldið endurskoðast. Hetta sama kann vera galdandi fyri oljuprís. Her er tað kortini ein avgjærdur fyrimunur, um tað finnst greiðar ásetingar fyri, júst hvussu tilfeingisgjaldið skal broytast í hesi støðuni. Sum heild er fyrri hátturin, sum varð lýstur omanfyri, lættari at umsita enn hesin seinni, tí í honum verður lagt upp til, at fiskimálaráðið ella stovnar undir tí skulu út í samráðingar við fyrítøkur. Hetta kann lættliga føra til ónøgd millum aktørar í vinnuni, um hesir meta seg at verða ymiskt viðfarnar.

7.9.6 Samanumtøka um tilrættislegging av uppboðssølum

Tað finst eingin einföld loysn í tilrættislegging av uppboðssølum. Fyrimunir og vansar eru við øllum uppboðssølu-sløgum. Harumframt kann staðfestast, at nøkur av eyðkennunum við uppboðssølum av fiskirættindum gera tað serliga torført at leggja slíkar til rættis. Kortini eru nakrar eygleiðingar, sum eru gjøgnumgvingnar í hesum kapitlinum, serliga áhugaverdar.

Fyrsta eygleiðingin er, at uppboðssølan eigur at hava fyrilit fyri váðanum fyri kollusión. Víst er á ymisk atlit, sum kunnu takast í tilrættisleggingini. Ein uppboðssøla við afturlatnum boðum vil alt annað líka minka um henda váða, um samanborið verður við uppboðssølu við hækkandi boðum. Harumframt kunnu eitt nú minstuprísir og ónavngivin boð eisini vera við til at økja um kappingina á uppboðssøluarknaðinum. Uppboðssølu við fyrstaprísi hava somuleiðis ein fyrimun fram um uppboðssølu við næstaprísi, tá ið ræður um at fyribygja kollusión. Tó ber ikki til heilt at sleppa undan vandanum fyri kollusión á einum lítlum arknaði.

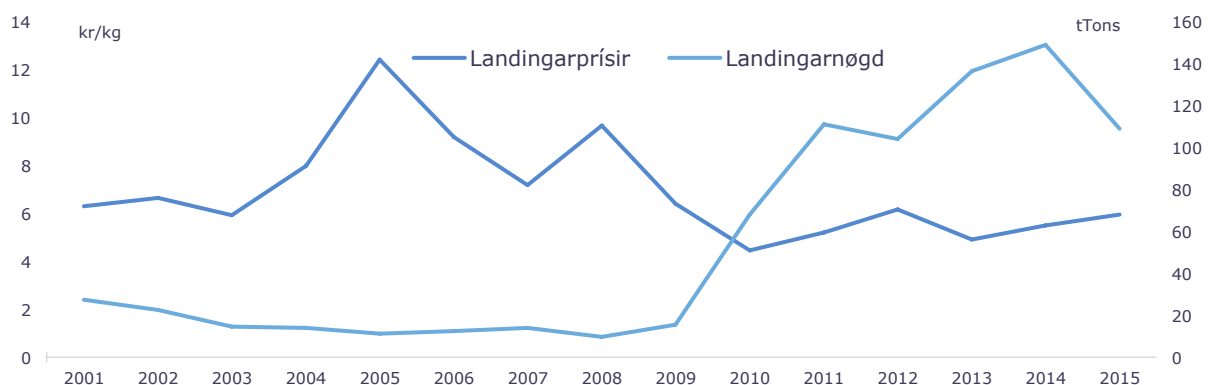
Onnur eygleiðingin er, at váðin fyri kollusión er størri, um fyrítøkur áseta bæði eindir og prísir, soleiðis sum gjørt verður í eindarprísuppboðssøluni. Harumframt kann eindarprísuppboðssølan, sum er lýst í hesi frágreiðing, hava við sær undirbjóðing og minni inntøku. Verður mett, at váðin fyri samstarvi millum fyrítøkur er ov stórur, kann verða umhugsað at seta í verk eina uppboðssølu, har lutirnir eru ásettir frammanundan. Hesin háttur hevur tó sum fortreyt, at kvotur eru umsetiligar. Umsetiligheit loyvir sostatt uppboðssøluhaldaranum at umhugsa fleiri ymisk sløg av uppboðssølum.

Triðja eygleiðingin er, at torført er at minka um váðan í mun til sveiggjandi fiskaprísir og framleiðsluprísir. Verður hetta gjørt við at fyrítøkur bjóða eitt prosenttal av egnum avreiðingarvirði, kann tað hava við sær feilallokering av kvotum, og uppboðssøluvergið er tá til fyrimunar fyri lágprísframleiðaran og sostatt eisini fyri lágkvalitet. Mett verður sostatt, at tað er skynsamari at taka stóði í miðalprísinum í staðin. Her skal tó til seinast vísast á, at hesin váði er eisini til staðar í vinnuni í dag, tá ið fyrítøkur handla loyvir sínámillum. Í hesum førum mugu fyrítøkurnar eisini gera eina meting av framtíðarvinningum, hóast hesir sveiggja meira enn í øðrum vinnum.

7.10 Sveiggj í vinnuni

Í mun til nógva aðrar vinnur, eru fleiri sera óstøðug viðurskipti í fiskivinnuni. Her verður serliga hugsað um fiskaprísin, men eisini um sveiggj í kvotum og oljuprísi. Stórur partur av fiskiflotanum nýtir nógva olju, og seinastu árin hava verið stór sveiggj í oljuprísinum. Tað hevur eisini stóra ávirkan, hvussu skjótt eitt skip megnar at veiða eina kvotu, tí hvør dagur kostar nærum tað sama, um veiða pr. dag eitt nú hálverast frá einum ári til annað.

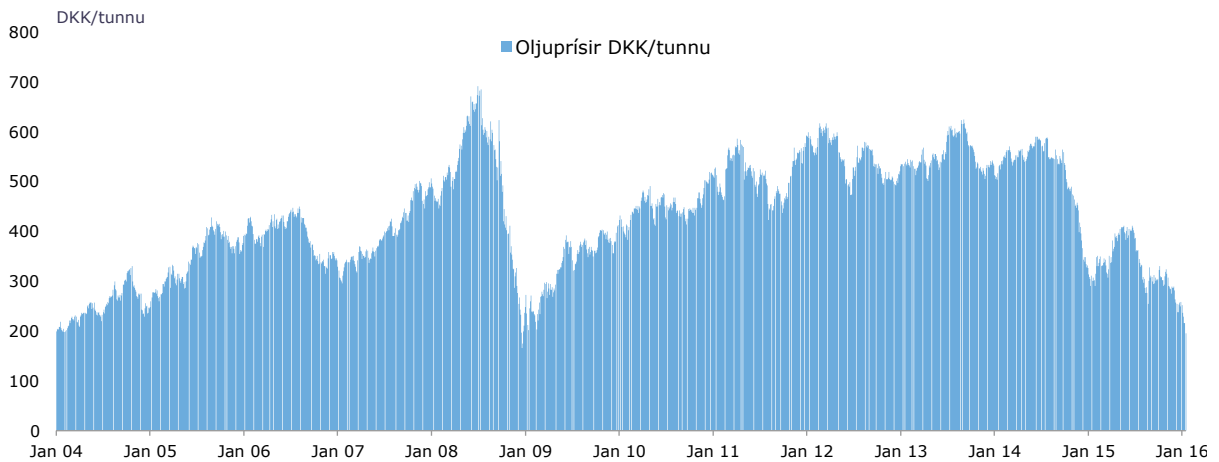
Tað hava verið stór sveiggj í fiskaprísinum. Sum dømi er gongdin í makrelprísinum lýst (sí mynd 7.2).

Mynd 7.2. Prísir og nøgd av makreli, 2001-2015. Kelda: Vørn

Prísurin hefur sveigjað nógv, bæði á sild og svartkjafti, men serliga nógv hefur hann sveigjað á makreli frá 1999 fram til 2010, og mest í 2005. Til ber at siga, at um øll makrelfiskirættindini vórðu seld í 1999, hevði landið móguliga mist eina stóra inntøku.

Ein avbjóðing er eisini, at tað kunnu vera stór sveiggj á útreiðslusíðuni, sum kunnu vera torfør at spáa um. Eitt dømi um hetta er oljuprísurin í 2007 og 2008. Ein kann sjálvandi eisini siga, at prísirnir ikki bara ganga upp. Oljan fall eisini frá juli til desember í 2008. Sveiggini síggjast greitt á mynd 7.3 niðanfyri.

Mynd 7.3. Gongdin í oljuprísinum, 2004-2017. Kelda: Thomson/Reuters og Danskí tjóðbankin.

Tað hevur stóran týðning, at fiskivinnuskipanin, har ið til ber, kann minka um tann váða, sum liggur í at reka fiskiskap, ella í øllum førum ikki økir um hann. Hetta eigur at vera eitt høvuðsmál í tilrættisleggingini av uppboðssøluni.

7.10.1 Roknað dømi við ov høgum boðum

Við stórum sveiggjum økist váðin fyri, at fyrítøkur leggja inn boð á uppboðssøluni, sum seinni vísa seg ikki at vera hóskandi. Hetta er serliga galdandi, um fyrítøkur bjóða uppá langtíðarloyvir.

Niðanfyri sæst eitt hugsað dømi, ið lýsir, hvørjar avbjóðingar eru, um kvotur verða keyptar á uppboðssølu, har prísurin er ov høgur. Vinstrumegin á myndini er kostnaðurin fyri kvotukeyp frádrigin, áðrenn manningin fær sína hýru, og høgumegin er manningin ikki við í keypinum.

Keypt á uppboðssøluni			
	á kr.	t.tons	í alt
Makrelur	3,66	10	36.600.000
Sild	3,57	5	17.850.000
Svartkjafur	0,11	20	2.200.000
í alt	1,62	35	56.650.000

Keypt á uppboðssøluni			
	á kr.	t.tons	í alt
Makrelur	3,66	10	36.600.000
Sild	3,57	5	17.850.000
Svartkjafur	0,11	20	2.200.000
í alt	1,62	35	56.650.000

Selt á uppboðssøluni			
	á kr.	t.tons	í alt
Makrelur	5,00	10	50.000.000
Sild	5,00	5	25.000.000
Svartkjafur	2,00	20	40.000.000
í alt	3,29	35	115.000.000

Selt á uppboðssøluni			
	á kr.	t.tons	í alt
Makrelur	5,00	10	50.000.000
Sild	5,00	5	25.000.000
Svartkjafur	2,00	20	40.000.000
í alt	3,29	35	115.000.000

Inntøkur

Søla.....	115.000.000
Kvotakeyp.....	56.650.000
Nettosøla.....	58.350.000

Inntøkur

Søla.....	115.000.000
Kvotakeyp.....	-
Nettosøla.....	115.000.000

Beinleiðis útreiðslur:

Hýra.....	14.675.317
Minstulønargrunnur.....	583.500
Sølu/pakningur o.a.....	540.000
Arbeidsmarknaðargj.....	440.251
Kvotakeyp.....	-
Inntøkutapstrygging.....	45.600
Proviantur.....	250.800

í alt	16.535.468
Skiftisavlop	41.814.533

Aðrar útreiðslur:

Fiskireiðskapur.....	1.600.000
Trygging.....	1.250.000
Olja.....	8.816.000
Smyrjolja.....	902.500
Viðlíkahald.....	3.000.000
Aðrar útreiðslur.....	1.450.000
Fyrising o.a.....	650.000

Útreiðslur í alt	17.668.500
Úrslit áðrenn rentur og avskr.	24.146.033

Beinleiðis útreiðslur:

Hýra.....	28.923.075
Minstulønargrunnur.....	1.150.000
Sølu/pakningur o.a.....	540.000
Arbeidsmarknaðargj.....	867.675
Kvotakeyp.....	56.650.000
Inntøkutapstrygging.....	45.600
Proviantur.....	250.800

í alt	88.427.150
Skiftisavlop	26.572.850

Aðrar útreiðslur:

Fiskireiðskapur.....	1.600.000
Trygging.....	1.250.000
Olja.....	8.816.000
Smyrjolja.....	902.500
Viðlíkahald.....	3.000.000
Aðrar útreiðslur.....	1.450.000
Fyrising o. m.....	650.000

Útreiðslur í alt	17.668.500
Úrslit áðrenn rentur og avskr.	8.904.350

Mynd 7.4. Hugsadur roknskapur við høgum boðum á makrel og sild.

Í mynd 7.4 er tað eitt nótaskip, sum hevur sáttmálan "Nótaskip > 1500 HK". Skipið brúkar 16.000 litrar av olju um dagin og hevur verið úti í 190 dagar. Oljuprísurin er 2,90 kr. Prísirnir á uppboðssølunum eru settir við støði í prísunum á royndaruppboðssølunum.

Í seinna dømi hevði skipið ikki havt nóg mikið av peningi til eitt nú kapital, og hetta merkir, at tann normal vinningurin í vinnuni er burtur. Í hesum føri hevur uppboðssølan tikið meira inn enn tilfeingisrentuna. Samlað hýruprosent hjá bólkinum "Nótaskip > 1500 HK" er uml. 26%. Næst teimum koma ídnaðartrolarar (uml. 34%), djúpvatnstrolarar (uml. 36%), frystitrolarar (uml. 38%), og partrolarar (uml. 39%).

Niðanfyrir sæst enn eitt dømi, har fortreytirnar eru tær somu sum í fyrra dømi, tó at keyp av makrel- og sildakvotu er sett til 2,00 kr. pr. kg.

Keypt á uppboðssøluni			
	á kr.	t.tons	í alt
Makrelur	2,00	10	20.000.000
Sild	2,00	5	10.000.000
Svartkjafur	0,11	20	2.200.000
í alt	0,92	35	32.200.000

Keypt á uppboðssøluni			
	á kr.	t.tons	í alt
Makrelur	2,00	10	20.000.000
Sild	2,00	5	10.000.000
Svartkjafur	0,11	20	2.200.000
í alt	0,92	35	32.200.000

Selt á uppboðssøluni			
	á kr.	t.tons	í alt
Makrelur	5,00	10	50.000.000
Sild	5,00	5	25.000.000
Svartkjafur	2,00	20	40.000.000
í alt	3,29	35	115.000.000

Selt á uppboðssøluni			
	á kr.	t.tons	í alt
Makrelur	5,00	10	50.000.000
Sild	5,00	5	25.000.000
Svartkjafur	2,00	20	40.000.000
í alt	3,29	35	115.000.000

Inntøkur	
Søla.....	115.000.000
Kvotakeyp.....	32.200.000
Nettosøla.....	82.800.000

Inntøkur	
Søla.....	115.000.000
Kvotakeyp.....	-
Nettosøla.....	115.000.000

Beinleiðis útreiðslur:	
Hýra.....	20.824.614
Minstulønargrunnur.....	828.000
Sølu/pakningur o.a.....	540.000
Arbeidsmarknaðargj.....	624.726
Kvotakeyp.....	-
Inntøkutapstrygging.....	45.600
Proviantur.....	250.800
í alt	23.113.740
Skiftisavlop	59.686.260

Beinleiðis útreiðslur:	
Hýra.....	28.923.075
Minstulønargrunnur.....	1.150.000
Sølu/pakningur o.a.....	540.000
Arbeidsmarknaðargj.....	867.675
Kvotakeyp.....	32.200.000
Inntøkutapstrygging.....	45.600
Proviantur.....	250.800
í alt	63.977.150
Skiftisavlop	51.022.850

Aðrar útreiðslur:	
Fiskireiðskapur.....	1.600.000
Trygging.....	1.250.000
Olja.....	8.816.000
Smyrjiolja.....	902.500
Viðlíkahald.....	3.000.000
Aðrar útreiðslur.....	1.450.000
Fyrisiting o.a.....	650.000
Útreiðslur í alt	17.668.500
Úrslit áðrenn rentur og avskr.	42.017.760

Aðrar útreiðslur:	
Fiskireiðskapur.....	1.600.000
Trygging.....	1.250.000
Olja.....	8.816.000
Smyrjiolja.....	902.500
Viðlíkahald.....	3.000.000
Aðrar útreiðslur.....	1.450.000
Fyrisiting o. m.....	650.000
Útreiðslur í alt	17.668.500
Úrslit áðrenn rentur og avskr.	33.354.350

Mynd 7.5. Hugsadur roknskapur við stæði í boðum á 2 kr/kg fyri makrel og sild.

Eitt lán á 250 mió. kr. við 5% í rentu yvir 15 ár kostar fyrsta árið góðar 29 mió. kr. Tað hevði skipið fingið goldið í fyrra dømi, men ikki í seinna.

Í døminum omanfyri kostar oljan í alt 8,8 mill. kr. Umleið tað sama, sum oljan kostaði um ársskiftið 2006/07. 16 mánaðir seinni var prísurin tvífaldaður. Tá ið prísurin var hægstur í juli 2008, var hann 142% hægri enn við ársskiftið 2006/07.

7.11 Royndir í øðrum londum við uppboðssølum av fiskirættindum

Tey lond, sum serliga hava royndir við uppboðssølum av fiskirættindum, eru Kili, Estland og Russland. Tó skal leggjast afturat, at tey flestu av londunum, sum verða lýst í hesum brotinum, hava ikki uppboðssølur av fiskirættindum í dag.

Endamálini við uppboðssølunum í hesum londum hava í høvuðsheitum verið at tryggja, at tilfeingisrentan fellur aftur til landið, og at fáa eina meira gjøgnumskygda útluting av fiskiloyvum.

Eins og í Føroyum hevur nógv kjak verið í hesum londum um ymisk viðurskifti, t.d. um atgongd til vinnuna, útlendingar í vinnuni og tilrættisleggingina av uppboðssøluni sum heild. Ofta hava fleiri broytingar verið innfærðar samstundis, og hetta ger tað torførari at meta um ávirkanina, sum uppboðssølan hevur havt á vinnuna. Harumframt hevur politiska umhvørvið verið óstøðugt í fleiri av hesum londunum, og hetta kann eisini geva eina kámarí mynd av

uppbodssluavleiðingum. Í onkrum föri hefur reguleringin als ekki verið nøktandi, og hetta er somuleiðis við til at gera tað torførari at gera eftirmetingar. Nakrar eygleiðingar kunnu tó gerast, men hesar eiga tó at verða tiknar við neyðugum fyrivarni.

Tað tykjast at vera tvær høvuðsavbjóðingar við uppbodssølunum, sum vórðu fyriskipaðar í hesum londum. Í flestu førum vóru uppbodssølnar einans virknar í avmarkað tíðarskeið, og sostatt er talan um avbjóðingar, sum gera seg galdandi yvir styttri tíð. Ein avbjóðing var stórt trýst frá vinnuni til at avtaka uppbodssølna, og hetta trýst gjørdist størri, tá ið fyrítøkur almannakunngjørdi verri roknskapartøl orsakað av uppbodssøluútreiðslum. Talan var sostatt um eitt trýst, sum vaks, eftir at uppbodssølnar varð sett í verk, og tykist hetta at vera høvuðsorsøkin til, at tær vórðu avtiknar aftur.²⁸ Ein annar trupulleiki hefur verið vantandi kapping millum fyrítøkur, sum bjóða. Henda seinna avbjóðingin kann møguliga handfarast við at tilrættisleggja uppbodssølna soleiðis, at møguleikin fyri samstarvi millum bjóðandi fyrítøkunar gerst minst møguligur, eins og viðgjørt er í undanfarnum brotum í hesum kapitli.

7.11.1 Kili

Í 1992 varð uppbodssøla fyrstu ferð roynd í Kili, tá ið tvey fiskasløg (ávís sløg av hummara og toski) vórðu seld á uppbodssølu. Í 1997 fóru aftur tvey fiskasløg (ávís sløg av búrfiski og rækjum) út á uppbodssølu.

Uppbodssølnar vórðu skipaðar soleiðis, at upprunaliga fóru 100 prosent ella 90 prosent av hámarksveiðuni út á uppbodssølu av ávísa fiskaslagnum. Loyvini vóru galdandi í 10 ár, og kvotan fall linjurætt hesi árin. Eingin kundi bjóða upp á meira enn 50 prosent av hámarksveiðuni, og minstiprísur varð eisini ásettur.²⁹

Ein niðurstøða eftir royndirnar av uppbodssølunum í Kili er, at tær vóru merktar av samstarvi millum aktørararnar á uppbodssølunum. Talan var sostatt um vantandi kapping millum bjóðarar, og hetta ávirkaði síðan inntøkunar.³⁰

7.11.2 Estland

Estland royndi uppbodssølu í árunum 2001-2004, tá 10 prosent fór á uppbodssølu, og 90 prosent vórðu útlutað eftir søguligum rættindum. Fyri tey 90 prosentini, sum vórðu latin sambært søguligum rættindum, var eitt tilfeingisgjald galdandi. Kvoturnar fullu eksponentielt í tíðarskeiðnum, soleiðis at 10 prosent av kvotunum vórðu innafturtikin hvørt ár og útafturlutað á uppbodssølu.³¹

Ein uppbodssøla við hækkandi boði varð nýtt, og øll boð vóru almenn. Fiskivinnufyrítøkur, sum vóru skrásettar í Estlandi, kundu luttaka á uppbodssølunum. Talan var um bæði sentrala uppbodssølu og uppbodssølnar úti á ymskum økjum í landinum. Gjöld vórðu tikin fyri at luttaka á eini uppbodssølu, men meginparturin varð afturrindaður, um viðkomandi ikki fekk fiskiloyvi. Øll loyvir gjørdist fult umsetilig í 2001, tá uppbodssølan varð roynd á fyrsta sinni. Frammanundan vóru loyvini ikki umsetilig.

Eftir 2001 minkaði flotin, og fleiri stór skip komu inn. Flotin minkaði frá oman fyri 90 skipum í 2000 til umleið 24 skip í 2001. Sum áður sagt, var uppbodssølan ein roynd, samstundis sum at kvotur vórðu gjørdar fult umsetiligar. Væntandi vóru tað tær umsetiligu kvoturnar, sum vóru við til at effektivisera fiskivinnuna, heldur enn sjálv uppbodssølan. Kvoturnar fóru tó ikki allar til miðstaðarøkið men heldur hinvegin. Sambært ymskum keldum varð uppbodssølan avtikin, tí at vinnan var ónøgd við skipanina.

7.11.3 Russland

Í Russlandi fór uppbodssølan fram í árunum 2001 til 2003.³² Talan var um umleið 20 prosent av hámarksveiðuni, sum vórðu seld. Russland hevði tó í nøkur ár frammanundan selt kvotur fyri ásettar prísir, serliga til útlenskar fyrítøkur, men seinna árin eisini til russiskar fyrítøkur. Áðrenn uppbodssølan varð innførd, fingurussiskar fyrítøkur eina ásetta kvotu og kundu síðan keypa sær eyka tons fyri ávíst gjald.

Útlendingar kundu eisini luttaka í uppbodssølunum, men hesir skuldu uppfylla ymsk krøv. Eitt nú vórðu allar kvotur fyrst bjóðaðar út til russiskar fyrítøkur, og tær útlensku sluppu síðan bert at bjóða, um tær russisku ikki tóku av.

²⁸ Í Estlandi vóru eisini aðrar orsøkir. Estland gjørdist partur av ES, og tí var neyðugt at broyta fiskivinnupolitikkin, soleiðis at hesin samsvaraði betur við politikkin hjá hinum limalondunum.

²⁹ Hesar upplýsingar eru frá Lynham (2014) og Peña-Torres (1997).

³⁰ Kelda: Cerda og Urbina (2000).

³¹ Henda manngongd er sostatt ikki tann sama sum í Kili, tí í Kili var talan um 10 ára loyvir.

³² Upplýsingar um uppbodssølu í Russlandi eru úr Anferova o.o. (2005) og Lynham (2014).

Ofta verður ført fram í almenna kjakinum, at eingi boð komu inn til onkrar uppboðssølu. Hetta er satt fyri uppboðssølu í Russlandi, og orsøkin til hetta er tann, at talan var um fiskasløg, sum høvdu so lítið virði, at fiskiskapurin ikki loysti seg. Talan var sostatt um negativa tilfeingisrentu.

Í Russlandi vóru ávísir trupulleikar við at gera av, hvussu nógv tons skuldu bólkast saman til uppboðssøluna. Hesin trupulleiki gjørdist viðkomandi, tí kvotur, sum vórðu keyptar á uppboðssølu, kundu ikki seljast aftur, t.e., at tær vóru ikki umsetiligar. Um kvotur kunnu seljast aftur og býtast sundur (t.e. eru fult umsetiligar), er hetta ikki ein trupulleiki.

Fiskivinnan í Russlandi hevur verið óstøðug í nógv ár, tó serliga av politiskum ávum. Hetta hevur eisini við sær, at tað er torført at meta um avleiðingarnar av uppboðssølunum á fiskivinnuna, tí fiskivinnan var sera ávirkað av broytingunum í samfelagnum sum heild.

Tað almenna vann nógvan pening av uppboðssøluni. Vinnan fekk hinvegin verri úrslit og økta skuld, tí hon skuldi rinda fyri loyvini, við hamarsslag.

Anferova o.o. (2005) vilja vera við, at uppboðssøluskipanin hevði við sær øktan ólógligan fiskiskap í Russlandi. Teirra meting er, at uppboðssøluskipanin legði stórt trýst á vinnuna um at økja vinningin, og tí fóru fyrirkur at fiska ólógligt. Her skal tó leggjast afturat, at eftirlitið als ikki var nøktandi, og hetta er uttan iva høvuðsorsøkin til, at hesin trupulleikin kom í. Ólógligur fiskiskapur verður eisini mettur at vera orsøkin til, at flotin ikki minkaði í Russlandi, eftir at uppboðssølan varð sett í verk, hóast kvotur vórðu skerðar. Somuleiðis meta Anferova o.o. (2005) ikki, at nøktandi íløgur vórðu gjørdar í hesum tíðarskeiði, tá uppboðssølan varð galdandi. Hetta verður tó ikki gjølligari lýst í greinini.

Skipanin var einans galdandi til og við 2003. Í 2004 fóru tey aftur til søgulig rættindir, men ásettu tó eitt tilfeingisgjald.

7.11.4 Aðrar royndir við uppboðssølum innan fiskivinnu

Í Nýsælandi hevur uppboðssøla í avmarkaðan mun verið nýtt til at luta út kvotur av nýggjum fiskasløgum, og einans tá ið kvotan av nýggjum fiskasløgum fer upp um eitt vist, verður selt á uppboðssølu. Soleiðis hevur verið síðan 1996.

Bestu royndirnar frá uppboðssølum innan fiskivinnu eru at finna í USA, har uppboðssølu av loyvum at fiska skeljadjór (geoducks) í Washington eru tvær ferðir um árið. Hesar uppboðssølu hava verið síðan í 1980-unum. Her verður ein afturlatin uppboðssøla við fyrstaprisi brúkt. Samlaða kvotan verður býtt upp í ávíst tal av lutum, sum síðan verða útlutaðir í ymiskum solum (tað, sum í uppboðssøluni í Føroyum í 2011, varð nevnt ymiskar linjur ella sølulinjur).

Hvørt boð er ein ávís upphædd, sum síðan verður býtt upp í eitt gjald, ið verður rindað beinanvegin, t.e. við hamarsslag. Harumframt verður rindað eitt umsetningsgjald.

7.12 Føroysk uppboðssøla av makreli í 2011

Í Føroyum vórðu 20.000 tons av makreli seld á uppboðssølu í 2011. Uppboðssølan svaraði til umleið 17 prosent av kvotuni. Tá eru frádrignir parturin, sum varð seldur øðrum londum, og parturin, sum fór til gransking o.tíl..

Uppboðssølan var soleiðis, at eigarar av fiskifari undir føroyskum flaggi kundu melda seg til at luttaka á uppboðssøluni. Meldað varð til á heimasíðuni hjá Fiskamarknaði Føroya, www.fmf.fo, ið var uppboðssøluhaldari vegna landsstýrsmannin.

Samlaða upphæddin skuldi rindast kontant, tá ið uppboðssølan var liðug. Uppboðssøluhaldarin skuldi tryggja sær, at keyparin hevði stillað nøktandi trygd fyri boðunum.

Sjey fyrirkur luttóku á uppboðssøluni, og tvær fingur ongan lut. Vinnandi boðini sveiggjaðu sera nógv. Lægsta vinnandi boð var 0,75 kr. pr. kilo, og hægsta vinnandi boð var 5,76 kr. pr. kilo. Hetta var 7,7 ferðir størri enn lægsta vinnandi boðið. Fjord Fishing fór við meginpartinum – 78 prosentum – av makrelinum, sum varð boðin út á uppboðssølu.

Tríggjar uppboðssølu vóru. Tann fyrsta var tann 26. juli 2011, har 7.000 tons vórðu bjóðað út. Miðalprísurin gjørdist 1,70 kr. pr. kilo. Onnur uppboðssølan var tann 9. august 2011, har aftur 7.000 tons vórðu bjóðað út. Tá gjørdist miðalprísurin um 4,70 kr. pr. kilo. Seinasta uppboðssølan var tann 16. august 2011, har 6.000 tons vórðu bjóðað út. Miðalprísurin á hesari uppboðssøluni varð 4,56 kr. pr. kilo. Samanlagt gjørdist miðalprísurin á øllum uppboðssølunum 3,60 kr. pr. kilo, og gjørdist inntøkan til landskassan sostatt umleið 70 mió. krónur.

Uppboðssølnar vórðu skipaðar við ymiskum sølulinjum, t.e. lutum, sum vórðu bjóðaðir út hvør sær. Hvør útboðin sølulinja varð seld í einum til hægstbjóðandi, og sølan á uppboðssølni fór fram sum elektronisk uppboðssøla á internetinum saman við telefonsamskifti við boði og yvirboði, inntil tann útbjóðaða sølulinjan var seld. Her er sostatt talan um eina uppboðssølu við hækkandi boði. Landsstýrismaðurin kundi treyta sær ein minstapris.

Nøgdimar vórðu útbjóðaðar í lutum, sum høvdu ymiskar støddir frá 5 tonsum til 400 tons. Sum dømi kann nevast, at í seinasta umfarinum vóru 58 uppboðssølur, har tonsini vórðu flokkað soleiðis:

Tal av sølulinjum	á tons	Samanlagt tons
12	5	60
12	10	120
12	50	600
11	100	1.100
9	400	3.600
1	200	200
1	320	320

Á uppboðssølni vórðu øll nøvn hildin loynilig, men vinnararnr vórðu kunngjørdir eftir uppboðssølna, og sama var galdandi fyri vinnandi prísirnar á hvørjari linju.

7.12.1 Stutt eftirmering av uppboðssølni í 2011

Eingin almenn eftirmering er gjørd av uppboðssølni í 2011. Tí verður í hesum kapitli gjørdar nakrar eygleiðingar í mun til tær royndir, sum føroyska samfelagið gjørdi sær á hesum uppboðssølum.

Fyrsta eygleiðingin er viðvíkjandi vali av uppboðssøluslagi. Talan var um eina uppboðssølu við hækkandi boði, og í slíkum førum er serliga sannlíkt, at aktørar megna at halda prísinum niðri – annaðhvørt gjøgnum beinleiðis samstarv ella tigandi samstarv. Tað eru fleiri ábendingar um, at talið av rellum bjóðarum var nakað lágt í 2011 til eina uppboðssølu við hækkandi boði.³³ Til dømis er stóra sveiggjð í prísinum ein ábending um hetta. Í hesum føri, har tekin eru um, at fyrirkur megna at halda prísinum niðri, kann uppboðssøluhaldarin umhugsa at skifta yvir til eina uppboðssølu við afturlatnum boðum í staðin, tí hetta kann minka um váðan fyri kollusjón. Er talið á rellum fyrirkur hinvegin stórt, er eingin vandi við at nýta eina uppboðssølu við hækkandi boði, og verður hon tá ofta sett í verk. Trupulleikin við kollusjón er serliga viðkomandi, tá ið talan er um fleiri sølulinjur. Hóast ein uppboðssøla við hækkandi boði gongur væl, tá ið talan er um eina ella fáar royndaruppboðssølur, merkir hetta als ikki, at hon eisini gongur væl í eini varandi fiskivinnuskipan, har uppboðssølur eru við jøvnum millumbilum. Møguleikin fyri kollusjón gerst munandi størri í eini varandi skipan. Sostatt eiga vit eisini at vera varin við beinleiðis at føra royndir frá royndaruppboðssølum yvir til eina varandi skipan.

Uppboðssølan í 2011 var ein uppboðssølu við hækkandi boði við fyrstaprisi. Hetta merkir, at hægsta boðið er samstundis eisini gjaldið, sum vinnandi fyrirkur rindar. Hetta hevur við sær, at prísirnir, sum fyrirkur rinda fyri annars somu rættindir, kunnu sveiggja nógv, og soleiðis var á uppboðssølni í 2011. Eitt uppboðssøluslag, har ein vinnandi fyrirkur ikki rindar sitt egna boð, men eitt annað gjald (tað kann vera næsthægsta boð, men eisini aðrar upphæddir) kann hava fyrimunir við sær í hesum førinum. Uppboðssølusløg, har boð og gjald ikki eru beinleiðis knýtt at hvør øðrum, kunnu hava fleiri fyrimunir. Ein av hesum fyrimunum er, at ein slík uppboðssøla kann vera lættari at gódtaka hjá vinnuni, og royndir úr øðrum londum vísa, at hetta er avgerandi fyri uppboðssøluskipanina. Í kap. 7.9.4 vórðu nettuppboðssølusløg umrødd, har allar fyrirkur rindaðu sama pris.

Sum nevnt, sveiggjaði prísurin á uppboðssølni sera nógv. Tað kunnu vera ymiskar orsøkir til hesi sveiggini. Ein orsøk kann vera, at væntanir um pris ella annað eru broyttar í tíðarskeiðnum millum fyrstu og aðru uppboðssølu. Talan var um stutt tíðarskeið (einans 14 dagar), men hetta er kortini ein møguleiki. Ein onnur orsøk, sum møguliga er meira týðningarmikil, eru kappingarviðurskifti millum bjóðarar á uppboðssølni. Her verður víst til, at fyrirkur møguliga ikki bjóða veruliga virðið á eindunum á uppboðssølni.

³³ Hugtakið *reelt tal av bjóðarum* visir til teir bjóðarar, sum høvdu ein veruligan møguleika at vinna uppboðssølna.

Sveiggjandi prísurin á uppboðssøluni hevur eisini við sær, at torført er at brúka uppboðssøluna sum grundarlag fyri eini meting av tilfeingisrentuni í 2011. Harumframt er ikki neyðturviliga einfalt at meta um, hvussu umboðandi prísurin á uppboðssøluindunum er fyri virðið á øllum eindunum til samans (ella fyri miðalvirðið). Ástøðiliga eigur ein fyrítøka at bjóða í samsvari við marginala profittin og ikki miðalprofittin. Sostatt er viðkomandi at vita, hvussu uppboðssølufrísurin sveiggjar við mongdini. Tað kann hugsast, at marginali profitturin fyri tær fyrstu eindirnar er hækkandi, men eftir eina ávísa eind, byrjar marginali profitturin at falla. Orsøkin til hetta kann vera, at marginali kostnaðurin ikki er fallandi allastaðni, men byrjar at hækka eftir ávísa mongd. Ein fyrítøka eigur, um henda fortreyt er røtt, at vera sinnað at rinda eina vaksandi upphædd fyri mongdir upp til eitt ávíst mark, og síðan minkar upphæddin aftur. Sjálvsagt hava ymiskar fyrítøkur eisini ymiskar "marginalprofittgongdir," tí ymiskt er, hvussu effektivar fyrítøkur eru.

Prísirnir á uppboðssøluni vóru væl hægri, enn mett varð frammanundan, og hevði uppboðssølan sostatt við sær stóra inntøku til landskassan. Miðalprísurin á uppboðssøluni gjørdist, sum áður nevnt, 3,60 krónur pr. kilo. Til samanberingar var tilfeingisgjaldið hetta árið einans 0,25 krónur pr. kilo (partur av vinnuni hevði tó einki avgjald).

Á hoyringsfundi við vinnuna 20. apríl 2016 varð ført fram, at góðskan á fiskinum, sum fór umvegis móttøkuskipið Lafayette, var ikki nóg góð. Hetta hevur eftirfylgjandi havt við sær, at kundar hava sett lægri góðsku í sambandi við føroyskan fisk, og hetta hevur havt neiligar avleiðingar fyri marknaðarviðurskiptini.

Ávís ónøgd hevur sum heild verið við, at ein aktørur kundi fáa nærum 80 prosent av kvotuni, og at teir høvdu bíliga arbeiðskraft umborð. Fyrst er at siga, at tey flestu meta, at tað var neyðugt at hava Lafayette her, tí annars høvdu vit ikki havt móttøku nokk tað árið, tí vit vóru útstongd frá Noregi og ES. Tað er ikki ov nógv at siga, at uppboðssølan varð hildin í eini tíð, har undantaksstøða var galdandi í føroysku fiskivinnuni. Greiðar ásetingar um, hvussu nógv einstakir aktørar kunnu ogna sær á uppboðssøluni, kunnu tó forða fyri hesum, men tilíkar ásetingar gerast ikki eins viðkomandi í eini varandi skipan.

7.13 Uppboðssølan í 2016

Sum partur av nýskipanararbeiðinum valdi núsitandi landsstýrið at selja umleið 10% av uppsjóvarkvotunum og kvotunum í Barentshavinum á eini sokallaðari royndaruppboðssølu.

Ætlanin var upprunaliga, at henda søla skuldi vera fyrst í árinum, men av politiskum ávum varð hon útsett til at vera um summarið í juli og í september. Ein avmarking varð gjørd í mun til 2011, soleiðis at umframt at bert skip við veiðiloyvir kundu bjóða, skuldi skipið, sum bjóðaði, sjálvt fiska kvotuna, og tað kundi tí ikki selja hana víðari til annað skip at fiska.

Niðanfyri síggjast tons, minstuprísir, tíðarskeið og miðalprísir fyri tær ymsu uppboðssølnar.

(Tons) (Kr/kg)	Opin uppboðssøla		Afturlatin uppboðssøla		Í alt
	Linja 1	Linja 2	Linja 1	Linja 2	
Svartkjaftur (5.-15. september): minstiprísur 0,10 kr/kg afturlatin, 0,12 kr/kg opin	5.000 0,12	5.000 0,13	5.000 0,10	5.000 0,10	20.000 0,11
Makrelur (14.-22. juli): minstiprísur 1,30 kr/kg	3.500 3,52	3.500 3,82	2.000 3,60		9.000 3,66
Sild (14.-22. juli): minstiprísur 1,30 kr/kg	2.000 3,56	2.000 3,58			4.000 3,57
Botnfiskur í russiska partinum av Barentshavinum (11.-21. juli): minstiprísur 1,50 kr/kg	1.200 2,98		600 3,40	600 3,25	2.400 3,15
Botnfiskur í norska partinum av Barentshavinum (18. juli): minstiprísur 1,50 kr/kg			600 4,50		600 4,50

Talva 7.5. Tons, minstuprísir, tíðarskeið og miðalprísir á royndaruppboðssølunum

Samlaða inntøkan av hesum uppboðssølum var góðar 60 mió. kr., og tað var meira, enn landsstýrið væntaði. Fiskamarknaðurin tók sær eins og í 2011 av opnu uppboðssølunum, og Vørn tók sær av teimum afturlatnu. Tær opnu vórðu skipaðar sum vanligar uppboðssølu við hækkandi boði, og tær afturlatnu vórðu skipaðar sum eindarprísuppboðssølu, har lægsta boðið hjá vinnandi fyrítøkunum ásetti prísir fyri allar. Út frá omanfyristandandi talvu ber ikki til at siga, at annar uppboðssøluhátturin generelt gav hægri prís enn hin. Fyri makrel sæst, at hann varð seldur

bæði hægri og lægri á opnu uppboðssølunum í miðal enn á tí afturlatnu. Fyri botnfisk í russiska partinum av Barentshavinum var prísurin hægri á teimum afturlatnu uppboðssølunum enn í teimum opnu. Til seinast var prísurin fyri svartkjáft hægri á opnu uppboðssølunum, men tað vóru minstuprísirnir eisini.

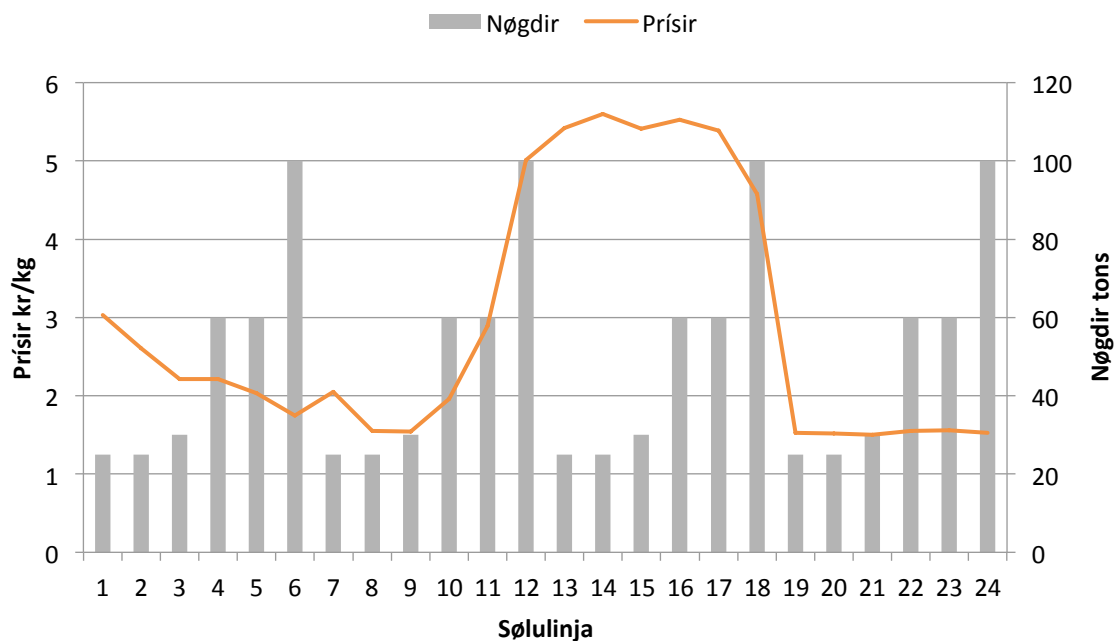
Í alt 11 skip vunnu rætt at fiska á hesum uppboðssølum. 4 skip fingtu ongan lut. Tey, sum fingtu lut, vóru bert skip, sum frammanundan høvdu kvotu í viðkomandi fiskiskapi, og sum tey so vunnu rættin at fiska meira í. Tó fekk eitt skip, Fram, sum bert hevði felagskvotu av makreli og onga sildakvotu, rætt til bæði makrel og sildakvotu á uppboðssøluni. Við øðrum orðum kom bert ein nýggjur aktørur upp í fiskiskapin, sum varð bjóðaður út. Serliga fyri Barentshavið vóru tað skip, sum bjóðaðu, sum ikki hava verið í fiskiskapinum fyrr, men hesi bjóðaðu ikki nóg nóg til at koma upp í part. Ein orsök til tess var móguliga, at tað ikki vóru eins kappingartreytir til henda fiskiskapin millum verandi skip og nýggj skip. Eitt nú hava verandi skip ikki fyri neyðini at gjalda byrjanarkostnaðin av at fara til fiskiskap.

Niðanfyrir síggjast nøkur dømir um uppboðssølur, sum vóru í summar. Fyrst er tað afturlatna uppboðssølan av 600 tonsum av botnfiski í norska partinum av Barentshavinum. Niðanfyrir síggjast boðini, sum komu inn til hesa uppboðssøluna. Hon varð skipað sum ein eindarprísuppboðssølu, har prísurin varð ásettur við tí prísinum, sum endaði innanfyri nøgðina. Nøgð, seld í hesi uppboðssøluni, var 600 tTons. Akraberg, Enniberg og Sjúrdarberg bjóðaðu upp á eina nøgd á til samans 575 tTons, og so vóru 25 tTons eftir til Heyk og Fálkor. Hesir eru partrolarar og velja tí at bjóða júst tann sama prís. Hetta par valdi so ikki at taka av, tí nøgðin var ov lítil, men tað ásetti kortini prís á 4,50 kr/kg. Niðanfyrir sæst, at Sjagaklettur og Sandshavið (og Gadus) gjørdist ov stuttir til at vinna uppboðið á hesum sinni.

Skip	Reiðari	Kr./kg	Nøgð kg
Akraberg	P/F Akraberg	6,50	100.000
Enniberg	P/F Enniberg	6,05	300.000
Sjúrdarberg	P/F JFK Trol	5,50	175.000
Heykur	Sp/f 17.05.2011	4,50	136.500
Fálkor	Sp/f Húsafelli	4,50	136.500
Gadus	P/F JFK Trol	3,65	450.000
Sjagaklettur	P/F Jókin	2,65	400.000
Sandshavið	Sp/f 31.01.2011	2,00	200.000

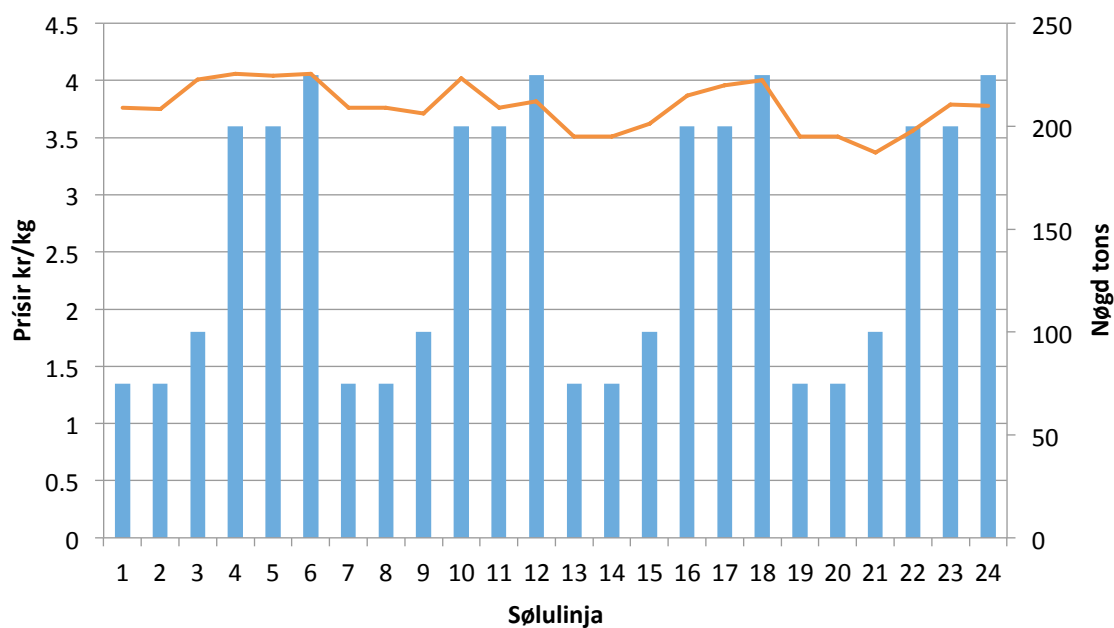
Talva 7.6. Afturlatin uppboðssøla av 600 tonsum av botnfiski í Barentshavinum

Eitt annað dømi er fyrsta sølan av toski í russiska partinum Barentshavinum. Har var talan um eina opna uppboðssølu. Á uppboðssøluni var bara ein vinnari, og var tað Gadus, við einum miðalprís á 2,98 kr/kg. Landsstýrið setti ein minsta prís á 1,50 kr/kg, og var tað prísurin á summum av linjunum. Tað vóru bert tveir bjóðaðar á hesi uppboðssølu. At byrja við var gjørd ein roynd at fáa ein part av kvotuni hjá hinum, men tað kundi bent á, at eingin áhugi var fyri hesum tær seinastu seks rundirnar, tí at bjóðaði prísurin var tann sami sum minstiprísurin. Hetta er helst tí, at her vóru nøgðimar so smáar, sum vóru eftir, at tað loysti seg ikki at fara túrin í Barentshavið.

Mynd 7.6. Opin uppboðssæla av botnfiski í Barentshavinum

Til seinast hyggja vit at aðru opnu sæluni av makreli, sum var 21. juli 2016. Miðalprísurin var, sum omanfyri nevnt, 3,82 kr/kg.

Mynd 7.7. Opin uppboðssæla av makreli 21. juli 2016

Keyparar vóru Christian í Grótinum, Norðingur og Fram. Prísurin her var javnur, kanska tí at hesi skipini (og hini, sum bjóðaðu) høvdu longu makrelkvotu, og tí var bara talan um at fáa eitt sindur afturat.

Sølan av svartkjafti var eitt sindur øðrvísi enn hinar sølurnar. Eingin bjóðaði á fyrstu opnu uppboðssæluni, sannlíkast tí at at minstiprísurin var settur ov høgt, 30 oyru. Síðan var minstiprísurin settur á 18 oyru, men eingin keypti tá heldur. Á triðja sinni varð minstiprísurin settur til 10 oyru, og tá varð svartkjafturin seldur. Hetta var á teirri fyrstu afturlatnu

uppboðssøluni. Til næstu söluna, sum var opin, varð minstiprísurin settur til 12 oyru, og tá varð alt selt. Samlað varð svartkjafturin seldur fyri ein miðalprís á 11 oyru.

7.13.1 Stutt eftirmeting av uppboðssøluni í 2016

Burtursæð frá svartkjaftaprisunum vóru prísirnir á hesum uppboðssølum høgir, kanska hægri, enn summi høvdu væntað, tí frammanundan var givið, at bert skip, ið longu høvdu veiðiloyvir, kundu bjóða, umframt at løgtingið hevði avgjørt, at keypið av hesum kvotum ikki kundi fara av partinum hjá manningini.

Ein orsök til, at tað gekst verri at selja svartkjaft enn annan fisk, var helst, at besta svartkjaftatíðin er tíðliga á árinum, og av tí at selt varð í september, var ikki nógv tíð at fiska, og tí var prísurin lægri. Tað eru eisini færri møguligir keyparar til svartkjaftin enn til hini seldu fiskasløgini, og tí var kappingin lægri.

Bæði tann opna og tann afturlatna uppboðssølan virkaðu tekniskt væl, og tað tyktist ikki vera nakrir trupulleikar við at gjøgnumføra tílikar uppboðssølar, hvørki hjá Fiskamarknaðinum, Vørn ella hjá teimum, sum bjóðaðu.

Til ber kortini ikki at gera tær stóru niðurstøðurnar í mun til at selja langtíðarkvotur út frá hesi uppboðssøluni. Hon gevur heldur ikki nakað serligt av eyka vitan um, hvørt tað er best at útluta fiskirættindini á opnari ella afturlatnari uppboðssølu. Møguliga ber til at siga, at eru tað nógvar fyrítøkur, sum bjóða, so gevur tann afturlatna uppboðssølan ein hægri prís, sum t.d. uppboðssølan av toski í russiska partinum av Barentshavinum. Hetta kann vera tí, at um ein stórur aktørur er inni, kann hann altíð yvirbjóða hinar, um talan er um eina opna uppboðssølu. Hetta er verri hjá honum, um uppboðssølan er afturlatin.

7.14 Tilmæli um útlutingskipan

Sum lýst er í hesum kapitli, eru nógv atlit at taka í eini uppboðssøluskipan, og somuleiðis eru nógv viðurskifti, sum støða skal takast til, tá hon skal setast í verk. Nakrir av hesum tættum eru beinleiðis ásettir í arbeiðssetninginum og skuldu tí ikki viðgerast í nevdini. Somuleiðis verður mettt, at nakrar avgerðir eru meira politiskar enn fakligar, og her gevur nevndin ikki ítøkilig tilmæli.

Enn eina ferð verður víst á, at nevndin er álagt at gera eitt uppskot um eina uppboðssøluskipan, og hevur nevndin sostatt ikki fingið boð um at meta um, hvørt ein uppboðssøluskipan er best hóskandi útlutingshátturin fyri føroysku fiskivinnuna. Í undanfarnum undirskapitlum er tó víst á fyrimunir og vansar við eini uppboðssølu í føroysku fiskivinnuni, og somuleiðis er víst á fyrimunir og vansar við uppboðssølum generelt. Staðfestast kann somuleiðis, at ein uppboðssøla kann fyriskipast á ymiskan hátt fyri at taka atlit til ymisk viðurskiftir.

Tilmælini um uppboðssølu taka støði í teimum metingarkriterium, sum eru uppsett í hesum kapitli, har dentur m.a. verður lagdur á, at uppboðssølan (i) hevur við sær inntøkur til tað almenna, (ii) ikki darvar iløguvirksemið í vinnuni, (iii) javnsetir fyrítøkur á marknaðinum og tryggjar góða atgongd og (iv) kann broytast, um tørvur er á tí. Við støði í hesum metingarkriterium ber til at eyðmerkja tvær skipanir, sum kunnu tulkast at vera á hvør sínum uttarapunkti í føroyska kjakinum um eina uppboðssøluskipan fyri føroysku fiskivinnuna.

Á øðrum uttarapunktinum er uppboðssøluleisturin, sum Búskaparráði í ár 2000 skjeyt upp. Í hesum uppboðssøluleisti var talan um stuttíðarloyvur, sum vórðu seld á uppboðssølu, har øll kundur luttaka. Ein atfinning móti hesum leisti er, at stuttíðarloyvur kunnu hava við sær, at tað verða gjørdar færri iløgur, sum kunnu gagna fyrítøkuni upp á sikt. Hinvegin eru eisini fleiri fyrimunir við hesi skipan. Hon tryggjar t.d., at ein stór mongd verður handlað á uppboðssøluni hvørt ár, og hon setir fyrítøkunum færri krøv viðvíkjandi metingum av t.d. fiskaprisum og oljuprisum. Samanumtikið verður tó mettt, at hesin leistur ikki livir upp til metingarkriterið um støðug vinnuviðurskifti, tí stuttvarandi loyvur skapa ikki ein nóg góðan trygggleika til at gera skynsamur og neyðugar iløgur.

Á hinum uttarapunktinum er ein uppboðssøluskipan, har varandi rættindir verða lutað út til vinnuna. Upprunaliga útlutingin er á eini uppboðssølu, eins og ásett í arbeiðssetninginum. Í eini tílikari skipan er mest sannlíkt neyðugt, at virkir rinda eftir avreiðing, tí annars verður kapitalkravið ov stórt, og hetta avmarkar atgongdina til vinnuna. Henda skipan hevur tann fyrimun, at siktbarið er gott fyri vinnuna, og hon darvar sostatt ikki iløguvirksemið í vinnuni. Harumframt er einans talan um eina uppboðssølu, og sostatt er kollusión á uppboðssølumarknaðinum ikki viðkomandi, tá henda uppboðssølan er liðug. Ein vansi við hesum leisti er tó, at tað er torført at venda aftur, tá rættindini fyrst eru útlutað. Nevndin metir tað ikki vera ráðiligt, at loyvur verða lutað út til fyrítøkur í óendaligt tíðarskeið, og hetta samsvarar heldur ikki við arbeiðssetningin, sum ásetir, at rættindini eru tíðaravmarkað brúksrættindir hjá fyrítøkum og ikki ogn hjá hesum aktørum.

Mett verður, at ein skipan, sum liggur ímillum hesar báðar, kann taka tað besta frá báðum skipanum og geva eina meira haldføra loysn fyri eina føroyska fiskivinnuskipan. Sostatt mælir nevndin til, at uppboðssøluskipanin, sum verður sett í verk fyri føroysku fiskivinnuna 1. januar 2018, hevur hesi eyðkenni:

1. Uppboðssølan eigur ikki at darva íløguhugin í vinnuni. Tí mælir nevndin til, at uppboðssølan verður lögð soleiðis til rættis, at hon hevur fyrilit teimum váðum, sum liggja í at reka fiskivinnuvirksemi í tann mun, hetta letur seg gera. Ein møguleiki er at luta út loyvir við langari gildistíð, t.d. 10 ár, eins og lýst í kap. 7.15 (leistur 1).³⁴ Somuleiðis ber til at luta út loyvir við eini gildistíð á í mesta lagi 1 ár og samstundis geva vinnufyrítøkum ein forkeysrætt til ávísan prosentpart av kvotunum, sum fyrítøkan hevði ræði á árið fyri. Eitt dømi um ein tilíkan útlutingarleist er lýst í kap. 7.16 (leistur 2).
2. Um loyvir við ymiskari longd verða seld á uppboðssølu, verður mælt til, at prísurin verður reguleraður árliga sambært broytingum í miðalfiskaprísinum seinasta árið. Hetta svarar til, at fyrítøkan bjóðar eitt prosenttal av miðalprísinum. Váðin fyri fiskivinnufyrítøkuna gerst ov stórur, um hon skal bjóða eitt krónutal fyri ov langt tíðarskeið. Atlit í hesum sambandi eru nærri viðgjørð í kap. 7.9.5.

Í hesum førinum skal tó gerast av, hvør miðalprísur skal nýttast. Mælt verður til, at miðalprísurin verður roknaður við støði í ávísam fiskiskapi seinasta árið ella í minsta lagi seinastu seks mánaðirnar. Um tíðarskeiðið er ov stutt, kunnu einstakir aktørar í fiskivinnuni ávirka miðalprísir ov nógv, eins og tað gerst sannlíkari við feilalokering av kvotum.

3. Við avmarkingum í mun til t.d. útlenska luttøku og víðari handfaring av tilfeinginum er sannlíkt, at talan verður um avmarkaða kapping á uppboðssølumarknaðinum fyri fleiri fiskasløg. Nevndin mælir tí til at seta serfrøðingar innan uppboðssølu til at gera nærri tilmæli um neyvu tilrættisleggingina av uppboðssøluni, herundir í hvønn mun opin og afturlatin uppboðssøla skal nýttast.

Her skal leggjast afturat, at nevndin hevur havt drúgt samskipti við slíkar serfrøðingar úti í heimi. Fleiri teirra vístu tó á, at tíðin var ikki heilt búgvinn enn at leggja uppboðssøluna neyvt til rættis. Ein av heimsins fremstu búskaparfrøðingunum innan uppboðssølu, professarin Paul Klempner á University of Oxford í Bretlandi, førði eitt nú fram, at politiskar avgerðir fyrst mugu takast, og nevndi í hesum sambandi, at ítøkilig samansetingin av uppboðssøluskipanini m.a. veldst um, í hvønn mun politiska skipanin vil varðveita veiðibólkar, og í hvønn mun politiska skipanin er sinnað at loyva umsetilgheit.

4. Mælt verður til, at allar føroyskar fyrítøkur kunnu luttaka á uppboðssøluni, tó treytað av, at hesar liva upp til krøvini, sum eru lýst í kap. 8. Víst verður annars til kap. 8 fyri at fáa eina neyvari lýsing av treytum til luttakarar.
5. Mælt verður til, at landsstýrismaðurin setur eina fakliga nevnd til at áseta minstaprisir. Hetta fyri at forða fyri, at lítil kapping á uppboðssølumarknaðinum hevur við sær sera lágar prisir.
6. Mælt verður frá at krevja bankatrygd, tí í figgjartilgum høpi er lítil og eingin munur á bankatrygd og tøkum peningi. Mælt verður heldur til, at ein fyrítøka missur síni rættindir, um henda ikki rindar uppboðssølugjaldið.
7. Mælt verður til at fyrítøkan skal rinda alt gjaldið ella meginpartin av gjaldinum, hóast øll kvotan ikki verður fiskað.
8. Mælt verður til at flokka vinnuna í so fáar bólkar, sum gjørligt, tá ið uppboðssølan verður skipað. Á henda hátt ber til at tryggja betri kapping á uppboðssølumarknaðinum.
9. Mælt verður til at gera serliga skipan fyri útróðrarflotan upp til 15 tons. Hetta kann eitt nú skipast við sølu av loyvum (atgongumerkjum) til eina felagskvotu. Tal av loyvum kann verða sett eftir fullriknum útróðrarbátum. Somuleiðis eiga krøv at verða sett til tann, sum bjóðar, har hesin skal hava ávísan prosentpart av síni inntøku frá útróðri.
10. Mælt verður til, at kvotur verða umsetiligar umvegis ein almennan marknað. Tað vil siga, at landið virkar sum millumlið (eins og ein meklarafyrítøka), og at fult gjøgnumskygni verður um allar handlar. Mett verður, at effektivitetur í fiskivinnuni ikki kann tryggjast í nóg stóran mun, uttan so at kvotur eisini eru umsetiligar á ein

³⁴ Langtíðarloyvur eru eisini partur av tilmælinum hjá Trondsen (2015) og tí leistinum, sum Daniel Bromley legði fram í Norðurlandahúsinum í vár.

ella annan hátt. Umsetligheit er serliga týðningarmikil við rættindum við langari gildistið. Her skal tó vísast á, at her fer peningur frá fyrítøku til aðra fyrítøku, men hesar upphæddir verða munandi minni enn í verandi skipan, tí vinnan kemur at rinda fyri tilfeingið til tað almenna í størri mun enn í dag.

Spurningurin er harumframt, um tað við lóg ber til at steðga allari umsetligheit fyri at forða fyri spekulatió, tí at fyrítøkurnar kunnu nýta aðrar hættir at náa málinum. Eitt nú kunnu tey selja partapeningin í feløgnum við rættindum ella á annan hátt broyta samansetingina av eigarum. Harumframt kunnu fyrítøkurnar brúka leigu og/ella umbýti av skipum til at umseta fiskirættindini við, um tað í loyvistiðarskeiðnum vísir seg at vera meira skynsamt. Tí verður torført at forða fyri umsetligheit við lóg.

11. Í tí føri, har politiski myndugleikin kortini ger av, at kvotur ikki skulu vera umsetligar, eigur at vera møguligt hjá fiskivinnufyrítøkuni at siga fiskirættindir frá sær á hvørjum ári. Hetta er eisini galdandi í eini skipan við langtíðarloyvum. Hetta hevur við sær, at ein fyrítøka við einum loyviri á t.d. 10 ár, kann siga loyvið frá sær eftir t.d. 5 árum, og at hetta loyvið tá fer út aftur á uppboðssølumarknaðin.

Eins og víst á í tilmæli nr. 10 og viðgerðini í hesum kapitli sum heild, mælir nevndin tó til at varðveita umsetligheitina av loyvunum. Tilmæli nr. 11 kann ikki tryggja effektivitet í fiskivinnuni.

12. Mælt verður frá at lóggeva á ein tílíkan hátt, at starvsfólk í fiskivinnuni ikki kunnu rinda partar av uppboðssølugjaldinum. Hetta eigur at vera upp til vinnu og starvsfólk at gera av ígjøgnum arbeiðsmarknaðarsamráðingar.
13. Mælt verður til at seta eina skiftisskipan í verk, so at verandi fyrítøkur kunnu hava eina ásetta tíð at laga seg til nýggju umstøðurnar í vinnuni. Høvuðsorsøkin til hetta er, at skotbráið er ov stutt. Um nýskipanin varð lögð til rættis, stutt eftir at loyvini vórðu uppsøgd í 2007, var talan um aðra støðu. Dømir um skiftisskipanir eru í leistunum, sum verða lýstir á komandi síðunum.

7.15 Leistur 1: Skipan við útbjóðing av stutt- og langtíðarloyvum

Í hesum uppskoti er talan um uppboðssølu av bæði stutt- og langtíðarrættindum. Mett verður, at ein samanseting av loyvum við ymiskum longdum kann nøkta ymiskar tørvir í vinnuni. Í hesum uppskoti verður tó størsti parturin av loyvunum long ella miðallong, og her verður dentur lagdur á at veita tryggjeika til fyrítøkur í vinnuni og soleiðis eisini at eggja til skynsamar íløgur. Stuttíðarloyvur eru hinvegin við til at tryggja, at ein størri nøgd altíð er tøk á uppboðssøluni, og tey kunnu tí á henda hátt eisini vera við til at veita fyrítøkunum eina trygd.

Trý ymisk sløg av loyvum eru í hesi skipan: 1, 5 og 10 ára loyvur. Talan er um uppskot um longdir heldur enn avgjörd tilmælir, og nevndin skjýtur upp, at politiska skipanin í samráði við vinnuna ger eina samanseting av ymiskum loyvum – tó við ymiskum atlitum í huga, sum eru umrødd í hesi frágreiðing.

Sambært hesum uppskotinum eru (eftir skiftistíðina) 50 prosent av loyvunum 10 ára loyvur, 40 prosent eru 5 ára loyvur og 10 prosent eru 1 árs loyvur. Skipað verður fyri uppboðssølu hvørt ár, har 23 prosent av samlaðu kvotuni fer á uppboðssølu, umframt at almennur marknaður verður skipaður av loyvunum fyri at tryggja umsetligheit.

Meginparturin av gjaldinum fyri kvoturnar skal rindast eftir avreiðing, og gjaldið verður regulerað fyri sveiggj í miðal fiskaprísinum og móguliga eisini fyri sveiggj í oljuprísinum.

Hetta uppskotið verður gjølligari lýst á komandi síðunum – eisini við ítøkiligum taldømunum, sum á ein greiðari hátt lýsa, hvussu henda skipan virkar fyri vinnuna.

7.15.1 Útlutingin

Í hesum uppskoti verður uppboðssøla av veiðirættindum hvørt ár, og verða bæði stutt- og langtíðarloyvur bjóðaði út. Umleið fjórðingurin av samlaðu rættindunum verður bjóðaður út á uppboðssølu hvørt ár. Trý ymisk sløg av loyvum verða bjóðað út:

- i. Til samans 10 prosent av heildarveiðuni verða lutað út hvørt ár sum 1 árs loyvur
- ii. Til samans 8 prosent av heildarveiðuni verða lutað út hvørt ár sum 5 ára loyvur
- iii. Til samans 5 prosent av heildarveiðuni verða lutað út hvørt ár sum 10 ára loyvur

Á uppboðssøluni verða sostatt í minsta lagi 23 prosent av samlaðu kvotunum lutað út hvørt ár.

Av tí at 10 ára loyvur liggja longri úti, verða tað fleiri úti av teimum til samans enn av 5 og serliga 1 árs loyvum. Í alt verða tað 10 prosent av 1 árs loyvum, 40 prosent av 5 ára loyvum og 50 prosent av 10 ára loyvum úti. Hetta merkir, at 90 prosent av loyvunum, sum eru í skipanini, kunnu metast at vera long ella miðallong.

7.15.2 Gjalding og umsetilgheit

Størsti parturin av gjaldinum fellur eftir landing fyrri at javnseta teir aktørar, sum ikki hava stóra fíggarliga orku, við teir, sum hava.

Kvoturnar kunnu bert seljast á einum almennum marknaði, eins og lýst varð í tilmæli 8.

Fyri at útjavna sveiggj í fiskaprísnum, er uppskotið, at aktørar bjóða upp á kr/kg, og hetta verður so regulerað eftir einum miðal avreiðingarprísi.

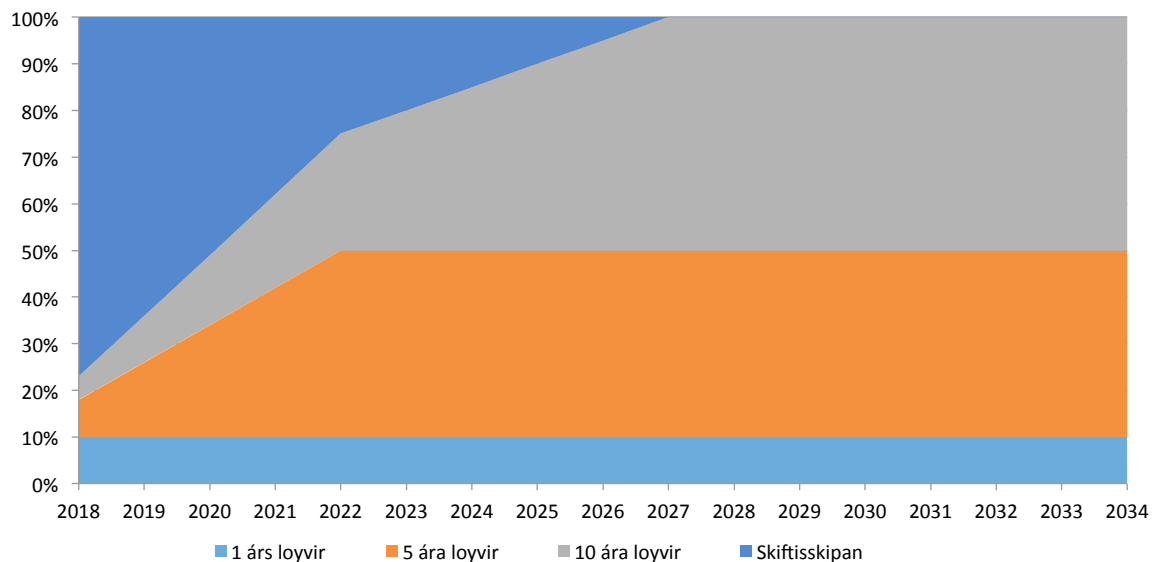
Fyrirtekkan skal rinda 20 prosent av árliga kvotuleigugjaldinum við ársbyrjan, meðan hini 80 prosentini skulu rindast eftir hvørja avreiðing. Fyrirtekkan skal eisini gjalda, hóast fiskurin ikki er fiskaður. Heldur eitt felag ikki skyldur sínar at gjalda fyrri rættindir, missir tað rættindini og kann ikki bjóða aftur á uppboðssølu. Rættindir, sum falla aftur í úrtíð, verða boðin út aftur á næsta uppboði.

Útbjóðingarnar verða í trimum, tí hetta eru trý ymisk produkt. Longstu loyvini verða seld fyrst, og so kunnu reiðarar tillaga síni framtíðarboð, alt eftir um teir vinna longru loyvini ella ikki.

7.15.3 Skiftisskipan

Støða skal takast til, hvussu drúgv skiftistíðin skal vera, og hvussu ymsu loyvini við ymiskum gildistíðum skulu lutast út í skiftistíðini. Mett verður, at 10 ár kundu verið hóskaði skiftistíð, tí verður tað lýst sum dømi her.

Í hesum dømi fáa verandi rættindahavarar í kalendaraárinum 2018 77% av teimum rættindum, ið hesir hava tann 31. desember 2017. Hini 23% av fiskirættindunum í 2018 verða boðin út í september 2017. Parturin hjá verandi aktørum minkar síðan fram til 2027, tá hesin kemur niður á null.

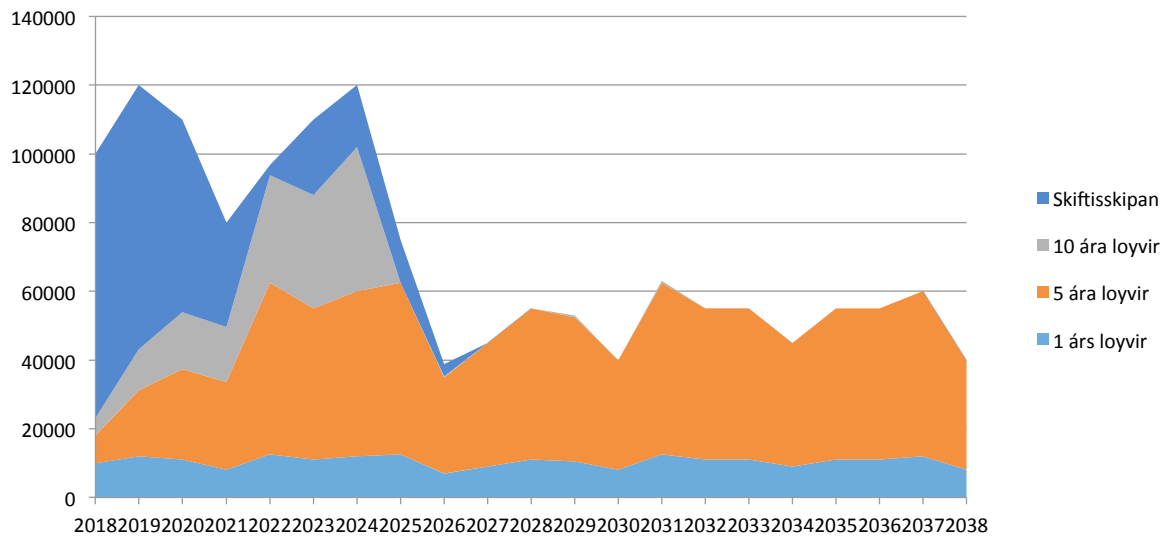
Mynd 7.8. Rættindaslag í prosentum av heildarkvotunum (við skiftisskipan).

Verandi rættindahavarar rinda eisini fyrri loyvini, sum teir fáa tillutað sambært skiftisskipanini. Hetta tilfeingisgjald kann ásetast við m.a. støði í prísnum á uppboðssølunum.

Um verandi aktørar í skiftisskipanini velja at siga nei takk til rættindir, verða hesi eisini boðin út á uppboðssøluni.

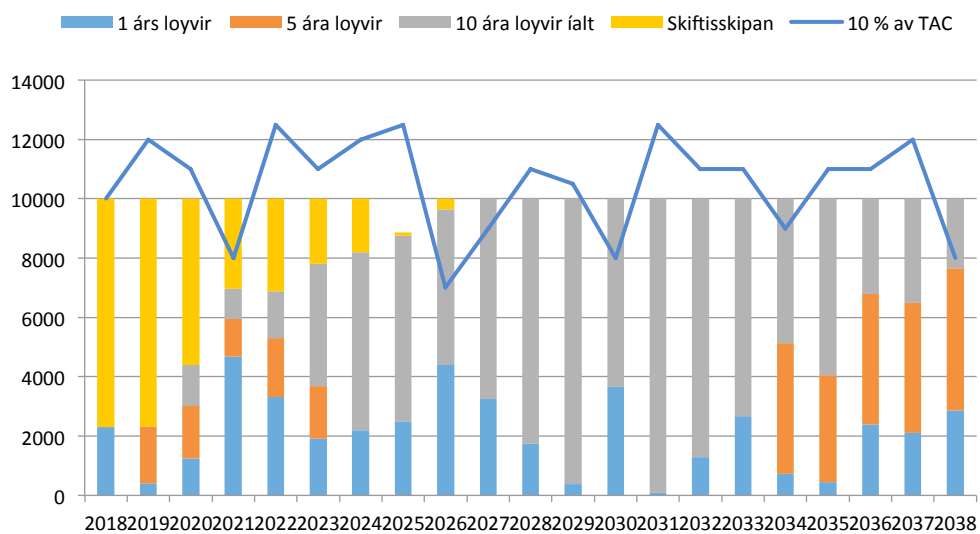
7.15.4 Hvussu virkar skipanin í praksis?

Niðanfyri er eitt hugsað dømi um makrel, har kvotan sveiggjar um 100 tTons tey næstu árin fram til 2038.

Mynd 7.9. Hugsað dømi um makrel og sløg av rættindum.

Í hesum dømi er talan um eina uppsjóvarfyrirtekku, sum bjóðar upp á makrel. Fyrsta árið er viðkomandi við í boðunum, men vinnur einki langtíðarloyvi og keypir tí eitt 1 árs loyvir til at supplera sína skiftisskipanarkvotu. Í 2019 fær viðkomandi ein part av hámarksveiðuni sum 5 ára loyvir. Í ár 2020 keypir fyrirtekan eitt 10 ára loyvir afturat, sum er galdandi til ár 2029. Síðan keypir hon aftur 10 ára loyvir í 2023, 2024, 2026, 2029 og 2033. Fyri at fáa eina javna kvotu, velur hon hvørt ár at supplera síni longru loyvir við 1 árs loyvum (her er tað bara residuali). Á mynd 7.10 er keypið hjá einari fyrirtekku víst sum grafur. Myndin vísir eisini, hvat 10 prosent av hámarksveiðuni høvdu givið somu fyrirtekku. Hetta hevði verið kvotan hjá fyrirtekuni við verandi skipan. Á myndini sæst, at verandi skipan hevði givið eina meira sveiggjandi kvotu enn ein, har fyrirtekan kann justera sína egnu kvotu árliga. Allir aktørar kunnu sjálvsagt ikki justera fiskiskapin hjá sær á henda hátt.

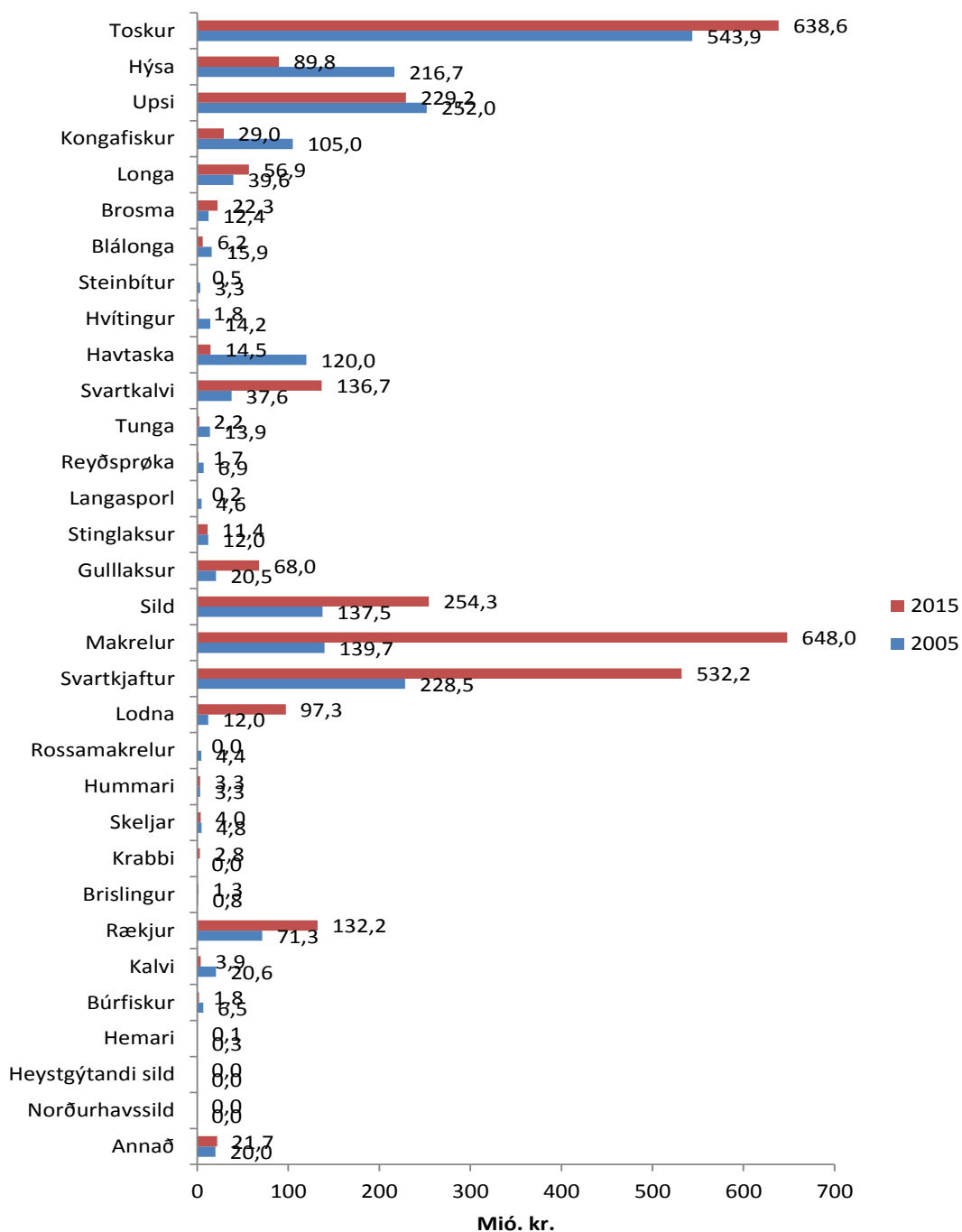
Mynd 7.10. Hugsað dømi um eitt skip í makrelfiskiskapi.

7.15.5 Fyri hvønn fiskiskap skal skipanin galda?

Henda skipan skal vera galdandi fyri allan høvuðsfiskiskap, sum taldi umleið 95% av veiðuvirðinum hjá føroyingum í 2015 sambært Vørn.

Kanska hóskar ikki at nýta hesa skipan til sera smáan fiskiskap, men kortini ber til at bjóða allan fiskiskap út. Her verður tó neyðugt at broyta upp á áralongdina á loyvunum. Eitt dømi um hetta er betur lýst í talvu 7.7. Her er tó einans talan um uppskot um loyvislongdir.

Niðanfyri er lýst veiðuvirðið á ymskum fiskasløgum í 2015 og 2005 frá Vørn. Samlað var virðið góðar 3 mia. kr. í 2015 og góðar 2 mia. í 2005.

Mynd 7.11. Samanseting av veiðuvirðinum á fiskasløgum í 2015 og 2005.

	Leið	Rættindasløg
Føroyaleiðin		
Trolveiða av botnfiski undir Føroyum		
Trolarar	Føroyar	1, 5 og 10 ára rættindir
Húkaveiða av botnfiski undir Føroyum		
Línuskip	Føroyar	1, 5 og 10 ára rættindir
Útróðrarbátar undir 15 tons á húkaveiðu	Føroyar	Serlig skipan
Føroya Banki		
Eingin fiskiskapur		
Garnaveiða		
Fiskiskapur eftir havtasku og svartkalva á landleiðini	Føroyar	1, 5 og 10 ára rættindir
Rúsuveiða		
Krabbi í føroyskum sjógvi	Føroyar	5 ára rættindir
Hummaraveiða		
Hummaraveiða á føroyskum firðum	Føroyar	5 ára rættindir
Jákupsskel		
Jákupsskel á leiðini eystan fyri Nólsoynna	Føroyar	5 ára rættindir
Botnfiskur í NEAFC RA-øki		
Botnfiskur í altjóða sjógvi við línu	NEAFC	5 ára rættindir
Botnfiskur í altjóða sjógvi við trolu	NEAFC	5 ára rættindir
Búrfiskur í altjóða sjógvi	NEAFC	5 ára rættindir
Kongafiskur í ICES-øki I & II	NEAFC	1, 5 og 10 ára rættindir
Fiskiskapur eftir kongafiski í Irmingarhavinum	NEAFC	5 ára rættindir
Botnfiskur í Eystur- og Vesturgørnlandi		
Royndarveiða eftir toski og svartkalva við línu	Eysturgørnl.	1 árs rættindir
Royndarveiða eftir toski og svartkalva við trolu	Eysturgørnl.	1 árs rættindir
Kongafiskur og svartkalvi (ES-kvota)	Eysturgørnl.	1 árs rættindir
Fiskiskapur eftir svartkalva norðan fyri 68 stig N	Vesturgørnl.	1 árs rættindir
Botnfiskur í Íslenskum øki		
Línuskip	Ísland	1, 5 og 10 ára rættindir
Botnfiskur í norskum og russiskum øki		
Botnfiskur í NO sjógvi norðan fyri 62°N	Noreg	1, 5 og 10 ára rættindir
Botnfiskur í NO sjógvi norðan fyri 62°N – atgongd	Noreg	1, 5 og 10 ára rættindir
Botnfiskur í RU sjógvi í Barentshavinum	Russland	1, 5 og 10 ára rættindir
ES-øki		
Blálonga í ES sjógvi	ES	1, 5 og 10 ára rættindir
Brislingur í ES-sjógvi	ES	1, 5 og 10 ára rættindir
Brosma og longa í ES-sjógvi í 2016	ES	1, 5 og 10 ára rættindir
Hvítingsbróðir í ES-sjógvi	ES	1, 5 og 10 ára rættindir

Svalbardsøkið

Botnfiskur í verndarøkinum við Svalbard 1, 5 og 10 ára rættindir

Uppsjóvarfiskur

Heystgýtandi sild í FO sjógvi, sunnan fyri 62°30N	Føroyar	1, 5 og 10 ára rættindir
Norðhavssild	Føroyar	1, 5 og 10 ára rættindir
Sild í ES-sjógvi - ICES øki IIIa N (Skagerak)	ES	1, 5 og 10 ára rættindir
Svartkjaftur	Føroyar	1, 5 og 10 ára rættindir
Makrelur	Føroyar	1, 5 og 10 ára rættindir
Lodna í Íslenskum sjógvi	Ísland	1, 5 og 10 ára rættindir
Rossamakrel í ES	ES	1, 5 og 10 ára rættindir
Rossamakrel í Suðurkyrrahavinum	SPRFMO	5 ára rættindir
Gullaksur á ytru landleiðini	Føroyar	1, 5 og 10 ára rættindir

NAFO øki

Others-kvotur í NAFO skipanarøkinum 2016	3LN 3O 3LN 3NO 3NO 3LNO u3&4	5 ára rættindir
--	--	-----------------

Flemish Kap

(NAFO-øki 3M) 2016 - lína	NAFO RA	1, 5 og 10 ára rættindir
(NAFO-øki 3M) 2016 - trol	NAFO RA	1, 5 og 10 ára rættindir

Rækjuveiða

í altjóða sjógvi í NEAFC skipanarøkinum	NAFO	1, 5 og 10 ára rættindir
í russiskum sjógvi í Barentshavinum í	Russland	1, 5 og 10 ára rættindir
við Svalbard - 2016	Svalbard	1, 5 og 10 ára rættindir
í Eysturgønlandi (ES-kvota)	Grønland	1, 5 og 10 ára rættindir

Talva 7.7. Uppskot um skipan av øllum fiskiskapi hjá Føroyum.

7.15.6 Metingarkriteriir

Metingarkriteriini eru hesi:

1. Gjald til landið fyri rættin at fiska
2. Atgongd til vinnuna
3. Ættarliðsskifti
4. Møguleiki at broyta skipanina eftirfylgjandi
5. Støðug vinnuviðurskifti

Ad. 1. Her verður eitt gjald til landið fyrri rættin at fiska. Størsti parturin av hesum gjaldi skal gjaldast eftir landing. Uppboðssølan verður lögð til rættis við atliti at ávísa marknaðinum.

Ad. 2. Atgongdin til vinnuna er rættiliga opin í hesi skipan. Ein og hvør fer at hava móguleika at bjóða seg fram. Annaðhvørt skal viðkomandi bjóða upp á at fiska í eitt styttri tíðarskeið (1 ár), eitt miðallangt tíðarskeið (5 ár) ella eitt langt tíðarskeið (10 ár). Stutt loyvir eru við til at tryggja, at mongdin, sum er á uppboðssølu hvørt ár, ikki er lítil, og sostatt hava fyrirkur hvørt ár atgongd til ávísa nøgd á uppboðssølumarknaðinum.

Ad. 3. Tá tilfeingisrentan verður tikin úr vinnuni, er góður móguleiki fyrri ættarliðsskifti. Harumframt skal størsti parturin av gjaldinum rindast eftir avreiðing, og sostatt er tað bert talan um, at sjálvst stálið skal fíggjast.

Ad. 4. Her er talan um eina reversibla skipan, hóast tað fer at taka 10 ár, áðrenn eitt 10 ára loyvir gongur út, men ein stórur partur vil vera 5 ára og 1 års loyvir, sum eru skjótari at taka aftur.

Ad. 5. Móguleikin fyrri at ognar sær langtíðarloyvir veitir vinnuni stöðug vinnuviðuskifti og gevur henni betri móguleika at leggja sítt virkseml til rættis langt fram í tíð. Somuleiðis verður mett, at langtíðarloyvir í størri mun tryggja virðisøking av føroyska tilfeinginum.

7.16 Leistur 2: Uppboðssøla við forkeypsrætti (stytt UVF)

Uppboðssøla við forkeypsrætti er ein skipan, har rætturin at fiska fyrri eitt ár í senn verður seldur á einum almennum marknaði. Árið eftir verða t.d. 20% boðin út á marknaðinum, og við einum forkeypsrætti hava verandi aktørar móguleika at ognar sær 80% av tí, teir høvdu árið fyrri.

Endamálið við forkeypsrættinum er at veita stabilitet og kontinuitet til fyrirkur í vinnuni. Harumframt er einans neyðugt at meta um virðið eitt ár fram í tíð.

7.16.1 Lýsing av skipanini

UVF-skipanin byggir á, at øll veiðirættindir skulu seljast fyrri í mesta lagi eitt ár í senn, men tó fáa teir aktørar, ið vóru virknir í vinnuni árið fyrri, ein forkeypsrætt á upp til 80% av tí, sum teir fiskaðu árið fyrri. Nøgðin má tó regulerast við tí, sum samlaða kvotan er hækkað ella lækkað.

Prísurin á veiðirættindunum, ið koma undir forkeypsrættin, verður miðalprísurin á uppboðssøluni fyrri ávísa fiskaslagið. Luttakarinn ger sjálvur av, um viðkomandi tekur av forkeypsrættinum. Rindast skal fyrri loyvini, tá hesi verða keypt á uppboðssøluni.

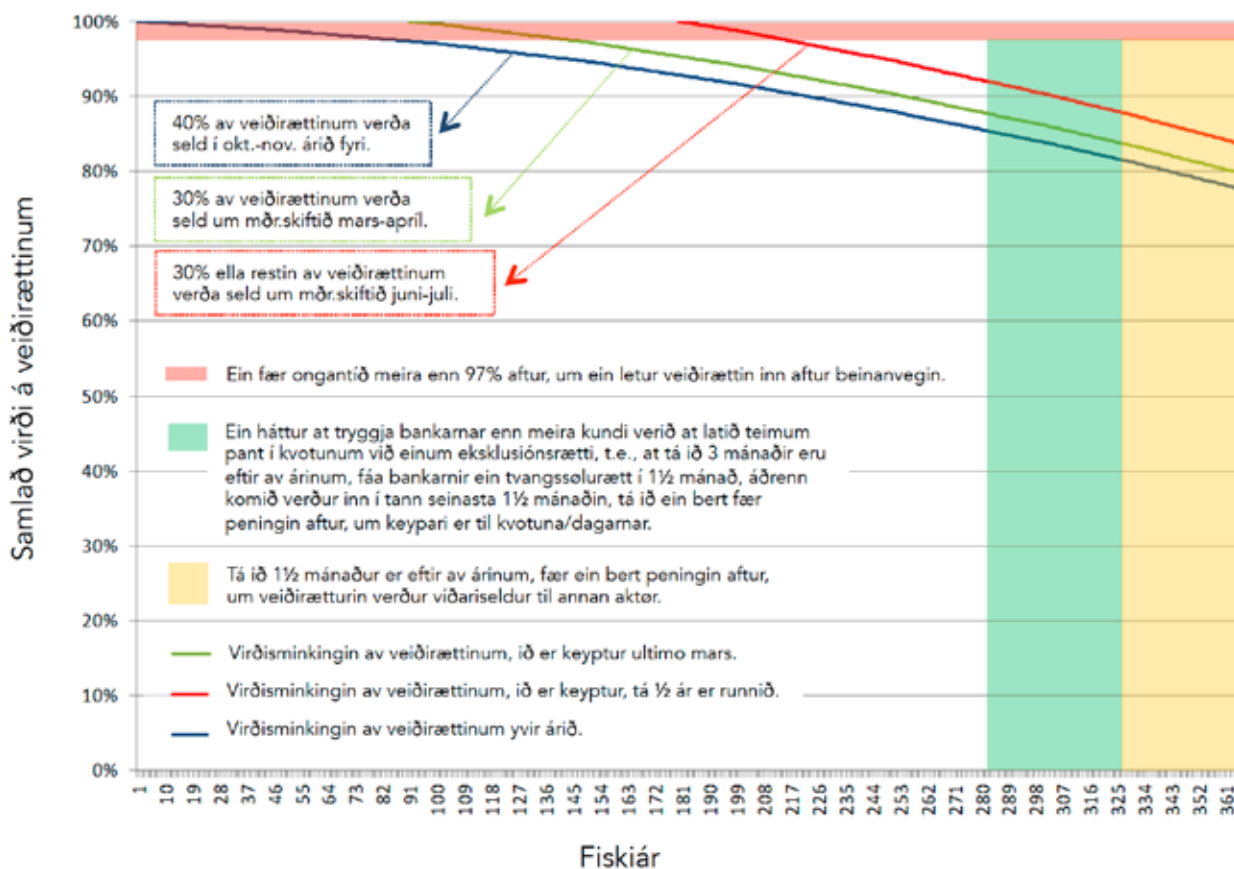
Mælt verður til, at rættindir á uppboðssøluni, verða seld í trimum umförum. Seld verða 40% í oktober/november, har feløgini kunnu velja bert at taka 40% av forkeypsrættinum tá, ella kunnu tey taka størri part ella allan forkeypsrættin, um eitt felag metir prísir vera nøktandi. Hinvegin noyðist felagið í minsta lagi at taka tey 40% av forkeypsrættinum, tí annars verður hesin partur seldur á uppboðssølu. Mánaðarskiftið mars/apríl í fiskiárinum verða 30% seld, og sama er galdandi við forkeypsrættinum tá. T.e., at um eitt felag bert tók 40% í fyrstu sølu, so kann felagið velja ímillum at taka 30% av forkeypsrættinum ella størri part, um prísurin er nøktandi tá. Tey 30%, ið eftir eru, verða seld mánaðarskiftið juni/juli.

7.16.2 Kunnu lata veiðirættindini inn aftur eftir givnum leisti

Um nakað óvæntað hendir í einum ári, t.d. at oljuprísurin fer nógv upp, ella fiskaprisirnir falla nógv, ber til at lata kvotu inn aftur og fáa endurgoldið meginpartin av gjaldinum. Síðan kunnu aktørarnir bjóða av nýggjum og eisini fáa annan prís fyrri rættindini. Hetta fyrri at fáa trygdina í hásetið, bæði fyrri íleggjarar og tey, ið skulu fíggja skip og rættindir. Til ber tó einans at lata inn aftur eina ferð í ávísam fiskiári.

Móguleikin at lata inn aftur verður gjølligari lýstur á myndini niðanfyrri, sum vísir upphæddina, sum eitt felag fær endugoldið, um felagið letur kvotur inn aftur.

Virðisminkingin av veiðirættinum byrjar, tá fiskiárið byrjar

Mynd 7.12. Virðisminking av veiðirættinum.

Myndin omanfyri vísir virðið á veiðirættinum frá degi eitt í einum fiskiári. Á x-ásanum eru dagar, og á y-ásanum er virðið, sum fiskirættindini kunnu latast inn aftur fyri í mun til tað, tey vórðu keypt fyri.

Endamálini við at loyva fyrirkum at lata rættindini inn aftur eru serliga hesi: (i) hetta veitir trygd fyri láninum, (ii) hetta eggjar til, at alt verður fiskað, og (iii) talan kann vera um eina neyðbrensu.

Serliga nýggir aktørar kunnu brúka hetta sum trygd hjá bankanum, tí rættindini eru altíð 100% likvid (tó minus niðurskriving) fram til 15. november í hvørjum fiskiári. Bankin kann fáa trygd í rættindunum og hava ein einkarætt seinasta mánaðin (tað økið er markerað við grønnum), áðrenn ein kemur út í tíðarskeiðið, har ein bert fær peningin aftur, um keypari er til rættindini (tað økið er markerað við gulum). Sostatt skulu nýggir aktørar einans tryggja ta virðisminking yvir fyri fíggarstovnunum, sum leypandi hendir gjøgnum árið.

At fiskirættindini missa virði leypandi gjøgnum árið, skuldi alt annað líka havt við sær, at aktørarnir lata inn aftur tann partin, ið teir ikki fiska, helst áðrenn trýggir mánaðir eru eftir, so at teir eru vísir í at fáa endurgjald fyri rættindini. Sostatt kunnu aðrar fyrirkur bjóða upp á rættindini, og soleiðis skuldi verið møguligt, at øll kvotan kom til haldar á hvørjum ári.

Sveiggini í fiskivinnuni kunnu vera stór – bæði á inntøku- og útreiðslusíðuni – og tí kann vera neyðugt at hava eitt slag av neyðbrensu í skipanini. Um eitt nú óvæntaðar hækkingar eru í oljuprísinum, ella óvæntaðar lækkingar eru í fiskaprísinum, sum hava við sær, at upprunaliga boðið var ov høgt, er møguligt at lata kvotuna inn aftur og fáa størsta partin av gjaldinum aftur. Hetta er við til at tryggja stabilitet í vinnuni, tí tað er avgerandi, at allir vinnupartar hava álit á skipanina. Uppskot um, at øll rættindini verða seld í trimum umförum, eins og lýst omanfyri, minkar tó um henda tørv.

At ein ongantið fær meira enn 97% av keypsprísinum aftur er fyri at fyrirbyggja, at aktørar pressa prísinn upp fyri síðan bert at lata alt inn aftur.

7.16.3 Dæmir um keyp av fiskirættindum

Niðanfyrri sæst eitt roknidæmi við trimum fyrirtökum, sum keypa sær kvotur á uppboðssøluni og samstundis hava forkeypsrætt til 80 prosent av rættindinum frá undanfarna ári. Tølini í roknidæminum eru hesi:

- felag 1 átti í 2017 rættindir til at kunna veiða 35.000 tons av svartkjafti,
- felag 2 átti í 2017 rættindir til at kunna veiða 10.000 tons av svartkjafti,
- felag 3 átti eingi rættindir til svartkjaft í 2017.

Tá veiðirættindini fyrri ár 2018 verða seld, hevur felag 1 forkeypsrætt upp á 28.000 tons, felag 2 hevur forkeypsrætt upp á 8.000 tons, og felag 3 hevur ongan forkeypsrætt.

Í talvu 7.8 er víst dæmi um samlaðu kvotuna av svartkjafti í tíðarskeiðnum 2018-2027.

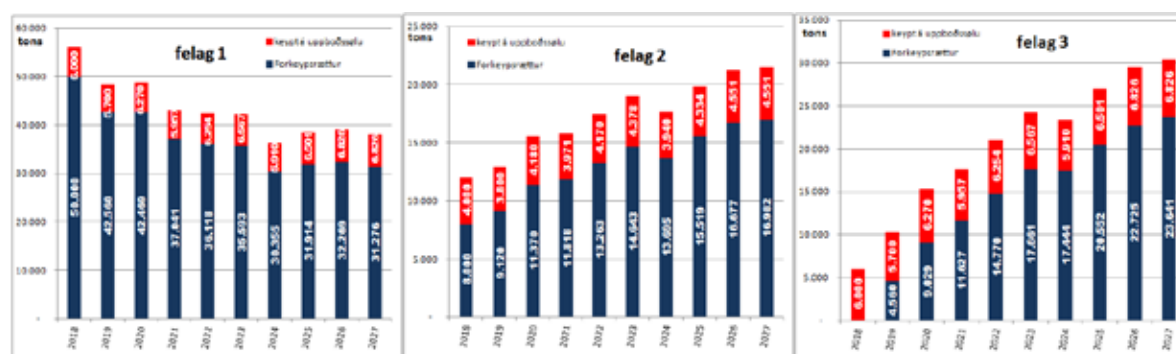
Ár	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Samlað kvota	200.000	190.000	209.000	198.550	208.478	218.901	197.011	216.712	227.548	227.548
Broyting frá undanfarna ári		-5%	+10%	-5%	+5%	+5%	-10%	+10%	+5%	0%

Talva 7.8. Dæmi um gongd í svartkjaftakvotuni 2018-2027.

Í talvu 7.9 er nøgdin víst, sum fer á uppboðssøluna á hvørjum ári, um 20% av samlaðu kvotuni fara á uppboðssøluna.

Ár	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027
20% á uppboð	40.000	38.000	41.800	39.710	41.696	43.780	39.402	43.342	45.510	45.510

Talva 7.9. Dæmi um mongd av svartkjafti á uppboðssøluni 2018-2027.

Mynd 7.12: Rognidæmi við trimum fyrirtökum. Gongd í svartkjaftakvotunum 2018-2027.

Á mynd 7.12 frá vinstri verður víst, hvat felag 1 hevur, um felagið keypir 10% á uppboðssøluni á hvørjum ári.

Grafurin í miðjuni vísir gongdina hjá felagi 2, sum keypir 10% á uppboðssøluni á hvørjum ári, og somuleiðis vísir grafurin til høgru, hvat felag 3 hevur, um tað keypir 15% á uppboðssøluni á hvørjum ári í tíðarskeiðnum frá 2018 til 2027.

Sum áður nevnt, so kann forkeypsrætturinn keypast fyrir miðalprísinn á tí, sum verður selt á uppboðssøluni.

7.16.4 Fyrirtreytirnar fyrir skipanina

Hövuðsfyrirtreytirnar eru, at ein partur fer á uppboðssölu á hvørjum ári, og restina av kvotunum hava feløgini, ið vóru við árið fyrri, forkeypsrætt til.

1. Har nógv feløg kunnu luttaka, er uppskotið, at tað skulu fara 20% á uppboðssøluna.
2. Har nøgdin er minni, og tal av fyrirkum tí eisini má vera lítið, er uppskotið, at tað eru ávikavist 30% og 50%, sum fara yvir uppboðssøluna. Tað er eisini umráðandi at hækka partin á uppboðssøluni, har nøgdin er lítil, fyrri at fáa áhugan størri fyrri kvotuni.
3. Í nøkrum førum er nøgdin so lítil, at uppskotið er, at 100% fara á uppboðssøluna á hvørjum ári.
4. Harumframt er ein avsláttur í mun til miðalprísinn, sum tó er ymiskur fyrri ymiskan fiskiskap.

Á næstu síðunum er uppskot um, hvussu henda skipan kann setast í verk fyrri allan fiskiskap.

Í talvuni verða hesar styttingar nýttar:

Uppboð = % av heildarkvotuni, sum skal seljast á uppboðssøluni hvørt ár

Frádráttur = avsláttur av prísinum í mun til miðalprísinn á uppboðssøluni

Øll rættindir í yvirlitinum eru tað, sum er galdandi í 2016, fyrri at lýsa, hvørji rættindir eru.

Í fylgiskjali 9 er lestur 2 gjølligari útgreinaður við fiskidøgum í staðin fyrri kvotum. Í fylgiskjali 9 eru eisini nøkur boð upp á øðrvísi reglur enn tær, ið nevndin hevur mælt til fyrri anti-trust og uppboðssölu av veiddum fiski. Hetta fylgiskjal hevur ein nevndarlimur skrivað, og tað er ikki meiningin hjá nevndini annars.

	Tons/dagar	Leið	Uppboð	Frádráttur
Føroyaleiðin				
Trolveiða av botnfiski undir Føroyum				
Trolarar		Føroyar	20%	25%
Húkaveiða av botnfiski undir Føroyum				
Línuskip		Føroyar	20%	25%
Útróðrarbátar undir 15 tons á húkaveiðu		Føroyar	20%	50%
Føroya Banki				
Eingin fiskiskapur				
Garnaveiða				
Fiskiskapur eftir havtasku og svartkalva á landleiðini		Føroyar	20%	25%
Rúsuveiða				
Krabbi í føroyskum sjógvi		Føroyar	30%	25%
Hummaraveiða				
Hummaraveiða á føroyskum firðum	80 tons	Føroyar	30%	50%
Jákupsskel				
Jákupsskel á leiðini eystan fyri Nólsoynna	6000 tons	Føroyar	30%	25%
Botnfiskur í NEAFC RA-øki				
Botnfiskur í altjóða sjógvi við línu	341 dagar	NEAFC	30%	25%
Botnfiskur í altjóða sjógvi við trol	341 dagar	NEAFC	30%	25%
Búrfiskur í altjóða sjógvi	150 tons	NEAFC	30%	50%
Kongafiskur í ICES-øki I & II	8000 tons	NEAFC	30%	25%
Fiskiskapur eftir kongafiski í Irmingarhavinum	572 tons	NEAFC	30%	25%
Botnfiskur í Eystur- og Vesturgønlandi				
Royndarveiða eftir toski og svartkalva við línu	Toskur 320 t. Svartka. 27 t.	Eysturgøn.	30%	25%
Royndarveiða eftir toski og svartkalva við trol	Toskur 30 t. Svartka. 248 t.	Eysturgøn.	30%	25%
Kongafiskur og svartkalvi (ES-kvota)	Kongaf. 50 t. Svartka. 110 t.	Eysturgøn.	100%	25%
Fiskiskapur eftir svartkalva norðan fyri 68 stig N	Svartka. 100 t.	Vesturgøn.	100%	25%
Botnfiskur í Íslenskum øki				
Línuskip	Í alt 5.600 t. toskur 1.900 t. brosmá 650 t.	Ísland	20%	25%

Botnfiskur í norskum og russiskum øki

Botnfiskur í NO sjógvi norðan fyri 62°N	toskur 4.121 t. hýsa 900 t. upsi 800 t. annað 200 t.	Noreg	20%	0%
Botnfiskur í NO sjógvi norðan fyri 62°N – atgongd	toskur 4.000 t. hýsa 350 t.	Noreg	20%	0%
Botnfiskur í RU sjógvi í Barentshavinum	toskur 19.500 t. hýsa 2000 t. flatfisk 900 t.	Russland	20%	0%

ES-øki

Blálonga í ES-sjógvi	150 tons	ES	50%	25%
Brislingur í ES-sjógvi	5.500 tons	ES	25%	25%
Brosma og longa í ES-sjógvi í 2016	200 tons	ES	30%	25%
Hvítingsbróðir í ES-sjógvi	6.000 tons	ES	30%	0%

Svalbardsøkið

Botnfiskur í verndarøkinum við Svalbard	toskur 1.822 t. annað 433 t.		30%	25%
---	---------------------------------	--	-----	-----

Uppsjóvarfiskur

Heystgýtandi sild í FO sjógvi, sunnanfyri 62°30N	10.000 tons	Føroyar	20%	0%
Norðhavssild	37.087 tons	Føroyar	20%	0%
Sild í ES-sjógvi – ICES-øki IIIa N (Skagerak)	600 tons	ES	50%	0%
Svartkjaftur	347.310 tons	Føroyar	20%	0%
Makrelur	77.456 tons	Føroyar	20%	0%
Lodna í íslenskum sjógvi		Ísland	20%	0%
Rossamakrelur í ES	1.700 tons	ES	100%	0%
Rossamakrelur í Suðurkyrrahavinum	5.100 tons	SPRFMO	30%	0%
Gullaksur á ytru landleiðini	13.000 tons	Føroyar	20%	0%

NAFO-øki

Others-kvotur í NAFO-skipanarøkinum 2016	kongaf.63 t kongaf.100 t Yellowt.80 t Lállu 22 t lýsing 59 t skøtu 258 t høggusl.794 t	3LN 3O 3LN 3NO 3NO 3LNO u3&4	100%	25%
--	--	--	------	-----

Flemish Kap

(NAFO-øki 3M) 2016 - lína	3.114 tons	NAFO RA	20%	0%
(NAFO-øki 3M) 2016 - trol	3.114 tons	NAFO RA	20%	0%

Rækjuveiða

Í altjóða sjógvi í NEAFC-skipanarøkinum		NAFO	100%	25%
Í russiskum sjógvi í Barentshavinum	9000 tons	Russland	30%	25%
Við Svalbard – 2016	922 dagar	Svalbard	20%	25%
Í Eysturgrenlandi (ES-kvota)	1300 tons	Grønland	30%	25%

Talva 7.10: Uppskot um skipan av øllum fiskiskapi hjá Føroyum.

7.16.5 Metingarkriteriir

Metingarkriteriini eru hesi:

1. Gjald til landið fyri rættin at fiska
2. Atgongd til vinnuna
3. Ættarliðsskifti
4. Møguleiki at broyta skipanina eftirfylgjandi
5. Støðug vinnuviðurskifti

Ad. 1. Fyrirtekur rinda fyri øll rættindir – eisini í skiftistíðini. Fyrirtekur rinda, áðrenn fiskað verður, og einans fyri í mesta lagi 1 ár í senn.

Ad. 2. Atgongdin til vinnuna er góð í hesi skipanini. Ein og hvør hevur møguleika at bjóða seg fram, tí tað verða í minsta lagi 20% seld á uppboðssølu hvørt ár.

Ad. 3. Tá tilfeingisrentan verður tikin úr vinnuni, er góður møguleiki fyri ættarliðsskifti.

Ad. 4. Her er talan um eina sera reversibla skipan, við tað at forkeypsrætturin fellur burtur, um hann ikki verður nýttur. Harumframt hava øll rættindini eina longd á í mesta lagi 1 ár, og sostatt kann skipanin lættliga broytast aftur.

Ad. 6. Skipanin tryggjar støðug vinnuviðurskifti, tí at forkeypsrætturin tryggjar kontinuitet.

8 Útlenskur kapitalur og treytir til teirra, sum bjóða seg fram í føroyskari fiskiveiðu

8.1 Arbeidssetningurin

Eitt av høvuðsmálunum við nýskipanini er sambært arbeidssetninginum at tryggja, at rættindini at troyta tilfeingið eru á føroyskum hondum.

Nevndin skal sambært arbeidssetninginum gera uppskot um, hvussu ein kann tryggja, at rættindini, avgerðarrætturin og vinningurin eru á føroyskum hondum og kemur føroyska samfelagnum til góðar.

Nevndin skal lýsa og gera uppskot um:

- Hvussu ein kann tryggja, at bert feløg, sum eru skrásett í Føroyum, rinda skatt í Føroyum, hava eigarar, sum eru búsitandi og skattskyldigir í Føroyum, og sum rinda manningini húru sambært sáttmála á føroyska arbeidsmarknaðinum, kunnu bjóða seg fram í føroyskari fiskiveiðu.
- Tilmælið skal byggja á ta fyritley, at útlenskur ognarskapur og avgerðarrættur í feløgum, sum reka føroyska fiskiveiðu, verður burtur. Uppskot skal somuleiðis gerast um, hvussu verandi útlenskur ognarskapur og ræðisrættur kann taka seg úr vinnuni í eini skiftistíð.

Herundir skal nevndin lýsa og meta um, hvussu ein kann tryggja, at figgjarbygnaðurin í eini fyritley ikki leggur avgerðarrættin og figgjarliga avkastið til útlenskar fyritley við lánsavtalum, øðrum avtalum, transfer pricing, tunnari kapitalisering o.ø.

Nevndin skal eisini meta um fyrimunir og vansar, ið kunnu standast av ov stórum forðingum/krøvum til fremmanda figging, og hon skal gera uppskot um loysnir, ið ikki ganga ímóti endamálunum um føroyskan ræðisrætt, ognarrætt og virðisskapan í Føroyum. Til dømis um tað kann hugsast, at ov hørð krøv til figging uttaneftir kunnu forða fyri nýskapan í føroysku fiskivinnuni, um atgongdin til figging á føroyska og altjóða marknaðinum ikki er nøktandi.

8.2 Samandráttur

Tilmæli um ásetingar í fiskivinulógávu

1. Arbeidssetningurin ásetir beinleiðis, at tilmælið skal byggja á ta fyritley, at útlenskur ognarskapur og avgerðarrættur í feløgum, sum reka føroyska fiskiveiðu, verður burtur. Nevndin hevur tí ikki viðgjørt spurningin, um avmarkingar eiga at verða settar fyri útlenskum eigaraskapi í føroyskari fiskiveiðu. Arbeidssetningurin áleggur nevndini at gera uppskot um, hvussu verandi útlenskur ognarskapur og ræðisrættur kann taka seg úr vinnuni í eini skiftistíð. Nevndin mælir til, at feløg, sum hava útlenskar eigarar, fáa eina skiftistíð upp á trý ár at laga seg til broyttu reglurnar.
2. Nevndin mælir til at broyta kravið um tilknýti til Føroya fyri persónar, so at teir í staðin fyri at skula hava verið skrásettir í føroyska fólkeyvirlitinum tvey tey seinastu árinu skulu hava verið skrásettir í til samans fimm ár, umframt at teir skulu vera skrásettir í yvirlitinum og fult skattskyldigir í Føroyum, tá ið teir gerast eigarar.
3. Nevndin mælir til at áseta í fiskivinulógini, at eigarar, sum eru likamligir persónar, ikki skulu verða mettir sum heimahoyrandi í øðrum landi sambært ásetingunum í skattalógávu. Hetta skal tryggja, at persónarnir veruliga koma undir skatting í Føroyum.
4. Tá ið talan er um feløg, mælir nevndin til, at tað umframt verandi treytir um tilknýti til Føroya eisini verður kravt, at veruliga leiðslan í einum felagi skal vera í Føroyum. Hetta er eisini eitt skattligt hugtak og skal tryggja, at feløg veruliga koma undir skatting í Føroyum.

5. Nevndin hefur í kapitli 7 í frágreiðingini tilmæli um, at ikki bert eigarar av fiskiførurum skulu kunna bjóða á uppboðssøluni, men ein og hvør, sum lýkur kravið um tilknýti til Føroya. Tí má tilknýtiskrivið verða sett til teir persónar og tey feløg, sum bjóða á uppboðssøluni.
6. Nevndin hefur eisini í kapitli 7 tilmæli um, at tey, sum bjóða á uppboðssølu, skulu kunna leiga sær før at fiska við. Fyri at tryggja, at tað bert eru tey við neyðuga tilknýtinum til Føroya, sum reka føroyska fiskiveiðu, má tilknýtiskrivið tí eisini setast teimum, sum eiga og reka leigaðu fiskiførini.
7. Nevndin mælir til at broyta kravið til nevndir í feløgum, sum reka føroyska fiskiveiðu, so at helvtin av nevndarlimunum skal lúka kravið um tilknýti til Føroya í staðin fyri 2/3.
8. Sum nakað nýtt mælir nevndin til, at stjórar í feløgum skulu lúka kravið um bústað og skattskyldu í Føroyum, meðan teir eru stjórar. Soleiðis koma teir undir skatting í Føroyum, men tað verður ikki kravt, at teir skulu hava verið búsitandi her eitt ávíst áramál, áðrenn teir gerast stjórar.
9. Nevndin mælir til at varðveita ásetingina í fiskivinnulógini, sum avmarkar ábyrgdarlán úr útlondum.
10. Nevndin mælir til at forða fyri útlenskum lánnum til føroysk feløg, sum reka fiskiveiðu, um so er, at renturnar ella tað, sum skal rindast aftur, er knýtt at yvirskotinum í feløgnum.
11. Nevndin mælir til, at krav verður sett um undangóðkenning av teimum, sum skulu bjóða á uppboðssølu, so at tryggjað verður, at tað bert eru tey, sum lúka settur treytirnar til eigara-, avgerðar- og figgjarviðurskifti, sum bjóða á uppboðssølu.
12. Nevndin metir ikki, at neyðugt er at undangóðkenna eigara av fiskifari ella tann, sum rekur tað, um hesir ikki eru teir somu, áðrenn bjóðað verður á uppboðssølu. Nóg mikið er at góðkenna leiguviðurskiftini og eigaraviðurskiftini hjá tí, sum eigur ella rekur leigað fiskifar, áðrenn loyst verður.
13. Nevndin mælir til, at tað skal vera gjørligt at leiga skip at fiska við. Tó skulu skip, sum fiska við føroyskum rættindum, vera skrásett í føroysku skipaskránni, soleiðis at allar viðkomandi reglur verða galdandi fyri skip, manning og veiðu. Tá ið tað er gjørligt at leiga skip at fiska við, verður eisini gjørligt at leiguskráseta skip í føroysku skipaskránni.
14. Nevndin mælir til at seta krav í útlendingalóggávuna um arbeiðsloyvi til manning á fiskifari, sum fiskar burtur av føroyskum rættindum. Nevndin metir, at hetta er besta amboðið fyri at tryggja, at lönarkor og arbeiðskor annars hjá útlenskari manning eru í samsvari við føroysk viðurskifti. Við hesum verður eisini tryggjað, at útlensk manning ikki verður nýtt, har tað er møguligt at fáa føroyska manning, umframt at tað við slíkari loysn slepst undan, at tað almenna leggur seg út í arbeiðsmarknaðarviðurskifti. Inntil slík broyting er gjøgnumförd, mælir nevndin til at áseta í fiskivinnulógini, at manningar á føroyskum fiskiførurum, umframt á móttøkuskipum, sum taka ímóti veiðu innan fyri føroyska fiskimarkið, skulu lönast samsvarandi sáttmálum við føroysk manningarfeløg.

Tilmæli um áseting í skattalóggávuni

15. Nevndin mælir til at broyta skattalóggávuna soleiðis, at frádráttur fyri figgjarútreiðslur verður avmarkaður. Nevndin vísir í hesum sambandi til tilmæli frá OECD um at avmarka frádrátt fyri figgjarútreiðslur til ein prosentpart av inntøkum áðrenn rentur, avskrivningar og skatt, EBITDA. Nevndin metir, at slíkar reglur í stóran mun kunnu forða fyri figgjarbygnaði í feløgum, sum er við til at flyta vinning og avkast úr feløgnum og av landinum.
16. Nevndin mælir til at eftirmeta reglurnar í skattalógini um transfer pricing og tunna kapitalisering. Tað eigur at verða eftirmett, um rætt er at víðka um persónsskaran, sum ásetingarnar fevna um, so at tær eisini fevna um handilsviðurskifti við persónar ella feløg, sum ikki einsamøll eiga ella ráða yvir 50% av einum felagi, men sum hava gjørt avtalu við onnur um at samskipa leiðsluna ella ávirkanina, og hesi samanlagt eiga ella ráða yvir 50% av felagnum.

17. Nevndin mælir til at umhugsa, í hvønn mun tað eigur at vera avmarkað skattskylda fyri rentuinntøku úr Føroyum, so at útlendingar, sum hava slíka inntøku, koma undir skatting av henni í Føroyum. Hetta kann eisini vera við til at avmarka óhepnan figgjarbygnað, sum við rentuútreiðslum drenar feløg fyri vinning.
18. Nevndin mælir til at umhugsa ásetingar í skattalóggávuni, sum avmarka frádrátt fyri hall í teim førum, eigaraskarin broytist munandi.
19. Nevndin mælir til at eftirkanna, um tað er ein trupulleiki, at hall frá øðrum virkseminum enn fiskiveiðu verður drigið frá í inntøku frá fiskiveiðu. Um so er, ber til at gera avmarkandi reglur í skattalóggávuni fyri hesum. Slíkar reglur, sum avmarka frádrátt fyri hall í inntøku frá bert einari vinnugrein, eiga tó bert at verða gjørdar, um hetta veruliga verður mettt at vera ein trupulleiki.
20. Nevndin mælir til, at krav verður sett í skattalóggávuni um uppbyti av virkseminum hjá feløgum, ið reka fiskiveiðu, soleiðis at tað verður upplýst, hvørjar inntøkur, útreiðslur og íløgur hoyra til fiskiveiðu, og hvat hoyrir til annað virkseminum. Nevndin metir, at tað er umráðandi við hagtølum, sum vísa rakstur og íløgur fyri fiskiveiðu.

8.3 Verandi reglur um útlenskan kapital og avgerðarviðurskipti í føroysku fiskivinnuni

8.3.1 Lýsing av verandi reglum

Løgfrøðiliga grundarlagið fyri útlenskum kapitali og avgerðarviðurskiptum í fiskivinnuni í Føroyum eru ásetingarnar í § 7 í lógini um vinnuligan fiskiskap.

Greinin ásetir, at vinnuligur fiskiskapur bert kann fara fram við fiskiførum, sum sambært ognarviðurskiptunum til eina og hvørja tíð eru heimahoyrandi í Føroyum.

Fyri at eiga fiskifar undir føroyskum flaggi krevst, at eigararnir antin eru 1) einkultpersónar, einkultpersónar í felagsskapi, sum hefta persónliga, solidariskt og beinleiðis, ella 2) at teir eru feløg.

Treytirnar eru ymiskar, alt eftir um talan er um einkultpersónar ella feløg.

Viðvíkjandi nr. 1

Treytirnar eru, at einkultpersónar og einkultpersónar í felagsskapi, sum eisini hefta persónliga, solidariskt og beinleiðis, allir skulu hava fast tilknýti til Føroya, vera skrásettir í fólkayvirlitinum seinastu tvey árinum og vera fult skattskyldigir í Føroyum.

Viðvíkjandi nr. 2

Treytirnar til eigarar, sum eru skipaðir í felagi, eru, at felagið skal vera partafelag, smápartafelag, lutafelag ella partsreiðari og hava fast tilknýti til Føroya.

Er talan um partafelag ella smápartafelag, skulu partabrøvini vera navnapartabrøv.

Eigararnir av í minsta lagi 2/3 av eginpeninginum, herundir partapeninginum, umframt ábyrgdar-peninginum, sum somuleiðis eiga í minsta lagi 2/3 av atkvøðurrættinum og avgerðarrættinum í felagnum, skulu lúka treytirnar, sum verða settar til líkamligar persónar, t.e., at teir skulu hava fast tilknýti til Føroya, skulu vera skrásettir í fólkayvirlitinum seinastu tvey árinum, og skulu vera fult skattskyldigir í Føroyum.

Harafturat verður kravtt, at føroyska nevndarumboðanin skal í minsta lagi vera 2/3 av nevndini og skal lúka treytirnar um fast tilknýti til Føroya, t.e., at hon skal vera skrásett í fólkayvirlitinum seinastu tvey árinum og skal hava fulla skattskyldu í Føroyum.

Skal felagið luta út vinningsbýti, skal føroyski parturin í minsta lagi fáa útlutað 2/3.

8.3.2. Endamálið við verandi reglum og eftirmeting av verandi skipan

Í viðmerkingunum til ásetingarnar um eigarar í lóg um vinnuligan fiskiskap stendur, at dentur verður lagdur á, at livandi tilfeingið er ogn hjá føroysku tjóðini. Til allar tær broytingar, sum hava verið til ásetingarnar um eigarar gjøgnum hesi 22 árinum, ið lógin hevur verið galdandi, hava viðmerkingarnar víst til endamálið "at tryggja, at ikki ov stórir partur av

føroyska tilfeinginum endar á útlenskum hondum," "at forða fyri, at útlendingar keypa seg inn í føroysk feløg og á tann hátt fáa ræði á tí tilfeingi, sum ásett í § 2 er ogn Føroya fólks," "at tryggja, at fiskirættindini eru undir føroyskum ræði," "at tryggja, at fiskirættindini eru og verða undir føroyskum ræði," og "at tryggja, at rættindini framhaldandi eru undir føroyskum ræði".

Viðmerkingarnar nýta orðið "ræði," men orðið hevur tó ongantið verið partur av lógartekstinum. Lógarteksturin um eigara- og avgerðarviðurskifti í feløgum fevndi fyrst bara um ognarpening, men er so víðkaður til at fevna um partapening, herundir eginpening og ábyrgdarpening, fyri síðan at fevna atkvøðurætt og seinni eisini avgerðarrætt.

Avgerðarrættur

Treytin um at 2/3 av avgerðarrættinum skal vera hjá føroyska partinum av eigarunum, verður neyvt eftirkannaður av myndugleikanum. Tað verður eftirkannað, um tað eru orðingar í partaeigaraavtalam, lánskjølum ella øðrum avtalam, sum kunnu flyta rættin at taka avgerðir frá føroysku eigarunum til útlenskan eigara, lánveitara ella annan. Eisini verður váttan kravd frá øllum eigarunum um, at tað ikki eru aðrar avtalur um eigara- og avgerðarrættin enn tær, sum myndugleikin hevur fingið innlit í. Soleiðis verður í mest møguligan mun tryggjað, at rætturin at taka avgerðir ikki formliga verður fluttur frá eigarunum.

Tað er altíð trupult at prógva, at rætturin at taka avgerðir viðvíkjandi felagnum er fluttur til annan enn tann, sum hevur rættin formliga. Nevndin mælir til at áseta greiðar treytir í lóggávuni um, hvussu eigara- og ræðisviðurskiftini kunnu skipast í feløgum, sum reka føroyska fiskiveiðu. Neyðugt er, at treytirnar kunnu handhevjast, og at tað er gjørligt at leggja fram prógv, sum vísa, um treytirnar eru loknar.

Skattur

Í viðmerkingunum til galdandi ásetingar verður einki sagt um, hvørjum úrslitum, ein hevur viljað rokkið við treytunum til eigarar í føroyskum fiskiførum ella við orðingunum í viðmerkingunum um "ræði". Út frá galdandi orðingum í sjálvum lógartekstinum um fastan bústað, um skráseting í fólkayvirlitinum og um fast tilknýti til Føroya, kann sigast, at treytirnar rækka tí úrsliti, at eigararnir, bæði persónar og feløg, koma undir skattskyldu í Føroyum. Eisini verður tryggjað, at í minsta lagi 2/3 av vinningsbýtinum, sum feløgini gjalda, falla til persónar, sum eru búsitandi í Føroyum. Henda inntøkan fellur eisini til skattingar í Føroyum.

Tað kunnu vera støður, har eigarar av fiskiførum, antin talan er um feløg ella persónar, eru fult skattskyldigir í Føroyum og í øðrum landi í senn. Í útgangsstøðinum skal persónurin ella felagið tákna rinda skatt í báðum londum. Fyri at sleppa undan dupltskattning hava Føroyar gjørt sáttmálar við fleiri lond. Í hesum sáttmálum er ásett, at um persónur er heimahoyrandi í tveimum londum, so skal hann bert verða settur sum heimahoyrandi í øðrum landinum og harvið bert viðgerast sum fult skattskyldigur í hesum landi. Í teimum tvískattasáttmálum, sum Føroyar hava, verður persónur settur bert at vera heimahoyrandi í tí landi, har hann hevur fastan bústað. Hevur hann fastan bústað í báðum londum, verður hann settur bert at vera heimahoyrandi í tí landi, har hann hevur sterkasta persónliga og økonomiska tilknýti, t.e., har hann hevur høvuðsáhugamál síni. Ber ikki til at avgera málið út frá hesum atlitum, eru eisini onnur atlit at taka, so sum hvar persónurin vanliga er, og hvar hann er ríkisborgari.

Galdandi áseting í lóg um vinnuligan fiskiskap hevur krav um, at persónar skulu hava fast tilknýti til Føroya. Sambært viðmerkingunum til lógina merkir hetta, at viðkomandi skal hava høvuðsáhugamál síni í Føroyum. Soleiðis verður sett, at verandi fiskivinnulóg í stóran mun tryggjar, at persónar, sum eiga fiskifør undir føroyskum flaggi, verða viðgjørdir sum fult skattskyldigir í Føroyum. Skuldi persónur komið í ta støðu, at hann eftir tvískattasáttmála verður settur at hava høvuðsáhugamál síni í øðrum landi, so lýkur hann ikki galdandi treyt um fast tilknýti til Føroya og kann tískil ikki eiga fiskifar undir føroyskum flaggi.

Fyri at taka øll atlit við í mun til skattligu viðgerðina av persónum mælir nevndin til, at umframt at persónar skulu hava fulla skattskyldu og fast tilknýti til Føroya, herundir hava høvuðsáhugamál síni her, so skal tað beinleiðis verða ásett í fiskivinnulógini, at teir ikki sambært skattalóggávuni skulu metast at vera heimahoyrandi í øðrum landi.

Fyri feløg kunnu eisini vera støður, har tey eru fult skattskyldigir í tveimum londum. Sambært tvískattasáttmálum, sum Føroyar hava við onnur lond, skulu feløg í slíkum støðum bert verða sett at vera heimahoyrandi har, sum veruliga leiðslan er. Harvið skulu feløg viðgerast, sum at tey bert eru fult skattskyldigir, har sum veruliga leiðslan er.

Nevndin mælir til at krevja, at umframt at feløg skulu vera skrásett í Føroyum, so skal veruliga leiðslan eisini hava sæti her.

Skattligu tilmælini hjá nevndini hava ta avleiðing fyri persónar eins væl og feløg, at um skattamyndugleikarnir koma til ta niðurstøðu, at persónur ella felag ikki koma undir fulla skattskyldu í Føroyum, so kann persónurin ella felagið heldur

ikki longur bjóða seg fram í føroyskari fiskiveiðu. Soleiðis kemur kravið í fiskivinnulógini at knýta seg at skattligum hugtøkum, eins og tað eru niðurstøðurnar hjá skattamyndugleikanum, sum verða avgerandi fyri, um persónur ella felag framhaldandi kann bjóða seg fram í føroyskari fiskiveiðu.

Fíggjarbygnaðurin

Arbeiðssetningurin áleggur nevndini at lýsa og gera meting av, hvussu ein kann tryggja, at fíggjarbygnaðurin í eini fyrirkomu ikki leggur avgerðarrættin og fíggjarliga avkastið til útlenskar fyrirkomu við lánsavtálum, øðrum avtálum, transfer pricing, tunnari kapitalisering o.ø.

Galdandi lóg um vinnuligan fiskiskap hevur bert lutvíst ásetingar, sum viðvíkja fíggjarbygnaðinum í fyrirkomu, sum reka fiskiveiðu. Galdandi lóg ásetir beinleiðis, at ábyrgdarpeningur skal teljast upp í kravið um 1/3 og 2/3. Onnur skuld verður ikki uppitald. Sum áður nevnt verður tó eftirkannað, um tað eru treytir í láns skjølum ella øðrum avtálum, sum flyta rættin at taka avgerðir frá eigarunum. Við verandi orðingum í lóg um vinnuligan fiskiskap verður ikki forðað fyri, at virðir verða tikin úr fyrirkomu, t.d. við at tær handla við útheimin fyri prísir, sum ikki eru marknaðarprísir. Heldur ikki verður forðað fyri, at fyrirkomu hava ein fíggjarbygnað, har skuldin er so stór, at tann vinningur, sum er av virkseminum, verður tikin úr fyrirkomu sum rentuútreiðslur, soleiðis at fyrirkomurnar ikki hava inntøku, sum kemur til skattningar í Føroyum, og at feløgini heldur ikki rinda út vinningsbýti til eigararnar.

Reglur eru í skattalógini, sum hava sum endamál at tryggja, at nærskyldar fyrirkomu handla sínámillum fyri marknaðarprísir, t.e. reglur um transfer pricing. Eisini eru reglur, sum tryggja, at ikki ber til at fáa rentufrádrátt av skuld til nærskyldar partar fyri tann partin av skuldini, sum er oman fyri eitt lutfall á 4:1 í mun til eginpeningin í felagnum, t.e. reglur um tunna kapitalisering. Hesar reglur í skattalógini skulu tryggja, at skattgrundarlagið í Føroyum ikki verður burturmeið, og at inntøkan kemur til skattningar í rætta felagnum. Slíkar reglur eru tó ikki knýttar at rættinum at reka vinnuliga fiskiskap. Brot á hesar skattareglur føra tiskil ikki við sær, at rætturin at reka vinnuligan fiskiskap verður mistur. Reglurnar kunnu bert tryggja, at rættur skattur verður goldin. Reglurnar í skattalógini um transfer pricing og tunna kapitalisering víðgera eisini bert handlar og skuld millum nærskyldar partar. Talan er um nærskyldar partar, tá ið persónur ella felag eigur 50% av kapitalinum ella 50% av atkvøðunum í hinum felagnum. Eftir galdandi skattalóggávu er ein útlendingur, sum eigur 1/3 av føroyskum felagi, tí ikki at rokna sum nærskyldur partur.

Nevndin hevur umrøtt, um beinleiðis krav til eginpening átti at verið sett til fyrirkomu, sum reka fiskiveiðu.

Viðmerkjast kann, at í 2000 kom inn í lógina um vinnuligan fiskiskap ein heimild til við kunngerð at áseta treytir um eginpening og støddina á honum í mun til iløguna og iløguførleika hjá eigarunum. Til hesa heimild varð viðmerkt, at ynskið var, at tað veruliga vóru føroysk áhugamál, sum stóðu aftan fyri iløgur í fiskifør. Henda heimild til at seta treytir um eginpening og iløguførleika varð strikað aftur í 2007. Tað varð ikki hildið at vera rætt, at landsstýrismaðurin fekk so víðar materiellar heimildir, ella at Fiskimálaráðið skuldi gera metingar um iløguførleika. Tað áttu lánveitarar at gera. Mett varð heldur ikki, at Fiskimálaráðið átti at kunna steðga eini ætlan, um lánveitari metti hana at vera burðardygg. Harumframt varð hildið, at tað fór at verða lætt at skáka sær undan markinum fyri, hvussu stórir eginpeningurin skuldi vera í mun til iløguna. Hetta er fyrr sæð í føroyskari skipabygging. Síðan hava ongar ásetingar verið um fíggjarbygnaðin í felögum, bert um ábyrgdarpening og um rættin at taka avgerðir.

Vit hava sæð dømi um feløg, sum hava negativan eginpening, har nærum øll skuldin er til útlenska partaeigaran og ofta stuttfreistað. Virkseimið í felögunum kann halda áfram í langa tíð, hóast eginpeningurin er burtur, tí áogvarin, sum er útlenski partaeigarin, loyvir tí. Tað er lítil ivi um, at útlenski partaeigarin í slíkum førum hevur stóran móguleika fyri at ávirka avgerðirnar í føroyska felagnum, so at hann hevur stórri ávirkan, enn ognarparturin, atkvøðurætturin og formligi avgerðarrætturin heimila honum. Eisini í øðrum førum, har lán er til óheftan part, t.d. ein fíggjarstovn, hava lánveitarar stóran móguleika at ávirka fyrirkomu, uttan tó at hava formligan, skrivaðan rætt til tess.

Nevndin mælir til at varðveita ásetingarnar, sum avmarka ábyrgdarpening úr útlondum.

Eisini mælir nevndin til, at tað í fiskivinnulógini verður forðað fyri útlenskum lánnum til føroysk feløg, sum reka fiskiveiðu, um so er, at returnar ella tað, sum skal rindast aftur, er knýtt at yvirskotinum í felögunum.

Nevndin hevur umrøtt móguleikan at seta eitt beinleiðis krav í fiskivinnulógina um lutfall millum eginpening og skuld í felögum, sum reka fiskiveiðu. Við slíkum kravi hevði beinleiðis verið forðað fyri fíggjarbygnaði, har feløgini, sum reka fiskiveiðu, eru so tunt kapitaliserað, at ávirkanin frá lánveitarara er eyðsýnd, og at vinningur og avkast kunnu verða tikin úr felagnum eitt nú við rentuútreiðslum.

Kravið kundi verið sett soleiðis, at skuldin í felagnum ikki kundi verið størri enn lutfallið 4:1 í mun til eginpeningin í felagnum. Skuldin kundi tá verið 4 ferðir størri enn eginpeningurin. Hetta er sama lutfall, sum er ásett í reglunum í § 37 b í skattalógini, sum avmarkar rentufrádrátt, tá ið feløg eru tunt kapitaliserað og hava skuld til nærskyldar partar. Kravið kundi verið umsitið soleiðis, at um skuldin øktist, og eginpeningurin lækkaði, bleiv burtur ella gjørdist negativur, og samsvar tí ikki longur var við kravda lutfallið, so kundi felagið fingið eitt árs freist at rætta upp á lutfallið millum skuld og eginpening. Við slíkum kravi kundi felagið ikki longur rikið vinnuligan fiskiskap, um tað ikki var gjørligt at rætta upp á lutfallið millum skuld og eginpening. Nevndin metir tó, at tað kann fáa óætlaðar avleiðingar, um eitt slíkt beinleiðis krav um minsta lutfall millum eginpening og skuld kann føra til, at feløg missa rættin at reka fiskiveiðu. Um lánveitari metir, at minni eginpeningur í mun til skuld er nøktandi fyri ávíst virksemi, er tørført at síggja, hví lóggávan skal forða hesum. Nevndin hevur eisini umrøtt, at tað í staðin fyri at seta krav um ávíst lutfall millum eginpening og skuld kann verða kravt, at eginpeningur ikki kann gerast negativur. Nevndin visir á, at tað, sum hevur størstan týðning, er at tryggja, at fíggarliga avkastið frá fiskiveiðu ikki verður flutt av landinum. Nevndin metir ikki, at tað er neyðugt at seta mark fyri, hvussu tunt kapitaliseraðar fyrirkur kunnu vera. Nóg mikið er at gera reglur í skattalóggávuni, sum forða fyri, at ov stórus frádráttur fæst fyri fíggarútreiðslur. Nevndin metir, at slíkar reglur í stóran mun fara at forða fyri slíkum fíggarbygnaði, sum førir til, at fíggarligt avkast verður flutt av landinum, og reglurnar fara at tryggja, at inntøka frá føroyskum feløgum kemur til skattingar í Føroyum. Um slíkar reglur í skattalóggávuni vísa seg ikki at vera nøktandi, eigur at verða umhugsað at seta krav til eginpening í fiskivinnulógina.

Nevndin mælir tí til, at broytingar verða gjørdar í skattalóggávuni, sum avmarka frádrátt fyri fíggarútreiðslur. Slíkar reglur eiga vera alment galdandi og ikki einans fyri tey, sum reka fiskiveiðu. Hvussu hetta kann gerast, er lýst niðanfyri í kapitli 8.9.2.

Eisini mælir nevndin til aðrar broytingar í skattalóggávuni, sum kunnu tryggja, at inntøkurnar frá fiskiveiðu og øðrum vinnugreinum verða skattaðar í Føroyum. Víst verður til kapitli 8.9.2: Niðurstøður og tilmæli viðvíkjandi aðrari lóggávu enn fiskivinnulóggávu.

Útlendskir eigarar

Arbeidssetningurin ásetir beinleiðis, at tilmælið hjá nevndini skal byggja á ta fyrirtreyt, at útlendskur ognarskapur og avgerðarrættur í feløgum, sum reka føroyska fiskiveiðu, verður burtur.

Eiga útlendingar ikki longur nakran part í føroyskum fiskiførum, verður mettt, at vandin fyri ávirkan og ræði hjá útlenskum eigarum verður minni.

Viðmerkjast skal tó, at tað, at tað bert eru føroyingar, sum eiga fyrirkurnar, sum reka fiskiveiðu, og at tað bert eru føroyingar, sum hava rættin til at taka avgerðirnar viðvíkjandi fiskiveiðu, ikki í sjálvum sær er trygd fyri, at avgerðirnar tæna áhugamálanum hjá føroyska samfelagnum. Er ynski um, at fiskivinnan skal røkka ávísam úrslitum fyri føroyska samfelagið, so eiga treytir at verða ásettar beinleiðis við lóggávu, sum tryggja ella eggja til tey ítøkiligu úrslitini ella málini.

8.4 Avmarkingar í fiskivinnuni aðrastaðni

Flestu fiskivinnutjóðir hava avmarkingar fyri útlenskum kapitali og avgerðarrætti í feløgum, sum eiga fiskifør. Her skulu vit hyggja at, hvussu hesi viðurskipti eru skipað í lóggávuni í Íslandi, Noregi, Danmark, Skotlandi og Falklandsoyggjum. Hesi lond eru tikin við, bæði tí tey hava nógv til felags við Føroyar, og tí at tættir í teirra lóggávu kunnu vera íblástur, nú vit umrøða okkara skipanir.

Ísland

Íslendsku reglurnar um útlenskan eigaraskap í íslenskum feløgum, sum eiga fiskifør, eru í eini generellari lóg, sum regulerar útlenskar íløgur í øllum íslenskum vinnugreinum¹ (fiskivinnu, orkuvinnu, landbúnaði o.ø.)

Høvuðsinnihaldið í reglunum um útlenskan kapital í íslensku fiskivinnuni eru hesar:

1. Beinleiðis útlenskar íløgur í feløg, sum reka fiskiskap ella fiskavirking á landi, eru ikki loyvdar. Sostatt kunnu bert íslenskir ríkisborgarar og feløg, sum eru skrásett í Íslandi, eiga fiskifør og fiskavirki á landi.

¹ Lög um fjárfestingu erlendra aðila í atvinnurekstri.

2. Útlendingar ella útlensk felög kunnu eiga í mesta lagi 25 prosent av partapeninginum í felögum, sum beinleiðis eiga skip ella virki. Hini 75 prosentini av partapeninginum skulu sostatt vera íslensk og undir íslenskum ræði.
3. Um eitt íslenskt felag bert eigur ein lítlan part (minni enn 5%) í tí felagnum, sum rekur fiskifar ella fiskavirking á landi, kunnu upp til 33% av partapeninginum í fyrstnevnda felagi vera útlensk.

Viðmerkjast kann, at íslendingar hava egnan valuta, og tað ger, at áhugin hjá útlendingum at gera íløgur í fiskivinnuna nokk ikki er so stórusum í Føroyum, tí har er ein valutakursváði.

Noreg

Noreg hevur eisini avmarkingar fyri útlenskum ræði og ognarskapi í norskar fiskivinnu.² Norsk lóggáva setir tjóðskaparkrøv, so at bert norskir ríkisborgarar og persónar, sum kunnu javnsetast við slíkar, kunnu fáa loyvi. Hetta krav skal tryggja, at fiskiflotin er á norskum hondum. Útlendingar og útlensk felög kunnu eiga í mesta lagi 40 prosent í felögum, ið eiga fiskifar, antin beinleiðis ella óbeinleiðis.

Norsk lóg hevur eisini eitt sonevnt bústaðarkrav. Hetta merkir, at í minsta lagi 50% av manningini á norskum fiskiførurum skulu búgva í eini norskar strandarkommunu ella í grannakommununi. Nevnast kann, at henda áseting hevur verið roynd í ESA, eftiransingarstovninum hjá EFTA, sum nýliga gjørði úrskurð um, at norska bústaðarkravið *ikki* stríðir ímóti ásetingunum í EBS-avtaluni.

Í Noregi hava tey eitt sonevnt aktivitetskrav fyri partar av fiskiflotanum. Hetta merkir, at bert aktivir fiskimenn og útróðarmenn – reiðarar íroknaðir – kunnu eiga meirilutan í fiskiførurum. Hesir skulu hava ríkið vinnuligan fiskiskap í trý av teimum seinastu fimm árunum og framhaldandi reka vinnuligan fiskiskap. Eiga felög skip, skulu minst 50% av eigarunum lúka aktivitetskravið³.

ES

Í ES eru fyriskipanir, ið avmarka rættin at eiga fiskifør, sum útgangspunkt í andsøgn við ES-grundreglurnar um frítt at kunna seta virksemlu á stovn, og um at kapitalur og arbeiðsmegi skulu hava frítt at fara um landamørk millum limalondini.

Í ES er tað ES-nevndin, sum ásetir TAC og letur kvotur og aðrar veiðimøguleikar til limalondini, sum síðan sjálf gera av, hvussu hesir fiskimøguleikar verða brúktir.

Europeiski dómstólurin góðtekur, at limalondini kunnu seta krøv um "economic link" millum fiskifar og øki, uttan at hetta stríðir ímóti ES-rættinum. Í úrskurðinum sigur dómstólurin tó ikki so nógv ítækiligt um, hvat economic link merkir. Grundleggjandi er tó galdandi, at hesar avmarkingar skulu vera væl grundaðar og ikki fara longri, enn endamálið við teimum leggur upp til.

Danmark

Í donsku fiskarilógini⁴ er hævudsreglan, at persónar, sum skulu reka vinnuligan fiskiskap eftir donskum kvotum, ella sum eiga fiskifar við donskum loyvi, skulu vera skrásettir við sonevndum A-status. Fyri at fáa A-status krevst:

- At viðkomandi hevur danskan heimarætt (indfødsret) ella hevur búð samanhangandi í Danmark undanfarnu tvey árin.
- At viðkomandi hevur verið virkin fiskimaður undanfarnu 12 mánaðirnar. Persónar, sum eru við donskum fiskiførurum, skulu skrásetast fyri at prógva, at teir eru virknir fiskimenn. Teir fáa tá B-status.
- At minst 60% av bruttintøkuni hjá viðkomandi undanfarnu 12 mánaðirnar stava frá vinnuligum fiskiskapi.

Feløg – partafeløg ella smápartafeløg – kunnu eiga fiskifar, treytað av, at persónar við A-statusi eiga í minsta lagi 2/3 av kapitalinum, ella at eigarin av 2/3 av felagnum er felag ella feløg, har persónar við A-statusi eiga allan kapitalin. Treyt er

² Lov om retten til å delta i fiske og fangst, (Deltakerloven).

³ Sum m.a. lýst í *Fiskiskapi – fjølbroyttum ásetingum*, Óli Samró 2016, bls. 103-109, hevur Noreg eina fiskivinnuskipan, sum, hóast krøvini til eigarar, loyvir fyrirkomandi, sum eru skrásettir í keypskálum.

⁴ Lov om fiskeri og fiskeopdræt, (Fiskeriloven).

harafturat, at 2/3 av felagnum er ogn hjá einum ella fleiri felögum, har allur partapeningurin ella lutapeningurin er ogn hjá persónum, ið eru skrásettir sum vinnurekandi fiskimenn.

Skotland ⁵

Í Skotlandi eru fiskimøguleikarnir skipaðir við fiskiloyvum og kvotum. Ein treyt fyri at fáa fiskiloyvi er, at tað skal vera ein sonevndur "economic link" – búskaparligt samband – millum fiskifarið og fólkíð í økinum.

Krøvini fyri at fáa tillutað fiskiloyvi eru m.a.:

- Í minsta lagi 75% av manningini á fiskiførum skulu vera úr Bretlandi, øðrum ES- ella EBS-landi, Man ella Ermasundsoyggjum. Heimild er at gera undantak frá hesum kravi.
- Í minsta lagi 50% skulu vera úr Bretlandi, Man ella Ermasundsoyggjum, ella skulu 50% av veiðini avreiðast í Bretlandi.

Viðmerkjast skal, at eitt fiskifar, har meira enn 50% av manningini ikki eru bretar, frítt kann velja, hvar í Bretlandi fongurinn verður avreiðdur. Tað er ikki soleiðis, at eitt skotskt fiskifar skal avreiða í Skotlandi, og at eitt hetlenskt fiskifar skal avreiða í Hetlandi. Á sama hátt kann eitt fiskifar avreiða, har tað vil, um bert tað lýkur kravið um, at í minsta lagi 50% av manningini eru bretar.

Falklandsoyggjar⁶

Í Falklandsoyggjum hava tey eisini avmarkingar fyri útlenskum eigaraskapi, har avmarkingarnar eru ymskar, alt eftir, hvat fyri slag av fiskirættindum, talan er um. Bert feløg, har 100% av partaeigarunum eru falklandsbúgvar, kunnu eiga ITQ (25 ára gildistíð). Hetta verður gjørt fyri at forða fyri at útlendingar seta seg niður í oyggjunum fyri at útvega sær kvotur. Vanliga skal ein hava búð í oyggjunum í sjei ár fyri at fáa støðu sum falklandsbúgvi. Avmarkingar fyri útlenskum eigaraskapi í ITQ-rættindum geva eisini falklandsbúgvum sterkari støðu í samráðingunum um joint venture við útlendingar, sum er vanligt, tí falklandsbúgvar hava ikki so nógv fiskifør sjálvir.

Tjóðskaparkravið er lægri í felögum, sum sita við minni söluburum fiskirættindum, og har gildistíðin er styttri.

8.5 Kapitaltørvur – lán, eginpeningsfígging

Nøkur útlenski feløg hava verið virkin í føroyskari fiskivinnu seinnu árinum, t.e. í fiskiskapi, har tað antin er útlenski eigarar ella fíggarar.

Viðvíkjandi lánnum sóu vit í kapitli 7, at tann samlaða fiskiveiðuskuldin í 2014 var umleið 3,3 mia. kr. Eisini vita vit, at føroyski peningastovnar fígga umleið 2 mia. kr. av føroyskari fiskivinnu. Hetta merkir, at umleið 1,3 mia. kr. verða fíggaðar av útlenskum lánveitarum, t.d. peningastovnum og/ella virkjum. Her skulu vit minnst til, at goodwill/veiðiloyvi eru bókað til eina hálva milliard, og henda upphædd verður væntandi væl minni, um sett verður í verk ein nýggj fiskivinnuskipan, soleiðis sum umrøtt í kapitli 7.

Viðvíkjandi eginpeningi er talan um nógv feløg, har upp til ein 1/3 er útlenski eigarar. Mett verður, at meira enn helmingurin av størri skipunum (øll uttan bólkur 4 og 5) hava útlenskar íleggjarar, antin beinleiðis sum partaeigarar ella óbeinleiðis gjøgnum annað føroyskt partafelag. Samlaði bókaði eginpeningurin í fiskivinnuni er umleið 1 mia. kr. sambært greining hjá Januar, og mettt verður, at útlendingar eiga einar 100 mió. kr. av hesum.

Sambært arbeiðssetninginum skal tilmælið byggja á ta fyrirtreyt, at útlendingar ikki longur skulu vera eigarar í føroyskari fiskiveiðu. Nevndin metir, at henda umlegging má fara fram yvir eina skiftistíð, tá ið hugsað verður um, hvussu stórar upphæddirnar eru. Eftir nevndarinnar tykki kundu trý ár verið ein hóskandi skiftistíð, sí niðanfyrri í kapitli 8.9.1.

⁵ Úr frágreiðingini um útlenskar kapitalpartar í føroyskum fiskiskipum, sum varð latin landsstýrismanninum í fiskivinnuárum í 2010.

⁶ Balancing Local Ownership and Control with Foreign Investment and Foreign Fishing Interests: Transferable Quota Allocation in the Falkland Islands 2005.

8.6 Meting av fyrimunum og vansom, ið kunnu standast av ov stórum forðingum/krøvum til fremmanda fígging

Sum nevnt omanfyri, er umleið 1/3 av samlaðu fíggingini í føroysku fiskivinnuni útlenskur. Føroyskir peningastovnar hava reglur um ikki at taka ov stóran váða við at seta ov nógv í eina vinnu, og tí er avmarkað, hvussu nógvan pening fiskivinna okkara kann læna í Føroyum. Tó kunnu peningastovnar samstarva sínámillum og við útlenskar lánveitarar. Umframt føroyskar peningastovnar er eisini Realurin, sum bert hevur til uppgávu at fígga skip, og sum tí ikki hevur tilíkar avmarkingar. Realurin hevur kanska ¼ av samlaðu skuldini hjá føroysku fiskivinnuni.

Føroyskir pensiónsgrunnar eru enn meira avmarkaðir enn peningastovar at seta pening í listað partabrøv og lánsbrøv. Hesar avmarkingar eru tó bloyttar upp seinnu árin, tí at pensiónsgrunnarnir eru farnir yvir til marknaðarstýrda renting. Føroysk fiskivinnufeløg eru ikki listað á nøkrum marknaði, heldur ikki lán teirra. Tí eru føroyskir pensiónsgrunnar ikki serliga áhugaverdir sum fíggarar av føroyskari fiskivinnu.

Tað eru nógvir aðrir vansar við at herða krøvini til útlenska fígging og útlenskan ognarskap. Ein er, at ein pinkubúskapur sum okkara hevur tørv á beinleiðis íløgum uttanfrá og ikki á forðingum. At krevja útlendingar út úr eginpeninginum í føroyskari fiskiveiðu ger eisini, at eginpeningurin verður minni partur av samlaðu skuldini (minni solvensur), og hetta økir um váðan í fiskivinnuni og búskapinum sum heild. Tess færri íleggjarar, tess minni váðaspjalding og størri váði. Harumframt kunnu útlenskir íleggjarar eisini geva føroyskum fiskivinnufyrirkum vitan um tækni, prosessir, branding, fiskifør o.s.fr., og henda vitan fer helst at minka, um útlenskur eigaraskapur skal burtur⁷.

Nevndin metir tí, at tað hevði verið ein ov stór avmarking at ásett, at bert føroyskir fíggarstovnar kunnu fígga føroyska fiskivinnu. Hinvegin er tað altíð ein móguleiki fyri, at útlendingar kunnu koma inn og ávirka ígjøgnum fígging. Eisini kunnu útlenskir eigarar velja at flyta sína ávirkan frá at eiga partapening til at eiga partar av aktivunum, eitt nú rakstrartól ella skip. Hetta kann vera trupult at forða fyri. Ásetingarnar um tunna kapitalisering og 'transfer pricing' hava eins og uppskotið frá nevndini um at avmarka frádrátt fyri fíggarútreiðslur sum endamál at forða fyri ov stórar ávirkan og skulu harumframt fyrbyggja, at vinningur og avkast verða flutt úr feløgnum og av landinum.

8.7 Alternativar ella supplerandi skipanir fyri at tryggja, at virðisskapan og avkast eru í Føroyum

Til tess at tryggja, at fiskiveiðan gevur eitt búskaparligt avkast til føroyska samfelagið, ber eisini til at umhugsa aðrar fyriskipanir enn slíkar, sum avmarka útlenskan eigarapart og avgerðarrætt. Ein móguleiki er at krevja, at virkseimið hevur veruligt búskaparligt tilknýti til Føroya – eisini í eini støðu, har útlendingar reelt eiga og reka skipini.

Til ber t.d. at krevja:

- at partur av tilfeingisrentuni kann tryggjast landinum við at bjóða rættindini út á einum marknaði ella við at leggja gjöld á rættindini,
- at veiðan heilt ella lutvíst skal landast í Føroyum, herundir at fáa alt í land,
- at veiðan skal virkast í Føroyum,
- at søla og marknaðarføring liggja í Føroyum,
- at skip bunkra og keypa aðrar tænar í Føroyum,
- at manningin heilt ella lutvíst skal hava fastan bústað í Føroyum og rinda skatt í Føroyum.

Víst verður í hesum sambandi til kapittul 7, Marknaðargrunndað útluting av fiskirættindum, og kapittul 10, Virðisøking.

Um tað ber til at tryggja, at virðið av livandi tilfeinginum kemur føroyska samfelagnum til góðar, er ikki neyðugt at avmarka útlendingar frá at bjóða seg fram í føroyskari fiskiveiðu. Tað er tó beinleiðis ásett í arbeiðssetninginum, at tilmælið skal byggja á ta fyrirtreyt, at útlenskur ognarskapur og avgerðarrættur í feløgum, sum reka føroyska fiskiveiðu, verður burtur.

⁷ Lóg er í gildi um, at hvør føroyingur kemur at seta 15% av lønini á pensiónsuppsparingarkontu. Pensiónsnskaptalurin fer tí at økjast nógv komandi árin, og hesin verður tikin úr samfelagnum í stóran mun og plaseraður uttanlands. Tí er tørvur at fáa kapital innfluttan.

8.8 Aðrar treytir til teirra, sum bjóða seg fram í føroyskari fiskiveiðu

Krav um, at fiskifør verða skrásett undir føroyskum flaggi

Nevndin hevur í kapitli 7 í frágreiðingini tilmæli um, at tað ikki bert eru eigarar av fiskiførum, sum kunnu bjóða á uppboðssølu, men ein og hvør, sum lýkur kravið um tilknýti til Føroya. Tey, sum bjóða á uppboðssølu, kunnu leiga sær fiskifør at fiska við ella gera avtalu við onnur, sum eiga ella reka leigað fiskifar.

Fyri ikki at undirgrava treytir, sum føroysk lóggáva setir til skip og virksemi umborð á skipum undir føroyskum flaggi, mælir nevndin til, at tað verður sett sum krav í fiskivinnulóggávuni, at skip, sum fiska við føroyskum rættindum, skulu vera skrásett í Føroyum. Tá ið kravt verður, at skipini skulu skrásetast í føroysku skipaskránni, verða allar viðkomandi reglur galdandi fyri skipið, manningina og veiðuna, m.a. reglur sambært lóggávuni um trygd á sjónum, reglur um manning av skipum, reglur um starvsviðurskifti o.a. hjá sjófolki umframt ásetingarnar sambært matvørlúggávuni.

Tá ið tað ikki bert eru eigarar av fiskiførum, sum kunnu bjóða upp á fiskirættindir á marknaðinum, verður møguligt at leiguskráseta fiskifør at nýta til fiskiskap. Sambært lóg um skráseting av skipum og kunngerð um leiguskráseting av skipum kann skip leiguskrásetast í Føroyum fyri eitt tíðarskeið upp til fimm ár. Tíðarskeiðið kann leingjast við upp til einum ári í senn. Treyt er, at leigarin er at meta sum føroyskur sambært lóg um skráseting av skipum. Aftur at hesum vera eisini galdandi tær treytir, sum fiskivinnulóggávan ásetir um eigara-, avgerðar-, og figgjarviðurskifti, um skipið skal kunna fiska við føroyskum rættindum. Skip, sum verða leiguskrásett í føroysku skipaskránni, skulu føra føroyskt flagg. Veðrættindir ella onnur rættindir kunnu ikki skrásetast í skipi, ið er leiguskrásett.

Nevndin skal vísa á, at í føroyskari lóggávu eru tilvísingar til fiskifør, sum hava veiðiloyvi. Vit síggja tað eitt nú í lóg um skráseting av skipum og í kunngerð um heilsufrøðiligan rakstur, viðgerð av fiski og fiskaúrdrátti og lóggilding av fiskiførum. Við nýskipanini verður lagt upp til, at øll, sum lúka treytirnar um tilknýti til Føroya, kunnu bjóða upp á fiskirættindir á eini uppboðssølu. Tí verða veiðiloyvir helst ikki nýtt í eini nýggjari skipan. Um so er, verður neyðugt at broyta orðingar í aðrari lóggávu, sum vísir til heitið "veiðiloyvi".

Hýrur

Sambært arbeiðssetninginum skal nevndin eisini lýsa og gera uppskot um, hvussu tryggjast kann, at bert feløg, sum rinda manningini hýru sambært sáttmála á føroyska arbeiðsmarknaðinum, kunnu bjóða seg fram í føroyskari fiskiveiðu.

Í Føroyum hava vit eina skipan, har arbeiðsmarknaðurin hevur frælsan samráðingarrætt, og har partarnir á arbeiðsmarknaðinum sjálvir skipa síni viðurskifti.

Nevndin ásannar, at tað við síðvenjum okkara fyri, hvussu vit skipa arbeiðsmarknaðin, kann vera ivasamt, um tað er skynsamt at lóggeva um lønarviðurskifti. Somuleiðis má ásannast, at tað kann vera torført at evna til lóggávu, sum øðrumegin tryggjar, at nýttir verða føroyskir sáttmálar, men sum hinumegin vísir neyðuga afturhaldnið fyri at ikki at normera innihaldið í slíkum sáttmálum.

Eins og við øðrum privatum sáttmálum metir nevndin, at tað eigur at standa til partarnar sjálfar at nýta teir móguleikar, sum eru at greiða ósemjur um innihaldið í sáttmálum, og hartil at nýta tey amboð, sum eru á arbeiðsrættarlaga økinum, herundir Fasta gerðarrætti ella aðra trætuloysn, sum partarnir kunnu hava avtalað.

Tað, sum kann vera ein trupulleiki, og sum tørvur kann vera á at forða fyri, er sosial dumping, at manning hevur lønar- og arbeiðskor, sum eru verri enn ásett í sáttmálum við føroysk manningarfeløg. Hetta kann serliga vera ein váði fyri útlenska manning. Eisini er sannlíkt, at útlenski manning ikki gerst limur í føroyskum manningarfeløgum og tí eisini kann hava truplari við at tryggja sær arbeiðskor, sum samsvara við tey á føroyska arbeiðsmarknaðinum, og við at leita sær hjálp og nýta tey amboð, sum eru á arbeiðsrættarlaga økinum í Føroyum.

Nevndin ásannar eisini, at vandin fyri undirløntari, útlenskari manning kann gerast størri, tá fiskivinnulóggávan frameftir letur upp fyri, at fiskifør verða leiguskrásett. Víst verður á, at sambært lóg um manning av skipum er tað bert tann, sum hevur rætt at føra skip, sum skal hava heimarætt í Føroyum. Eisini skal víst á, at sambært útlendingalóggávuni krevst bert arbeiðsloyvi, um arbeiðið verður framt á sjóumveldinum, t.e. innan fyri 12 fjórðingar, ella um fiskifarið kemur regluliga í føroyska havn. At koma regluliga í føroyska havn hevur verið tulkað sum 10-15 ferðir innan eitt 12 mánaða skeið ella 5-6 ferðir innan fyri eitt 2 mánaða skeið. Tað ber til at skipa viðurskiftini soleiðis, at manningin ikki kemur undir kravið um arbeiðsloyvi. Viðmerkjast skal, at tá útlendingar fáa arbeiðsloyvi í Føroyum, verður kravt, at teir skulu lønast eftir føroyskum viðurskiftum og eftir føroyskum sáttmálum. Eisini skal viðmerkjast, at útlendingar fáa bert arbeiðsloyvi, um tað hevur víst seg at vera trupult at fáa føroyska arbeiðsmegi.

Nevndin mælir til at seta krav í útlendingalóggávuna um arbeiðsloyvi til manning á fiskifari, sum fiskar burtur av færoyskum rættindum. Soleiðis kunnu vit tryggja manning virðilig kor, herundir hýruviðurskiptini á sama stigi sum líknandi stovr í Føroyum, samstundis sum tað slepst undan at leggja seg út í arbeiðsmarknaðarviðurskipti. Við slíkari loysn fæst eisini vissa fyri, at útlenski manning bert verður nýtt í teimum færum, tá trupult er at fáa færoyska manning.

Av tí at útlendingalóggávan er dansk, kann tað taka tíð at broyta hana. Nevndin hevur ta áskoðan, at ásetingin í § 7, stk. 1, í lógtingslóg nr. 30 frá 12. apríl 2016 um serstakar treytir fyri fiskiskapi eftir makreli, norðhavssild og svartkjaftri og botnfiski í Barentshavinum í 2016 við ávísingum tillagingum kann hugsast sum myndil fyri, hvussu komandi fiskivinnulóggávan, inntil útlendingalóggávan er broytt, kann loysa ta avbjóðing, ið kann hugsast at standast av, at fiskivinnulóggávan frameftir ætlandi letur upp fyri leiguskrásettum fiskifærum. Fyri at hetta skal kunna lata seg gera, eigur orðingin í § 7, stk. 1, at verða gjærd almenn, t.d. soljóðandi:

“Manningar á fiskifærum undir færoyskum flaggi, sum fiska livandi tilfeingi í færoyskum sjógvum ella burtur av teimum rættindum, sum Føroyar eiga í altjóða sjógvum ella hava samrátt seg til við onnur lond, og manningar á móttøkuskipum, sum taka ímóti veiðu innan fyri færoyska fiskimarknið, skulu lønast samsvarandi sáttmálum við færoyska manningarfeløg.”

Lógarviðmerkingarnar kunnu síðan gera vart við, at talan er ikki um ein frammanundan eyðmerktan skara av arbeiðsgevara- ella yrkafeløgum; at eftirlit við innihaldsliga partinum av sáttmálunum ikki liggur á fiskiveiðimyndugleikanum, men á þertunum á arbeiðsmarknaðinum og Fasta gerðarrætti, sum við § 4 í lógtingslóg nr. 39 frá 13. maí 2013 um semingsstovur er viðurkendur træustovnur fyri kollektivar sáttmálar á arbeiðsmarkniðnum, um partarnir ikki við avtalu hava skipað aðra træuloysn.

Verður komið fram á brot á kravið um, at hýra skal rindast manningini sambært sáttmála á færoyska arbeiðsmarknaðinum, kann avleiðingin verða, at eigari av fiskifarinum ella tann, sum rekur fiskifarið, fær bót. Heimild kann eisini vera fyri at taka aftur rættin at bjóða seg fram í færoyskari fiskiveiði.

Nevndin hevur umrætt móguleikan at seta krav um, at manning á færoyskum fiskifari skal hava ávíst tilknýti til Føroya, eitt nú hava bústað og vera fult skattskyldig her. Slíkt krav færir til, at manningin skal flyta til Føroya, og kann tí eisini hugsast í ávísing mun at forða fyri, at útlenski manning kann fáast til færoyska fiskifær, eisini hóast tað hevur víst seg at vera trupult at fáa færoyska manning.

Nevndin metir samanumtikið, at besta loysnin er í útlendingalóggávuni at krevja arbeiðsloyvi til manning á fiskifari, sum fiskar burtur av færoyskum rættindum.

8.9 Niðurstøður og tilmæli

8.9.1. Fiskivinnulóggávan

Skiftisskipan fyri feløg, sum hava útlenskar eigarar

Arbeiðssetningurin ásetir beinleiðis, at tilmælið skal byggja á ta fyrirtreyt, at útlenski ognarskapur og avgerðarrættur í feløgum, sum reka færoyska fiskiveiðu, verður burtur. Nevndin hevur tí ikki viðgjært spurningin, um avmarkingar eiga at verða settar fyri útlenskum eigaraskapi í færoyskari fiskiveiðu.

Arbeiðssetningurin áleggur nevndini at gera uppskot um, hvussu verandi útlenski ognarskapurin og ræðisrætturin kunnu taka seg úr vinnuni í eini skiftistíð.

Skotbráid er stutt til 2018, tá veiðiloyvini fara úr gildi. Tí verður tað hildið at vera rætt at verandi fyrirkur, sum lutvíst hava útlenskar eigarar í samsvari við galdandi lóggávu, fáa eina skiftistíð at laga seg til nýggju umstøðurnar í vinnuni. Um talan er um munandi eginogn, kann verða trupult hjá færoysku eigarunum skjótt at keypa partin, ið útlendingar eiga, ella at finna nýggjar, færoyskar íleggjarar. Viðmerkjast kann, at fyri onkran kann talan gerast um fleiri tíggjutals mió. kr., og fyri onnur kann talan gerast um lutfalsliga lítlar upphæddir. Um skiftistíðin er ov long, kann tað merkja, at feløg við útlenskum eigarum fáa ein ov stóran fyrimun í kappingini at bjóða upp á fiskirættindir. Um skiftistíðin er ov stutt, kann tað merkja, at feløgin við útlenskum eigarum vera fyri vanbýti, tí tað er ikki móguligt at halda áfram við virkseminum.

Nevndin mælir til, at feløg, sum hava útlenskar eigarar, fáa eina skiftistíð upp á trý ár at laga seg til broyttu reglurnar. Feløgin fáa soleiðis trý ár at keypa partin hjá útlendingum, finna nýggjar íleggjarar ella at laga virkseimid til broyttu treytirnar. Tá ið trý ár eru farin, frá tí at nýggj lóg er komin í gildi, kunnu feløg við útlenskum eigarum ikki longur bjóða á uppboðssølu og kunnu heldur ikki reka ella eiga fiskifær undir færoyskum flaggi.

Tað eigur bert at vera verandi fyrítøkur, sum hava útlenskar eigarar sambært galdandi lóggávu, sum kunnu virka í føroyskari fiskiveiðu við útlenskum eigarum í skiftistíðini. Nýggjar fyrítøkur skulu frá fyrsta degi lúka treytirnar um, at allir eigarar skulu hava neyðuga tilknýtið til Føroya.

Hoyvíkssáttmálin skipar Føroyar og Ísland sum eitt búskaparøki, har bannað er at gera mismun orsakað av tjóðskapi, virkisstaði og vøruuppruna. Nevndin hevur tí reist spurningin, um tað er í samsvari við hoyvíkssáttmálan, at útlendingar, í hesum føri íslendingar, ikki longur kunnu eiga í fyrítøkum, sum reka fiskiveiðu undir føroyskum flaggi.

Sambært § 5 í hoyvíkssáttmálanum er tað í umveldi sáttmálans m.a. bannað at gera nakran mismun millum íslenskar, líkamligar persónar og føroyskar, líkamligar persónar orsakað av tjóðskapi.

Sambært somu grein er eisini bannað at gera nakran mismun orsakað av virkisstað millum lögfrøðiligar persónar, heimahoyrandi í umveldi sáttmálans.

Sambært grein 6, stk. 3, í sáttmálanum kunnu Føroyar innan vinnugreinina fiskiskap varðveita avmarkingar í ognarrætti hjá útlendingum og/ella ognarrætti hjá ikki-búføstum persónum, um hesar avmarkingar vóru virknar, tá ið sáttmálin varð undirritaður. Sama regla er galdandi, tá ið talan er um avmarkingar í stovnseturætti hjá ikki-ríkisborgarum og ríkisborgarum, sum ikki hava heimstað í Føroyum.

Um útlenskur ognarskapur og avgerðarrættur í feløgum, sum reka føroyska fiskiveiðu, skal burtur, verður hetta ein herðing í mun til reglurnar, sum vóru galdandi, tá ið hoyvíkssáttmálin varð undirritaður.

Nevndin skal tó vísa á, at við teimum ásetingum um tilknýti til Føroya, sum eru í galdandi lóg, og sum nevndin skjýtur upp fyri framtíðina, verður ikki gjørdur munur á íslendingum og føroyingum orsakað av tjóðskapi.

Tilknýtið til Føroya, sum tað verður staðfest í verandi lóg og eftir tilmælinum frá nevndini, verður ikki knýtt at ríkisborgararætti ella heimarætti, men eftir hvussu leingi ein persónur hevur verið búsitandi í Føroyum, og eftir um persónurin er skattskyldigur í Føroyum. Somu treytir verða settar teimum, sum skulu eiga í feløgum, sum reka føroyska fiskiveiðu, uttan mun til tjóðskap hjá persónunum. Somu treytir verða settar til íslendingar, t.e. persónar, heimahoyrandi í Íslandi, sum til føroyingar, t.e. persónar, við danskum heimarætti, búsitandi í Føroyum. Íslendingar, sum lúka krøvini um tilknýti til Føroya, kunnu sostatt eiga í feløgum, sum reka føroyska fiskiveiðu, eins og borgarar við øðrum tjóðskapi.

Tí metir nevndin, at tað eru grundgevingar fyri, at eitt generelt krav um tilknýti til Føroya ikki er brot á ásetingina í Hoyvíkssáttmálanum um forboð fyri at gera mismun orsakað av tjóðskapi hjá líkamligum persónum.

Viðvíkjandi kravinum um at feløg, sum reka fiskiveiðu, skulu vera skrásett og skattskyldigir í Føroyum, so kann hetta vera ein treyt, sum ikki samsvarar við forboðið um at gera mismun orsakað av virkisstaði millum lögfrøðiligar persónar, ella at gera mismun viðvíkjandi sovnsseturætti, men hetta er ein avmarking, sum var virkin, tá ið Hoyvíkssáttmálin varð undirritaður. Føroyar kunnu tí sambært grein 6, stk. 3, í sáttmálanum varðveita hesa avmarking.

Nevndin metir soleiðis samanumtikið, at tað kann grundgevast fyri, at tað ikki er brot á Hoyvíkssáttmálan, at allir eigarar í feløgum, sum reka fiskiveiðu, skulu hava tilknýti til Føroya.

Hvussu verður kravið um tilknýti til Føroya ásett?

Verandi lóggáva ásetir fyri persónar, at teir skulu hava verið búsitandi í Føroyum í tvey ár og skulu vera fult skattskyldigir í Føroyum. Einkil krav er um ríkisborgararætt, bert at persónur skal hava verið búsitandi í Føroyum í tvey ár og skal hava fulla skattskyldu her. Eru treytir loknar, verður viðkomandi lögfrøðiliga roknaður sum føroyingur í føroyskum fiskivinnuhøpi. Persónar, búsitandi í útlandum, kunnu tí ikki eiga fiskifør undir føroyskum flaggi. Útlendingar, sum búsetast í Føroyum, kunnu eiga fiskifør undir føroyskum flaggi, eftir at teir hava búð í her í tvey ár.

Viðmerkjast kann, at krøvini í alilógini eru tey, at persónarnir skulu vera fult skattskyldigir í Føroyum, skulu vera skrásettir í fólkayvirlitinum og skulu hava verið tað í til samans fimm ár. Ikki síðstu fimm ella samanhangandi fimm, bara fimm til samans.

Nevnast kann eisini, at sambært skattalógini kunnu lesandi og lærlingar uttanlands varðveita fulla skattskyldu í Føroyum, treytað av, at tey hava havt fastan bústað í Føroyum í minst fýra ár.

Ásetingarnar um skráseting í fólkeyvirlitinum seinastu tvey árin kann hava ta avleiðing, at persónar, sum annars hava nógv tilknýti til føroyska samfelagið, t.d. persónar, sum hava havt bústað her stóran part av lívinum, men sum hava havt arbeiði og bústað uttanlands seinasta árið, ikki kunnu lúka treytirnar í fiskivinnulógini.

Nevndin metir ikki, at tað er nøkur orsök til at hava ymiskar reglur um tilknýti til Føroya fyri fiskivinnuna og alivinnuna. Nevndin mælir til, at kravið í fiskivinnulógini um tilknýti til Føroya verður broytt, soleiðis at tað samsvarar við kravið, sum tað er ásett í alilógini.

Tí mælir nevndin til, at persónar skulu hava verið skrásettir í fólkeyvirlitinum í Føroyum í til samans fimm ár, umframt at teir skulu vera skrásettir í fólkeyvirlitinum og fult skattskyldigir í Føroyum, tá ið teir gerast eigarar.

Nevndin mælir til, at umframt kravið um bústað og skráseting í fólkeyvirlitinum, sum tryggjar fulla skattskyldu í Føroyum, skal tað eisini vera beinleiðis ásett í fiskivinnulógini, at persónar ikki sambært skattalóggávuni skulu vera mettir sum heimahoyrandi í øðrum landi. Hetta er fyri at tryggja, at persónarnir veruliga koma undir skatting í Føroyum. Víst verður til skattaviðgerðina í kapitli 8.3.2.

Fyri feløg mælir nevndin til, umframt verandi treytir um tilknýti til Føroya, at tað eisini verður kravt, at veruliga leiðslan skal verða í Føroyum. Hetta eisini fyri at tryggja, at feløgini veruliga koma undir skatting í Føroyum. Víst verður til skattaviðgerðina av felögum í kapitli 8.3.2.

Soleiðis koma krøv í fiskivinnulógini at knýta seg at skattligum hugtøkum, eins og tað er niðurstøðurnar hjá skattamyndugleikanum, sum verða avgerandi fyri, um persónur ella felag framhaldandi kann bjóða seg fram í føroyskari fiskiveiðu.

Hvør skal lúka kravið um tilknýti til Føroya?

Tann, sum bjóðar á uppboðssølu

Nevndin hevur í kapitli 7 í frágreiðingini tilmæli um, at tað ikki bert eru eigarar av fiskiførum, men ein og hvør, sum lýkur kravið um tilknýti til Føroya, sum kann bjóða á uppboðssøluni.

Tí verður kravið um tilknýti til Føroya sett til teir persónar og tey feløg, sum bjóða á uppboðssøluni.

Tann, sum eigur ella rekur fiskifar

Nevndin hevur í kapitli 7 tilmæli um, at tey, sum bjóða á uppboðssølu, kunnu leiga sær før at fiska við. Hetta kann verða gjørt soleiðis, at tann, sum hevur vunnið boð á uppboðssøluni, leigar eitt fiskifar, sum hesin sjálvur rekur og fiskar við. Hetta kann eisini verða gjørt soleiðis, at tann, sum hevur vunnið boð á uppboðssøluni, ger avtalu við annan, sum eigur ella rekur eitt leigað fiskifar.

Fyri at tryggja, at tað bert eru tey, sum hava neyðuga tilknýtið til Føroya, sum reka føroyska fiskiveiðu, má kravið um tilknýtið til Føroya tí eisini setast teimum, sum eiga leigaðu fiskiførini, og teimum, sum reka hesi før.

Nevndarlimir

Sambært galdandi lóg skulu 2/3 av nevndini í felögum, sum eiga fiskifar, lúka kravið um tilknýtið til Føroya.

Sum dømi um avmarking av útlendingum í leiðsluni sambært aðrari føroyskari lóggávu kann alilógin nevast. Sambært alilógini skal meirilutin av nevndarlimunum í alifelögum og móðurfelögum vera skrásettir í fólkeyvirlitinum í Føroyum, vera fult skattskyldigir í Føroyum og hava verið skrásettir í fólkeyvirlitinum í Føroyum í til samans fimm ár. Stjórar felagsins skulu bert vera skrásettir í fólkeyvirlitinum og vera fult skattskyldigir í Føroyum, men nýtast ikki at hava verið skrásettir í fólkeyvirlitinum í til samans fimm ár.

Nevndin metir ikki, at tað er nøkur orsök til at hava ymiskar reglur fyri leiðslur í felögum, sum reka fiskiveiðu og alivinnu. Nevndin mælir tí til at broyta kravið til nevndina, soleiðis at meirilutin av limunum í nevndini, um felagið hevur eina nevnd, ella meirilutin av limunum í eftirlitsráðnum, um felagið hevur eitt eftirlitsráð, skulu lúka kravið um tilknýti til Føroya. Er talið av limum, sum skulu hava tilknýti til Føroya, ikki eitt heilt tal, verður talið rundað uppfeftir.

Stjórar

Lóg um vinnuligan fiskiskap hevur ikki nakað krav um, at stjórar í felögum skulu hava ávíst tilknýti til Føroya.

Nevndin mælir til, at stjórar skulu lúka kravið um bústað og skattskyldu í Føroyum, meðan teir eru stjórar. Soleiðis koma stjórar undir skatting í Føroyum, men tað verður ikki kravt, at teir skulu hava verið búsitandi eitt ávís áramál í Føroyum, áðrenn teir gerast stjórar. Hetta er eisini ein tillaging til treytirnar í alilógini, soleiðis at leiðslur í fiskivinnufeløgum og alivinnufeløgum skulu lúka somu treytir.

Fíggjarbygnaðurin í feløgum

Nevndin mælir til at varðveita ásetingina í fiskivinnulógini, sum forðar fyri ábyrgdarláni úr útlondum.

Fyri at forða fyri, at vinningur og avkast verða tikin av landinum, mælir nevndin harumframt til, at tað í fiskivinnulógini verður beinleiðis forðað fyri útlenskum lánum til føroysk feløg, sum reka fiskiveiðu, tá ið renturnar ella tað, sum skal rindast aftur, er knýtt at yvirskotinum í feløgnum.

Nevndin mælir frá at seta beinleiðis krav um eginpening ella skuld í fyrítøkum, sum reka fiskiveiðu. Nevndin hevur hinvegin tilmæli um broytingar í skattalóggávuni, sum skulu forða fyri ov stórum frádrátti fyri fíggjarligar útreiðslur. Nevndin metir, at slíkar reglur í skattalóggávuni eru nøktandi til at tryggja, at vinningur og avkast ikki verða tikin úr feløgnum og av landinum. Víst verður til kapitl 8.9.2, har gjølligari verður umrøtt, hvussu slíkt krav kann setast.

Undangóðkenning

Sambært arbeiðssetninginum skal nevndin gera uppskot um, hvussu ein kann tryggja, at tað bert eru feløg, sum eru skrásett í Føroyum, rinda skatt í Føroyum, hava eigarar, sum eru búsitandi og skattskyldigir í Føroyum, og sum rinda manningini hýru sambært sáttmála á føroyska arbeiðsmarknaðinum, ið kunnu bjóða seg fram í føroyskari fiskiveiðu.

Nevndin mælir til, at krav verður sett um undangóðkenning av teimum, sum skulu bjóða á uppboðssølu, so tryggjað verður, at tað bert eru tey, sum lúka settur treytirnar til eigara-, avgerðar- og fíggjarviðurskifti, sum bjóða á uppboðssølu. Mælt verður til at heimila landsstýrismanninum at áseta neyvari reglur í kunngerð um undangóðkenning. Sama fyrítøka nýtist ikki at verða góðkend hvørja ferð, boð verður latið inn. Gjerd kann vera ein skipan, har fyrítøkur eitt nú verða undangóðkendar, áðrenn boð verður latið fyrstu ferð, og móguliga eftirfylgjandi við ávísnum millumbilum, ella sum myndugleikin metir tað hóskað at vera. Eisini kunnu treytir setast í kunngerð um, at fyrítøkur skulu lata upplýsingar inn, hvørja ferð ávísar broytingar fara fram, ella við jøvnum millumbilum. Hetta eru viðurskifti og manngongdir, sum hóska best at áseta í kunngerð.

Tað verður ikki mettt at vera neyðugt at skula undangóðkenna eigara av fiskifari ella tann, sum rekur tað, áðrenn bjóðað verður á uppboðssølu. Nóg mikið er at góðkenna leiguviðurskiftini og eigaraviðurskiftini hjá tí, sum eigur ella rekur leigað fiskifar, áðrenn loyst verður.

Skráseting av skipum

Nevndin mælir í kapitli 7 til, at tað verður gjørligt at leiga skip at fiska við. Tó skulu skip, sum fiska við føroyskum rættindum, vera skrásett í føroysku skipaskránni, soleiðis at allar viðkomandi reglur verða galdandi fyri skip, manning og veiðu. Tá ið tað er gjørligt at leiga skip at fiska við, verður eisini gjørligt at leiguskráseta skip í føroysku skipaskránni. Víst verður til viðgerðina frammanfyri í kapitli 8.8.

Hýrur

Nevndin mælir til at seta krav í útlendingalóggávuna um arbeiðsloyvi til manning á fiskifari, sum fiskar burtur av føroyskum rættindum. Nevndin metir, at hetta er besta amboðið fyri at tryggja, at lønarkor og arbeiðskor annars hjá útlenskari manning eru í samsvari við føroysk viðurskifti. Við hesum verður eisini tryggjað, at útlensk manning ikki verður nýtt, har tað er móguligt at fáa føroyska manning, umframt at tað við slíkari loysn slepst undan, at tað almenna leggur seg út í arbeiðsmarknaðarviðurskifti. Inntil slík broyting er gjøgnumførd, mælir nevndin til at áseta í fiskivinnulógina, at manningar á føroyskum fiskiførum, umframt á móttøkuskípum, sum taka ímóti veiðu innan fyri føroyska fiskimarkið, skulu lønast samsvarandi sáttmálum við føroysk manningarfeløg. Vísast kann eisini til viðgerðina frammanfyri í kapitli 8.8.

8.9.2 Onnur lóggáva

Frádráttur fyri fíggjarútreiðslur

Nevndin mælir til at broyta skattalóggávuna, soleiðis at frádráttur fyri fíggjarútreiðslur verður avmarkaður.

Nevndin metir, at slíkar reglur í stóran mun kunnu forða fyrri figgjarbygnaði í feløgum, sum er við til at flyta vinning og avkast úr fyrirkunum og av landinum.

OECD hevur mælt til reglu, sum avmarkar frádrátt fyrri figgjarútreiðslur til ein prosentpart av EBITDA, (Earnings Before Interest, Taxes, Depreciation and Amortization). OECD mælir til, at frádráttur verður loyvdur við millum 10% og 30% av EBITDA. Frádrátturinn fyrri figgjarútreiðslur verður soleiðis settur í mun til inntøkurnar. Størri frádráttur verður tá bert loyvdur, um inntøkan gerst størri. OECD metir, at slík regla best tryggjar, at inntøkan verður skattað har, sum virksemd skapar virði.

Vísast kann eisini á ásetingina í § 11 C í donsku selskapsskattalógini, sum tó hevur avmarking fyrri frádrátt fyrri figgjarútreiðslur, gjørt upp sum ein prosentpartur av EBIT (Earnings Before Interest and Taxes) og ikki EBITDA.

Ein alternativur háttur at avmarka frádrátt fyrri figgjarútreiðslur er at seta útreiðslurnar upp móti virðinum á aktivum í felagnum. Vísast kann í hesum sambandi á ásetingina í § 11 B í donsku selskapsskattalógini, har frádráttur fyrri figgjarútreiðslur verður gjørdur upp sum ein prosentpartur – ein standard rentusatsur – av virðinum av aktivunum. Serliga er vert at umhugsa at nýta frádráttaravmarking, sum er knýtt at aktivum heldur enn inntøkum, um tað fyrri ávíst virksemd er tørvur á stórum iløgum í aktiv við langari avskrivningartíð. Á tann hátt verður tryggjað, at frádráttur fæst fyrri figging av aktivunum beinanvegin, sjálvt um felagið ikki enn hevur stórar inntøkur.

Eisini EU er komið við uppskoti um direktiv við tilmælum um, hvussu forðað verður fyrri skattaplanlegging og skattaundandrátti, herundir reglur um at avmarka frádrátt fyrri figgjarútreiðslur til prosentpart av EBITDA, eins og OECD hevur skotið upp. EU mælir til skipan, har figgjarútreiðslurnar, sum kunnu dragast frá í skattskyldigu inntøkuni, í mesta lagi kunnu vera 30% av EBITDA. Limalondini kunnu áseta strangari reglur. EU mælir til eina bagatellgrensu, sum er 3 mió. evrur, uml. 21 mió. danskar krónur.

Nevndin mælir til at gera reglur í skattalóggávuni, sum avmarka frádrátt fyrri figgjarútreiðslur. Slíkar reglur eiga at fevna um alla skuld, eisini til óheftar partar, og tær eiga at vera alment galdandi og ikki bert fyrri fiskiveiðu.

Slíkar reglur kunnu vera fløktar, bæði fyrri borgarar og skattamyndugleikar, tí verður mælt til at seta eitt mark, soleiðis at frádráttur er fyrri upphæddir upp til eitt mark.

Til íblástur kann hyggjast eftir tilmælinum frá OECD, uppskotinum frá EU og eftir reglunum í donsku skattalóggávuni.

Víst verður eisini til notat frá PwC, bls. 16-22, fylgiskjal 4.

Transfer pricing og tunna kapitalisering

Nevndin mælir til at eftirmeta reglurnar í skattalógini um transfer pricing og tunna kapitalisering. Tað eigur at verða eftirmett, um persónsskarin, sum er fevndur av ásetingunum, skal víðkast, soleiðis at ásetingarnar eisini fevna um handilsviðurskipti við persónar ella feløg, sum ikki einsamøll eiga ella ráða yvir 50% av felagnum, men sum hava gjørt avtalu um at samskipa leiðsluna ella ávirkanina á felagið, soleiðis at hesi eiga ella ráða yvir 50% av felagnum.

Víst verður eisini til notat frá PwC, bls. 14-15, fylgiskjal 4.

Avmarkað skattskylda fyrri rentuinntøku

Nevndin mælir til at umhugsa, í hvønn mun tað eigur at vera avmarkað skattskylda fyrri rentuinntøku úr Føroyum, so at útlendingar, sum hava slíka inntøku, koma undir skatting av henni í Føroyum. Hetta kann eisini vera við til at avmarka óhepann figgjarbygnað, sum við rentuútreiðslum drenar feløg fyrri vinning. Vísast kann í hesum sambandi til donsku reglurnar í § 2, litra d, í donsku selskapsskattalógini.

Frádráttur fyrri hall

Nevndin mælir til at umhugsa ásetingar í skattalóggávuna, sum avmarka frádrátt fyrri hall í teimum førum, eigaraskarin broytist munandi. Eisini hetta eru reglur, sum eiga at vera alment galdandi og tí ikki bert eru viðkomandi fyrri fiskiveiðu.

Nevndin mælir eisini til at halda eitt vakið eyga við, um tað er ein trupulleiki, at hall frá øðrum virksemd enn fiskiveiðu verður drigið frá í inntøku frá fiskiveiðu. Um so er, ber til at gera avmarkandi reglur í skattalóggávuni fyrri hesum. Slíkar reglur, sum avmarka frádrátt fyrri hall í inntøku frá bert einari vinnugrein, eiga tó bert at verða ásettar, um hetta veruliga verður mett at vera ein trupulleiki.

Viðvíkjandi frádrátt fyrri hall verður víst til notat frá PwC, bls. 24.27, fylgiskjal 4.

Hagtøl

Nevndin metir, at tað er týðningarmikið at hava góð hagtøl, sum umframt at vísa viðurskifti við veiðu, avreiðingarnøgð og avreiðingarvirði, eisini vísa rakstrarviðurskiftini og íløguviðurskiftini í fiskiveiðuni. Tað eigur at vera møguligt at útgreina roknskapinar, soleiðis at til ber at síggja, hvørjar inntøkur, útreiðslur og íløgur hoyra til fiskiveiðu, og hvat er annað virksemi enn fiskiveiða.

Tí mælir nevndin til, at krav verður sett í skattalóggávuni um uppbyti av virksemi hjá feløgum, sum reka fiskiveiðu, soleiðis at tað verður upplýst, hvørjar inntøkur, útreiðslur og íløgur hoyra til fiskiveiðu, og hvat hoyrir til annað virksemi.

9 Kappingarreglur

Í hesum kapitli verða viðgjørðar reglur, sum skulu tryggja eina virkna kapping millum fyrítøkurnar í fiskivinnuni, herímillum skulu tær forða fyri, at vinnumøguleikarnir verða miðsavnaðir. Kappingarreglur verða eisini nevndar antitrust-reglur.

Nevndin metir, at grundgevingar fyri at seta í verk kappingarreglur fyri føroysku fiskivinnuna eru serliga politiskar. Ynskið um at forða fyri miðsavning er fyrst og fremst eitt politiskt ynski, tó at búskaparligir fyrimunir eisini kunnu vera viðkomandi. Av hesi orsök gevur nevndin ikki nágreinilig tilmæli um t.d. prosentavmarkingar, men leggur heldur dent á at viðgera, í hvønn mun tørvur er á kappingarreglum, eins og hon viðger fyrimunir og vansar annars við tílíkum reglum.

Hinvegin vil nevndin minna á, at tað at forða fyri miðsavning kann arbeiða ímóti málinum í arbeiðssetninginum um at fáa so høga tilfeingisrentu sum møguligt. Hetta kemst m.a. av, at ein stórus trupulleiki í fiskivinnu um allan heim er, at tað verður nýttur ein ov stórus floti, og hetta er eisini galdandi í Føroyum¹. Ov strammar reglur ímóti miðsavning kunnu vera við til at halda fast um ein ov stóran flota, ið ikki kann rationaliserast.

9.1 Arbeiðssetningurin

Arbeiðssetningurin ásetir undir 5. punkti um kapping og atkomuligheit á bls. 8, at nevndin skal viðgera og gera tilmæli um, hvussu stóran part av fiskirættindunum einstakir aktørar kunnu hava brúksrætt til (ásetingar um antitrust).

Atkomuligheit og kapping verða eisini viðgjørðar í høvuðsmálunum á bls. 5 í arbeiðssetninginum, har eitt mál er, at vinnumøguleikar ikki savnast á fáum hondum, men at somu rættindir eru at bjóða seg fram at reka vinnu.

9.2 Núverandi lóggáva

Antitrust-reglur eru ásettar í grein 7a í lógini um vinnuligan fiskiskap, og harumframt er alt vinnuligt virksemt í Føroyum regulerað av kappingarlógini. Her verða hesar reglur stutt lýstar.

Í núgaldandi lóggávu eru reglur ásettar fyri, hvussu stóran part av heildarkvotuni ávís fyrítøka ella einstakur persónur kunnu eiga. Hesar reglur eru soljóðandi:

1) Bólkur 2: Trolarar	20% av fiskidøgnum
2) Bólkur 3: Línuskip yvir 110 tons	20% av fiskidøgnum
3) Bólkur 4A og 4B: Útróðrabátar størri enn 15 tons	20% av fiskidøgnum
4) Bólkur 4T: Útróðrabátar størri enn 40 tons á trolveiðu	30% av fiskidøgnum
5) Bólkur 6: Garnabátar	25% av fiskiloyvunum
6) Verksmiðjutrolarar	35% av kvotunum í toskavirði
7) Ídnaðarskip	35% av veiðiloyvunum
8) Uppsjóvarfiskiskapur (nótaskip)	25% av veiðiloyvunum

Hesar reglur vóru ikki upprunaliga í lógini um vinnuligan fiskiskap, men komu inn í 2007. Fyrítøkur, sum fyri lógarbroytingina áttu størri part enn ásett omanfyri, varðveittu sín part, men kundu ikki økja um hann. Hetta hevur havt við sær, at tað framvegis í dag eru fiskivinnufyrítøkur, sum eiga størri part av heildarkvotuni, enn lógin ásetir.

Sum sæst á ásetingunum omanfyri, eru avmarkingarnar í núverandi lóggávu settar í mun til fiskidagar, fiskiloyvir, kvotu í toskavirði og í mun til veiðiloyvir.

Í viðmerkingunum til lógarbroytingina í 2007 verður sagt, at endamálið við lógarbroytingini er at forða fyri eini ov stórar miðsavning í vinnuni, og somuleiðis skal forðast fyri, at fyrítøkur í føroysku fiskivinnuni gerast ov stórar í mun til støddina á føroyska búskapinum. Í viðmerkingum til vinnunevndina verður eisini víst á, at tílíkar reglur eisini eru galdandi í grannalondunum.

¹ Kelda: Búskaparráðið, heystið 2014

Í sambandi við hesa frágreiðing er kannað, hvussu miðsavnaðar fyrítøkur eru í dag, tá ið ræður um botnfiskiskap í Barentshavinum og uppsjóvarfiskiskap.² Fyri botnfiskiskapin í Barentshavinum vóru tað bert trýggjar fyrítøkur, sum í 2016 fingtu tillutað loyvir. Býtt varð soleiðis, at ein fyrítøka fekk tillutað 47% av kvotunum, ein fekk 30% og ein fekk 23%. (Hetta var býtið áðrenn uppboðssøluna í 2016). Uppsjóvarfiskurin varð í 2016 soleiðis býttur, at størsta fyrítøkan fekk tillutað 27% av makrelkvotunum og 34% av norðhavssildarkvotunum og svartkjaftakvotunum. (Hetta er eisini roknað áðrenn uppboðssøluna í 2016).

Eins og alt annað vinnuligt virkseimi í Føroyum, skal virkseimið í fiskivinnuni eisini fylgja kappingarlógini. Lógin skal eitt nú forða fyrri kappingaravlagandi avtalum millum fyrítøkur. Her kann eitt nú talan vera um avtalur, har kappingarneytar beinleiðis áseta söluprísir ella býta marknaðin millum sín, men talan kann eisini vera um samanleggingar av fyrítøkum. Harumframt ásetir lógin, at ikki er loyvt fyrítøkum at misnýta ráðandi marknaðarstöðu, har ráðandi marknaðarstöða er definerað sum ein stöða, har ein fyrítøka megnar at seta prísir og onnur kappingarparametur uttan at hugsa um kappingarneytar.³ Kappingareftirlitið hevur somuleiðis til uppgávu at viðgera lóggávu, sum kann virka kappingaravlagandi.

9.3 Kappingarreglur og føroyska fiskivinnan

Í hvønn mun neyðugt er við antitrust-reglum, veldst serliga um, hvussu bygnaðurin á marknaðinum er.

Bygnaðurin á einum marknaði lýsir tal og stödd á fyrítøkum, sum kappast á marknaðinum, og styrkina á hesi kapping. Fyri at staðfesta, um kappingin er nøktandi á einum marknaði, er neyðugt fyrst at skilmarka marknaðin, sum talan er um. Í mun til fiskivinnuna kann talan vera um annaðhvørt *output*-marknaðin ella *input*-marknaðin (ella marknaðirnar).

Output-marknaðurin er marknaðurin fyrri fiskaslagið, sum fyrítøkan selur, og tað er á hesum marknaði, at fyrítøkan hevur sína inntøku. *Input*-marknaðurin er marknaðurin, har fyrítøkan keypir tey input, sum henni tørvar til framleiðsluna, og mest týðandi í hesum sambandi eru fiskatilfeingið og starvsfólkini. Tað er sostatt á *input*-marknaðinum, at kostnaðirnir hjá fyrítøkuni verða settir. Eftirspurningurin á *input*-marknaðinum verður avgjørdur av prísinum á hesum marknaði, men eisini av eftirspurninginum á *output*-marknaðinum, og tí verður eftirspurningurin á *input*-marknaðinum mangan nevndur ein avleiddur eftirspurningur.

Antitrust-reglur í mun til fiskivinnuna kunnu setast í verk á ymiskan hátt. Her kann talan vera um eina avmarking av, hvussu nógv av heildarkvotuni fyrri ávíst fiskaslag, ein fyrítøka kann hava ræði á. Eisini kunnu avmarkingar taka stöði í øðrum enn einans fiskaslagnum (sum t.d. skipabólki ella øki). Eisini kann talan vera um avmarking av, hvussu nógv av samlaðu kvotunum fyrri øll fiskasløg, ein fyrítøka kann hava ræði á. Til seinast kann eisini verða talan um, hvussu stóran part ein fyrítøka kann vinna á ávísari uppboðssølu.

At seta kappingarreglur í gildi byggir á ta staðfesting, at kapping hevur fleiri jaligar avleiðingar við sær. Her verður fyrst og fremst hugsað um brúkaran (*output*-marknaðin), tí ófullkomin kapping hevur í størri ella minni mun við sær, at vælferð verður flutt frá brúkaranum yvir til framleiðaran. Størri kapping kann hava við sær, at brúkarin fær lægri prísir, betri vøruúrval og betri vørudygd. Í mun til *input*-marknaðin hevur vantandi kapping við sær, at fyrítøkur rinda aðrar prísir fyrri framleiðslufaktorarnar, enn virðið á hesum. Her kann sum dømi nevast, at um fullkomin kapping er á einum *input*-marknaði, fáa starvsfólkini løn sambært produktiviteti sínum. Um ein ávíst fyrítøka er einasta arbeiðsstað hjá starvsfólkum við serstøkum førleikum ella serstakari útbúgving (innan ávíst geografiskt øki), er væl hugsandi, at henda fyrítøka rindar minni fyrri hesi starvsfólk, enn virðið á framleiðslu teirra er. Her er sostatt eitt dømi um ófullkomna kapping á einum *input*-marknaði.

9.4 Hvussu verður kapping mátað?

Um ein ávísur marknaður hevur tørv á serligum antitrust-reglum, veldst um styrkina á kappingini millum kappingarneytarnar á marknaðinum. Men hvussu ber til at máta, um lítil ella nógv kapping er á einum marknaði? Vanliga verða trý ymisk kriteriir nýtt til at roynd kappingina á einum marknaði, og tað finnast ítúkiligar mannagongdir fyrri at máta kappingina í mun til hesi kriteriir.

Fyrst skal metast um, hvussu lætt nýggjar fyrítøkur kunnu koma inn í vinnuna.⁴ Tað kunnu í høvuðsheitum vera trýggjar orsökir til, at forðingar eru á økinum: (i) framleiðslutreytirnar í vinnuni geva fyrimumir til fáar (og stórar) fyrítøkur, heldur

² Keldan til hetta brotið er teygjan.fo og logir.fo

³ Frá heimasíðuni hjá Kappingareftirlitinum (www.kapping.fo): Vegleiðing viðvíkjandi forboðnum móti misnýtslu av ráðandi stöðu.

⁴ Hetta mát verður á enskum rópt *contestability*.

enn fleiri (og smáar) fyrítøkur (sokallaðir stórrakstrarfyrímunir); (ii) umsitingarligar forðingar (t.d. patentir ella onnur loyvir); (iii) núverandi fyrítøkur taka strategiskar avgerðir fyri at forða nýggjum fyrítøkum at koma inn á marknaðin.

Eitt annað mát fyri kapping er, hvussu miðsavnað, vinnan er. Her verður víst til tal og stødd á fyrítøkum á marknaðinum. Her er vanligt at taka t.d. 2-3 tær størstu fyrítøkurnar á marknaðinum og kanna, hvussu stóran part av marknaðinum, hesar hava.

Triðja mátið fyri kapping er móguleikin hjá fyrítøkum at gera eina kollusíon, og hetta punkt er eisini sera tætt knýtt at hinum báðum punktunum, sum umrødd eru omanfyri. Er lætt at koma inn í vinnuna, og eru nógv fyrítøkur á marknaðinum, er ikki sannlíkt, at fyrítøkur kunnu uppihalda eina kollusíon.

9.5 Kapping á output-marknaðinum

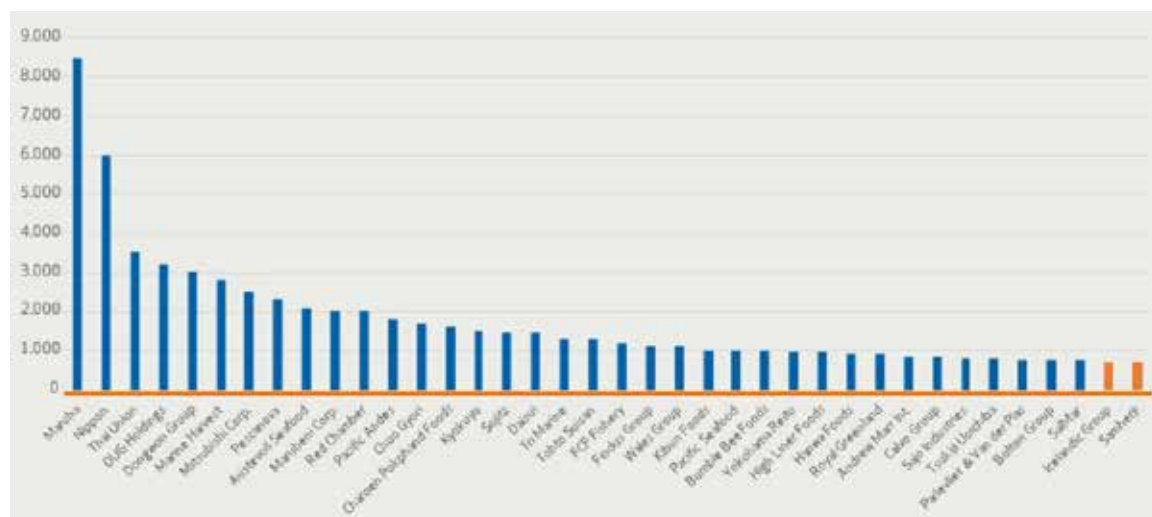
Output-marknaðurin er ein altjóða marknaður fyri ymisk fiskasløg. Tað eru ikki ábendingar um, at feroyskar fyrítøkur megna at ávirka prísir á altjóða fiskamarknaðinum, og sostatt er einki, sum bendir á kappingaravlagandi atburð á hesum marknaði. Lønarlagið í Føroyum er høgt, um sammett verður við altjóða lønarlagið, og hetta er við til at leggja trýst á feroyskar fyrítøkur, sum virka í altjóða kapping. Talan er sostatt ikki um eina miðsavnaða vinnu globalt sæð, og móguleikin fyri at fremja eina kollusíon er neyvan stórus. Tað finnst tó ávisar forðingar fyri atgongd, bæði tí at loyvir skulu fáast til vegar, og orsakað av framleiðslutreytum í vinnuni.

Antitrust-reglur eru sum heild torførar at uppihalda á altjóða marknaðum, tí feroyskar reglur gera lítlan ella als ongan mun fyri brúkaran. Hinvegin kunnu feroyskar antitrust-reglur vera við til beinleiðis at avmarka effektivitetin og sostatt eisini kappingarførið hjá feroyskum fyrítøkum, tí at hesar antitrust-reglur hava við sær, at fyrítøkur fáa ikki fyrímunir av stórrakstri. Tað er eisini sannlíkt, at antitrust-reglur forða fyri vertikalari integratíon, tí ein slík fær ikki verið, um ikki stórrakstrarfyrímunir eru.

Hóast antitrust-reglur eru settar í verk í fleiri av grannalondum okkara, skal her havast í huga, at hesi krøv kunnu raka feroysku fiskivinnuna harðari orsakað av støddini á feroysku fiskivinnuni. Vit skulu eisini minnast til, at fiskivinnan í hesum londum rindar ikki tilfeingisgjöld í sama mun sum tann feroyska. Lág tilfeingisgjöld og politisk útluting tala í sjálvum sær fyri, at loyvinu skulu spjaldast út á fleiri økir í landinum og eisini út til fleiri fyrítøkur. Um feroyska fiskivinnan í framtíðini skal virka eftir marknaðartreytum í størri mun enn í dag, har rættindini verða lutað út til hægstbjóðandi, og vinnan rindar hægri tilfeingisgjöld, gerast antitrust-ásetingarnar móguliga ikki eins týðandi. Grundgevingin fyri hesum er, at tað er serliga, tá loyvinu eru ókeypís ella nærum ókeypís, at tað t.d. fær størri týdning, at býtið er javnt kring landið.

Mynd 9.1: Søluinttøka (í mió. US-dollarum) hjá heimsins størstu fyrítøkum innan fiski- og alivinnu.

Kelda: Arion Banki (2015).

Feroyskar fyrítøkur eru ikki stórar, um samanborið verður við altjóða fyrítøkur, sum feroysku fyrítøkurnar kappast við. Tær størstu fyrítøkurnar á altjóða marknaðinum eru m.a. frá Japan, Tailandi, Noregi, Spania og Kina, og tær størstu 13 fyrítøkurnar á marknaðinum ráða yvir 11-16 prosentum av samlaðu veiðuni í heiminum.⁵ Mynd 9.1 omanfyri vísir

⁵ Kelda: Arion Banki: Íslenskur sjávarútvegur – staða og horfum, 2015

samanbering av stöddini á stærstu altjóða fiskifyritökunum og stærstu íslensku fiskifyritökunum. Samanberingina hefur íslenski bankinn, Arion Bank, gjört. Alivinnan er eisini við í hesi samanbering. Talan er um sölunntøku í mió. US-dollarum. Til samanberingar kann nevast, at í Føroyum vóru í mars í ár umleið 3.000 starvsfólk innan fiskiskap, ali- og kryvjivirki og fiskavruidnað, og samlaða útflutningsvirðið hjá fiski- og alivinnuni var í 2014 góðar 6 mia. krónur. (Hetta svarar til umleið 900 mió. US-dollarar).⁶ Størsta fyrítøka í Føroyum í mun til sölunntøku í 2014 var Bakkafrost við á leið 2,7 mia. krónum.⁷ Verður einans hugt at fiskivinnuni, kann sum dømi nevast, at Varðin hevði eina sölunntøku beint undir 1 mia. krónur í 2015 og umleið 800 mió. krónur í 2014. Til samanberingar kann nevast, at Samherji (sum eisini sæst aftast á myndini omanfyri), hevði eina inntøku á uml. 4,2 mia. krónur í 2014.

Eitt argument fyri at hava antitrust-reglur kortini er, at fyrítøkur í fiskivinnuni kunnu gerast stórar í mun til stöddina á føroyska búskapinum, um ongar tílíkar reglur eru. Hetta hefur við sær, at avgerðir hjá einstøkum aktørum í vinnuni kunnu hava stórar avleiðingar fyri gongdina í føroyska búskapinum. Harumframt er vandi fyri, at sera stórar vinnufyrítøkur í ov stóran mun koma at seta dagskránnu fyri fyrisiting og lóggeving. Tískil kann ein ávísur váði standast av ikki at seta nakrar antitrust-reglur í verk.

Kappingarreglur á output-marknaðinum kunnu sostatt hava bæði fyrimunir og vansar við sær. Tær kunnu tryggja, at fleiri fyrítøkur eru á marknaðinum, men hinvegin forða tær fyri effektiviseringum, sum kunnu vera við stórrakstri.

9.6 Kapping á input-marknaðinum

Input-marknaðurin er skerdur á ymiskan hátt. Reguleringin av fiskivinnuni hefur við sær, at avmarkað mongd av fiskatilfeingi verður sett á marknaðin, og harumframt er talan um ein afturlatnan, føroyskan marknað, har útlendingar ikki kunnu luttaka. Hetta hefur við sær, at fáar fyrítøkur (keyparar) eru á hesum marknaði, og tí verður kappingin skerd. Hinvegin eru føroyskar fyrítøkur fullkomiliga bundnar at føroyska fiskatilfeinginum, tí ikki ber til at skifta yvir til annað input.⁸ Hetta talar fyri kapping á input-marknaðinum, hóast avmarkað tal av fyrítøkum. Um fyrítøkur á input-marknaðinum megna at ávirka prísir á hesum marknaði, hefur hetta ta avleiðing, at prísurin fyri tilfeingið er lægri settur, enn hann annars vildi verið, um fullkomin kapping var um tilfeingið. Sostatt fær landið minni fyri tilfeingið, enn tað vildi fingið, um talan var um fullkomna kapping.

Kapping um tilfeingið er neyðug, um uppboðssølan skal virka sum ætlað. Tað er kortini ikki vist, at antitrust-reglur økja um kappingina á uppboðssølumarknaðinum.

Antitrust-reglur kunnu tryggja, at alt fiskatilfeingið ikki endar hjá fáum fyrítøkum, og á henda hátt kunnu hesar reglur vera við til at eggja smáum og miðalstórum fyrítøkum til at luttaka á marknaðinum. Um ongar tílíkar reglur eru, kann hugsast, at smáar og miðalstórar fyrítøkur ikki hava hug til at luttaka, tí tær vita, at tær vinna einki kortini. Grundgevingarnar ímóti at seta antitrust-reglur í verk eru hinvegin, at tílíkar reglur beinleiðis útihýsa fyrítøkum frá at luttaka á uppboðssøluni. Her kann t.d. hugsast, at 2-3 fyrítøkur ikki fáa verið við okkurt árið, tí at tær hava ov nógvar kvotur, og sostatt er talið á fyrítökunum avmarkað á uppboðssøluni hetta árið.⁹

Í mun til at tryggja kapping á uppboðssølumarknaðinum (input-marknaðinum), kunnu antitrust-reglur sostatt hava við sær bæði fyrimunir og vansar.

9.7 Niðurstøður og tilmæli

Kappingarreglur hava sum høvuðsendamál at skapa kapping á output-marknaðinum og skulu sum heild forða fyrítøkum í at misnýta eina ráðandi stöðu. Tó kunnu eisini onnur endamál vera við tílíkum reglum. Eitt nú kann nevast, at kappingarreglur kunna forða fyri, at einstakar fyrítøkur gerast ov stórar í mun til stöddina á føroyska búskapinum. Harumframt kann talan vera um eitt politiskt ynski um at varðveita fleiri fyrítøkur á marknaðinum.

Kappingarreglur hava bæði fyrimunir og vansar við sær. Fyrimunurin við teimum er, at tær kunnu forða fyri, at føroyski búskapurin gerst viðbrekin í mun til avgerðir hjá einstøkum fyrítøkum. Vansin við teimum er, at tær kunnu skerja effektivitetin í vinnuni. Stórar fyrítøkur kunnu hugsast at fáa ágóðan av stórrakstrarfyrimunum og eru effektivari enn lítlar fyrítøkur. Sostatt føra avmarkandi kappingarreglur alt annað líka til minni tilfeingisrentu, enn um tær ikki verða settar í verk.

⁶ Kelda: Hagstovan (www.hagstova.fo). Seinast vitjað 23/06/16)

⁷ Kelda: Heimsíðan hjá Bakkafrosti (www.bakkafrost.com)

⁸ Talan er um ein rættiliga óelastiskan eftirspurning eftir føroyska fiskatilfeinginum. Orsøkin til hetta er, at eingin framleiðsla kann vera uttan fiskatilfeingi, og hetta kemur serliga av, at føroyskar fyrítøkur ikki kunnu luttaka á útlenskum marknaðum fyri fiskatilfeingi.

⁹ Hesin trupulleikin er tó ikki eins stórur, um allar kvotur minka við ávísnum prosentí hvørt ár. Í hesum føri kunnu fyrítøkur í størri mun luttaka á uppboðssøluni, tí tær missa nøgd hvørt ár.

Vansarnir við slíkum tiltøkum eru sostatt serliga búskaparligir. Eitt nú verður mettt, at føroysku fiskivinnufyrítøkurnar ikki hava javnbjóðis møguleika at kappast við aðrar útlenskar fyrítøkur, um antitrust-reglurnar eru ov avmarkandi. Harumframt verður mettt, at kappingarlógin eisini virkar við sama endamáli, og sostatt er tørvurin ikki stórur fyri tílíkum reglum.

Nevndin metir tað kortini hava týdning, at føroyski búskapurin ikki er bundin av einstøkum fyrítøkum. Tí mælir nevndin til at seta í verk tvey ymisk sløg av kappingarreglum: (i) avmarkingar í mun til lut í samlaðu kvotunum í fiskivinnuni og (ii) avmarkingar í mun til lut í heildarkvotuni fyri ávíst fiskaslag.¹⁰ Reglur fyri, hvussu stóran part av samlaðu kvotunum í fiskivinnuni ein fyrítøka kann eiga, eru ikki galdandi í dag.

Nevndin mælir somuleiðis til, at avmarkingar verða settar í mun til *kvoturnar* í ávísam fiskiskapi (og ikki t.d. veiðiloyvir, sum í núverandi reglum). Royndir úr alivinnuni vísa, at reglur, sum taka støði í veiðiloyvum, ikki eru avmarkandi í nóg stóran mun.

Nevndin hevur ikki ásett nakrar ávísar prosentavmarkingar, tí mettt verður, at tað er meira ein politiskur spurningur at áseta eitt tílíkt prosenttal. Nevndin kann ikki fakliga grundgeva fyri einum ávísam prosenttali. Nevndin mælir tó til, at hesar reglur ikki eru ov avmarkandi, t.e., at prosentavmarkingarnar ikki eru ov lágar, tí hetta fer at hava neiliga ávirkan á kappingarførið í fiskivinnuni og støddina á tilfeingisrentuni, sum sambært arbeiðssetninginum skal gerast so stór sum møguligt. Harumframt skal havast í huga, at nógaldandi kappingarreglur ikki hava havt fulla ávirkan á vinnuna, tí sambært hesum reglum skuldi eingin fyrítøka missa loyvur, eftir at avmarkingin varð innførd í 2007.

Mælt verður ikki til at seta avmarkingar í mun til, hvussu nógv ein fyrítøka kann vinna á eini uppboðssølu. Avmarkingarnar omanfyri (t.e. í mun til samlaðu kvoturnar í fiskivinnuni og í mun til einstakan fiskiskap) hava við sær, at allar fyrítøkur kunnu ikki bjóða á uppboðssølum, tí tær verða raktar av hesum avmarkingum. Um fleiri avmarkingar verða settar, gerst kappingin aftur meiri avmarkað.

¹⁰ Í Íslandi eru reglurnar um anti-trust í fiskivinnuni t.d. tær, at eingin fyrítøka kann eiga meira enn 12% av samlaðu kvotunum í toskavirði. Eisini eru avmarkingar fyri, at eingin fyrítøka kann eiga meira enn 20% av einum einstakum fiskaslagi. Undantøk eru toskur (12%) og kongafiskur (35%).

10 Virðisøking

Í hesum kapitli verður viðgjørt, hvussu umsitingin av fiskivinnuni kann vera viðvirkandi til, at føroyska samfelagið fær sum mest burtur úr fiskivinnu síni.

Virðisøking er hugtak, sum lýsir, hvussu nógv virðið á eini vøru er økt, t.d. í einum liði í framleiðsluni. Í mun til roknskapin hjá fyrítøkum svarar virðisøking til roknskaparligt úrslit, áðrenn lønarkostnaður er frádrigin, t.e.

$$\text{virðisøking} = \text{lønir} + \text{roknskaparligt úrslit}$$

Sostatt fellur virðisøkingin annaðhvørt til starvsfólkini ella til eiganar av fyrítøkuni. Samlaða virðisøkingin fyri eitt samfelag (*bruttovirðisøkingin*) er samlaða framleiðsluvirðið á endaligum vørum, tó at fyrilit ikki er tikið fyri meinvirðisgjaldi ella stuðli.

Hugtakið skal sum heild nýtast við fyrivarni í búskaparligum greiningum. Sum dømi kann nevast, at ein fyrítøka kann hava positiva virðisøking, hóast virksemd ikki er búskaparliga skynsam, tí fyrítøkan koyrir við undirskoti. Sostatt kann hugtakið virðisøking ikki einsamalt vera vegleiðandi í (virkis)búskaparligum avgerðum.

Í sambandi við evnið virðisøking hevur nevndin eitt nú viðgjørt, um uppboðssøla av veiddum fiski skal vera kravd, ella um hetta skal vera upp til fyrítøkurnar at gera av. Nevndin hevur eisini viðgjørt aðrar móguleikar fyri at tryggja betri atkomuligheit til rávøru hjá føroyskum fiskavirkjum.

Nevndin metir, at rúm eigur at vera fyri bæði beinleiðis sølu av rávøru og uppboðssølu av veiddum fiski. Harumframt vísa hagtøl, at rættiliga stórir partur av avreiddum feskfiski verður seldur um uppboðssøluna. Tí mælir nevndin frá at seta í verk kravda uppboðssølu av veiddum fiski og heldur halda fast við verandi reglur. Um hagtølini broytast og minni nøgd fer um uppboðssøluna, kann hetta tó endurskoðast.

Nevndin hevur somuleiðis viðgjørt, hvørjar broytingar kunnu hava við sær, at størri partur av fiskinum kemur til lands. Við tí í hyggju at fáa alt av fiskinum til lands metir nevndin tað vera týðningarmikið, at farið verður undir eina tilgongd saman við vinnuni, har mett verður um, hvussu ásettu málini kunnu røkkast. Tíðarfreist eigur at verða sett fyri, nær málið skal vera rokkið.

Í mun til meinvirkning av fiskinum metir nevndin tað somuleiðis vera avgerandi, at menning og gransking av matvøruframleiðslu verður raðfest frammarlaga. Vantandi lønsemi er ein týðandi forðing í mun til at fáa ein størri part av fiskinum í land, og her kunnu gransking og menning hava ein avgerandi leiklut. Somuleiðis eigur myndugleikin at tryggja, at gjørdar verða avtalur, sum rudda slóð fyri sølu av virkaðum fiskavørum.

Nevndin metir, at reguleringin av vinnuni (og útlatingin av loyvunum) eisini hevur ein leiklut í mun til at tryggja meinvirkning av fiskavørum. Vinnan eigur at fáa stóðugar karmar, ið samstundis hava við sær marknaðarhugsan. Uttan ein ávísan trygggleika fyri (í øllum førum nøkrum) miðallongum og longum veiðirættindum er torført at tryggja, at vinnan ger neyðugar íløgur og mennir teir móguleikar, sum liggja í fiskatilfeinginum. Tryggjleiki fyri loyvunum eggjar til, at ótroyttir móguleikar í føroysku fiskivinnuni koma undan kavi.

10.1 Arbeidssetningur

Evnið virðisøking fær nógva umrøðu í arbeidssetninginum.

Undir høvuðsmálunum stendur, at fiskivinnunýskipanin skal virka fyri størst móguligum virðisvækstri og avkasti í Føroyum til reiðarí, manningar, virkir, fyrítøkur, starvsfólk, tænastráttarar og samfelagið alt, og at vit stóðugt menna nýskapan og føroyskar færleikar í øllum þortum av virðisøkingini.

Undir 2. punkti, *Búskaparlig og samfelagslig burðardygd*, verður nevnt, at nevndin skal viðgera og gera tilmæli um, hvussu øll lið í virðisøkingini (veiða, virking, søla, undirveitarar o.o.) kunnu skapa mest móguligt búskaparligt og samfelagsligt avkast í Føroyum.

Undir 6. punkti, *Virðisøking í Føroyum*, er somuleiðis drúgv umrøða av teimum punktum, sum nevndin skal viðgera í sambandi við virðisøking. Ítøkilig viðgerð og niðurstøða skal gerast um m.a. atgongd til fiskatilfeingi hjá føroyskum

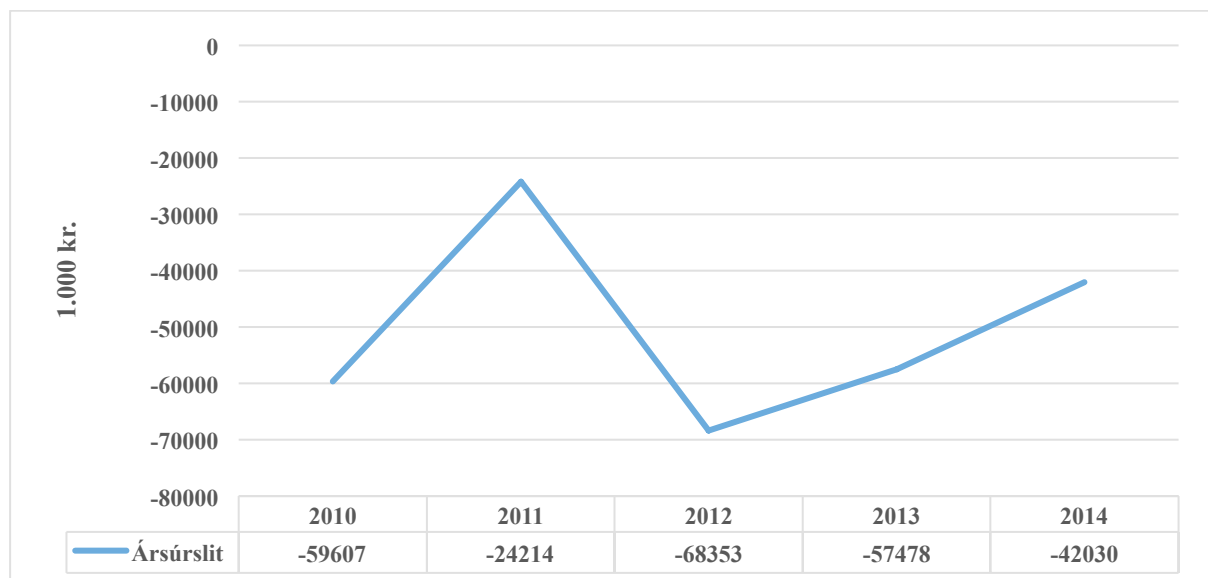
virkjum, og í hesum sambandi skal nevndin viðgera, um krav skal setast um, at øll rávøra skal um føroyskan kaikant, og somuleiðis um tvingað uppboðssøla skal setast í verk av rávøru. Enn eitt høvuðspunkt í sambandi við virðisøking er, um øll hjávøra (livur, garnar, høvd, uggar, fráskurður o.a.) skal hagraiðast umborð ella førast til lands.

10.2 Virðisøking í føroysku fiskivinnuni

Samlaða virðisøkingin fyri føroysku fiskivinnuna (fiskiveiða og fiskavirking) var í 2013 umleið 17% av bruttotjóðarúrtøkuni, og er ískoytið frá fiskivinnuni til samlaða BTÚ í Føroyum sostatt umleið 2,5 mia. krónur árliga. Sambært frágreiðingini "Alt í land" átti botnfiskiflotin á leið 1 mia. krónur av hesi upphædd.

Høvuðsfortreytin fyri at tosa um gagnnýtslu av føroyskum fiskatilfeingi er tó, at tað finst nóg mikið av rávøru at virka burtúr. Fyri botnfiskafлотan hevur hetta verið ein gjøgnumgangandi trupulleiki seinastu nógvu árin. Tað er sostatt avgerandi fyri virðisøkingina, at botnfiskiskapurin undir Føroyum fer at kasta pening av sær aftur, og tí hongur virðisøking neyvt saman við kjakinum og tilmælunum í kap. 4 um at tryggja eina burðardyggja fiskivinnu. Virðisøking er einans gjørlig, um rávøra er til taks.

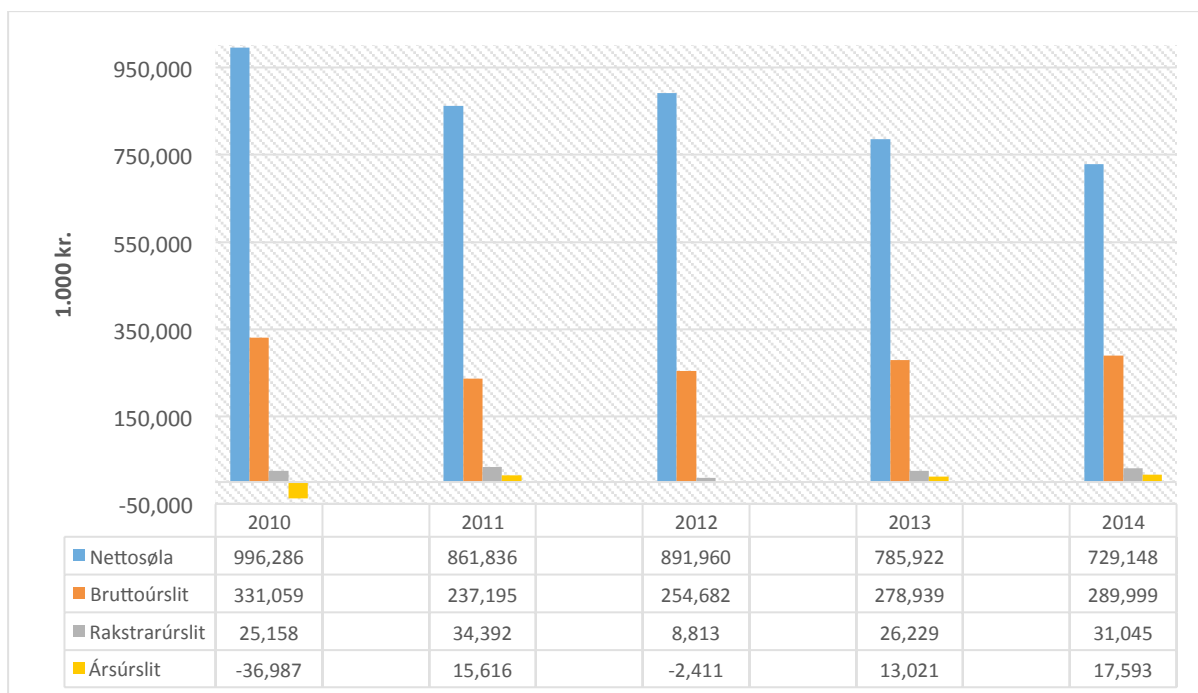
Vánaligi botnfiskiskapurin seinnu árin undir Føroyum ávirkar sjálvsagt eisini úrslitið hjá flotanum. Á mynd 10.1 sæst úrslitið hjá heimaflotanum, sum fiskar botnfisk, í tíðarskeiðinum 2010-2014. Myndin vísir eitt samlað hall hesi 5 árin upp á 250 mió. kr.

Mynd 10.1. Ársúrslit hjá trolarum og línuskipum í tíðarskeiðinum 2010-2014. Kelda: Januar.

Harumframt kann leggjast afturat, at miðalaldurin fyri fiskiførini er sera høgur. Sum dømi kann nevast, at línuskipini eru í miðal 42 ára gomul, og trolararnir hava ein miðalaldur á 26 ár.

Rávøran frá heimaflotanum er høvuðsgrundarlagið undir framleiðsluni hjá flakavirkjunum á landi. Tann alsamt minkandi rávørunøgdin hevur gjørt, at úrslitini hjá virkjunum samanumtikið ikki hava verið nøktandi (mynd 10.1).

Mynd 10.2. Figgjarlaga gongdin í flakavirkisvinnuni, 2010-2014. Kelda: Januar.

Støðan var ein heilt onnur í uppsjóvarflotanum. Í 2014 lógu 21% av søluinntøkuni hjá uppsjóvarfyrítøkum eftir sum yvirskot.¹

10.2.1 Virðisketur

Virðisketur er ein háttur at lýsa, hvussu virðisøkingin verður staðfest gjøgnum framleiðsluna.

Virðisketuperspektivið fevnir um allar virðisketurnar av grunni at munni, t.e., at frá tí fiskurin svimur sum rávøra, til hann liggur á borðiskinum hjá tí, sum etur.

Virðisketan kann í høvuðsheitum flokkast í tveir bólkar: kjarnuvirksemi og stuðulsvirksemi. Kjarnuvirksemi kann vera innkeyp, framleiðsla, útveiting, søla og tænasta, og stuðulsvirksemi kann vera infrastrukturur og umsiting.

Hesar eygleiðingar kunnu eitt nú gerast av virðisketunum:

- Jú fleiri virðisketur, vit hava, jú sterkari standa vit. Hetta verður eisini nevnt diversifikatióin. Um tað skuldi gingið illa á einum marknaði, kunnu vit vinna pening á einum øðrum marknaði.
- Jú longri virðisketurnar eru, jú longri út á marknaðin koma vit. Prinsipielt hava allar virðisketurnar í fiskivinnuni somu byrjan, nevnliga á grunninum, men jú nærri kundunum, vit kunnu koma, tess fleiri lið fær ketan.
- Jú longur út í virðisketurnar, vit koma, jú størri er tørvin á fólki við ymiskum útbúgvingum. Hetta merkir, at vit hava brúk fyri fólki, sum til dømis hava vitan um marknaðir og sølu, mál og mentan í keyparalondunum, vitan um logistikk, teknologi, KT o.a.

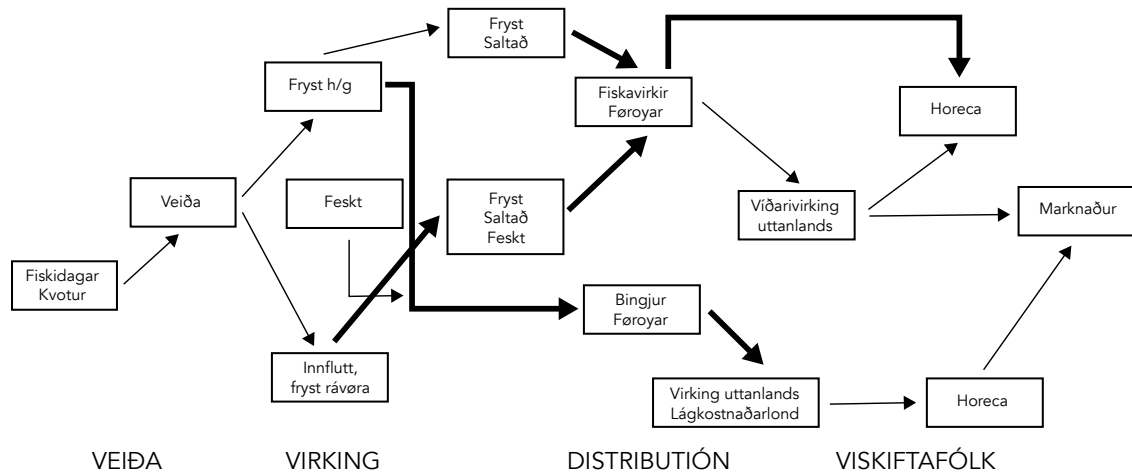
Virðisketurnar kunnu vera stuttar og langar. Tær kunnu eisini flættast inn í hvør aðra, har tann eina føðir inn í eitt lið í eini aðrari, (mynd 10.3).

¹ Kelda: Tøl frá Januar.

VIRÐISKETAN Í FØROYSKU BOTNFISKAVINNUNI

Í FØROYUM

UTTAN FYRI FØROYAR

Mynd 10.3. Virðisketan í føroysku botnfiskavinnuni. Viðmerking til mynd: Horeca stendur fyri hotel, restaurant, catering. H/g merkir avhøvdaður og kruvdur fiskur.

Skiljast kann millum veiðiorienteraðar virðisketur og marknaðarorienteraðar virðisketur.

Í tí veiðiorienteraðu vinnuni er tað útboðið av fiskinum, sum stýrir virðisketuni. Í stóran mun elvir ein fiskidagaskipan til eina veiðiorienteraða virðisketu. Orsøkin til hetta er, at teir keypararnir, sum gjalda besta prís, vilja hava at vita frá framleiðaranum, hvørjar nøgdir teir kunnu vænta av teirri ávísu vøruni, nær teir kunnu vænta at fáa hana, og hvussu góð, hon er. Hetta eru spurningar, sum framleiðarin, sum keypir fisk frá skipum undir fiskidagaskipanini, hevur sera torført at svara keyparanum.

Í tí marknaðarorienteraðu virðisketuni er tað eftirspurningin frá kundinum eftir tí rætta fiskinum, sum stýrir virkseminum í øllum liðunum, heilt aftur til fiskimannin. Tað er kundin, sum ger av, hvussu liðini frammanfyri útinna sítt virksemi fyri at nøkta tørvin hjá kundinum. Skipanir við umsetiligum kvotum gera tað tí munandi lættari at nøkta kundans tørv.

10.2.2 Flakavinnan

Tann minkandi rávørunøgðin av føroyskveiddum fiski hevur havt við sær, at virkini keypa meira av frystum fiski (h/g). Samstundis hava fleiri av skipunum, sum vanliga hava verið á ísfiskaveiðu, fingið sær frystilast.

Hetta merkir, at rávøran, sum flakavirkini skulu keypa, er vorðin munandi globalari, og kappingin frá láglønarlondunum ger tað truplari at kappast um føroysku rávøruna (sí dømi niðanfyri). Virkini í Føroyum skulu kappast við lágstkostnaðarlond, ið hava 15-20% lønarkostnað samanborið við virkini í Føroyum.

Samanbering	Føroyar	Lágkostnaðarland	
	Kr/kg RV	Kr/kg RV	
Søla	25,50	25,50	
Rávørukeyp	17,00	17,00	
Annar broytiligur kostn.	1,65	1,65	
Annar kostnaður	2,12	2,12	
Virðisøking	4,73	4,73	
Lønir	3,05	0,51	2,54
Úrslit áðrenn rentur, avskrivning og skatt	1,68	4,22	-2,54

Talva 10.1. Dæmi: Føroyar vs. lágkostnaðarland, virking av saltaðum úrdráttum úr toski við høvdi.

Vantandi meirvirking kann hava við sær, at Føroyar missa bæði beinleiðis og avleitt virkseml, sum uppstendur orsakað av meirvirking. Harumframt kann hetta hava við sær mistar førleikar í eitt nú flakavinnuni.

10.2.2.1 Dæmi: Missur fyrri samfelagið orsakað av vantandi virðisøking

Vantandi virðisøking kann hava hesar avleiðingar:

- Avleitt virkseml av virking í Føroyum fellur burtur
- Fyri hvørt kilo, sum endar í lágkostnaðarlandi, missa Føroyar 4,73 kr.
- Lønir til starvsfólk, 3,05 kr/kg, fellur burtur – eingin skattur bæði í fyrsta og avleiddum virkseml
- Ongar tænastr til flakavinnuna – úrslit er mistur førleiki
- Føroyar missa fótafestið á marknaðinum – óalítandi veitarar

Tað, sum er umráðandi, er, hvussu nógv tað føroyska samfelagið fær fyrri tilfeingið, og her hevur virking av tilfeinginum stóran týdning.

Støðan er soleiðis í dag, at fiskimaðurin og reiðarin hava onga ávirkan á prísini, sum teir fáa fyrri fiskin, tí tað avger tann globali marknaðurin. Tað merkir, at teir kunnu fáa 20 kr/kg eitt ár, og 2 ár seinni kunnu teir fáa 10 kr/kg, uttan at teir hava gjørt eitt verri ella betri arbeiði.

10.2.3 Vertikal integratióin

Vertikal integratióin er evni innan mikrobúskap og leiðslu, sum snýr seg um, hvussu feløg skipa sína veitingar, har feløg eiga sínar veitarar. Vertikal integratióin merkir, at sama fyrirtøka eigur fleiri liðir í framleiðsluni.

Tað kunnu vera fleiri grundgevingar fyrri, at vertikal integratióin er skilagóð:

- **Lágur framleiðslukostnaður:** Nýmótans skip og virkir eru kostnaðarmikil at byggja, og við øktum kapitalbindingum er neyðugt at brúka allan kapasitetin hjá skipum og virkjum. Ein máti at tryggja sær hetta, er at kunna stýra fleiri liðum.
- **Tryggleiki:** Tað er nógvur ótryggleiki í fiskivinnuni, t.d. sveiggj í prísnum og nøgdum. Vertikal integratióin hjálpir feløgum í vinnuni at megna sveiggini.
- **Økt kundakrøv:** Fiskivinnufyrirtøkunar mugu hava eftirlit við ymisku liðunum fyrri at tryggja dygdargóða vøru.
- **Vørumenning:** Nýggjar vøru krevja ofta stórar íløgur og gott tol, tí kundar og marknaðurin krevja tíð, áðrenn nýggja vøran er góðtikin.
- **Virðisøking:** At stovna nýggj feløg og nýggjar framleiðslur krevur langtíðarhugsan. Slíkar framleiðsluløgur rækka langt inn í framtíðina og umfata ofta fleiri lið í virðisketuni.

Ein avgerandi fortreyt fyrri virðisøking er, at rávøran, sum skal víðarivirkast, er so góð, sum yvirhøvuð móguligt. Tað ber ikki til at gera eina góða liðugvøru burtur úr eini vánaligari rávøru. Hinvegin ber til at gera eina góða rávøru verri, um hon ikki verður handfariin væl.

Til tess at tryggja bestu dygdina er neyðugt, at skipini, sum veiða fiskin, og virkini, sum víðarigóðska hann, eru so væl útgjörð tøkniliga, at besta figgjarlaga úrslitið fæst burturúr, bæði við atliti at effektiviteti og góðsku. Í uppsjóvarvinnuni hava fyrítøkurnar gjørt stórar ilögur í góð skip, sum tryggja bestu góðskuna, og á landi eru bygd nútímans virkir, sum eru effektiv og samstundis tryggja eina sera góða liðugvøru, ið kann seljast á marknaðinum fyri besta prís.

Eitt gott dømi um týdningin av einum tøttum samstarvi millum liðini er stóra verkætlanin á Tvøroyri, har svartkjaftur skal meirvirkast til surimi. Her er talan um ilögur í skip og virki, sum nærkast 100 mió. kr.

Skip og manning mugu broyta mannagongdirnar umborð, soleiðis at svartkjafturin er so góður, at hann kann víðarivirkast til fyrstafloks surimi. Í mun til annan uppsjóvarfisk er svartkjafturin sera viðbrekin, og tí mugu mannagondirnar broytast umborð, t.d. niðurkøling, túralongd, tóvtið, tóvnøgð o.a. Á landi er eisini neyðugt við øðrvísi mannagongdum, tí fiskurin er lítil og skal handfarast við varsemi.

Surimiframleiðsla á landi í Føroyum er nýggj og tí er neyðugt við upplæring, og góðskukrøv gera tað neyðugt við tøttum samstarvi við útvaldar keyparar.

Tá tosað verður um at styrkja virðisketur og harvið virðisøkingina, er eingin ivi um, at vertikal integratióin í fiskivinnuni ikki bara er búskaparlaga skilagóð, hon er eisini neyðug, um vit skulu hava sterkar fiskivinnufyrítøkur í Føroyum. Tað ræður um hjá fyrítøkunum at hava ræði á so stórum parti av virðisketunum, sum gjørligt.

Vertikal integratióin gevur fyrítøkuni nógvar fyrimunir. Tað er lættari at leggja framleiðsluna til rættis, og tað verður skjótari at effektivisera og rationalisera hana. Ein fyrítøka, sum ræður yvir allari (ella stórum parti av) virðisketuni frá fyrsta til síðsta lið, hevur ein fyrimun í at laga sína framleiðslu og vørur til marknaðin.

Tær ognarligu reimingarnar, sum hava verið í fiskivinnuni seinastu árin, hava ført við sær, at vit hava eitt minni tal av størri fiskivinnufyrítøkum í Føroyum. Hesar ráða yvir fleiri virðisketum, bæði uppsjóvar- og botnfiskavirðisketum, og dúva sostatt upp á stóran part av tilfeinginum.

Úr einum virðisøkingarsjórnarhorni er hetta ein jalig gongd. Føroyar hava brúk fyri størri fyrítøkum, sum hava neyðugu figgjarmegina til stöðugt at tillaga og menna virðisketurnar, sum skulu rækka langt út á marknaðirnar.

10.3 Atkomuligheit til veiðu

Í arbeiðssetninginum er ásett, at nevndin skal viðgera og koma til niðurstøðu um, hvussu ein kann tryggja, at virkini hava nøktandi atgongd til rávøruna. Í hesum samanhangi verður viðgjørt, í hvønn mun avreiðingarkrøv, avreiðingargjöld og uppboðssølukrøv av veiddum fiski eiga at vera partur av eini fiskivinnunýskipan. Niðanfyri verða galdandi reglur fyrst lýstar heilt stutt, og síðan verður mett um fyrimunir og vansar við ymiskum krøvum.

10.3.1 Galdandi reglur

Reglur fyri avreiðing í Føroyum og uttanlands eru ásettar við heimild í grein 9, stk. 4, og grein 19 í lógini um vinnuligan fiskiskap. Eftir kunngerð um treytir fyri avreiðing í Føroyum og uttanlands skal øll veiða, sum er veidd í føroyskum og/ella íslenskum øki, avreiðast um eina innvígingskipan í Føroyum. Ásetingarnar fevna tó ikki um fiskasløgini lodnu, sild, makrel, rossamakrel og svartkjaft. Somuleiðis fevna ásetingarnar ikki um avreiðingar og veiðu hjá fiskiførum, sum á einum túri bert hava verið á beinleiðis veiðu eftir stinglaksi, langasporli og blálöngu. Fiskiførum er tó loyvt at avreiða uttanlands upp til 25% av samlaðu veiðini, uppgjørt 4. hvønn mánað. Verður henda reglan ikki hildin, verður avgjald (30% av søluvirðinum) ella móttroking í fiskidøgum (upp til 30%) álagt seljara.

Tað finnast ongur reglur fyri, at avreiddur fiskur skal um eina uppboðssølu, tó at tílíkar reglur áður hava verið galdandi. Reglur, sum áður vóru galdandi, ásettu, at 30% av veiðinøgðini, uppgjørt 4. hvønn mánað, skuldu um eina uppboðssølu. Hetta varð tó avtikið í 2003. Í grein 3 í kunngerð nr. 95 frá 2005 er ásett, at frá 1. september 2016 skal veiða, sum verður útflutt óvirkað, um eina uppboðssølu, sum er góðkend av Fiskimálaráðnum. Hetta krav er tó ikki galdandi fyri kalva, hávasløg, skötusløg, stinglaks, langasporl og blálöngu.

Fyri uppsjóvarfisk eru ikki ásett krøv um at avreiða í Føroyum, men í staðin verða eyka avgjöld álagd, um avreitt verður uttanlands. Sambært lögtingslóg nr. 30 frá 2016 skal eigari av fiskifari rinda eitt avreiðingargjald, sum er 2 krónur fyri hvørt kilo í rundari vekt av makreli og norðhavssild, sum fiskifarið landar til virkingar ella frystingar uttanlands, ella letur móttøkuskipi undir fremmandum flaggi. Fyri heimaflotan er avreiðingargjaldið tó 1 króna.

10.3.2 Skal allur fiskur um feroyskan kaikant?

Í lóttuni eru sostatt ásetingar, sum hava við sær, at í minsta lagi 75% av fiski, veiddur í feroyskum ella íslenskum sjógvum, skal um feroyskan kaikant, tó við nøkrum undantøkum. Harumframt skal avreiðingargjald rindast, um makrelur ella sild verða avreiðd uttanlands. Samanumtikið kann talan vera um annaðhvørt avgjöld, sum verða lögð á avreiðing uttanlands, ella kann talan vera um beinleiðis forboð ímóti slikari avreiðing. Niðanfyrir verða fyrst fyrimunir og so vansar við tilíkum tiltøkum viðgjørdir.

At lóggeva um, at allur fiskur skal um feroyskan kaikant, er at meta sum eitt protektionistiskt átak. Tilík átøk eru við til at avmarka vinnuliga frælsi í høvuðsvinnu okkara og grava burtur teir fyrimunir, sum eru við fríhandli. Fyri at virðisøkingin í fiskivinnuni skal vera so stór, sum gjørligt, má vinnan sjálv kunna gera av, hvussu sølan skal leggjast til rættis. Hetta er í sjálvum sær við til at gera, at vinnan kann røkja marknaðir sínar betur og kann liva upp til tey krøv, sum teir seta. Vinnan eigur sostatt at fáa frælsi til at velja at avreiða í Føroyum, tá hetta loysir seg best sambært búskaparligari grundgeving. Hetta samsvarar eisini við arbeiðssetningin, ið hevur sum eitt av høvuðsmálunum, "at til ber at virka í eini marknaðargrunndaðari fiskivinnu við vinnuligum frælsi undir jøvnum kappingartreytum".²

Omanfyrir varð víst á, at talan er um protektionistisk átøk. Grundgevingarnar fyri at seta tilík í verk byggja nærum altíð á at verja feroysk arbeiðspláss. Hetta verður gjørt við at verja vinnur í Føroyum, sum ikki kunnu standa seg í kapping við útlenskar fyrítøk. Tó hava tilík tiltøk eisini verið nýtt til at stuðla nýggjum vinnum. Fyrimunirnar við at seta í verk protektionistisk átøk eru sostatt lættir at skilja, og fyri feroyska borgaran kann tað tykjast, sum at hetta eru tiltøk, ið á ein heilt ítækiligan hátt eru við til at tryggja tilverugrundarlag hansara. Fyri at nágreina vansarnar við protektionistiskum avgerðum er neyðugt at lýsa fríhandilsfyrimunirnar, sum mangan eru torførir at fáa eyga á. Hesir fyrimunir hava verið serliga væl lýstir í altjóða miðlunum í ár, tá Brexit fekk sera nógv umrøðu.

Ein fyrimur, sum er viðkomandi í hesum sambandi, er, at fríur handil økir um effektivitetin í vinnuni. Sum tíðin gongur, kemur fríur handil at hava við sær, at arbeiðsmegi og annað tilfeingi verða flutt til ta nýtsluna, har hesi gagna mest. Hetta hevur við sær, at tær vinnur, sum eru kappingarførar um hesi tilfeingi, mennast og gerast effektivari. Her er talan um tær vinnur, har vit hava komparativar fyrimunir, tað er, har vit eru lutfalsliga dugnalig.³ Hetta ger, at samlaða virðisøkingin hækkar, og harvið hækka lønirnar og avkastið til vinnuna eisini. Samanumtikið hevur fríhandil við sær eina vinnu, sum er nýskapandi, og sum áhaldandi skapar nýggj stórv og virkismøguleikar. Tað tekur kortini tíð, áðrenn hesir fyrimunir rættiliga merkjast, men vinnupolitikkur eigur altíð at verða lagdur til rættis við langa siktinum í huga.

Ein annar fyrimur við fríum handli er kappingin, sum uppstendur, tá ið eitt samfelag noyðist at laga seg til umstøðurnar uttan fyri landoddarnar. Um allur fiskur skal um feroyskan kaikant, ella avreiðingargjald verður ásett, er talan um óbeinleiðis stuðul til flakavirkini. Hetta er ikki við til at eggja til tillagingar í feroysku flakavinnuni, sum annars kundu verið til fyrimunar fyri feroyska samfelagið. Tá ið talan er um stuðul til ávísa vinnu, í hesum føri flakavinnuna, kann spurningur um rættvísi eisini setast. Er tað rætt, at flakavinnan fær stuðul (óbeinleiðis), og flestu aðrar vinnur mugu virka eftir marknaðartreytum? Tilíkar ásetingar eru sostatt við til at gera mun á vinnum og sostatt eisini starvsfólkum í landinum, og í hesum føri verður hetta gjørt við at leggja seg út í virksemd í veiðiliðinum.

Til seinast kann nevast, at fríhandil eisini hevur aðrar fyrimunir fyri brúkaran, tí fríhandil tryggjar, at vørun, sum brúkarin kann ognast sær, verða framleiddar fyri lægri kostnað, enn annars er gjørligt, um eingin fríhandil er, og hetta hevur við sær lægri prísir á vørum, sum brúkarin keypir. Harumframt tryggjar fríhandil eitt nú størri vøruúrval, sum eisini er til fyrimunar fyri brúkaran. Í hesum førum skal tó víst á, at talan er um brúkarar í øðrum londum, men hetta er einans ein natúrlig avleiðing av øktum handli millum lond og altjóðagerð sum heild.

Omanfyrir eru búskaparligu vansarnar við protektionistiskum tiltøkum nágreinaðir, og somuleiðis er víst á, at ein orsök at seta slík tiltøk í verk er at verja feroysk arbeiðspláss. Tað finnast kortini eisini onnur grundgevingar fyri at seta hesi tiltøk í verk, og hesi verða nú nágreinað.

Ein vanlig grundgeving fyri at seta í verk handilsforðingar, er, at onnur lond eisini hava tilíkar forðingar. Um flakavinnur í øðrum londum fáa stuðul, er tað so ikki ein vansi fyri okkara flakavinnu, at hon ikki fær? Til hetta kann viðmerkjast, at teir fyrimunir, sum vit fáa við fríhandli, falla ikki heilt burtur, hóast hini londini hava handilsforðingar. Tað er kortini greitt, at handilsforðingar í øðrum londum hava ein leiklut, tá støða skal takast til, um tilíkar skulu setast í verk í Føroyum. Vinnan hevur tó í fleiri ár víst á, at marknaðaratgongdin má gerast betri fyri feroyskar fyrítøk, sum vilja hava

² Arbeiðssetningurin, bls. 5.

³ Um eitt land hevur ein komparativan fyrimur við at framleiða eina ávísa vøru, merkir hetta, at tað er ein lægri offurkostnaður knýttur at framleiðsluna av hesi vøruni. Offurkostnaðurin í hesum føri er tað, sum landið annars vildi framleitt, um tað ikki valdi at framleiða hesa vøruna (t.e. tann framleiðslan, sum verður uppgivin, ella næstbesti móguleikin fyri framleiðslu).

atgongd til útlenskar marknaðir. At vit í Føroyum seta í verk umfatandi handilsforðingar, harav onkrar kunnu hugsast at ganga ímóti teimum handilssáttmálum, sum eru undirskrivaðir, gera samráðingar við onnur lond um marknaðaratgongd truplari.

Ein grundgeving fyri at seta í verk slík tiltøk, sum mangan verður brúkt í eitt nú Noregi, er, at tey fjálga um útjaðaran. Um tílíkar handilsforðingar verða burturtiknar, kann tað møguliga skaða útjaðaran, tí eingin víska er fyri, at arbeidsplass, sum hvørva í ávísam geografiskum øki, verða endurskapt í hesum øki. Hetta merkir, at hóast talan ikki verður um eitt hægri arbeiðsloysi fyri Føroyar upp á sikt, kann talan verða um flytingar millum geografisk økir. Økismenning verður tó ikki gjølla viðgjørd í hesi frágreiðing, tí mett verður, at hetta skal viðgerast í øðrum samanhangi, har atlit ikki einans verða tikin til fiskivinnupolitik. ⁴ Økismenning hevur ein prís, og her kann hugsast, at hesin kostnaður heldur skal býttast út á fleiri geirar (alment og privat), heldur enn einans at nýta fiskivinnuna í økismenningarpolitikki. Tørvurin á økismenning í einum lítlum samfelagi er møguliga ikki eins stórus. Sí annars kap. 5, har samfelagslig atlit í fiskivinnuni verða viðgjørd.

Til seinast kann nevast, at talan nýtist ikki at vera um eitt protektionistiskt átak, men hinvegin kunnu tílík átøk tryggja, at vit fáa neyvari avreiðingartøl í Føroyum. Henda grundgeving er tó treytað av, at vit kunnu staðfesta, at innvígarskipanir í øðrum londum ikki eru nøktandi.

Ein viðkomandi spurningur í sambandi við viðgerðina av avreiðingarkrøvum og avreiðingargjøldum er, í hvønn mun handilssáttmálar millum Føroyar og onnur lond loyva okkum at seta í verk tílíkar forðingar. Føroyar hava í lötuni fríhandilssáttmálar við Evropasamveldið og EFTA-londini Ísland, Noreg og Sveis – hetta eru fyra sáttmálar við til samans 28 lond. Handilssáttmálarnir áseta, at Føroyar ikki skulu seta í verk tiltøk, sum geva føroyskum fyrítøkum ein kappingarfyrirun í mun til mótpartin í sáttmálanum, tó at handilssáttmálarnar eisini innihalda undantøk.

Sum dømi kann nevast, at Hoyvíkssáttmálin millum Føroyar og Ísland staðfestir (undir *endamál*), at tað "... er bannað at gera mismun vegna tjóðskap, virkisstað ella vegna vøruuppruna". ⁵ Sáttmálin setir sostatt føroyskar og íslenskar fyrítøkur javnar í allari kapping. Tó skal nevast, at avreiðingarkravið á í minsta lagi 75% kom áðrenn, at Hoyvíkssáttmálin varð settur í gildi, og sostatt stríðir avreiðingarkravið ikki ímóti sáttmálanum. Men sáttmálin hevur hinvegin við sær, at avreiðingarkravið ikki kann hækkast ella setast í verk fyri annan fiskiskap.

Avreiðingargjaldið fyri makrel og sild kann hugsast at vera í stríð við handilssáttmálar, sum Føroyar hava við onnur lond.

Samanumtikið metir nevndin at kaikantskravið, sum í dag er galdandi, er við til at bøta um atkomuligheitina fyri føroysk flakavirkir. Kortini eru eisini vansar við hesum kravið, sum eisini eru viðgjørdir omanfyri.

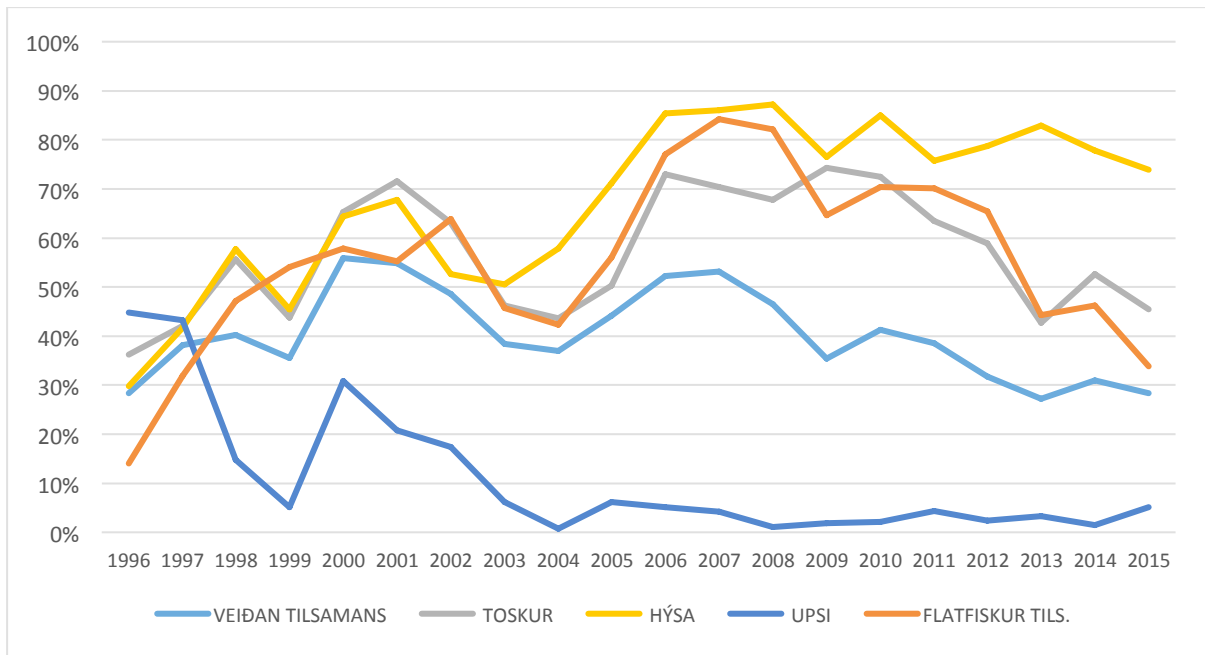
10.3.3 Skal veiddur fiskur, sum kemur um føroyskan kaikant, um eina uppboðssølu?

Spurningurin er síðan, um eitt uppboðssølukrav av veiddum fiski skal setast. Í arbeidsetninginum verður sagt, at nevndin skal viðgera og gera tilmæli, sum kunnu tryggja, at virkir í Føroyum sleppa at rávøruni. Her skal fyrst viðmerkjast, at tað er treytin omanfyri, at alt skal um føroyskan kaikant, sum í størri mun tryggjar, at føroysk virkir hava atgongd til fiskin.

Myndin niðanfyri vísir, hvussu stórus partur av avreiddum feskfiski er farin um uppboðssøluna seinastu árin. Myndin vísir at talan er um ein rímiliga stóran part, sum eisini er vaksin seinastu árin fyri nøkur fiskasløg.

⁴ Eitt undantak her er tó viðgerðin av veiðubólkunum. Sí kapitull 6.

⁵ Leinki til allar handilssáttmálar við útheimin: <http://www.uvmr.fo/arbeidsoki/uttanrikisvidurskifti/handilsvidurskifti-vid-utheimin/> (seinast vitjað 29. juni 2016).

Mynd 10.4. Avreiðingar av feskfiski, prosent á uppboðssölu, 1996-2015. Kelda: Hagstovan.

Eisini her er talan um eitt tiltak, sum avmarkar vinnuliga frælsið hjá fiskivinnufyrirøkum, og sostatt eru nakrar av viðmerkingunum omanfyri eisini galdandi her. Eitt uppboðssølukrav, sum ásetir, at allur veiddur fiskur skal um eina uppboðssölu, kann forða fyri samstarvi millum skip og virkir, eitt samstarv, sum kann vera til fyrimunar fyri báðar partar. Tað liggur ein tryggileiki og fyrimunur í langtíðaravtalum millum fyrirøkur, og slíkar avtalur síggjast allastaðni í samfelagnum. Spurningurin kann tí setast, at um hetta verður mettt at vera ein trupulleiki í fiskivinnuni, kann tað so eisini metast at vera ein trupulleiki í øðrum vinnum í samfelagnum? Eins og ført varð fram omanfyri, so hevur tað grundleggjandi týðning, at fiskivinnan hevur somu umstøður at virka undir sum aðrar vinnur í landinum.

Eitt uppboðssølukrav hevur eisini avleiðingar fyri vertikalt integreraðar fyrirøkur, sum áður víst á.

Eitt krav um, at allur veiddur fiskur skal um eina uppboðssölu, er ein greiður vansi fyri vertikalt integreraðar fyrirøkur, tí í lötuni eru ásetingar um, at sama fyrirøkta kann ikki bæði keypa og selja fiskin. Hetta merkir sostatt, at vertikalt integreraðar fyrirøkur ongantíð kunnu keypa tann fiskin, sum hesar koyra á uppboðssøluna.

Fyrimunurin við at seta eitt uppboðssølukrav í verk er hinvegin, at øll virkir altíð hava tryggileika fyri, at tær kunnu bjóða upp á rávøru beinleiðis á hesi uppboðssölu. Spurningurin er síðan, um virkir ikki hava ein móguleika at koma inn á marknaðin, um tær bjóða eina betri avtalu enn verandi virkir, sum hava avtalu. Í tann mun, at talan er um vertikalt integreraðar fyrirøkur, kann hugsast, at hetta ikki altíð ger seg galdandi, t.e., at tað er torførari hjá einum virki at sleppa frammat, hóast hetta virki er kappingarført. Um talan einans er um samstarvsavtalu millum fyrirøkur, kann ikki hugsast, at tað er nakar trupulleiki hjá øðrum fyrirøkum at koma frammat, um hesar bjóða eina kappingarføra avtalu. Harumframt skal her vísast á, at uppboðssølan av rættindunum er eisini við til at tryggja atkomuligheit hjá flakavirkjunum, tí hesi kunnu eisini luttaka á teirri uppboðssøluni.

Fyri manningina kann tað somuleiðis hugsast at vera ein fyrimunur, at fiskurin fer um eina uppboðssölu. Her kann tó spurnartekin setast við, um ein eigur at laga lóggevingina eftir lønarsáttmálanum, sum eru samráðdir á arbeiðsmarknaðinum frammanundan.

Ein móguligur vansi við at hava kravda uppboðssölu av einum parti av allari veiðu kann vera, at fyrirøkurnar tá velja at koyra ávísan fisk (t.d. lágkvalitet) á uppboðssøluna, og í hesum føri er prísurin á uppboðssøluni ikki umboðandi.

Royndirnar við fiskamarknaðum í Íslandi geva ábendingar um, at tað er týðningarmikið fyri dynamikkinn í vinnuni og fyri menningina av fiskavørum, at nýskapandi fiskafremleiðarar, sum ikki eiga ella hava tilknýti til skip, kunnu fáa fatur á rávøru. Hinvegin er tað eisini av týðningi hjá fiskafremleiðarum, um teir skulu verða mettir sum álitandi leverandørar, at teir kunnu eiga skip ella kunnu gera avtalur beinleiðis við skip um at keypa rávøru sambært neyvri ásettum treytum.

Tá tað snýr seg um sølu av fiski millum skip og virkir, er ein beinleiðis relatióin millum tveir partar, og tá verða treytirnar avtalaðar beinleiðis partanna millum – herundir eisini góðskukrøv.

Við stóði í viðgerðini í hesum kapitli, mælir nevndin tí frá at seta í verk kravda uppboðssølu av veiddum fiski.

10.3.4 Onnur tiltøk, sum kunnu tryggja meira virking í Føroyum

Eitt kaikantskrav er í sjálvum sær ikki nóg mikið fyri at tryggja virking í Føroyum, tí tað hevur ikki neyðturviliga við sær, at fiskur verður virkaður í Føroyum. Niðanfyri verða nakrir móguleikar nevndir. Harumframt verður víst til frágreiðingina “Størri vøkstur í fiskivinnuni,” sum hevur fleiri uppskot um at tryggja meiri virking í Føroyum.

(i) *Fiskur skal landast við høvdi (tó ikki fiskur frá flakatrolarum)*

Um fiskur verður landaður við høvdi, kann hetta hava við sær, at føroyska vinnan gerst meira kappingarfør um fiskin. Víst verður til viðgerðina í kap. 10.4, sum viðger hetta mál.

(ii) *Avsláttur í tilfeingisgjaldi*

Ábendingar eru um, at meirvirking ikki kastar nóg mikið av sær í núverandi stóðu. Sostatt kann polistiska skipanin umhuga at geva sersømdir í gjaldinum til teirra, sum taka størri part av fiskinum til lands. Somuleiðis ber til at veita avsláttur í gjaldinum til teirra, sum velja at virka fiskin í Føroyum. Hetta uppskot hevur somu ávirkan, sum at leggja eitt avgjald á tey, sum útflyta óvirkaðan fisk.

(iii) *Betri figgingarmøguleikar fyri frystan fisk*

Hetta er somuleiðis eitt uppskot, sum kann hava við sær, at smá, føroysk virkir gerast meira kappingarfør um fiskin í mun til stór, útlensk virkir. Talan kann vera um stóra pengabinding hjá smáum virkjum, tá ið rávøra skal keypast inn, og sostatt kann verða umhugað at betra um figgingarmøguleikarnar hjá virkjunum.

10.4 Alt í land – gagnnýtsla av hjávøru

Í arbeiðssetninginum stendur, at ítækilig viðgerð og niðurstøða skulu gerast um, at øll hjávøra skal hagraiðast umborð ella fòrast til lands. Hetta evnið hevur verið nógv frammí, bæði í Føroyum og uttanlands. Her skulu mest nýttu orsøkirnar fyri at fáa meira burtúrur nevast í stuttum.

Ein tann mest nýtta grundgevingin fyri at gagnnýta hjávøruna betur, er vaksandi fólkatalið í heiminum. Næstan 214.000 fólk leggjast aftur at mannaættini hvønn einasta dag,⁶ og FAO⁷ metir, at heimurin má framleiða umleið 70% fleiri proteinir í 2050 fyri at matføða øll hesi fólk. Samstundis er greitt, at vit fara ikki at veiða størri fiskanøgd í framtíðini, tí sambært FAO⁸ eru 90% av heimsins fiskastovnum ovfiskaðir ella hava rokkið sínum størsta, varandi veiðumarki (tann sokallaða MSY-úrtøkan, t.e. Maximum Sustainable Yield). Tí verður ofta grundgivið, at gagnnýtsla av tilfeinginum er ein etiskur spurningur. Eisini verður tilvitaði brúkarin nevndur sum ein orsök til at miða eftir at fáa meira burtúrur. Tað er vaksandi eftirspurningur eftir burðardyggum vørum,⁹ og reiðaríir og flakavirkir gjalda stórar upphæddir fyri umhvørvisgóðkenningar av ymsum slag fyri at fáa atgongd til røttu marknaðirnar. Tað er sannlíkt, at brúkarin í alsamt størri mun fer at taka atlit til gagnnýtsluna í ymskum fiskiskapum, tá hann velur, hvønn fisk hann vil keypa.

Ein onnur grundgeving er, at økt gagnnýtsla og framleiðsla av hávirðisvørum kunnu skapa størri virðir fyri samfelagið. Tí kann hetta eisini síggjast í ljósinum av einum av høvuðsmálunum við nýskipanini, nevnliga at vit skulu “skapa mest móguligan virðisvøkstur og avkast í Føroyum av fiskatilfeinginum til reiðarí, manningar, virkir, fyrítøkur, starvsfólk, tænastruvarar og samfelagið alt, og at vit stóðugt menna nýskapan og føroyskar førleikar í øllum ørtum av virðisskapanini”. Atgongd til rávøru er ein grundleggjandi fortreyt fyri at menna nýggjar framleiðslur av hjávørum, og tí mugu stig takast fyri at fáa hesa rávøruna í land fyri at tryggja, at fyrítøkur á landi kunnu skapa virðir burtúr hesum higartil lítið gagnnýtta tilfeingi.

⁶ US Census Bureau <http://www.census.gov/population/international/data/idb/worldvitalvents.php>.

⁷ Food and Agriculture Organization of the United Nations: How to feed the world in 2050. Submitted to the FAO expert meeting June 2009.

⁸ Food and Agriculture Organisation of the United Nations. The State of the World Fisheries and Aquaculture: Opportunities and Challenges. Rome: 2014.

⁹ ES-kommissionin, ‘Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: Strategic Guidelines for the sustainable development of EU aquaculture’, COM(2013) 229 final, 29. april 2013.

10.4.1 Verkætlanin "Alt í land"

Hóast semja ofta er um týðningin av at økja um gagnnýtsluna, so er ilt at meta um ítøkiligar møguleikar og forðingar, sum kunnu vera á vegnum, og hvørji virðir eru knýtt at tí, ið kann virkast burtur úr tilfeinginum.

At fáa alt av fiskinum til høldar var evnið í verkætlanini "Alt í land", sum feroyski formansskapurin í norðurlenska fiskivinnisamstarvinum setti í verk fyrri kortum. Endamálið við verkætlanini var í stuttum at lýsa og greina møguleikar og forðingar í sambandi við at fáa alt fiskatilfeingið í Norðurlondum til lands. Endamálið var í tøttum samstarvi við vinnuna at kanna, hvat krevst fyrri at fremja hugskotið um at fáa alt tilfeingið í land.

Verkætlanin fevndi um botnfiskiskapin í trimum økjum: feroyskum havøki, grønlandskum havøki og í Barentshavinum, og arbeiðt varð samstundis í fyra londum: Noregi, Grønlandi, Íslandi og Føroyum. Aðrir samstarvsfelagar í verkætlanini vóru fyrirkomar Nofima í Noregi og Matís í Íslandi og Nátturugranskingarstovan í Grønlandi. Av tí at frágreiðingin varð liðug í juni í ár, so fer umrøðan av hesum evninum at vera nógv grundað á greiningarnar og niðurstøðurnar frá verkætlanini¹⁰.

10.4.2 Hvussu er støðan í dag?

Feroyski fiskiskapurin eftir botnfiski verður í hesum greiningunum býttur sundur í tveir bólkar, nevnliga botnfiskiskapin undir Føroyum og fiskiskapin í Barentshavinum. Hóast talan í stóran mun er um somu fiskasløg, er stórir munur á hesum báðum fiskiskapunum, og verða teir viðgjørdir hvør sær.

Virðisketugreiningin fyrri botnfiskiskapin undir Føroyum tekur støði í miðaltølum frá árunum 1993 til 2014, t.e. eitt miðal yvir til samans 22 ár. Samlaði biomassin, ið verður tikin upp úr havinum, er 116.006 tons um árið av rundari, blóðgaðari vekt (talva 10.2). Tað mesta av fiskinum var upsi (37%), toskur (19%) og hýsa (12%). Hini 32% vóru ein blandingur av øðrum fiskasløgum.

Av teimum 116.006 tonsunum koma umleið 101.487 tons upp á land, og nærum 14.520 tons fara aftur í havið. Áðrenn hugt verður nærri at tí tilfeinginum, ið fer aftur í havið, verður fyrst hugt at, hvørji virði verða skapt av teimum góðu 101 túsund tonsunum, ið koma uppá land og verða hagreidd.

Undir FO	Umrokningarfaktorar	Veiða	Landað	Útblakað
Flak	44%	51.043	51.043	
Høvd	24%	27.842	26.842	1.000
Avskurður	5%	5.800	5.800	
Ryggur	12%	13.921	13.921	
Livur	5%	5.800	152	5.648
Rogn og sil	2%	2.320	248	2.072
Innvølur	5%	5.800		5.800
Skræða	3%	3.480		
Til samans	100%	116.006	101.487	14.520

Talva 10.2. Yvirlit yvir landað og útblakað tilfeingi í botnfiskiskapinum undir Føroyum 1993-2014. Kelda: Laksá et al (2016)

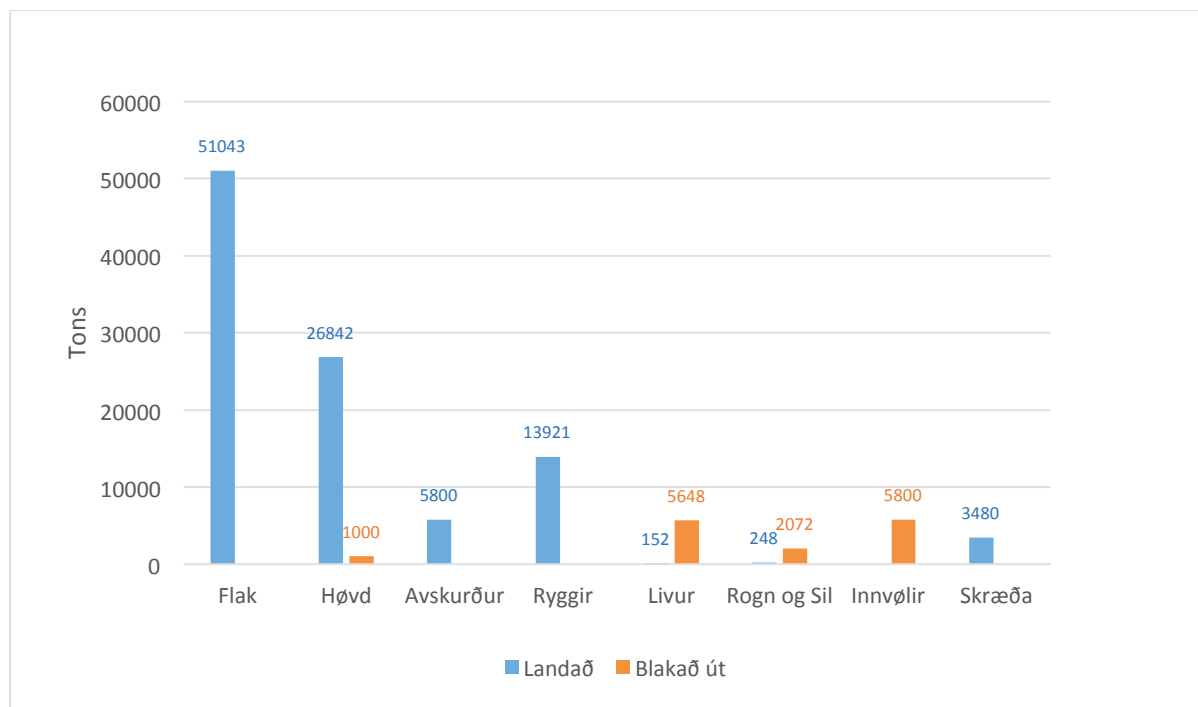
Greiningarnar eru skipaðar sum virðisketugreiningar. Hetta merkir, at hugt verður at virðisketuni í fiskiskapinum, soleiðis at ein fyrst fær eina fatan av, hvør samlaði biomassin er í fiskiskapinum, hvat kemur upp á land av biomassanum, og hvat ikki verður ført til lands.

Harnæst verður ein útrokning gjørd av verandi virðisketu í fiskivinnuni og somuleiðis av teirri virðisketuni, ið sannlíkast verið, um allur biomassin kom í land. Henda greiningin er at líkna við eina tjóðarroknskaparuppgjerd av fiskivinnuni. Virðishugtakið, ið brúkt verður, er bruttovirðisøkingin, sum eisini varð viðgjørd í innleiðsluni til henda kapitullin. Greiningin vísir sostatt, hvussu nógv samlaða framleiðslan hevði vaksið, um allur biomassin kom í land og varð virkaður.

Fiskiskapurin undir Føroyum er í høvuðsheitum skipaður sum feskfiskaveiða, har fiskurin verður landaður heilur við høvdi. Partur av høvdunum verður tó ikki tikin í land, og hesin partur er mettur til 1.000 tons. Undan Føroyum kemur

¹⁰ Sí Laksá et al. (2016)

fiskurin krúvdur í land, og tað eru serliga livur og innvølur, sum ikki koma til høvdar. Nakað av rogni og sili kemur í land. Í einum miðalári verða til samans 14.520 tons av biomassa kastað í havið.

Mynd 10. Landað og útblakað tilfeingi í botnfiskiskapi undir Føroyum 1993-2014. Kelda: Laksá et al (2016)

Av føroyska fiskiskapinum í Barentshavinum verður umleið helvtin av veiðuni blakað aftur í havið. H/g-trolarar¹¹ blaka ein góðan triðing av veiðuni í havið, og flakatrolarar blaka umleið tveir triðingar út aftur. Í Barentshavinum vórðu 14.437 tons blakað í havið í 2014. T.e., at flotin í Barentshavinum kastar umleið líka stóra nøgd í havið, sum allur botnfiskiskapurin undir Føroyum í einum miðalári.¹² Flakatrolararnir skera fiskin til flak umborð. Fráskurðurin, sum er høvd, ryggur, innvølur o.a., verður latin aftur í havið. Harafturímóti er roknað við, at rognini verða tikin í land. H/g-trolararnir avhøvda, kryvja og frysta fiskin og færa fiskin heilan í land til virkingar á landi. Stórir partur av fiskinum verður virkaður til saltfisk, og nakað verður útflutt beinleiðis sum heilur fiskur.

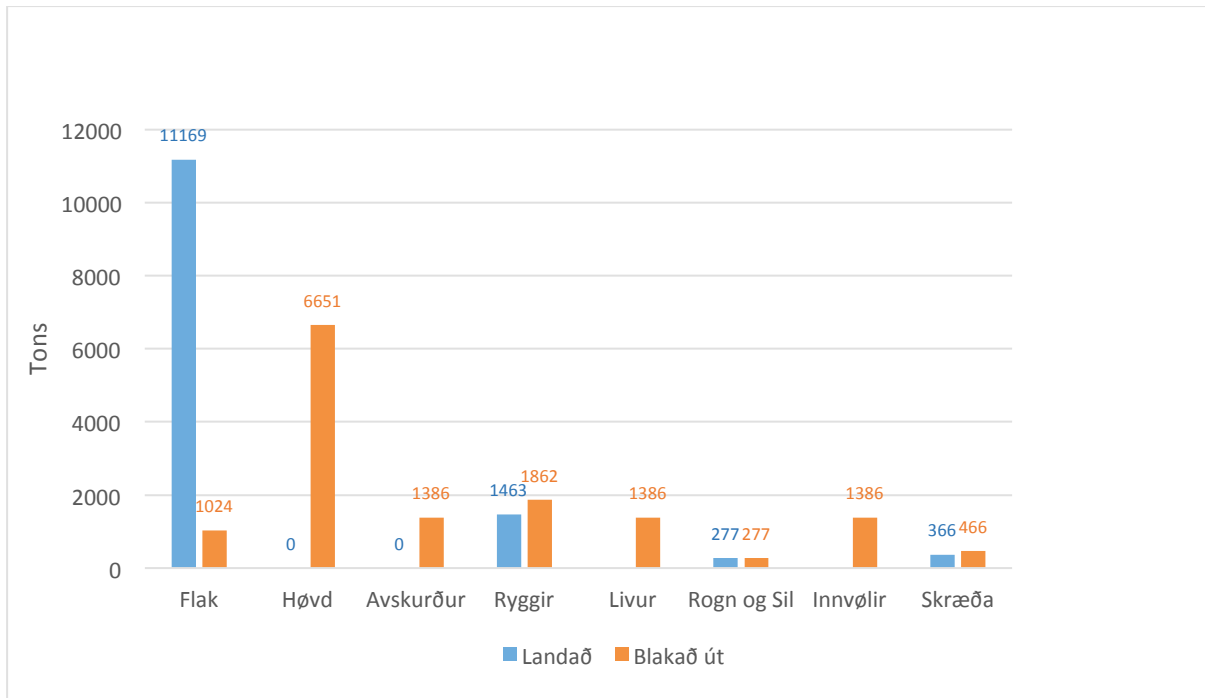
Barentshavið	Umrokningarfaktorur	Veiða	Landað	Útblakað
Flak	44%	12.193	11.169	1.024
Høvd	24%	6.651	-	6.651
Avskurður	5%	1.386	-	1.386
Ryggur	12%	3.325	1.463	1.862
Livur	5%	1.386		1.386
Rogn og sil	2%	554	277	277
Innvølur	5%	1.386		1.386
Skræða	3%	831	366	466
Til samans	100%	27.712	13.275	14.437

Talva 10.3 Yvirlit yvir landað og útblakað tilfeingi í botnfiskiskapinum í Barentshavinum, 1993-2014. Kelda: Laksá et al. (2016).

¹¹ H/g: headed and gutted á enskum. Fiskur, sum er avhøvdaður og krúvdur

¹² Eitt miðalár verður her roknað við støði í árunum 1993-2014.

Niðanfyrri er tað, sum er landað og útblakað, sett upp í mynd.

Mynd 10.6. Landað og útblakað tilfeingi í botnfiskiskapi í Barentshavinum, 1993-2014. Kelda: Laksá et al. (2016).

10.4.3 Hværji eru virðini?

Á mynd 10.5 verður víst, at bruttovirðisøkingin í botnfiskavinnuni í Føroyum var í 2014 499 mió. kr. í fiskiveiðuni, og fiskavirking var 540 mió. kr. Samanlagt var virðisøkingin 1.039 mió. kr. í 2014 (Laksá et al. 2016). Talvan niðanfyrri samanber virðisøkingin í dag við tveir móguleikar: At alt kom í land sum súrløga (ensilaga), ella at alt kom í land sorterað. Hesar útrokningarnar vísa, at um alt varð landað sum súrløga,¹³ hevði virðisøkingin verið 33 mió. kr. í veiðiliðnum. Súrløga hevur avmarkaðar virkingarmóguleikar. Her er roknað við, at súrløgan verður brúkt til fiskamjøl og lýsi og víðari til alifóður. At virkað tað víðari til fiskamjøl/lýsi og so víðari til alifóður hevði økt virðisøkingina 13 mió. kr. T.e., at virðisøkingin hevði verið 46 mió. kr., svarandi til 4% vøkstur í samlaðu virðisøkingini.

Um tilfeingið varð landað sorterað, hevði virðisøkingin verið 51 millionir í veiðiliðnum. Harafturat hevði virðisøkingin verið 54 milliónir við at virka tilfeingið. Samlaða virðisøkingin hevði so verið 105 millónir kr., svarandi til 10% vøkstur í samlaðu virðisøkingini í mun núverandi virðisøkingini.

¹³ Tá ið ein ger súrløgu, fer allur biomassin í ein súrløgutanga. Biomassin verður síðan hakkaður sundur, og sýra verður tilsett. Súrløga kann goymast í fleiri ár.

Virðisketugreining - Føroyskur botnfiskiskapur undir Føroyum

Verandi virðisketa

	Fiskiveiða BVT, mill. DKR	Fiskavirking BVT, mill. DKR	Tilsamans BVT mill. DKR	BVT-vøkstur %
Total	499	540	1.039	

Beinleiðis í ensilagu

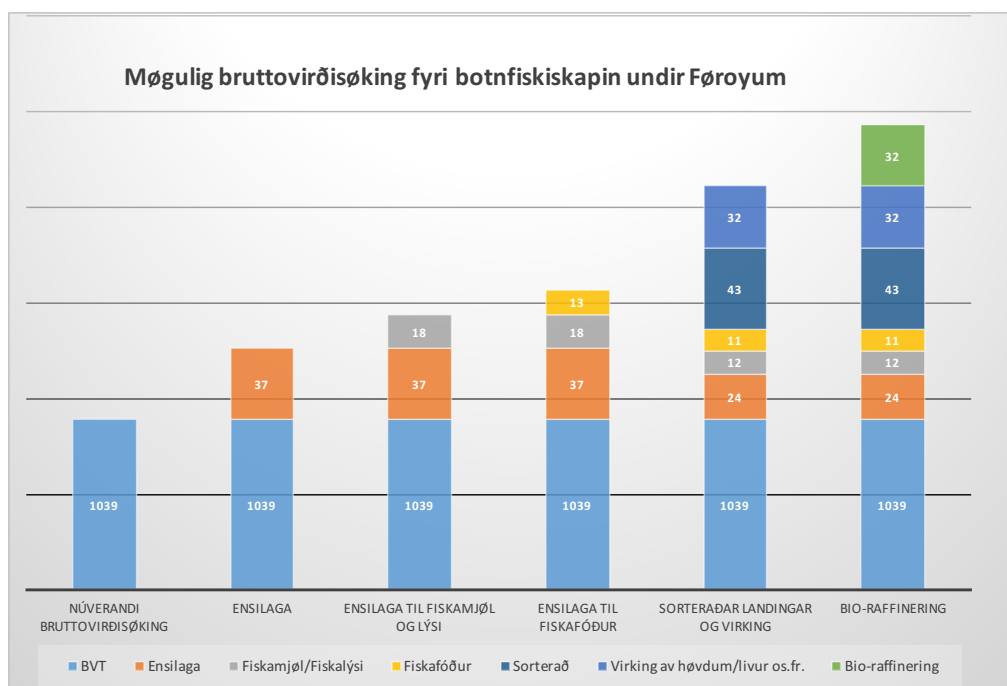
	Fiskiveiða BVT, mill. DKR	Fiskavirking BVT, mill. DKR	Total BVT, mill. DKR	BVT-vøkstur %
Total	33	13	46	4%

Sorterað

	Fiskiveiða BVT, mill. DKR	Fiskavirking BVT, mill. DKR	Tilsamans BVT, mill. DKR	BVT-vøkstur %
Høvd	2	3	5	
Livur	28	21	49	
Rogn	9	8	17	
Sil	2			
Innvøllir	10	22	34	
Tilsamans	51	54	105	10%

Talva 10.4. Virðisketugreining av føroysku botnfiskaveiðuni undir Føroyum. Kelda: Laksá et al. (2016). Viðmerking: BVT er bruttovirðisøking.

Samlaða virðisøkingin er treytað av, hvussu rávøran kemur í land, og hvat verður gjørt við hana á landi. Mynd 10.7 vísir, hvussu samlaða virðisøkingin hevði økst eftir, hvat fyri hættir verða nýttir at fáa tilfeingið í land, og hvussu rávøran verður virðisøkt víðari. Á myndini sæst, at møguliga virðisøkingin er frá 37 milliönum, um tilfeingið varð landað sum súrlaga og ikki virðisøkt víðari, til umleið 154 mió. kr., um biomassin varð virðisøktur til hávirðisúrdrátt.¹⁴

Mynd 10.7. Møgulig bruttovirðisøking í botnfiskiskapi undir Føroyum í mió. kr. Kelda: Laksá et al. (2016). Viðmerking: Legg til merkis, at støddin á stabbunum ikki umboðar virðini.

¹⁴ Sí annars frágreiðingina "Alt í land" (Laksá et al, 2016) fyri at fáa eina nágreiniligari virðisketugreining.

Í mun til Barentshavið var bruttovirðisøkingin í 2014 fyri fiskiveiðuna 241 mió. krónur. Fyri fiskavirking var hon 49 mió. krónur (sí talvu 10.5). Um alt kom í land, kundi hetta verið økt millum 20 og 24%, t.e. 58-69 mió. krónur. Av samlaða tilfeinginum fara umleið 14.000 tons aftur í havið. Um hesi tonsini vórðu tiki í land sum súrløga, høvdu tey havt eitt landingarvirði á 29 mió. kr. og skapt ein virðisvøkstur í fiskivinnuni á 26 mió. kr. Harnæst hevði resttilfeingið kunnað verið virkað til alifóður, og hetta hevði økt um virðið við 32 mió. kr. Samlaða virðisøkingin hevði sostatt ligið um 58 mió. kr. ella um 20% av verandi virðisketu.

Virðisketugreining - Føroyskur fiskiskapur í Barentshavinum

Verandi virðisketa

	Fiskiveiða	Fiskavirking	Tilsamans	BVT-vøkstur
	BVT, mill. DKR	BVT mill. DKR	BVT mill. DKR	%
Total	241	49	290	

Beinleiðis í ensilagu

	Fiskiveiða	Fiskavirking	Total	
	BVT, mill. DKR	BVT, mill. DKR	BVT, mill. DKR	
Total	26	32	58	20%

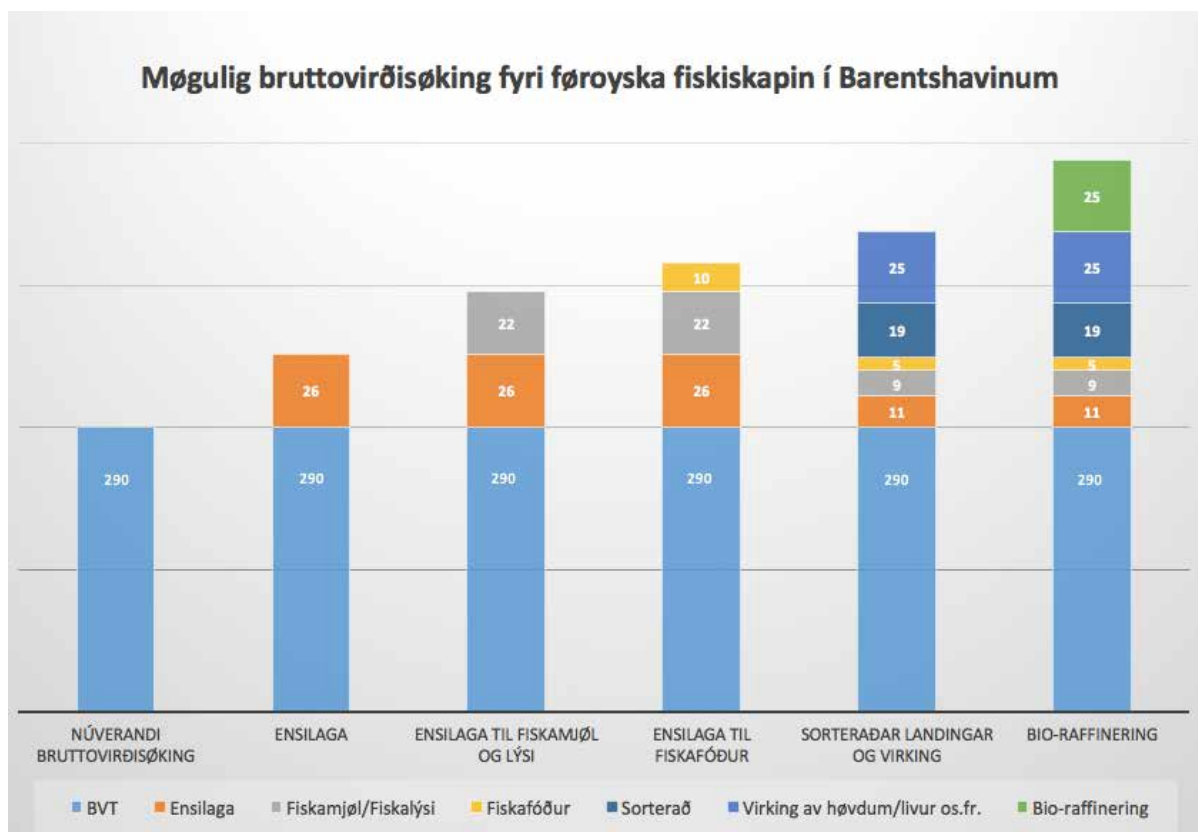
Sorterað

	Fiskiveiða	Fiskavirking	Tilsamans	
	BVT, mill. DKR	BVT, mill. DKR	BVT, mill. DKR	
Høvd	12	20	32	
Livur	7	5	12	
Ryggur og avskurður	8	14	26	
Sil	0			
Innvøllir	2			
Skræða	1			
Tilsamans	30	39	69	24%

Talva 10.5. Virðisketugreining av føroyska fiskiskapinum í Barentshavinum. Kelda: Laksá et al. (2016).

Um tilfeingið varð skilt sundur í høvd, livur og annað, hevði virðisøkingin verið á umleið 30 mió. kr. Við at turka høvdini hevði virðið á teimum vaksið við 20 mió. kr. Varð livurin kókað til lýsi, hevði virðið verið økt til 5 mió. kr., og um resttilfeingið hevði verið framleitt til alifóður, hevði virðið vaksið við 14 mió. kr. Samlaða virðisøkingin av virkingini á landi hevði sostatt ligið um 39 mió. kr., og hetta hevði økt virðið á samlaðu virðisketuni við 69 mió. kr. ella 24%. Niðurstøðan er sostatt, um alt tilfeingið verður tikið í land, so kann virðisskapanin á fjarfiskiskapinum økjast við umleið 20-24%.

Mynd 10.8 vísir møguligu bruttovirðisøkingina fyri føroyska fiskiskapin í Barentshavinum í mun til ymisku hættimar at fáa rávørna í land og virðisøkja hana víðari. Tá kann virðisøkingin vera frá 26 milliónum við bara at landa súrløguna og ikki virka hana víðari í Føroyum, til 94 milliónir, um hávirðisúrdráttir verða virkaðir úr rávørni.

Mynd 10.8. Møgulig bruttovirðisøking í fiskiskapi í Barentshavinum í mió. kr. Kelda: Laksá et al. (2016). Viðmerking: Legg til merkis, at støddin á stabbunum ikki umboðar virðini.

10.4.4 Hvussu kann rávøran fáast til høldar?

Av tí at hugtakið virðisøking ikki kann siga, um ein partur av virðisketuni er lønsamur, so vórðu útrokningar gjørdar sum partur av frágreiðingini 'Alt í land' fyri at meta um, hvørjir hættir at taka rávøruna í land loysa seg best fyri skipini í Barentshavinum.¹⁵ Í mun til hátt at fáa í land, so vísa útrokningarnar, at súrløgan loysir seg best fyri skipini. Har skal tó havast í huga, at bruttovirðisøkingin í seinnu liðunum verður ikki eins stór. At gera fiskamjøl og olju umborð er loysnin, sum gevur minst avkast.

Mió. kr. um árið	Súrløga		Fiskamjøl og olja		Fryst	
	Nýtt fiskifar	Verandi fiskifar	Nýtt fiskifar	Verandi fiskifar	Nýtt fiskifar	Verandi fiskifar
Søluinntøka	5,4	5,4	6,9	6,9	8,3	8,3
Kapitalútreiðslur (CAPEX)	2,3	2,7	2,9	3,1	3,1	3,8
Rakstrarkostnaður (OPEX)	0,8	0,8	3,5	3,5	3,9	3,9
Yvirskot mió. kr. um árið	2,3	1,9	0,5	0,3	1,3	0,6
Yvirskot kr/kg rest-biomassi	0,84	0,70	0,18	0,11	0,46	0,22

Talva 10.6. Lønsemi hjá skipunum í mun til ymiskar hættir at taka alt í land. Kelda: Laksá et al. (2016).

¹⁵ Allar útrokningarnar taka støði í einum hugsaðum trolara, sum virkar 800 tons av heysaðum og krúvdum fiski (h/g) hvønn tús. Sí talvu 18 í Laksá et al. (2016).

10.4.5 Møguleikar undir Føroyum

Avbjóðingar at taka alt í land eru ymiskar, alt eftir hvat fyri flota og fiskileið vit tosa um. Tí umrøður betta brotið í stuttum møguleikarnar frá landgrunninum. Tá vit hyggja eftir grannalondum okkara, so kemur mestsum alt av fiskinum í land frá landgrunninum. Tá ið samanborið verður við londini, er ilt at síggja, hví tað er truplari hjá føroyska flotanum at fáa alt til haldar. Á fundunum við áhugapartar í verkætlanini "Alt í land" varð mælt til, at útróðrarfiskur kemur bløðgaður, ókrúvdur í land. Hetta merkir, at møguligt er at fiska longur, tí at ikki er neyðugt at kryvja á veg inn, og tað merkir eisini, at øll rávøran kemur til haldar. Um fiskurin verður koldur beinanvegin, so verður góðskan á fiskinum munandi betri. Umleið tvey samdøgur kunnu ganga, áðrenn fiskurin verður krúvdur, uttan at hetta ávirkar góðskuna á fiskinum (Akse & Tobiassen, 2010; Olsen & Dalsá, 2003). Til tey skipini, sum eru longri úti, kundi hugsast, at tey krúvdu umborð fyrstu dagarnar av túrinum og koyrdu hjávøruna í súrløgutanga. Síðan kundu tey landað fiskin, sum var fiskaður síðstu tvey samdøgrini av túrinum, bløðgaðan og ókrúvdan.

Ein høvuðsniðurstøða frá verkætlanini "Alt í land" er, at tað eru ongar tøkniligar forðingar fyri at fáa alt av fiskinum í land. Neyðuga tøkkin er væl kend. Niðurstøðurar eru eisini, at tað ber til búskaparliga at fáa alt í land, hóast skipini ikki hava stóran vinning av hesum. Hóast tøkkin at fáa alt í land er til, og tað ber seg at fáa allan fiskin til haldar, so eru tað eru kortini fleiri avbjóðingar við hesum.

10.4.6 Hvørjar eru avbjóðingarnar?

Størsta avbjóðingin fyri at fáa alt til haldar, er lági prísurin fyri hjávøruna, serliga í mun til høvuðsvøruna, sum t.d. flak. Tá ið talan er um Barentshavið, er fjarstøðan á fiskileið ein forðing, tí at fleiri túrar skulu helst gerast, um alt skal í land við núverandi flota. Í fylgjandi brotunum verða høvuðsavbjóðingarnar nevndar í stuttum. Hesar avbjóðingar eru bæði galdandi fyri heimaflotan og fjarfiskiflotan.

10.4.6.1 Goymsla umborð

At fáa alt í land merkir, at stórir partur av flotanum má umbyggjast ella skiftast út. Stórir partur av flotanum eru gomul og ótíðarhóskandi skip, sum hvørki hava pláss til rávøruna ella neyðugu útgerðina umborð. Tí mugu hesi viðurskifti havast í huga, so hvørt sum flotin verður endurnýggjaður.

10.4.6.2 Fríari rásarúm til at byggja og umbyggja skip

Um ynski er at fáa alla rávøruna til haldar, so verður neyðugt við fríari rásarúmi til at byggja skipini, sum hava neyðuga plássið umborð, soleiðis at tað ikki verður siglt oftari til og frá fiskileið enn neyðugt. Í mun til hetta hevði helst verið greiðari við eini kvotuskipan heldur enn eini dagaskipan, tí við eini dagaskipan má vera sterkari eftirlit við veiðiorðum, t.e. neyvri eftirlit við skipastødd og orku.

10.4.6.3 Hýruskipan

Hýruskipanin er eisini ein stór avbjóðing fyri at fáa alt til haldar. Í dag verður javnan sagt, at ein tekur ikki alt í land, tí at manningin tímir ikki. Tað verður mett, at hetta er ov nógv stríð fyri ov lítlan pening. Um alt skal fáast í land, er meira arbeiði umborð, sum ofta hevur við sær, at eykamanning skal við. Hetta ger, at tað verður minni í part til hvønn. Hinvegin, tá ið virðisskipanin liggur í tekniskum íløgum í útgerð, so má størri partur til at renta kapitalin. Tí er greitt, at um alt skal í land, verður helst neyðugt hjá pørtunum á arbeiðsmarknaðinum at gera nýggjar avtalur um slík viðurskifti. Hetta er eisini orsökkin til, at tað lønar seg betur at taka restrávøruna inn sum súrløgu, tí tað krevur ikki eykamanning.

10.4.6.4 Fígging

Fígging er eisini ein avbjóðing. Av tí at nýggjar mannagongdir skulu mennast umborð, og íløgur skulu gerast í nýggja útgerð, er neyðugt við atgongd til fígging. Um komast skal á mál við at fáa alt í land, so mugu tey, sum eru mest nýhugsandi í mun til evni, hava møguleika til at fíggja sínar royndir, tí at úrslitini av slíkum royndum gagna allari vinnuni. Fyri at stimbra hetta at fáa alt í land, verður mælt til, at fígging verður sett av til at granska, hvussu hetta kann gerast við bestu úrslitum, og hvussu hávirðisúrdráttir og vørur kunnu gerast burtur úr restrávøruni.

10.4.6.5 Rávørunøgd

Ein onnur avbjóðing í Føroyum kann eisini vera rávørunøgd, serliga nú tá ið botnfiskastovnamir undir Føroyum eru so illa fyri. Føroyar hava t.d. munandi minni rávørunøgd enn grannalond okkara, Ísland og Noreg, og hetta ger tað truplari at fara undir at virka hjávøru. Tað er tó soleiðis, at um øll livur kom til lands bara undir Føroyum, so vóru í einum miðalári 5.800 tons av livur frá botnfiskiskapinum undir Føroyum. Harafturat kundu 1.386 tons komið úr Barentshavinum. Hetta kundi t.d. verið eitt munagott grundarlag fyri lýsiframleiðslu.

10.4.7 Möguligar tilgongdir at fáa alt til haldar

Tað eru fleiri ymiskar tilgongdir til at fáa alt av fiskinum til lands, og sannlíkt hava tær ymiskar tíðarfreistir við sær. Sannlíkt er, at neyðugt verður at blanda partar av hesum tilgongdunum fyri at rækka bestu úrslitum.

10.4.7.1 At lata marknaðin ráða

Ein møguleiki er einki inntriv at gera, men at lata tað vera upp til marknaðin ráða fyri, um rávøran kemur til haldar. Tað er tó ikki sannlíkt, at hetta ber á mál innan fyri næstu framtíð, serliga tí at neyðugt er at fáa atgongd til rávøruna fyri at kunna seta upp nýggjar framleiðslur á landi, sum kanska við tíðini bera við sær, at meira kann gjaldast fyri rávøruna.

10.4.7.2 Vertikal integratióin

Orsakað av konfliktini ímillum, hvar virðini verða skapt í virðisketuni, so uppstendur støðan, at virkir á landi vilja hava atgongd til rávøru, sum skipini ikki vilja taka í land, tí at tað er lítil ella eingin vinningur í tí. Henda konfliktin millum áhugamálini á sjógví og landi kann loysast við vertikalari integratióin, tí tað samansjóðar áhugamálini hjá báðum pørtum. Tá kann tað vera áhugavert fyri fyrítøkuna at satsa, hóast tað ikki er lønsamt í øllum liðum. Sambært Bjarka Vigfússyni, búskaparfrøðingi á íslensku vinnuteyggi Iceland Ocean Cluster, so hevur vertikal integratióin verið ein av høvuðsorsøkunum til, at Ísland hevur megnað at økt so mikið um gagnnýtsluna av botnfiski. Hóast tað ikki eru politisku myndugleikarnir, sum skulu gera av, um fyrítøkur skulu vera vertikalt integreraðar, er vert at hava í huga, at karmarnir um fiskivinnuna kunnu antin forða fyri ella stimbra vertikala integratióin. Tí verður mælt til, at ongar forðingar eru fyri, at fyrítøkur kunnu vera vertikalt integreraðar, har hetta er hóskaði. Út frá hesum sjónarmiði verður ikki mett, at tað er skynsamligt at nýða rávøru um uppboðssølu, tí hetta vil arbeiða ímóti teimum fyrítøkum, sum hava valt at samstarva ella eiga fleiri partar av virðisketuni. Um fiskirættindi verða seld á uppboði, og um t.d. flakavirkir hava atgongd til at keypa sær fiskirættindi, so skuldi trupulleikin við atkomuleika verið nógv minkaður, og harvið eisini tærvurin at nýða rávøruna um uppboðssølu.

10.4.7.3 At eggja fyrítøkum til

Triði hátturin at tryggja, at alt kemur til haldar, er at seta í verk átøk fyri at eggja fyrítøkum til at arbeiða fram ímóti at fáa alt í land.

Møguleikarnir kunnu flokkast á henda hátt:

- Skattafyrimunir
- Fígging
- Avsláttur í tilfeingisgjaldi
- Langtíðarloysvir saman við krøvum

Í verandi skipan fáast eyka fiskidagar afturfyri at landa livur. Hetta er dømi um átak, sum kann eggja til at fáa restrávøruna til haldar. Millum 39 og 155 dagar hava verið brúktir árliga síðan fiskiárið 2008/2009, í stóran mun til trolarar í bólki 2. Hetta svarar til ávíkavist 9 og 37% av livradøgunum. Greitt er tí, at nógvir dagar eru eftir til endamálið. Hugsast kann, at av tí at tað sum heild eru fiskidagar tækir í skipanini, so virkar henda tileggjan ikki so væl, sum hon kundi. Hon hevði tí fingið størri týdning, um veiðitrýstið varð minkað í framtíðini, so at fleiri høvdu tærv á fleiri døgum/meiri kvotu. Eisini kundi avsláttur í tilfeingisgjaldi verið bjóðaður fyri at eggja skipum til taka alt í land.

Tækir dagar		Tillutaðir fiskidagar													
		Fiskiárið 2008/2009		Fiskiárið 2009/2010		Fiskiárið 2010/2011		Fiskiárið 2011/2012		Fiskiárið 2012/2013		Fiskiárið 2013/2014		Fiskiárið 2014/2015	
		Tal	%	Tal	%	Tal	%	Tal	%	Tal	%	Tal	%	Tal	%
Bólkur 1		-	-	-	-	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%
Bólkur 2	169	0	0%	39	23%	44	26%	116	69%	124	73%	102	60%	86	51%
Bólkur 3	105	79	75%	0	0%	0	0%	46	44%	0	0%	22	21%	0	0%
Bólkur 4	167	5	3%	0	0%	0	0%	0	0%	31	19%	23	14%	7	4%
Tils.	441	84	19%	39	9%	44	10%	162	37%	155	35%	147	33%	93	21%

Talva 10.7. Tækir og tillutaðir livradagar, fiskiárin 2008/2009-2014/2015. Kelda: Vörn.

Fígging til gransking og menning hefur stóran týðning fyrri at fáa alt tilfeingið í land. Av tí at royndirnar, sum verða gjørdar, kosta pening, men koma øllum aktørum til góðar, so er neyðugt hjá tí almenna at tryggja, at ikki bert tey mest nýskapandi standa við øllum váðanum. Tørvur er tí á at seta pening av til at granska, hvussu meira kann fáast burtúr, og hvussu lønsemi kann fáast í alla virðis Ketuna. Hugsandi kundi lagaligari fígging fingist til at gera neyðugu íløgurnar í verandi ella nýggj skip. Vil ein hava størri virðis Ketuna og betri gagnnýtslu, er neyðugt at seta pengar og orku í at menna hesa vinnuna. Royndir uttanlands við slóðbrótandi vinnugransking vísa, at tað lættliga kunnu ganga áráttgjgju, áðrenn lönandi virksemi fæst burtur úr óroyndum móguleikum.¹⁶ Havandi í huga feroyska vinnumynstrið, so kann ikki væntast, at einstakar fyrirkøtur av sínum eitingum fara at nýta nógvan pening til slíkt granskingarvirsemi. Nógv ár kunnu ganga, áðrenn nakað avkast sæst, og tað er heldur ikki vist, at fyrirkøtan, sum setir peningin í, er tann, sum fær vinningin, tá ið av tornar. Her kann hugast, at ein partur av einum tilfeingisgjaldi verður sett av til gransking og menning av fiskivinnuni.

Eitt uppskot, sum varð nevnt á áhugapartafundunum í verkætlanini "Alt í land," var at seta saman langtíðarloysvir og móguligu krøv um at taka alt í land. Umboð fyrri reiðariir søgdu tá, at tey kundu tikið alt í land, um tey høvdu langtíðarloysvir upp á 15-20 ár, sum loyvdur ílögum í nýggj skip til endamálið.

10.4.7.4 Lógarkrøv

Síðsti móguleikin er at seta í verk lógarkrøv. T.d. kundi eitt lógarkrav verið, at alt av fiskinum skal verða landað. Kravið kundi eisini verið linkað við t.d. at sagt, at ein avisur prosentpartur av livur, høvdum o.tíl. skal verða landaður. Hetta hefur verið gjørt í Íslandi við góðum úrsliti. Í dag kemur meira av høvdum í land enn tað, sum er lógarkravt, tí at mannagongdirnar eru broyttar, so at tað nú ber til hjá nógvum skipum at taka meira í land. Ein móguleiki er tí at byrja við einum parti, t.d. 30% av livur og høvdum. Eisini hefur verið frammi at lógarkrevja fiskin í land við høvdi, tí hetta hevði gjørt úrtøkuna á fiskavirkjunum munandi betri, tí minni av fiskinum hevði verið burturskorið.

Vinnan hefur gjørt greitt, at hon ynskir ikki eitt krav um, at alt skal í land, hóast hon heldur, at ein eigur at arbeiða fram ímóti hesum.

Verður lógarkrav sett fram um hetta, má havast í huga, at tað kann vera við til at skeikla marknaðin fyrri restrávøru, so at skipini fáa lægri prís fyrri hana, tí at nú skal hon í land, sama hvør prísurin er.

Um ynski er at seta í verk lógarkrav, so er neyðugt at geva vinnuni eitt rímligt skotbrá. Skotið verður upp, at skipini kundu fingið 10 ár til at gera neyðugu tillagingarnar í mun til ílögur, sølu, mannagongdir, hýruviðurskifti o.a.

10.4.8 Alt í land: Atlit í mun til útlutning og tilfeingisgjald

Í mun til eina móguliga uppboðssølu av fiskirættindum, so vil eitt krav at taka alt í land ávirka prísir fyrri rættindini. Hetta tí at vinnan vil helst bjóða meira, um hon hefur frælsi til at gera við rávøruna, sum hon vil. Hetta merkir tó ikki, at tað er skeivt at krevja, at alt av fiskinum skal í land. Tað er ein spurningur um raðfesting. Fyrimunirnir við at hava eina vinnu, sum gagnnýtir alt av fiskinum, og at tryggja, at hjávøran kemur í land og kann virðis Ketast, kann setast upp ímóti at fáa størsta móguliga tilfeingisgjaldið í landskassan úr fyrsta liði.

¹⁶ Drucker, P. F. (2006) Classic Drucker, Boston: Harvard Business Review.

Á áhugapartafundunum hjá verkætlanini 'alt í land' gjördu luttakarar vart við, at tað at hava uppboðssølu, serliga um hesi eru styttri enn 15 ár, er óheppið fyri virðisøking og tað at fáa alt í land. Ber ikki til at at endurnýggja kvotuna alla tíð, so rennur vinnan seg framhaldandi í, at rættindini ganga út, og hetta vil forða fyri íløgum og harvið eisini minka um tilfeingisrentuna í vinnuni í longdini.

Hugsast kann, at tað verður verri at krevja alt í land í sambandi við uppboðssølu av fiskirættindum. Roknast má við, at aktørar vilja sjálvir gera av, hvat teir gera við rávøru, sum er fiskað við rættindum, teir hava goldið fyri á uppboðssøluni.

10.5 Royndir úr Íslandi og Noregi

Tá ið nýggj fiskivinnuskipan skal gerast fyri Føroyar, kann vera viðkomandi at hyggja at, hvussu skipanirnar eru í okkara grannalondum, sum í mongum førum hava somu umstøður, sum vit, og í stóran mun fiska somu fiskasløg.

Í hesum føri verður dentur lagdur á, hvussu hevur roynst í Noregi og Íslandi, tá tað snýr seg um virðisskapan av botnfiski.

Í frágreiðingini "The Competitive Advantage of Nations" eftir David Braga Björgvinsson verða umrøddir teir karmar, sum hava týðning fyri framleiðsluna úr botnfiski í Íslandi og Noregi fyri at skapa góð, fíggarlig úrslit.

Í Íslandi eru ongar forðingar fyri, at framleiðslufyrirøkur á landi eiga fiskifør og á henda hátt vertikalt integrera veiðu, framleiðslu á landi, sølu og marknaðarføring.

Framleiðslufyrirøkur í Íslandi, sum ikki eru vertikalt integreraðar, hava kunnað keypt fisk á uppboðssølu síðan 1987. Eisini vertikalt integreraðar fyrirøkur kunnu keypa tann fisk, teimum tørvar á uppboðssølunum, umframt at tær kunnu selja fisk, teimum ikki tørvar í framleiðslu síni.

Í Noregi kunnu framleiðslufyrirøkur ikki eiga fiskiskip, hóast undantøk eru frá hesi reglu. Prísirnir verða ásettir sambært ráfiskalógini frá 1951, og allur ráfiskur skal seljast gjøgnum eitt ráfiskaseljarafelag ella við góðkenning teirra.

Eftirlit er við prísunum í Íslandi, tá handlað verður beinleiðis millum skip og virki. Prísirnir á uppboðssølu liggja generelt hægri, enn tá ið vertikalt integreraðar fyrirøkur gjalda beinleiðis til skipini.

Í Íslandi hevur ein ITQ-fiskivinnuskipan verið galdandi síðan 1990, men í Noregi eru kvoturnar knýttar at tí einstaka skipinum. Í Íslandi er tí lættari at leggja veiðuna til rættis sambært marknaðarkrøvum og at ávirka góðskuna á rávøruni, og sum heild ber betur til at gagnnýta veiði- og framleiðslukapasitetin enn í Noregi.

10.5.1 Samanbering millum Noreg og Ísland

Í omanfyrinevndu frágreiðing síni samanber David Bragi Björgvinsson eisini flakavinnuna í Noregi og Íslandi. Samanberingartíðarskeiðið er 2003-2012.

Íslensku fyrirøkurnar eru í meira ella minni mun vertikalt integreraðar, og tær vórðu tí flokkaðar í fyra bólkar:

- Spesialiseraðar og ikki vertikalt integreraðar
- Spesialiseraðar og vertikalt integreraðar
- Diversifiseraðar og vertikalt integreraðar
- Globalar

Tað vísti seg, at íslensku fyrirøkurnar til samans høvdu munandi betri úrslit, tá sammett varð við støðið í eini røð av ymiskum roknskaparligum lyklatølum. Tó er tað soleiðis, at munurin millum íslensku og norsku fyrirøkurnar minkar so hvørt, sum fyrst globalu, síðan diversifiseraðu og vertikalt integreraðu og til síðst spesialiseraðu og vertikalt integreraðu fyrirøkurnar verða tiknar burtur úr samanlíkningargrundarlagnum.

Roynt varð síðan at kann, hví íslensku fyrirøkurnar stóðu seg betur enn tær norsku, og ítøkiliga varð kannað, í hvønn mun hesi viðurskipti gjördu seg galdandi:

- at ríkiligt var til av rávøru,
- at tilgongdin var stöðugari,
- at kostnaðarstöðið var lágt,
- at meira varð selt av feskum enn frystum vörum,
- at meira varð selt av feskum flökum seinna partin av árinum, tá prísirnir eru hægri,
- at meira var til av rávøru veitt við húki,
- at rávøran var bíligari.

Íslensku fyrítøkurnar vóru verri fyri, tá tað snýr seg um mongd av rávøru, men tær vóru betur fyri, tá tað snýr seg um at fáa fatur á rávøru alt árið, tó at hýsan er eitt undantak her.

Íslensku fyrítøkurnar vóru meira marknaðarorienteraðar enn norsku fyrítøkurnar við meira differentieraðum marknaðarstrategium og framleiddu meira av feskum flökum. Íslensku fyrítøkurnar høvdu eisini strategiir fyri at fáa fatur á húkaveiddari rávøru við betri góðsku.

Samanumtikið høvdu íslensku fyrítøkurnar meira differentieraðar innkeyps- og marknaðarstrategiir, og strukturin í íslensku fyrítøkunum var betur innrættaður til at maksimera avkast gjøgnum alla virðisketuna. Tær hava ein kompleksari struktur, tí íslensku fiskivinnukarmarnir loyva vertikalari integratió. Hetta hevur so við sær eina tryggari rávøruveiting, og harvið gerast fyrítøkurnar meira álitandi leverandørar.

Lærði háskúlin á Akureyri hevur eisini greinað strukturin í íslensku virðisketuni og kom fram til, at strukturin í virðisketuni er eyðkendur av:

- beinleiðis sambandi við marknaðin
- stórum feløgum við eignum marknaðardeildum
- útveiting (outsourcing)
- fáum og stórum aktørum í virðisketuni
- smáum, spesialiseraðum fyrítøkum
- marknaðarupplýsing

Teir hava eisini greinað virðiskapanina, og niðurstøðan er

- at virðiskapanin er størst í feskum flökum
- at virðiskapanin er størst, har beinleiðis samband er við marknaðin
- at virðiskapanin er størst við spesialisering

Í frágreiðingini "The effects of fisheries management on the Icelandic demersal fish value chain" eftir Ógmund Knúttsson, Daða Má Kristófersson og Helga Gestsson verður víst á týðningin av skipanini við umsetiligum eginkvotum og á uppboðssøslurnar av ráfiski, umframt liberaliseringina av fiskamarknaðinum sum viðurskipti, ið kunnu føra til eina marknaðarorienteraða fiskivinnu.

Sambært hesi frágreiðing hevur íslenska fiskivinnan gott lønsemi, serliga orsakað av spesialisering og betri gagnnýtslu av hjáveiðu, og tí at dentur verður lagdur á at virka fesk fløk.

Mett verður, at í norsku vinnuni eru ov nógvar forðingar, sum mótvirka eini meira marknaðarorienteraðari vinnu, og hesar forðingar hava við sær, at virkseimið verður meira veiðistýrt. Vørusamansetingin endurspeglar, at denturin verður lagdur á lágan kostnað, effektiva veiðu, árstíðarsveiggj og bulk-framleiðslu, og ikki í nóg stóran mun á ynskini hjá brúkarunum.

Tæknilig nýskapan er ein avgerandi fortreyt fyri virðisøking. Her hava íslendingar verið serstakliga dugnaligir at menna nýggja tækni í øllum liðum. Ein sera týðningarmikil viðspælarí í hesi menning er matvørugranskingarstovnurin, Matis (www.matis.is). Betri og skjótari niðurkøling, betri útbløðing og vasking, nýggj ísingartækni, stytta túralongd og tógtíð og skipan av fiskiskapinum eftir tí, sum marknaðurin ynskir, eru dømir um tækniliga nýskapan og betringar umborð á fiskiskipunum.

Í framleiðsluni hava tækniliga nýskapanin virðført størri úrtøku, skjótari framleiðslu/øktan produktivitet, betri vørusamanseting, betri góðsku og gagnnýtslu av allari rávøruni.

Innan flutning er betri hitaefirlit, títtari avskiping, bæði sjó- og loftvegis, minni flutningsfløskuhálsar og styttri tíð millum vøruframleiðslu og vørulevering dømi um tækniliga nýskapan.

Tølini benda á, at íslendingar hava megnað at fáa meiru burtur úr minni. Hóast fiskiveiðan er minkað úr 2 mió. tonsum í 2003 til 1,1 mió. tons í 2014, er útflutta nøgðin pr. kg av veiðu vaksin úr 41% í 2003 til 61% í 2014. Útflutningsvirðið í fætum prísnum pr. kg av veiðu er vaksin meira enn tað duplta í sama tíðarskeiði.

10.5.2 Fiskamarknaðir í Íslandi

Í frágreiðingini "The role of Fish-Markets in the Icelandic Value Chain of Cod" eftir Ógmund Knútsson, Olaf Kelmensson og Helga Gestsson verður greitt frá um fiskamarknaðirnar í Íslandi.

Síðan 2000 hava í miðal verið seld 89.000 tons av fiski um árið á fiskamarknaðunum. Umleið 20% av toskinum, 33% av hýsuni og helvtin av steinbitinum verða seld um fiskamarknaðirnar. Nøgðin av upsa og kongafiski, sum seld um fiskamarknaðirnar, er økt seinastu árin.

Hóast lutfalsliga lítt partin av veiðuni, sum fer um fiskamarknaðirnar, so hevur hann tó havt ein sera týðningarmiklan leiklut í virðisøkingini hjá íslenska fiskiídnaðinum. Fiskamarknaðirnir eru høvuðsveitarar av rávøru hjá teimum ikki-vertikalt integreraðu framleiðarunum, men eisini týðandi veitarar til fiskavirki, sum eiga skip.

Tað vísti seg, at teir ikki-vertikalt integreraðu framleiðararnir vóru skjótari at umstilla seg til marknaðarkrøv, og spesialiseraðu seg at framleiða fesk fløk og ymsar saltfiskaframleiðslur. Tær integreraðu fyrítøkurnar vóru seinni á sjóvarfallinum. Uttan fiskamarknaðirnar hevði henda umstillingin kanska ikki verið, ella hon hevði ikki verið so effektiv. Í øllum førum hava fiskamarknaðirnir verið avgerandi fyri, at íslenska fiskivinnan stendur so sterkt á europeisku feskfiskamarknaðunum.

Vertikalt integreraðu fyrítøkurnar hava seinni gjørt seg alt meira galdandi á fiskamarknaðunum, við tað at tær selja fisk, sum teimum ikki tørvar, og keypa fisk, sum hóskar til teirra framleiðslu. Hetta hevur samanumtikið verið við til at skunda undir spesialiseringina, sum er týðandi partur av strategiini hjá fiskivinnufyrítøkunum í Íslandi.

Fiskamarknaðirnir hava eisini spælt ein stóran leiklut at geva nýggjum aktørum atgongd til rávøru, soleiðis at teir kunnu sleppa í gongd við at framleiða og byggja upp ein marknað. Gáttin fyri nýggjar framleiðarar er á henda hátt vorðin lægri.

10.6 Gransking og menning

Sum umrøtt omanfyri, hevur íslenska fiskivinnan ment seg sera nógv seinastu árin. Ein sera týðandi partur í hesi menningini er tann gransking, sum matvørustovnurin, Matis, hevur staðið á odda fyri í tøttum samstarvi við vinnuna.

Nevndin metir, at tað almenna saman við vinnuni eigur at bera so í bandi, at menning og gransking í matvøruframleiðslu verður raðfest frammarlaga í Føroyum. Í hesum sambandi kann verða umhugað at seta ein matvørugranskingarstovn á stovn, sum hevur Matis sum fyrmynd.

Visiónin og endamálið við stovninum eigur at vera at stuðla undir meirvirking og virðisøking av fiskatilfeinginum við gransking, menning, vitanarbeiðslu og ráðgeving.

Stovnurin kann vera við til at betra um kappingarførið í fiskavirking og at menna nýggjar vøru. Hetta kann gerast við at optimera góðsku, sporføri, matvørutrygd og gagnnýtslu av allari rávøru, og við gransking, nýskapan og ráðgeving at menna burðadygga framleiðslu úr øllum fiskatilfeingi.

Kjarnuøkini hjá stovninum kunnu vera:

- tilfeingi og framleiðsla (vørumenning, marknaður og logistikkur, virðisketur og burðardygd, góðska, matvørutrygd og umhvørvi),
- fyrítøkumenning og ráðgeving (marknaðarføring, skeið og útbúgving),
- lívtækni og framleiðslutækni (lívevnafrøði, framleiðsla og prosesstækni),
- greining og ráðgeving (evnafrøði og smáverulívfrøði).

10.7 Niðurstøður og tilmæli

Sambært arbeiðssetninginum skal ítøkilig viðgerð og niðurstøða gerast um eitt nú hesar tættir og hesi viðurskipti:

- at virkir í Føroyum sleppa fram at rávøruni (atkomuligheit), til dømis á kravdari uppboðssølu av rávøru,
- at øll rávøra skal um føroyskan kaikan,
- at øll hjávøra (livur, garnar, høvd, uggar, fráskurður o.a.) skal hagreiðast umborð ella førast til lands.

Nevndin metir tað hava týðning fyri virðisøking í føroysku fiskivinnuni, at vinnan fær móguleika at leggja sítt virksema til rættis og eisini kann taka tærvin hjá marknaðinum við í hesa tilrættislegging. Sostatt mælir meirilutin í nevndini frá at seta í verk kravda uppboðssølu av veiddum fiski. Eitt tilíkt krav verður ikki mett at samsvara við, at allar fyrítøkur kunnu keypa kvotur á uppboðssøluni, og somuleiðis verður hetta mett at vera óheppið fyri vertikalt integreraðar fyrítøkur, tí hesar kunnu ikki keypa veiddan fisk á uppboðssølu, sum tær sjálvar selja. Harumframt vísa hagtøl, at stóru partur av avreiddum feskfiski fer um uppboðssøluna í dag, og sostatt verður ikki mett at vera neyðugt at lóggeva hesum viðvíkjandi. Hetta kann tó endurskoðast, um hesi hagtøl broytast og nøgdin, sum verður seld umvegis uppboðssøluna minkar.

Í kap. 10.3.4 verður víst á móguleikar fyri at tryggja, at fiskur verður virkaður í Føroyum, tó at ítøkilig tilmæli ikki verða gjørd um hetta. Eitt nú verða hesir móguleikar nevndir: (i) fiskur skal landast við høvdi (tó ikki frá flakatrolarum), (ii) avsláttur av tilfeingisgjaldi, (iii) avreiðingargjald á útfluttum, óvirkaðum fiski og (iv) betri fíggjarmóguleikar fyri frystan fisk.

Nevndin metir tað vera avgerandi, at menning og gransking av matvøruframleiðslu verða raðfest frammarlaga. Vantandi lønsemi er ein týðandi forðing í mun til at fáa ein størri part av fiskinum í land, og her kann gransking og menning hava ein avgerandi leiklut. Íslenski granskingarstovnurin, Matis, kann vera íblástur í mun til gransking í matvøruframleiðslu.

At fáa alt tilfeingið í land er ein politisk raðfesting. Av tí at hetta, sum greitt er frá í samgonguskjalinum hjá núsitandi samgongu, er eitt mál fyri fiskivinnuna, so eru, eins og umrøtt er í kap. 10.4, fleiri mógulig stig at taka fyri at rækka málinum. Sannlíkt er, at tað er neyðugt at brúka fleiri av hesum tilgongdunum til tess at vinna á mál við at fáa alt tilfeingið í land.

Niðurstøðan frá verkætlanini “Alt í land” er, at ongar tøkniligar forðingar eru í sambandi við at fáa alt til høldar, men búskaparliga er tað enn ikki serliga áhugavert fyri skip og/ella manning. Føroyar hava tó tann fyrimum, at tað longu nú ber til at gagnnýta allan fiskin, sum verður landaður, tí tað, sum ikki fer í vanliga framleiðslu, kann gerast til fiskamjøl. Helst er størsta virðisøkingin ikki í tí, men hetta er ein byrjan. Tá ið øll rávøran kemur í land og gerst tøk, er eisini grundarlag fyri at menna aðrar framleiðslur, sum kunnu kasta meira av sær við tíðini. Hetta krevur tó, at orka verður sett av til gransking í framleiðslu- og vørumenning.

At fáa alt av fiskinum til høldar hevur eisini fleiri positivar avleiðingar í mun til samfelagsliga burðardygd. Eyka tilfeingið, sum kemur í land, kann í fyrstu atløgu í stóran mun brúkast til alifóður. Hetta vil minka um tærvin á soyabønnum, sum hava sera negativa ávirkan á veðurlagsbroytingar. Langa flutningsleiðin av soyabønnum heilt úr Suðuramerika letur nóggv CO₂ frá sær, og harafturat hevur økti eftirspurningurin eftir soya við sær, at regnskógurin minkar skjótt, og hetta hevur sera óhepnar avleiðingar við sær fyri veðurlagsbroytingar. Tað at hava ein stóran part av fóðrinum frá rávøru úr sjónum hevur stóran týðning fyri góðskuna og marknaðarføringina av føroyskum laks. Hugsast skal eisini um, at føroyski tærvinur á alifóðri er alsamt vaksandi, og tí er neyðugt at hava atgongd til meira rávøru úr sjónum til hetta endamálið.

Eitt økt fokus á gransking og menning innan havtilfeingi kundi eisini hjálpt til at fáa fólk við hægri útbúgvingum til Føroya at búgva, og tað kundi eisini gjørt okkara fiskivinnu til eina meira spennandi og lokkandi vinnu hjá ungum at virka í. Tí kundi hetta verið við til at rokkið endamálinum við arbeiðssetninginum um, hvussu Føroyar støðugt kunnu "menna nýskapan og føroyskar førleikar í øllum pørtum av virðisskapanini."

Nevndin er komin til niðanfyrirstandandi tilmælir um tað at fáa alt til lands:

Mælt verður til, at ein í samráði við vinnuna arbeiðir fram ímóti at fáa alt til lands, bæði frá nærleiðum og fjarleiðum. Hetta hevur við sær, at farast skal undir eina tilgongd saman við vinnuni, har mett verður um, hvussu ein kann rækka hesum máli, og hvørji ítøkilig átøk skulu til fyri at gera tað gjørligt.

Mælt verður til at áseta eina freist fyri, nær málið um at fáa alt í land skal vera rokkið. Hetta kundi t.d. verið partur av skiftistíðini í nýskapanini ella verið eitt fast áramál. Havandi í huga neyðugu tillagingarnar av flotanum og øðrum viðurskiftum, so má talan helst vera um í minsta lagi 5 til 10 ár.

Mælt verður til, at ein partur av tilfeingisgjaldinum, sum kemur inn, verður nýttur til at granska, hvussu størri virðir kunnu skapast úr tilfeinginum, og hvussu lønsemi kann fáast í alla virðisketuna. Ein partur av tilfeingisgjaldinum eigur eisini at fara til praktiskar fiskiroyndir, har vitað verður, hvussu alt kann fáast til haldar.

Mælt verður til, at størsti parturin av fiskirættindum hevur langa gildistið, og at øll rættindini hjá aktørum ikki ganga út í senn. Hetta skal tryggja støðugar íløgur í vinnutól og nýskapan, so at vit fáa størst møguligu tilfeingisrentu í fiskivinnuni.

Mælt verður til at luta út eginkvotu heldur enn felagskvotu í størst møguligan mun. Hetta tí at eginkvota tænar betur endamálinum um at fáa alt til lands enn felagskvota. Við eginkvotu hava fyrirkur betri móguleika at leggja sær veiðuna til rættis og á tann hátt at fáa sum mest burturúr.

Ein av grundgevingunum fyri at nevndin mælir til eina kvotaskipan, er eisini tí at mett verður at hetta kann stimbra undir størri virðisøking. Hetta kann gera seg galdandi bæði fyri skipini, sum tá mugu fáa sum mest burturúr hvørjum kilo, heldur enn hvørjum degi, og eisini fyri virkir á landi, sum fáa betri grundarlag fyri at meta um, hvat fyri rávøru, tey hava atgongd til, og tískil kunnu gera betri avtalur um fiskin.

Tilvísingar/keldutilfar

Anderson, T., Arnason, R. og Libecap, G. Efficiency Advantages of Grandfathering in Rights-Based Fisheries Management. *Annual Review of Resource Economics*, 3, 159-179, 2010.

Akse, L. og Tobiassen, T. *Ilandføring av usløyð torsk, hyse og sei – optimal behandling og kjøling med hensyn til kvalitet på fisk og biprodukter*, 2010.

Anferova, E., Vetemaa, M. og Hannesson, R. Fish quota auctions in the Russian Far East: a failed experiment. *Marine Policy*, 29, 47-56, 2005.

Arion Banki. *Íslenskur sjávarútvegur – staða og horfum*, 2015.

Björgvinsson, D. *The Competitive Advantage of Nations: Has the Icelandic whitefish fillet industry created and sustained superior performance over the Norwegian industry?* Masteruppgáfa í búskaparfræði og fyrirsiting, Norges arktiske universitet, 2014

Búskaparráðið. Búskaparfrágreiðing, várið 2000.

Búskaparráðið. Búskaparfrágreiðing, heystið 2014.

Cerda, R. og Urbina, M. *ITQS in Chilean Fisheries: The case of the Squat Lobster*, mimeo, Escuela de Ciencias del Mar, UCV, Valparaíso, 2000.

Clucas. *A study of the options for utilization of bycatch and discards from marine capture fisheries*. FAO Fisheries circular, No 928, Rome, 1997.

Drucker, P. F. *Classic Drucker*. Boston, Harvard Business Review, 2006.

ES Kommissiόνin. *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: Strategic Guidelines for the sustainable development of EU aquaculture*. COM(2013) 229 final, 2013.

Engelbrecht-Wiggans, R. og Kahn, C.M. Multi-unit auctions with uniform prices. *Economic Theory*, 12 (2), 227–258, 1998.

FAO. *Aspects of FAO's policies, programmes, budget and activities aimed at contributing to sustainable development*. Document to the ninety-fourth session of the FAO Council, Rome, 1988.

Food and Agriculture Organization of the United Nations. *How to feed the world in 2050*. Submitted to the FAO expert meeting June 2009.

Food and Agriculture Organisation of the United Nations. *The State of the World Fisheries and Aquaculture: Opportunities and Challenges*. Rome, 2014.

Fiskimálaráðið. *Frágreiðing frá Fiskiorkunevndini*. Frágreiðing til landstýrismanninum í fiski- og tilfeingismálum, 2008.

Fiskimálaráðið. *Umsetilig fiskirættindi*. Frágreiðing til landsstýrismannin í fiskivinnumálum, 2010.

Fiskimálaráðið. *Útlendskur kapitalpartur í færoyskum fiskiskipum*. Frágreiðing til landsstýrismannin í fiskivinnumálum, 2010.

Fiskimálaráðið. *Umsitingarætlan fyri toska-, hýsu- og upsastovnamar í færoyskum sjógvi*. Upprit frá arbeiðsbólki, settur av landsstýrismanninum í fiskivinnumálum, 2011.

- Fiskimálaráðið. *Meting av friðaðum og stongdum økjum*. Frágreiðing til Fiskimálaráðið, 2014.
- Gestsson, H., Knútsson, Ó. og Kristófersson, D. The effects of fisheries management on the Icelandic demersal fish value chain. *Marine Policy*, 63, 172-179, 2016.
- Gestsson, H., Kelmensson, O. og Knútsson, Ó. *The role of Fish-Markets in the Icelandic Value Chain of Cod*. IIFET 2010 Montpellier Proceedings, 2010.
- Gregersen, Ó. og Laksáfoss, M. *Notat um marknaðargrunndaðar skipanir*. Syntesa, 2016.
- Guðjónsson, Á., Joensen, H. og Mørkøre, J. *Størri vøkstur í fiskivinnuni*. 2016.
- Hardin, G. The Tragedy of the Commons. *Science*, New series, 162, 1243-1248, 1968.
- Harte, M og Barton, J. Balancing Local Ownership and Control with Foreign Investment and Foreign Fishing Interests: Transferable Quota Allocation in the Falkland Islands.
- Helgason, P. og Steinsson, J. *Tilboðsleið: Raðstoðun aflahlutdeilda með samþættingu endurúthlutunar og tilboðsmarkaðar*. (Íslenskt upprit frá 2010 um uppboðssælu av fiskirættindum)
- ICES. Advice basis,
http://www.ices.dk/sites/pub/Publication%20Reports/Advice/2016/2016/Introduction_to_advice_2016.pdf.
- Klemperer, P. What Really Matters in Auction Design. *Journal of Economic Perspectives*, 16, 169-189, 2002.
- Krishna, V. (2002). *Auction Theory*. Academic Press, 2002.
- Laksá, U. et al. *Everything Ashore – A Feasibility Study*. Syntesa v.ø., 2016.
- Libecap, G. Assigning property rights in the common pool. Implications of the prevalence of first-possession rules. *Marine Resource Economics*, 22 (4), 2007.
- Lynham, J. How have catch shares been allocated? *Marine Policy*, 44 , 42-48, 2014.
- Løgmannsskrivstovan. *Visjón 2015 – Mál og vegir*. 2007.
- Morgan, J. Efficiency in auctions: theory and practice. *Journal of International Money and Finance*, 20, 809—838, 2001.
- Milgrom, P. *Putting Auction Theory to Work*. Cambridge, 2004.
- Olsen, E. og Dalsá, A. *Virðisøking av útróðrarfiski*. 2000.
- Peña-Torres J. The political economy of fishing regulation: the case of Chile. *Marine Resource Economics*, 12, 253–80, 1997.
- Samró, Ó. *Fiskiskapur – fjølbroyttar ásetingar*. 2016.
- Trondsen, T. *Avbjóðingar og móguleikar – Fiskivinnan eftir 2018*. Javnaðarflokkurin á Fólkatíngi, 2015.
- Vickrey, W. Counterspeculation, Auctions, and Competitive Sealed Tenders. *Journal of Finance*, 16, 8-37, 1961.
- Viðarsson et al., *Discardless*. Report on current practices in the handling of unavoidable, unwanted catches, 2015.
- WCED. *Our Common Future (Brundtland frágreiðingin)*. Oxford, 1987.

FISKIMÁLARÁÐIÐ

Stjórnarskrivstovan
Mál: 16/00095-3
(at tilskila í svari)

**Ein nýggj og varandi fiskivinnuskipan
fyri Føroyar**

Nevnd at gera tilmæli um nýggja fiskivinnuskipan eftir 2018

21. januar 2016

FISKIMÁLARÁÐIÐ

Í samgonguskjalinum hjá landsstýrissamgonguni frá 14. september 2015 er ásett, at ein breitt samansettur arbeiðsbólkur við ymiskum fakligum førleikum og vinnuligum royndum verður settur at gera tilmæli til politisku skipanina um nýggja fiskivinnuskipan eftir 2018.

Ásett er, at tilmælið skal byggja á hesar aðalreglur:

FISKIMÁLARÁÐIÐ

(Úr samgonguskjalinum)

- “Allur fiskiskapur skal vera lívfrøðiliga, búskaparlíga og samfelagslíga burðardyggur.
- Fiskiríkið skal framhaldandi vera fólksins ogn og kann ikki gerast ogn hjá privatum.
- Fiskiríkið kann ikki fara á útlenskar hendur. Fiskirættindi skula vera á føroyskum hondum.
- Farast skal frá privatari sølu av loyvum og fiskirættindum. Farast skal frá politiskari útluting av fiskirættindum til eina marknaðargrunndaða skipan.
- Veiddur fiskur skal vera atkomuligur hjá virkjum á landi at bjóða uppá. Veiðan og alt av fiskinum eigur at verða fingið til lands og í størsta mun virðisøkt í Føroyum.
- Bert feløg, sum hava føroyskar eigarar, eru skrásett í Føroyum, rinda skatt í Føroyum og rinda manningini hýru sambært føroyskum sáttmála, kunna bjóða seg fram í føroyskari fiskiveiði.
- Serlig skipan kann gerast fyri útróðrarflotan.

Arbeidsbólkurin skal regluliga hoyra allar partur í vinnuni.

Ítøkiligt uppskot skal gerast um, hvussu broytingar frá verandi skipan til nýggju skipanina verða framdar í eini skiftistíð. Atlit skula takast til, at støðan hjá ymsu pørtunum av flotanum eru ymisk, og at verandi aktørar á ein skynsaman hátt kunnu laga seg til broyttu treytirnar.”

Niðanfryri verða skipanin av nevndini, hoyringsskipan og arbeidssetningur útgreinað.

NEVNDIN

Bólkurin er mannaður við hesum fólki:

FISKIMÁLARÁÐIÐ

Johnny í Grótinum, stjóri - Búskaparfrøðingur	Formaður
Hans Ellefsen, adjunktur - PhD Búskaparfrøðingur	Næstformaður
Árni M. Dam, sjálvstøðugur - Skipari og handilsútbúgving	Nevndarlimur
Eydna í Homrum, fiskifrøðingur - PhD Lívfrøðingur	Nevndarlimur
Herálvur Joensen, stjóri - Løgfrøðingur	Nevndarlimur
Kristina Samuelsen, advokatur – Løgfrøðingur	Nevndarlimur
Egil Olsen, fiskivinnuráðgevi - Fiskivinnufrøðingur	Nevndarlimur
Unn Laksá, granskingarleiðari - PhD Stjórn málafrøðingur	Nevndarlimur
Malan Johansen, deildarleiðari - Búskaparfrøðingur	Nevndarlimur

Afturat arbeiðsbólkinum er sett eitt skrivaratoymi (sekretariat) við hesum fólkkum:

Herit V. Albinus, handilsskúlalærari - Búskaparfrøðingur
Jens Helgi Toftum, fulltrúi – Fiskivinnufrøðingur
Rúna F. Guttesen, fulltrúi - Løgfrøðingur

HVUSSU ARBEIÐIÐ VERÐUR SKIPAÐ

Nevndin skal í sínum arbeiði og síni frágreiðing og tilmæli viðgera og brúka royndir og vitan bæði í Føroyum og uttanlands og útvega sær neyðugt samstarv og serfrøði eftir tørvi.

Nevndin vísir til landsstýrismannin í fiskivinnumálum.

Hoyringsskipan

Til tess at byggja eitt sterkt kjølfesti undir nýskipanini og samráðingum um at finna politiskar semjur, skal nevndin hava regluligar hoyringar í sínum arbeiði.

Í tí sambandi verða skipaðir tveir hoyringsbólkar, sum skulu hoyrast regluliga í arbeiðinum:

Hoyringsbólkur 1: Umboð fyri allar partar í vinnuni: Feløgini hjá vinnuni á sjógvi og á landi, bæði fyri útgerðar-, arbeiðsgevara- og fakfelagsskipanina.

FISKIMÁLARÁÐIÐ

Hoyringsbólkur 2: Umboð fyri politisku flokkarnar á Løgtingi:

Flokkarnir velja tvey umboð í part í hoyringsbólkin, umframt at uttanflokkatingfólk verða umboðað.

Harumframt eigur nevndin í arbeiðinum at hoyra aðrar viðkomandi partar – m.a. stovnar í fíggingargeiranum (Peningastovnar, Føroya Realkreditstovn, Landsbanka Føroya, TAKS, o.o.), granskingarstovnar (Fróðskaparsetur Føroya, Havstovan, o.o.), myndugleikar (Kappingarráðið, Sjóvinnustýrið, Vørn, Skráseting Føroya o.o.), umframt aðrar partar, umboð ella felagsskapir, ið kunnu hava týðandi sjónarmið.

Nevndin eigur í arbeiðinum somuleiðis at skipa fyri almennum hoyringum/ráðstevnum um høvuðstættir í arbeiðinum.

ARBEIÐSSETNINGUR

Nevndin skal eftirmeta og endurskoða skipanina av føroysku fiskivinnuni í síni heild – herundir lógina um vinnuligan fiskiskap og aðra viðkomandi lóggávu – og gera fullfíggað uppskot til lóggávu, skipanir og skiftisskipanir, ið kunnu røkka málunum við nýskipanini.

Høvuðsmálini eru:

- At øll føroyska fiskivinnan verður skipað undir tryggum og haldførum lógarkørmum, fyrisiting og skipanum.
- At livandi tilfeingið í føroyskum sjógvi og tey rættindi Føroyar eiga í altjóða sjógvi og hava samrátt seg til við onnur lond, eru ogn Føroya fólks og eru varandi grundarlag undir føroyska búskapinum og vælferðini hjá tjóðini.
- At Føroyar skulu gerast undangonguland at umsita allar fiskastovnar burðardygt – bæði í egnum sjógvi og í altjóða samstarvi – og at hava fremstu vitan og gransking um fiskastovnar og vistfrøðiligu skipanirnar í havinum.
- At tilfeingið er tryggað sum ogn hjá fólkinum, og at rættindini at troyta tað eru á føroyskum hondum.
- At til ber at skapa mest møguligan virðisvøkstur og avkast í Føroyum av fiskatilfeinginum til reiðarí, manningar, virkir, fyrítøkur, starvsfólk,

FISKIMÁLARÁÐIÐ

tænastuveitarar og samfelagið alt, og at vit støðugt menna nýskapan og føroyskar førleikar í øllum þørtum av virðisskapanini.

- At tilfeingisrentan gerst so optimal sum gjørligt, og at størst møguligur partur av tilfeingisrentuni fellur til landið.
- At til ber at virka í eini marknaðargrunndaðari fiskivinnu við vinnuligum frælsi undir jøvnum kappingartreytum.
- At vinnumøguleikar ikki savnast á fáum hondum, men at somu rättindi eru at bjóða seg fram at reka vinnu, og grundarlag er fyri fjølbroyttum virksemi, nýskapan og menning kring landið.
- At Føroyar støðugt menna sín leiklut og sína ábyrgd í altjóða samstarvi og avtalum um fiskiskap og fiskivinnu – og tryggja sín rättvísa part av rättindunum til felags og ferðandi fiskastovnar, umframt at samráða seg til skilagóðar avtalur við onnur lond um móguleikar og atgongd at fiska hvør hjá øðrum.

Ítøkiligu málini, sum nevndin skal gera uppskot til, verða býtt í hesar høvuðstættir:

1. Stovnsrøkt og lívfrøðilig burðardygd

Nevndin skal gera tilmæli til reglur/skipanir um, hvussu lívfrøðilig ráðgeving um stovnsrøkt verður ment og fylgd fyri allar fiskastovnar og allan fiskiskap, soleiðis at stovnarnir varandi kunnu endurnýggja seg og kasta mest móguligt av sær.

- Herundir hvussu veiðisetningar, umsitingarætlanir og endurbyggingarætlanir fyri fiskastovnarnar kunnu kjølfestast og leggjast í langtíðarsemjur.
- Nevndin skal viðgera og gera uppskot til, hvør skipan av fiskiskapinum best tryggjar eina regulering/sjálvregulering í mun til stovnsrøktina, og skal harundir eisini meta um og gera metingar og uppskot um teknisku reguleringarnar, verju av ungfiski, ymisku sløginum av friðingum o.a.
- Nevndin skal eisini gera tilmæli/uppskot um, hvussu stovnsrøktin best verður skipað umsitingarliga.

FISKIMÁLARÁÐIÐ

- Hartil skal uppskot gerast um, hvussu tryggjast kunnu bestu granskingarmøguleikar, eftirlitsskipanir, hagtalsskipanir og skjalfestingar í fiskivinnuni.

2. Búskaparlig og samfelagslig burðardygd

Nevndin skal lýsa og gera tilmæli um, hvussu virðisvøxsturin í fiskivinnuni varandi kann gerast so stórt sum til ber, og hvussu ein fjølbroytt vinna kann virka við lønsemi og støðugt mennast í landinum eftir jøvnum kappingartreytum.

Nevndin skal lýsa, viðgera og gera tilmæli um, hvørji týðandi viðurskifti kunna stimbra undir, at virðisvøxsturin í fiskivinnuni støðugt kann økjast, og føroyskir førleikar og kappingarføri kunnu mennast.

Somuleiðis skal nevndin vísa á, hvørji viðurskifti í síni heild best tryggja, at íkastið frá allari fiskivinnu til føroyska tjóðarbúskapin og bruttotjóðarúrtøkuna gerst størst móguligt og varandi.

Nevndin skal herundir viðgera og gera tilmæli um:

- Hvussu øll lið i virðisskapanini (veiða, virking, søla, undirveitarar o.o.) kunnu skapa mest móguligt búskaparligt og samfelagsligt avkast í Føroyum.
- Hvussu umhvørvis-, orku- og vistskipanaratlit verða tryggjað.
- Hvørji sosialbúskaparlig viðurskifti og skipanir hava týðning fyri burðardygd og virðisskapan í vinnuni og í samfelagsbúskapinum, herundir hvussu skipanin tryggjar burðardygd til komandi ættarlið.

3. Fiskiríkidømið er fólksins ogn, kann ikki gerast ogn hjá privatum og skal vera á føroyskum hondum

Nevndin skal gera uppskot til, hvussu tryggjað verður í lóg og skipan, at fiskiríkidømið og rættindini til at útvinna fiskiríkidømið eru ogn hjá Føroya fólki í alla framtíð og ikki kunnu gerast privat ogn.

Hartil skal nevndin gera uppskot til, hvussu tryggjast kann, at rættindini, avgerðarrætturin og vinningurin eru á føroyskum hondum og kemur føroyska samfelagnum til góðar.

Nevndin skal lýsa og gera uppskot til:

FISKIMÁLARÁÐIÐ

- Hvussu tryggjast kann, at bert feløg, sum eru skrásett í Føroyum, rinda skatt í Føroyum, hava eigarar búsitandi og skattskyldugar í Føroyum, og sum rinda manningini hýru sambært sáttmála á føroyska arbeiðsmarknaðinum, kunnu bjóða seg fram í føroyskari fiskiveiði.
- Tilmælið skal byggja á ta fyrirtreyt, at útlendskur ognarskapur og avgerðarrættur í feløgum, sum reka føroyska fiskiveiði, verður burtur. Uppskot skal somuleiðis gerast um, hvussu verandi útlendskur ognarskapur og ræðisrættur kann taka seg úr vinnuni í eini skiftistíð.

Herundir skal nevndin lýsa og gera meting av, hvussu tryggjast kann, at “fíggarbygnaðurin” í eini fyritøku ikki leggur avgerðarrættin og fíggarliga avkastið til útlendskar fyritøkur við lánsavtalam, øðrum avtalam, “transfer pricing”, “tunnari kapitalisering” o.a.

Nevndin skal eisini gera eina meting av fyrimunum og vansum, ið kunnu standast av ov stórum forðingum/krøvum til fremmanda fígging og gera uppskot til loysnir, ið ikki ganga ímóti endamálanum um føroyskan ræðis- og ognarrætt og virðisskapan í Føroyum. Til dømis um tað kann hugsast, at *ov* herd krøv til fígging uttaneftir kunnu forða fyri nýskapan í føroysku fiskivinnuni, um atgongdin til fígging á føroyska og altjóða marknaðinum ikki er nøktandi.

4. Frá politiskari útluting av fiskirættindum til marknaðargrunndaða skipan

Skipanin viðvíkjandi útluting av fiskirættindunum, hevur verið grundað á lógarviðgerð í Løgtinginum ella fyriskipan, ið landsstýrismaðurin í fiskivinnumálum hevur umsitið og ásett.

Farast skal frá hesi skipan.

Arbeidsbólkurin skal viðgera og gera uppskot til skipan, ið er marknaðargrunndað, har tað almenna bjóðar fiskirættindi fram sum brúksloyvi fyri ávísa tíð.

Uppskotini kunnu vera:

- Uppboðssøla av fiskirættindum frá tí almenna til privatar.
- Aðrar møguligar útbjóðingarskipanir frá tí almenna til privat.

FISKIMÁLARÁÐIÐ

Grundreglan við útbjóðing og marknaðargrunndaðari skipan er, at rættindini eru at meta sum tíðaravmarkað brúksrættindi, ið ikki geva tí privata ognarrætt til tilfeingið ella rættindini á nakran hátt.

Hartil skal marknaðarskipanin tryggja, at marknaðurin er ein marknaður millum tað almenna øðrumegin og privatar hinumegin, soleiðis at tað ikki verður ein privatur undirmarknaður, har rættindi verða seld frá privatum til privatan.

Skipanin skal tryggja, at tilfeingisrentan – eykavirðið og gjaldið fyri framíhjárættin og atgongdina at troyta eitt avmarkað tilfeingi – fellur til eigan – Føroya fólk.

Nevndin skal viðgera og gera tilmæli um, hvussu útbjóðing og marknaður kann skipast best, hvørjar treytir eiga at setast til tey, ið bjóða seg fram o.s.fr.

Nevndin skal herundir gera uppskot til, hvussu royndarfiskiskapur kann skipast eftir greiðum reglum.

5. Kapping og atkomiligheit

Nevndin skal gera uppskot til, hvussu kapping og atkomiligheit verður tryggjað í vinnuni.

Herundir skal nevndin viðgera og gera tilmæli til skipanir/reglur um:

- Hvussu til ber hjá vinnurekandi í Føroyum at bjóða seg fram eftir jøvnum treytum, og hvør skipan og hvørjar treytir tryggja endamálunum – til dømis við góðkenning/undangóðkenning at bjóða seg fram, krøv um manningarviðurskifti, tænastrætingar í Føroyum o.a.
- Hvussu stóran part av fiskirættindunum einstakir aktørar kunnu hava brúksrætt til (ásetingar um antitrust).

6. Virðisøking í Føroyum

Tilmælið um nýggja skipan skal eisini fevna um uppskot við atlit at útbreiðslu og gagnnýtslu av rávøruni í Føroyum.

Ítøkilig viðgerð og niðurstøða skal gerast um m.a. hesar tættir og viðurskifti:

FISKIMÁLARÁÐIÐ

- At virki í Føroyum sleppa at rávøruni (atkomuligheit), til dómis um tvungna uppboðssølu av rávøru.
- At øll rávøra skal um føroyskan kaikant.
- At øll hjávøra (livur, garnar, høvd, uggar, fráskurður o.a.) skal hagreiðast umborð ella førast til lands.
- Skipanir við góðskukrøvum, góðskueftirliti og góðskuváttanum, ið kunnu økja um dygd og virði.
- Aðrar ásetingar og menningaruppskot – t.d. betri marknaðaratgongd, betri føroyskir fíggingarmøguleikar, granskingaráttøk, marknaðaráttøk, føroyskt vørumerki (“brand”) o.a.

7. Serlig skipan fyri útróðrarflotan

Nevndin skal viðgera og gera tilmæli um, hvørt serlig skipan og áttøk skulu gerast fyri útróðrarflotan.

8. Einföld umsiting, gjøgnumskygni og rættartrygd

Í uppskotinum til nýggja fiskivinnuskipan skal dentur leggjast á, at skipanin er so einföld sum gjørligt at umsita, og at hon er mest móguliga gjøgnumskygd og rættartrygg fyri vinnu og almenning og mest móguliga óheft av politiskari fyrisiting. Greiðar revsireglur skulu ásetast fyri brot á lógina.

Nevndin skal herundir viðgera, um umsitingin av rættindum, góðkenningum o.a. skal leggjast til óheftan stovn, t.d. skipaður við lótingslóg, í armslongd frá politiska valdinum, og hvussu kærnumøguleikar verða skipaðir.

9. Nýggj skipan og skiftistíð

Í samlaða tilmælinum skal nevndin gera uppskot til, hvussu farast kann frá verandi skipan til at seta í verk nýggju skipanina, og at verandi luttakarar í vinnuni á skynsaman hátt kunna laga seg til broyttu treytirnar yvir eitt ávíst tíðarmál.

Eitt ítøkiligt uppskot kann vera at fremja nýskipanina í stigum og við ásettari skiftistíð.

FISKIMÁLARÁÐIÐ

10. Tíðarfreist

Nevndin skal vera liðug við arbeiði sítt 1. august 2016.

Fiskimálaráðið, 21. januar 2016

Høgni Hoydal *landsstýrismaður*

Til nevndina at gera uppskot til nýggja skipan fyri fiskivinnuna
att. Johnny í Grótinum, formaður

Viðvíkjandi arbeiðssetninginum hjá nevndini at gera uppskot til nýggja fiskivinnuskipan

Á fundi við nevndina síðst í mai 2016 varð landsstýrismaðurin biðin um at skifta orð um og útgreina partin av arbeiðssetninginum um at gera uppskot til marknaðargrunndaða skipan fyri fiskirættindi í eini nýskipan.

Síðani eri eg biðin um at lata nevndini hesa útgreining skrivliga, sum her verður gjørt.

Í arbeiðssetninginum stendur, at nevndin skal:

“...viðgera og gera uppskot til skipan, ið er marknaðargrunndað, har tað almenna bjóðar fiskirættindi fram sum brúksloyvi fyri ávísa tíð.

Uppskotini kunnu vera:

- Uppboðssøla av fiskirættindum frá tí almenna til privat.
- Aðrar møguligar útbjóðingarskipanir frá tí almenna til privat.”

Á fundinum vísti eg á, at hetta er orðað soleiðis til tess at fevna um teir ymsu møguleikarnar og skipanirnar fyri, at tað almenna bjóðar rættindi út á einum marknaði og ikki letur/allokerar tey út.

Hugtakið uppboðssøla hevur í føroyska orðaskiftinum verið fatað einans sum stuttíðarsøla av kvotum, og tí er í arbeiðssetninginum lagdur dentur á, at nógvar ymsar skipanir sjálvsagt kunnu vera fyri, at tað almenna bjóðar út rættindi á einum marknaði.

Uppskotini skulu vera um ein almennan rættindamarknað/uppboðssølu, har rættindi ikki kunnu gerast privat ogn, men verða boðin út til nýtslu/leigu fyri ávís tíðarskeið – sum kunnu vera longri ella styttri, alt eftir, hvat best verður mett at rækka endamálanum við nýskipanini.

Í orðaskiftinum á fundinum vísti eg á – í mun til royndir hjá okkum sjálvum og aðrastaðni – at skipanir við “grandfathering”, rullandi loyvm, ITQ-skipan ella sonevndar “beauty-contest”, ikki eru í samsvari við arbeiðssetningin.

Arbeiðssetningurin fevnir sjálvsagt um, at nevndin við sínum fakligu førleikum viðger, lýsir og greinar fyrimunir, vansar og atlit við skipanum í mun til høvuðsendamálini við nýskipanararbeiðinum.

Vinarliga

Høgni Hoydal, landsstýrismaður

Fylgiskjal 3:

Dømir um útlutingarleistir við gjaldi fyrir rættindir

Í hesum undirskapitli verða útvald dømir um útlutingarleistir stutt lýst. Endamálið er at vísa á, at ein uppboðssøluskipan kann leggjast til rættis upp á óendaliga nógv mátar. Dømini, sum verða umhugað her, eru hesi:

- Tilfeingisgjald
- Uppboðssøla av stuttíðarrættindum
- Uppboðssøla av stuttíðar- og langtíðarrættindum
- Uppboðssøla við forkeypsrætti
- Almenn útbjóðing (beauty contest)
- Uppboðssøla við boðum sum prosent av avreiðingarvirðinum
- Lutfalsligt fall í kvotuvirðum
- Ein skitsa til loysn við fleiri liðum

Leistur 1: Tilfeingisgjald

Hesin leistur líkist íslensku skipanini, har dentur verður lagdur á fyrimunir við umsetiligum eginkvotum og tryggleika fyri langtíðarrættindum.¹

Hesin leistur líkist eisini núverandi skipan, har meginreglan er, at loyvir verða útlutað eftir søguligum rættindum. Uppboðssølan verður í hesum leisti einans nýtt til at luta út nýggj rættindir, men móguleiki er eisini fyri at luta út á uppboðssølu, um stórus vøkstur er í kvotuni (eins og í makrelfiskiskapinum seinastu árin).

Leisturin leggur dent á hugtakið "opið hav," sum merkir, at skipabólkar ikki skulu byrgjast inni til bert at kunna fiska á ávísam leiðum, burtursæð frá økjum, sum eru friðað av lívfrøðiligum og/ella skilhaldsorsøkum.

Aktørar í fiskivinnuni skulu rinda tilfeingisgjald, eins og summir bólkar gera í dag.

Um henda skipan skal vera í samsvari við arbeiðssetningin, skulu rættindini tó lutast út á eini uppboðssølu til 1. januar 2018. Tá ið talan er um varandi loyvir, verður prísurin á hesi uppboðssøluni væntandi høgur, og skuldin í vinnuni verður høg – eins og galdandi er í vinnuni í dag. Hetta seinasta er tó ikki galdandi, um fyritøkur ikki rinda við hamarsslag.

Leistur 2: Uppboðssøla av stuttíðarrættindum

Her er talan um leistin, sum Búskaparráðið vísti á í frágreiðing frá ár 2000.

Fiskirættindir verða seld á uppboðssølu. Talan skal vera um stuttíðarrættindir (møguliga 3. hvønn mánað) og um eina framhaldandi sølu.

Uppboðssøluslagið, sum verður nýtt, er ein eindarprísuppboðssøla, har allar fyritøkur rinda sama prís. Hetta uppboðssøluslag er gjølligari lýst í kap. 7.

Í uppskotinum hjá Búskaparráðnum skuldi eingin avmarking vera í mun til luttøku á uppboðssøluni. Hetta er tó ikki í samsvari við arbeiðssetningin hjá nevndini, sum ásetir, at útlendingar skulu ikki luttaka á uppboðssøluni.

Leistur 3: Uppboðssøla av stuttíðar- og langtíðarrættindum

Heldur enn einans at bjóða út stuttíðarrættindir, kunnu rættindini hava ymiska longd. Sum dømi kunnu hugsast trí ymisk sløg av rættindum, sum hava longdina 1, 5 og 10 ár.

¹ Talan er somuleiðis um leistin, sum Numo legði fram á kveikjarafundinum í Norðurlandahúsinum, 5. april.

Prísurin verður reguleraður fyri broytingar í miðalprísinum á ávísa fiskaslagnum og møguliga eisini fyri broytingar í oljuprísinum.

Hetta uppboðssøluslag er gjølligari lýst í kap. 7.15.

Leistur 4: Uppboðssøla við forkeypsrætti

Fiskirættindir fyri í mesta lagi eitt ár í senn verða seld á uppboðssølu. T.d. verða 20% sett til sølu á uppboðssøluni hvørt ár, har rindað verður við hamarsslag. Tá ið eitt ár er farið, missa allar fyrítøkur loyvir síni til landið, men fáa kortini forkeypsrætt til 80% av kvotuni, sum tær høvdu árið fyri. Hini 20%ini verða lutað út á uppboðssølu.

Fyrítøknar kunnu lata loyvini inn aftur til landið, og í hesum føri fáa tey eisini pening aftur frá landinum. Tó ongantíð til fullan prís. Um landið keypir rættindir aftur, kunnu tey aftur verða seld á uppboðssøluni.

Hetta uppboðssøluslag er gjølligari lýst í kap. 7.16.

Leistur 5: Almenn útbjóðing (beauty contest)

Í hesum leisti verða rættindir boðin út á líknandi hátt, sum ofta verður brúktur í oljuvinnuni og í byggivinnuni, bæði her í Føroyum og uttanlands. Hugsanin við at skipa fiskivinnuna við almennari útbjóðing er, at onnur atlit enn einans tað at gjalda eina upphædd fyri tilfeingið kunnu takast við í metingini, tá avgerð skal takast um, hvør skal hava fiskirættindir.

Ein almenn útbjóðing í fiskivinnuni kundi t.d. fevnt um fylgjandi parametrar:

- íløgur í verandi stovnar (stovnsrøkt, t.d. við at brúka rist o.a.),
- royndarfiskiskap eftir nýggjum fiskasløgum ella á nýggjum leiðum,
- royndarfiskiskap við nýggjari útgerð og tækni,
- meinvirking/meirgóðsking av fiskatilfeinginum,
- útbúgving av sjófólki, t.d. siglingartíð,
- at taka alt í land – t.e. eisini livur, rogn, innvøl, høvd, o.s.fr.,
- størst møguligt keyp frá føroyskum undirveitarum.

Eitt reiðarí vil harvið bjóða seg fram til at menna nýggjar leiðir, nýggja tækni og at virðisøkja tilfeingið meira.

Umframt omanfyreivendu parametrar, kann sjálvsagt krevjast eitt beinleiðis peningagjald fyri fiskiskapin.

Metingin um, hvør skal hava rættindir, skal tá taka støði í sakligum atlitum, sum eru lýst í útbjóðingartilfarinum. Eisini má gerast greitt í útbjóðingartilfarinum, hvussu tungt ymisk atlit verða vektað.

Meira kann lesast um ein slíkan leist í 'Notat um marknaðargrunndaðar skipanir' eftir Magna Laksáfoss og Ólav Gregersen hjá Syntesu. Landsstýrismaðurin hevur tó gjørt nevdini greitt, at slíkar skipanir lúka ikki treytirnar í arbeiðssetninginum, men at tær kunnu møguliga nýtast, tá ið talan er um royndarfiskiskap, (sí fylgiskjal 2).

Leistur 6: Uppboðssøla við boðum sum prosent av avreiðingarvirðinum

Her er talan um leist, sum Daniel Bromley legði fram í Norðurlandahúsinum, 4. apríl.

Samlaða kvotan verður bólkað í lutir, ið síðan verða bodnir út á afturlatnari eindarprísuppboðssølu. Fyrítøkan bjóðar upp á ein lut (prosent av hámarksveiðuni), og henda lut hevur hon í ávíst áramál, t.d. 10, 15 ella 20 ár. Boðið skal vera, hvat bjóðarin vil rinda landskassanum í prosentum av egnum avreiðingarvirði, og fyrítøkan rindar, tá landað verður.

Allar fyrítøkur rinda sama prosentpart av avreiðingarvirðinum, og hetta er hægsta *tapandi* boðið á uppboðssøluni. Hetta kann eisini lýsast við einum dømi, har innkomin boð fyrst verða sett upp eftir stødd. Um talan eitt nú er um 5 útbodnar lutir, og tað eru 10 boð, so verður prísurin tann, sum bjóðarin við 6. besta boði hevur bjóðað. Sami prísur er galdandi fyri øll loyvir innan ávísan fiskiskap.

Loyvini eru ikki umsetilig í hesum leisti.

Leistur 7: Lutfalsligt fall í kvotuvirðum

Her er talan um íslenskt uppskot um uppboðssølu, sum Jón Steinsson og Þorkell Helgason hava gjørt.²

Í hesum uppskoti missa allar fyrítøkur ávísan prosentpart av kvotunum hvørt ár. Sum dømi nevna rithøvundarnir, at hesin prosentpartur kann setast til 8%, men teir leggja samstundis dent á, at ásetingin av prosentpartinum er ein politisk uppgáva.

Í mun til gjaldingina inniheldur íslenski leisturin fleiri uppskot. Eitt uppskot er at lata fyrítøkur rinda við hamarsslag, og eitt alternativt uppskot er, at fyrítøkur rinda árliga.

Leistur 8: Ein skitsa til loysn við fleiri liðum

Hesin leistur líkist leisti 1 (tilfeingisgjaldi), men hevur eisini onnur brigdi. Grundtankin er, at veiðiloyvini verða varðveitt, og meginparturin av rættindunum verða søguliga útlutað sum nú. Tað tryggjar vinnuligan stabilitet, stimbrar iløguhugin, skundar undir virðisøkingina og betrar um samlaða kappingarførið á marknaðinum. Kortini verða rættindini til størstu fiskiskapimar, t.d. uppsjóvarfiskiskap, bytt upp í ein fastloyvispart og ein sölupart. Ein kvotulykil verður gjørdur fyri at kunna staðfesta, hvussu stórir partur av rættindunum eigur at kunna seljast. Umframt henda sölupartin verða nýggj rættindir og rættindir hjá teimum, ið velja at gevast í vinnuni, útlutað á einum marknaði.

Skipanin við kvotulykli kann t.d. gerast soleiðis, at lykilin, tá ið møguligt feroyskt umbýti við onnur lond er drigið frá heildarkvotuni, ásetir lutfallið millum fastloyvispartin og sölupartin. Er kvotan serliga lág, tryggjar lykilin, at føstu loyvini fyrst fáa sín part, men hinvegin tryggjar lykilin eisini, at söluparturin kann gerast størri, um talan er um uppgangandi sveiggj. Við øðrum orðum falla økt kvota ella nýggj rættindir ikki sjálvvirkandi til verandi loyvir. Dømið niðanfyri vísir, hvussu kvotulykil kundi virkað í makrelfiskiskapinum.

Myndugleikarnir eiga at hava nakrar valmøguleikar, tá ið talan er um at skipa gagnnýtluna av økta tilfeinginum, t.d. soleiðis at myndugleikarnir kunnu velja ímillum at lata aðrar partar av flotanum sleppa at fiska burtur av hesum rættindunum ella at selja ein part á uppboðssølu fyri eitt ár í senn.

Fyri fastloyvispartin rinda loyvishavarnir veiðigjald. Gjaldið verður sett av eini nevnd, sum setir gjaldið árliga við atlit til gongdina í fiskaprísinum (t.d. vektað 50%), rakstrarkostnaðir, t.d. oljuprís (vektað 40%) og prís, sum rættindir til somu fiskasløgin hava fingið á uppboðssøluni (vektað 10%). Soleiðis verður tryggjað, at samband er millum söluprís og marknaðinum og veiðigjaldið, ið skal rindast fyri føstu rættindini.

Fyri at eggja til størri virðisøking, eiga myndugleikin og loyvishavarin at kunna gera avtalu um lækking í veiðigjaldinum, um loyvishavarin er sinnaður at fremja serlig átøk, ið fáa sum mest av tilfeinginum til virkingar (virðisvøkstur), annaðhvørt hetta er á landi ella umborð. Til sölupartin av kvotuni, ella tá aðrir skipabólkar enn teir, ið hava rætt til føstu loyvini, sleppa upp í henda ávísa fiskiskapin, eiga myndugleikarnir eisini at kunna fremja átøk, ið tryggja virðisvøkstur.

Dømi um kvotulykil (makrelur):

Ár	2009	2015
Samlað kvota	33.528	127.674
Nótaskip	19.428	64.000
Umbýti við onnur lond	14.100	15.800
Aðrir veiðibólkar	-	47.874

Í 2009 áttu Føroyar góð 5% av heildarkvotuni, ið strandarlondini býttu sínámillum. Í 2015 er heildarkvotan størri, og feroyski parturin vaksin til 12.6%.

Við kvotuni í 2009 sum stóði ber til at siga, at nótaskipini eiga 100% (sløk 20.000 tons) av feroysku kvotuni, tá ið umbýtið við onnur lond er drigið frá. Niðara mark á kvotulyklinum verður tískil sett til 20.000 tons, sum falla til nótaskipini.

2015 er fyrsta árið, har londini, sum eru partur í strandarlandaavtalu um makrel, áseta heildarkvotuna við stóði í vísindaliga tilmælinum frá ICES um hámarksveiðu. Tá ið umbýtið við onnur lond er drigið frá, eru 111.874 tons tøk til feroysk skip. Nú fáa nótaskipini ikki 100%, men 64.000/111.874 ella 57,21%.

² Kelda: Helgason og Steinsson (2010).

Kvotulykilin kundi tískil ásett, at er makrelkvotan til føroysk skip 20.000 tons ella minni, fellur kvotan til nótaskipini, ið søguliga hava havt eginkvotu at fiska makrel. Í spenninum millum 20.000 og 112.000 tons verður kvotan býtt í lutfallinum 57,21% sum eginkvota til nótaskipini, og 42,79% verða til myndugleikan at lata øðrum ella at selja. Fer makrelkvotan, ið er tøk til føroysk skip at fiska, upp um 112.000 tons, veksur tann parturin, ið myndugleikin kann lata øðrum skipabólkum ella selja á uppboðssølu.³

Hesin leistur lúkar tó heldur ikki krøvini í arbeiðssetninginum, sum eisini er blivin nágreinaður av landsstýrismanninum.

³ Ein kvotulykil kann setast upp á fleiri mátar og má undir øllum umstøðum setast við atliti til fiskiskapin, ið talan er um. Hesin lykil kann t.d. ikki brúkast fyri Barentshavið, tí har er ikki talan um nakað søguligt skifti sum við makrelinum. Í Barentshavinum kundi lykilin t.d. verið settur í mun til miðalkvotuna seinastu 10 árin.

Overvejelser om værnsregler Fiskerireform

1. juli 2016

Fiskimálaráðið
Rúna F. Guttesen
Yviri við Strond 15
FO- 110 Tórshavn

1. juli 2016

Overvejelser om værnsregler i forbindelse med fiskerireform

Kære Runa

Som aftalt har vi udarbejdet dette notat om overvejelser i forbindelse med den færøske fiskerireform. Vores assistance er reguleret af aftalebrev dateret 20. juni 2016.

Formålet med notatet samt afgrænsning heraf fremgår af notatets afsnit 1, hvortil vi henviser.

Hvis du har spørgsmål eller kommentarer til notatet, er du velkommen til at kontakte os.

Med venlig hilsen

Niels Winther-Sørensen
Partner, Professor, dr.jur.
nws@pwc.dk
T: +45 3945 9131

Martin Poulsen
Director
mpu@pwc.dk
T: +45 8932 5526

Ann-Charlotte Beierholm
Manager
acb@pwc.dk
T: +45 3945 9357

Table of contents

1. Introduktion og afgrænsning	4
2. Sammenfatning	6
3. Fuld skattepligt og dobbelt domicil	8
3.1. De færøske regler om fuld skattepligt for personer og problemstillingen om dobbelt domicil	8
3.2. De færøske regler om fuld skattepligt for selskaber og problemstillingen om dobbelt domicil	10
3.3. Problem vedrørende sikring af færøske beskatning	10
3.4. Problem vedrørende fiskerilovens tilknytningskrav	11
3.5. Løsningsforslag	11
4. Transfer pricing	12
4.1. Transfer pricing i skattelovgivningen	12
4.2. Transfer pricing i fiskeriloven	12
5. Kredsen af foretagender, der omfattes af værneregler om transfer pricing m.v.	14
5.1. De gældende regler om afgrænsningen af de omfattede personer og selskaber	14
5.2. Problem og forslag til løsning	15
6. Begrænsning af fradragsret for finansieringsudgifter	16
6.1. Danske regler om rentefradragsbegrænsning	17
6.1.1. Tynd kapitalisering	17
6.1.2. "Renteloft" – selskabsskattelovens § 11 B	18
6.1.3. "EBIT-reglen" – selskabsskattelovens § 11 C	18
6.2. anbefalinger fra OECD og Europa-Kommissionen til indførelse af regler om rentefradragsbegrænsning ¹⁹	
6.2.1. OECD's anbefalinger	19
6.2.2. Anbefalinger fra Europa-Kommissionen	20
6.3. Vurdering af de færøske regler og vores anbefaling	21
6.3.1. Beskyttelse af skattegrundlaget	22
6.3.2. Hensynet til, at overskuddet (efter skat) tilfalder personer og selskaber på Færøerne	22
7. Underskuds begrænsning	24
7.1. Forskellige typer underskuds begrænsning	24
7.2. Problem og forslag til løsning	26

1. Introduktion og afgrænsning

Den færøske regering har iværksat en fiskerireform på Færøerne. Fiskerireformen skal blandt andet dæmme op for problemer med udenlandsk kapital og skjult udenlandsk ejerskab i fiskerierhvervet, hvor der bruges færøske stråmænd. Formålet med reformen er at sikre, at provenu fra færøsk fiskeri forbliver på Færøerne og ikke tilfalder udenlandske investorer.

Der er blevet nedsat en kommission, som skal komme med anbefalinger til ændringer i den færøske fiskerilovgivning.

Kommissionen skal bl.a. belyse følgende udfordring:

“ How to ensure that only companies, which are registered in the Faroe Islands, pay taxes in the Faroe Islands, have owners who are residents in the Faroe Islands and are liable to pay tax in the Faroe Islands and who pay the crew wages according to contracts valid on the Faroese labour market, are eligible to offer their services with regards to Faroese fisheries.

“A precondition of the above recommendation is that foreign ownership and foreign power of decision making in companies, which run fisheries operations will be absent. Furthermore, a proposal is to be done on how current foreign ownership and right to enter into commitments can withdraw during a transition period.”

Det overvejes således at forbyde udenlandsk indflydelse i og ejerskab af færøske fiskerivirksomheder. I den forbindelse skal Kommissionen belyse, hvordan det sikres, at udenlandske investorer ikke opnår bestemmende indflydelse og andel i afkast gennem finansieringsaftaler eller andre aftaler. Samtidigt vægtes det, at en eventuel stramning af regler ikke afskærer den færøske fiskeribranche fra udenlandsk kapital til investering i innovation m.m. Af kommissoriet fremgår:

“Within the abovementioned, the Commission is to describe and evaluate how it can be ensured that the financial structure of a given company does not give away the power of decision making and the profit to foreign companies through loan agreements, other agreements, transfer pricing, thin capitalization and others.

The Commission is also to evaluate possible advantages and disadvantages, which may arise from too stringent impediments and demands to foreign finance and to provide possible solutions, which do not counter the objectives on Faroese power of decision making and ownership, as well as value creation in the Faroe Islands. For example, if it is possible that too stringent demands for foreign finance are an impediment for innovation in the Faroese fishing industry, if access to finance within the Faroese and international market is not sufficient.”

Den gældende færøske fiskerilovgivning og skattelovgivning indeholder regler, som – udover at tilsigte minimum 2/3 færøsk ejerskab og bestemmende indflydelse – tilsigter at værne om det færøske skatteprovenu, bl.a. ved regler om transfer pricing og tynd kapitalisering. Uanset at det tilsigtes at skærpe ejerkravet, er der behov for at vurdere, om værnet i den færøske fiskerilov (om krav til ejerskab og bestemmende indflydelse mv.) og værnsreglerne i skatteloven er tilstrækkelige.

Vi er blevet bedt om at identificere problemer i den gældende fiskerilov og skattelov i forhold til værnsregler og angive mulige løsningsforslag.

De problemstillinger, der behandles i notatet, er hver sig meget omfattende. Målet med notatet er at pege på problemer og mulige løsningsforslag, men tenderer ikke at give nogen udtømmende behandling af emnerne.

Vi har som grundlag for undersøgelsen haft adgang til danske oversættelser af enkelte lovbestemmelser fra den færøske skattelov og fiskerilov, men har ikke i øvrigt undersøgt forarbejder, praksis mv. Vi har ikke i forbindelse med udarbejdelsen af notatet inddraget specialister i færøsk skatteret eller færøsk fiskeriret.

Vi har ved udarbejdelsen af notatet ikke forholdt os til de økonomiske og politiske ulemper ved at opstille krav om tilknytning til Færøerne og krav om, at overskud ikke tilfalder personer og selskaber uden for Færøerne, herunder konsekvenserne for fremskaffelsen af kapital til investeringer. Vores anbefalinger er af samme årsag alene anbefalinger til forhold, der bør overvejes nøjere.

2. Sammenfatning

I notatet har vi undersøgt følgende forhold og peget på følgende problemer:

I *afsnit 3* har vi undersøgt reglerne om fuld skattepligt og dobbeltdomicil. Ifølge de nugældende regler i fiskeriloven er det en betingelse, at personen eller selskabet er undergivet fuld skattepligt, men ikke at personen eller selskabet er skattemæssigt hjemmehørende efter dobbeltbeskatningsoverenskomsterne.

Det *kan* indebære en risiko for, at overskud fra fiskeri ikke beskattes på Færøerne, hvis der er tale om en person eller et selskab, som samtidigt er fuldt skattepligtig til en anden stat og efter en dobbeltbeskatningsoverenskomst er hjemmehørende i den anden stat.

Endvidere kan de færøske regler eventuelt indebære et problem i forhold til den politiske målsætning fra kommissoriet om, at ejerne af fiskefartøjer skal have en stærk tilknytning til Færøerne. Kravet om fuld skattepligt forhindrer således ikke, at en person kan have en større tilknytning og centrum for sine livsinteresser i en anden stat, og heller ikke at et selskab kan have sin ledelsens sæde i en anden stat. Reglerne forhindrer således ikke, at overskud fra fiskeri på Færøerne oppebæres af personer og selskaber, som har en stærkere tilknytning til andre stater end til Færøerne.

Vi angiver i afsnittet løsningsforslag.

I *afsnit 4* om transfer pricing er det vores vurdering, at den gældende regel om, at transaktioner skal ske i overensstemmelse med armslængdeprincippet, sikrer hjemmel til at *skattemæssigt* korrigere, hvis der handles til priser og på vilkår, som uafhængige parter ikke ville have handlet til. Vi vurderer på denne baggrund ikke, at der skulle være noget påtrængende behov for at indføre nye bestemmelser om hjemmel til skattemæssig korrektion (bortset fra om afgrænsningen af den personkreds, der omfattes, jf. nedenfor).

Vi har ikke undersøgt, om der er behov for en skærpelse af reglerne om dokumentationspligt.

Vi har forstået, at det i Kommissionen overvejes at etablere en ordning, hvor prisen for fiskerirettigheder opgøres som en procentdel af bruttofortjenesten eller omsætningen fra fiskeriet. Vi påpeger i afsnittet, at de incitament til ikke at handle på armslængdevilkår, der herved kan blive skabt i fiskeriloven, har en vis lighed med de incitament, der i skatteloven har ført til indførelsen af en særlig armslængderegulering. Det bør – hvis en sådan ordning indføres – overvejes, om lignende armslængdebestemmelser, som gælder i skatteloven, også bør finde anvendelse i forhold til fastlæggelsen af betalingen for fiskerirettigheder. Det bør endvidere overvejes, om størrelsen af betalingen for fiskerirettigheder kan knyttes til andre mere objektive kriterier end den enkelte fiskers bruttofortjeneste/omsætning for at undgå at skabe et sådant incitament.

I *afsnit 5* vurderer vi, at det er tvivlsomt, om de færøske transfer pricing-regler finder anvendelse, hvis der fx er samhandel mellem på den ene side en skattemæssigt transparent enhed eller investorer heri og et aktieselskab, uanset alle aktierne i aktieselskabet ejes af den skattemæssigt transparente enhed. Ligeledes er det tvivlsomt, om transfer pricing-reglerne fx finder anvendelse, hvis to selskaber ejer aktierne i et aktieselskab med 50 % hver, men der mellem aktionærerne er indgået en aftale om fælles bestemmende indflydelse. Det bør overvejes at udvide kredsen af personer, der omfattes af reglerne.

I *afsnit 6* om begrænsning af fradragsretten for finansieringsudgifter konstateres, at der i færøsk skattelovgivning alene er begrænsninger efter reglerne om tynd kapitalisering. Der redegøres kort for andre former for regler om begrænsning i adgangen til at fradrage finansieringsudgifter, som er indført i dansk skatteret, og som foreslås indført i OECD og EU.

Ved vurderingen af de færøske regler er det efter vores opfattelse væsentligt at holde sig de forskellige formål for øje.

I forhold til *skattelovgivningen* er formålet med regler om begrænsning af fradragsretten for finansielle udgifter først og fremmest at beskytte den færøske skattebase mod udhuling i form af fradrag for finansielle udgifter.

I forhold til *fiskerilovgivningen* forstår vi, at der er et politisk ønske om, at personer og selskaber fra udlandet ikke må eje selskaber, der fisker i færøsk farvand. Af citatet fra kommissoriet ovenfor forstår vi, at det endvidere er et politisk ønske, at overskuddet fra færøsk fiskeri ikke blot formelt, men også reelt skal tilfalder ejere, der er hjemmehørende på Færøerne. Ud fra denne antagelse er det vores vurdering, at de gældende regler indeholder muligheder for at yde lån, som bør give anledning til nøje overvejelser.

Regler som fx de danske regler om fradragsbegrænsning i form af renteloft og/eller EBIT, eller regler som de EBITDA-regler, der foreslås indført på EU-plan, vil kunne imødegå udhuling af *skattegrundlaget*. Det er imidlertid vigtigt at påpege, at regler om begrænsning af fradragsretten for finansielle udgifter, er komplicerede både for skatteyderne og for skattemyndighederne. Endvidere bør det også indgå i overvejelserne, at jo flere restriktioner, der indføres, og jo mere den skattemæssige fradragsret begrænses, desto vanskeligere og dyrere bliver det for de færøske fiskerivirksomheder at skaffe den nødvendige finansiering. Det er derfor vores anbefaling, at sådanne regler kun indføres efter grundige overvejelser og kun, såfremt de vurderes at være nødvendige.

De nævnte regler forhindrer ikke, at overskuddet (efter skat) reelt tilfalder personer og selskaber, som er hjemmehørende uden for Færøerne. Regler om begrænsning af, hvilke former for lån der kan optages fra udlandet, er ikke sædvanlige i små, åbne økonomier. Såfremt det anses som et problem, at overskuddet ved færøsk fiskeri via udformningen af lån tilfalder udenlandske selskaber og personer, som ikke er kontrollerede parter, kan flere løsninger overvejes.

I *afsnit 7* redegøres der for forskellige former for begrænsning i adgangen til at udnytte skattemæssige underskud fra tidligere år. Problemstillingen om skattemæssige underskud er en problemstilling, som alene knytter sig til beskatningen af virksomhederne og Færøernes skatteprovenu.

Eventuelle begrænsninger i adgangen til at overføre skattemæssige underskud er en generel problemstilling og ikke en problemstilling, som særligt knytter sig til fiskerierhvervet. Det bør derfor nøje overvejes, om der er behov for særlige begrænsninger i adgangen til at udnytte skattemæssige underskud i forhold til ét erhverv.

Det giver internationalt set anledning til betydelig diskussion om, og i hvilket omfang, det bør tillades at fremføre skattemæssige underskud. Vi anbefaler, at der ved vurderingen af, om der bør indføres særlige værn om skattemæssige underskud i tilknytning til en fiskerireform, fokuseres på, i hvilket omfang det bør være muligt at modregne et skattemæssigt underskud med overskud fra fiskeri. Den liberale adgang til at fremføre skattemæssige underskud, som fx er opstået i et selskab, uanset der sker ejerskifte af ejerne i selskabet, kan eventuelt føre til, at overskud fra fiskerivirksomhed reelt ikke beskattes som følge af det fremførte skattemæssige underskud. Hvis dette anses som et problem, angives mulige løsningsforslag.

3. **Fuld skattepligt og dobbelt domicil**

Ifølge de nugældende regler om erhvervsmæssigt fiskeri, Lagtingslov nr. 28 fra 10. marts 1994 om erhvervsmæssigt fiskeri, (herefter *fiskeriloven*) kan udlændinge kun i begrænset omfang eje et fiskefartøj under færøsk flag.

For fysiske personer gælder det, at disse skal have fast tilknytning til Færøerne, alle skal have været registreret i folkeregisteret på Færøerne de seneste 2 år, og alle skal være fuldt skattepligtige på Færøerne.

For selskaber gælder, at selskabsdeltagere, der ejer mindst 2/3 af egenkapitalen og stemmerettighederne i selskabet, skal opfylde de samme krav, som der stilles til fysiske personer. Mindst 2/3 af selskabets bestyrelse skal bestå af personer, der er registreret i det færøske folkeregister og er fuldt skattepligtige til Færøerne, og denne tredjedel skal have beslutningsretten i selskabet.

Den gældende fiskerilov indeholder således en kobling til skatteretten, idet det er et krav, at ejere af færøske fiskefartøjer bor på Færøerne og er fuldt skattepligtige til Færøerne.

Med hensyn til kravet om fuld skattepligt kan der imidlertid opstå situationer, hvor et skattesubjekt, det vil sige en fysisk eller juridisk person (selskab mv.), er fuldt skattepligtig til både Færøerne og en anden jurisdiktion. Det bemærkes, at der i notatet benyttes betegnelsen "en anden stat" som betegnelse på en anden skattejurisdiktion, dvs. en anden stat (fx Norge eller Sverige), Grønland eller Danmark, idet de danske skatteregler ikke omfatter Færøerne eller Grønland.

3.1. **De færøske regler om fuld skattepligt for personer og problemstillingen om dobbelt domicil**

I henhold til Lagtingslov nr. 86 fra 1. september 1983 om landsskat og kommuneskat (herefter *skatteloven*) § 1, påhviler fuld skattepligt

- Enhver person, der har bopæl på Færøerne.
- Studerende og lærlinge udenlands, der inden studierne eller læren har haft fast bopæl på Færøerne i mindst 4 år.
- Enhver person, der uden at have bopæl på Færøerne med eller uden afbrydelse opholder sig her i mindst 180 dage inden for et tidsrum af 12 måneder.
- Enhver person, der gør tjeneste ombord på færøsk skib efter senest at have været fuldt skattepligtig til Færøerne.

I de tilfælde, hvor andre lande har lignende regler om fuld skattepligt, kan der opstå situationer, hvor en person er fuldt skattepligtig til Færøerne, men samtidig er fuldt skattepligtig til en anden stat. I det tilfælde vil personen således være fuldt skattepligtig til begge lande og dermed som udgangspunkt være undergivet dobbeltbeskatning.

Til undgåelse af dobbeltbeskatning har Færøerne indgået en række dobbeltbeskatningsoverenskomster. Dobbeltbeskatningsoverenskomsterne indgået med Indien, UK, Schweiz, Grønland og de Nordiske lande gælder både fysiske personer og selskaber, mens overenskomsterne med Aruba, Bermuda, Britiske Jomfruøer, Cayman Islands, De nederlandske, Guernsey og Jersey alene omfatter fysiske personer. Derudover er der med disse lande indgået overenskomster for så vidt angår erhvervsmæssig indkomst ved international skibs- og luftdrift.

Beskatningsretten til indkomst er i dobbeltbeskatningsoverenskomster normalt fordelt således, at den stat, hvor den pågældende *ikke* er hjemmehørende (kildelandet) kun kan beskatte indkomst, som kildelandet udtrykkeligt er tildelt beskatningsretten til. Domicillandet efter overenskomsten kan som udgangspunkt beskatte globalindkomsten, men skal så indrømme lempelse (credit eller eksemption) i det omfang, der er tildelt kildelandet en beskatningsret.

Hvis en person er fuldt skattepligtig til fx Færøerne og en anden stat på samme tid, afgøres det typisk af en såkaldt dobbeltdomicilklausul, hvilken stat den pågældende skal anses for hjemmehørende i efter overenskomsten (hvormed den anden stat automatisk bliver kildeland efter overenskomsten). I henhold til OECD's Modeloverenskomst¹ artikel 4, stk. 2, afgøres beskatningsretten efter følgende regler:

- ”a) han skal anses for kun at være hjemmehørende i den stat, i hvilken han har en fast bolig til sin rådighed. Såfremt han har en fast bolig til sin rådighed i begge stater, skal han anses for kun at være hjemmehørende i den stat, med hvilken han har de stærkeste personlige og økonomiske forbindelser (midtpunkt for sine livsinteresser);
- b) kan det ikke afgøres, i hvilken af de to stater han har midtpunkt for sine livsinteresser, eller han har ikke en fast bolig til sin rådighed i nogen af staterne, skal han anses for kun at være hjemmehørende i den stat, i hvilken han sædvanligvis opholder sig;
- c) opholder han sig sædvanligvis i begge stater, eller har han ikke sådant ophold i nogen af dem, skal han anses for kun at være hjemmehørende i den stat, i hvilken han er statsborger;
- d) er han statsborger i begge stater, eller er han ikke statsborger i nogen af dem, vil de kompetente myndigheder i de to kontraherende stater afgøre spørgsmålet ved gensidig aftale.”

De af Færøerne indgåede dobbeltbeskatningsoverenskomster med Indien, UK, Schweiz, Grønland og de Nordiske lande samt de overenskomster, der alene omfatter fysiske personer (Aruba, Bermuda, Britiske Jomfruøer, Cayman Islands, De nederlandske, Guernsey og Jersey) indeholder tilsvarende bestemmelser.

Såfremt en person er fuldt skattepligtig til Færøerne, men hjemmehørende i en anden stat efter en dobbeltbeskatningsoverenskomst, vil Færøerne kun kunne beskatte indkomst, som overenskomsten udtrykkeligt har tildelt Færøerne beskatningsretten til. For erhvervsindkomst gælder, at Færøerne som kildeland kun kan beskatte indkomsten, såfremt betingelserne for et fast driftssted på Færøerne er opfyldt, og i så fald kun den indkomst, som er knyttet til det faste driftssted. Erhvervsindkomst, som ikke knytter sig til et fast driftssted på Færøerne, vil Færøerne derfor normalt være afskåret fra at beskatte, for så vidt angår de lande, der er indgået en dobbeltbeskatningsoverenskomst med. Endvidere gælder, at udenlandske medarbejdere, ansat hos en person (dvs. arbejdsgiveren), der kun er hjemmehørende i den anden stat, kun kan beskattes i Færøerne, hvis deres arbejdsgiver har et fast driftssted på Færøerne, eller de udenlandske medarbejdere opholder sig et vist antal dage om året i Færøerne (typisk mere end 183 dage inden for 12 måneder).

I dansk skatteret er der gennem årene indført en række regler, som regulerer en sådan problemstilling med dobbelt domicil. Reglerne er typisk udformet således, at der er knyttet tilsvarende konsekvenser til at blive hjemmehørende i en anden stat, som hvis man opgiver fuld skattepligt, f. eks. regler om begrænsning i adgangen til skattemæssige fradrag, udløsning af fraflytningsskat mv.²

Den færøske skattelovs, indeholder en særlig bestemmelse om fradragsbegrænsning for udgifter, som vedrører indtægter, Færøerne ikke kan beskatte. Skatteloven § 1, stk. 3 har følgende formulering:

”Personer, selskaber og fonde m.v., som i henhold til dobbeltbeskatningsoverenskomster er hjemmehørende i Danmark, Grønland eller andet land, kan kun fratække udgifter, som vedrører indkomstkilder, som Færøerne efter overenskomster kan beskatte.”

¹ OECD (2014). Modeloverenskomst til undgåelse af dobbeltbeskatning, for så vidt angår indkomst- og formueskatter.

² Se fx kildeskattelovens § 10. ”Ophører en person med at være skattepligtig efter § 1 Eller bliver en person efter bestemmelserne en dobbeltbeskatningsoverenskomst hjemmehørende i en fremmed stat, på Færøerne eller i Grønland, anses... ” Andre bestemmelser med lignende formuleringer er bl.a. kildeskattelovens § 1, stk. 2, aktieavancebeskatningslovens § 38, kursgevinstlovens § 37, og ligningslovens § 28, stk. 4.

Bestemmelsen har samme formål som de danske regler i kildeskattelovens § 1, stk. 2 og selskabsskattelovens § 9, stk. 1, 2. punktum, nemlig at sikre at der ikke indrømmes fradrag for udgifter, som knytter sig til indtægter, Færøerne ikke kan beskattes på grund af overenskomsten. Bestemmelsen sikrer imidlertid ikke, at indkomst fra fiskeri faktisk kan beskattes på Færøerne.

3.2. De færøske regler om fuld skattepligt for selskaber og problemstillingen om dobbelt domicil

Lignende overvejelser gør sig gældende for selskaber. Selskabers fulde skattepligt til Færøerne følger af skattelovens § 1, stk. 1. Heraf fremgår det, at indregistrerede aktieselskaber og andre kapitalselskaber, hvor ikke alle deltagerne hæfter personligt for selskabets forpligtelser, er fuldt skattepligtige til Færøerne.

Af skattelovens § 1, stk. 2 fremgår, at selskaber omfattet af stk. 1 er fuldt skattepligtige til Færøerne, uanset at de er indregistreret i Danmark, Grønland eller andet land, hvis den virkelige ledelse har sit sæde på Færøerne.

Der kan opstå en situation, hvor et selskab er fuldt skattepligtigt til Færøerne og en anden stat på samme tid, fx som følge af, at selskabet er indregistreret på Færøerne, men har ledelsens sæde i en anden stat (eller omvendt er indregistreret i en anden stat, men har ledelsens sæde på Færøerne).

I OECD's modeloverenskomsts artikel 4, stk. 3, er det bestemt, at man i en sådan situation skal anse selskabet for – efter overenskomsten - at være hjemmehørende i den stat, hvor ledelsens sæde er placeret. En tilsvarende bestemmelse findes i de dobbeltbeskatningsoverenskomster, der er indgået mellem Færøerne og Indien, UK, Schweiz, Grønland og de Nordiske lande.

Hvis et selskab er hjemmehørende i en anden stat, kan Færøerne (uanset den fulde skattepligt til Færøerne efter skatteloven) kun beskattes indkomst, som kildelandet efter overenskomsten udtrykkeligt er tildelt beskatningsretten til. Erhvervsindkomst, som ikke knytter sig til et fast driftssted på Færøerne, vil Færøerne typisk være afskåret fra at beskattes i en sådan situation. Endvidere gælder, at udenlandske medarbejdere ansat af et selskab kun kan beskattes i Færøerne, hvis selskabet har et fast driftssted på Færøerne, eller de udenlandske medarbejdere opholder sig et vist antal dage om året i Færøerne (typisk mere end 183 dage inden for 12 måneder).

3.3. Problem vedrørende sikring af færøske beskatning

Fiskerilovens krav om fuld skattepligt til Færøerne sikrer intern hjemmel til at beskattes indkomst fra fiskeri. Såfremt en person eller et selskab samtidigt er fuldt skattepligtig til en anden stat og efter en dobbeltbeskatningsoverenskomst er hjemmehørende i en anden stat, vil Færøerne være afskåret fra at beskattes den indkomst, som ikke knytter sig til et fast driftssted på Færøerne.

En sådan situation kan fx opstå ved, at en person bevarer sin bopæl på Færøerne samtidigt med, at han opretter en ny bopæl i en anden stat (fx Norge eller Danmark), hvor han har sit centrum for livsinteresser. Eller ved, at et selskab, som er indregistreret på Færøerne har ledelsens sæde i en anden stat.

Kravet i fiskerilovens § 7, stk. 2 om, at den pågældende skal have fast tilknytning til Færøerne og skal have været registreret i folkeregisteret på Færøerne de seneste 2 år, vil – hvis man sammenligner med erfaringerne fra Danmark – næppe være et tilstrækkeligt værn. I Danmark er erfaringen, at folkeregisterlovgivningen forfølger andre formål, og at man herudover ikke i skattelovgivningen kan forlade sig på, at registreringerne er korrekte.

Vi har ikke mulighed for at vurdere, om betingelserne for fast driftssted altid vil være opfyldt for fiskere, der får tildelt fiskeritilladelser, og om det i givet fald er al indkomst fra fiskeri i det færøske farvand, som vil skulle allokere til et sådant fast driftssted. Det kræver en nærmere vurdering baseret på de faktiske forhold.

Vi skal derfor pege på, at den omstændighed, at der alene stilles krav om fuld skattepligt til Færøerne i fiskeriloven, men ikke samtidigt stilles krav om, at personen eller selskabet også skal være hjemmehørende efter indgåede dobbeltbeskatningsoverenskomster, indebærer en risiko for, at Færøerne kan blive afskåret fra at beskattes overskud fra færøsk fiskeri, hvis fiskeriet ikke i sin helhed er knyttet til et fast driftssted på Færøerne.

3.4. Problem vedrørende fiskerilovens tilknytningskrav

De færøske regler kan eventuelt indebære et problem i forhold til den politiske målsætning fra kommissoriet om, at ejerne af fiskefartøjer skal have en stærk tilknytning til Færøerne. Kravet om fuld skattepligt forhindrer således ikke, at en person kan have en større tilknytning og centrum for sine livsinteresser i en anden stat, og heller ikke, at et selskab kan have sin ledelsens sæde i en anden stat.

Reglerne forhindrer således ikke, at overskud fra fiskeri på Færøerne oppebæres af personer og selskaber, som har en stærkere tilknytning til andre stater end til Færøerne.

3.5. Løsningsforslag

Vi anbefaler, at det overvejes, om der bør indføres regler med henblik på at sikre, at overskud fra fiskeri beskattes på Færøerne, også hvor der er indkomst, som ikke er knyttet til et fast driftssted på Færøerne.

Endvidere anbefaler vi, at det med henblik på at opfylde den politiske målsætning fra kommissoriet om, hvem der skal have overskuddet for fiskeri på Færøerne, overvejes, om der i fiskeriloven bør indsættes et andet eller et supplerende krav end kravet om fuld skattepligt til Færøerne.

En regel herom kan udformes på flere måder. Nedenfor angives eksempler:

- Reglen kan udformes således, at den fulde skattepligt ophører, hvis den pågældende efter en dobbeltbeskatningsoverenskomst bliver hjemmehørende til en anden stat. Færøerne vil, når den anden overenskomststat er domicilland efter overenskomsten, alligevel være begrænset i sin ret til at beskatte efter overenskomsten. Fordelen ved en sådan regel er, at den er relativt simpel, men det er en ulempe, at en sådan regel kan få utilsigtede konsekvenser, fx hvis en person mister personfradrag, mulighed for rentefradrag osv., eller hvis der i anden lovgivning er knyttet konsekvenser til, at en person er undergivet fuld skattepligt. I Danmark blev en sådan regel foreslået ved lovforslag L 35 af 2. november 1994, men man valgte (som i den færøske skattelovs § 1, stk. 3), i stedet at knytte særlige retsvirkninger til den omstændighed, at en person efter en overenskomst bliver hjemmehørende i en anden stat.
- Reglen (eller reglerne) kan – som i skattelovens § 1, stk. 3 og som i dansk skattelovgivning – udformes således, at der knyttes særlige retsvirkninger til, at en person eller et selskab efter en dobbeltbeskatningsoverenskomst er hjemmehørende i en anden stat. Man kan fx udforme reglen således, at den pågældende i relation til fiskeriloven ikke opfylder betingelserne, dvs. at man i denne sammenhæng (men ikke nødvendigvis i andre sammenhænge) sidestiller det at være hjemmehørende i en anden stat efter en overenskomst med at have opgivet sin fulde skattepligt.
- Endelig kan det mere vidtgående – for at sikre forankringen til Færøerne i fiskeriloven – overvejes, om der også bør gælde en tilsvarende regel, selv om der konkret ikke er indgået en dobbeltbeskatningsoverenskomst med den anden stat. Reglen kunne fx udformes således, at den pågældende person ikke opfylder betingelserne i fiskeriloven, hvis personen har sit centrum for livsinteresser uden for Færøerne eller et selskab har sin ledelsens sæde og/eller registrering uden for Færøerne.

Vi skal også pege på, at man – hvis det vurderes, at indkomst fra fiskeri i færøsk farvand i praksis altid vil være knyttet til et fast driftssted på Færøerne, selv om den pågældende person eller selskab måtte være hjemmehørende i udlandet – kan overvejes, om kravet om fuld skattepligt i fiskeriloven bør opgives. Personer og selskaber, som ikke er undergivet fuld skattepligt, er i medfør af skattelovens 2, stk. 1, litra d, omfattet af begrænset skattepligt for indkomst fra et fast driftssted på Færøerne. I stedet kan de tilknytningskriterier, der ønskes i fiskeriloven, så udformes uafhængigt af de skattemæssige kriterier.

4. Transfer pricing

4.1. Transfer pricing i skattelovgivningen

Som en del af analysen af, hvorvidt de nuværende færøske værnsregler i skattelovgivningen er tilstrækkelige til at hindre, at overskud fra færøsk fiskeri føres ud af landet til udenlandske investorer, er det relevant at overveje de færøske transfer pricing-regler.

Udtrykket ”transfer pricing” dækker traditionelt over regler og praksis i forbindelse med fastsættelse af afregningspriser ved udveksling af aktiver og ydelser mellem interesseforbundne parter. På Færøerne er udtrykket transfer pricing imidlertid – som i Danmark - udvidet til også at omfatte transaktioner mellem koncernforbundne færøske selskaber.

Det er et grundprincip i den færøske skattelov, jf. skattelovens § 37a, at transaktioner mellem interesseforbundne parter skal finde sted i overensstemmelse med armslængdeprincippet, det vil sige til priser og vilkår, der kunne være opnået, hvis transaktionerne havde fundet sted mellem uafhængige parter. Dette princip gælder både for indenlandske transaktioner og for transaktioner på tværs af landegrænser.

Reglen om, at transaktioner skal ske i overensstemmelse med armslængdeprincippet, sikrer hjemmel til at *skattemæssigt* korrigere, hvis der handles til priser og på vilkår, som uafhængige parter ikke ville have handlet til.

Ud over skattelovens § 37a har vi forstået, at den færøske skattelovgivning bygger på tilsvarende principper, som fastslået i den danske statsskattelovs §§ 4-6. Endvidere har Højesteret senest med dommen SKM.2016.16H fastslået, at der også i forhold til den færøske skattelovgivning kan være mulighed for at anlægge en helhedsbedømmelse og kvalificere gennemførte transaktioner i forhold til den skatteretlige regel. I dommen anså Højesteret overdragelse af aktier til et nystiftet holdingselskab som udbytte i skattemæssig henseende.

Vi vurderer på denne baggrund ikke, at der skulle være noget påtrængende behov for at indføre nye bestemmelser om hjemmel til skattemæssig korrektion. Se dog nedenfor i afsnit 4 om afgrænsningen af den personkreds, der omfattes af skattelovens § 37a.

For at sikre, at de færøske skattemyndigheder har mulighed for at undersøge, om der er handlet på armslængdevilkår, er det nødvendigt, at der er dokumentationspligt. Vi kan forstå, at skattelovens § 118 a, stk. 1, indeholder pligt til i selvangivelsen at afgive oplysninger om art og omfang af kontrollerede transaktioner, men har ikke i øvrigt undersøgt, om der er behov for en skærpelse af disse regler.

4.2. Transfer pricing i fiskeriloven

Vi har forstået, at det i Kommissionen overvejes at etablere en ordning, hvor prisen for fiskerirettigheder opgøres som en procentdel af bruttofortjenesten eller omsætningen fra fiskeriet.

En sådan ordning forudsætter, at indkomsten/omsætningen er korrekt opgjort, og at der handles til markedspriser (armslængdepriser).

Hvis ordningen udformes, så den afgørende faktor for fiskerirettigheden bliver fiskerens bruttofortjeneste eller omsætning, kan en sådan ordning skabe et incitament til at allokere indkomst til andre enheder end den enhed, der skal have fiskerirettigheden for på den måde at sænke prisen på fiskerirettigheden.

Allokeringen af indkomst fra fiskeren kunne fx ske ved at handle med en fiskefabrik, som ikke er uafhængig, til kunstigt lave priser for på den måde at sænke bruttofortjenesten/omsætningen.

De incitamenter til ikke at handle på armslængdevilkår, der herved kan blive skabt i fiskeriloven, har en vis lighed med de incitamenter, der i skatteloven har ført til indførelsen af en særlig armslængderegulering.

Det bør – hvis en sådan ordning indføres – overvejes, om lignende armlængdebestemmelser, som gælder i skatteloven, også bør finde anvendelse i forhold til fastlæggelsen af betalingen for fiskerirettigheder. Det bør endvidere overvejes, om størrelsen af betalingen for fiskerirettigheder kan knyttes til andre objektive kriterier end den enkelte fiskers bruttofortjeneste/omsætning for at undgå at skabe et sådant incitament.

5. Kredsen af foretagender, der omfattes af værnsregler om transfer pricing mv.

5.1. De gældende regler om afgrænsningen af de omfattede personer og selskaber

Armslængdeprincippet omfatter ifølge skattelovens § 37a skattepligtige, som

- kontrolleres af udenlandske personer eller selskaber
- selv kontrollerer selskaber
- er koncernforbundne med et selskab
- har et fast driftssted beliggende i udlandet
- er en person eller et selskab hjemmehørende i udlandet, som har et fast driftssted i Færøerne.

Ved begrebet ”kontrol” forstås direkte eller indirekte ejerskab til mere end 50 % af aktiekapitalen eller rådighed over mere end 50 % af stemmerne i et selskab. Selskaber, hvor samme kreds af aktionærer har bestemmende indflydelse, anses ligeledes for koncernforbundne.

Set i lyset af den globale udvikling og tendenser inden for komplicerede ejerstrukturer, bør det overvejes, hvorvidt kredsen af foretagender, der omfattes af armslængdeprincippet, er tilstrækkeligt bredt defineret.

På internationalt plan fremgår armslængdeprincippet af OECD's modeloverenskomst artikel 9, der omhandler reguleringer af fortjeneste, der kan foretages i skattemæssig henseende i tilfælde, hvor der mellem forbundne foretagender (moder-/datterselskaber og selskaber under fælles kontrol) er foretaget transaktioner, der ikke er sket på armslængdevilkår. Kredsen af foretagender, der omfattes, er ikke nærmere defineret.

Den danske skattelovgivning indeholder til gengæld en udvidet definition af koncernbegrebet i værnsregler, herunder transfer pricing-regler.

I dansk skattelovgivning er armslængdeprincippet lovfæstet i ligningslovens § 2. Bestemmelsen svarer i vidt omfang til den færøske, dog er koncerndefinitionen, det vil sige kredsen af foretagender, der omfattes, udvidet på to væsentlige punkter:

1. Selskaber og foreninger, der ikke efter danske skatteregler anses for at være selvstændige skattesubjekter (fx interessentskaber, kommanditselskaber eller partnerselskaber), omfattes af bestemmelsen, når de udøver bestemmende indflydelse over en skattepligtig, og når deres forhold er reguleret af selskabsretlige regler, en selskabsaftale eller en foreningsvedtægt.
2. Ved vurderingen af om en selskabsdeltager har kontrol over en juridisk person medregnes ejerandel og stemmerettigheder, som indehaves af andre selskabsdeltagere, med hvem selskabsdeltageren har en aftale om udøvelse af fælles bestemmende indflydelse.

Udvidelsen blev indført i 2006 på baggrund af en stigning i opkøb af danske virksomheder af danske og udenlandske kapitalfonde. Opkøbene blev typisk foretaget gennem et til lejligheden oprettet dansk holdingselskab med en høj grad af lånefinansiering og dermed betydelige renteudgifter for på den måde at nedbringe den danske sambeskatningsindkomst³.

Kapitalfondene (private equity fondene) er typisk organiseret som kommanditselskaber, som efter dansk skatteret anses som transparente enheder, og således ikke selvstændige skattesubjekter. I transparente enheder, er det de enkelte deltagere, der er skattepligtige. Kapitalfondene blev derfor ikke omfattet af de

³ Der gælder obligatorisk sambeskatning for danske selskaber og danske faste driftssteder af udenlandske selskaber, der tilhører samme koncern.

eksisterende værnsregler til begrænsning af international skatteplanlægning, da ingen af investorerne typisk ejer mere ned 50 % af kapitalen eller stemmerne i det danske holdingselskab.

Ved lovændringen sidestillede man derfor transparente enheder (partnerselskaber, kommanditselskaber, interessentselskaber mv.) med selvstændige skattesubjekter, således at transaktioner mellem kapitalfonden og dets danske datterselskab omfattes af reglerne om transfer pricing. Udvidelsen af koncerndefinitionen gælder også reglerne om tynd kapitalisering og kildeskat på renter.

For at sikre at bestemmelsen også finder anvendelse, når et opkøb foretages af flere kapitalfonde med fælles ledelse, udvidede man kontrolbegrebet til at omfatte aftaler om fælles ledelse. Kapitalfonde, der foretager en fælles investering, vil ofte aftale fælles bestemmende indflydelse. De deltagende kapitalfonde vil således i forbindelse med den fælles investering typisk aftale fælles retningslinjer på en række områder, fx i form af en aktionæroverenskomst. Med udvidelsen blev det således sikret, at transaktioner mellem det danske datterselskab og kapitalfonde også omfattes af koncerndefinitionen i de tilfælde, hvor flere kapitalfonde foretager en investering sammen.

Såvel direkte som indirekte selskabsdeltagere vil blive anset for at have bestemmende indflydelse i det fællesejede selskab. Det er således ikke muligt at undgå at blive omfattet af bestemmelsen ved at indskyde et mellemliggende holdingselskab.

5.2. Problem og forslag til løsning

Således som den færøske lovgivning om afgrænsningen af den kreds, der omfattes af transfer pricing-reglerne er udformet, er det tvivlsomt, om bestemmelserne finder anvendelse, hvis der fx er samhandel mellem på den ene side en skattemæssigt transparent enhed eller investorer heri og et aktieselskab, uanset alle aktierne i aktieselskabet ejes af den skattemæssigt transparente enhed. Ligeledes er det tvivlsomt, om transfer pricing-reglerne fx finder anvendelse, hvis to selskaber ejer aktierne i et aktieselskab med 50 % hver, men der mellem aktionærerne er indgået en aftale om fælles bestemmende indflydelse.

Det bør overvejes at udvide afgrænsningen af kredsen, der omfattes. Dette bør ikke blot overvejes i forhold til skatteloven, men også i forhold til fiskeriloven, idet der vil kunne opstå incitamentter til forvridninger i forhold til de beløb, der skal betales for fiskerilicenser, jf. ovenfor i afsnit 4.

Til selve lovtæksten kan der søges inspiration i den danske lovtækt.

6. Begrænsning af fradragsret for finansieringsudgifter

De nuværende færøske fiskeriregler begrænser udenlandske investorers adgang til ejerskab og bestemmende indflydelse i færøske fiskeriselskaber, og vi forstår på kommissoriet, at det overvejes helt at afskære adgangen til udenlandsk ejerskab.

Udenlandske personer og selskaber vil således ikke have adgang til investering i egenkapital i færøske fiskeriselskaber. Det må derfor forventes, at udenlandske potentielle investorer i stedet vil undersøge muligheden for at "investere" ved i stedet at yde lån til færøske personer eller selskaber, ligesom omvendt færøske fiskere, som alternativ til at kunne tilbyde medejerskab til udenlandske investorer, vil søge at optage lån hos disse.

Af kommissoriet fremgår:

"Within the abovementioned, the Commission is to describe and evaluate how it can be ensured that the financial structure of a given company does not give away the power of decision making and the profit to foreign companies through loan agreements, other agreements, transfer pricing, thin capitalization and others.

The Commission is also to evaluate possible advantages and disadvantages, which may arise from too stringent impediments and demands to foreign finance and to provide possible solutions, which do not counter the objectives on Faroese power of decision making and ownership, as well as value creation in the Faroe Islands. For example, if it is possible that too stringent demands for foreign finance are an impediment for innovation in the Faroese fishing industry, if access to finance within the Faroese and international market is not sufficient."

Afkastet på gæld er renter og kursgevinster/kurstab. I modsætning til afkastet på egenkapital, det vil sige udbytte (og aktieavancer), er finansieringsudgifter fra gældsfinansiering typisk fradragsberettigede for låntager. Finansiering ved fremmedkapital flytter således beskatningen fra selskabsniveau til investorniveau, mens finansiering i egenkapital fastholder beskatning på selskabsniveau.

Det er dokumenteret, at skatteregler har betydning for, i hvilket selskab gælden i multinationale koncerner placeres, ligesom det er muligt at øge gældsniveauet i et selskab ved hjælp af koncernintern finansiering. Et højt gældsniveau betyder høje renteudgifter, der kan fradrages i den skattepligtige indkomst og dermed reducere den skat, der skal betales i det enkelte land. Dette vil særligt være tilfældet, hvor det rentebetalende land ikke opkræver kildeskat af rentebetalinger til udlandet.

Incitament til at placere gæld i en bestemt jurisdiktion er derfor oftest størst i lande med forholdsmæssig høj beskatning. På den måde skabes der grobund for udflytning og tab af skatteprovenu ved øget gældssætning.

Regler til begrænsning af fradrag for finansieringsudgifter, der ligger ud over det, der må anses for nødvendigt til finansiering af selskabets drift og egne investeringer, er således et centralt element i hindring af udvanding af skattegrundlaget i et land. Regler om begrænsning af adgangen til at fradrage finansieringsomkostninger kan desuden bidrage til at svække incitamentet til gældsfinansiering, herunder ved ansvarlig lånekapital, af færøsk fiskeri, da renterne på gælden vil være en ikke fradragsberettiget omkostning for det færøske selskab, mens renteindtægten typisk vil være skattepligtig på investorniveau.

Det overordnede formål med sådanne regler er, at skabe overensstemmelse mellem fradragsretten for finansieringsudgifter og den økonomiske aktivitet.

Den færøske skattelovgivning indeholder en værnsregel mod tynd kapitalisering af færøske selskaber. Reglen findes i skattelovens § 37 b og medfører, at et færøsk selskab er tyndt kapitaliseret, når (1) selskabet har

kontrolleret gæld, og (2) selskabets samlede gæld – målt i forhold til selskabets egenkapital opgjort til handelsværdi ved udløbet af indkomståret – overstiger forholdet 4:1. Det betyder, at renteudgifter og kurstab på den del af den kontrollerede gæld, som ville skulle omkvalificeres til egenkapital, for at forholdet mellem fremmedkapital (gæld) og egenkapital ved indkomstårets udløb udgør 4:1 (svarende til en egenkapital, som udgør mindst 20 % af balancesummen), ikke kan fradrages ved opgørelsen af den skattepligtige indkomst.

Bestemmelsen omfatter alene kontrolleret gæld, det vil bl.a. sige moder-, datter- og søsterselskaber, og ekstern gæld, for hvilken et koncernforbundet selskab har stillet sikkerhed for. Som konsekvens af en mulig stigning af fremmedkapitalfinansiering kan det derfor være relevant at overveje at indføre regler, der ligeledes beskærer fradragsretten for finansieringer på ekstern gæld.

En anden svaghed ved reglen om tynd kapitalisering er, at den tager udgangspunkt i selskabets egenkapital, der kun er et indirekte mål for selskabets aktivitet, og som til dels kan manipuleres.

I den gældende fiskerilovs § 7, stk. 3, er det om kravet om færøsk ejerskab til selskaber bestemt, at der både skal tages højde for egenkapitalen og ansvarlig kapital. Vi forstår, at fiskeriloven ikke indeholder andre begrænsninger i forhold til, hvilke lån eller hvilke former for lån, der kan ydes til et færøsk selskab eller til en færøsk person.

Vi har i det følgende sammenholdt reglen i skatteloven § 37b med de danske regler for beskæring af finansieringsudgifter samt de anbefalinger, der på det seneste er givet fra OECD og Europa-Kommissionen som led i det omfattende BEPS-arbejde. Nedenfor i afsnit 6.3 vurderes de færøske regler.

6.1. Danske regler om rentefradragsbegrænsning

6.1.1. Tynd kapitalisering

Den danske værnregel om tynd kapitalisering findes i selskabsskattelovens § 11 og svarer i stort omfang til den færøske, dog er bestemmelsen afgrænset til kun at omfatte selskaber, hvis kontrollerede gæld udgør mere end 10 mio. kr. For at sikre at kapitalfonde, der opkøber danske virksomheder, omfattes af bestemmelsen, er koncerndefinitionen, som beskrevet ovenfor under afsnit 4, udvidet til også at omfatte selskaber og foreninger, der ikke efter danske skatteregler anses for at være selvstændige skattesubjekter, når de udøver bestemmende indflydelse over en skattepligtig, og når deres forhold er reguleret af selskabsretlige regler, en selskabsaftale eller en foreningsvedtægt.

I vurderingen af, hvorvidt der er tale om kontrolleret gæld, medregnes ejerandele og stemmerettigheder, som direkte eller indirekte indehaves af andre selskabsdeltagere, med hvem selskabsdeltageren har en aftale om udøvelse af fælles bestemmende indflydelse. Desuden medregnes ejerandele og stemmerettigheder, som indehaves af personlige aktionærer og nærtstående hertil samt fonde og trusts stiftet af selskabsdeltageren selv⁴.

I Danmark blev reglen om tynd kapitalisering indført i 1998 med det formål at modvirke en vilkårlig flytning af skattetilsvaret fra Danmark til udlandet ved, at danske datterselskaber af udenlandske selskaber finansieres med uforholdsmæssig stor fremmedkapital i forhold til egenkapitalen (såkaldt *tynd kapitalisering*). Reglen blev indført sammen med armslængdeprincippet i ligningslovens § 2 til sikring af, at koncerner ikke opnår fordele, der afviger fra markedsvilkår for såvel gældsforholdet som vilkårene heri.

Reglen indebærer, at tyndt kapitaliserede selskabers adgang til at fradrage renter og kurstab på kontrollerede lån beskæres.

⁴ Ligningslovens § 2, stk. 2, 2.-6. pkt.

Som modstykke til at debitorselskabets fradragsret beskæres efter SEL § 11, vil det danske kreditorselskab ikke blive beskattet af de modtagne renter. Denne skattefrihedsregel gælder dog ikke, såfremt der er tale om en ekstern långiver.

6.1.2. "Renteloft" – selskabsskattelovens § 11 B

I 2007 indførtes nye regler om begrænsning af rentefradragsretten for finansieringsudgifter til supplement til reglerne om tynd kapitalisering. Disse regler findes i selskabsskattelovens § 11 B om beskæring af nettofinansieringsudgifter af al gæld, der overstiger et renteloft bestemt af en standardfinansiering af de skattemæssige værdier (renteloftreglen) og § 11 C om beskæring af nettofinansieringsudgifter, der nedbringer den skattepligtige indkomst før nettofinansieringsudgifter med mere end 80 % (EBIT-reglen⁵).

Baggrunden for indførelsen af renteloftreglen og EBIT-reglen var et ønske om at forhindre, at danske selskaber, som opkøbes af særligt udenlandske kapitalfonde, overgår til ikke at betale dansk skat på grund af fradrag for omkostningerne til finansiering af købet af aktierne i de pågældende danske selskaber.

Det er imidlertid alle selskaber, der undergives almindelig selskabsbeskatning, som omfattes af bestemmelsen. Dette medfører, at såvel fuldt skattepligtige selskaber, herunder kapitalselskaber med ledelsens sæde i Danmark, som faste driftssteder og faste ejendomme tilhørende udenlandske selskaber er omfattet af bestemmelserne.

Reglerne skal sikre, at finansieringsudgifter uden tilknytning til de indkomstskabende aktiviteter ikke fradrages i den skattepligtige indkomst.

Til forskel fra reglerne om tynd kapitalisering i SEL § 11 omfatter fradragsbeskæringen efter SEL § 11 B og § 11 C ikke alene udgifter vedrørende kontrolleret gæld, men renter mv. af al gæld – altså også gæld til uafhængige långivere. Beskæring og opgørelser heraf foretages på sambeskatningsniveau.

De finansieringsudgifter, der omfattes af reglerne, er summen af selskabets nettofinansieringsudgifter, herunder renteudgifter og kurstab mv. Nettofinansieringsudgifter er således nettoafkastet af finansielle aktier og gæld, mens afkast fra driftsrelaterede aktier og passiver udeholdes. Nettofinansieringsudgifterne omfatter ikke alene afkast på almindelig gæld, men også afkast på andre gældsbaseerede finansielle instrumenter.

Der foretages først fradragsbeskæring i henhold til reglerne om tynd kapitalisering, jf. ovenfor. Dernæst vil de resterende nettofinansieringsudgifter, der overstiger en bundgrænse på 21,3 mio. kr., blive beskåret efter renteloftsreglen.

Fradraget for nettofinansieringsudgifter kan i henhold til renteloftet maksimalt udgøre et beløb, der svarer til en standardrente på p.t. 3,4 % (gælder for indkomståret 2016) af selskabets aktiver, opgjort efter særlige regler.

Der findes særlige regler for fremførelse af beskårne nettokurstab, og der sker ikke fradragsbeskæring, i det omfang nettofinansieringsudgifterne består af nettokurstab på fordringer, som overstiger indkomstårets renteindtægter.

6.1.3. "EBIT-reglen" – selskabsskattelovens § 11 C

Såfremt selskabets nettofinansieringsudgifter efter fradragsbeskæring efter tynd kapitaliseringreglen og renteloftreglen overstiger 21,3 mio. kr., kan der ske fradragsbeskæring efter EBIT-reglen. Efter denne regel reduceres de enkelte selskabers nettofinansieringsudgifter forholdsmæssigt, i det omfang det enkelte selskabs nettofinansieringsudgifter overstiger 80 % af selskabets skattepligtige indkomst før nettofinansieringsudgifter. Nettofinansieringsudgifter, der beskæres efter EBIT-reglen, fremføres til fradrag i efterfølgende år uden tidsbegrænsning.

⁵ Det skattemæssige EBIT fastlægges ved at tillægge den skattepligtige indkomst indkomstårets nettofinansieringsudgifter.

6.2. *Anbefalinger fra OECD og Europa-Kommissionen til indførelse af regler om rentefradragsbegrænsning*

6.2.1. *OECD's anbefalinger*

OECD's Base Erosion and Profit Shifting (BEPS)-projekt er drevet af en antagelse om, at betydeligt skatteprovenu tabes på grund af virksomheders skatteplanlægning og målrettede udhuling af den skattepligtige indkomst og/eller flytning af overskud til jurisdiktioner, hvor de er underlagt mere favorabel beskatning. OECD har identificeret en række problemstillinger og løsningsmuligheder til sikring af overensstemmelse mellem, hvor en virksomhed har sin værdiskabende aktivitet, og hvor virksomhedens overskud beskattes.

Som en central del af BEPS-projektet har OECD udarbejdet anbefalinger til værnsregler til hindring af koncerners udhuling af skattegrundlaget i enkelte jurisdiktioner ved tilførelse af uforholdsmæssig stor gæld og følgende afholdelse af renteudgifter. Disse forslag er sammen med OECD's baggrundsanalyser præsenteret i rapporten "*Limiting Base Erosion Involving Interest Deductions and Other Financial Payments*" fra oktober 2015.

I rapporten anbefaler OECD indførelse af regler til begrænsning af nettofinansieringsudgifter. De foreslåede regler tager udgangspunkt i indtjeningsreglen, det vil sige, hvor fradragsretten for nettofinansieringsudgifter begrænses i forhold til en andel af selskabets skattemæssige bruttofortjeneste, EBITDA (*earnings before interest, depreciation and amortization*). Det skattemæssige EBITDA fastlægges ved, at EBITDA beregnes ved at lægge beløbene justeret for skat for nettofinansieringsudgifter samt beløbene justeret for skat for af- og nedskrivninger til den skattepligtige indkomst.

OECD har vurderet, at en regel, der begrænser fradrag af finansieringsudgifter som en andel af selskabets indtjening, er mest hensigtsmæssig i forhold til at sikre, at indtjeningen fra koncernens aktiviteter beskattes der, hvor aktiviteterne genererer værdi.

En anden fordel ved en indtjeningsbaseret regel er, at den er vanskelig at omgå, idet fradragsretten alene kan øges ved at generere mere indtjening i selskabet. Den væsentligste ulempe ved en indtjeningsbaseret regel er, at et selskabs indtjening og dermed fradragsret kan være ustabil og i visse tilfælde svær at forudse. Dette kan afhjælpes ved at benytte et gennemsnitligt mål for EBITDA, og at tillade fremførelse af de beskårne renteudgifter.

Et alternativt mål for et selskabs indkomstgenererende aktivitet er værdien af selskabets aktiver, som det er tilfældet i den danske renteloftsregel. En ulempe ved denne model knytter sig til værdiansættelsen af aktiverne, herunder at det kan være administrativt vanskeligt at opgøre den handelsmæssige værdi af aktiver, der i mange tilfælde er opgjort til kostpris med fradrag af afskrivninger til brug for selskabets årsopgørelser.

I økonomier, som er særlig afhængige af virksomheder, hvis aktiviteter kræver store investeringer i aktiver med en lang afskrivningsperiode, kan det overvejes at anvende en aktivbaseret regel, således at det sikres, at fradrag for udgifter til finansiering af aktiverne tillades med det samme, selvom selskabet ikke endnu har en høj indtjening.

OECD anbefaler, at andelen af finansieringsudgifter, der kan fradrages, skal udgøre mellem 10 % og 30 % af EBITDA (det vil sige en *fixed ratio* regel). Ratioen skal fastsættes af det enkelte land under hensynstagen til de konkrete økonomiske og reguleringsmæssige forhold i landet, herunder finansieringsbehovet i vigtige industrier. Målet er at ramme en ratio, der tillader fradrag af koncernens eksterne nettorenteudgifter, men samtidig begrænser muligheden for fradrag af renteudgifter på koncernintern finansiering. OECD anbefaler desuden, at reglen suppleres af en regel, der giver mulighed for at forøge andelen af fradragsberettigede finansieringsudgifter i koncernforhold, hvor forholdet mellem EBITDA og eksterne nettofinansieringsudgifter er højere end den fastsatte *fixed ratio*.

Den anbefalede tilgang giver mulighed for indførelse af en minimumsgrænse for fradragsbeskæringen, således at foretagender med et lavt niveau af nettofinansieringsudgifter ikke omfattes af reglerne samt fremførelse af beskærne nettofinansieringsudgifter til fradrag i efterfølgende år uden tidsbegrænsning⁶.

En minimumsgrænse vil ekskludere små foretagender, hvor der ikke er en væsentlig risiko for misbrug, og samtidig lette de administrative omkostninger for skattemyndighederne. Grænsen skal fastsættes i forhold til de konkrete forhold i det enkelte land.

OECD anbefaler, at de nettofinansieringsudgifter, der omfattes af reglen, inkluderer renter på alle typer af gæld, betalinger, der svarer til renter og udgifter til at skaffe finansiering. Det gælder både koncerninterne og eksterne renter og betalinger, jf. dog nedenfor om kredsen af foretagender, der omfattes af reglen. OECD har oplyst en række typer af nettofinansieringsudgifter, der som minimum bør indgå i definitionen af nettofinansieringsudgifter.⁷ Disse omfatter bl.a. afkast på ansvarlig lånekapital og minder i stort omfang af den danske definition af nettofinansieringsudgifter, som beskrevet ovenfor. Det vil sige, at OECD også afgrænser afkast på finansielle aktiver og passiver fra afkast på driftsrelaterede aktiver og passiver.

Med hensyn til kredsen af foretagender, der skal omfattes af rentefradragsbegrænsningsreglen, så anbefaler OECD som minimum, at alle foretagender, der er en del af en multinational koncern⁸, omfattes.

OECD erkender, at risikoen for kunstig flytning af skattegrundlag er lavere, når det kommer til foretagender, der ikke er en del af en multinational koncern, men at andre forhold kan gøre rentefradragsbegrænsningsregler relevante for nationale koncerner og foretagender, der ikke er en del af en koncern.

For så vidt angår nationale koncerner, det vil sige koncerner, der alene har foretagender i ét land, kan rentefradragsbegrænsningsreglerne bidrage til at opnå politiske målsætninger, herunder at undgå konkurrencemæssige problemstillinger mellem multinationale og nationale koncerner, og at reducere den generelle skævvridning til fordel for fremmedfinansiering frem for egenkapitalfinansiering.

Rentefradragsbegrænsningsreglerne kan også være relevante i forhold til foretagender, der ikke er en del af en koncern (såkaldte *stand alone* selskaber). Disse foretagender kan være store selskaber med komplekse ejerstrukturer, der fx involverer kapitalfonde, hvor de samme investorer kontrollerer flere selskaber.

OECD anbefaler derfor, at der også indføres rentefradragsbegrænsningsregler for stand alone selskaber.

6.2.2. Anbefalinger fra Europa-Kommissionen

Rentefradragsbegrænsning er ligeledes en del af Europa-Kommissionens arbejde om aggressiv skatteplanlægning og skatteundgåelse.

Kommissionen offentliggjorde i januar 2016 en *Anti-Tax Avoidance Package*, der bl.a. indeholder et forslag til et nyt Anti-Tax Avoidance Directive⁹. Direktivets formål er at imødegå visse typer af aggressiv skatteplanlægning og skatteundgåelse, der negativt påvirker det indre marked, med henblik på at sikre, at selskaber kommer til at betale skat dér, hvor indkomsten genereres. Til det formål foreslår Kommissionen, at der via et direktiv fastsættes et bindende minimum for værnsregler på seks udvalgte områder, herunder regler om rentefradragsbegrænsning.

I medfør af direktivets artikel 4 indføres en rentefradragsbegrænsning efter en EBITDA-regel tilsvarende den af OECD foreslåede regel. Reglen betyder, at selskabers nettofinansieringsudgifter maksimalt kan fradrages med et beløb svarende til 30 % af selskabets EBITDA, dog mindst EUR 3 mio. Da direktivet fastsætter et

⁶ Anbefalingen giver desuden mulighed for at fritage renter vedrørende ekstern finansiering af *public benefit projects*.

⁷ OECD (2015), *Limiting Base Erosion Involving Interest Deductions and Other Financial Payments*. Paris: OECD, side 30.

⁸ Det vil sige koncerner, der har foretagender, herunder faste driftssteder, i mere et ét land.

⁹ Europa-Kommissionen (2016), *Forslag til RÅDETS DIREKTIV om regler til bekæmpelse af metoder til skatteundgåelse, der direkte påvirker det indre markeds funktionsmåde*. Bruxelles: Europa-Kommissionen

minimumsniveau af beskyttelse af det indre marked, fastsættes fradragssatsen i den øverste ende af den skala, der anbefales af OECD (10 til 30 %). Medlemsstaterne kan derefter selv indføre strengere regler.

Den foreslåede regel lægger sig således op af OECD's anbefalinger om en indtjeningsbaseret rentefradragsbegrænsningsregel.

Formålet med den foreslåede regel er at bekæmpe flytning af skattegrundlag til lavere beskattede jurisdiktioner ved øget gældssætning i EU-lande ved at indføre en grænse for det rentebeløb, som skattesubjektet har ret til at fradrage i et skatteår. Det ventes derfor også at nedbringe tilbøjeligheden til ikke at anvende egenkapitalfinansiering

6.3. Vurdering af de færøske regler og vores anbefaling

Den færøske skattelovgivning indeholder regler om ”tynd kapitalisering”, der – i lighed med de danske regler i selskabsskattelovens § 11 – tager sigte på at begrænse fradrag for finansieringsudgifter på kontrolleret gæld.

Den færøske fiskerilov indeholder regler om, at der til ejerskabet til aktier i et selskab også skal tages hensyn til ”ansvarlig kapital.”

Ansvarlig kapital eller ansvarlige lån forstås normalt som lån, der er efterstillet andre kreditorer. Ved en opløsning vil ansvarlige lån derfor først blive tilbagebetalt efter andre lån. I dansk skatteretlig henseende bliver ansvarlige lån som udgangspunkt behandlet som andre lån, uanset långiver påtager sig en større risiko. Vi er ikke bekendt med, men formoder, at tilsvarende gør sig gældende efter færøsk skattelovgivning.

Ved vurderingen af de færøske regler er det efter vores opfattelse væsentligt at holde sig de forskellige formål for øje.

I forhold til *skattelovgivningen* er formålet med regler om begrænsning af fradrag retten for finansielle udgifter først og fremmest at beskytte den færøske skattebase mod udhuling i form af fradrag for finansielle udgifter.

I forhold til *fiskerilovgivningen* forstår vi, at der er et politisk ønske om, at personer og selskaber fra udlandet ikke må eje selskaber, der fisker i færøsk farvand. Af citatet fra kommissoriet ovenfor forstår vi, at det endvidere er et politisk ønske, at overskuddet fra færøsk fiskeri ikke blot formelt, men også reelt skal tilfalder ejere, der er hjemmehørende på Færøerne. Ud fra denne antagelse er det vores vurdering, at de gældende regler i den færøske lov indeholder muligheder for at yde lån, som bør give anledning til nøje overvejelser.

Nogle eksempler kan anskueliggøre problemerne:

- Fiskeriloven indeholder ikke begrænsninger i overskudsafhængige lån, dvs. lån, hvor renter og/eller størrelsen af det beløb, der skal tilbagebetales (dvs. kursgevinster og –tab) afhænger af overskuddet ved virksomheden. Man kan fx forestille sig en situation, hvor en person på Færøerne stifter og ejer et færøsk anpartsselskab. Anpartsselskabet foretager investeringer i fiskefartøjer og finansierer dette med overskudsafhængige lån fra en udenlandsk långiver. Uanset lånet ikke er efterstillet, vil vilkårene for lånet kunne udformes således, at långiver reelt får udbetalt hovedparten eller hele overskuddet fra fiskeriet (og omvendt påtager sig risikoen). Långiver vil formentligt kunne sikre sin investering ved pant i fartøjet, og det vil være naturligt, at långiver i vilkårene har begrænset selskabets adgang til at disponere uden om långiver.
- Fiskeriloven indeholder heller ikke begrænsninger i størrelsen af ikke-kontrollerede lån i forhold til egenkapitalen i selskabet. Selv om man fx forestiller sig, at det ikke er muligt at indgå aftaler om overskudsafhængige lån, kan man fx forestille sig en situation, hvor en person på Færøerne stifter og ejer et færøsk anpartsselskab med en indskudskapital på 125.000 kr., der herefter optager et lån på 20 mio. kr. til finansiering af fiskefartøjer til en armslængderente, der – som følge af den betydelige risiko

og lille egenkapital i selskabet – må være høj. Långiver vil formentlig kunne sikre sin investering ved pant i fartøjet, og det vil være naturligt, at långiver i vilkårene har begrænset selskabets adgang til at disponere uden om långiver. Långiver vil også her typisk kunne få hele eller en stor del af overskuddet i form af tilbagebetaling af høje renter og kursgevinster mv. på lånet.

Ovenstående er kun eksempler, men illustrerer, at en regel, som forbeholder ejendomsretten til aktier i færøske selskaber til færinger mv., næppe kan stå alene, hvis det ønskes, at overskuddet reelt skal tilfalde personer og selskaber, der er hjemmehørende på Færøerne.

I de ovennævnte eksempler ville de gældende færøske regler om tynd kapitalisering heller ikke begrænse den skattemæssige fradragsret for det færøske selskabs renteudgifter og kurstab, idet der er tale om lån fra en formelt set uafhængig långiver.

Det er vanskeligt at anbefale regler, som på en enkel måde kan imødegå tilfælde som de ovenfor beskrevne.

6.3.1. Beskyttelse af skattegrundlaget

Regler som fx de danske regler om fradragsbegrænsning i form af renteloft og/eller EBIT, eller regler, som de EBITDA-regler, der foreslås indført på OECD og EU-plan, vil kunne imødegå udhuling af *skattegrundlaget*. Såfremt man ønsker at undgå en udhuling af skattegrundlaget, kan der søges inspiration i regler af den type, der er beskrevet ovenfor.

De danske rentefradragsbegrænsningsregler, har vist sig at være et effektivt regelsæt til hindring af udvanding af det danske skattegrundlag ved høj gældsætning i danske selskaber. Reglerne er til gengæld særdeles komplicerede og er blevet ændret flere gange siden indførelsen. Retstilstanden er på flere områder fortsat uklar.

I et internationalt perspektiv er den danske renteloftregel unik. Den globale tendens går i retning af regler, der i lighed med den danske EBIT-regel, begrænser finansieringsudgifter, der overstiger en vis andel af selskabets indtjening. Denne udvikling støttes af anbefalinger fra OECD og Europa-Kommissionen, som har foreslået en EBITDA-regel.

Det er imidlertid vigtigt at påpege, at regler om begrænsning af fradragsretten for finansielle udgifter, er komplicerede både for skatteyderne og for skattemyndighederne. Det er bl.a. derfor, der i de danske regler om renteloft og EBIT-reglerne er indsat en grænse på 21,3 mio. kr., således at der er fuld fradragsret for finansielle udgifter indtil dette beløb.

Endvidere bør det også indgå i overvejelserne, at jo flere restriktioner, der indføres, og jo mere den skattemæssige fradragsret begrænses, desto vanskeligere og dyrere bliver det for de færøske fiskerivirksomheder at skaffe den nødvendige finansiering.

Det er derfor vores anbefaling, at sådanne regler kun indføres efter grundige overvejelser og kun, såfremt de vurderes at være nødvendige.

6.3.2. Hensynet til, at overskuddet (efter skat) tilfalder personer og selskaber på Færøerne

Regler om fradragsbegrænsning i form af renteloft og/eller EBIT/EBITDA kan som nævnt beskytte mod udhuling af skattegrundlaget.

De nævnte regler forhindrer imidlertid ikke, at overskuddet (efter skat) reelt tilfalder personer og selskaber, som er hjemmehørende uden for Færøerne.

Regler om begrænsning af, hvilke former for lån, der kan optages fra udlandet, er ikke sædvanlige i små, åbne økonomier. Såfremt det anses som et problem, at der via udformningen af lån fra udlandet eventuelt kan føres en del af overskuddet fra fiskeri til udlandet, kan flere løsninger overvejes.

Det kan f. eks. overvejes, om der bør opstilles begrænsninger for, hvilke former for lån der bør kunne ydes til personer og selskaber, som får tildelt fiskeritilladelser, således at man fx afskærer muligheden for at yde resultatafhængige lån, mens lån på sædvanlige vilkår med renter, der er faste eller som følger den almindelige renteutvikling og debtors kreditværdighed mv., tillades.

Det kan også, som i den gældende fiskerilov, overvejes, om ansvarlige lån fra udlandet bør tillades.

Man kan også forestille sig en tilladelsesordning, hvor personer og selskaber, der søger om fiskeritilladelse, skal have en godkendelse af finansieringen.

7. Underskudsbegrænsning

Skatteregler, der giver selskaber mulighed for at fremføre skattemæssige underskud opstået i ét indkomstår til modregning i skattepligtig indkomst i et andet indkomstår, udspringer af et grundlæggende princip om beskatning af nettoindkomst, det vil sige indkomst efter fradrag af omkostninger.

Da et selskabs skattepligtige nettoindkomst som udgangspunkt opgøres periodisk, typisk for en periode på 12 måneder svarende til selskabets regnskabsår, ville fraværet af sådanne regler betyde, at et selskab ville blive beskattet af indkomst, selv om der i et tidligere indkomstår har været underskud, fx pga. afholdelse af omkostninger, som har betydning i flere indkomstår.

Med muligheden for fremførelse af underskud udstrækkes den tidsmæssige periode, der anvendes ved opgørelse af nettoindkomst fra 12 måneder til en længere årrække eller til hele selskabets levetid. På den måde tages der ved beskatningen højde for, at et selskabs indkomst og omkostninger ikke nødvendigvis fordeler sig ligeligt over selskabets levetid. Uden underskudfremførelse vil der være en u hensigtsmæssig skattemæssig fordel til selskaber, hvis indkomst er jævnt fordelt over selskabets levetid i forhold til selskaber med større udsving i indtjeningen. Desuden vil et selskab ofte afholde høje omkostninger i sin etableringsfase, mens indkomsten først kommer i vækst- og modningsfasen.

Fra et rent økonomisk synspunkt burde adgang til underskudfremførelse således være ubegrænset for at sikre, at et selskab ikke beskattes af en højere indkomst end selskabets nettoindkomst over dets levetid.

Der kan imidlertid være administrative og fiskale årsager til at begrænse fremførelsesadgangen. Regler, der begrænser adgangen til fremførelse af underskud omfatter bl.a. kildeartsbegrænsninger, tidsmæssige begrænsninger, begrænsninger ved insolvens og begrænsninger ved ejerskifte. Danmark har desuden indført en regel, der betyder, at selskaber maksimalt kan nedbringe deres skattepligtige indkomst over 7,8 mio. kr. med 60 %.

7.1. Forskellige typer underskudsbegrænsning

Vi har nedenfor beskrevet de forskellige typer af underskudsbegrænsning.

Kildeartsbegrænsning

Der kan argumenteres for, at de skattemæssige underskud skal kildeartsbegrænses, således at underskud genereret fra en bestemt aktivitet eller aktiv alene kan modregnes i indkomst fra samme aktivitet eller aktiv. Dette kan f. eks. være tilfældet, hvis en bestemt type af indkomst beskattes lempeligt, fx aktieavance eller ejendomsavance. En sådan begrænsning vil dog typisk være mest relevant i forhold til personer, da et selskabs indkomst oftest beskattes samlet uafhængigt af type. Visse lande har dog en opdeling i kategorier af underskud fra henholdsvis driftsaktiviteter og finansielle aktiviteter.¹⁰

Tidsmæssig begrænsning

Der kan være fiskale og administrative argumenter for at begrænse den tidsmæssige periode, over hvilken skattemæssige underskud kan fremføres. Fra et administrativt synspunkt vil en tidsbegrænsning have den fordel, at oplysninger om underskud ikke skal opbevares uendeligt. Der kan desuden argumenteres for, at der ikke er behov for tidsbegrænset underskudfremførelse, da underskudsgivende selskaber ikke kan overleve uendeligt.

Som nævnt ovenfor giver det fra et rent økonomisk synspunkt imidlertid mening, at lade underskudsfremførelsen gælde i hele selskabets levetid. Det vil især komme investerings- og forskningstunge virksomheder til

¹⁰ Se bl.a. Storbritanniens regler om Net Operating Losses.

gode, da virksomheder, som har store underskud i de først år af virksomhedens levetid, kan udnytte underskuddene i flere år.

I Danmark blev tidsbegrænsningen på underskudfremførelse ophævet i 2002 netop med det formål at forbedre virksomhederne konkurrenceevne og skabe grundlag for øget vækst og beskæftigelse. Endvidere havde det i praksis vist sig at være vanskeligt at dæmme op for, at selskaberne ”fornyede” de skattemæssige underskud ved (delvist skattemæssigt begrundede) omstruktureringer.

Underskudsbegrænsning ved insolvens og eftergivelse

En række lande, herunder Færøerne¹¹ og Danmark¹², har regler vedrørende underskudsbegrænsning ved insolvens, konkurs og gældsnedsettelse m.m. Rationalet bag underskudsbegrænsningen er, at skatteyderen fra et økonomisk synspunkt ikke lider et tab, da den til tabet tilknyttede gæld eftergives eller nedsættes. Et andet argument er, at selskabets kreditorer ofte har fradrag for tabet og ubegrænset underskudfremførelse ville således kunne medføre dobbeltfradrag.

Underskudsbegrænsning ved ejerskifte

En række lande har desuden regler, der begrænser adgangen til underskudfremførelse i tilfælde, hvor selskabet skifter ejere. Disse regler er indført fra et anti-misbrugsperspektiv for at hindre, at underskudsselskaber handles med det formål at udnytte et skattemæssigt underskud til nedbringelse af skattepligtig indkomst, som intet har med det underskudsgivende selskab eller dette selskabs aktivitet at gøre.

I Danmark sker der underskudsbegrænsning, når mere end 50 % af kapitalen eller stemmerettighederne i et selskab ved indkomstårets udløb ejes af andre kapitalejere end ved begyndelsen af indkomståret, hvor det skattemæssige underskud er opstået. Begrænsningen af retten til at fremføre underskud omfatter kun nettokapitalindtægter med tillæg af indkomst fra udlejning af afskrivningsberettigede driftsmidler og skibe¹³. Nettokapitalindtægter består af renter, skattepligtige gevinster og tab på gæld og fordringer samt værdipapirer, skattepligtig udbytte og visse provisioner.¹⁴

Derudover kan underskudfremførelse efter de danske regler ikke ske, hvis selskabet på aftaletidspunktet for overdragelse af kapitalandele eller aftaler om ændring af råden over stemmевærdien i det væsentlige er uden økonomisk risiko ved erhvervsmæssig aktivitet¹⁵, dvs. et tomt selskab.

Formålet med reglerne er at forhindre, at passive investorer opkøber et underskudsselskab alene for at udnytte underskuddet til at gøre afkast fra finansielle aktiver, som indskydes i selskabet, skattefrie, indtil underskuddet er brugt. Reglerne blev i Danmark indført på baggrund af en række offentlige sager om handel med underskudsselskaber og såkaldt selskabstømning¹⁶ i 1990'erne.

De danske regler omfatter dog også tilfælde, hvor ejerskiftet alene er kommercielt motiveret og således ikke har skatteundgåelse som formål.

¹¹ Lagtingslov nr. 86 fra 1. september 1983 om landsskat og kommuneskat (skatteloven) § 33, stk. 1, litra 5 (b)

¹² Selskabsskatteloven §§ 12 A-12C

¹³ Selskabsskatteloven § 12 D, stk. 1

¹⁴ Selskabsskatteloven § 12 D, stk. 3

¹⁵ Ved selskaber, der i det væsentlige er uden økonomisk risiko ved erhvervsmæssig aktivitet, forstås selskaber, hvor den erhvervsmæssige aktivitet er ophørt, eller hvor den erhvervsmæssige aktivitet i selskabet er ubetydelig. Formuleringen kan dog også omfatte selskaber, hvor der på aftaletidspunktet for overdragelse af kapitalandele nok findes en ikke uvæsentlig erhvervsmæssig aktivitet i selskabet, men hvor der på dette tidspunkt er indgået en bindende aftale om mulighed for afhændelse af den erhvervsmæssige aktivitet. Det skyldes et ønske om at imødegå omgåelsesmuligheder.

¹⁶ Selskaber, som havde en stor kontantbeholdning og en stor skattebyrde, og hvis virksomhed ofte var solgt, blev overdraget til købere, der tog kontanterne ud af selskabet uden at betale den skat, som selskabet skyldte. Selskabstømning medførte et tab for staten på ca. 2 mia. kr. Mange købere af sådanne selskaber blev tiltalt eller dømt for skyldnersvig. Sælgerne kunne straffes, hvis de vidste eller burde vide, at køberen ikke ville betale skatten. Sælgerne og deres rådgivere, banker mv. blev endvidere erstatningsansvarlige over for staten for de mistede skatteindtægter.

Der kan argumenteres for, at oparbejdede skattemæssige underskud er et aktiv, som selskabet burde have ret til at sælge. Det skattemæssige underskud vil jo typisk være et resultat af selskabets aktiviteter og afholdte omkostninger, som kan siges at have en værdi. Muligheden for handel med skattemæssige underskud ville således gøre det mere attraktivt/mindre risikofyldt at starte ny virksomhed og ville kunne betragtes, som et skattemæssigt incitament til iværksætterier.

Den danske 60/40-regel

Som nævnt indledningsvist, har Danmark indført en regel, der betyder, at selskaber maksimalt kan nedbringe deres skattepligtige indkomst over 7,85 mio. kr. (2016) med 60 %¹⁷. Det vil sige at selskaber, der har skattepligtig indkomst på mere en 7,85 mio. kr. i et indkomstår, vil komme til at betale skat uanset størrelsen af selskabets fremførbare skattemæssige underskud.

Reglen blev indført i 2012¹⁸ på baggrund af den daværende regerings ønske om at styrke indsatsen mod såkaldte *nulskatteselskaber*. Fra et politisk synspunkt var der et ønske om at sikre, at særligt multinationale og store danske selskaber betaler skat i Danmark, selvom de har oparbejdet store skattemæssige underskud.

Underskuddene kan fortsat fremføres ubegrænset, og selskaber risikerer således ikke at få beskåret underskud. Reglen medfører imidlertid en likviditetsbelastning for selskaberne, idét selskaberne skal betale skat tidligere end før reglens indførelse. Tilsvarende medfører reglen en rentefordel for staten.

Reglen kan således anses som en slags ekstraskat for selskaber, der har skattepligtig indkomst på mere end 7,85 mio. kr. og har ligeledes medført en øget administrativ byrde for disse selskaber. I sambeskatningsforhold anvendes reglen samlet for de sambeskattede selskaber, og grænsen på de 7,85 mio. kr. gælder for sambeskatningsindkomsten, det vil sige summen af de sambeskattede selskabers skattepligtige indkomst før modregning af underskud.

Øvrige underskudsfræmførselsregler

Med hensyn til underskudsfræmførselsregler, der er til fordel for selskaber, bemærker vi, at visse lande giver mulighed for at udnytte skattemæssige underskud mellem koncernforbundne selskaber. Det gælder bl.a. i Danmark, hvor underskud under visse begrænsninger kan udnyttes i sambeskatningen og i Sverige, hvor underskud i ét koncernselskab kan udnyttes i et overskudsgivende koncernselskab ved fradragsberettigede/skattepligtige koncerntilskud.

Vi bemærker desuden, at visse lande giver adgang til modregne underskud opstået i ét indkomstår i tidligere indkomstårs skattepligtige indkomst, såkaldt *tax loss carryback*. Fra et økonomisk synspunkt giver en sådan regel mening i forhold til princippet om beskatning af et selskabs livscyklusnettoindkomst. Fra et fiskalt og administrativt synspunkt giver en sådan mulighed dog en række udfordringer, da det er vanskeligt at budgettere med krav fra skatteydere om tilbagebetaling af en skat, der vedrører tidligere indkomstår.

7.2. Problem og forslag til løsning

Problemstillingen om skattemæssige underskud er en problemstilling, som alene knytter sig til beskatningen af virksomhederne og Færøernes skatteprovenu.

Eventuelle begrænsninger i adgangen til at overføre skattemæssige underskud er en generel problemstilling og ikke en problemstilling, som særligt knytter sig til fiskerierhvervet. Det bør derfor nøje overvejes, om der er behov for særlige begrænsninger i adgangen til at udnytte skattemæssige underskud i forhold til ét erhverv.

Det giver internationalt set anledning til betydelig diskussion om, og i hvilket omfang, det bør tillades at fremføre skattemæssige underskud.

¹⁷ Selskabsskatteloven § 12, stk. 2.

¹⁸ Se Lovforslag L173 af 25. april 2012

Skattelovens § 33, stk. 5, giver mulighed for tidsubegrænset fremførsel af skattemæssige underskud. Bestemmelsen indeholder begrænsninger af adgangen til at udnytte tidligere indkomstårs skattemæssige underskud ved akkord, eftergivelse af gæld, konkurs mv. Derimod indeholder bestemmelsen ikke begrænsninger i adgangen til at fremføre skattemæssige underskud ved overdragelse af selskaber med skattemæssige underskud (underskudsselskaber).

Begrænsninger i adgangen til at fremføre skattemæssige underskud vil alt andet lige føre til, at incitamenterne til at investere i nye virksomheder og udvidelse af eksisterende formindskes. Erfaringen fra bl.a. de tidligere danske skatteregler er, at det kræver ret robuste værnsregler, hvis man i praksis skal undgå omstruktureringer og anden form for skatteplanlægning, som reelt kan opretholde en åremålsbegrænsning (fx 5 år).

En regel som den danske 60/40-regel har uheldige og til dels vilkårlige skattemæssige konsekvenser for virksomhederne.

Vi anbefaler, at der ved vurderingen af, om der bør indføres særlige værn om skattemæssige underskud i tilknytning til en fiskerireform, fokuseres på, i hvilket omfang det bør være muligt at modregne et skattemæssigt underskud med overskud fra fiskeri. Den liberale adgang til at fremføre skattemæssige underskud, som fx er opstået i et selskab, uanset der sker ejerskifte af ejerne i selskabet, kan eventuelt føre til, at overskud fra fiskerivirksomhed reelt ikke beskattes som følge af det fremførte skattemæssige underskud.

Hvis dette anses som et problem (hvilket i høj grad er en politisk og skattepolitisk problemstilling), kan flere mulige værnsregler overvejes:

- Det kan overvejes, om det bør indføres værn mod at udnytte skattemæssige underskud i selskaber, som har skiftet aktionærkreds (dvs. værn ved handels med underskudsselskaber).
- Det kan overvejes, om underskud, som er opstået uden for fiskeri, bør kunne fradrages i overskud fra fiskeri.

Forinden indførsel af sådanne regler bør man undersøge det mulige problems omfang. Såfremt der kun i meget begrænset omfang findes selskaber med fremførselsberettigede underskud, vil dette således tale imod at indføre regler herom.

Fylgiskjal 5

Hoyringsskriv peningastovnana, til upprit til nýggja fiskivinnuskipan, apríl 2016

Í teimum 5 nýggju leistunum, sum nevndin hefur lagt fyri peningastovnarnar, eru fleiri nuancur, sum kunnu gera fíggingarmøguleikar bæði betri og verri. Tíðin ein íleggjari í- og fíggjari av einari ætlan hava sum grundarlag, er ein avgerandi faktorur. Stutt rættindi eru tískil tyngri at gera íløgu í og fíggja enn long, og rættindi, sum ein annar eigur aftur um x ár, eru eisini tyngri at gera íløgu í og fíggja enn rættindi sum íleggjarin eigur permanent, og sum ein fíggjari kundi fingið veð í.

Innanfyri hesar bólkingar eru aftur fleiri nuancur, t.d. um stutt tíð merkir 5 ella 10 ár ella nakað annað, um long tíð merkir 10 ella 15 ár ella nakað annað, o.s.fr.

Tíðin er helst mest avgerandi faktorurin fyri fígging- og treytum, og afturgjaldsevnum, tí sveiggini sum eru í einari vinnu kunnu verri absorberast við styttri enn við longri rættindum. Helst kann sigast – við nøkulunda vissu – at fiskiveiða t.d. sæð yvir eitt 10-ára skeið, hefur bæði goð ár, rímilig ár og vánalig ár.

Hevur tú so keypt rættindi í 10 ár, fíggjað við 10 ára láni, har 3 ár eru vánalig og ikki forrenta skuldina, so hevur tú bara 7 ár at gjalda skuldina í, innan rættindini fella aftur til landið. Tað krevur at hini 7 árin helst eru langt yvir meðal, sum helst er ógvuliga óvist. Tí er ikki óhugsandi, at peningastovnar í slíkum scenarii leggja upp fyri at vánalig ár vera, soleiðis at fígging av 10-ára rættindum skulu vera afturgoldin skjótari enn eftir 10 árum.

Styttri tíð = stórri óvissa = tyngri fíggingarmøguleikar og íløguhugur = hægri renta og stórri eginfígging
--

Evnini at gjalda lán aftur innanfyri avtalaðað tíðarskeiðið eru helst mest avgerandi grundarlagið fyri fígging, og EBITDA, ella úrslit innan avskrivningar (avdráttir), rentur og skatt, inngongur sum tað berandi í hesari metingVanligt er, at peningastovnar ikki veita stórri lán enn x ferðir EBITDA.

Styttri tíð = stórri krav til EBITDA ella minni fígging = stórri eginfígging
--

Í viðlagda arkið er skuld/EBITDA faktorurin tikin skematiskt við, men her eru so nógvar nuancur, at hetta skal takast við fyri, og er bert tikin við fyri at lýsa eina metta gongd, men verður ikki vektað í mun til aðrar faktorar.

Er eitt stórt EBITDA, og væl yvir tað kravda, so kundi hugsast at kravið til eginfígging bleiv minni, tí sjálvur raksturinn bar ætlanina. Men her kemur trupulleikin at meta um nýggjar aktørar, har EBITDA bert er á einari rakstrarætlan, og ikki enn hefur “prógvað seg”. Tá vil kravið um eginfígging altíð verða stórri enn har talan er um feløg sum eru í rakstri, og sum longu hava eitt EBITDA, og bert skulu gera eina íløgu afturat.

Fígging av aktivum/rættindum

Sum longu lýst, eru evnini at afturgjalda lán tað sum vigar tyngst í meting av fíggingarmøguleikum.

Ætlanir eru tó ongantíð nágreinilig vísind, og tískil er eitt hönðuðsprincipp hjá fíggingarstovnum, at tikið verður veð í tí sum skal fíggjast. Hetta hefur ikki borið til í fiskivinnu higartil, tá hugsað verður um dagar og rættindi, og tískil er fígging til føroysku fiskivinnuna á sjógvi grundað á fígging av- og veð í skipum burturav. Tó hefur siðvenja verið, at fiskidagar og rættindi hoyra til skipið, um skipið verður kravt á tvang, og hefur tað skapt eitt ávíst grundarlag fyri fígging sæð í mun til tíðina. Men fíggingar til skip aftaná at loyvi blivu uppsøgd til 31.12.2017, hava bert verið sporadiskar, og í stórstan mun grundað á sterk feløg og/ella internationalt umsetilig skip, sum kunnu “umvekslast” til pening.

Í skipan, har rættindi altíð skulu aftur til landið aftaná x ár, verður hugtakið “veð” eliminerað, tí veðhavari ongantíð kann hugsast at fáa betri rætt enn landið (eigarin).

Styttri tíð og uttan veð = í mestan mun bert fígging til verandi aktørar, sum hava sterkan solvens og/ella kunnu veita umsetliga trygd = trupult hjá nýggjum aktørum

Longri tíð og við veð = rúmar móguleikar fyri fígging = men virðið av veðnum minkar við árunum = og lánini mugu tískil helst hava væl styttri afturgjaldstíð enn loyvini eru galdandi = setir stór krøv til rakstur og styrkina hjá íleggjaranum

Peningastovnarnir leggja sostatt dent á, at tað sum vit fígga kann latast peningastovnunum sum trygd. At peningastovnar fígga eitt aktiv, sum er ogn hjá 3. manni, og fellur aftur til hansara aftaná x ár, uttan at peningastovnurin kann verja síni áhugamál, er helst ókent.

Samanumtikið

Onki kann við vissu sigast um móguleikarnar at draga at sær íleggjarar og fígging til ymsu leistarar. Her vil ein nærri útgreining verða neyðug, og hugsast kann bæði at onkur leitur – tá avtornar – als ikki er fíggingarbarur, ella kann verða fíggingarbarur í minni ella stórri mun.

Okkara viðmerkingar eru tí generellar, og hava tikið útgangsstøði í, at allur fiskiskapur skal leggjast undir ymsu leistarar. Vit hava ikki mett um x% av toski, makreli etc.

Stutt kunnu leistirnar skitserast soleiðis:

1. Núverandi, er í hesum høpi tað neutrala útgangsstøði
2. Eginkvotur + tilfeingsgjald, verður í mun verandi skipan mett at hava nærum óbroyttar fíggingarmóguleikar –og treytir í mun til verandi, og at skapa minst óvissu
3. Uppboðssøla – stutt, verður í mun til í dag mett at hava stórstu óvissu, og at hava væl verri fíggingarmóguleikar –og treytir, og væl stórri eginpeningskrav
4. Uppboðssøla – long + forkeypsrætt, verður í mun til verandi skipan mett at hava nakað stórri óvissu og nakað verri fíggingarmóguleikar og stórri krav til egnfígging
5. Almenn útbjóðing, verður í mun til verandi skipan mett at hava nakað stórri óvissu og nakað verri fíggingarmóguleikar og stórri krav til egnfígging
6. Útlutingarskipan, verður í mun til verandi skipan mett at hava nakað stórri óvissu og nakað verri fíggingarmóguleikar og stórri krav til egnfígging

Hjálagda ark vísir tískil eina gongd (tendens) sum vit meta ymsu leistirnir leggja upp til. Vit siga tó í roynd og veru onki beinleiðis um figgingarmøguleikarnar í øllum nuancum, sum framløgdu leistirnir helst innihalda og leggja upp til í verandi líki.

Evni:	Burðardyggar stovnar – týdning fyri vinnuna
-------	--

Inngangur

Egil Olsen limur í nevdini, sum er sett at gera tilmæli um nýggja fiskivinnuskipan eftir 2018, hevur heitt á okkum, um at gera lýsing av hvønn týdning tað hevði havt fyri vinnuna á sjógvi og landi, um fiskastovnarnir við Føroyar vórðu lívfrøðiliga væl fyri, og veiðan eftir høvuðsfiskasløgnum toski, hýsu og upsa var burðardygg.

Burðardygg veiða fyri hesi fiskasløg er sett til

25.000 tons av toski

15.000 tons av hýsu

40.000 tons av upsa

sum søguliga hevur víst seg at verða tann veiða, sum hesir stovnar kunnu bera undir vanligum umstøðum.

Lýsingin tekur støði í hesum høvuðstættum:

- Ávirkan á skipini í bólki 2 og 3 undir fiskidagaskipanini
- Týdning fyri møguleikan at endurnýggja flotan
- Týdning fyri flakavinnuna

Tað hevur verið ført fram at um botnfiskastovnarnir við Føroyar finga frið fyri veiðu í 2 ár vildi hetta verið nóg mikið at fingið hesar á burðardyggt støði. Í longd av hesum hevur Egil eisini heitt á okkum um at lýsa hvørja ávirkan tað vildi havt á vinnuna um øll veiða eftir botnfiskasløgnum var steðga í 2 ár. Ein sovorðin veiðusteðgur vildi havt ávirkan á nógv ymisk viðurskifti í samfelagnum. Okkara lýsing tekur bert støðið í beinleiðis týdningini fyri vinnuna t.e. flotan og flakavinnuna.

Fyritreytir

Greiningin hjá okkum tekur støði í roknskapargreining, sum vit á hvørjum ári gera fyri fiskiflotan og fyri flakavinnuna. Støðið er tikið í tølunum fyri 2014, sum eru nýggjastu roknskapartølini fyri samlaða flotan, sum vit hava.

Viðvíkjandi veiðumongdum eru tøluni fingin frá FVE.

Ein onnur týðandi fyritreyt í hesi greining er veiðan eftir øðrum fiskasløgum, ið er óbroytt.

Veiðunøgdir og veiðuvirði 2014

Talvan niðanfyri vísir veiðuna eftir nevndu fiskasløgum undir Føroyum í 2014 eins miðal avreiðingarprísur fyri nevndu fiskasløg er vístur.

Veiða 2014	Mongd	Miðalprísur
Toskur	6.800	14,15
Hýsa	2.914	14,13
Upsi	21.713	8,06

Sum sæst og sum eisini er kunnugt er veiðan langt undir tað, sum verður mett móguligt, um stovnarnir eru á burðardyggum støði.

Við fyritreyt av, at meirveiðan við burðardyggum stovnum fekk sama miðalprís, sum staðfesta veiðan í 2014, hevði hetta givið eitt meir avreiðingarvirði á ca. 575 mió.kr., sum kann sundurgreinast sum víst niðanfyrri.

Meirveiða við burðardyggum stovnum	Mongd	Miðalprísur	Virði
Toskur	18.200	14,15	257.619
Hýsa	12.086	14,13	170.731
Upsi	18.287	8,06	147.326
Samlað	48.574	11,85	575.676

Við einum miðal samlaðum hýruprosenti á 37,5% hevði hetta givið ca. 215 mió.kr. meira útgoldið í hýrum.

Ávirkan á bólki 2 og 3 av burðardyggum stovnum

Fyri at lýsa týdningin fyri flotan er tikið støði í rakstartølunum fyri skipini í bólki 2 og 3. Ein meirveiða vil sjálvandi hava týdning fyri restina av botnfiskafлотanum eisini, men henda er ikki lýst her, tá vit ikki hava samlað roknskapartøl fyri henda partin av flotanum.

Niðanfyrri er víst, hvussu stóran part av veiðuni skip í bólki 2 og 3 veiddu av nevndu fiskasløgum í 2014:

Býti í %	Bólkur 2	Bólkur 3
Toskur	17,3%	29,6%
Hýsa	11,4%	29,8%
Upsi	95,1%	0,4%

Um sama býti verður brúkt fyri meirveiðuna, gevur hetta nøgdin, sum vistar niðanfyrri:

Býti í tons	Bólkur 2	Bólkur 3
Toskur	3.141	5.395
Hýsa	1.376	3.601
Upsi	17.393	74
Samlað	21.910	9.070

Sum sæst hevði samlaða veiðunøgdin hjá hesum bólki verði økt við næstan 31.000 tons, 22.000 tons fyri bólki 2 og 9.000 tons fyri bólki 3.

Við støði í roknskapartølunum, sum vit hava fyri flotan fyri 2014, hava vit hugt eftir hvønn týdning tað hevði havt, um móguligt var at veiða umrøddu nøgdin av toski, hýsu og upsa.

Bólkur 3

Tølini fyri bólk 3 eru víst niðanfyri

Línuskip	2014 Almennur roknskapur	2014 Burðardyggir stovnar	Broyting
Tal av skipum	13	13	
Nettosøla	154.488	293.780	139.292
Rakstrarkostnaður	-64.560	-64.560	
Bruttoúrslit	89.928	229.220	139.292
Starvsfólkakostnaður	-78.554	-146.890	-68.336
Úrslit áðr. avskr. og rentur (EBITDA)	11.374	82.330	70.956
EBITDA pr. skip	875	6.333	5.458
Lyklatøl rakstur			
Tons íalt	12.685	21.755	9.070
Miðalveiða pr. dag	4,20	7,20	3
Miðalveiða pr. skip	976	1.673	698
Miðalprísur	12,18	13,50	1
Dagar á fiskileið (mynstring)	3.020	3.020	0
Søla pr. dag (tkr.)	51	97	46
Fyritreytir	Broyting		
Veiðutrýst	0%		
Variabul kostnaður	90%		
Hýru- og starvsfólk í %	50%		
Toskaprísur	0%		
Hýsuprísur	0%		
Upsaprísur	0%		
Toskur av øking	29,6%		
Hýsa av øking	29,8%		
Upsi av øking	0,4%		

Viðvíkjandi fyritreytum fyri okkara útrokningum eru hesar í høvðusheitum vístar omanfyri. Annars kann stutt sigast um hesar, at sum grundleggjandi fyritreyt er tann, at meirveiðan av nevndu fiskasløgum kemur afturat verandi veiðu.

Við hesum fyritreytum sæst, at sølan hjá bólk 3 hevði hækkað við ca. 139 mió.kr. Um hugt verður eftir gongdini í EBITDA sæst, at hetta økist frá ca. 11,4 mió.kr. til ca. 82,3 mió.kr. Pr. skip er talan um eina øking á ca. 5,5 mió.kr. frá 0,9 mió.kr til 6,3 mió.kr.

Í útrokningini omanfyri er sett sum fyrirtreyt, at veiðutrýstið/orkan er óbroytt. Um hugt verður eftir hvørja ávirkan broytingin av veiðutrýstinum hevur á EBITDA, so er hetta víst niðanfyrri í broyting +/- 10%

Veiðutrýst	10%	-10%
EBITDA samlað	76.520	88.140
EBITA pr. skip	5.351	7.533

Sum sæst økist EBITDA við ca. 1,2 mió.kr. pr. skip, um veiðutrýstið/orkan lækkar við 10%, meðan ein øking á 10% minkar EBITDA við ca. 1,0 mió.kr. pr. skip.

Bólkur 2

Partrolarar + lemmatrolarar	Almennur roknskapur 2014	Burðardyggir stovnar 2014	Broyting
Tal av skipum	30	30	
í. t.kr.			
Nettosøla	425.430	617.177	191.747
Annar kostnaður	-239.696	-239.696	0
Bruttoúrslit	185.734	377.481	191.747
Starvsfólkakostnaður	-170.932	-231.441	-60.509
Úrslit áðr. avskr. og rentur (EBITDA)	14.802	146.039	131.237
EBITDA pr. skip	493	4.868	4.375
Lyklatøl rakstur			
Tons íalt	68.362	90.272	21.910
Miðalprísur	6,22	6,84	0,61
Miðalveiða pr. dag	8,96	11,83	2,87
Miðalveiða pr. skip	2.279	3.009	730
Dagar á fiskileið (mynstring)	7.630	7.630	0
Søla pr. dag (tkr.)	56	81	25

Fyrirtreytir	Broyting
Veiðutrýst	0%
Variabul kostnaður	90%
Hýru- og starvsfólk í %	38%
Toskaprísur	0%
Hýsuprísur	0%
Upsaprísur	0%
Toskur av øking	17,3%
Hýsa av øking	11,4%
Upsi av øking	95,1%

Fyrirtreyt viðvíkjandi verandi veiðu eru tær somu, sum fyri bólki 3, tvs. at verandi veiða broytist ikki av øktu veiðuni orsakað av burðardyggari veiðu.

Við hesum fyrirtreytum sæst, at sølan hjá bólki 3 hevði hækkað við ca. 192 mió.kr. Um hugt verður eftir gongdini í EBITDA sæst, at hetta økist frá ca. 14,8 mió.kr. til ca. 146,0 mió.kr. Pr. skip er talan um eina øking á ca. 4,4 mió.kr. frá 0,5 mió.kr. til 4,9 mió.kr.

Í útrokningini omanfyri er sett sum fyrirtreyt, at veiðutrýstið/orkan er óbroytt. Um hugt verður eftir hvørja ávirkan broyting av veiðutrýstinum hevur á EBITDA, so er hetta víst niðanfyri í broyting +/- 10%

Veiðutrýst	10%	-10%
EBITDA samlað	124.467	167.612
EBITA pr. skip	3.772	6.208

Sum sæst økist EBITDA við ca. 1,3 mió.kr. pr. skip, um veiðutrýstið/orkan lækkar við 10%, meðan ein øking á 10% minkar EBITDA við ca. 1,2 mió.kr. pr. skip.

Møguleikar fyri endurnýgging

Eitt sum mangan er frammi í sambandi við botnfiskaflotan, sum fiskar við Føroyar, er vantandi endurnýggingin av fiskiflotanum, sum manglandi lønsemi í rakstrinum hevur havt við sær. Við støði í okkara útrokningum fyri flotan við burðardyggum stovnum, hava vit hugt eftir hesum møguleika.

Fyritreytirnar eru vístar niðanfyri:

		Bólkur 2	Bólkur 3
Møguleikar fyri endurnýggjan			
Íløgukostnaður		42.500	47.500
Fígging			
Eginfígging	30%	12.750	14.250
Lánfígging	70%	29.750	33.250
Skattaprosent	18%		
Krav til avkast			
Eginfígging	12,00%		
Lánfígging	6,00%		
Miðalavkast	7,04%		
Brúkstíð		15	15
Scrapvirði		40%	40%
Scrapvirði í DKK		17.000	19.000
Árlig avskrivning/ávdráttur		1.700	1.900
EBITDA, burðardyggur stovnur		4.868	6.333
Renta lánfígging eftir skatt		1.464	1.636
Renta eginfígging		1.530	1.710
Eftir til niðurgjalding		1.874	2.987
Niðurgjalding - avskrivning (tilfeingisrenta?)		174	1.087

Í talvuni omanfyri er hugt eftir hvørjar møguleikar eru fyri endurnýgging av flotanum í bólki 2 og 3 við teimum EBITDA pr. skip, sum greining okkara hevur víst at veiða við burðardyggum stovnum hevur við sær.

Viðvíkjandi íløgukostnaðinum á 45 og 50 mió.kr. er hetta kostnaður, sum vit hava fingið upplýst við fyrispurningum til verandi aktørar í ávikavist bólki 2 og 3.

Viðvíkjandi býtinum á 30% eginfígging og 70% lánfígging byggir hetta býtið á okkara kunnleika til hesi viðurskifti og tey krøv, sum fíggingarstovnar seta undir núverandi skipan. Avkastkravið til lán- og eginfígging er eisini ein meting við útgangsstøði í okkara kunnleika til hesi viðurskifti, eins og metta scrapvirði eisini er ein meting.

P/F skatt hava vit sett óbroyttan til 18%.

Okkara útrokningar vísa, at raksturinn í bólki 2 og 3 kann bera íløgur í nýggjari vinnutól, um stovnarnir koma uppá burðardygt fyri tey mest týðandi fiskasløgini tosk, hýsu og upsa.

Útrokningarnar vísa, at úrslitið gerst betri fyri bólki 3 enn bólki 2, hetta skal síggjast, at veiðan eftir toski og hýsu økist lutfalsliga mest, og hesi fiskasløg hava størst týðning fyri skipini í bólki 3.

Ávirkan á flakavinnuna á landi

Fyri at lýsa ávikanina á flakavinnuna á landi hava vit tikið støðið í teirri roknskapargreining, sum vit hava gjørt fyri hesa vinnu árinum 2010 – 2014. Talan er um greining umfatandi 7 – 8 flakavirkir, sum hava virkað millum 60 – 80% av virkaðu ráfiskamongdini í tíðarskeiðnum.

Niðanfyrir er víst miðal tøl fyri hævðustølini í hesi greining.

	Miðal
Miðal rávørunøgd	44.692
Miðal framleiðsluvirði	871.698
Framleiðsluvirði pr. kg. ráfisk	19,50
Miðal útreiðslur rávørur og hjálpitilfar	588.365
Rávøru og hjálpitilfar í %	67,5%
Annar kostnaður	45.538
Annar kostnaður í %	5,2%
Miðal starvsfólkakostnaður	162.171
Starvsfólkakostnaður í %	18,6%

Um hesi miðaltøl verða nýtt sum grundarlag fyri útrokning av virðisøking av meirveiðuni orsakað av burðardyggum stovnum, so gevur hetta hesi hævðustøl fyri flakavinnuna á landi.

Ráfiskanøgd (tons)	48.574
Framleiðsluvirði	947.421
Útreiðslur fyri rávørur og hjálpitilfar	-639.475
Bruttoúrslit	307.947
Starvsfólkakostnaður	-176.259
Annar rakstrarkostnaður	-59.393
Úrslit áðrenn rentur og avskrivningar (EBITDA)	72.295

Sum sæst hevði framleiðsluvirðið hjá flakavinnuni hækkað við næstan 950 mió.kr., starvsfólkakostnaðurin hevði verið øktur við 176 mió.kr. og EBITDA verið ca. 72 mió.kr. størri. Staðfestast kann tískil, at hendan øking hevði havt stóran týðning fyri flakavinnuna á landi.

Niðurstøða

Staðfestast kann tískil, at um tað var møgult at taka tað úr okkara høvuðsfiskastovnum, sum verður mettt lívfrøðiliga burðardygt nevnliga

Toskur	25.000
Hýsa	15.000
Upsi	40.000

hevði hetta havt al stóran týdning fyri føroyska búskapin.

Nøkur høvuðstøl kunnu nevnast her:

- Framleiðsluvirðið/útflutningsvirðið hevði hækkað við ca. 950 mió.kr.
- Lønarútgjaldingarnar í flotanum og fiskaframleiðsluni høvdu økst við ca. 390 mió.kr.
- Betri lønsemi hevði gjørt tað møgult hjá botnfiskaflotanum at endurnýggja seg, tá EBITDA í hesum parti av flotanum hevði kunnað borið nýløgur í skip á 40 – 50 mió.kr. pr. stk.

Fylgiskjal 7. Yvirlit yvir loyvisskipanir eftir fiskiskapi og slag av reguleriungum

Frágreiðing til yvirlitið

Felags fiskidagar er ein skipan, har ein partur av fiskidøgunum verður settur av til at fiska hjá einum bólki av fiskiførum undir einum.

Egnir fiskidagar: Felags fiskidagar verða býttir út á einstøk skip.

Heildarkvota er tann nøgd av einum fiskaslagi, ið føroysk fiskifør hava rætt at veiða.

Felagskvota er tann partur av eini heildarkvotu, ið verður settur av til at fiska hjá einum bólki av fiskiførum undir einum.

Felagskvota við hámarki, er tá felagskvotan verður latin við avmarking fyri hvørt einstakt fiskifar. Hámarkini til samans eru vanliga størri enn felagskvotan.

Eginkvota merkir, at felagskvota er býtt út á einstøk skip.

Loyvital merkir, at atgongdin til fiskiskapin er avmarkað við talið av fiskiloyvum.

Ikki ásett merkir, at hvørki kvotur ella fiskidagar avmarkað fiskiskapin.

Fiskiloyvisslag	Skipan	Rættindaslag
Føroyskur sjógvur		
Bólkur 2, 3, 4A, 4B og 4T	Fiskidagar	Egnir fiskidagar
Bólkur 5, útróðrarátt undir 15 tons á húkaveiðu	Fiskidagar	Felags fiskidagar
Botnfiskur á Føroyabanka, bólkur 4 og 5	Fiskidagar	Felags fiskidagar
Havtasku við gørnum á føroysku landleiðunum	Loyvital	Ikki ásett
Svartkalvi og havtasku við gørnum á føroysku landleiðunum	Loyvital	Ikki ásett
Svartkalvi við gørnum á føroysku landleiðunum	Loyvital	Ikki ásett
Gullaksur á ytru landleiðini	Heildarkvota	Felagskvota
Heystgýtandi sild í føroyskum sjógvi	Heildarkvota	Eginkvota
Hummaraveiða á Tangafirði og har um leiðir	Heildarkvota	Felagskvota við hámarki
Hummaraveiða aðrastaðni í føroyskum sjógvi	Heildarkvota	Eginkvota
Jákupsskel	Loyvital	Ikki ásett
Krabbi	Loyvital	Ikki ásett
Trolveiða eftir flatfiski innan fyri 12 fjórðingar	Fiskidagar	Egnir fiskidagar
Grønlandskur sjógvur		
Botnfiskur í Eysturgrønlandi, toskur og svartkalvi	Heildarkvota	Felagskvota
Kongafiskur og svartkalvi í Eysturgrønlandi (ES-kvota)	Heildarkvota	Eginkvota
Rækjuveiða í Eysturgrønlandi (ES-kvota)	Heildarkvota	Eginkvota
Fiskiskapur eftir svartkalva í Vesturgrønlandi	Heildarkvota	Felagskvota

Fiskiloyvisslag	Skipan	Rættindaslag
Íslenskur sjógvur		
Botnfiskur í íslenskum sjógvi	Heildarkvota	Eginkvota
Lodna í íslenskum sjógvi	Heildarkvota	Eginkvota
ES-sjógvur		
Blálonga í ES-sjógvi	Heildarkvota	Felagskvota
Brislingur í ES-sjógvi	Heildarkvota	Felagskvota
Brosma og longa í ES-sjógvi	Heildarkvota	Felagskvota
Hvítingsbróðir í ES-sjógvi	Heildarkvota	Felagskvota
Rossamakrelur í ES-sjógvi	Heildarkvota	Felagskvota
Sild í ES-sjógvi, ICES-øki IIIa N (Skagerak)	Heildarkvota	Felagskvota
Barentshavið		
Botnfiskur í norskum sjógvi, norðan fyri 62°N	Heildarkvota	Eginkvota
Botnfiskur í russiskum sjógvi í Barentshavinum	Heildarkvota	Eginkvota
Rækjuveiða í russiskum sjógvi í Barentshavinum	Heildarkvota	Felagskvota
Botnfiskur í verndarøkinum við Svalbard	Heildarkvota	Eginkvota
Hørpuskel við Svalbard	Ikki ásett	Ikki ásett
Rækjuveiða við Svalbard	Fiskidagar	Felags fiskidagar
Svartkjaftur, norðhavssild og makrelur		
Fiskiskapur eftir svartkjafti á fleiri leiðum í 2016	Heildarkvota	Eginkvota
Makrelveiða á fleiri leiðum, nótaskip	Heildarkvota	Eginkvota
Makrelveiða á fleiri leiðum, bólkur 4A, 4B, 5 o.a.	Heildarkvota	Felagskvota
Makrelveiða á fleiri leiðum, ídnaðarskip	Heildarkvota	Felagskvota við hámarki
Makrelveiða á fleiri leiðum, ísfiskatrolarar (bólkur 2)	Heildarkvota	Felagskvota við hámarki
Makrelveiða á fleiri leiðum, línuskip	Heildarkvota	Felagskvota
Makrelveiða á fleiri leiðum, rækjuskip	Heildarkvota	Felagskvota við hámarki
Makrelveiða á fleiri leiðum, trolbátar (bólkur 4T)	Heildarkvota	Felagskvota
Makrelveiða á fleiri leiðum, verksmiðjuskip	Heildarkvota	Felagskvota við hámarki
Norðhavssild, nótaskip	Heildarkvota	Eginkvota
Norðhavssild, ídnaðarskip	Heildarkvota	Felagskvota við hámarki
Altjóða sjógvur		
Kongafiskur í NAFO-øki 3M	Heildarkvota	Felagskvota
Others-kvotur í NAFO-skipanarøkinum	Heildarkvota	Felagskvota
Svartkalvi í NAFO-økjunum 3LMNO	Heildarkvota	Felagskvota
Toskur á Flemish Kap, NAFO-øki 3M	Heildarkvota	Felagskvota
Botnfiskur í altjóða sjógvi í NEAFC-økinum	Fiskidagar	Felags fiskidagar
Búrfiskur í altjóða sjógvi í NEAFC økinum	Heildarkvota	Felagskvota
Langasporl í altjóða sjógvi í NEAFC-økinum	Felags NEAFC-kvota fyri øll lond	
Fiskiskapur eftir kongafiski í Irmingarhavinum	Heildarkvota	Eginkvota
Kongafiskur í NEAFC Regulatory Area, ICES-øki I og II	Heildarkvota	Felagskvota

Fiskiloyvisslag	Skipan	Rættindaslag
Rækjuveiða í altjóða sjógvi í NEAFC-skipanarøkinum	Ikki ásett	Ikki ásett
Rossamakrelur í Suðurstillahavinum, SPRFMO	Heildarkvota	Felagskvota

Fylgiskjal 8. Økisfriðingar og tekniskar reglur í fiskiskapinum í føroyskum sjógvi

Hetta skjalið er eitt yvirlit yvir økisfriðingar og tekniskar reguleringar í fiskiskapinum í føroyskum sjógvi.

Økisfriðingar

Inngangur

Eitt týðningarmikið amboð í fyrisitingini av fiskiskapinum í føroyskum sjógvi er, at leiðir eru friðaðar fyri øllum fiskiskapi ella fiskiskapi við ávísium reiðskapi – bráðfeingis, partar av árinum ella alt árið.

Um sæð verður burtur frá teimum friðingum, sum vórðu settar í verk uttan fyri táverandi 12 fjórðinga fiskimarkið í 1973, so kom tann fyrsta veruliga føroyska friðingin í 1978, tá ein leið norðanfyri varð friðað fyri trolí í tveir mánaðir. Síðan tá eru nógvar friðingar komnar afturat, serliga árinum 1990-1994. Onkrar tillagingar og broytingar hava verið, men grundvøllurin undir skipanini við økisfriðingum er at kalla óbroyttur seinastu 20 árinum.

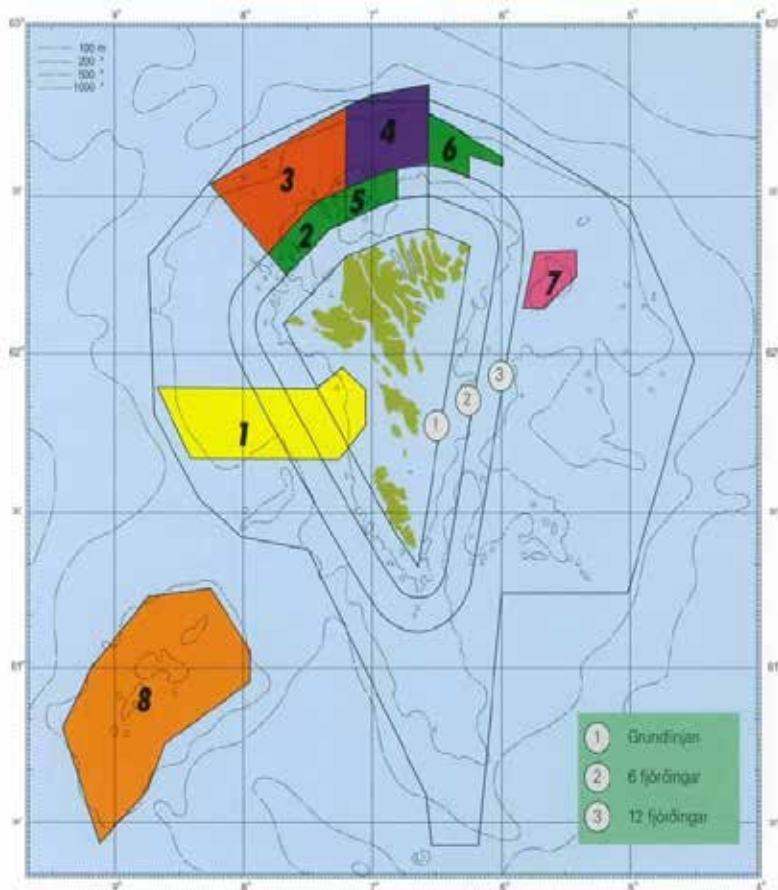
Tá friðingar eru settar í verk, hava endamálini verið ymisk. Í summum førum hava friðingarnar eitt beinleiðis stovnsrøktarendamál og/ella skulu verja og varðveita vistskipanir. Dømi um slíkar friðingar eru gýtingarfriðingar, ungfiskareglur og bráðfeingis veiðibann, friðaðar smáfiskaleiðir og korallfriðingar.

Endamálið kann eisini vera at halda ymiskar veiðihættir atskildar. Meginparturin av landgrunninum er býttur sundur í reiðskapsøkir og økir, har bert ávísar skipastøddir hava loyvi at royna: Ein stórir partur er stongdur fyri troling, soleiðis at einans veiða við húki er loyvd. Leiðirnar innan fyri seks fjórðingar er stongdar fyri størri línuskipunum, veiða við gørnum eftir havtasku og svartkalva er avmarkað til djúp økir, og troling eftir flatfiski innan fyri 12 fjórðingar er bert loyvd í ávísium økjum um summarið.

Gýtingarfriðingar

Í Føroyum hava vit í nógvar ár havt skipanir við tíðaravmarkaðum veiðibanni á gýtingarleiðum.¹ Fiskiskapur á gýtingarleiðum verður mettur at órógva sjálva gýtingina og kann ávirka, hvussu nógvar setir til fiskastovnarnar. Tí eru leiðir í føroyskum sjógvi friðaðar fyri øllum ella ávísium fiskiskapi í gýtingartíðini. Sum vit síggja á mynd 1, eru flestu gýtingarfriðingar norðanfyri, vestanfyri og á Føroyabanka.

¹ Kunngerð nr. 4 frá 9. februar 2006 um tíðaravmarkað veiðibann á gýtingarleiðum.

Mynd 1. Gýtingarfriðingar

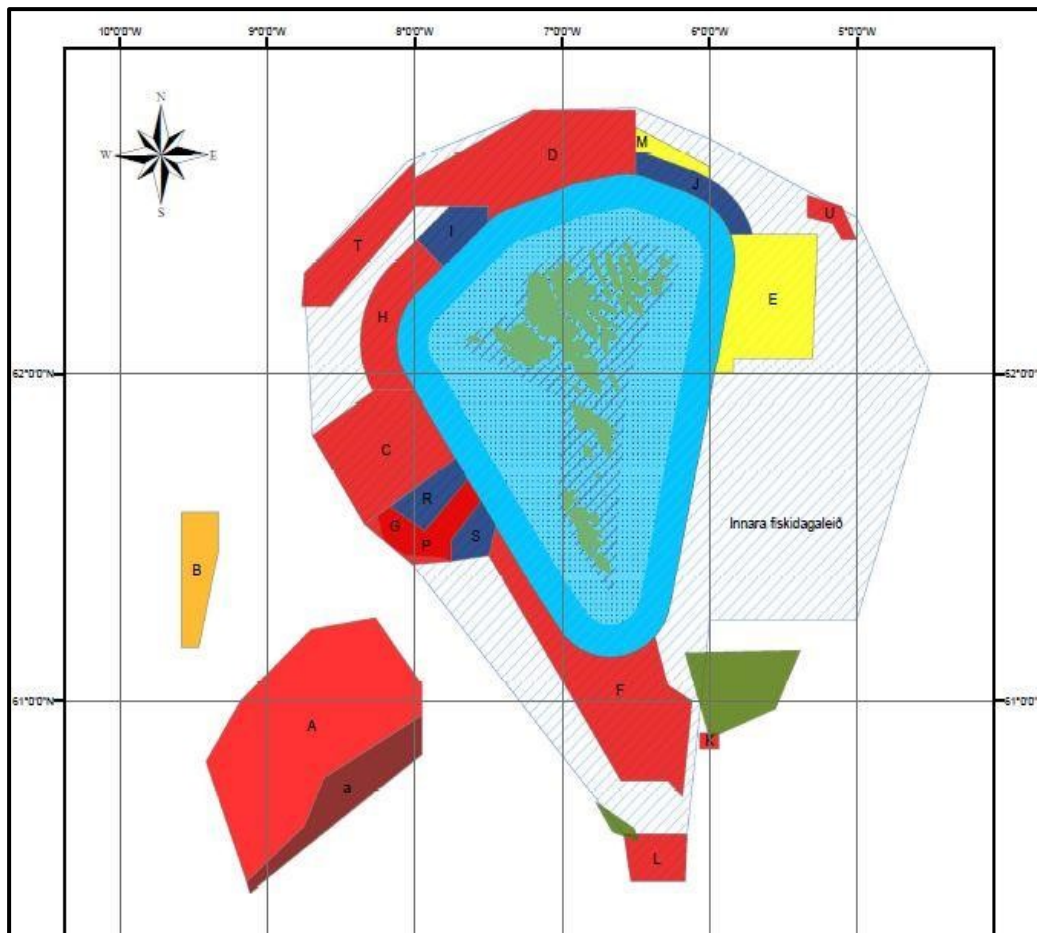
1. Stongd frá 15/02 til 31/03. Veiða við snellu og veiða við gørnum eftir havtasku undantikin.
2. Stongd frá 15/02 til 15/04 fyrir línuför yvir 80 tons. Før, stærri enn 80 tons og utan egningarmaskinu undantikin.
3. Stongd frá 01/02 til 01/04. Veiða við snellu og veiða við gørnum eftir havtasku undantikin.
4. Stongd frá 15/01 til 15/05. Veiða við trolu ekki loyvd.
5. Stongd frá 15/02 til 15/04. Veiða við snellu, snøri og tráðu undantikin.
6. Stongd frá 15/02 til 15/04. Øll veiða.
7. Stongd frá 15/01 til 01/04. Veiða við línu og snellu undantikin.
8. Stongd frá 01/03 til 01/05. Øll veiða.

Kelda til kort: Skipalístin.

1. Trolfriðingar og smáfiskaleiðir

Ein rættiliga stórir partur av landgrunninum er friðaður fyrir trolveiðu. Trolfríu økini, sum eru víst á mynd y, stuðla stovnrøktarendamálinum, hóast hugsanin í síni tíð mest hevur verið at halda ymiskan reiðskap atskildan, serliga húk og trol. Nógv av trolfríu økjum, ið vórðu sett inn í lógina miðskeiðis í 1990-unum, eru hýsu- og toskaleiðir, sum eru stongdar fyrir trolveiðu fyri at verja húkaflofan.

Summar av trolfriðingunum eru heilársfriðingar av smáfiskaleiðum. Hugsanin við hesum er at geva fiskinum móguleika at vaksa seg størri, so at hann gevur betri úrtøku. Øki T vestur úr Mykinesi og øki U eystur úr Fugloynni eru gjørd fyri at verja smáfisk, (sí kort).

Mynd 2. Leiðir, stongdar fyri trolu.

Innan fyri 12 fjórðingar er øll veiða við trolu bannað, undantikin troling við serloyvi.

- a. Stongt fyri trolveiðu frá 01/06 til 31/08.
- B. Stongt fyri trolveiðu frá 20/01 til 01/03.
- E. Stongt fyri trolveiðu frá 01/04 til 31/01.
- M. Stongt fyri trolveiðu frá 01/02 til 01/06.

A, C, D, F, G, H, I, J, K, L, P, R, S, T og U stongdir fyri trolveiðu. Bannið í I, J, R og S fevnir ikki um trolarar við 500 hk maskinorku ella minni.

Kelda til kort: Skipalistin.

Meginparturin av Føroyabanka er við lóg friðaður fyri allari veiðu, tó so at lógin heimilar landsstýrismanninum við kunngerð at loyva tíðaravmarkaðari veiðu við snellu, snøri ella tráðu.

Viðvíkjandi friðing av smáfiskaleiðum var í tíðarskeiðnum juli 2011 til august 2013 kunngerð, sum friðaði allar leiðir inni við land fyri vinnuligum fiskiskapi við línu. Somuleiðis vóru ein leið eystanfyrri og ein leið vestanfyrri friðaðar. Endamálið var at verja teir yngstu árgangirnar av hýsu og toski.

Korallfriðingar

Síðan 2005 hava verið reglur, sum banna veiðu við botntrolu á ávísam leiðum fyri at verja korallir á botni.² Korallir verða vanligar roknaðar sum týðningarmikil partur av vistskipanini á botni og harvið umhvørvinum hjá fiski.

² Kunngerð nr. 7 frá 20. januar 2005 um friðað øki fyri troling.

Bráðfeingis veiðibann á ungfiskaleiðum

Ungfiskareglur hava verið partur av skipanini av fiskiskapinum í færoyskum sjógvi síðan 1989. Tær eru ásettar í lógini um vinnuligan fiskiskap frá 1994 og í kunngerðum frá 1993.

Skipanin ber í stuttum í sær, at fiskifør hava skyldu at boða Vørn frá, um íblandingin av ungfiski er meiri enn eitt ásett hámark. Vørn kannar síðan málið og hevur heimild at lýsa bráðfeingis veiðibann á leiðini.

Endamálið við at friða ungfiskaleiðir er at geva fiskinum frið at vaksa ta fyrstu tíðina, tá ið hann vanliga veksur skjótt, og at loyva honum at gýta minst eina ferð fyri á tann hátt at stuðla undir burðardygt veiðimynstur og tilgongdina til fiskastovnarnar.

Talva 1: Ungfiskur og hámark fyri íblanding av ungfiski

Við heitið ungfiskur er at skilja:

UPSI (*Pollachius virens*), ið er minni enn 55 cm, máldur fremst frá hævdi til aftast á sterti.

TOSKUR (*Gadus morhua*), ið er minni enn 50 cm, máldur fremst frá hævdi til aftast á sterti.

HÝSA (*Melanogrammus aeglefinus*), ið er minni enn 45 cm, máld fremst frá hævdi til aftast á sterti.

LAKSUR (*Salmo salar*), ið er minni enn 60 cm, máldur fremst frá hævdi til aftast á sterti.

STÓRUR KONGAFISKUR (*Sebastes marinus*) og TRANTKONGAFISKUR (*Sebastes mentella*), ið er minni enn 37 cm, máldur fremst frá hævdi til aftast á sterti.

BLÁLONGA (*Molva byrkelange*), ið er minni enn 75 cm, máld fremst frá hævdi til aftast á sterti.

LONGA (*Molva molva*), ið er minni enn 75 cm, máld fremst frá hævdi til aftast á sterti.

BROSMA (*Brosme brosme*), ið er minni enn 50 cm, máld fremst frá hævdi til aftast á sterti.

HVÍTINGUR (*Merlangius merlangus*), ið er minni enn 35 cm, máldur fremst frá hævdi til aftast á sterti.

Hámark fyri íblanding av ungfiski:

Í UPSAVEIÐU mugu ikki meiri enn 30% í tali í hvørjum háli/fyri snellu hvønn dag vera ungfiskur, smb. § 1.

Í TOSKAVEIÐU mugu ikki meiri enn 30% í tali í hvørjum háli/hvørjari setu vera ungfiskur. Hámarkið er galdandi fyri allar trolarar og línubátar. Hámarkið er tó 30% í hvørjari setu/hvønn dag fyri fiskifør undir 100 BRT, ið royna við línu, snøri ella snellu.

Í HÝSUVEIÐU mugu ikki meiri enn 30% í tali í hvørjum háli/hvørjari setu vera ungfiskur. Hámarkið er galdandi fyri allar trolarar og línubátar. Hámarkið tó 50% í tali í hvørjari setu/hvønn dag fyri fiskifør undir 100 BRT, ið royna við línu, snøri ella snellu.

Í LAKSAVEIÐU má eingin ungfiskur vera í veiðuni. Hetta er galdandi fyri línubátar.

Í KONGAFISKAIVEIÐU mugu ikki meiri enn 25% í tali í hvørjum háli/hvørjari setu vera ungfiskur. Hámarkið er galdandi fyri allar trolarar og línubátar.

Í BLÁLONGUVEIÐU mugu ikki meiri enn 25% í tali í hvørjum háli/hvørjari setu vera ungfiskur.

Í LONGUVEIÐU mugu ikki meiri enn 25% í tali í hvørjum háli/hvørjari setu vera ungfiskur.

Í BROSMUVEIÐU mugu ikki meiri enn 25% í tali í hvørjum háli/hvørjari setu vera ungfiskur.

Í ÍDNAÐARVEIÐU við hvítungi sum hjáveiðu mugu ikki meiri enn 25% av hvítungi í tali í hvørjum háli vera ungfiskur.

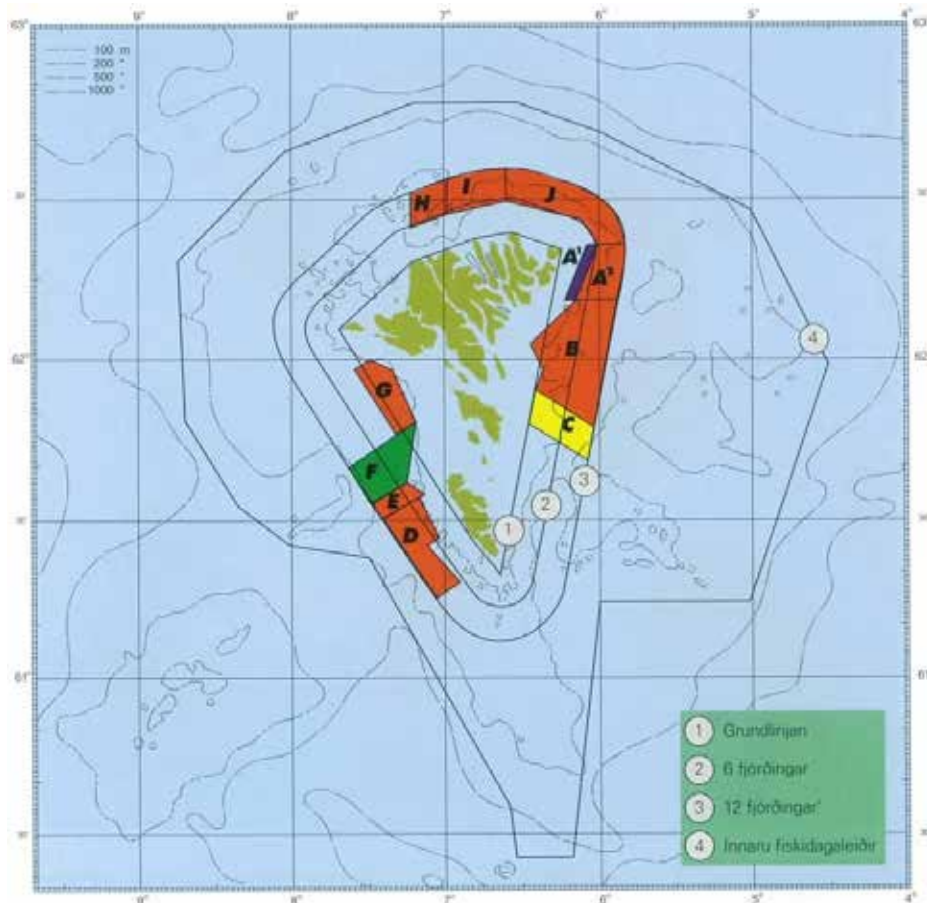
Kelda: Kunngerð nr. 55 frá 26. mars 1993 um heitið ungfiskur av ávísimum fiskasløgum og hámark fyri blanding av ungfiski.

Trolveiða innan fyrri 12 fjórðingar

Innan fyrri 12 fjórðingar er veiða við trolu ikki loyvd. Tó hevur í nógv ár verið loyvt trolbátum 120 BRT og minni at trola eftir flatfiski um summarið – ofta nevnt troling á landleiðini.³ Ætlanin við skipanini er at gagnnýta flatfiskin innan fyrri 12 fjórðingar, sum vanliga ikki fæst við øðrum reiðskapi enn trolu.

Í hesum fiskiskapi er treyt, at bátarnir nýta serligt flatfiskatrol við skiljirist fyrri at síla tann runda fiskin frá, so at tað mest er flatfiskur, sum fer aftur í posan.

Trolingin innan fyrri 12 fjórðingar hevur øll árin, síðan hon byrjaði fyrst í 1970-unum, verið skipað soleiðis, at bátar hava havt loyvi at trola á neyvari ásettum leiðum. Tey fyrstu árin vórðu økini javnan broytt, men síðan miðskeiðis í 1990-unum hevur skipanin verið at kalla óbroytt. Eftir verandi kunngerð er trolingin avmarkað til økini, sum eru víst á mynd 3.⁴

Mynd 3. Trolveiða innan fyrri 12 fjórðingar er loyvd í økjunum á myndini.

Kelda til kort: Skipalistin.

Línuskip

Fiskifør, størri enn 90 tons, hava ikki loyvi at veiða við línu innan fyrri 6 fjórðingar úr grundlinjunum. Fiskifør, millum 15 og 90 tons, sum hava egningarmaskinu, hava ikki loyvi at veiða við línu nær landi.⁴

Veiða við gørnum

Veiða við gørnum eftir toski, hýsu og upsa er ikki loyvd innan fyrri 30 fjórðingar úr grundlinjunum og á Føroyabanka.⁵

³ Kunngerð nr. 65 frá 3. juni 2010 um trolveiðu innan fyrri 12 fjórðingar.

⁴ Kunngerð nr. 117 frá 14. november 2005 um fiskiskapin í føroyskum sjógvi við fiskiførum, sum eru skrásett í Føroyum.

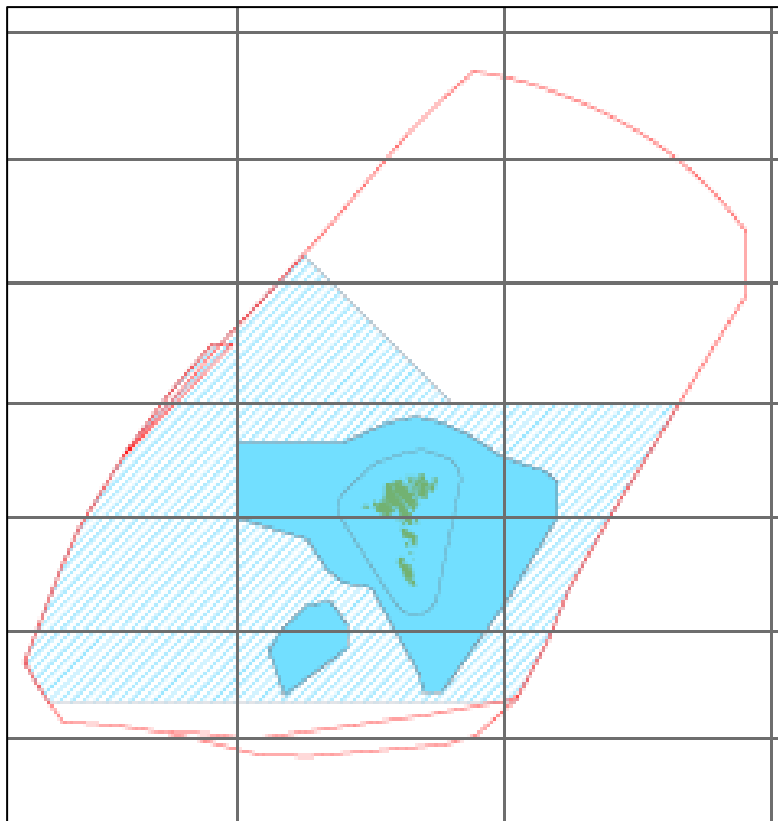
⁵ Kunngerð nr. 117 frá 14. november 2005 um fiskiskapin í føroyskum sjógvi við fiskiførum, sum eru skrásett í Føroyum.

Á innaru landleiðini er beinleiðis veiða eftir sild, reyðspröku, tungu, skrubbu og rognkelsi við gørnum bert loyvd 30 m úr landi, og við áarósar mugu gørnini ikki setast nærri enn 100 m frá ósamunnanum.

Somuleiðis er beinleiðis fiskiskapur eftir havtasku við gørnum bert loyvdur á eini leið vestan fyri eina ásetta linju og í einum kassa eystanfyri og einum kassa norðanfyri. Fiskiskapur eftir svartkalva við gørnum er bert loyvdur, har djúpið er meira enn 500 m.⁶ Harafturat er ein leið vestur ímóti markinum á Íslandsrygginum stongd fyri garnaveiðu.

Uppsjóvarfiskiskapur

Eftir verandi reglum⁷ er ikki loyvt at royna innan fyri eina linju, drigna rundan um landgrunnin, og á Føroyabanka, (bláu økini á mynd 4). Somuleiðis er álagt skipunum at brúka skiljirist, sum skilir upsa, tosk o.a. frá, tá tey royna á ávísu leiðum í føroyskum sjógvi, (blástrikaða økið á mynd 4).

Mynd 4: Økisreguleringar fyri veiðu eftir svartkjafti. Í bláu økinum er ikki loyvt at royna eftir svartkjafti. Í blástrikaða økinum er álagt skipunum at brúka skiljirist.

Kelda til kort: Vørn.

2. Tekniskar reglur fyri fiskireiðskap

Tekniskar ásetingar um reiðskap, t.d. minst loyvda meskastødd í trolu og gørnum, eru ætlaðar at forða fyri, at fiskur ikki verður veiddur, fyrr enn hann hevur rokkið eini minstustødd, og á tann hátt stuðla málinum um størstu, varandi úrtøkuna í fiskiskapinum.

Slíkar reglur hava kanska serliga týðning í skipanum, har tað er veiðiorkan, ið verður regulerað, og fyri at tálma avleiðingunum av tí líðandi økingini í fiskiorkuni í skipanini. Teknologiskir batar í trolinum, nýggj og effektivari húkasnið,

⁶ Kunngerð nr. 105 frá 5. august 2013 um skipan av fiskiskapinum eftir havtasku og svartkalva við gørnum á føroysku landleiðunum, sum broytt við kunngerð nr. 125 frá 11. november 2013.

⁷ Kunngerð nr. 18 frá 9. mars 2007 um veiðu eftir svartkjafti í føroyskum sjógvi.

betri útgerð á brúnni o.a. eru dømi um slíka menning, sum vanliga ger veiðievni hjá fiskiførum betri, og harvið økist veiðitrýstið.

3. Minstamat á fiski

Reglur um minstamat á fiski skulu eins og tekniskar ásetingar um reiðskap stuðla undir, at ikki ov nógv verður fiskað av smáfiski. Viðmerkjast skal, at munur er á hesum minstamati og ungfiskamatunum.

Reglur um minstamat eru ásettar í kunngerð um fiskiskapin í føroyskum sjógvi við fiskiførum, sum eru skrásett í Føroyum. Eftir kunngerðini má veiðan av undirmálsfiski ikki vera meira enn 5% av samlaðu vektini fyri túrin. Fiskur, ið er minni enn máttini í talvu 2, er undirmálsfiskur:

Talva 2: Minstamat á fiski

<i>Fiskaslag</i>	<i>cm</i>
Toskur (<i>Gadus morhua</i>)	40
Hýsa (<i>Melanogrammus aeglefinus</i>)	37
Reyðsprøka (<i>Pleuronectes platessa</i>)	40
Lálla (<i>Glyptocephalus cynoglossus</i>)	28
Tunga (<i>Microstomus kitt</i>)	30
Kalvi (<i>Hippoglossus hippoglossus</i>)	45
Sild (<i>Clupea harengus</i>)	22
Glaskvoysa (<i>Lepidorhombus whiffagonis</i>)	25
Laksur (<i>Salmo salar</i>)	60
Hvítingur (<i>Merlangius merlangus</i>)	30
Stórur kongafiskur (<i>Sebastes marinus</i>)	30
Trantkongafiskur (<i>Sebastes mentella</i>)	30
Blálonga (<i>Molva dipterygia</i>)	60
Longa (<i>Molva molva</i>)	60
Brosma (<i>Brosme brosme</i>)	40
Langasporl (<i>Coryphaenoides rupestris</i>)	40
Gulllaksur (<i>Argentina silus</i>)	28
Havtaska (<i>Lophius piscatorius</i>)	50
Upsi (<i>Pollachius virens</i>)	45
Svartkalvi (<i>Rheinhardtius hippoglossoides</i>)	35
Makrelur (<i>Scomber scombrus</i>)	30

Fylgiskjal 9

Árni M. Dam hevur fylgjandi viðmerkingar til frágreiðingina:

Nágreiniligari lýsing av øllum leisti 2

Eftir at hava luttikið í nevndararbeiðinum um at gera eina nýggja fiskivinnuskipan, eftir tí leisti sum arbeiðssetningurin hjá landsstýrismanninum í fiskivinnumálum bað um, var staðfest, at semja ikki fekst í nevndini um tilmælið.

Heldur enn at koma við tveimum tilmælum, er valt her í fylgiskjali, at lýsa nærri, hvørjar hugsanir liggja til grund, tá ið leistur 2 varð skrivaður:

4 økir verða, í eftirfylgjandi, lýst nærri. Tey eru:

- Uppboðssøla:
 - av veiðirættindum
 - av veiðu
- Antitrust leiðreglur
- Kvotuskipan ella fiskidagar

Hesi øki verða lýst við atliti til tey tættast atknýttu áhugamálini, ið eru vald at vera:

Almenningurin, framleiðsluvirkir, fiskaseljarar, reiðarar, yvirmenn og fiskimenn á skipunum.

Uppboðssølur

Uppskotið til nýggja fiskivinnuskipan skal taka støði í nøkrum yvirskipaðum málum í arbeiðssetninginum, sum t.d.:

- At skipanin loyvur nýggjum aktørum við nýggjum hugskotum at fáa móguleikan bæði á sjógv og landi
- At skipanin skapar stabilitet fyri verandi aktørar
- At skipanin er lætt at umsita og at gjøgnumskygni er gott
- At skipanin er einföld og at sama prinsipp er galdandi fyri allar aktørar
- At skipanin tekur part av tí óvanliga vinninginum úr vinnuni
- At skipanin ger, at teir sum fígga og gera iløgur trúgva uppá stabilitet/kontinuitet í skipanini
- At skipanin ger tað, at eingin politisk íblanding er, tá rættindir skifta hendur
- At skipanin virkar soleiðis, at rættindini verða umsett millum aktørarnar á einum marknaði
- Veiddur fiskur skal vera atkomuligur hjá virkjum á landi at bjóða uppá. Veiðan, og alt av fiskinum, eigur at verða fingið til lands og í størsta mun virðisøkt í Føroyum

Út frá hesum málum verður tulkað, at grundarlagið undir skipanini má verða, at fríu marknaðarkreftirnar ráða á einum skipaðum, dynamiskum marknaði, har kappingartreytirnar eru so líkar fyri allar luttakarar sum gjørligt.

Ætlanin er ikki, at tað skal vera gjørligt at spekulera í hesum slagi av rættindum, hvørki í longri ella styttri tíðarskeiðum. Rættindini skulu keypast við tí endamáli, at vinningur skal fáast við at fiska og ikki við víðarisølu av hesum rættindum fyri eyga.

Ein grundleggjandi fortreyt fyri at fáa eina tílíka marknaðarstýrda skipan at virka best móguligt í longdini er, at allir aktørarnir í skipanini, virka undir somu treytum.

Út frá omanfyrinevndu fortreytum skal í eftirfylgjandi lýsast ein marknaðarstýrd skipan til sölu og keyp av veiðirættindum, ið verður nevnd "Uppboðssøla við forkeypsrætti" ella stýtt "UVF".

Í stuttum er uppboðssøla við forkeypsrætti ein skipan, har ið rætturin at fiska fyri eitt ár í senn á einum almennum marknaði er galdandi. Árliga verða t.d. 20 % boðin út á marknaðinum, ímeðan verandi aktørar hava móguleika at ognar sær 80 % av tí, teir høvdu árið fyri við einum forkeypsrætti.

Hendan marknaðarstýrda skipanin kann selja bæði dagar og kvotur, og er tí ikki tengd at, hvør reguleringsskipanin er. Fyri at fáa eina so góða skráseting og gagnnýtslu av veiðuni sum gjørligt, skal øll veiðan seljast yvir ein góðkendan almenna marknað: "Uppboðssøla – Fiskamarknað," har teir, ið ynskja at keypa, virka og selja víðari kunnu hava móguleika at luttaka.

At øll hava móguleika til at bjóða uppá fiskin, eigur at verða besti máttin at gagnnýta alt tilfeingið á skilabesta hátt. Tað, ið er grundleggjandi við at hava tvær uppboðssølur er, at øll kunnu fáa javnbýtis rætt til at bjóða seg fram sum aktørur í bæði veiðirættindum ella í veiðuni, soleiðis at øll fáa rætt at keypa veiðirættindi og veiðu. Vertikal integratióin er ikki neyðug, tá ið øll veiða er atkomulig.

Løgtingið hevur ávirkan á at seta tær báðar uppboðssølurnar sum lógarkrav.

Hvussu gjaldið fyri veiðirættindi skal dragast frá í sambandi við avrokning til manningina er ein spurningur, ið má avklárast. Hesin kann avklárast við lóg ella við samráðingum millum avvarðandi feløg á arbeiðsmarknaðinum. Løgtingið hevur ikki ávirkan á, hvussu treytirnar eru á arbeiðsmarknaðinum, t.d. hýrupartin, men tað má roknast við, at avvarðandi reiðarafeløg og fakfeløg koma fram til, at aktørarnir, sum skulu keypa alt á eini uppboðssølu, eru nøkulunda javnsettir.

Lýsing av uppboðssøluskipanini við forkeypsrætti "UVF"

Grundarlagið undir hesari skipan er at gera tað gjørligt hjá nýggjum aktørum at sleppa framat, samstundis sum verandi aktørar hava ein móguleika at hava ein rímiligan kontinuitet, men at teir mugu verða fult kappingarførir við aðrar aktørar. Minnast skal til, at ætlanin ikki er, at landið skal fáa hægst móguligan prís fyri veiðirættindini men rættan prís við kontinuiteti fyri eyga.

Av tí at veiða er tætt knýtt at náttúruviðurskiftum, so má skipanin verða samansett soleiðis, at peningaligu váðarnir kunnu minimerast og kortini varðveita tann neyðuga dynamikkinn í vinnuni.

Grundleggjandi prinsipp fyri UVF

UVF-skipanin byggir á meginregluna, at gjaldast skal fyri øll veiðirættindini fyri hvørt árið sær.

Prísurin fyri veiðirættindini skal koma frá einari uppboðssølu, har minst 20% av flestu fiskasløgum skulu verða seld, áðrenn nýggja fiskiárið byrjar. Teir aktørar, ið vóru aktivir í árinum fyri, fáa ein forkeypsrætt á 80% av tí, sum teir fiskaðu tað árið. Nøgðin má sjálvandi regulerast við tí %, sum samlaða kvotan er hækkað ella lækkað.

Prísurin á veiðirættindunum, ið koma undir forkeypsrættin, verður meðalprísurin á tí fiskasløgum, sum er selt á uppboðssøluni. Aktørurin ger sjálvur av, um hann vil gera forkeypsrættin galdandi ella ei. Verður forkeypsrætturin ikki gjørdur galdandi ella bert í ávísan mun galdandi, so verður restin av veiðirættinum settur til sølu á uppboðssølu seinri.

Roknast má við, at tá allir aktørar verða stillaðir líka, at tað er eingin, sum fær tillutað nakað fyri einki, so koma prísirnir á árligu uppboðssøluni vera teir røttu, sæð út frá tí, ið vinnan klárar at gjalda við framtíðar rakstri fyri eyga.

Langtíðarstabilitet – 1 ára gjald ?

Ført hevur verið fram, at neyðugt er við langtíðar loyvmum fyri stabilitet. UVF-skipanin hevur við sær ein stabilitet á minst 80% av rættindum fiskað árið fyri, umframt móguleika at keypa 20% av heildini, upp til hámarkið, til allar luttakarar alla tíð framyvir. Hesin stabilitetur kemur við einum avmarkaðum váða við at gjalda fyri 1 ár í senn. Váðastýringin er minkað munandi, tá tað bert er neyðugt at hyggja eitt ár fram.

Luttakararnir kunnu tillaga sítt virksema við at keypa sær størri rættindir á nøkrum veiðirættindum og minka um onnur.

Viðurskipti, ið ávirka fiskaprísásetingina á veiðirættindunum

Allar vinnur hava óstøðugar umstøður at arbeiða undir. Fiskiveiða verður tó mett at hava munandi fleiri óstøðug viðurskiptir enn aðrar vinnur, har verður serliga hugsað um fiskiskap (hvørt fiskidøgn kostar nærum tað sama óansæð veiðinøgd), fiskaprís (fremmandan valuta, boykott, Force Majeure-líknandi støður), oljuprís, o.s.fr.

Eisini hevur tað sera stóra ávirkan, hvussu kostnaðurin fyri veiðirættindini verður frátrektur. Er tað av óbýttum ella skulu manningarnar ikki luttaka í kostnaðinum fyri veiðirættindini?

Hví hava veik (og sterk) feløg kunnað gjørt risailøgur

Tað vekir undran, tá feløg við sera lítlum eginkapitali, hava verið før fyri at keypt skip og kvotur fyri fleir hundrad mió. kr., og eisini eru fleiri dømi frá úti í heimi, at rættindir eru seld fyri tíggu ferðir bruttoprísir pr. kg. á feskum fiski.

Mest sannlíkt er, at slíkir handlar eru gjørdir mest sum ein strategisk iløga, tí gongdin á prísinum á fiskirættindum, ið eru seld endaliga, nærum bara er gingin tann eina vegin og tað er uppeftir.

Í UVF-skipanini er møguleiki at keypa veiðirættindir sum eina strategiska iløgu, fyri síðan at selja tey aftur við stórum vinningi, ikki til staðar. Grundhugsjónin við UVF-skipanini er, at einasti máti at tjena pening uppá keypt veiðirættindi, er at fara út at veiða fiskin og síðan selja hann á uppboðssøluni, ella at keypa og virka fiskin, so hann kann fara longri út á heimsmarknaðin og harvið fáa størri vinning.

Á hvønn hátt skulu veiðirættindi seljast og gjaldast?

Veiðirættindi verða seld á tí almennu uppboðssøluni sum ein rættur til at fiska eina ávísa nøgd ella í eitt ávíst tíðarskeið við einum ávísnum veiðitrýsti.

Rætturin at veiða verður givin sum ein møguleiki fyri aktørin at fremja henda í verki.

Tá ið veiðirætturin er keyptur, skal hesin gjaldast beinanvegin, hetta fyri at seljarin skal hava trygd fyri, at keyparin hevur neyðuga figging til at gjøgnumføra handilin.

Veiðirætturin vil undir vanligum umstøðum minka sum fiskað verður.

Ikki ber til at reklamera ella at klaga um slíkan veiðirætt eftir, at hann er keyptur, og tí er neyðugt at gera aðrar skipanir, ið bæði minka um váðan og gera tað neyðugt fyri aktørarnar, nýggjar sum verandi, at hava nøkur amboð, ið teir kunnu gera brúk av.

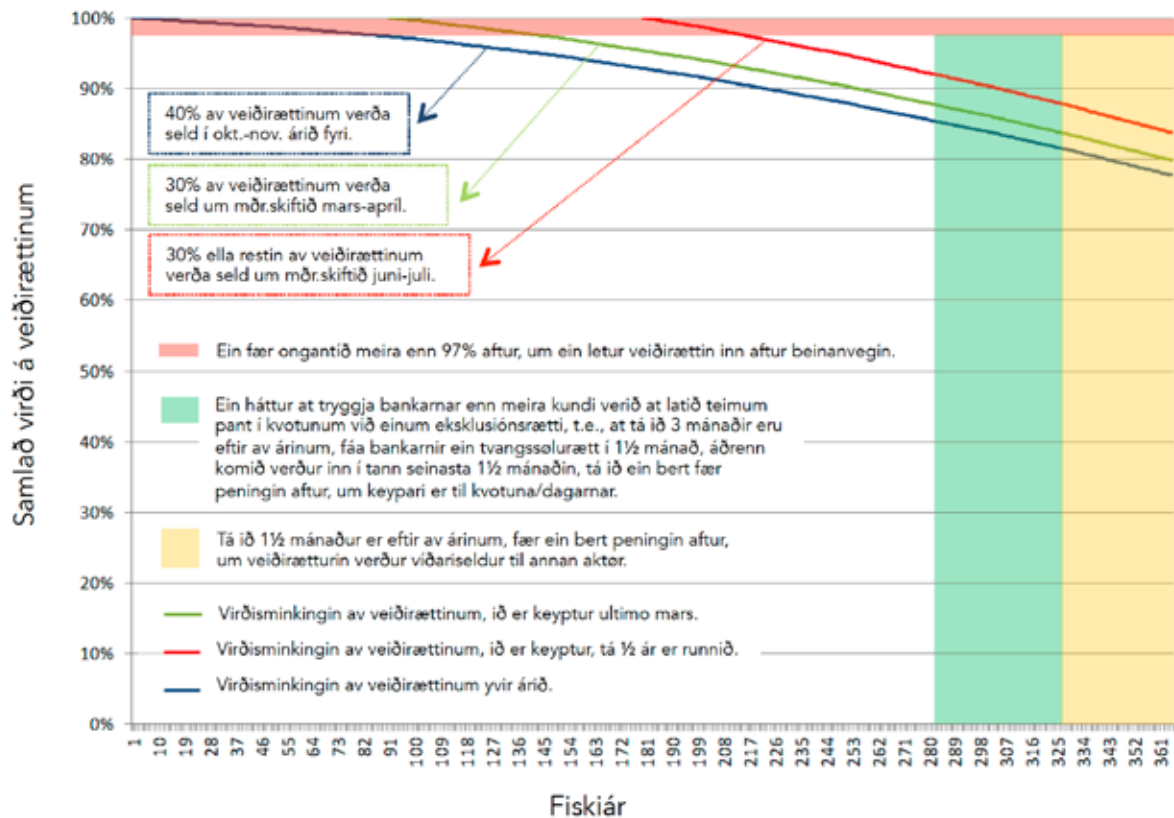
Veiðirættindini kunna latast inn aftur eftir givnum leisti

Skuldi nakað óvæntað komið fyri í einum ári, t.d. at oljuprísir fara nógv upp og møguliga fiskaprísirnir falla nógv, ella um ein luttakari ynskir tað, so kunnu keypt veiðirættindi latast inn aftur til keypsprísir tó við einum ávísnum tapi.

Skipanin vil virka á tann hátt, at prísirnir kunnu stillast til tann nýggja veruleikan; "resettast", t.v.s. at man kann lata tað, sum er keypt á uppboðssøluni innaftur, soleiðis at aktørarnir bjóða av nýggjum, fyri so eisini at fáa annan prís fyri forkeypsrættin. (Hetta verður greitt nærri frá seinri) Hetta er fyri at fáa trygdina í háasæti, bæði fyri íleggjarar og teir, ið skulu fígga skip og rættindir.

Skipanin verður lýst í mynd 5:

Virðisminkingin av veiðirættinum byrjar, tá fiskiárið byrjar

Mynd 5.

Mynd 5 vísir virðið á veiðirættinum frá fyrsta degi í einum fiskiári. X-aksin er dagar og y-aksin lýsir, hvat virði fiskirættindini kunnu latast inn aftur fyri, samanborið við upphæddina, tey blivu keypt fyri.

Veiðan seld á uppboðssøluni

í Arbeiðssetninginum stendur :

- *Veiddur fiskur skal vera atkomuligur hjá virkjum á landi at bjóða uppá. Veiðan og alt av fiskinum eigur at verða fingið til lands og í størsta mun virðisøkt í Føroyum.*

Um øll veiðan bleiv seld á uppboðssølu, so hevði tað líkastilla allar aktørarnar, og um allur fiskur bleiv seldur á uppboðssølu, ber eisini til at selja innvøllir v.m.

Við at hava ein marknað, ið er fyri allar, má eisini roknast við, at tað mugu gerast greiðar reglur fyri skráseting av veiðu, hvussu væl hagreidd rávøra skal vera, og skal eftirlit vera, soleiðis at hesar reglur eru fylgdar, umframt at útbjóðingarupplýsingarnar eru rættir.

Gjølrigt skal vera hjá eftirlitum so sum Vørn, Heilsufrøðiligu Starvsstovuni o.s.fr.. at kunna koma á eftirlitsvitjan nær og hvar, tað skal vera. Prísskipanin er almenn og allir fáa móguleika at royna seg.

Ofta hevur verið ført fram, at neyðugt er at hava vertikala integratió. Eftirsum allur veiddur fiskur skal um eina uppboðssøla, so hava allir luttakarar atgongd til allan fiskin og av hesi orsök er vertikal integratió ikki neyðug.

Eitt nú verður ikki neyðugt hjá virkjum at hugsa um fiskiskap og umvent.

Eitt nú nýtist Havsbrún ikki at keypa fiskiskip, tí teir fáa móguleika at keypa teirra rávøru á fiskamarknaðinum.

Varðin Pelagic, Pelagos og Kollafjørð Pelagic fáa móguleika at bjóða uppá allan uppsjóvarfisk undir Føroyum o.s.fr.. Henda skipan líkist nógv tí uppboðssølu, ið er í dag.

Sølan av veiðuni skal verða skipað soleiðis, at sølan skal vera ein “non profit”uppboðssøla, sum bert hvílir í sær sjálvari.

Tá ið so nógvur fiskur skal um eina uppboðssølu, so má henda vera sera liðilig, tí tað kann hugsast, at selt verður fleiri ferðir hvønn dag. Við dagsins tøkni skuldi hetta verið lætt. Keyparar eiga at kunna melda seg til eina SMS-skipan, so ein søla kann fara fram, nær tað skal vera.

Royndir frá uppboðssølunum í 2011 og í 2016

Eitt felag, ið hevði samband til Lafayette keypti á sumri í 2011 80% av tí, sum var til sølu á uppboðssøluni. Lafayette hevði sera bíliga arbeiðsmegi umborð og hevur henda hending fingið sera nógva umtal. Til hetta er at siga, at í 2011 vóru vit útistongd frá Norra og ES, og um Lafayette ikki var her, høvdu vit helst ikki megna at fáa makrelin frystan til matna. Uppboðssølan í 2011 má sigast at verða hildin í einari tíð, har undantaksstøða var galdandi í føroysku fiskivinnuni og kann sostatt ikki nýtast til sakliga grundgeving hvørki henda ella handa veg.

UVF-skipanin tekur hædd fyri, at tað ikki er móguligt hjá einum aktøri at keypa so stóran part sum Lafayette keypti í 2011.

Ein onnur hending, ið kom til sjóndar eftir uppboðssøluna í 2011 var, at tað var gjørligt at seta prísinn millum veiðiskip og móttøkuskip, sum tað passaði best. Hetta var sera óheppið fyri fiskimenn. Hesir blivu avroknaðir sera ymiskt fyri sama arbeiði í hesum tíðarskeiði.

Tað eigur tí ikki at verða gjørligt hjá aktørum at keypa t.d. makrel fyri síðani at biðja eitt skip fara út at veiða nøgðina, ið keypt er fyri fyri t.d. 1,00 kr./kg. Hesa krónu skulu so manning og skip deila ímillum sín. Hýruparturin er stórur, og skal ein aktørur gjalda hýrunar av einari krónu og ein annar av t.d. 5 krónum, so verður tað ein sera ójavn kapping. Tað sama kundi eitt flakavirki gjørt; keypt veiðirætt til tosk á uppboðssøluni, og biðji eitt skip við manning fara út at veiða hendan toskin fyri t.d. 5 kr. kg.

Við at øll veiða skal um ein fiskamarknað, er hesin móguleiki ikki til staðar, soleiðis at øll manningin verður avroknað eftir tí veruliga søluvirðinum á veiðuni.

Á sumri í 2016 vóru nakrar uppboðssølu av ymiskum fiskasløgum hildnar. Har var móguleikin hjá aktørunum, sum kundu og sum bjóðaðu, sera ójavnur, tí hýrukostnaðurin er sera ymiskur hjá ymsu aktørunum, umframt at fleiri av aktørunum hava fingið túsundtals av líknandi tonsum fyri einki. Hetta viðferdi, at kostnaðurin fyri keyptu tonsini kundi deilast út á øll tonsini bæði keypt og fingin.

Hesin ójavni slepst undan við UVF-skipanini, tí at her skal gjaldast fyri øll rættindini, Men hvat hýrukostnaðin viðvíkur, er tað nakað partarnir á arbeiðsmarknaðinum hava ábyrgdina av.

Fyri at fáa eina uppboðssølu at virka best móguligt, er tað sera umráðandi, at allir aktørarnir hava sama móguleikar fyri at kappast.

Fyrimunir við hesi UVF-skipanini og søla av veiðu á fiskamarknaði

1. Hon virkar leys av politisku skipanini.
2. Man nýtist ikki at “hyggja” meira enn eitt ár fram, fyri at meta um útlitini fyri fiskaprís, veiðimóguleikar og oljuprís.
3. Skipanin kann verða óendalig hjá teimum, ið vilja luttaka, men eingi fær loyvi til at “sovna” í skipanini, tí tað er altíð onkur, ið andar ein í nakkan.
4. Kemur at dríva innovatívetin fram í vinnuni.
5. Váðin at læna pening liggur í at fígga skipið.
6. Váðin í fíggingini av veiðirættindunum er lítil, og tað má hann eisini verða, um nýggir, og fleiri av verandi aktørum skulu hava ein móguleika, og tí er ein skipan gjørd, sum ger rættindini meira likvid (sí mynd á síðu 3.)

7. Tað fer ikki at loysa seg hjá peningasterkum feløgum, bert at pressa prísir á uppboðssøluni, tí tað rakar teir í forkeypsrættinum.
8. Samanumtikið verða tað teir, ið duga at fiska, hagraiða og selja fiskin, sum hava størsta møguleika fyri at vinna kappingina í hesi skipan.
9. Manningar fáa rættan prís fyri veiðuna.
10. Lættari verður hjá reiðarum at hava støðuga manning.
11. Øll, ið ynskja at keypa, virka og selja veiðu fáa líka møguleika.

Hvussu skal ein veiðirættindauppboðssøla skipast?

Á hesi uppboðssøluni skulu øll veiðirættindi seljast. Sí seinri í skrivinum, hvørji rættindi, ið føroyingar eiga.

Tað er tað almenna, sum á hesari uppboðssølu bjóðar veiðirættindi út til privatar at troyta.

Skipanin er sera liðilig og kann lættliga broytast eftir, at hon er byrjað, men fyri at byrja mugu nakrar avgerðir takast. Fyri at fáa gongd á, verður tí mælt til at fylgjandi støður verða galdandi:

- Skipanin tekur stóð í, at verandi reguleringar kunnu verða varðveittar, viðvíkjandi skipastødd og øðrum tekniskum reguleringum.
- Har veiðan er við kvotum, kann verða hildið fram við kvotum.
- Har veiðan er við fiskidøgum, kann verða hildið fram við fiskidøgum.
- Har sum royndarloysi, loyvir, fiskiloyvi, felags fiskidagar og felagskvotur hava verið brúktar, eigur at verður broytt til antin fiskidagar ella kvotur.

Tá ið veiðirættindi skulu seljast, eru tað tveir spurningar, ið serliga hava av áhuga, smb. arbeiðssetninginum:

- Hvussu kann sleppast undan, at tað verður ein privatur marknaður?
- Hvussu kunnu teir verandi aktørarnir kenna seg vísar í, at teir koma upp í part?

Fyrri spurningur “Hvussu kann sleppast undan, at tað verður ein privatur marknaður”?

Sølan av veiðirættinum á uppboðssøluni kann bert fara fram millum eiganar, sum er landið, og ein privatan. Tann privati hevur tveir møguleikar: antin at veiða tað, ið hann hevur keypt ella at lata veiðirættin inn aftur, eftir einum ávísam leisti, so veiðirætturin kann seljast víðari til annan aktør.

Grundreglurnar fyri veiðirættin:

- Veiðirætturin inniheldur ávís veiðirættindi, kvotur ella fiskidagar
- Veiðirættin kann ikki seljast millum aktørar.
- Einasti máti keyparin kann vinna pening fyri veiðirættin, er at veiða tey rættindir, sum keyptu veiðirætturin gevur.
- Veiðirættin kann altíð latast inn aftur til uppboðssøluna eftir ávísam leisti. Byrjunarvirðið, um latið verður inn aftur sama dag, sum veiðirætturin er keyptur, gevur 97% aftur. Tað merkir, at ein fær í mesta lagi 97% aftur av keypsprísinum.
- Veiðirættindi missa virði til innlating, fyri hvønn dag, ið gongur, har tey ikki eru nýtt.
- Tað, sum er umráðandi fyri veiðirættin er, at keypa tað, ein hevur brúk fyri – kemur ein í ta støðu at eiga ov stóran veiðirætt, er umráðandi at lata veiðirættin innaftur - skjótast møguligt - fyri ikki at missa ov nógvan pening.
- Um ein veiðirættur fellur burtur, skal fult endurgjald latast.

- Veidirættur kann eisini verða negativur, soleiðis at onkur kann fáa pening fyrri at fiska, um tað eru rættindir, ið landið hevur áhuga í, t.e. um tað eru rættindir, ið tað ikki loysir seg at fara eftir, men at tað kortini er umráðandi fyrri landið at veiða rættindini fyrri at upphalda ella uppbyggja søgulig rættindi.

Seinri spurningur “Hvussu kunnu teir verandi aktørarnir kenna seg vísar í, at teir koma upp í part”?

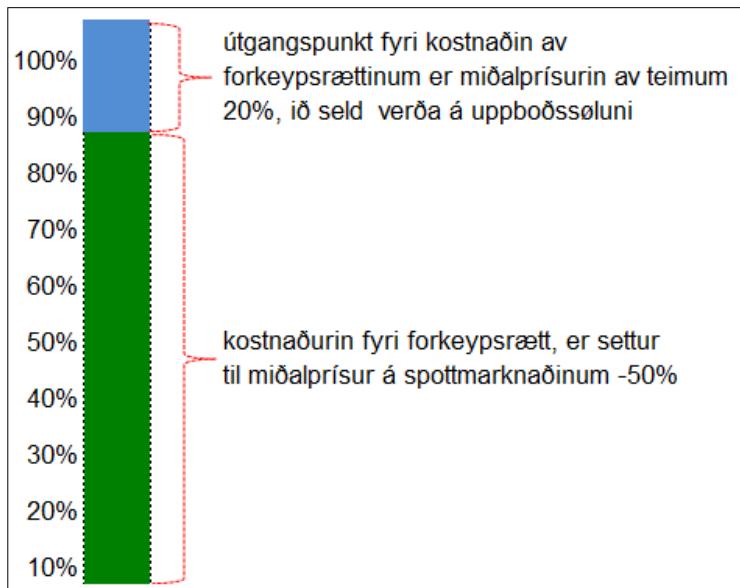
Tað fáa teir, um verandi aktørar fáa forkeysrætt til ein rímiliga stóran part part av teimum veidirættindunum, ið teir hava í dag. Eftirfylgjandi eru møguleikar at keypa seg enn longri upp, til hámarkið er rokkið, so tað skuldi verið ein góð forsøgn fyrri, hvat teir hava at halda seg til.

Tað, ið verandi aktørar helst ynskja er ein form fyrri kontinuitet.

Ein leypanði forkeysrættur eigur at geva tann eftirlýsta kontinuitetin. Um aktørarnir altíð hava ein forkeysrætt á 80% av tí, sum teir áttu árið fyrri, eigur hetta at geva neyðuga tryggleikan bæði fyrri aktørarnar og figgingarstovnar.

Útróðrarflotin

Um útróðrarflotin skal hava eina marknaðargrunndaða skipan, so eiga teir at fáa ein stóran frádrátt í forkeysrættinum:

Mynd 6.

Tað er ikki nakar yvirnatúrligur vinningur í útróðrinum og tí kemur skipanin fyrst og fremst, at vera fyrri, at luta dagar út til teir, sum eru útróðarmenn, og fyrri at tað skal vera lættari hjá teimum at halda uppá dagarnar, so fáa teir ein avsláttur á 50% uppá tey 80% teir hava forkeysrætt til, sum mynd 7 vísir. Tað eigur at vera sett eitt hámark á, hvussu nógv formaðurin á bátinum kann forvinna, uttan fyrri útróður. T.d. 60.000 kr. soleiðis at ikki øll onnur, sum forvinna nógvan pening í øðrum vinnum, koma og pressa prísir upp hjá útróðrarmonnunum. Møguliga eigur slík skipan at vera galdandi fyrri allan útróðrarflotan heilt upp til 110 tons.

Í hesum liggur eisini, at tað eigur at vera ein undangóðkenning av teimum, sum bjóða uppá rættindir á uppboðssøluni í bólki 4 og 5., soleiðis at tað tryggjar, at tað eru útróðarmenn, ið fáa veidirættin har.

Hvussu eigur veidurætturin (sum sölueindir) at síggja út - ella hvussu kann hann setast saman?

Tað er sera stórus munur á, hvussu veidirættin eigur at setast saman.

Takast skal hædd fyri, hvussu fiskiskapurin háttar sær og hvussu rættindini verða skipað. Serliga er neyðugt at verða vakin í kvotuskipanum. Har skal tað ikki skal bera til, bert at keypa eitt fiskaslag, soleiðis at øll kvotan ikki kann fiskast, grunda á ov stórar hjáveiðu av fiski, ið ein ikki fekk keypt.

Í fylgjandi skal veiðirætturin viðgerast fyri fylgjandi bólkar :

- Uppsjóvarrættindi
- Rættindi til botnfiskuttan fyri Føroyar
- Verandi rættindi í Føroyum

Makrel-/sildaveiða:

1. veiðurættur (Lot) inniheldur t.d. 100 tons, sum inniheldur x tons av tí býti, sum viðkomandi avtalan hevur.

Dømi:

- Makrelveiða í føroyskum sjógvi – 80 tons makrelur 20 tons sild
- Makrelveiða í norskum sjógvi – 97 tons makrelur 3 tons sild
- Makrelveiða í ES sjógvi – 100 tons makrelur
- Sildaveiða: 5 tons makrelur 95 tons sild

Svartkjafur:

- 100 tons svartkjafur

Um veiðirættur verður gjørdur fyri hvørt fiskaslagið sær, so er vandi fyri at onkur kann leggja seg á bert tað eina fiskaslagið, og harvið gera tað sera trupult hjá øðrum at veiða hini fiskasløgini.

Ísland, Barentshavi og Norra

1. veiðurætturin kann innihalda t.d. 20 tons, sum inniheldur x tons av tí býti, sum viðkomandi avtalan hevur.

- Dømi: Ísland við línu - 5 tons toskur, 5 tons brosma og 10 tons annar fiskur
- Dømi: Ísland við snellu – 5 tons toskur 15 tons upsi/annað
- Dømi: Norra trol ella línu – 16 tons toskur 2 tons hýsa 2 tons annar fiskur
- O.s.fr.

Sjálvt um tað stendur í arbeiðssetninginum, at tað helst ikki skal vera nakar privat marknaður, so kann tað gerast umráðandi, fyri at fáa meira smidligheit og fyri at fáa alt til høldar, at tað eitt nú ber til at selja ella býta um t.d. 5% ella tað, sum er hjáveiða, ella av einum veiðirætti í inniverandi ári. Tí tað er nærum ómøguligt, at veiðan altíð fellur á tann hátt, at alt gongur upp í eina hægri eind, í mun til hvat býtið í veiðirættinum nú einaferð verður.

Hvussu skal skipanin virka í praksis fyri allan fiskiskapin.

Høvuðsfyrirteytirnar eru, at ein partur (x%) fer á uppboðssølu á hvørjum ári, og restin (100 -x%) hava feløgini, ið vóru við árið fyri, forkeypsrætt til. Um tey gera forkeypsrættin galdandi so skulu tey gjalda miðalprísir á uppboðssøluni fyri henda.

1. Har nógv feløg kunnu luttakað, er uppskotið, at 20% skulu á uppboðssølu. Samlaði veiðirætturin er avgerandi fyri, um eitt felag kann keypa 10%, 15%, 20%, 25% ella 33%.
 - a. **Vísandi til arbeiðssetningin** "At vinnumøguleikar ikki savnast á fáum hondum, men at somu rættindi eru at bjóða seg fram at reka vinnu, og grundarlag er fyri fjølbroyttum virksemi, nýskapari og menning kring landið".

Føroysk veiðirættindir
Botnfiskur í føroyskum øki

Trolveiða

Navn	Reg.		Nøgd	fiskileið	Nøgd á uppboðs-sølu	Max. eitt felag kann eiga	Frádráttur av miðal prísi	Minsti prísur á uppboð
Bólkur 2, trolarar (1) 2015/2016	FD.	innaral. Ytra.	4.000 2.930	Føroyar	20%	25%	25%	kr. 50

Húkaveiða

Navn	Reg.		Nøgd	fiskileið	Nøgd á uppboðs-sølu	Max. eitt felag kann eiga	Frádráttur av miðal prísi	Minsti prísur á uppboð
Bólkur 3, línuskip yvir 110 tons 2015/2016	FD.	innaral. Ytra.	1.800 687	Føroyar	20%	25%	25%	kr. 50
Bólkur 4B, útróðrabátar størri enn 15110 tons á línuveiðu	FD.	innaral. Ytra.	1900 836	Føroyar	20%	25%	50%	kr. 50
Bólkur 4T, útróðrabátar størri enn 40 tons á trolveiðu	FD.	innaral. Ytra.	1048 390	Føroyar	20%	25%	50%	kr. 50
Bólkur 5A, fult ríknir útróðrabátar undir 15 tons á húkaveiðu 2015/2016	FD.	Línudagar snelludagar	3500 5378	Føroyar	20%	10%	50%	kr. 50

Føroyabanki

Navn	Reg.		Nøgd	fiskileið	Nøgd á uppboðs-sølu	Max. eitt felag kann eiga	Frádráttur av miðal prísi	Minsti prísur á uppboð
Botnfiskur á FB í 2015 - bólkur 5	FD.	dagar	70	Føroyar	20%	30%	50%	kr. 50
Botnfiskur á FB í 2015 - bólkur 4	FD.	dagar	30	Føroyar	25%	50%	50%	kr. 50

Garnaveiða

Navn	Reg.		Nøgd	fiskileið	Nøgd á uppboðs-sølu	Max. eitt felag kann eiga	Frádráttur av miðal prísi	Minsti prísur á uppboð
Fiskiskapur eftir havtasku á føroysku landleiðunum 2015/2016	FD.	dagar	1460	Føroyar	20%	33%	25%	kr. 0,25
Fiskiskapur eftir svartkalva og havtasku við gørnum á føroysku landleiðunum	FD.	dagar	1460	Føroyar	20%	33%	25%	kr. 50
Fiskiskapur eftir svartkalva við gørnum á føroysku landleiðunum	FD.	dagar	1460	Føroyar	20%	33%	25%	kr. 50

Rúsuveiða

Navn	Reg.		Nøgd	fiskileið	Nøgd á uppboðs-sølu	Max. eitt felag kann eiga	Frádráttur av miðal prísi	Minsti prísur á uppboð
Krabbi í føroyskum sjógv	FD.	dagar	360	Føroyar	30%	100%	25%	kr. 50

Hummaraveiða

á Árnafirði 2015/2016	HK.	kg.	4.500	Føroyar	30%	100%	50%	kr. 0,25
á Funningsfirði 2015/2016	HK.	kg.	4.000	Føroyar	30%	100%	50%	kr. 0,25
í Hvannasundi 2015/2016	HK.	kg.	6.750	Føroyar	30%	100%	50%	kr. 0,25
norðan fyri byrgingina í Haraldsundi	HK.	kg.	3.000	Føroyar	30%	100%	50%	kr. 0,25
norðan fyri Streymin 2015/2016	HK.	kg.	6.000	Føroyar	30%	100%	50%	kr. 0,25
sunnan fyri Streymin, á Kollafirði, Tangafirði, Skálafirði og Kaldbaksfirði	HK.	kg.	54.000	Føroyar	20%	20%	50%	kr. 0,25
á Borðoyavík 2015/2016	HK.	kg.	1.500	Føroyar	30%	100%	50%	kr. 0,25

Jákupsskel

Navn	Reg.		Nøgd	fiskileið	Nøgd á uppboðs-sølu	Max. eitt felag kann eiga	Frádráttur av miðal prísi	Minsti prísur á uppboð
Jákupsskel á leiðini eystan fyri Nólsoynna	HK.	tons	6.000	Føroyar	33%	100%	25%	kr. 0,25

Botnfiskur í NEAFC RA øki

Navn	Reg.		Nøgd	fiskileið	Nøgd á uppboðs-sølu	Max. eitt felag kann eiga	Frádráttur av miðal prísi	Minsti prísur á uppboð
Botnfiskur í altjóða sjógvi í við línu - 2016	FD.	dagar	341	NEAFC	30%	100%	25%	kr. 50
Botnfiskur í altjóða sjógvi í við trol - 2016	FD.	dagar	341	NEAFC	30%	100%	25%	kr. 50
Búrfiskur í altjóða sjógvi í - 2016	HK.	tons	150	NEAFC	30%	100%	50%	kr. 0,25
Kongafiskur í, ICES øki I & II - 2016	HK.	tons	8.000	NEAFC	30%	50%	25%	kr. 0,25
Fiskiskapur eftir kongafiski í Irmingarhavinum 2016	HK.	tons	572	NEAFC	30%	100%	25%	kr. 0,25

Botnfiskur í Eystur- & Vesturgørnlandi

Navn	Reg.		Nøgd	fiskileið	Nøgd á uppboðs-sølu	Max. eitt felag kann eiga	Frádráttur av miðal prísi	Minsti prísur á uppboð
Royndarveiða eftir toski og svartkalva 2016 - lína	HK.	Toskur Svartk.	320 27	E.Grøn.	30%	100%	25%	kr. 0,25
Royndarveiða eftir toski og svartkalva 2016 - trol	HK.	Toskur Svartk.	30 248	E.Grøn.	30%	100%	25%	kr. 0,25
Kongafiskur og svartkalvi í (ES-kvota)	HK.	kongaf. Svartka	50 110	E.Grøn.	100%	100%	25%	kr. 0,25
Fiskiskapur eftir svartkalva norðan fyri 68 stig N í 2016	HK.	tons	100	V.Grøn.	100%	100%	25%	kr. 0,25

Botnfiskur í íslenskum øki

Navn	Reg.		Nøgd	fiskileið	Nøgd á uppboðs-sølu	Max. eitt felag kann eiga	Frádráttur av miðal prísi	Minsti prísur á uppboð
Botnfiskur í íslenskum sjógvi - lína	HK.	íalt toskur brosma	5.600 1.900 650	Ísland	20%	25%	25%	kr. 0,25
Botnfiskur í íslenskum sjógvi - snella	HK.			Ísland	20%	25%	50%	kr. 0,25

Botnfiskur í norskum- & russiskum øki

Navn	Reg.		Nøgd	fiskileið	Nøgd á uppboðs-sølu	Max. eitt felag kann eiga	Frádráttur av miðal prísi	Minsti prísur á uppboð
Botnfiskur í norskum sjógvi norðan fyri 62°N í 2016	HK.	Toskur hýsa upsi annað	4.121 900 800 200	Noreg	20%	25%	0%	kr. 0,25
Botnfiskur í norskum sjógvi norðan fyri 62°N í 2016 - atgongd	HK.	Toskur hýsa	4.000 350	Noreg	20%	25%	0%	kr. 0,25
Botnfiskur í russiskum sjógvi í Barentshavinum í 2016	HK.	Toskur Hýsa Flatfisk	19.500 2.000 900	Russland	20%	25%	0%	kr. 0,25

ES øki

Navn	Reg.		Nøgd	fiskileið	Nøgd á uppboðs-sølu	Max. eitt felag kann eiga	Frádráttur av miðal prísi	Minsti prísur á uppboð
Blálonga í ES-sjógvi	HK.	tons	150	ES	50%	100%	25%	kr. 0,25
Brislingur í ES-sjógvi	HK.	tons	5.500	ES	25%	50%	25%	kr. 0,25
Brosma og longa í ES-sjógvi í 2016		tons	200	ES	30%	100%	25%	kr. 0,25
Hvítungsbróðir í ES-sjógvi	HK.	tons	6.000	ES	30%	100%	0%	kr. 0,25

Svalbards øki

Navn	Reg.		Nøgd	fiskileið	Nøgd á uppboðs-sølu	Max. eitt felag kann eiga	Frádráttur av miðal prísi	Minsti prísur á uppboð
Botnfiskur í verndarøkinum við Svalbard 2016	HK.	Toskur annað	1822 433	Svalbard	30%	50%	25%	kr. 0,25
Hørpuskel við Svalbard	FD.		Ikki ásett	Svalbard	30%	100%	25%	kr. 50

Pelagisk

Sild

Navn	Reg.		Nøgd	fiskileið	Nøgd á uppboðs-sølu	Max. eitt felag kann eiga	Frádráttur av miðal prísi	Minsti prísur á uppboð
Heystgýtandi sild í færoyskum sjógvi, 2016 – sunnan fyri 62°30N	HK.	tons	10.000	Føroyar	20%	25%	0%	kr. 0,25
Norðhavssild 2016, nótaskip	HK.	tons	37.087	Fleiri	20%	25%	0%	kr. 0,25
ES-sjógvi - ICES øki IIIa N (Skagerak)	HK.	tons	600	ES	50%	100%	0%	kr. 0,25

Svartkjafur

Navn	Reg.		Nøgd	fiskileið	Nøgd á uppboðs-sølu	Max. eitt felag kann eiga	Frádráttur av miðal prísi	Minsti prísur á uppboð
Fiskiskapur eftir svartkjaftri á fleiri leiðum í 2016	HK.	tons	275.835 71.475	Fleiri	20%	25%	0%	kr. 0,25

Makrelur

Navn	Reg.		Nøgd	fiskileið	Nøgd á uppboðs-sølu	Max. eitt felag kann eiga	Frádráttur av miðal prísi	Minsti prísur á uppboð
Makrelveiða í altjóða, færoyskum, norskum og ES sjógvi 2016 - nótaskip	HK.	tons	77.456	Fleiri	20%	25%	0%	kr. 0,25

Lodna

Navn	Reg.		Nøgd	fiskileið	Nøgd á uppboðs-sølu	Max. eitt felag kann eiga	Frádráttur av miðal prísi	Minsti prísur á uppboð
Lodna í íslenskum sjógvi	HK.	tons		Ísland	20%	25%	0%	kr. 0,25

Rossamakrelur

Navn	Reg.		Nøgd	fiskileið	Nøgd á uppboðs-sølu	Max. eitt felag kann eiga	Frádráttur av miðal prísi	Minsti prísur á uppboð
í ES-sjógvi	HK.	tons	1.700	ES	100%	100%	0%	kr. 0,25
í Suðurkyrrahavinum, SPRFMO,	HK.	tons	5.100	SPRFMO	30%	100%	0%	kr. 0,25

Gullaksur

Navn	Reg.		Nøgd	fiskileið	Nøgd á uppboðs-sølu	Max. eitt felag kann eiga	Frádráttur av miðal prisi	Minsti prísur á uppboð
Gullaksur á ytru landleiðini 2016	HK.	tons	13.000	Føroyar	20%	25%	0%	kr. 0,25

NAFO øki

Navn	Reg.		Nøgd	fiskileið	Nøgd á uppboðs-sølu	Max. eitt felag kann eiga	Frádráttur av miðal prisi	Minsti prísur á uppboð
Others-kvotur í NAFO skipanarøkinum 2016	HK.	kongaf. kongaf. Yellowt. Lállu lýsing skøtu høggusl.	63 100 85 22 59 258 794	t. í 3LN t. í 3O t. í 3LN t. 3NO t. 3NO 3LNO í u3&4	100%	100%	25%	kr. 0,25
Svartkalvi í NAFO økjumum 3LMNO	HK.	tons	189	NAFO	50%	100%	25%	kr. 0,25
Kongafiskur í NAFO-øki 3M 2016	HK.	tons	69	NAFO	100%	100%	25%	kr. 0,25

Toskur á Flemish Kap

Navn	Reg.		Nøgd	fiskileið	Nøgd á uppboðs-sølu	Max. eitt felag kann eiga	Frádráttur av miðal prisi	Minsti prísur á uppboð
(NAFO-øki 3M) 2016 - lína	HK.	tons	3.114	NAFO	20%	25%	0%	kr. 0,25
(NAFO-øki 3M) 2016 - trol	HK.	tons	3.114	NAFO	20%	25%	0%	kr. 0,25

Rækjuveiða

Navn	Reg.		Nøgd	fiskileið	Nøgd á uppboðs-sølu	Max. eitt felag kann eiga	Frádráttur av miðal prisi	Minsti prísur á uppboð
í altjóða sjógví í NEAFC skipanarøkinum	FD.		Ikki ásett	NAFO	100%	100%	25%	kr. 50
í russiskum sjógví í Barentshavinum í	HK.	tons	9.000	Russland	30%	50%	25%	kr. 0,25
við Svalbard - 2016	FD.	dagar	922	Svalbard	20%	33%	25%	kr. 50
í Eysturgørnlandi (ES kvota)	HK.	tons	1.300	Grønland	30%	100%	25%	kr. 0,25

Fiskidagar ella kvotur til botnfisk undir Føroyum?

Føroyingar hava í høvuðsheitum tvær reguleringsskipanir :

- Kvotur á nær- og fjarleiðum.
- Fiskidagar á nærleiðum.

Kvotur eru tað amboð, ið reglura flestu av teimum stóru fiskastovnunum, ið føroyingar veiða av. Her verður serliga hugsað um pelagiskan fisk og fiskiskap í Barentshavinum, á Flemish Cap o.s.fr. Tað verður torført at innføra aðra skipan innan hesi øki, har vit bert eru ein partur av fleiri. Felags fyri fleiri av fiskiøkjunum, har hesar kvotur verða fiskaðar, er at fiskarið er rímliga reint t.v.s. at forsøgnin fyri, hvat fiskaslag verður veitt, er stór. Í slíkum fiskiskapi geva kvotur meining og tí er rætt at halda fram við hesum.

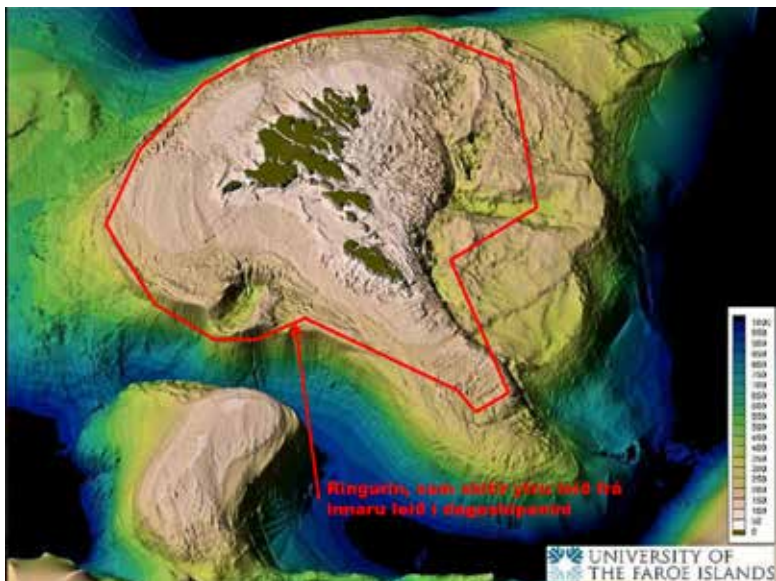
Tað hevur ofta verið ført fram, at tað er nógv betur at stýra fiskiskapinum við kvotum. Víst verður til, at nøkur av okkara grannalondum hava megnað at hildið t.d. botnfiskastovnarar nógv størri enn okkara við Føroyar. Eitt, ið hevur verið víst á sum sera góð umsiting, er t.d. toskastovnurin undir Íslandi. Her má vist talan vera um eina misskiljing, tí besta veiðan hjá íslendingum av toski, er sjáldan ella ongantíð komin upp á at tað sum eingilsmenn fiskaðu sum miðalár yvir longri tíðarskeið.

Føroyska økið verður javnan sammet við t.d. Barentshavi ella Ísland. Víst verður á, hvussu teir hava útskift flotan, ímeðan tað hevur gingið meira tungt at fáa føroyska flotan útskiftan. Tað er óivað rætt, tá sagt verður, at vit hava troytt stovnarar hart við Føroyar. Henda trúroynd er tó ikki einasta orsök til, at tað er truplari at fáa samanhag í botnfiskavinnuna. At samanbera Barentshavið og føroysku grunnarar er nærum tað sama, sum at samanbera landbúnaðin í fjallalandinum Sveis við landbúnaðin í landbúnaðarlandinum Póllandi. Toskastovnurin í Barentshavinum hevur verið uml. 3,5 mió. tons, meðan tá toskastovnurin við Føroyar er um tað størsta, so er hann uml. 200 t. tons.

Tað verður eisini samanborið uppá ymiskar mátar millum skip, sum fiska undir kvotaskipan upp ímóti teimum, sum fiska undir dagaskipanini. Teir sum fiska av kvotum undir Føroyum, fiska av stovnum, sum íalt liggja um 15+ mió. ons, har náttúran sambært Havstovuni er við, meðan samlaði stovnurin av toski, hýsu og upsa (har náttúran sambært Havstovuni er ímóti) sera sjáldan er omanfyri ½ mió. tons.

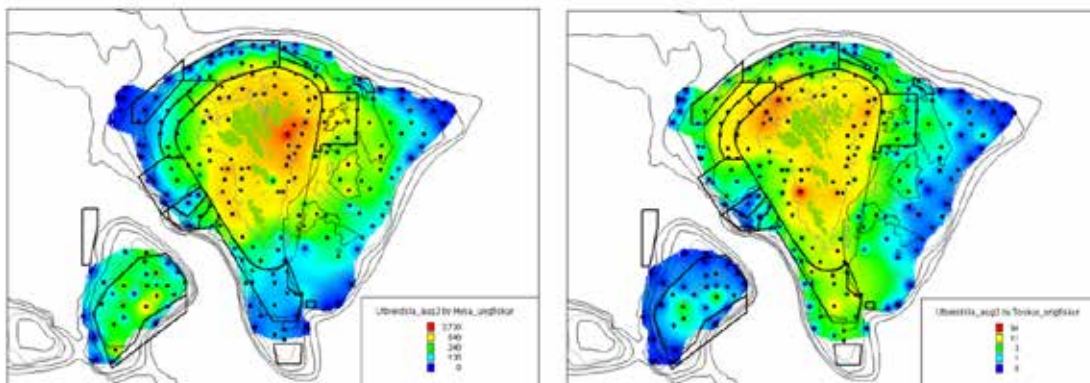
At samanbera skipini, ið fiska í Barentshavinum við tey, sum fiska undir Føroyum er heilt burturvið, tí at kvotan í Barentshavinum er keypt við, at vit gjalda við uppsjóvarfiski og fáa síðani rættindi at veiða botnfisk í Barentshavinum. At fara og gera samanbering av rakstrinum hjá skipum undir so ymiskum fortreytum gevur onga meining.

Veiðiøkini í Íslandi, Noregi, í Barentshavinum o.s.fr. eru heilt ymisk frá veiðiøkjunum undir Føroyum. Í Barentshavinum kanst tú toga í dagavisuttan at broyta kós, og hava nærum sama %-býti av fiskasløgnum í veiðuni. Undir Føroyum er heilt øðrvísi. Skapið av botninum í Føroyska økinum ger, at tað er ein sera lítil partur, har tú fært tey fiskasløgini, sum hava ein skjótan vøkstur, so sum tosk, hýsu og upsa(sí mynd 8). Botnformur og samanseting broytist alla tíðina soleiðis at sera torført er at fiska beinleiðis eftir einum ávísium fiskaslagi t.d. toski ella hýsu. Eitt tog ella ein seta kann hava eitt ávíst %-býti av fiskaslögum og um toga ella sett verður aftur í slóðina, so kann %-býti verða heilt øðrvísi.

Mynd 1

Og um man so tekur, hvar stórar mongdir av ungfiski av hýsu og toski, uppheldur seg (sí mynd 9)

Mynd 16. Miðaltal av hýsu minni enn 40 cm fyri árin 1996-2014 á yvirlitstrolingum hjá Magnusi Heinasyni. Reytt er høgt tal av ungfiski, myrkablátt er ongin ungfiskur. Mælt verður til at fríða økið við nógvum ungfiski (reytt øki).

Mynd 18. Miðaltal av toski minni enn 50 cm fyri árin 1996-2014 á yvirlitstrolingum hjá Magnusi Heinasyni. Reytt er høgt tal av ungfiski, myrkablátt er ongin ungfiskur.

Kelda: Havstovan: tilmæli 2015

Mynd 2

Verða kvotur nýttar at stýra fiskiskapinum við soleiðis, at eitt ávíst tonsatal skal fiskast av hvørjum fiskaslaga sær, so má fiskiskapurin støðga, tá ið kvotan er rokkin.

Hettar ger, at í blandingsfiskiskapi er sera stórus vandi fyri "High grading", á Landgrunninum og á Føroyabanka. Bæði tá tosað er um at sortera smærri fisk frá og tá tey skjótu skiftini eru millum toskastovnin og hýsustovnin, sum er nærum ómøguliga at taka hædd fyri, í eini kvotaásetanini. Hetta vita allir, ið hava veitt undir Føroyum. Hetta var eisini tað, ið hendi undir royndini við kvotum í 1996.

Verður nýggj skipan gjørd við kvotum, har ongi veiðiloyvir eru, so er vandin upp aftur stórri fyri "High grading", tá einki kontroll er við effortinum (veiðuorkuni). Har sum kvotur eru ásettar hava loyvini minkað skjótt, og í takt við, at loyvini fækkast hefur insitamentið fyri at blaka fisk út aftur, tí hvørt loyvið hefur havt nokk av kvotu. Tó so kortini er tað sera sannlíkt, at stór útblaking er, tí har kvotur eru ásettar, verður í meðal fiskað munandi minni, enn áðrenn kvotur vórðu ásettar.

Hesin trupulleikin er ikki til staðar, um fiskidagar verða brúktir, og tá er ikki neyðugt við loyvum.

Fiskidagaskipanin er ein etisk røtt skipan og kann saktans stýra fiskiskapinum líka væl ella betur enn kvotur, men ein fortreyt er, at hon má stillast rætt.